Printed by
V. Venkateswara Sastrulu
of V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS
at the Vavilla Press
Madras.—1951

మంగళశ్లోకాః

రజోజుషే జన్మని సత్త్వవృత్తయే
స్థితౌ ప్రజానాం ప్రళయే తమఃస్పృశే,
అజాయ సర్గస్థితినాశహేతవే
త్రయీమయాయ త్రిగుణాత్మనే నమః. 1
జయంతి బాణాసురమౌళిలాలితాః
దశాస్యచూడామణిచక్రచుమ్బినః,
సురాసురాధీశశిఖాంతశాయినో
భవచ్ఛిద స్త్ర్యమ్బకపాదపాంసవః. 2
జయత్యుపేంద్ర స్సచకార దూరతో
బిభిత్సయా యః క్షణలబ్ధలక్ష్యయా,
దృష్టైవ కోపారుణయా రిపోరుర
స్స్వయం భయాద్భిన్న మివాస్రపాటలమ్. 3
నమామి భర్వోశ్చరణాంబుజద్వయం
సశేఖరై ర్మౌఖరిభిః కృతార్చనమ్,
సమస్తసామన్తకిరీటవేదికా
విటంకపీఠోల్లుళితారుణాంగుళి. 4

దుర్జననిందా సజ్జనస్తుతిశ్చ.

అకారణావిష్కృత [1]కోపదారుణా
దసజ్జనాత్ కస్య భయం న జాయతే,
విషం మహాహేరివ యస్య దుర్వచ
స్సుదుస్సహం సన్నిహితం సదాముఖే. 5

---

1 వైర.

దిశా మలీకాలకభంగతాం గత
స్త్రయీవధూకర్ణతమాలపల్లవః,
చకార యస్యాధ్వరధూమసంచయో
మలీమస శ్శుక్లతరం నిజం యశః.
సరస్వతీపాణిసరోజసంపుట
ప్రమృష్టహోమశ్రమశీకరామ్భసః,
యశోంశు శుక్లీకృతస ప్తవిష్టపా
త్తత స్సుతో బాణ ఇతి వ్యజాయత.
ద్విజేన తేనాక్షతకంఠకౌంఠ్యయా
మహామనోమోహమలీమసాంధయా,
అలబ్ధవైదగ్ధ్యవిలాసముగ్ధయా
ధియా నిబద్ధేయ మతిద్వయీ కథా.

అమరగురుమపి ప్రజ్ఞయోపహసద్భిరనేకకులక్రమాగతైరసకృదాలోచితనీతిశాస్త్రనిర్మలమనోభిరలుబ్ధైః, స్నిగ్ధైః, ప్రబుద్ధైశ్చామాత్యైః పరివృతః। సమానవయోవిద్యాలఙ్కారైరనేకమూర్ధాభిషిక్తైః పార్థి
13 వకులోద్గతై, రఖిలకలాకలాపాలోచనకఠోరమతిభిరతిప్రగల్భైః కాలవిద్భిః। [1]ప్రేమానురక్తహృదయై రగ్రామ్యపరిహాసకుశలైరింగితాకారవేదిభిః, కావ్యనాటకాఖ్యానకాఖ్యాయికా, లేఖ్యవ్యాఖ్యానాదిక్రియానిపుణై, రతికఠినపీవరస్కన్ధోరుబాహుభిరసకృదవదళితసమ
19 దరిపుగజఘటాపీఠబంధైః। కేసరికిశోరకై రివ విక్రమైకరసై రపి వినయవ్యవహారిభి రాత్మనః ప్రతిబిమ్బైరివ రాజపుత్రైః సహ రమమాణః, ప్రథమేవ యసి సుఖ మతిచిర మువాస, తస్య చాతివిజిగీషుతయా, మహాసత్త్వతయా చ తృణమివ లఘువృత్తి స్త్రైణ మాకలయతః, ప్రథమే వయసి వర్తమానస్యాతిరూపవతోఽపి సన్తానార్థిభిరమాత్యై
20 రపేక్షితస్యాపి సురతసుఖస్యోపరి ద్వేష ఇవాసీత్. సత్యపి రూపవిలాసోపహసితరతివిభ్రమే లావణ్యవతి వినయవత్యన్వయవతి హృదయహారిణి చావరోధజనే. స కదాచిదనవరతదోలాయమానరత్నవలయో ఘుర్ఘురికాస్ఫాలనప్రకమ్పఝుణఝుణాయమానమణికర్ణపూరః। స్వయమారబ్ధ మృదఙ్గవాద్యః, సఙ్గీతకప్రసఙ్గేన కదాచిదవిరళవిముక్తశరాసారశూన్యీకృతకాననో మృగయావ్యాపారేణ, కదాచిదాబద్ధవిదగ్ధమండలః, కావ్యప్రబన్ధరచనేన, కదాచి చ్ఛాస్త్రాలాపేన, కదాచి దాఖ్యానకాఖ్యాయికేతిహాసపురాణాకర్ణనేన, కదాచిదాలేఖ్యవినోదేన, కదాచిద్వీణయా, కదాచిద్దర్శనాగతమునిజనచరణశుశ్రూషయా, కదాచిదక్షరచ్యుతకమాత్రాచ్యుతకబిన్దు, [2]చ్యుతకాతిగూఢచతుర్థపాదప్రహేళికాప్రదానాదిభిర్వనితాసమ్భోగసుఖపరాఙ్ముఖః సుహృత్పరివృతో దివసమనయత్, యథైవచ దివసమేవమారబ్ధవివిధక్రీడాపరిహాసచతురైః సుహృద్భి రుపేతో నిశా మనైషీత్,

ఏకదా తు నాతిదూరోదితే నవనళినదళసంపుటభిది కించి దున్ముక్తపాటలిమ్ని భగవతి [3]మరీచిమాలిని, రాజానమాస్థానమండపగత

1 ప్రభావానురక్త. 2 మతిగూఢ. 3 సహస్రమరీచి.

మజ్జనాజనవిరుద్ధేన వామపార్శ్వావలమ్బినా కౌక్షేయకేణ సన్నిహిత విషధరేవ చందనలతా భీషణరమణీయాకృతి, రవిరళచందనానులేపన ధవళిత స్తన[1]తటా ఉన్మజ్జదైరావతకుమ్భమండలేవ, మన్దాకినీ, [2]చూడామణిసంక్రాన్తప్రతిబిమ్బచ్ఛలేన, రాజాజ్ఞేవ మూర్తిమతీ, రాజభి శ్శిరోభి రుహ్యమానా, శరద దివ కలహంసధవళామ్బరా జామదగ్న్యపరశుధారేవ వశీకృతసకలరాజమండలా విన్ధ్యవనభూమిరివ వేత్రలతావతీ రాజ్యాధిదేవతేవ, విగ్రహిణీ ప్రతీహారీ సముపసృత్య క్షితితలనిహితజాను కరకమలా సవినయ మబ్రవీత్. దేవ ద్వారస్థితా [3]సురలోక మారోహణ త్రిశఙ్కో రివ, కుపితశతమఖహుంకారనిపాతితా రాజలక్ష్మీర్దక్షిణాపథాదాగతా, చణ్డాలకన్యకా పఞ్జరస్థం శుకమాదాయ దేవం విజ్ఞాపయతి, "సకలభువనతలసర్వరత్నానాముదధిరివైకభాజనం దేవః, విహంగమశ్చాయమాశ్చర్యభూతో, నిఖిలభువనతలరత్నమితి కృత్వా దేవపాదమూల.మాదా యాగతాఽహమిచ్ఛామి. దేవదర్శనసుఖ మనుభవితు'' మితి. ఏతదాకర్ణ్య దేవః ప్రమాణమ్ ఇత్యుక్త్వా విరరామ. [4]తదాకర్ణ్య ఉపజాతకుతూహలస్తురాజా సమీపవర్తినాంరాజ్ఞామవ[5]లోక్య ముఖాని "కో దోషః ప్రవేశ్యతా'' మిత్యాదిదేశ.

6. అథ ప్రతీహారీ నరపతివచనానన్తరముత్థాయ తాం మాతంగకుమారీంప్రావేశయత్. ప్రవిశ్యచ సా నరపతిసహస్రమధ్యవర్తినం అశనిభయపుంజితకులశైలమధ్యగత మివ కనకశిఖరిణం, అనేకరత్నాభరణకిరణజాలకాన్తరితావయవం ఇన్ద్రాయుధసహస్రసంఛాదితాష్టదిగ్భాగమివజలధరసమయదివసం, ఆలమ్బితస్థూలముక్తాకలాపస్యకనకశృంఖలానియమితమణిదండికాచతుష్టయస్య, గగనసింధుఫేనపటలపాండురస్య నాతిమహతో దుకూలవితానస్యాధస్తాదిందుకాన్తమణిపర్యంకికా, నిషణ్ణం ఉద్ధూయమానకనకదండ చామరకలాపం, ఉన్మయూఖముఖరా న్త్రిజయవరాభవప్రణతే శశినీవ, స్ఫాటికే పాదపీఠే విన్యస్తవామపాదం ఇంద్రనీలమణికుట్టిమప్రభాసంపర్కశ్యామాయమానైః ప్రణతరిపు నిశ్శ్వాసమలినీకృతై రివ, చరణనఖమయూఖ [6]జాలకై రుపశోభమానమ్

1 తటోన్మజ్జత్. 2 చూడామణిప్రతిబింబ. 3 అమర. 4 ఉపజాత. 5 విజితే 6 జాలై.

ఆసనోల్లసితపద్మరాగకిరణపాటలీకృతేనాచిరమృదితమధుకైటభరుధిరారుణేనేవ, హరిమివోరుయుగళేన, విరాజమానమ్, అమృతఫేనధవళే గోరోచనాలిఖితహంసమిథునసనాథపర్యన్తే [1]చామరపవనప్రనర్తి[2]తదశేదుకూలే వసానమ్, అతిసురభిచన్దనానులేపనధవళితోరస్స్థలమ్, ఉపరివిన్యస్తకుఙ్కుమస్థాసకమ్. అన్తరానిపతితబాలాతపచ్ఛేదమివ కైలాసశిఖరిణమ్, అపరశశిశఙ్కయా[3] (ఆగతయా) నక్షత్రమాలయేవ, హారలతయా కృతముఖపరివేషమ్, అతిచపలరాజలక్ష్మీబన్ధన[4]నిగళశఙ్కాముపజనయతేన్ద్రనీలకేయూరయుగళేన, మలయజరసగన్ధలుబ్ధేన భుజఙ్గద్వయేనేవ వేష్టితబాహుశిఖరమ్, ఈషదాలమ్బికర్ణోత్పలమ్, ఉన్నతఘోణమ్, ఉత్ఫుల్లపుండరీకలోచనమ్, అమలకలధౌత పట్ట మష్టమీచంద్రశకలాకారమ, శేషభువనరాజ్యాభిషేకసలిలపూత మూర్ధాసనాథం, లలాటదేశముద్వహన్తమ్, ఆమోదితమాలతీకుసుమశేఖరం ఉషసి శిఖరపర్యస్తతారకాపుంజమివ, పశ్చిమాచలమ్, ఆభరణప్రభాపిశంగితాంగతయాలగ్నహరనయనహుతాశమివ మకరధ్వజమ్, ఆసన్నవర్తినీభిః సర్వతః[6]సేవాసంగతాభిరివ. దిగ్వధూభిర్వారవిలాసినీభిః పరివృతమ్, అమలమణికుట్టిమసంక్రాంత [7]ప్రతిబింబతయా పతిప్రేమ్ణా వసుంధరయా హృదయేనేవోహ్యమానమ్, అశేషజనభోగ్యతాముపనీతయాఽప్యసాధారణయా రాజలక్ష్మ్యా సమాలింగితమ్, [8]అపరిమితపరివారజన మప్యద్వితీయం, అనంతగజతురగసాధనమపి ఖడ్గమాత్రసహాయమ్, ఏకదేశస్థిత మపి వ్యాప్తభువనమండలమ్, ఆసనగతమపి ధనుషి నిషణ్ణమ్, ఉత్సాదితాశేషద్విషదిన్ధనమపి, జ్వలత్ప్రతాపానలమ్, ఆయతలోచనమపి సూక్ష్మదర్శనమ్, మహాదోష మపి సకలగుణాధిష్ఠానమ్, కుపతి మపి కళత్ర చయవల్లభమ్, అవిరతప్రవృత్తదాన మప్యమదమ్, అతిశుద్ధస్వభావ మపి కృష్ణచరితమ్, అకరమపి హస్తస్థితసకలభువనతలమ్ రాజాన మద్రాక్షీత్:

ఆలోక్య చ సాదూరస్థితైవ ప్రచలితరత్నవలయేన రక్తకువలయదళకోమలేన పాణినా జర్జరితముఖభాగాం వేణులతా, మాదాయ

1 చారుచామర. 2 తా న్తర్దేశే. 3 క్వచిన్నాస్త్యేతత్. 4 నిగళ శటకశంకా. 5 పట్టాఙ్కితం. 6 సేవార్థమాగతా. 7 సకలదేహప్రతి బింబ. 8 తదేవం.

నరపతిప్రబోధనార్థం సకృత్ సభాకుట్టిమమాజఘాన. యేన సకలమేవ తద్రాజకమేకపదే వనకరియూథమివతాలశబ్దేన తేన వేణులతాధ్వనినా యుగపదావలితవదన మవనిపాలముఖాదాకృష్య చక్షు స్తదభిముఖ మాసీత్.)←

7 అవనిపతిస్తు దూరాదాలోకయేత్యభిధాయ ప్రతీహార్యా నిర్దిశ్యమానాం తాం, వయఃపరిణామపాండురశిరసా, రక్తరాజీవేక్షణాపాఙ్గేనానవరతకృతవ్యాయామతయా యౌవనాపగమేఽప్యశిథిలశరీరసంధినా సత్యపి మాతఙ్గత్వే నాతినృశంసాకృతినా, అనుగృహీతార్యవేషేణ ధవళవాససా పురుషేణాధిష్ఠితపురోభాగాం, ఆకులాకులకాకపక్షధారిణా, కనకశలాకానిర్మితమప్యన్తర్గతశుకప్రభాశ్యామాయమానం, మరకతమయమివ. పంజరముద్వహతా చాండాలదారకేణానుగమ్యమానాం, అసురగృహీతామృతాపహరణకృతకపటపటువిలాసినీవేషస్య శ్యామతయా భగవతో హరేరివానుకుర్వతీం సఞ్చారిణీమివేంద్రనీలమణిపుత్రికాం ఆగుల్ఫావలమ్బినా నీలకఞ్చుకేనావచ్ఛన్నశరీరాం ఉపరిరక్తాంశుకరచితావకుంఠనాం నీలోత్పలస్థలీమివ నిపతితసన్ధ్యాతపాం, ఏకకర్ణావసక్తదంతపత్రప్రభాధవళితకపోలమండలాం, ఉద్యదిన్దుకిరణచ్ఛురితముఖీమివ విభావరీం, ఆకపిలగోరోచనారచితతిలక[1] తృతీయలోచనాం [2] ఈశానుచరితకిరాతవేషామివ భవానీం, ఉరఃస్థలనివాససంక్రాన్తనారాయణదేహప్రభాశ్యామలితామివ శ్రియం, కుపితహరహుతాశనదహ్యమానమదనధూమమలినీకృతామివ రతిం, ఉన్మదహలిహలాపకర్షణభయప్రపలాయితామివ యమునాం—అతిబహులపిండాలక్తకరసరాగపల్లవితపాదపంకజాం అచిరమృదితమహిషాసురరుధిరరక్తచరణామివ కాత్యాయనీం—ఆలోహితాఙ్గుళిప్రభాపాటలితనఖమయూఖాం—అతికఠినమణికుట్టిమస్పర్శ మసహమానాం క్షితితలే పల్లవభంగానివ నిధాయ సంచరన్తీం—ఆపింజరేణోత్సర్పిణా నూపురమణీనాం ప్రభాజాలకే [3]నానురంజితశరీరతయా పావకేనేవ భగవతా [4]రూపైకపక్షపాతినా ప్రజాపతిమప్రమాణీకుర్వతా జాతిసంశోధనార్థమా

1 దిన్దుబింబకిరణ. 2 ఈశానరచితానునరచిత. 3 జాలేనరంజిత
4 రూప ఏవపక్ష.

లింగితదేహాం - అనంగవారణశిరోనక్షత్రమాలాయమానేన - రోమరాజిలతాలవాలకేన మేఖలాదామ్నా పరిగతజఘనస్థలాం - అతిస్థూలముక్తాఫలఘటితేన శుచినా హారేణ గఙ్గాస్రోతసేవ కాలిందీశంకయా కృతకంఠగ్రహాం - శరదమివ వికసితపుణ్డరీకలోచనాం - ప్రావృషమివ ఘనకేశజాలాం - మలయమేఖలామివ చందనపల్లవావతంసాం - నక్షత్రమాలా మివ చిత్రశ్రవణాభరణభూషితాం - శ్రియ మివ హస్తస్థితకమలశోభాం - మూర్ఛా మివ మనో[1]హారాం - అరణ్యభూమి మివాక్షతరూపసంపన్నాం - దివ్యయోషిత మివాకులీనాం - నిద్రా మివ లోచనగ్రాహిణీం - అరణ్యకమలినీమివ మాతంగకులదూషితాం - అమూర్తా మివ స్పర్శవర్జితాం - ఆలేఖ్యగతా మివ దర్శనమాత్రఫలాం - మధుమాసకుసుమసమృద్ధి మివ విజాతిం - అనంగకుసుమచాపలేఖా మివ ముష్టిగ్రాహ్యామధ్యాం - యక్షాధిపలక్ష్మీమివాలకోద్భాసినీం - అచిరోపరూఢయౌవనాం అతిశయరూపాకృతిం - అనిమిషలోచనో దదర్శరాజా చ

[2](దృష్ట్వా చ తాం) సముపజాతవిస్మయస్యాభూన్మనసి మహీపతేః - 'అహో! విధాతు రస్థానే రూపనిష్పాదనప్రయత్నః. తథాహి యదినామేయ మాత్మరూపోపహసితాశేషరూపసంపదుత్పాదితా కిమర్థమపగతస్పర్శసంభోగసుఖే కృతం కులేజన్మ - మన్యే చ మాతంగజాతిస్పర్శదోషభయా దస్పృశతేయ ముత్పాదితా ప్రజాపతినా. అన్యథా కథమియమక్లిష్టతా లావణ్యస్య - నహి కరతలస్పర్శక్లేశితానా మవయవానామీదృశీ భవతి - కాన్తిః సర్వథా ధిగ్విధాతార మసదృశసంయోగకారిణ మ్మతిమనోహరాకృతిరపి క్రూర[3]జాతిజా యేనేయ మసురశ్రీరివ సతతనిందితసురతా రమణీయా ప్యుద్వేజయతి -' ఇత్యేవమాది చింతయంతమేవ రాజానమీషదవగళితకర్ణపల్లవావతంసా ప్రగల్భవనితేవ కన్యకా ప్రణనామ - కృతప్రణామాయాం చ తస్యాం మణికుట్టిమోప[4]విష్టాయాం స పురుష స్తం విహంగమాదాయ పంజరగతమేవ కించి దుపసృత్య రాజ్ఞే న్యవేదయ దబ్రవీచ్చ - 'దేవ! విదితసకలశాస్త్రార్థో రాజనీతి ప్రయోగకుశలః పురాణేతిహాసకథాలాపనిపుణో వేదితా

1 హారిణీం. 2 క్వచిన్నాస్త్యేతత్. 3 జాతితయా. 4 విష్టాయాం.

గీతశ్రుతీనాం కావ్యనాట[1]కాఖ్యాయికాఖ్యానకప్రభృతీనామపరిమితానాం సుభాషితానామధ్యేతా స్వయం చ కర్తా పరిహాసాలాపపేశలః వీణావేణుమురజప్రభృతీనాం వాద్యవిశేషాణామసమః శ్రోతా నృత్యప్రయోగదర్శననిపుణః — చిత్రకర్మణి ప్రవీణః — ద్యూతవ్యాపారే ప్రగల్భః ప్రణయకలహకుపితకామినీప్రసాదనోపాయచతురః — గజతురగపురుషస్త్రీలక్షణాభిజ్ఞః సకలభూతలరత్నభూతోఽయం వైశంపాయనో నామ శుకః. సర్వరత్నానా[2]ముదధిరివ దేవో భాజనమితి కృత్వైనమాదాయాస్మత్స్వామిదుహితా దేవపాదమూలమాయాతా. తదయమాత్మీయః క్రియతామ్' ఇత్యుక్త్వా నరపతేః పురో నిధాయ పంజరమసావపససార.

9 అపసృతే చ తస్మిన్ స విహంగరాజో రాజాభిముఖో భూత్వా సమున్నమయ్య దక్షిణం చరణమతిస్పష్టవర్ణస్వరసంస్కారయా గిరా కృతజయశబ్దో రాజానముద్దిశ్యార్యామిమాం పపాఠ.

శ్లో. స్తనయుగమశ్రుస్నాతం, సమీపతరవర్తిహృదయశోకాగ్నేః
చరతి విముక్తాహారం, వ్రతమివ భవతో రిపుస్త్రీణామ్.

10 రాజా తు తాం శ్రుత్వా సంజాతవిస్మయః సహర్షమాసన్నవర్తినం అతి మహార్హాసనోపవిష్టం అమరగురుమివాశేషనీతిశాస్త్రపారగం అతివయసమగ్రజన్మానమఖిలమన్త్రిమండలే ప్రధానమమాత్యం కుమారపాలితనామానమబ్రవీత్, 'శ్రుతా భవద్భిరస్య విహంగమస్య స్పష్టతా వర్ణోచ్చారణే స్వరే చ మధురతా — ప్రథమం తావదిదమేవ మహదాశ్చర్యం యదయమసంకీర్ణవర్ణప్రవిభాగామభివ్యక్తమాత్రానుస్వార[3]స్వరసంయోగవిశేషసంయుక్తామతిపరిస్ఫుటాక్షరాం గిరముదీరయతి — తత్ర పునరపరమభిమతవిషయే తిరశ్చోఽపి మనుజస్యేవ సంస్కారవతో బుద్ధిపూర్వా ప్రవృత్తిః — తథాహి అనేన సముత్క్షిప్తదక్షిణచరణేనోచ్చార్య జయశబ్దమియమార్యా మాముద్దిశ్యాతిపరిస్ఫుటాక్షరం గీతా. ప్రాయేణ హి పక్షిణః పశవశ్చ భయాహారమైథుననిద్రాసంజ్ఞామాత్రవేదినో భవన్తి — ఇదం తు మహచ్చిత్రమ్.''

1 కాఖ్యానక. 2 నాం దధిచోయోగా. 3 సంస్కారవిశేషం.

ఇత్యుక్తవతి భూభుజి కుమారపాలితః కించిత్ స్మితవదనో నృప మువాదీత్. "దేవ! మత్రచిత్రం ఏతే హి శుకశారికాప్రభృతయో విహంగవిశేషా యథాశ్రుతాం వాచముచ్చారయన్తీత్యధిగతమేవ దేవేన. తత్రాప్యన్యజన్మోపాత్తసంస్కారానుబంధేన వా పురుష ప్రయత్నేన వా సంస్కారాతిశయ ఉపజాత ఇతి నాతిచిత్రమ్— అన్య చ్చ ఏతేషామపి పురా పురుషాణామివాతిపరిస్ఫుటాభిధానా వాగాసీత్ — అగ్నిశాపా[1]దపరిస్ఫుటాలాపతా శుకానాముపజాతా కరిణాం చ జిహ్వాపరివృత్తిః." ఇత్యేవ ముచ్చారయత్యేవ తస్మిన్న శిశిరకిరణమంబరతలస్య మధ్యమారూఢ మావేదయన్ నాడి కాచ్ఛేదప్రహతపటుపటహనాదానుసారీ మధ్యాహ్న శంఖధ్వని రుద తిష్ఠత్ — తమాకర్ణ్య చ సమాసన్న స్నానసమయో విసర్జితరాజలోకః క్షితిపతిరాస్థానమండపాదుత్తస్థౌ —

౧౨. అథ చలతి మహీపతావన్యోన్య మతిరభసస్ఖలనచాలితా ఙ్గదపత్రభంగమకరకోటిపాటి[2]తానేకపటానాం/ ఆక్షేపదోలాయమాన కంఠదామ్నాం — అంసస్థలోల్లసితకుంకుమపటవాసధూళిపింజరితదిశాం ఆలోలమాలతీకుసుమశేఖరోత్పతదళికదమ్బకానాం — అర్ధావలమ్బిభిః కర్ణోత్పలైశ్చుమ్బ్యమానగండస్థలానాం — గమనప్రణామలాలసానా మహమహమికయా వక్షఃస్థలప్రేంఖ[3]మల్లలితహారలతానాం — ఉత్తిష్ఠతా మాసీదతి మహాన్ సమ్భ్రమో మహీపతీనామ్/ ఇతశ్చేతశ్చ నిష్ప తన్తీనాం స్కంధదేశావసక్తచామరాణాం చామరగ్రాహిణీనాం — కమల మధుపానమత్తజరత్కలహంసనాదజర్జరేణ పదే పదే రణితమణీనాం మణినూపురాణాం నినాదేన — వారవిలాసినీజనస్య సఞ్చరతో జఘనస్థ లాస్ఫాలనరసితరత్నమాలికానాం మేఖలానాంమనోహారిణా ఝుఙ్కా రేణ నూపురరవాకృష్టానాం చ ధవళితాస్థానమండపసోపానఫలకానాం భవనదీర్ఘికాకలహంసకానాం కోలాహలేన — రసనారసితోత్సుకానాం చ తారతరవిరావిణాముల్లిఖ్యమానకాంస్యక్రేంకారదీర్ఘేణ గృహ సారసానాం కూజితేన — సరభసప్రచలితసామన్తశతచరణతలాభిహతస్య

1 త్వపరి. 2 తాంశుక. 3 ఖోదితహార.

చాస్థానమణ్డపస్య నిర్ఘాతనిర్ఘోషగమ్భీరేణ కమ్పయతేవ వసుమతీం ధ్వనినా ప్రతీహారిణాం చ పుర స్ససంభ్రమసముత్సారితజానపదానాం దండినాం సమారబ్ధహేలముచ్చైరుచ్చార్యతా 'మాలోకయ తాలోకయ' తేతి తారదీర్ఘేణ భవన[1]ప్రాసాదకుందకుంజేషూచ్చరిత ప్రతిశబ్దతయా [2]దీర్ఘతరతాముపగతే నాలోకశబ్దేన రాజ్ఞాం చ ససంభ్రమావర్జితమౌలిలోలచూడామణీనాం ప్రణమతా మమలమణిశిలాకాదన్తురాభిః కిరీటకోటిభి రుల్లిఖ్యమానస్య మణికుట్టిమస్య నిస్వనేన ప్రణామపర్యస్తానా మతికఠినమణికుట్టిమనిపతితరణరణాయితానాం చ మణికర్ణపూరాణాం నినాదేనమంగళపాఠకానాం చ పురోయాయినాం చ 'జయజీ' వేతి మంగళమధురవచనాను[3]పాతేన పఠతాం దిగన్తవ్యాపినా కలకలేన ప్రచలితజనచరణశతసంక్షోభభయాదపహాయ కుసుమప్రకరముత్పతతాం చ మధులిహాం హుంకృతేన సంక్షోభా దతిత్వరితపదం ప్రవృత్తైరవనిపతిభిః కేయూరకోటితాడితానాం క్వణితముఖరరత్నదామ్నాం చ మణిస్తంభానాం రణితేన సర్వతః క్షుభితం మివ తదాస్థానభవన మభవత్ ।

13. అథ విసర్జితరాజలోకః "విశ్రమ్యతా" మితి స్వయ మేవాభిధాయ తాం చండాలకన్యకాం "వైశమ్పాయనః ప్రవేశ్యతా మభ్యం[4]తరం స్నానపానాశనాదినా చ సుఖిన మేనం కార" యేతి తామ్బూలకరఙ్కవాహినీ మాదిశ్య కతిపయాప్తరాజపుత్రపరివృతో నరపతిరభ్యన్తరం ప్రావిశత్ । అపనీతాశేషభూషణశ్చ దివసకర ఇవ విగళితకిరణజాలః చన్ద్రతారకాసమూహశూన్య ఇవ గగనాభోగః సముపాహృతసముచితవ్యాయామోపకరణాం వ్యాయామభూమి మయాసీత్. స తస్యాం చ సమానవయోభిః సహ రాజపుత్రైః కృతమధురవ్యాయామః శ్రమవశా దున్మిషన్తీభిః కపోలయో రీషదవగ[5]ళితసితసింధువారకుసుమమంజరీవిభ్రమాభిః ఉరసి నిర్దయశ్రమచ్ఛిన్నహారవిగళితముక్తాఫలప్రకరానుకారిణీభిః లలాటపట్టకేఽష్టమీచన్ద్రశకలతలోల్లసదమృతబిందువిడమ్బినీభిః స్వేదజలకణికాసన్తతిభి

1 ప్రాసాదజేషు. 2. దీర్ఘతాముపగతేన. 3 యాతేన. 4 తర మితితాంబూల. 5 దళితబంధు.

రలంక్రియమాణమూర్తిః ఇత స్తతః స్నానోపకరణసమ్పాదనసత్వరేణ పురః ప్రధా[1] వినా పరిజనేన తతాऽలం విరళ[2]తరేऽపి రాజకులే సముత్సారణాధికారముచితమాచరద్భి[3]ర్వన్దిభిరుపదిశ్యమానమార్గః వితతసితవితానాం అనేకచారణగణాऽబధ్యమానమణ్డలాం గన్ధోదకపూర్ణ కనకమయ[4] ద్రోణీసనాథమధ్యాం ఉపస్థాపితస్ఫాటికస్నానపీఠాం ఏకాంతనిహితైః అతిసురభిగంధసలిలపూర్ణైః [illegible]మళావకృష్టమధుకరకులాంధకారికముఖైః ఆతపభయాన్నీలకర్పటావకుణ్ఠితముఖైరివస్నానకలశైరుపశోభితాం స్నానభూమిమగచ్ఛత్ ।

14. అవతీర్ణస్య జలద్రోణీం వారవిలాసినీకరమృదితసుగంధామలకోపలిప్తశిరసో రాజ్ఞః సమంతాత్ సముపతస్థురంశుక[5]నిబద్ధస్తనపరికరాః దూరసముత్సారితవలయబాహులతాఃసముత్క్షిప్త [6]కర్ణాకర్ణోత్పలోత్సారితాలకాః గృహీతజలకలశాః స్నానార్థమభిషేకదేవతా ఇవ వారయోషితః తాభిశ్చ సమున్నతకుచకుమ్భమండలాభిర్వారిమధ్యప్రవిష్టః కరిణీభి రివ వనకరీ పరివృతస్తత్క్షణాం రరాజ రాజా[7]ద్రోణీసలిలాదుత్థాయ చ స్నానపీఠమమలస్ఫాటికధవళం వరుణ ఇవ రాజహంసమారురోహ తత స్తాః కాశ్చన మరకతకలశప్రభాశ్యామాయమానా నళిన్య ఇవ మూర్తిమత్యః పత్రపుటైః కాశ్చిద్రజతకలశహస్తా రజన్య ఇవ పూర్ణచంద్రమండలవినిర్గతేన జ్యోత్స్నాప్రవాహేనకాశ్చిత్ కలశోత్క్షేపశ్రమస్వేదార్ద్రశరీరా జలదేవతా ఇవ స్ఫాటికైః కలశైః స్తీర్థజలేన కాశ్చిత్ మలయసరిత ఇవ చన్దనరసమిశ్రేణ సలిలేన కాశ్చిదుత్క్షిప్తకలశపార్శ్వవిన్యస్తపల్ల[illegible]మాణనఖమయూఖజాలకాః ప్రత్యఙ్గుళివివరవినిర్గతజలధారాః సలిలయన్త్రదేవతా ఇవ కాశ్చిజ్జాడ్యమపనేతు మాత్క్షిప్తబాలాతపేనేవ దివసశ్రియః కనకకలశహస్తాః కుఙ్కుమజలేన వారాంగనాః క్రమేణ రాజానమభిషిషిచుః అనంతర ముదపాది చ స్ఫోటయన్నివ శ్రుతిపథమనేకప్రహతపటుపటహఝల్లరీమృదంగవేణువీణాగీతనినాదానుగమ్యమానో వందిబృన్దకోలాహలాకులోభువనవివరవ్యాపీ స్నానశఙ్ఖానామాపూర్యమాణానాం[8]అతిముఖరో ధ్వనిః

1 వతా. 2 జనేऽపి. 3 ర్దండిభి. 4 జలద్రోణీ. 5 నిబిడబద్ధ. 6 చరణాభణాః, 7 జలద్రోణీ. 8 ముఖరో.

ఏవఞ్చ క్రమేణ నిర్వర్తితాభిషేకో విషధరనిర్మోకపరిలఘునీ ధవళేపరిధాయ ధౌతే వాససీ, శరదమ్బరైకదేశ ఇవ జలక్షాళనవిమలతనురతిధవళజలధరచ్ఛేదశుచినా దుకూలపటపల్లవేన తుహినగిరిరివ గగనసరిత్స్రోతసా కృతశిరోవేష్టనః, సమ్పాదితపితృజలక్రియో మన్త్రపూతేన తోయాఞ్జలినా దివసకరమభిప్రణమ్య దేవగృహమగమత్. ఉపరచితపశుపతిపూజశ్చ నిష్క్రమ్య దేవగృహాత్, నిర్వర్తితాగ్నికార్యో, విలేపనభూమౌ ఝఙ్కారిభిరళికదంబకైరనుబధ్యమానపరిమళేన మృగమదకర్పూర[1]కుఙ్కుమపటవాససురభిణా చందనేనానులిప్తసర్వాఙ్గో, విరచితామోదిమాలతీకుసుమశేఖరః, కృతాంబరపరివర్తో, రత్నకర్ణపూరమాత్రాభరణః సముచితభోజనైః సహ భూపతిభిరాహారమభిమతరసాస్వాదజాతప్రీతిరవనిపో నిర్వర్తయామాస.

౧౫. పరిపీతధూపధూమవర్తిరుపస్పృశ్య చ గృహీతతాంబూలః, తస్మాత్ప్రమృష్టమణి[2]కుట్టిమప్రదేశాదుత్థాయ నాతిదూరవర్తిన్యాసంభ్రమప్రధావితయా ప్రతీహార్యా ప్రసారితబాహుమవలంబ్యానవరతవేత్రలతాగ్రహణ[3]ప్రసంగాదతిజరఠకిసలయానుకారి కరతలకరేణాభ్యంతరసంచారసముచితేన పరిజనేనానుగమ్యమానో ధవళాంశుకయవనికాపరిగతపర్యంతతయా స్ఫటికమణిమయభిత్తిబద్ధమివోపలక్ష్యమాణం, అతిసురభిణా మృగనాభిపరిగతేనామోదినా చందనవారిణా సిక్తశిశిరమణిభూమిం అవిరళవిప్రకీర్ణేన విమలమణికుట్టిమగగనతలతారాగణేనేవ కుసుమోపహారేణ నిరంతరనిచితం ఉత్కీర్ణసాలభంజికానివహేన సన్నిహితగృహదేవతేనేవ, గన్ధసలిలక్షాళితేన కలధౌతమయేన స్తమ్భసఞ్చయేన విరాజమానం అతిబహులాగరుధూపపరిమళం అఖిలవిగళితజలనివహధవళజలధరశకలానుకారిణా కుసుమామోదవాసితప్రచ్ఛదపటేన, పట్టోపధానాధ్యాసితశిరోభాగేన మణిమయప్రతిపాదుకాప్రతిష్ఠితపాదేన, పార్శ్వస్థ[4]రత్నపీఠేన, తుహినగిరిశిలాతల[5]సదృశేన శయనేన సనాథీకృతవేదికం భుక్త్వాస్థానమంటపమయాసీత్, తత్ర చ శయనతలనిషణ్ణః క్షితితలోపవిష్టయా

1 కుంకుమవాస. 2 కుట్టిమాత్ప్ర. 3 ప్రసంగాదతిజరఠ... కరతలంకరేణ. 4 పాదపీఠేన. 5 సదృశశయ.

శనైశ్శనైరుత్సంగనిహితాసిలతయా ఖడ్గవాహిన్యా నవనళినదళకోమలేన కరసంపుటేన సంవాహ్యమానచరణస్తత్కాలోచితదర్శనైరవనిపతిభిరమాత్యైర్మిత్రైశ్చ సహ తాస్తాః కథాః కుర్వన్ముహూర్తమివాసాంచక్రే తతో నాతిదూరవర్తిని "మంతఃపురాద్వైశంపాయనమాదాయాగ" చ్ఛేతి సముపజాతతద్వృత్తాంతప్రశ్నకుతూహలో రాజా ప్రతీహారీమాదిదేశ. సా క్షితితలనిహితజానుకరతలా "యథాఽజ్ఞాపయతి దేవ" ఇతి శిరసి కృత్వాఽఽజ్ఞాం యథాదిష్టమకరోత్.

16. అథ ముహూర్తాదివ వైశంపాయనః ప్రతీహార్యా గృహీతపంజరః కనకవేత్రలతావలంబినా కించిదవనతపూర్వకాయేన సితకంచుకావచ్ఛన్నవపుషా జరాధవళితమౌళినా గద్గదస్వరేణ మందమందసంచారిణా, విహంగజాతిప్రీత్యా జరత్కలహంసేనేవ కంచుకినాఽనుగమ్యమానో రాజాంతికమాజగామ. క్షితితలనిహితకరతలస్తు కంచుకీ రాజానమ్యజ్ఞాపయత్. దేవ! దేవ్యో విజ్ఞాపయంతి—"దేవాదేశా దేషవైశంపాయనః స్నాతః కృతాహారశ్చ దేవపాదమూలం ప్రతీహార్యా నీతః" ఇత్యభిధాయ గతే చ తస్మిన్ రాజా వైశంపాయనమపృచ్ఛత్--"కచ్చిదభిమతమాస్వాదిత మభ్యంతరే భవతా కించిదశనజాత" మితి. స ప్రత్యువాచ—"దేవ! కిం వా నాస్వాదితం? ఆమత్తకోకిలలోచనచ్ఛవిర్నీలపాటలః కషాయమధురః ప్రకామమాపీతో జంబూఫలరసః, హరినఖరభిన్నమత్తమాతంగకుంభముక్తార్ద్రముక్తాఫలత్వింషి ఖండితాని దాడిమఫలబీజాని, నలినీదళహారింతి ద్రాక్షాఫలస్వాదూని చ దళితాని స్వేచ్ఛయా ప్రాచీనామలకీఫలాని, కిం వా ప్రలపితేన బహునా, సర్వమేవ దేవీభిః స్వయం కరతలోపనీయమానమమృతాయత" ఇతి. ఏవం వాదినో వచనమాక్షిప్య నరపతిరబ్రవీత్. "ఆస్తాం తావత్ సర్వమేవేదం, అపనయతు నః కుతూహలమ్, ఆవేదయతు భవానాదితః ప్రభృతి కార్త్స్న్యేనాత్మనో జన్మ కస్మిన్ దేశే? భవాన్ కథం జాతః? కేన వా నామ కృతం?, కా మాతా?, కస్తే పితా? కథం వేదానామాగమః? కథం శాస్త్రాణాం పరిచయః? కుతః కలాః సమాసాదితాః?

కిం జన్మాంతరానుస్మరణం ఉత వరప్రదానం? అథవా విహంగవేషధారీ కశ్చిచ్ఛన్నం నివససి? క్వ వా పూర్వ ముషితం? కియద్వావయఃకథం పంజరబంధః ?[1]కథం చండాల కన్యకా హస్తగమనం! ఇహ వా తవకథ మాగమన" మితి. వైశంపాయన స్తు స్వయ ముపజాతకుతూహలేన సబహుమాన మవనీపతినా పృష్టో ముహూర్త మివ ధ్యాత్వా సాదర మబ్రవీత్. "దేవ! మహతీయం కథా యది కౌతుక మాకర్ణ్యతామ్.

17 అస్తిపూర్వాపరజలనిధివేలావలగ్నా మధ్యదేశాలంకారభూతా మేఖలేవ భువః వనకరికులమదజలసేకసంవర్ధితై రతివికచధవళకుసుమనికర మత్యుచ్ఛతయా తారాగణ మివ శిఖరదేశలగ్న ముద్వహద్భిః పాదపై రుపశోభితామదకలకురరకులదృశ్యమాన[2]మరిచపల్లవాకరికలభకరమృదితతమాలకిసలయామోదినీ; మధుమదోపకేరళికపోలకోమలచ్ఛవినా సంచరద్వనదేవతాచరణాలక్తకరసరంజితేనేవపల్లవచయేనసంఛాదితా, శుకకులదళితదాడిమీఫలద్రవార్ద్రీకృతదలైః అతిచపలకపికులకంపిత[3]కంపిల్లచ్యుతపల్లవఫలశబలైః అనవరతనిపతితకుసుమరేణుపాంసులైః పథికజనరచితలవంగపల్లవ[4]సంస్తరైః అతికఠోర [5]నాలికేరకేతకీ [6]పరిగతప్రాంతైః తాంబూలీలతావనద్ధపూగఖండమండితైః వనలక్ష్మీవాసభవనైరివ విరాజితాలతామంటపైః ఉన్మదమాతంగకపోలస్థల[7]ప్రస్రవణసలిలసిక్తేనేవ నిరంతరమేలాలతావనేనమదగంధినాంధకారితా, నఖముఖలగ్నేభకుంభముక్తాఫలలుబ్ధైః శబరసేనాపతిభి రభిహన్యమానకేసరిశతా ప్రేతాధిపనగరీవ సదాసన్నిహితమృత్యుభీషణా, మహిషాధిష్ఠితా చ సమరోద్యతపతాకినీవ బాణాసనారోపితశిలీముఖా [8]వివిక్తసింహనాదా చ కాత్యాయనీవ ప్రచలితఖడ్గభీషణా రక్తచందనాలంకృతా చ కర్ణీసుతకథేవ సన్నిహితవిపులాచలా శశోపగతా చ కల్పాంతప్రదోషసంధ్యేవ ప్ర[9]నృత్యన్నీలకంఠా పల్లవారుణాచ అమృతమథనవేలేవ శ్రీద్రుమోపశోభితా వారుణీపరిగతా చ ప్రావృడివ ఘనశ్యామలా అనేకశతహ్రదాలంకృతా చ చంద్రమూర్తిరివ

1 కథంచాండాలహస్త. 2 మరీచకరి. 3 తక్కోల. 4 ప్రస్తరైః. 5 నారికేళ. 6 కరీరకేసర పరిగత. 7 గళితమదసలిల. 8 విముక్త 9 నృత్తనీల.

సతత మృక్షస్థానుగతా హారిణాధ్యాసితా చ రాజ్యస్థితి రివ చమర మృగవాలవ్యజనోపశోభితా, సమదగజఘటాపరిపాలితా, చ గిరితన యేవ స్థాణుసంగతా మృగపతిసేవితా చ, జానకీవ ప్రసూతకుశలవా నిశాచరపరిగృహీతా, చ కామి నీవచందనమృగమదపరిమళవాహినీరుచిరా గురుతిలకభూషితా చ, సోత్కంఠేవ వివిధపల్లవానిలవీజితా సమదనా చ, బాలగ్రీవేవ వ్యాఘ్రనఖపంక్తి[1]మండితా, గండకాభరణా, చ పానభూమి రివ, ప్రకటితమధుకోశకశతా, ప్రకీర్ణవివిధకుసుమా, చ, క్వచిత్ప్రళయవేళేవ మహావరాహదంష్ట్రాసముత్ఖాతధరణిమండలా, క్వచిద్దశముఖనగరీవ, చటులవానరబృందభజ్యమానతుంగశాలాకులా, క్వచిదచిరనిర్వృత్తవివాహభూమిరివ హరితకుశసమిత్కుసుమశమీపలాశశోభితా క్వచి [2]దున్మత్తేవ, హాయువేగకృతతాలశబ్దా, క్వచిద్విధవేవ ఉన్ముక్తతాలపత్రా, క్వచిత్ సమరభూమి రివశరశతనిచితా, క్వచి దమరపతితనురివ నేత్రసహస్రసంకులా, క్వచిన్నారాయణమూర్తిరివ తమాలనీలా, క్వచిత్ పార్థరథపతాకేవ వానరాక్రాన్తా, క్వచి దవనిపతిద్వారభూమి రివ వేత్రలతాశతదుష్ప్రవేశా క్వచి ద్విరాటనగరీవ [3]కీచకావృతా, క్వచిదంబరశ్రీరివ వ్యాధానుగమ్యమానతరళతారకమృగా, క్వచి ద్గృహీతవ్రతేవ దర్భచీరజటావల్కలధారిణీ అపరిమితబహుళపత్రసంచయాఽపి సప్తపర్ణభూషితా క్రూరసత్త్వాఽపిమునిజనసేవితా పుష్పవత్యపి పవిత్రా వింధ్యాటవీ నామ.

18 తస్యాం చ దండకారణ్యాంతఃపాతి సకలభువనఖ్యాతం ఉత్పత్తిక్షేత్రమివ భగవతో ధర్మస్య సురపతిప్రార్థ [4]నాపీతసకలసాగరసలిలస్య మేరుమత్సరా దంబరతలప్రసారితవికటశిఖరసహస్రేణ దివసకరరథగమనపథమపనేతు మభ్యుద్యతేనావగణితసకలసురసమూహవచసా వింధ్యగిరిణాఽప్యనుల్లంఘితాజ్ఞస్య జఠరానలజీర్ణవాతాపిదానవస్య సురాసుర [5]మకుటతటఘటితమరకతమకరపత్రభంగకోటిచుంబితచరణరజసో దక్షిణాశావధూముఖవిశేషకస్య సురలోకాదేకహుంకార

1 మంజితా. 2 దుద్వృత్తమృగపతినాదభీతేవ కంటకితా క్వచిన్మత్తేవ కోకిలకులప్రలాపినీ, క్వచి దున్మత్తేవ. 3కీచకశతావృతా. 4నాపీత. 5 ముకుట మకరపత్రకోటి.

నిపతితనహుషప్రకటప్రభావస్య భగవతో మహామునేరగస్త్యస్యభార్యయా లోపాముద్రయా స్వయముపరచితాలవాలకైః కరపుటసలిలసేకసంవర్ధితైః సుతనిర్విశేషై రుపశోభితం పాదపైః తత్పుత్రేణ చ గృహీతవ్రతే నాషాఢినా పవిత్రభస్మవిరచితత్రిపుండ్రకాభరణేన కుశచీరవాససా [1] మౌంజమేఖలాకలితమధ్యేన గృహీతహారితవర్ణపుటేన ప్రత్యుటజమటతా భిక్షాం దృఢదస్యునామ్నా పవిత్రీకృతం అతిప్రభూతేధ్మాహరణాచ్చ యస్యే [2] ధ్మవాహ ఇతి పితా ద్వితీయం నామ చకార దిశి దిశి శుకహరితై శ్చ కదళీవనైః శ్యామలీకృతపరిసరం సరితా చ కలశయోనిపరిపీతసాగరమార్గానుగతయేవ బద్ధవేణికయా కావేర్యా పరిగత మాశ్రమపద మాసీత్.

19 యత్ర చ దశరథవచనమను పాలయన్నుత్సృష్టరాజ్యో దశవదనలక్ష్మీవిభ్రమవిరామో రామో మహాముని మగస్త్య మనుచరన్ సహ సీతయా లక్ష్మణోపరచితరుచిరపర్ణశాలగపంచవట్యాం కంచిత్కాలం సుఖమువాస. చిరశూన్యేఽద్యాపి యత్ర శాఖానిలీననిభృతపాండుకపోతపఙ్క్తయః లగ్నతాపసాగ్నిహోత్రధూమరాజయ ఇవ లక్ష్యంతే తరవః బలికర్మకుసుమాన్యుద్ధరంత్యాః సీతాయాః కరతలాదివ సంక్రాంతో యత్ర రాగః స్ఫురతి తరులతాకిసలయేషు. యత్ర చ పీతోద్గీర్ణం జలనిధిజలమివ మునినా నిఖిల మాశ్రమోపాంతవర్తిషు విభక్తం మహాహ్రదేషు. యత్ర దశరథసుతనిశితశరనికరనిపాతనిహతరజనీచర బలబహుళరుధిరసిక్తమూలం అద్యాపి తద్రాగానువిద్ధనిర్గతపలాశమివాభాతి నవకిసలయమరణ్యం అధునాఽపి యత్రజలధరసమయే గంభీర మభినవజలధరనివహనినాదమాకర్ణ్య భగవతో రామస్య త్రిభువనవివరవ్యాపిన శ్చాపఘోషస్యస్మరంతో న గృహ్ణంతి శష్పకబల మజస్ర మశ్రుజలలులితదీనదృష్టయో వీక్ష్య శూన్యా దశదిశో జరాజర్జరిత విషాణకోటయో జానకీసంవర్ధితా జీర్ణమృగాః. యస్మిన్ననవరతమృగయానిహత [3] శేషవనహరిణప్రోత్సాహిత ఇవ కృతసీతావిప్రలంభక కనకమృగో రాఘవమతిదూరం జహార. యత్ర చ

1 ముంజ. 2 ఇధ్మావాహ. 3 నిశ్శేషవన.

మైథిలీవియోగదుఃఖదుఃఖితౌ దశవదనవినాశపిశునౌ చంద్రసూర్యావివ కబంధగ్రస్తౌ సమం రామలక్ష్మణౌ త్రిభువనభయం మహాచక్రతుః. అత్యాయతశ్చ యస్మిన్ దశరథసుతశరనిపాతితో యోజనబాహుర్బాహుః అగస్త్యప్రసాదనాగతనహుషాజగరకాయశంకామకరోదృషిజనస్య జనకతనయా చ భర్త్రా విరహవినోదనార్థముటజాభ్యంతరలిఖితా యత్ర రామనివాసదర్శనోత్సుకా పునరివ ధరణీతలాదుల్లసంతీవ వనచరైరద్యాప్యాలోక్యతే.

౨౦ తస్య చైవంవిధస్య సంప్రత్యపి ప్రకటోపలక్ష్యమాణపూర్వవృత్తాంతస్యాగస్త్యాశ్రమస్య నాతిదూరే జలనిధిపానప్రకుపితవరుణోత్సారితేనాగస్త్యమత్సరాత్తదాశ్రమసమీపవర్తి అపర ఇవ వేధసా మహాజలనిధిరుత్పాదితః ప్రళయకాలవిఘటితాష్టదిగ్భాగసంధిబంధం గగనతలమివ భువి నిపతితం ఆదివరాహసముద్ధృతధరామండలస్థానమివ సలిలపూరితం అనవరతమజ్జదున్మదశబరకామినీకుచకలశలులితజలం ఉత్ఫుల్లకుముదకువలయకల్హారం ఉన్నిద్రారవిందమధుబిందునిష్యందబద్ధచంద్రకం అళికులపటలాంధకారితసౌగంధికం ఆరసితసముదసారసం అంబురుహమధుపానమత్తకలహంసకామినీకృతకోలాహలం అనేకజలచరపతంగశతసంచలనచంచలితవాచాలవీచిమాలం అనిలోల్లాసితకల్లోలశిఖరశీకరాసారబద్ధదుర్దినం అశంకితావతీర్ణాభిరంభః క్రీడారాగిణీభిః స్నానసమయే వనదేవతాభిః [1]కేశకుసుమైః సురభీకృతం ఏకదేశావతీర్ణమునిజనాపూర్యమాణకమండలు[2]కలజలధ్వనిమనోహరం ఉన్మిషదుత్పలవనమధ్యచారిభిః సవర్ణతయా రసితానుమేయైః కాదంబకదంబకైరాసేవితం అభిషేకావతీర్ణపుళిందరాజసుందరీకుచచందనధూళిధవళితతరంగం ఉపాంతజాతకేతకీరజఃపటలబద్ధకూలపులినం ఆసన్నాశ్రమాగతతాపససంక్షాళితార్ద్రవల్కలకషాయపాటలజలం ఉపతటవిటపిపల్లవానిలవీజితం అవిరళతమాలవీథికాంధకారితాభిః వాలినిర్వాసితేవ చ సంచరతా ప్రతి[3]దినమృశ్యమూకవాసినా సుగ్రీవేణావలుప్తఫలపరిలఘులతాభిః ఉదవాసితాపసానాం దేవతార్చనోప

1 కేశపాశకుసు. 2 కలధ్వని. 3 దిశ.

యుక్తకుసుమాభిః ఉత్పతజ్జలచరపతంగపక్షపుటవిగళితజలబిందుసేకసుకుమారకిసలయాభిః లతామంటపతలస్థితశిఖండిమండలారబ్ధతాండవాభిః అనేకకుసుమపరిమళవాహినీభిః వన[1]దేవతానిశ్వాసవాసితాభిరివ వనరాజిభిరుపరుద్ధ తీరం అపరసాగరాశంకిభిఃసలిల మాదాతు మవతీర్ణైః జలధరై రివ [2]బహులపంకమలినై ర్వనకరిభి రనవరతమాపీయ[3]మానం అగాధమనంత మప్రతిమ మపాం నిధానం పంపాభిధానం పద్మసరః. యత్ర చ వికచకువలయప్రభాశ్యామాయమానపక్షపుటాన్యద్యాపి మూర్తిమద్రామశాపగ్రస్తా నీవ వనమధ్యచారిణా [4]మాలోక్యంతే చక్రనామ్నాం మిథునాని.

(21) [5]తస్యైవం పద్మసరసఃపశ్చిమేతీరే రాఘవశరప్రహారజర్జరితజీర్ణ[6]సాలతరుమండస్య చ సమీపే దిగ్గజకరదండానుకారిణా జరదజగరేణ సతతమావేష్టితమూలతయా బద్ధమహాలవాల ఇవ, తుంగస్కంధావలంబిభ్ర[7]రనివేల్లితైరహినిర్మోకై ర్ధృతోత్తరీయ ఇవ, దిక్చక్రవాళపరిమాణ మివ గృహ్ణాతా భువనాంతరాళ విప్రకీర్ణేన శాఖాసంచయేన ప్రళయకాలతాండవప్రసారితభుజసహస్ర ముడుపతిశకలశేఖరమివ, విడంబయితుముద్యతః పురాణతయా పతనభయా దివ గగనస్కంధలగ్నం, నిఖలశరీర[8]వ్యాపినీభిరతిదూరోన్నతాభి ర్జీర్ణతయా సిరాభిరివ, పరిగతో వ్రతతిభిః జరాతిలకబిందుభి రివ కంటకై రాచితతనుః, ఇత స్తతః పరిపీతసాగరసలిలై ర్గగనాగతైః పత్రరథై రివ శాఖాంతరేషు నిలీయమానైః క్షణమంబుభారాలసై రార్ద్రీకృతపల్లవై ర్జలధరపటలై, రప్యదృష్టశిఖరదేశః తుంగతయానందనవనశ్రియమివావలోకయితుమభ్యుద్యతః, సమీపవర్తినా ముపరిసంచరతా మంబరతలగమనఖేదాయాసితానాం రవిరథతురంగమాణాం [9]సృక్వరిస్రుతైః ఫేనపటలైః సందేహితతూలరాశిభి ర్ధవళీకృతశిఖరశాఖః, వనగజకపోలకండూయనలగ్నమదనిలీనమత్తమధుకరమాలేన లోహశృంఖలాబంధనిశ్చలే

1 దేవతాభిః శ్వాస. 2 బహల. 3 మానసలిలం. 4 లోక్యంతే నామ్నా. 5 ఏవం విధస్య. 6 తాలతరుఖండస్య, 7 రనిర స్తవేల్లి. 8 వ్యాపిభిః. 9 సృక్కప,

నేవ, కల్పస్థాయినా, మూలేన సముపేతః కోటరాభ్యంతరనివిష్టైః స్ఫురద్భిః సజీవ ఇవ మధుకరపటలైః, దుర్యోధన ఇవోపలక్షితశకునిపక్షపాతః, నళిననాభ ఇవ వనమాలోపగూఢః, నవజలధరవ్యూహ ఇవ నభసి దర్శితోన్నతిః, అఖిలభువనతలావలోకనప్రాసాద ఇవ వనదేవతానాం అధిపతి రివ, దండకారణ్యస్య నాయక ఇవ సర్వవనస్పతీనాం సఖేవ విన్ధ్యస్య, శాఖాబాహుభిరుపగూహ్యేవ విన్ధ్యాటవీ మవస్థితో, మహాన్ జీర్ణః శాల్మలీవృక్షః.

౨౨. తత్ర చ శాఖాగ్రేషు కోటరోదరేషు పల్లవాంతరేషు స్కంధసంధిషు జీర్ణవల్కలవివరేషు మహావకాశతయావిస్రబ్ధవిరచితకులాయసహస్రాణి దురారోహతయా విగళితవినాశభయాని నానాదేశసమాగతాని శుకశకునికులాని, ప్రతివసంతిస్మ, యైః పరిణామవిరళదళసంహతిరపి, స వనస్పతిరవిరళదళనిచయశ్యామల ఇవోపలక్ష్యతే దివానిశం నిలీనైః. తే చ తస్మిన్ వనస్పతావతివాహ్య [3]రజనీ మాత్మనీడేషు ప్రతిదిన ముత్థాయోత్థాయాహారాన్వేషణాయ నభసి విరచితపఙ్క్తయో మదకలహలధరహలముఖోత్ఖాతవికీర్ణబహుస్రోతస మంబరతలే, కళిందకన్యా మివ దర్శయంతః, సురగజోన్మూలితవిగళదాకాశగంగాకమలినీశంకా ముపజనయంతః, దివసకరరథతురగప్రభానులిప్త మివ, గగనతల ముపపాదయంతః సంచారిణీ మివ మరకతస్థలీం విడంబయంతః శైవలపల్లవావళిమివాంబరసరసి ప్రసారయంతః, గగనవితతైః పక్షపుటైః కదళీదళై రివ దినకర[4]కరనికరపరి[5]ఖేదితాన్యాశాముఖాని వీజయంతః, వియతి విసారిణీం శష్పవీథి మివారచయంతః సేంద్రాయుధ మివాంతరిక్ష, మా దధానా విచరంతి స్మ శుకశకునయః. కృతాహారాశ్చ పునః ప్రతినివృత్త్యాత్మకులాయావస్థితేభ్యః శాబకేభ్యో వివిధాన్ ఫలరసాన్ కలమమంజరీవికారాంశ్చ ప్రహతహరిణరుధిరానురక్తశార్దూలనఖకోటిపాటలేన చంచుపుటేన దత్త్వా దత్త్వా అధరీకృతసర్వస్నేహేనాసాధారణేన గురుణా అపత్యప్రేమ్ణా తస్మిన్నేవ క్రోడాంతర్నిహితతనయాః క్షపాః క్షపయంతి స్మ.

1. పిభిః. 2 కల్క-ప. 3 హ్యాతివాహ్య. 4 ఖరకర. 5 ఖేదితాశా.

ఏకస్మింశ్చ జీర్ణకోటరే జాయయా సహ నివసతః పశ్చిమే వయసి వర్తమానస్య కథమపి పితురహమేవైకో విధివశాత్ సూనురభవమ్. అతిప్రబలయా [1]చాభిభూతా మమైవ జాయమానస్య ప్రసవవేదనయా జననీ మే లోకాంతరమగమత్, అభిమతజాయావినాశశోకదుఃఖితోఽపి ఖలు తాతః సుతస్నేహాదంతర్నిగృహ్యాపటుప్రసరమపి శోకమేకాకీ మత్సంవర్ధనపర ఏవాభవత్. అతిపరిణతవయాశ్చ కుశచీరానుకారిణీమల్పావశిష్టజీర్ణపిచ్ఛజాలజర్జరామవస్రస్తాంసదేశశిథిలామపగతోత్పతనసంస్కారాం పక్షసంహతిముద్వహన్ ఉపారూఢకంపతయా చ సంతాపకారిణీం మంగలగ్నాం జరామివ విధున్వన్ [2]అకఠోరశేఫాలికాకుసుమనాళపింజరేణ కలమమంజరీదళసమసృణితశిఖోపాంతలేఖేన స్ఫుటితాగ్రకోటినా చంచుపుటేన, పరనీడనిపతితాభ్యః శాలివల్లరీభ్యస్తండులకణానాదాయాదాయ తరుమూలనిపతితాని చ శుకకులావదళితాని ఫలశకలాని, సమాహృత్య పరిభ్రమితుమశక్తో మహ్యమాహారమదాత్ ప్రతిదివసమాత్మనా చ మదుపయుక్తశేషమకరోదశనమ్.

ఏకదా తు, ప్రభాతసంధ్యారాగలోహితే గగనతలే కమలినీమధురక్తపక్షసంపుటే వృద్ధహంస ఇవ మందాకినీపులినాదపరజలనిధితటమవతరతి చంద్రమసి, పరిణతరంకురోమపాండుని వ్రజతి విశాలతామాశాచక్రవాళే గజరుధిరరక్తహరిసటాలోమలోహినీభిరాతప్తలాక్షికతంతుపాటలాభిరాయామినీభిరశిశిరకిరణదీధితిభిః పద్మరాగరత్నశలాకాసమ్మార్జనీభిరివ, సముత్సార్యమాణే గగనకుట్టిమకుసుమప్రకరే తారాగణే సంధ్యాముపాసితుముత్తరాశావలంబిని మానససరస్తీరమివావతరతి సప్తర్షిమండలే, తటగతవిఘటితశుక్తిసంపుటవిప్రకీర్ణం అరుణకరప్రేరణాధోగళితముడుగణమివ ముక్తాఫలనికరముద్వహతి ధవళితపుళినతలముదన్వతి, పూర్వేతరే తుషారబిందువర్షిణి, విబుద్ధశిఖికులే విజృంభమాణకేసరిణి కరిణీకదంబకప్రబోధ్యమానమదకరిణి [4]తుషాజలజడకేసరం కుసుమనికరముదయగిరిశిఖరస్థితం సవితార

1 ఘూర్ణీభూతా. 2 అతికఠోర. 3 తట. 4 స్పష్టే చ జాతే ప్రభాతే హిమజలజడః

మివోద్ధిశ్య పల్లవాంజలిభిః సముత్సృజతి కాననే రాసభరోమధూసరాసు వనదేవతాప్రాసాదానాం తరూణాం శిఖరేషు పారావతమాలాయమానాసు ధర్మపతాకాస్వివ సమున్మిషంతీషు । తపోవనాగ్నిహోత్రధూమలేఖాసు అవశ్యాయ[1]శీకరిణి లులితకమలవనే రతిఖిన్నశబరసీమంతినీస్వేదజల కణికాపహారిణి వనమహిషరోమంథఫేనబిందువాహిని చలితపల్లవలతాలాస్యోపదేశవ్యసనిని . విఘటమానకమలషండమధుశీకరాసారవర్షిణి, కుసుమామోదతర్పితాళిజాలే నిశావసానజాతజడిమ్ని మందమందసంచారిణి, ప్రవాతి ప్రాభాతికే మాతరిశ్వని కమలవనప్రబోధమంగళపాఠకానాంఇభగండడిండిమానాంమధులిహాం కుముదోదరేషు [2]ఘనఘటమానదళపుటనిబద్ధపక్షసంహతీనాం, ఉచ్చరత్సు హుంకారేషు ప్రభాతశిశిరమారుతాహతముత్తప్తజతురసాశ్లిష్టపక్ష్మమాల మివ, సశేషనిద్రాజిహ్మితతారం చక్షు రున్మీలయత్సు శనైశ్శనై రూషరశయ్యాధూసరక్రోడరోమరాజిషు వనమృగేషు ఇతస్తతః సంచరత్సు వనచరేషు విజృంభమాణే శ్రోత్రహారిణి పంపాసరఃకలహంసకోలాహలే సము[3]ల్లసతినర్తితశిఖండిమండలే మనోహరే వనగజకర్ణతాళశబ్దే క్రమేణ చ గగనమార్గ మవతరతో దివసకరవారణస్యేవ ధూతావచూడచామర కలాప ఇవోపలక్ష్యమాణే మంజిష్ఠారాగలోహితే కిరణజాలే శనైశ్శనై రుదితే భగవతి సవితరి పంపాసరఃపర్యంతతరుశిఖరసంచారిణి అధ్యాసితగిరిశిఖరే దివసకరజన్మని హృతతారే పునరివ కపీశ్వరే వన మభిపతతి బాలాతపే స్పష్టే జాతే ప్రత్యూషసి నచిరా దివ దివసాష్టమభాగభాజిస్పష్టభాసి భాస్వతిభూతే ప్రయాతేషు చ యథాభిమతాని దిగంతరాణి శుకకులేషు కులాయనిలీననిభృతశాబకసనాథేఽపి నిశ్శబ్దతయా శూన్య ఇవ తస్మి న్వనస్పతౌ స్వనీడావస్థిత ఏవ తాతే మయి చ శైశవా దసంజాత[4]బలసముద్భిద్యమానపక్షపుటే తాతసమీపవర్తిని కోటరగతే సహసైవ తస్మి న్మహావనే సంత్రాసితసకలవనచరః సరభస ముత్పతత్పతత్రిపక్షపుటశబ్దసంతతః భీతకరిపోతచీత్కార పీవరః ప్రచలిత [5]మత్తాళికులక్వణితమాంసలః పరిభ్రమదుద్ఘూర్ణవనవరాహారవఘర్ఘరః గిరిగుహాసుప్తప్రబుద్ధసింహనాదోప

1 సీకరిణి. 2 ఘటమానదళపుటనిరుద్ధ. 3 లసిత. 4 బలే. 5 లతాకులిత.

బృంహితః కంపయ న్నివ తరూన్ భగీరథావతార్యమాణగంగాప్రవాహకలకల[1]బహుళః భీతవనదేవతాకర్ణితః మృగయాకోలాహలధ్వని రుదచరత్. ఆకర్ణ్యచ త మహ మశ్రుతపూర్వ ముపజాతవేపథు రర్భకతయా జర్జరితకర్ణవివరో భయవిహ్వలః సమీపవర్తినః పితుః ప్రతీకారబుద్ధ్యా జరాశిథిలపక్షపుటాంతర మవిశమ్.

అనంతరం చ సరభసం 'ఇతో గజయూథపతిలులితకమలినీపరిమళః, ఇతః క్రోడకులదశ్యమానభద్రముస్తారసామోదః, ఇతః కరికలభభజ్యమానసల్లకీకషాయగంధః, ఇతో నిపతితశుష్కపత్రమర్మరధ్వనిః, ఇతో వనమహిషవిషాణకోటికులిశభిద్యమానవల్మీకధూళిః, ఇతో మృగకదంబకం, ఇతో వనగజకులం, ఇతో వరాహయూథం, ఇతో వనమహిషబృందం, ఇత శ్శిఖండిమండలవిరుతం, ఇతః కపింజలకులకలకూజితం, ఇతః కురరకులక్వణితం, ఇతో మృగపతినఖభిద్యమానకుంభకుంజరరసితం, ఇయ మార్ద్రపఙ్కమలినా వరాహకులపద్ధతిః, ఇయమభినవశష్పకబలరసశ్యామలా హారిణరోమంథఫేనసంహతిః, ఇయమున్మదగంధగజగండకండూయనపరిమళాలీనముఖరమధుకరవిరుతిః, ఏషా శరనిపతితరుధిరబిందుసిక్తశుష్కపత్రపాటలారురుపదవీ, ఏతద్ద్విరదచరణమృదితవిటపపల్లవపటలం, ఏతత్ఖడ్గకులక్రీడితం, ఏషనఖకోటివిలిఖితవికటపత్రలేఖో రుధిరపాటలః కరిమౌక్తికదంతురో మృగపతిమార్గః, ఏషా ప్రత్యగ్రప్రసూతవనమృగీగర్భరుధిరలోహినీభూమిః, ఇయ మటవీ వేణికానుకారిణీ క్షపాచరస్య యూథపతేర్మదజలమలినా సంచారవీథీ, చమరీపఙ్క్తిరియ మనుగమ్యతాం, ఉచ్ఛుష్కమృగకరీషపాంసులా త్వరితతరమధ్యాస్యతా మియం వనస్థలీ, తరుశిఖర మారుహ్యతాం, ఆలోక్యతాం దిగియం, ఆకర్ణ్యతా మయం శబ్దః, గృహ్యతాం ధనుః, అవహితైః స్థీయతాం, విముచ్యంతాం శ్వానః' ఇత్యన్యోన్య మభివదతో మృగయాసక్తస్య మహతో జనసమూహస్య తరుగహనాంతరితవిగ్రహస్య క్షోభితకాననం కోలాహల మశృణవమ్.

---

1 బహాలః.

అథనాతిచిరా దేవానులేపనార్ద్రమృదంగధ్వనిధీరేణగిరివివర విజృంభితప్రతినాదగంభీరేణ శబరశతతాడితానాం కేసరిణాం[1] నినాదేన సంత్రస్తయూథముక్తానా మేకాకినాం చ సంచరతా మనవరతకరాస్ఫోటమిశ్రేణ జలధరరసితానుకారిణా గజయూథపతీనాం కంఠగర్జితేన సరభససారమేయవిలుప్యమానావయవానా మాలోలకాతరతరతరళతారకాణా మేణకానాం చ కరుణకూజితేన నిహతయూథపతీనాం వియోగినీనా మనుగతకలభానాం చ స్థిత్వాస్థిత్వా సమాకర్ణ్య కలకల ముత్కర్ణపల్లవానా మితస్తతః పరిభ్రమంతీనాం ప్రత్యగ్రపతివినాశశోకదీర్ఘేణ కరిణీనాం చీత్కృతేన కతిపయదివసప్రసూతానాం చ ఖడ్గధేనుకానాం త్రాసపరిభ్రష్టపోతాన్వేషిణీనా ముచ్చైః కకరకరుణ మారసంతీనా మాక్రందితేన తరుశిఖర ముత్పతితానా మ్వ్యాకులాకుల చారిణాంచపత్రరథానాం కోలాహలేన రూపానుసారప్రధావితానాం చ మృగయూనాం యుగపదతిరభసపాదపాతాభిహతాయా భువః కంప మివ జనయతా చరణశబ్దేన కర్ణాంతాకృష్టజ్యానాం చ మదకల కురరకామినీకంఠకూజితకలేన శరనికరవర్షిణాం ధనుషాం నినాదేన పవనాహతిక్వణితధారాణా మసీనాం చ కఠినమహిషస్కంధపీఠపాతినాం రణితేన శునాం చ సరభసవిముక్తఘుర్ఘురధ్వనీనాం వనాంతరవ్యాపినా ధ్వానేన సర్వతః ప్రచలిత మివ తదరణ్య మభవత్. అచిరాచ్చ ప్రశాంతే తస్మిన్ మృగయాకలకలే నిర్వృష్టమూకజలధరబృందానుకారిణి మథనావసానోపశాంతవారిణి సాగర ఇవ స్తిమితతాముపాగతే కాననే మందీభూతభయోఽహ ముపజాతకుతూహలః పితు రుత్సంగా దీష దివ నిష్క్రమ్య కోటరస్థ ఏవ శిరోధరాం ప్రసార్య సంత్రాసతరళతారక శ్శైశవాత్ కి మిద మితి సముపజాతవిస్మయో దిదృక్షు స్తా మేవ దిశం చక్షుః ప్రాహిణవమ్.

అభిముఖ మాపతంతం చ తస్మా ద్వనాంతరా దర్జునభుజదండసహస్రవిప్రకీర్ణ మివ నర్మదాప్రవాహం అనిలబలచలిత మివ తమాలకాననం ఏకీభూత మివ కాలరాత్రీణాం యామసంఘాతం అంజనశిలా

1 నినాదసంత్రస్త.

స్తంభసంభార మివ క్షితికంపవిఘూర్ణితం అంధకార[1]పూర మివ రవికిరణాకులితం అంతకపరివార మివ పరిభ్రమంతం అవదారితరసా[2]తలోద్గత మివ దానవలోకం అశుభకర్మసమూహ మివైకత్రసమాగతం అశేషదండకారణ్యవాసిమునిజనశాపసార్థ మివ సంచరంతం అనవరతశరనికరవర్షి రామనిహతఖరదూషణ[3]బల మివ తదపధ్యానాత్ పిశాచతా ముపగతం కలికాలబంధువర్గ మివ ఏకత్ర సంగతం[4]సలిలావగాహోత్థిత ప్రస్థిత మివ వనమహిషయూథం అచలశిఖరస్థిత కేసరి కరాకృష్టిపతనశీర్ణ మివ కాలమేఘపటలం అఖిలరూపవినాశాయ ధూమకేతుజాల మివ సముద్గతం అంధకారితాశేషకాననం అనేకసహస్రసంఖ్య మతిభయజనక ముత్పాతవేతాళవ్రాత మివ శబరసైన్య మద్రాక్షమ్.)

౨। మధ్యే చ తస్యాతి మహతః శబరసైన్యస్య ప్రథమే వయసి వర్తమానం అతికర్కశత్వా[5]దాయస మివ నిర్మితం ఏకలవ్య మివ జన్మాంతరగతం ఉద్భిద్యమాన శ్మశ్రురాజితయా ప్రథమమదలేఖామండ్యమానగండభిత్తి మివ గజయూథపతికుమారం అసితకువలయశ్యామలేనదేహప్రభాప్రవాహేణ కాళిందీజలే నేవ పూరయంత మరణ్యా ఆకుటిలాగ్రేణ స్కంధావలంబినా కుంతలభారేణ కేసరిణ మివ గజమదమలినీకృతేన కేసరకలాపేనోపేతం ఆయతలలాటం అతితుంగఘోరఘోణం ఏకకర్ణాభరణతాం ఉపనీతస్య భుజగఫణామణే రాపాటలై రంశుభి రాలోహితీకృతేన పర్ణశయనాభ్యాసాల్లగ్నపల్లవరాగేణేవ వామపార్శ్వేన విరాజమానం అచిరాహతగజకపోలగృహీతేన సప్తచ్ఛదపరిమళవాహినా కృష్ణాగురుపఙ్కేనేవ సురభిణామదేన కృతాంగరాగం ఉపరిపతత్పరిమళాంధేన పరిభ్రమతా మాయూరపిచ్ఛాతపత్రానుకారిణా మధుకరకులేన తమాలపల్లవేనేవ నివారితాతపం అలోలకర్ణపల్లవవ్యాజేన భుజబలనిర్జితయా భయప్రయుక్తసేవయా వింధ్యాటవ్యేవ కరతలే నాపమృజ్యమానగండస్థలస్వేదలేఖం ఆపాటలయాహారిణా[6]కులకాలరాత్రిసంధ్యాయమానయాశోణితార్ద్రయేవ దృష్ట్యారంజయంతమివ దిశావిభాగాన్ ఆజాను[7]లంబినా వనకుంజర

1 పుంజ. 2 తలోద్భూత. 3 బలనివహమివ. 4 అవగాహప్రస్థితమివ. 5 ఆయసమయ 6 కులక్షయ. 7 లంబేన.

కరప్రమాణ మివ గృహీత్వా నిర్మితేన చండికారుధిరబలిప్రదానార్థమసకృన్నిశితశస్త్రోల్లేఖవిషమితశిఖరేణ భుజయుగళేనోపశోభితం అంతరాంతరాలగ్నా శ్యానహరిణరుధిరబిందునా స్వేదజల[1]కణనిచితేన గుంజాఫలమిశ్రైః కరికుంభముక్తాఫలై రివ విరచితాభరణేన వింధ్యశిలాతలవిశాలేన వక్షస్స్థలేనోద్భాసమానం అవిరతశ్రమాభ్యాసా దుల్లిఖితోదరం ఇభమదమలిన మాలానస్తంభయుగళ ముపహసంత మివోరుదండద్వయేన లాక్షాలోహితకౌశేయపరిధానం అకారణేఽపి[2]క్రూరజాతితయా [3]లలాటస్థితి శూలాకారసిరాబద్ధత్రిపతాకాగ్రభ్రుకుటికరాళే లలాట[4]పట్టే ప్రబలభక్త్యారాధితయా మత్పరిగ్రహోఽయమితికాత్యాయన్యా త్రిశూలేనే వాఙ్కిత ముపజాతపరిచయై రనుగచ్ఛద్భిశ్శ్రమవశా ద్దూరవినిర్గతాభిః స్వభావపాటలతయా శుష్కాభి రపి హరిణశోణిత మివ క్షరంతీభి ర్జిహ్వాభిరావేద్యమానఖేదై ర్వివృతముఖతయా స్పష్టదృష్టదంష్ట్రాంశుభి ర్దంతాంతరాళలగ్న కేసరిసటా నివ [5]సృక్కభాగానుద్వహద్భిః స్థూలవరాటికామాలికాపరిగతకంఠై ర్మహావరాహదంష్ట్రాప్రహారజర్జరైః అల్పకాయై రపి మహాశక్తిత్వా దనుపజాతకేసరై రివ కేసరికిశోరకైః మృగవధూవైధవ్యదీక్షాదానదక్షై రనేకవర్ణైః శ్వభిః అతిప్రమాణాభిశ్చ కేసరిణా మభయప్రదానయాచనార్థ మాగతాభిః సింహీభిరనుగమ్యమానం కైశ్చి దాగృహీతచమరవాలగజదంతభారైః కైశ్చి[6]దచ్ఛిద్రపర్ణపుటబద్ధమధుపటలైః కైశ్చిన్మృగపతిభి రివ గజకుంభముక్తాఫలనికరసనాథపాణిభిః కైశ్చి ద్యాతుధానై రివ గృహీతపిశి[7]తాహారైః కైశ్చి త్ప్రమథై రివ కేసరికృత్తిధారిభిః కైశ్చి త్క్షపణకై రివ మయూరపింఛవాహిభిః కైశ్చిచ్ఛిశుభి రివ కాకపక్షధరైః కైశ్చిత్కృష్ణచరిత మివ దర్శయద్భిః సముత్ఖాతవిధృతగజదంతైః కైశ్చిజ్జలదాగమదివసై రివ జలధరచ్ఛాయామలినాంబరై రనేకవృత్తాంతైః శబరబృందైః పరివృతం అరణ్య మివ సఖడ్గధేనుకం అభినవజలధరమివ మయూరపింఛచిత్రచాపధారిణం బకరాక్షస మివ గృహీతైకచక్రం అరుణానుజ మివోద్ధృతానేకమహానాగదశనం భీష్మమివ శిఖండిశత్రు

---

1 కణికాచితేన. 2 క్రూరతయా. 3 బద్ధత్రిపతాకాగ్రభ్రుకుటీ.
4 ఫలకే. 5 క్వ. 6 దచ్ఛిద్రపర్ణబద్ధమధుపుటైః. 7 తభారైః.

నిదాఘదివస మివ సతతావిర్భూతమృగతృష్ణం విద్యాధర మివ మానసవేగం పరాశరమివ యోజనగన్ధానుసారిణం ఘటోత్కచమివభీమరూపధారిణం అచలరాజకన్యకాకేశపాశ మివ నీలకంఠ చంద్రకాభరణం హిరణ్యాక్షదానవ మివ మహావరాహదంష్ట్రావిభిన్న వక్షస్స్థలం అతిరాగిణ మివ కృతబందీపరిగ్రహం పిశితాశన మివ రక్తలుబ్ధకం గీతకలా[1]విలాస మివ నిషాదానుగతం అంబికాత్రిశూల మివమహిషరుధిరార్ద్రీకాయం అభినవయౌవన మపి [2]క్షయితబహువయసం కృతసారమేయసంగ్రహ మపి ఫలమూలా[3]శనం కృష్ణ మప్యసుదర్శనం స్వచ్ఛందప్రచార మపి దుర్గైకశరణం క్షితిభృద నువర్తిన మపిరాజసేవానభిజ్ఞం అపత్య మివ విన్ధ్యస్య అంశావతార మివ కృతాంతస్య సహోదర మివ పాపస్య సార మివ కలికాలస్య భీషణ మపిమహాసత్త్వతయా గంభీర మి వోపలక్ష్యమాణం అనభిభవనీయాకృతిం మాతంగకనామానం శబరసేనాపతి మపశ్యమ్. అభిధానం తు పశ్చాత్తస్యాహ మశ్రౌషమ్.

[5]ఆసీ చ్చ మే మనసి-"అహో మోహప్రాయ మేషాం జీవితం సాధుజనవిగర్హితం చ చరితం తథా హి పురుషపిశితోపహారే ధర్మబుద్ధిః,ఆహారః సాధుజనవిగర్హితో మధుమాంసాదిః, శ్రమో[4]మృగయా, శాస్త్రం శివారుతం. ఉపదేష్టారః సదసతాం కౌశికాః, ప్రజ్ఞా శకునిజ్ఞానం, పరిచితాః శ్వానః, రాజ్యం శూన్యాస్వటవీషు, ఆపానక ముత్సవః, మిత్రాణి క్రూరకర్మసాధనాస ధనూంషి, సహాయా విషదిగ్ధముఖా భుజంగమా ఇవ సాయకాః, గీత ముత్పాదకారి ముగ్ధమృగాణాం, కళత్రాణి బందీకృతాః పరయోషితః, క్రూరాత్మభిః శార్దూలైస్సహ సంవాసః, పశురుధిరేణైవదేవతార్చనం, మాంసేన బలికర్మ, చౌర్యేణ జీవనం; భూషణాని భుజంగఫణామణయః, వనగజమదైరంగరాగః, యస్మి న్నేవ కాననే నివసంతి త దే వోత్ఖాతమూల మశేషతః కుర్వతే" ఇతి చింతయ త్యేవ మయి శబరసేనాపతి రటవీపరిభ్రమణసముద్భవం శ్రమ మపనినీషు రాగత్య త స్యైవ శాల్మలీతరో రధశ్ఛాయాయా మవతారితకోదండ స్త్వరితపరిజనోపనీతే పల్లవాసనే

1 విన్యాస. 2 క్షపిత, 3 శినం. 4 మృగయాయాం, 5 గృహీతాః.

సముపావిశత్. అన్యతమస్తు శబరయువా ససంభ్రమ మవతీర్య తస్మాత్ కరయుగళపరిక్షోభితాంభసః సరసో వైడూర్యద్రవానుకారి ప్రళయదివసకరకిరణోపతాపా దంబరైకదేశ మివ విలీనం ఇందుమండలా దివ ప్రస్యందితం ద్రుత మివ ముక్తాఫలనికరం అత్యచ్ఛతయా స్పర్శానుమేయం హిమజడం [1]ఉత్ఫుల్లారవిందరజఃకషాయమమ్భః కమలినీపత్రసంపుటేన ప్రత్యగ్రోద్ధృతా శ్చ ధౌతపంకనిర్మలా మృణాళికాః సముపాహరత్. ఆపీతసలిల శ్చ శబరసేనాపతి స్తా మృణాళికాః శశికళా ఇవ సైంహికేయః క్రమేణాదశత్. అపగతశ్రమ శ్చోత్థాయ పరిపీతాంభసా సకలేన తేన శబరసైన్యే నానుగమ్యమాన శ్శనై శ్శనై రభిమతం దిగంతర మయాసీత్. [2]ఏకతమస్తు జరచ్ఛబర స్తస్మాత్ పుళిందబృందా దనాసాదితహరిణపిశితః పిశితాశనఇవాతివికృతదర్శనః పిశితార్థీ తస్మిన్నేవ తరుమూలే ముహూర్త మివ వ్యలంబత. అంతరితే చ తస్మిన్ శబరసేనాపతౌ సజీర్ణశబరః పిబన్నివాస్మాక మాయూంషి రుధిరబిందుపాటలయా కపిలభ్రూకుటీలతాప్లావివేష్టితభీషణయా దృష్ట్యా గణయన్నివ శుకకులకులాయస్థానాని శ్యేన ఇవ విహగామిషాస్వాదలాలసః సుచిర మారురుక్షు స్తం వనస్పతి మామూలా దపశ్యత్. ఉత్క్రాంత మివ తస్మిన్ క్షణే తదాలోకనభీతానాం శుకకులానా మసుభిః కి మివ హి దుష్కర మకరుణానాం. యతః స త మనేకతాలతుంగ మభ్రంకషశాఖాశిఖర మపి సోపానై రివాయత్నేనైవ పాదప మధిరుహ్యా తా ననుపజాతోత్పతనశక్తీన్ కాంశ్చి దల్పదివసజాతాన్ గర్భచ్ఛవిపాటలాన్ శాల్మలికుసుమశంకా ముపజనయతః కాంశ్చి దుద్భిద్యమానపక్షతయా నళినీసంవర్తికానుకారిణః కాంశ్చి దర్కఫలసదృశాన్ కాంశ్చి ల్లోహితాయమానచంచూకోటే నేషద్విఘటితదళపుటపాటలముఖానాం కమలముకుళానాం శ్రియముద్వహతః కాంశ్చి దనవరతశిరఃకంపవ్యాజేన నివారయత ఇవ ప్రతీకారాసమర్థాన్ ఏకైక[3]శఃఫలానీవ తస్య వనస్పతే శ్శాఖాసంధిభ్యః కోటరాంతరేభ్య శ్చ శుకశాబకా నగ్రహీత్. అపగతాసూం శ్చ కృత్వా క్షితా వపాతయత్.

1 అరవిందకోశరజః. 2 ఏకతరస్తు. 3 తయా.

తాత స్తు తం మహాంత మకాండ ఏవ ప్రాణహర మప్రతీకార ముపప్లవ ముపనత మవలోక్య ద్విగుణతరోపజాతవేపథుః మరణభయా దుద్భ్రాంతతరళతారకాం విషాదశూన్యా మశ్రుజలప్లుతాం దృశ మిత స్తతో దిక్షు విక్షిపన్ ఉచ్ఛుష్కతాలు రాత్మప్రతీకారాక్షమః త్రాసస్రస్తసంధిశిథిలేన పక్షపుటేనాచ్ఛాద్య మాం తత్కాలో[1]చితంత మేవ ప్రతీకారం మన్యమాన స్స్నేహపరవశో మద్రక్షాకులః కిం కర్తవ్యతావిమూఢః క్రోడభాగేన మా మవష్టభ్య తస్థౌ. అసా వపి పాపః క్రమేణ శాఖాంతరైః సంచరమాణః కోటరద్వార మాగత్య జీర్ణాసితభుజంగభోగభీషణం ప్రసార్య వివిధవనవరాహవసావిస్రగంధి కరతల మనవరతకోదండగుణాకర్షణవ్రణాంకితప్రకోష్ఠ మంతకదండానుకారిణం వామబాహు మతినృశంసో ముహుర్ముహు ర్దత్తచంచుప్రహార ముత్కూజంతం త మాకృష్య తాత మపగతాసు మకరోత్. మాం తు స్వల్పశరీరత్వాత్ భయసంపీడితాంగత్వాత్ సావశేషత్వాచ్చాయుషః కథ మపి తత్పక్షపుటాంతరగతం నాలక్షయత్. ఉపరతం చ తాత మవనితలే శిథిలశిరోధర మధోముఖమముంచత్. అహ మపి తచ్చరణాంతరాళే ప్రవేశితశిరోధరో నిభృత మంకదేశనిలీన స్తే నైవ సహాపతమ్. [2]అవశిష్టపుణ్యతయా తు పవనవశాత్ పుంజితస్య మహత శ్శుష్కపర్ణరాశే రుపరి నిపతిత మాత్మాన మపశ్యమ్. [అంగాని మే యేన నాశీర్యంత,] యావచ్చాసౌ తస్మా త్తరుశిఖరా న్నావతరతి, తావ దహ మవశీర్ణపర్ణసవర్ణత్వా దస్ఫుటోపలక్ష్యమాణమూర్తిః పితర ముత్సృజ్య నృశంసఇవ ప్రాణపరిత్యాగయోగ్యేఽపి కాలే బాలతయా కాలాంతరభువః స్నేహరసస్యానభిజ్ఞో జన్మసహభువా భయే నైవ కేవల మభిభూయమానః కించి దుపజాతాభ్యాం పక్షాభ్యా మీషత్ [3]కృతగమనావష్టంభో లుఠ న్నిత స్తతః కృతాంతముఖకుహరా దివ వినిర్గత మాత్మానం మన్యమానో నాతిదూరవర్తిన శ్శబరసుందరీ కర్ణపూరరచనోపయుక్తపల్లవస్య సంకర్షణపట[4]నీలదళచ్ఛాయయోపహసత ఇవ గదాధరదేహచ్ఛవి మచ్ఛైః కాళిందీజలచ్ఛేదై రివ విరచితచ్ఛదస్య వనకరిమదసలిలై రివ [5]సంసిక్తకిసలయస్య వింధ్యాటవీకేశపాశ

1 చితప్రతీకారం. 2 అయుషోఽవశిష్టకృతయా. 3 తావష్టంభో. 4 నీలచ్ఛాయయా. 5 ఉపసిక్త.

శ్రియ ముద్వహతో దివాప్యంధకారితశాఖాంతరస్యాప్రవిష్ట సూర్యకిరణ మతిగహన మపర స్యైవ పితు రుత్సంగ మతిమహత స్తమాలవిటపినో మూలదేశ మవిశమ్.

అవతీర్య చ స తేన సమయేన క్షితితలవిప్రకీర్ణాన్[1] సంహృత్య శుకశిశూననేకలతాపాశసంయతా నాబధ్య పర్ణపుటేఽతిత్వరితగమన స్సేనాపతిగతే నైవ వర్త్మనా తా మేవ దిశ మన్వగచ్ఛత్. మాం తు లబ్ధజీవితాశం ప్రత్యగ్రపితృమరణశోక శుష్కహృదయ మతిదూరపాతాదాయాసితశరీరం సంత్రాస[2]జాతవేపథుం సర్వాంగోపతాపినీ బలవతీ పిపాసా పరవశ మకరోత్. అనయా చ కాలకలయా సుదూర మతిక్రాంత స్స పాపకృ దితి పరికలయ్య కించి దున్నమితకంధరో భయచకితయా దృశా దిశోఽవలోక్య తృణేఽపి చలతి పునః ప్రతినివృత్త ఇతి త మేవ పదేపదే పాపకారిణ ముత్ప్రేక్షమాణో నిష్క్రమ్య తస్మా త్తమాలతరుమూలా త్సలిలసమీప ముపసర్తుం ప్రయత్న మకరవమ్.

[3]అనుపజాతపక్షతయా జాతిస్థిరచరణసంచారస్య ముహుర్ముహు[4]రధోముఖేనాపతతో ముహు స్తిర్యఙ్నిపతంత మాత్మాన మేకయా పక్షపాల్యా సంధారయతః క్షితితలసంసర్పణ[5]శ్రమాతురస్యానభ్యాసవశాదేక మపి దత్త్వా పద మనవరత మున్ముఖస్య స్థూల స్థూలం. విశ్వసతో ధూళిధూసరస్య సంసర్పతో. మమాభూ న్మనసి–అతికష్టాసు దశా స్వపి జీవితనిరపేక్షా న భవంతి ఖలు జగతి ప్రాణినాం ప్రవృత్తయః। నా స్తి జీవితా దన్య దభిమతతర మిహ జగతి జంతూనాం, ఏవ ముపర తేసుగృహీతనామ్ని తాతే య దహ మవికలేంద్రియః పున రేవ ప్రాణిమి, ధిఙ్మామకరుణ మతినిష్ఠురం, [6]విస్సోఢపితృమరణశోకదారుణం యేన మయా జీవ్యతే,ఉపకృత మపి నాపేక్షతే,ఖలం హి ఖలు మేహృదయమ్.[7]అహం హి లోకాంతర ముపగతాయా మంబాయాం నియమ్య శోకవేగ మా ప్రసవదివసాత్ పరిణతవయసాఽపి సతా తాతేన తై స్తై రుపాయై స్సం

1 సంహృతాన్. 2 జాతసర్వాంగోప. 3 అజాత. 4 ర్ముఖేన. 5 భ్రమా. 6 అకృతజ్ఞం; అహో! సోఢ. 7 మయా...సతా తాతేన.. రుపాయైర్మత్సం... మేకపదేవిస్మృతమ్.

వర్ధనక్లేశ మతిమహాంత మపి స్నేహవశాదగణయతా య త్పరిపాలిత స్తత్సర్వ మేకపదే మయా విస్మృతమ్ (అతికృపణాః ఖల్వమీ ప్రాణాః, యదుపకారిణ మపి తాత[1]మద్యాతిగచ్ఛంతం నానుగచ్ఛంతి, సర్వథా న కం చిన్న ఖలీకరోతి జీవితతృష్ణా." యదీదృగవస్థ మపి మా మయ మాయాసయతి జలాభిలాషః, మన్యే చాగణితపితృమరణశోకస్యానిర్ఘృణ తయైవ కేవల మియం మమ సలిలపానబుద్ధిః, అద్యాపి దూరత ఏవ సరః, తథాహి-జలదేవతానూపురరవానుకారి దూరేఽద్యాపి కలహంస వి[2]రుతం, అస్ఫుటాని చ శ్రూయంతే సారసరసితాని, అయం చ విప్రకర్షాదాశాముఖవిసర్పణవిరళః సంచరతి నళినీషండపరిమళః, దివసస్యాయ మతికష్టా చ దశా వర్తతే. తథాహి-రవి రంబరతల మధ్యవర్తీ[3]స్ఫుటం త మాతప మనవరత మనలధూళినికర మివ వికిరతి కరైః, అధికా ముపజనయతి చ తృషం, ఆతపస్పర్శసంతప్తపాంసుపటలదుర్గమా [4]భూమిః, అతిప్రబలపిపాసావసన్నాని గంతు మల్ప మపి మే నాల మంగకాని అప్రభు రస్మ్యాత్మనః, సీదతి మే హృదయం, అంధకారతా ముపయాతి చక్షుః, అపి నామ ఖలో విధి రనిచ్ఛతోఽపి మే-మరణ మద్యైవోపపాదయేత్'.]

§ 2 ఇత్యేవం చింతయత్యేవ మయి తస్మాత్సరసో నాతిదూర వర్తిని తపోవనే జాబాలిర్నామ మహాతపా మునిః ప్రతివసతిస్మ. తత్తనయశ్చ హారీతనామా [5]మునికుమారః సనత్కుమార ఇవ సర్వవిద్యావదాతచేతా స్సమానవయోభి రపరై స్తపోధనకుమారై రనుగమ్యమాన స్తేనైవ పథా ద్వితీయ ఇవ భగవాన్ విభావసు రతితేజస్వితయా దుర్నిరీక్ష్యమూర్తి రుద్యతో దివసకరమండలా దివోత్కీర్ణ స్తటిద్భి రివ విరచితావయవ స్తప్తకనకద్రవేణేవ బహి రుపలిప్తమూర్తి రాపిశంగావదాతయా దేహప్రభయా స్ఫురంత్యా బాలాతప మివ దివసం సదావానల మివ వనముపదర్శయ న్నుత్తప్తలోహలోహినీనా మనేకతీర్థాభిషేకపూతానా మంసస్థలావలంబినీనాం జటానాం నికరేణోపేతః స్తంభితశిఖాకలాపః ఖాండవవనదిధక్షయా కృతకపటవటువేష ఇవ భగవాన్ పావక

1 అద్యాపిక్వాపిగచ్ఛంతం. 2 రుతమేతత్. 3 స్ఫురంతం 4 వనభూమిరియమ్. 5 తాపసకుమా.

స్తపోవనదేవతానూపురానుకారిణా ధర్మశాసనకటకేనేవ స్ఫాటికేనాక్షవలయేన దక్షిణశ్రవణావలమ్బినా విరాజమానః స్సకలవిషయోపభోగనివృత్త్యర్థముపపాదితేన లలాటపట్టకేత్రిసత్యేనేవ భస్మత్రిపుణ్డ్రకేణాలఙ్కృతః గగనగమనోన్ముఖబలాకానుకారిణా స్వర్గమార్గ మివ దర్శయతా సతత ముద్గ్రీవేణ స్ఫాటికమణికమణ్డలునాఽధ్యాసితవామకరతలస్కన్ధదేశావలమ్బినా కృష్ణాజినేనసిలపాణ్డుభా సాతప స్తృష్ణానిపీతేనా న్త[1]రపగచ్ఛతా ధూమపటలేనేవ పరీతమూర్తి రభినవ[2]బిససూత్రనిర్మితేనేవ పరిలఘుతయా పవనలోలేన నిశ్శ్వాసవిరళపార్శ్వపంజర మివ గణయతా వామాంసావలంబినా యజ్ఞోపవీతేనోద్భాసమానః దేవతార్చనార్థ మాగృహీతనవలతాకుసుమపరిపూర్ణ పర్ణపుటసనాథశిఖరేణాషాఢదండేన వ్యాపృతసవ్యేతరపాణిః విషాణశిఖరోత్ఖాతా ముద్వహతా స్నానమృద ముపజాతపరిచయేన నీవారముష్టిసంవర్ధితేన కుశకుసుమ[3]లతోపాస్యమానలోలదృష్టినా తపోవనమృగేణాను[4]గమ్యమానః విటప ఇవ కోమలవల్కలావృతశరీరః గిరి రివ సమేఖలః రాహు రి వాసకృదాస్వాదితసోమః పద్మనికర ఇవ దివసకరమరీచిపః నదీతటతరు రివ సతతజలక్షాళన[5]విరళజటః కరికలభ ఇవ వికచకుముదదళశకలసితదశనః ద్రౌణి రివ కృపానుగతః నక్షత్రరాశి రివ చిత్రమృగకృత్తికాశ్లేషోపశోభితః ఘర్మకాలదివస ఇవ [6]క్షపితబహుదోషః జలధరసమయ ఇవ ప్రశమితజన ప్రసరః వరుణ ఇవ కృతోదవాసః హరి రివఅపనీతనరకభయః ప్రదోషారంభ ఇవ సంధ్యాపింగళతారకః ప్రభాతకాల ఇవ బాలాతపకపిలః రవిరథ ఇవ దృఢనియమితాక్షచక్రః సురాజేవ నిగూఢమంత్రసాధన [7]క్షపితవిగ్రహః జలధి రివ కరాళశంఖమండలావర్తనాభిగర్తః భగీరథ [8]ఇవదృష్టగంగావతారః మధుకర ఇవాసకృదనుభూతపుష్కరవనవాసః వనచరోఽపి కృతమహాలయప్రవేశః అసంయతోఽపి మోక్షార్థీ సామప్రయోగపరోఽపి సతతావలంబితదండః సుప్తోఽపి ప్రబుద్ధః సన్నిహితనేత్రద్వయోఽపి పరిత్యక్తవామలోచన స్తదేవ కమలసర స్సిస్నాసు రుపాజగత్.

1 ర్నిష్పతతా. 2 విష. 3 లతాయాస్య. 4 ణానుయాతో. 5 విమల. 6 క్షయితదోషో. 7 క్షయిత. 8 ఇవాసకృద్దృష్ట.

౩౩ (ప్రాయేణాకారణమిత్రాణ్యతికరుణార్ద్రాణి సతాం ఖలు భవంతి సదా చేతాంసి; యత స్స మాం తదవస్థ మాలోక్య సముపజాత దయఃసమీపతరవర్తిన మృషికుమారక మన్యతమ మబ్రవీత్. "అయం కథ మపి శుకశిశు రసంజాతపక్షపుట ఏవ తరుశిఖరా దస్మాత్పరిచ్యుతః, శ్యేనముఖపరిభ్రష్టేన వాఽనేన ప్రాయో భవితవ్యమ్, తథాహి-అస్యా ల్పశేషంజీవితమ్, అతిదవీయ స్తయా ప్రపాతస్య అయ మామీలితలోచనో ముహుర్ముహు రత్యుల్బణం నిశ్వసితి ముహు ర్ముహు ర్ముఖేన పతతి ముహు ర్ముహు శ్చఞ్చుపుటం వివృణోతి, న శక్నోతి శిరోధరాం ధారయితుం, త దేహి యావ దేవాయ మసుభిర్న [1]వియుజ్యతే తావ దేవ గృహాణైన మవతారయ చ సలిలసమీపమ్" ఇత్యభిధాయ తేన మాం సర స్తీర మనాయయత్, ఉపసృత్య చ జలసమీపమేకదేశనిహిత దండకమండలు రాదాయ స్వయం మాం ముక్తప్రయత్న ముత్తానిత ముఖ మంగుళ్యా కతి చి త్సలిలబిందూ నపాయయత్. అంభఃక్షోద కృతసేకంచసముపజాత[2]ప్రజ్ఞఃముపతటప్రరూఢస్య నళినీపలాశస్య జల శిశిరాయాం ఛాయాయాం మాం నిధాయ [3]యథాసముచిత మక రోత్ స్నానవిధిమ్. అభిషేకావసానే చ అనేకప్రాణాయామపూతో జప న్నఘమర్షణాని మంత్రాణి ప్రత్యగ్రభగ్నై రున్ముఖోరక్తారవిందైః నళినీపత్రపుటేన భగవతే సవిత్రేదత్వాఽర్ఘ్య ముదతిష్ఠత్. అగృహీత ధవళవల్క ల శ్చ సజ్యోత్స్న ఇవ సంధ్యాతపః కరతలని[4]ర్ధూత విశద జటః కమండలు మాపూర్య కమలకింజల్క-సురభిణా శుచినాసరోవా రిణా ప్రత్యగ్రస్నానార్ద్రజటేన సకలేన తేన మునికుమారకకదంబకే నానుగమ్యమానో మాం గృహీత్వా తపోవనాభిముఖం శనై శ్శనై రగచ్ఛత్.

౩౪ అనతిదూర మివ గత్వా దిశిదిశి సదా సన్నిహితకుసుమపటలై స్తాలతిలకతమాలహింతాలవకుళబహుళై రేలాలతాకులిత[5]నారికేళక లాపైః ఆలోలలోధ్రలవలీలవంగపల్లవై రుల్లసిత చూతరేణుపటలై

1 విముచ్యతే. 2 నవీనప్రాణముప. 3 సముచిత. 4 ర్ధూనన విశద. 5 నాలికేరకలాపైః.

రళికులఝంకారముఖరసహకారై రున్మదకోకిలకుల [1]కలాలాపకోలాహలిభి [2]రుత్ఫుల్లకుంకుమ కేతకీకుసుమమఞ్జరీరజఃపుంజపింజరైః పూగీలతాడోలాధిరూఢవనదేవతైస్తారకావర్షమివాధర్మవినాశపిశునం కుసుమనికర మనిలచలిత మనవరత మతిధవళ ముత్సృజద్భిః సంసక్తపాదపైః కాననై రుపగూఢం అచకితప్రచలితకృష్ణసారశతశబలాభి రుత్ఫుల్లస్థలకమలినీలోహినీభి ర్మారీచమాయామృగావలూనప్రరూఢవీరుద్దశాఖాభి ర్దాశరథిచాపకోటిక్షతకందగర్తవిషమితతలాభిర్దండకారణ్యస్థలీభి రుపశోభితప్రాంత మాగృహీతసమిత్కుశకుసుమమృద్భిరధ్యయనముఖరశిష్యానుగతై స్సర్వతః [3]ప్రసరద్భిర్మునిభి రశూన్యోపకంఠ ముత్కంఠితశిఖండిమండలశ్రూయమాణజలకలశపూరణధ్వానమనవరతాజ్యాహుతిప్రీతైశ్చిత్రభానుభిస్సశరీర మేవ మునిజన మమరలోకం నినీషుభిరుద్ధూయమానధూమలేఖాచ్ఛలేనాబధ్యమానస్వర్గమార్గగమనసోపానసేతుమివోపలక్ష్యమాణమాసన్న వర్తినీభిస్తపోధనసంపర్కాది వాపగతకాలుష్యాభి స్తరంగపరంపరాసంక్రాంతరవిబింబపఙ్క్తి భిస్తాపసదర్శనాగతసప్తర్షిమాలావిగాహ్యమానాభిరి వాతివికచకుముదవన మృషిజనముపాసితు మవతీర్ణం గ్రహగణ మివ నిశాసూద్వహంతీభి ర్దీర్ఘికాభిః పరివృత మనిలావనమిత[4]శిఖాభిః ప్రణమ్యమాన మివ వనలతాభి రనవరతముక్తకుసుమై రభ్యర్చ్యమాన మివ పాదపై రాబద్ధపల్లవపుటాంజలిభి రుపాస్యమాన మివ విటపై రుటజాజిరప్రకీర్ణ శుష్యచ్ఛ్యామాక ముపసంగృహీతామలకలవలీవంగ కర్కంధూకదళీలికుచచూతపనసతాళఫల మధ్యయనముఖరవటుజన మనవరతశ్రవణగృహీతవషట్కారవాచాలశుకకుల మనేకశారికోద్ఘుష్యమాణసుబ్రహ్మణ్య మరణ్యకుక్కుటోపభుజ్యమానవైశ్వదేవబలిపిండమాసన్న వాపీకలహంసపోతభుజ్యమాననీవారబలి మేణీజిహ్వాపల్లవోపలిహ్యమానమునిబాలకమగ్ని కార్యార్థదగ్ధసిమసిమాయమానకుశసమిత్కుసుమ ముపలభగ్న[5]నారికేళరసస్నిగ్ధశిలాతల మచిరక్షుణ్ణవల్కలరసపాటలభూతలం రక్తచన్దనోపలిప్తాదిత్యమణ్డలనిహితకరవీరకుసుమ మితస్తతో విక్షిప్తభస్మలేఖాలం[6]కృతముని

1 కలాప. 2 ఉత్ఫుల్లకేతకీరజః పుంజపింజరై. 3 ప్రవిశద్భిః. 4 శిఖరాభిః. 5. నాలికేర. 6. కృతమునిజనభోజనభూమిపరిహారం,

జనభోజనభూమిభాగం పరిచితశాఖామృగకరా[1]కృష్టయష్టినిష్కాస్యమానప్రవేశ్యమానజరదంధతాపస మిభకలభకార్ధోపభుక్తపతితై స్సరస్వతీభుజలతావిగళితైః శృంఖలవలయై రివ మృణాళశకలైః కల్మాషితమృషిజనార్థ మేణకై ర్విషాణశిఖరోత్ఖన్యమానవివిధకందమూల మంబుపూర్ణపుష్కరపుటై ర్వనకరిభి రాపూర్యమాణవిటపాలవాలక మృషికుమారకాకృష్యమాణవనవరాహదంష్ట్రాంతరాళలగ్నశాలూక ముపజాతపరిచయైః కలాపిభిః పక్షపుటపవనసంధుక్ష్యమాణమునిహోమహుతాశన మారబ్ధామృతచరుచారుగంధ మర్ధపక్వపురోడాశపుణ్యపరిమళామోదిత మవిచ్ఛిన్నాజ్యధారాహుతిహుత[2]భుగ్ఝాంకారముఖరిత ముపచర్యమాణాతిథివర్గం పూజ్యమానపితృదైవత మర్చ్యమానహరిహరపితామహ ముద్దిశ్యమానశ్రాద్ధకల్పం వ్యాఖ్యాయమానయజ్ఞవిద్య మాలోచ్యమానధర్మశాస్త్రం [3]పఠ్యమానవివిధపుస్తకం విచార్యమాణసకలశాస్త్రార్థ మారభ్యమాణపర్ణశాల ముపలిప్యమానాజిర ముపమృజ్యమానోటజాభ్యంతర మాబధ్యమానధాన్యం సాధ్యమానమంత్ర మభ్యస్యమానయోగ ముపహ్రియమాణవనదేవతాబలిం నిర్వర్త్యమానముంజమేఖలం ప్రక్షాళ్యమానవల్కల ముపసంగృహ్యమాణసమిధం సంస్క్రియమాణకృష్ణాజినం గృహ్యమాణగవేధుకం శోష్యమాణపుష్కరబీజం గ్రథ్యమానాక్షమాలం గృహ్యమాణత్రిపుండ్రకం న్యస్యమానత్రిదండకం [4]ఆపూర్యమాణకమండలుం అదృష్టపూర్వం కలికాలస్యాపరిచిత మనృతస్య అశ్రుతపూర్వమనంగస్య అబ్జయోని మివ త్రిభువనవందితం అసురారి మివ ప్రకటితవరాహనరసింహరూపం సాంఖ్య మివ కపిలాధిష్ఠితం మధురోపవనమివ బలావలీఢదర్పితధేనుకం ఉదయన మి వానందితవత్సకులం కింపురుషాధిరాజ్య మివ మునిజనగృహీతజలకలశాభిషిచ్యమానద్రుమం నిదాఘసమయావసాన మివ ప్రత్యాసన్నజలప్రపాతం జలధరసమయ మివ వనగహనమధ్యసుఖప్రసుప్తహరిం అనిలసుత మివ శిలాశకలప్రహారసంచూర్ణితాక్షసంచయం ఖాండవవినాశోద్యతార్జున మివ ప్రారబ్ధాగ్నికార్యం సురభివిలేపనధర మపి సతతావిర్భూతహవ్యధూమగంధం మాతంగకులాధ్యాసిత మపి

---

1 కృష్టినిష్కాస్య. 2 భుగ్ఝంకార. 3 వాచ్యమాన. 4 సంస్క్రియమాణపరివ్రాజకమాపూర్య.

పవిత్రం ఉల్లసితధూమకేతుశతమపి ప్రశాన్తోపద్రవం పరిపూర్ణద్విజపతిమణ్డలసనాథ మపి సదా సన్నిహితతరుగహనాన్ధకారం అతిరమణీయ మపర మివ బ్రహ్మలోక మాశ్రమ మపశ్యమ్.

౩౫ [యత్ర చ మలినతా హవిర్ధూమేషు న చరితేషు, ముఖరాగశ్శుకేషు న కోపేషు, తీక్ష్ణతా కుశాగ్రేషు న స్వభావేషు, చంచలతా కదలీదళేషు న మనస్సు, చక్షూరాగః కోకిలేషు న పరకళత్రేషు, కణ్ఠగ్రహః కమండలుషు న సురతేషు, మేఖలాబన్ధో వ్రతేషు నేర్ష్యాకలహేషు, స్తనస్పర్శో హోమధేనుషు న వనితాసు, పక్షపాతః కృకవాకుషు న విద్యావివాదేషు [1]భ్రాన్తిరనల ప్రదక్షిణేషు న శాస్త్రేషు, వసుసఙ్కీర్తనం దివ్యకథాసు న ధనతృష్ణాసు, గణనా రుద్రాక్షవలయేషు న శరీరేషు, మునిబాలనాశః క్రతుదీక్షయా న మృత్యునా,[2] రామానురాగో రామాయణే న యౌవనేన, ముఖభఙ్గవికారో జరయా న ధనాభిమానేన, యత్ర చ మహాభారతే శకునివధః, పురాణే వాయుప్రలపితం, వయఃపరిణామే ద్విజపతనం, ఉపవనచన్దనేషు జాడ్యమ్, అగ్నీనాం భూతి[3]మలినత్వం, ఏణకానాం [4]గీతవ్యసనం, శిఖండినాం నృత్యపక్షపాతః. భుజంగమానాం భోగః, కపీనాం శ్రీఫలాభిలాషః, మూలానా మధోగతిః.]

౩౬ తస్య చైవంవిధస్య మధ్యభాగ మలంకుర్వాణస్య అల[5]క్తకాలోహితలోలపల్లవస్య మునిజనావలంబితకృష్ణాజినజలకరసనాథ శాఖస్యతాపసకన్యకాభి ర్మూలభాగదత్తపీతపిష్టాతకానేకపంచాంగుళస్య హరిణశిశుభిః పరిపీయమానాలవాలసలిలస్య మునికుమారకాబద్ధకుశచీరదామ్నః హరితగోమయోపలిప్తవివిక్తభూతలస్య తత్క్షణరచితకుసుమోపహారరమణీయస్య నాతిమహతః పరిమండలతయా విస్తీర్ణావకాశస్య రక్తాశోకతరో రధచ్ఛాయాయా ముపవిష్టమ్ అత్యుగ్రతపోభి ర్భువనమివ సాగరైః కనకగిరి మివ కులాచలైః క్రతుమివ వైతానవహ్నిభిః కల్పాంతదివస మివ రవిభిః కాల మివ కల్పైస్సమంతాన్మహర్షిభిః పరి

1 ప్రదక్షిణాసు న శాస్త్రార్థేషు. 2 రామా... ణే నయౌవనే. 3. మత్వం. 4 గీతశ్రవణవ్యసనం. 5 లేపన...తలస్య.

వృతమ్ ఉగ్రశాపభయేవ కంపితదేహయా ప్రణయిన్యేవ విహితకేశగ్రహయా క్రుద్ధయేవ కృతభ్రూభఙ్గయా మత్తయే వాకులితగమనయా ప్రసాధితయేవ ప్రకటితతిలకయా గృహీతవ్రతయేవ భస్మ[1]ధవళయా జరయా ధవళీకృతవిగ్రహం ఆయామినీభిః పలితపాండురాభిః తపోభిర్నిర్జిత్య మునిజన మఖిలం ధర్మపతాకాభి రివో[2]పార్జితాభిః అమరలోకమారోఢుం పుణ్యస్య రజ్జుభి రివోపసంగృహీతాభిః అతిదూరప్రవృద్ధస్య [3]తపస్తరోః కుసుమమంజరీభి రివోద్గతాభిర్జటాభిరుప శోభమానం ఉపరచితభస్మత్రిపుండ్రకేణ తిర్యక్ ప్రవృత్తగంగాస్రోతస్త్రయేణ హిమగిరిశిలాతలేనేవ లలాటపట్టేనోపేతమ్ అధోముఖచంద్రకలాకారాభ్యామవలంబితవలిశిథిలాభ్యాం భ్రూలతాభ్యా మవష్టభ్యమానదృష్టిమ్ అనవరతమంత్రాక్షరాభ్యాసవివృతాధరపుటతయా నిష్పతద్భిరతిశుచిభిః సత్త్వప్రరోహై రివ సామభి రివ స్వచ్ఛేంద్రియప్రవృత్తిభి రివ విద్యాగుణై రివ ధర్మప్రవాహై రివ కరుణారసప్రవాహైరివ దశనమయూఖైర్ధవళితపురోభాగం ఉద్వమదమలగంగాప్రవాహ మివ జహ్నుం అవిరళసోమరసోద్గారసుగన్ధినిశ్వాసావకృష్టై ర్ఘ్రాతుమద్భి శ్శ్వాపాతురై రివ సదాముఖభాగసన్నిహితైః పరిస్ఫురద్భి రళిభిరవిరహితం అతికృశతయా నిమ్నతరగండగర్తం సమున్నతహనుఘోణం ఆకరాళతారకం అవశీర్యమాణవిరళనయనపక్ష్మమాలం ఉద్గతదీర్ఘరోమరుద్ధశ్రవణవివరం ఆనాభిలంబితకూర్చకలాప మాననమాదధానం అతిచపలానా మింద్రియాశ్వానా మంతస్సంయమనరజ్జుభి రివాతతాభిః కంఠనాడీభి ర్నిరంతరావనద్ధకంధరం ఉన్నతవిరళాస్థిపంజరం అంసావలంబిధవళయజ్ఞోపవీతం అనిలవశజనితతనుతరంగభంగ ముత్ప్లవమానవమ్మృణాళమివ మందాకినీప్రవాహ మకలుష మంగముద్వహంతం అమలస్ఫటికశకలఘటితాక్షవలయ ముజ్జ్వలస్థూలముక్తాఫలగ్రథితం సరస్వతీహార మివ చలదంగుళీవివరగత మావర్తయంతం అనవరతభ్రమితతారకాచక్ర మపర మివ ధ్రువమ్ ఉల్లసతా సిరాజాలకేన జరత్కల్పతరు మివ పరిణతలతాసంచయేన నిరంతరం నిచితం అమలేన చంద్రాంశుభి రివామృతఫేనై రివ గుణసన్తానతంతుభి రివ నిర్మితేన మానసరోజల[4]క్షాళనశుచినా దుకూలవ

1 ధవళయాధవళీకృత. 2 ఉచ్ఛ్రితాభిః. 3 పుణ్యతరోః.
4 క్షాళిత.

లంబేన, ద్వితీయేనేవ జరాజాలకేన సంఛాదితం ఆసన్నవర్తినా మందాకినీసలిలపూర్ణేన త్రిదండోపవిష్టేన స్ఫాటికకమండలునా వికచ[1]పుండరీకరాశిమివ రాజహంసేనోపశోభమానం [2]అవనేః స్థైర్యేణ సాగరాణాం గాంభీర్యేణ తేజసా సవితుః ప్రశమేన తుషారరశ్మేః నిర్మలతయాఽమ్బరతలస్య సంవిభాగ మివ కుర్వాణం వైనతేయమివ స్వప్రభావోపాత్తసకలద్విజాధిపత్యం కమలాసనమివాశ్రమగురుం జరచ్చందనతరు మివ భుజగనిర్మోకధవళజటాకులం ప్రశస్తవారణ మివ ప్రలంబకర్ణ[3]తాళం బృహస్పతి మివ ఆజన్మసంవర్ధితకచం దివస మి వోద్యదర్కబింబభాస్వరముఖం శరత్కాల మివ క్షీణవర్షం శంతను మివ ప్రియ[4]దేవవ్రతం అంబికాకర తల మివ రుద్రాక్షవలయగ్రహణనిపుణం శిశిరసమయసూర్య మివ కృతోత్తరాసంగం ఔర్వానల మివ సతతపయోభక్ష్యం శూన్యనగరమివ దీనానాథవిపన్నశరణం పశుపతి మివ భస్మపాండురోమాశ్లిష్ట శరీరం భగవంతం జాబాలి మపశ్యమ్.

37 [అవలోక్య చాహ మచింతయమ్-"అహో ప్రభావ స్తపసాం" ఇయమస్య శాంతాపి మూర్తిరుత్తప్తకనకావదాతా పరిస్ఫురంతీ సౌదామినీవ చక్షుషః ప్రతిహంతి తేజాంసి. సతతముదాసీనాపి మహాప్రభావతయాభయమి వోపజనయతి ప్రథమోపగతస్య, శుష్కనలకాశకుసుమనిపతితానలచటులవృత్తి నిత్యమసహిష్ణుతపస్వినాం ప్రతనుతపసామపి తేజః ప్రకృత్యా దుస్సహం భవతి-కిముత సకలభువనవందితచరణానామనవరత[5]తపస్సలిలక్షాళితమలానాం కరకమలతలామలకఫలవదఖిలం జగదాలోకయతాం దివ్యేన చక్షుషా భగవతా మేవం విధానాం [6]అఘక్షయకారిణామ్, పుణ్యానిభవంతి నామగ్రహణాన్యపిమహామునీనామ్, కింపున ర్దర్శనాని, ధన్య మిద మాశ్రమపద మయ మధిపతి [7]ర్యస్యాఅథవా భువనతలమేవ ధన్య మఖిల మనేనాధిష్ఠిత మవనితలకమలయోనినా, పుణ్యభాజః ఖల్వమీ మునయః, యదహర్నిశ మేన మపరమివనళినాసన మపగతాన్యవ్యాపారా ముఖకమలావలోకననిశ్చలదృష్ట

---

1 కమలరాశి. 2 స్థైర్యేణాచలానాంసాగ. 3 బాలం. 4 సత్యవ్రతం. 5 తపఃక్షపితమలానాం. 6 అఘక్షయకారణాని. 7 ర్యత్ర.

యః పుణ్యాః కథాః శృణ్వంతః పర్యుపాసతే, సరస్వత్యపి ధన్యా [1]యదస్మిన్ సతతమతిప్రసన్నే కరుణారసనిష్యందిన్యగాధగాంభీర్యేఽపి చిరద్విజకుల[2]పరిచరేముఖకమలసంపర్కసుఖమనుభవంతీ నివసతి రాజహంసీవ మానసే. చతుర్ముఖముఖకమలవాసిభిశ్చతుర్భిర్వేదైః సుచిరాదిదమపర ముచిత మాసాదితం స్థానం, ఏన మాసాద్య శరత్కాల మివ కలికాలజలధరసమయకలుషితాః ప్రసాద ముపగతాః పున రపి జగతి సరిత ఇవ సర్వవిద్యాః, నియత మిహ సర్వాత్మనా కృతావస్థితినా భగవతా పరిభూతకలికాలవిలసితేన ధర్మేణ [3]విస్మర్యతేఽధికతా కృతయుగస్య; ధరణీతల మనే నాధిష్ఠిత మాలోక్య న వహతి నూన మిదానీం సప్తర్షిమండలనివాసాభిమాన మంబరతలం, అహో మహాసత్త్వేయం జరా, యాఽస్య ప్రళయరవి[4]కరనికరదుర్నిరీక్ష్యే రజనికరకిరణపాండురే జటాభారే ఫేనపుంజధవలా గంగేవ పశుపతేః క్షీరాహుతి రివ శిఖాకలాపే విభావసో ర్నిష్పతంతీ న భీతా, బహుళాజ్యధూమపటలమలినీకృతాశ్రమపదస్య అస్య భగవతః ప్రభావా ద్భీతభీత మివ రవికిరణజాలక మపి దూరతః పరిహరతి తపోవనం, ఏతే చ పవనాలోల[4]పుంజితశిఖాకలాపాః రచితాంజలయ ఇవాత్ర మంత్రపూతాని హవీంషి ప్రతిగృహ్ణంత్యేత త్ప్రీత్యాఽఽశుశుక్షణయః, తరళితదుకూలవల్కలోఽయం చాశ్రమలతాకుసుమసురభిపరిమళో మందమందసంచారీ సశంక ఇవాస్య సమీప ముపసర్పతి గంధవాహః, ప్రాయో మహాభూతానా మపి దురభి[6]భవనీయాని భవంతి మహాత్మనాం తేజాంసి. [7]యతః సర్వతేజస్వినామయం చాగ్రణీః, ద్విసూర్య మి వాభాతి జగదనేనాధిష్ఠితం మహాత్మనా నిష్కంపేవ క్షితి రేత దవష్టంభాత్. ఏష ప్రవాహః కరుణారసస్య సంతరణసేతుః సంసారసింధోః ఆధారః క్షమాంభసాం పరశు స్తృష్ణాలతాగహనస్య సాగరః సంతోషామృతస్య, ఉపదేష్టా సిద్ధిమార్గస్య అస్తగిరి రసద్గ్రహస్య, మూలముపశమతరోః, నాభిః ప్రజ్ఞాచక్రస్య, [8]ప్రాసాదో ధర్మధ్వజస్య, తీర్థం సర్వవిద్యావతారాణాం, బడబానలో లోభార్ణవస్య, నికషోపల శ్శాస్త్రరత్నానాం, దావానలో రాగపల్లవస్య, మహో

1 యాస్యతు. 2 పరివారా. 3 నస్మర్యతే. 4 రశ్మిసికర. 5 పుంజీకృత. 6 భవాని. 7 సర్వతేజ. 8 స్థితివంశో.

మంత్రః క్రోధభుజంగమస్య, ఉద్వాసకరో మోహాంధకారస్య, అర్గళాబంధో నరకద్వారాణాం, కులభవన మాచారాణాం, ఆయతనం మంగళానాం, అభూమి ర్మదవికారాణాం, దర్శక స్సత్పథానాం, ఉత్పత్తిః సాధుతాయాః, నేమి రుత్సాహచక్రస్య, ఆశ్రయ స్సత్త్వస్య, ప్రతిపక్షః కలికాలస్య, కోశ స్తపసః, సఖా సత్యస్య, క్షేత్ర మార్జవస్య, ప్రభవః పుణ్యసంచయస్య, అదత్తావకాశో మత్సరస్య, అరాతి ర్విపత్తేః, అస్థానం పరిభూతేః, అననుకూలోఽభిమానస్య, అసమ్మతో దైన్యస్య, అనాయత్తో రోషస్య, అనభిముఖ స్సుఖానాం, అస్య భగవతః ప్రభావా దేవోపశాంతవైర ముపగతమత్సరం ఏత దపి తపోవనం, అహో ప్రభావో మహాత్మనాం, అత్ర హి శాశ్వతిక మప్యపహాయ విరోధ ముపశాంతాంతరాత్మాన స్తిర్యంచోఽపి తపోవనవసతిసుఖ మనుభవన్తి, తథాహి—ఏషవికచోత్పలవనరచనానుకారిణ ముత్పతచ్చారుచంద్రకశతం హరిణలోచనద్యుతిశబల మభినవశాద్వల మివాధివసతి శిఖినః కలాప మాతపాహతో నిశ్శంకమహిః, అయ ముత్సృజ్య మాతర మనుజాతకేసరైః కేసరిశిశుభి స్స్నేహా దుపజాతపరిచయః ప్రక్షరత్ క్షీరధార మాపిబతి కురంగశాబక స్సింహీస్తనం, ఏష మృణాళకలాపశంకిభి శ్శిశిరధవళం సటాభార మామీలితలోచనో బహు మన్యతే ద్విరదకలభై రాకృష్యమాణం మృగపతిః, ఇదమిహ కపికుల మపగతచాపల ముపనయతి మునికుమారకేభ్యః స్నాతేభ్యః ఫలాని, ఏతే చ న నివారయంతి మదాంధా అపి గండస్థలీభాంజి మదజలపాననిశ్చలాని మధుకరకులాని జాతదయాః కర్ణతాలైః కరిణః, కిం బహునా తాపసాగ్నిహోత్రధూమలేఖాభిః సముత్సర్పంతీభి రహర్నిశ ముపపాదితకృష్ణాజినోత్తరాసంగశోభాః ఫలమూలభృతో వల్కలినో నిశ్చేతనా స్తరవోఽపి సనియమా [1]ఇవాస్య భగవత స్సమీపవర్తినోఽత్ర లక్ష్యంతే, కిం పున స్సచేతనాః ప్రాణినః.)

ఇత్యేవం చింతయంత మేవ మాం తస్యైవ రక్తాశోకతరో శ్ఛాయాయా మేకదేశే స్థాపయిత్వా హారీతః పాదా వుపగృహ్య కృతాభివాదనః పితు రనతిసమీపవర్తిని కుశాసనే సముపావిశత్. ఆలోక్యతు

1 ఇవ లక్ష్యంతేఽస్య భగవతః కింపునః.

మాం తే మునయః సర్వఏవ 'కుతోఽయ [1]మాసాదిత' ఇతి తమాసీనమపృచ్ఛన్ అసౌ తు తాన బ్రవీత్. 'అయం మయా స్నాతుమితో గతేన కమలినీతీరతరునీడపతిత శ్శుకశిశు రాతపజనితక్లాన్తి రుత్తప్తపాంసుపటలమధ్యగతో దూరని[2]పతితవిహ్వలతను రల్పావశేషాయు రాసాదితః తపస్విదురారోహతయా చ తస్య వనస్పతే ర్నశక్యతేస్వనీడ మారోపయితు మితి జాతదయేనానీతః, తద్యావ దయమ ప్రరూఢపక్షతిరక్షమోఽన్తరిక్షముత్పతితుం తావదత్రైవ కస్మింశ్చి దాశ్రమతరుకోటరే మునికుమారకై రస్మాభి శ్చోపనీ తేననీవారకణనికరేణ వివిధఫలరసేన చ సంవర్ధ్యమానో ధారయతుజీవితం, అనాథపరిపాలనం హి ధర్మోఽస్మద్విధానాం, ఉద్భిన్నపక్షతి స్తు గగనతలసంచరణసమర్థో యాస్యతి యత్రాస్మై రోచిష్యతే, ఇహైవ వాసముపజాతపరిచయః స్థాస్యతి.' ఇత్యేవ మాదికమస్మత్సంబద్ధాలాపమాకర్ణ్య కించి దుపజాతకుతూహలో భగవాన్ జాబాలిరీషదావలితకంధరః. పుణ్యజలైః ప్రక్షాళయ న్నివ మామతిప్రశాంతయా [3]దృష్ట్యా సుచిరమభిజాతప్రత్యభిజ్ఞ ఇవపునః పున ర్విలోక్య ('స్వస్యైవావినయస్య ఫలమనే నానుభూయతే') ఇత్యవోచత్. స హి భగవాన్ కాలత్రయదర్శీ తపః ప్రభావా ద్దివ్యేన చక్షుషా సర్వమేవకరతలగత మివ జగదవలోకయతి. వేత్తి జన్మాంతరాణ్యప్యతీతాని. కథయత్యాగామిన మప్యర్థం ఈక్షణగోచరగతానాం చ ప్రాణినామాయుషః ప్రమాణ మావేదయతి. [4]తతః సర్వైవ తాపసపరిషత్ శ్రుత్వా సా విదితతత్ప్రభావాత్ కీదృశోఽనేనావినయః కృతః కిమర్థంవా కృతః క్వవా కృతో జన్మాంతరే వా కోఽయ మాసీ" దితి కుతూహలిన్యభవత్. [5]అసకృదుపయాచితవతీ చ తం భగవంతం. సా 'ఆవేదయ ప్రసీదభగవన్ కిదృశస్యావినయస్య ఫలమనేనానుభూయతే కశ్చాయమాసీ జ్జన్మాంతరే విహగజాతౌ వాకథమస్యసంభవః కి మభిధానో వాయం అపనయతు నః కుతూహలం ఆశ్చర్యాణాం హి సర్వేషాం భగవాన్ ప్రభవః".

---

1 మాసాదితశ్శుకశిశురితి. 2 పతన. 3 దృష్ట్యాదృష్ట్వా.
4 యతః. 5 ఉపనాథితవతీ; అసకృదుపేత్యార్థితవతీ; దుపేత్యార్థితు.

ఇత్యేవ ముపయాచిత స్తపోధనపరిషదా తయా స మహాముని రవదత్. 'అతిమహదిద మాశ్చర్య మాఖ్యాతవ్యమ్. అల్పశేషమహః, ప్రత్యాసీదతి చ నః స్నానసమయః, భవతా మప్యతిక్రామతి దేవార్చనవిధివేళా, త దుత్తిష్ఠంతు భవంతః సర్వ ఏవ తావ దాచరంతు యథోచితం దివసవ్యాపారం, అపరాహ్ణసమయే భవతాం పునః కృతఫలమూలాశనానాం విస్రబ్ధోపవిష్టానా మాదితః ప్రభృతి సర్వ మావేదయిష్యామి[1] యో౽యం, య చ్చ కృత మనేనాపరస్మిన్ జన్మని, ఇహలోకే చ యథా౽స్య సంభూతిః, అయం చ తావదపగతక్లమః క్రియతా మాహారేణ, నియత మయ మప్యాత్మనో జన్మాం[2]తరవృత్తం స్వప్నోపలబ్ధ మివ మయి కథ యతి సర్వ మశేషతః స్మరిష్యతి.' ఇత్యభిదధదేవోత్థాయ సహ తై ర్మునిభిః స్నానాదికం దివసవ్యాపార మకరోత్.

అనేన చ సమయేన పరిణతో దివసః స్నానోత్థితేనమునిజనేనార్ఘ్య విధి ముపపాదయతా [3]యః క్షితితలే [4]దత్తః తమంబరతలగతః సాక్షా దివ రక్తచన్దనాంగరాగం రవి రుదవహత్. ఊర్ధ్వముఖై రర్కబింబనిహితదృష్టిభి రుష్మపై స్తపోధనై రివ పరిపీయమానతేజః ప్రసరో విరళాతపో దివస స్తనిమాన మభజత్. ఉద్యత్సప్తర్షిసార్థస్పర్శపరిజిహీర్షయేవ సంహృతపాదః పారావతచరణపాటలరాగో రవిరంబరతలా దలంబత. ఆలోహితాంశుజాలం జలశయనమధ్యగతస్యమధుభిదో విగళన్మధుధార మివ నాభినళినం ప్రతిమాగత మపరార్ణవే సూర్యమండల మాలక్ష్యత విహాయ ధరాతల మున్ముచ్య కమలినీవనాని శకునయ ఇవ దివసావసానే తపోవనతరుశిఖరేషుపర్వతాగ్రేషు చ రవికిరణాః స్థితి మకుర్వత ఆలగ్నరక్తాతపచ్ఛేదామునిభి రాలంబితలోహితవల్కలా ఇ వాశ్రమతరవః క్షణ మశోభంత. అస్త ముపగతే భగవతి సహస్రదీధితా వపరార్ణవతటా దుల్లసంతీ విద్రుమలతేవాపాటలా సంధ్యా సమదృశ్యత. యస్యా మాబధ్యమానధ్యానం ఏకదేశదుహ్యామానహోమధేనుదుగ్ధధారా[5]ధ్వనిమనోహరం అగ్నిహోత్రవేదీవిప్రకీర్యమాణహరితకుశం ఋషికుమారికాభి రిత స్తతో విక్షిప్యమాణ

1 మి. 2 తరోదంతం. 3 యత్. 4 దత్తంతదం. 5 ధ్వనితధన్యతధారాతిమనోహరం.

[1]దిగ్దేవతార్చనబలిశోభిత మాశ్రమపద మభవత్. క్వాపి విహృత్య దివసావసానే లోహితతారకా తపోవనధేనురివ కపిలాపరివర్తమానా సంధ్యా ముద్దిష్టై స్తపోధనై రదృశ్యత. అచిరప్రోషితే చ సవితరి శోకవిధురా కమలముకుళకమండలుధారిణీ హంససితదుకూలపరిధానా మృణాళధవళయజ్ఞోపవీతినీ మధుకరమండలాక్షమాలావలయ ముద్వహంతీ కమలినీ రవిసమాగమవ్రతమి వాచరత్ అపరసాగరాంభసి పతితే దివసకరే పతనవేగోత్థిత మంభశ్శీకరనికర మివ తారాగణ మంబర మధారయత్ అచిరాచ్చ సిద్ధకన్యావిక్షిప్తసంధ్యార్చనకుసుమశబల మివ సతారం వియదరాజత. క్షణేన చోన్ముఖేన మునిజనేనోర్ధ్వవికీర్ణైః ప్రణామాంజలిసలిలైః ప్రక్షాళ్యమాన ఇవాగళదఖిలః సంధ్యారాగః.

క్షయ ముపగతాయాం చ సంధ్యాయాం తద్వినాశదుఃఖితా అంజననీలం కృష్ణాజిన మివ విభావరీ తిమిరోద్గమ మభినవ మవహత్. అపహాయ మునిజనహృదయాని సర్వ మన్య దంధకారతాం తిమిర మనయత్ క్రమేణ చ రవి రస్తముపాగత ఇత్యుదంత ముపలభ్య సముపజాతవైరాగ్యా జ్యోత్స్నా ధౌతదుకూలవల్కలధవళాంబర స్సతారాంతఃపురః పర్యంతస్థితతనుతిమిరతమాలవనలేఖం సప్తర్షిమండలాధ్యుషితం అరుంధతీసంచరణపవిత్రం ఉపాహితాషాఢం ఆలక్ష్యమాణమూలం ఏకాంతస్థితచారు తారకమృగం అసురలోకాశ్రమ మివ గగన మమృతదీధితి రధ్యతిష్ఠత్ చంద్రాభరణధృతస్తారకాకపాలశకలాలంకృతాదంబరతలాత్ త్ర్యంబకోత్తమాంగాదివ గం[2]సాగరమాపూరయంతీ హంసధవళా ధరణ్యా మపతత్ జ్యోత్స్నా. హిమకరసరసి వికచపుండరీకసితే చంద్రికాజలపానలోభా దవతీర్ణో నిశ్చలమూర్తి రమృతపంకలగ్న ఇవాలక్ష్యత హరిణః. తిమిరజలధరసమయాపగమానంతర మభినవసితసింధువారకుసుమపాండురై రర్ణవాగతై[3]రగ్నహ్యా సహంసై రివ కుముదసరాంసి చంద్రపాదైః. విగళితసకలోదయరాగం రజనికరబింబం అంబరాపగావగాహధౌతసిందూర మైరావతకుంభస్థల మివ తత్క్షణమలక్ష్యత. శనై శ్శనైశ్చ దూరోదితే భగవతి హిమతతిస్రుతిసుధాధూళి

---

1 దిగ్దేవతావలిసిక్తమాశ్రమ. 2 సాగరాః. 3 రగాహ్యాం.

పట్లేనేవధవళీకృతేచంద్రాతపేనజగతిఅవశ్యాయజలన్ధు [1]పతనశీతేషు మందగతిషు విఘటమానకుముదవనకషాయపరిమళేషు సముపోఢనిద్రాభరాలసతారకైరన్యోన్యగ్రథితపక్ష్మపుటై రారబ్ధరోమంథమంథరముఖైః సుఖాసీనై రాశ్రమమృగై రభినందితాగమనేషు ప్రవహత్సు నిశాముఖసమీరేషు అర్ధయామమాత్రావఖండితాయాం విభావర్యాం హారీతః కృతాహారం మా మాదాయ సర్వైస్తైః సహ మునిభి రుపసృత్య చంద్రాతపోత్భాసిని తపోవనైకదేశే వేత్రాసనే సుఖోపవిష్ట మనతిదూరవర్తినా జాలపాదనామ్నా శిష్యేణ దర్భపవిత్రపాణినా ధవిత్రహస్తేన మందమంద ముపవీజ్యమానం పితరము[2]వాచ 'హే తాత సకలేయమాశ్చర్యశ్రవణకుతూహలాకులితహృదయా సముపస్థితా తాపసపరిషదాబద్ధమండలా ప్రతీక్షతే, వ్యపనీతశ్రమశ్చ కృతోఽయం పతత్రిపోతః, తదావేద్యతాం [3]కిమనేన కృత మన్యస్మిన్ జన్మని కో వాఽయమభూత్ భవిష్యతి చ' ఇత్యేవ ముక్తస్తు సుమహాముని రగ్రతః స్థితం మా మవలోక్య తాంశ్చ సర్వా నేకాగ్రాన్ శ్రవణతత్పరా న్మునీన్ బుద్ధ్వా శనై రబ్రవీత్ 'శ్రూయతాం యది కుతూహలమ్.

---

1 పతనమందగతిషు. 2 మవోచత్. 3 యదనేన.

అస్తి సకలత్రిభువనలలామభూతా ప్రసవభూమిరివకృతయుగస్య ఆత్మనివాసోచితా భగవతా మహాకాలాభిధానేన భువనత్రయసర్గస్థితిసంహారకారణేన ప్రమథనాథేనా పరేవ పృథివీ సముత్పాదితా ద్వితీయపృథివీశఙ్కయా జలనిధినేవ రసాతలగంభీరేణ జలపరిఖావలయేన పరివృతా పశుపతినివాసప్రీత్యా గగనతలోల్లేఖిశిఖరమాలేన కైలాసగిరిణేవ సుధాసితేన ప్రాకారమండలేన పరిగతా ప్రకటశంఖశుక్తిముక్తాప్రవాళమరకతమణిరాశిభిశ్చా మీకరచూర్ణవాలుకానికరనిచితై రాయామిభి రగస్త్యపరిపీతసలిలైః సాగరై రివ మహావిపణిపథై రుపశోభితా సురాసురసిద్ధగంధర్వవిద్యాధరోరగాధ్యాసితాభిశ్చిత్రశాలాభిరనవరతోత్స[1]వావలోకనకుతూహలాదంబరతలాదవనితలం అవతీర్ణాభిర్దివ్యవిమానపంక్తిభిరి వాలఙ్కృతా మథనోద్ధతదుగ్ధసింధుఫేనధవళమందరద్యుతిభిః కనకమయామలకలశశిఖరైః అనిలడోలాయితసితధ్వజై రుపరిపతదభ్రగంగై రివ తుషారగిరశిఖరై రమరమందిరై ర్విరాజితశృంగాటకా సుధావేదికోపశోభితోదపానై రనవరతచలితజలఘటీయంత్రసిచ్యమానహరితోపవనాన్ధకారైః కేతకీధూళిధూసరై రుపశల్యై రుపశోభితా మధుమదముదితముఖరమధుకరపటలాన్ధకారినిష్కుటాస్ఫురదుపవనలతాకుసుమపరిమళసురభిసమీరణా రణితసౌభాగ్యఘంటైరాలోహితాంశుకపతాకై రాబద్ధరక్తచామరై ర్విద్రుమమయైరివ ప్రతిభవన ముచ్ఛ్రితై ర్మకరాంకై ర్మదనయష్టికేతుభిః ప్రకాశితమకరధ్వజపూజా సతతప్రవృత్తాధ్యయనధ్వనిధౌతకల్మషా స్తిమితమురజరవగంభీరగర్జితేషు సలిలశీకరాసార[2]రచితదుర్దినేషు పర్యస్తదినకరకిరణస్తబకరచితసురచాపచారుషు ధారాగృహేషు మత్తమయూరమండలై రామండలీకృతశిఖండై స్తాండవవ్యసనిభి రాబధ్యమానకేకారవకోలాహలా వికచకువలయకాంతై రుత్ఫుల్లకుముదధవళోదరై రనిమిషదర్శనరమణీయైః అఖండలోచనై రివ సహస్రసంఖ్యై రుద్భాసితా సరోభిః అవిరళకదళీవనకలితాభి రమృతఫేనపుంజపాండురాభి ర్దిశి[3]దిశి దత్తకలహంసమృణాలశంకాభిః దంతివలభికాభి స్సౌధపంక్తిభి ర్ధవళీకృతా

1 వప్రమదావలోకన. 2 స్తబకరచిత. 3 దిశిదంతవలభికాభిర్ధవళీకృతా.

యౌవనమదమత్తమాలవీకుచకలశ[1]క్షుభితసలిలయా భగవతో మహాకాలస్య శిరసి సురసరిత మాలోక్య సముపజాతేర్ష్యయేవ సతతాబద్ధతరంగభ్రుకుటీలేఖయా ఖ మివ క్షాళయన్త్యా శిప్రయా పరిక్షిప్తా నిఖిలభువనతలఖ్యాతయశసా హరజటాచంద్రేణేవ కోటిసారేణ మైనాకేనేవావిదితపక్షపాతేన మందాకినీప్రవాహేణేవ ప్రకటితకనకపద్మరాశినా స్మృతిశాస్త్రేణేవ సభావసథకూపప్రపారామసురసదనసేతుయంత్రప్రవర్తకేన మందరేణేవోద్ధృతసమస్తసాగరరత్నసారేణ సంగృహీతగారుడేనాపి భుజంగసంగభీరుణా [2]సకలోపజీవినాఽపి ప్రణయిజనోపజీవ్యమానవిభవేన వీరేణాపి వినయవతా ప్రియంవదేనాపి సత్యవాదినా అభిరూపేణాపి స్వదారసంతుష్టేన అతిథిజనాభ్యాగమార్థినాఽపి పరప్రార్థనానభిజ్ఞేన కామార్థపరేణాపి ధర్మప్రధానేన మహాసత్త్వేనాపి పరలోకభీరుణా సకలవిజ్ఞానవిశేషవిదా విద్యా[3]వదాతేన శీలేనాదీనేన దక్షేణ స్మితపూర్వాభిభాషిణా పరిహాసపేశలేనోజ్జ్వలవేషేణ శిక్షితాశేషదేశభాషేణ వక్రోక్తినిపుణేన ఆఖ్యాయికాఖ్యానపరిచయచతురేణసర్వలిపిజ్ఞేనమహాభారతపురాణరామాయణానురాగిణా బృహత్కథాకుశలేనద్యూతాదికలాకలాపపారగేణ శ్రుతరాగిణా సుభాషితవ్యసనినా ప్రశాంతేన సురభిమాసమారుతేనేవ సతతదక్షిణేన హిమగిరికాననేనేవాంతస్సరళేన లక్ష్మణేనేవ రామారాధననిపుణేన శత్రుఘ్నేనేవావిష్కృతభరతపరిచయేన దివసేనేవ మిత్రానువర్తినా బౌద్ధేనేవ [4]సర్వదానాస్తివాదశూరేణ సాంఖ్యేనేవ ప్రధానపురుషగుణోపేతేన విలాసిజనేనాధిష్ఠితా సశైలేవ ప్రాసాదైః సశాఖానగరేవ మహాభవనై సకల్పవృక్షేవ సత్పురుషైః దర్శితవిశ్వరూపేవ చిత్రభిత్తిభిః అమరాధిపమూర్తిరివ మఖశతానలధూమపూతా పశుపతిలాస్యక్రీడేవ సుధాధవళాట్టహాసా వృద్ధేవ జాతరూపపక్షయా గరుడమూర్తిరివాచ్యుతస్థితిరమణీయా సంధ్యేవ పద్మ[5]రాగారుణా ప్రభాతవేళేవ ప్రబుద్ధసర్వలోకా శబరవసతిరివ అవలంబితచారుచామరనాగదంతధవళగృహా శేషతను రివ సదా

---

1 లులిత. 2 ఖలోప. 3 వదాన్యేన. 4 సర్వాస్తి వాదశూరేణ సాంఖ్యాగమేనేవ. ప్రధానపురుషోపేతేన జినధర్మేణేవ జీవానుకంపినా విలాసి. 5 రాగానురాగిణీ.

సన్నవసుధాధరా జలనిధిమథనవేళేవ మహాఘోషపూరితదిగంతరా ప్రస్తుతాభిషేక[1]వేలేవ సదా సన్నిహితకనకకలశసహస్రా గౌరీవ మహాసింహాసనోచితమూర్తిః అదితిరివ దేవకులసహస్రసేవ్యా మహావరాహలీలేవ దర్శితహిరణ్యాక్షపాతా [2]ఆస్తీకతనురి వానందితభుజంగలోకా హరివంశకథేవానేకబాలక్రీడారమణీయా ప్రకటాంగనోపభోగా౽ప్యఖండితచరిత్రా రక్తవర్ణా౽పి సుధాధవళా అవలంబితముక్తాకలాపా౽పి విహారభూషణా బహుప్రకృతి రపి స్థిరా విజితామరలోకద్యుతి రవంతీషూజ్జయినీ నామ నగరీ.

యస్యా ముత్తుంగసౌధోత్సంగసంగినీనా మంగనానా మతిమధురేణ గీతరవే ణాకృష్యమాణాధోముఖరథతురంగః పురఃపర్యస్తరథపతాకాపటః కృతమహాకాలప్రణామ ఇవ ప్రతిదివస మాలక్ష్యతే గచ్ఛన్ భగవాన్ దివసకరః. యస్యాం చ సంధ్యారాగారుణా ఇవ సింధూరమణికుట్టిమేషు[3]ప్రారబ్ధనీలకమలినీపరిమళనాళా ఇవ మరకతవేదికాసు గగనతలప్రసృతా ఇవవైడూర్యమణిభూమిషు తిమిరపటలవిఘటనోద్యతా ఇవకృష్ణాగురుధూమమండలేషు అభిభూతతారకాపఙ్క్తయఇవ ముక్తాఫలప్రాలమ్బేషువికచకమలచుంబినఇవ నితంబినీముఖేషు ప్రభాతచంద్రికామధ్యపతితా ఇవ స్ఫటికమణిభిత్తిప్రభాసు గగనసింధుతరంగసంగిన ఇవ సితపతాకాంశుకేషు పల్లవితా ఇవసూర్యకాన్తోపలేషు రాహుముఖకుహరప్రవిష్టా ఇవ ఇంద్రనీలవాతాయనవివరేషు విరాజంతే రవిగభస్తయః యస్యాం చానుపజాతతిమిరత్వా దవిఘటితచక్రవాకమిథునా వ్యర్థీకృతసురతప్రదీపాః సంజాతమదనానలదిగ్ధా ఇవ యాంతి కామినీనాం భూషణమణిప్రభాభి ర్బాలాతపపింజరా రజన్యః. యాం చ సన్నిహితవిషమలోచనా మనవరతమతిమధురో రతిప్రలాప ఇతి ప్రతివాసరం ప్రసర్పన్ ముఖరీకరోతిమకరకేతు దాహహేతుభూతో భవనకలహంసకులకోలాహలః యస్యాం చ నిశి నిశి పవనవశవిలోలై ర్దుకూలపల్లవై రుల్లసద్భి ర్మాళవీముఖకమలకాంతిలజ్జితస్యేందోః కలంక మి వాపనయంతో దూరప్రసారితోర్ధ్వధ్వజభుజాః ప్రాసాదా లక్ష్యంతే. యస్యాం చ సౌధశిఖరోత్సంగశాయినీనాం పశ్యన్

1 భూమి తీవ. 2 కద్రూరివఆనంది. 3 ప్రారబ్ధకమలినీపరిమళనాళా ఇవ.

ముఖాని పురసుందరీణాం మదనపరవశ ఇవ పతితః ప్రతిమాచ్ఛలేన లుఠతి బహుళచందనజలసేకశిశిరేషు మణికుట్టిమేషు మృగలాంఛనః. యస్యాం చ నిశావసానే ప్రబుద్ధస్య తారతర మపి పఠతః పంజరభాజః శుకశారికాసమూహస్య అభిభూతవిగ్రహాసారస [1]స్వరామృతేన విస్తారిణా విలాసినీభూషణరవేణ చావిభావ్యమానా వ్యక్తీ భవంతి ప్రభాతమంగళగీతయః. యస్యాం చానిర్వృతి ర్మణిదీపానాం, తరళతా హారలతానాం, అస్థితిః సంగీతమురజధ్వనీనాం, ద్వంద్వవియోగ శ్చక్రనామ్నాం, వర్ణపరీక్షా కనకానాం, అస్థిరత్వం ధ్వజానాం, అసంగతత్వమరీణాం, మిత్రద్వేషః కుముదానాం, కోశగుప్తి రసీనాం. కిం బహునా యస్యాం చ సురాసురచూడామణిమరీచి చయచుంబితచరణ నఖమయూఖో నిశిత త్రిశూలదారితాంధకమహాసురో గౌరీనూపురకోటిఘృష్ట శేఖరచంద్రశకలః త్రిపురభస్మరజఃకృతాంగరాగో మకరధ్వజధ్వంసవిధురయా రత్యా ప్రసాదయంత్యా ప్రసారితకరయుగళ విగళితవలయనికరార్చితచరణః ప్రళయానలశిఖాకలాపకపిలజటాభార భ్రాంతామరసింధురంధకారి ర్భగవా నుత్సృష్టకైలాసవాసప్రీతిర్మహాకాలాభిధాన స్స్వయం ప్రతివసతి.

తస్యాం చైవంవిధాయాం నగర్యాం నృగనలనహుషయయాతి ధుంధుమారభరతభగీరథజనమేజయార్జున ప్రతిమో భుజబలోపార్జిత భూమండలః ఫలితశక్తిత్రయో మతిమా నుత్సాహసంపన్నో నీతిశాస్త్రాఖిన్న బుద్ధి రధీతధర్మశాస్త్రః తృతీయ ఇవ తేజసా కాంత్యా చ సూర్యాచంద్రమసోః అనేకసప్తతంతుపూతమూర్తిః ఉపశమితసకలజగ దుపప్లవో విహాయ కమలవనా న్యవిగణయ్య నారాయణవక్షస్థలవసతి సుఖముత్ఫుల్లారవిందహస్తయా శూరసమాగమైకవ్యసనిన్యా నిర్వ్యాజ మాలింగితో లక్ష్మ్యా మహామునిజనసంసేవితస్య మధుసూదనచరణ ఇవ సురసరిత్ప్రవాహస్య ప్రభవః సత్యస్య శిశిర స్యాపి రిపుజనసంతాపకారిణః స్థిర స్యా ప్యనవరతం భ్రమతో నిర్మలస్యాపి మలినీకృతారాతి వనితాముఖకమలద్యుతే రతిధవళ స్యాపి సర్వజనరాగకారిణ స్సుధాసూతే రివ జలనిధి రుద్భవో యశసః పాతాళ ఇ వాశ్రితో నిజపక్షక్షతి

1 విరుతేన.

ర్భీతైః క్షితిభృతాం కులైః గ్రహగణ ఇవ బుధానుగతో మకరధ్వజ ఇవోత్పన్నవిగ్రహో దశరథ ఇవ సుమిత్రోపేతః పశుపతి రివ మహాసేనానుగతో భుజగరాజ ఇవ క్షమాభరణగురుః నర్మదాప్రవాహ ఇవ మహావంశప్రభవః అవతార ఇవ ధర్మస్య ప్రతినిధి రివ పురుషోత్తమస్య పరిహృతప్రజాపీడో రాజా తారాపీడో నామాభవత్.

య స్సమగ్రప్రసరమలినవపుషా [1]పాపబహులేన కలికాలేన చాలిత మామూలతో ధర్మం దశాననేనేవ కైలాసం పశుపతి రి వావష్టభ్య పునరపి స్థిరీచకార. యంచ రతిప్రలాపోపజనితదయార్ద్రహృదయహరనిర్మిత మపర మివ మకరకేతు మమంస్త లోకః యం చ జలనిధితరంగధౌతమేఖలాత్ పత్త్రాంతరవిచారితారాగణద్విగుణితతటతరుకుసుమప్రకరాత్ ఉద్యదిందుబింబవిగళదమృతబిందుదుర్దినార్ద్రరక్తచందనాత్ అశిశిరకరరథతురంగఖరఖురశిఖరోల్లేఖనఖండితోల్లసల్లవంగపల్లవాత్ ఐరావతకరలూనలోధ్రసల్లకీకిసలయకబళా దాశైలా మదయనామ్నగకపిబలవిలుప్తవిరళలవలీలతాఫలాత్ ఉదధివినిర్గతజలదేవతాభివంద్యమానరాఘవ[2]పాదకమలాంకితాత్ అచలనిపాతదళితశంఖకులశకలతారకితశిలాతలాత్ నలకరతలాకలితశైలసహస్రసంభూతాదా సేతుబంధాత్ అచ్ఛనిర్ఝరజలధౌతతారకాసార్థాత్ అమృతమథనోద్యతవైకుంఠకమఠకేయూరపత్త్రమకరకోటికషణమసృణితగ్రావ్ణః సురాసురహేలావలయితవాసుకిసమాకర్షణారంభచలితచరణభరదళితనితంబాత్ అమృతశీకరసిక్తసానో రా మందరాచలాత్ నరనారాయణచరణముద్రాంకితబదరికాశ్రమరమణీయాత్ కుబేరపురసుందరీభూషణరవముఖరశిఖరాత్ సప్తర్షిసంధ్యోపాసనాపూతప్రస్రవణాంభసో వృకోదరోద్దళితసౌగంధిక[3]షండసుగంధిమేఖలాదా గంధమాదనాత్ సేవాంజలికమలముకుళదంతురైః శిరోభి శ్చరణనఖమయూఖాగ్రగ్రథితమకుటమకరపత్త్రలతాగ్రంథయో భయచకితతరళతారకదృశో భుజబలవిజితాః ప్రణేము రవనీపతయః యేన చ అనేకరత్నాంశుజాలపల్లవితే వ్యాలంబిముక్తాఫలజాలకే దిగ్గజే నేవ కల్పతరా ఆక్రాన్తే సింహా

1 పావకబహులేన. 2 పాదాత్. 3 ఖండసుగంధి మండలాత్ ఆగంధ.

సనే భరేణ శిలీముఖవ్యతికరకంపితా లతా ఇవ [1] ఆనేము రాయామి న్యస్సర్వాదిశః. యస్మై చమన్యే [2](ఽనన్యసాధారణశక్తిసంపదే) సురపతి రపి స్పృహయాంచకార యస్మాచ్చ ధవళీకృతభువనతల స్సకలలోకహృదయానందకారీ క్రౌంచా దివ హంసనివహో నిర్జగామ గుణగణః యస్య చ అమృతామోదసురభిపరిమళయామందరోద్ధూతబహుళదుగ్ధసింధుఫేనలేఖ యేవ ధవళీకృతసురాసురలోక యా దశసు దిశు ముఖరితభువన మభ్రమ్యత కీర్త్యా. యస్య చ అతిదుస్సహ ప్రతాపసంతాపఖిద్యమా నేన క్షణ మపి న ముమోచాతపత్రచ్ఛాయాం రాజలక్ష్మీః తథా చ యస్య దిష్టివృద్ధి మివ శుశ్రావ ఉపదేశ మివ జగ్రాహ బహుమంగళ మవ మేనే మంత్ర మివ జజాప ఆగమ మివ సస్మార చరితం జనః. యస్మింశ్చ రాజని గిరీణాం విపక్షతా ప్రత్యయానాంవరత్వం దర్పణానా మభిముఖావస్థానం శూలపాణిప్రతిమానాం దుర్గాశ్లేషః జలధరాణాం చాపధారణం పద్మానాం జలదివ్యం ప్రతీహారిణా మసిధారణం తైక్ష్ణ్య మసిధారాణాం ధ్వజానా మున్నతిః ధనుషా మవనతిః వంశానాం శిలీముఖక్షతిః దేవతానాం యాత్రా కుసుమానాం బంధనస్థితిః ఇంద్రియాణాం నిగ్రహో వనకరిణాం వారిప్రవేశో గ్రహాణాం తులారోహణం అగస్త్యోదయే విషవిశుద్ధిః కేశనఖానా మాయతిభంగో జలధరదివసానాం మలినాంబరత్వం రత్నోపలానాం సూచీభేదః మునీనాం యోగధారణం కుమారస్తుతిషు తారకోద్ధరణం ఉష్మరశ్మే ర్గ్రహణశంకా శశినో జ్యేష్ఠాతిక్రమో మహాభారతే దుశ్శాసనాపరాధః వయఃపరిణామే దండగ్రహణం అసిధారాసు కోశగుప్తిః కామినీకుచపత్రభంగేషు వక్రతా కరిషు దానవిచ్ఛిత్తిః అక్షక్రీడాసు శూన్యగృహదర్శనం పృథివ్యా మాసీత్.

తస్య చ రాజ్ఞో నిఖిలశాస్త్రకలాకలాపావగాహనగభీరబుద్ధిః ఆశైశవా దుపారూఢనిర్భరప్రేమరసో నీతిశాస్త్రప్రయోగకుశలో భువనరాజ్యభారార్ణవైకనాకర్ణధారో మహత్స్వపి కార్యసంకటే ష్వవిషణ్ణధీః ధామ ధైర్యస్య స్థానం స్థితేః [4]సింధుః సత్యస్య గురు ర్గుణానా

1 నేముఃరాయామిన్యః. 2 ఏతన్నాస్తి క్వచిత్. 3 రాధాకర్ణనం. 4 సేతుః సత్యస్య.

మాచార్య ఆచారాణాం ధాతాధర్మస్య శేషాహి రివ సకలమహీ భారధారణక్షమః సలిలనిధి రివ మహాసత్త్వనివాసః జరాసంధ ఇవ ఘటితసంధివిగ్రహః త్ర్యంబక ఇవ ప్రసాధితదుర్గః యుధిష్ఠిర ఇవ ధర్మప్రభవః సకలవేదాంగవిత్ అశేషరాజ్యమంగలైకసారో బృహస్పతిరివ సునాసీరస్య కవి రివ వృషపర్వణః వసిష్ఠ ఇవ దశరథస్య విశ్వామిత్ర ఇవ రామస్య ధౌమ్య ఇవాజాతశత్రోః దమనక ఇవ [1](భీమస్య సుమతి రివ) నలస్య సర్వకార్యేష్వప్రతిహతమతి రమాత్యో బ్రాహ్మణః శుకనాసో నామాభవత్.

యో నరకాసురశస్త్రప్రహారభీషణే భ్రమన్మందరనితంబనిర్దయనిష్పేషకఠినాంసపీఠే నారాయణవక్షస్స్థలేఽపి స్థితా మదుమకరలాభా మమన్యత ప్రజ్ఞాబలేన లక్ష్మీమ్. యం చ సమాసాద్య దర్శితానేకరాజ్యఫలా లతేవ మహాపాదప మనేకప్రతానగహనా విస్తారముపయయౌ ప్రజ్ఞా యస్య చానేకచారపురుషసహస్రసంచారనిచితే చతురుదధివలయ[2]పరిఖాప్రమాణే ధరణీతలే స్వభవన ఇవావిదితమహారహః సముచ్ఛ్వసిత మపి రాజ్ఞాం నాసీత్.

సరాజా బాల ఏవ సురకుంజరసరపీవరేణ రాజలక్ష్మీలీలోపధానేన సకలజగదభయ[3]ప్రదానశౌండేన రణయజ్ఞదీక్షాయూపేనస్ఫురదసిలతామరీచిజాలజటిలేన నిఖిలారాతికులప్రళయధూమ[4]కేతునా బాహుదండేన విజిత్య సప్తద్వీపవలయాలంకృతాం వసుంధరాం తస్మిన్ శుకనాసనామ్ని మంత్రిణి సుహృదీవ రాజ్యభార మారోప్య సుస్థితాః ప్రజాః కృత్వాకర్తవ్యశేషమపరమపశ్యన్ ప్రశమితాశేషవిపక్షతయా విగతాశంక శ్శిథిలితపృథ్వీవ్యాపారః ప్రాయశో యౌవనసుఖ మనుబభూవ. — తథాహికదాచిదుల్లసతకతోరకపోలపులకజర్జరితకర్ణపల్లవానాం ప్రణయినీనాం చందనజలచ్ఛటాభి రివస్మితసుధాచ్ఛవిభిరభిషిచ్యమానః కర్ణోత్పలై రివ లోచనాంశుభి స్తాడ్యమానః కుంకుమపటవాసధూళిభి రివ రత్నాభరణప్రభాభి రాకులీక్రియమాణలోలలోచనఃధవ

1 ఏతన్నాస్తిక్వచిత్. 2 పరిక్షేపప్రమాణే. 3 ప్రదానయజ్ఞదీక్షాయరూపేన. 4 కేతుదండేన బాహునా.

శాంశుకై రివ కరనఖరమయూఖజాలకై రాహన్యమానః చంపకకుసుమదళమాలికాభి రివ భుజలతాభి రాబధ్యమానః దష్టాధరధూతకరతలచలన్మణివలయకలకలరవరమణీయాంరతిరభసదళితదంతపత్రదళ దంతురితశయనం ఉన్మిష్టచరణతలగళదలక్తకరసరక్తశేఖరం సరభసకచగ్రహ¹ఘూర్ణితమణికర్ణపూరం ఉల్లసితకుచకృష్ణాగురుకంకపత్రలతాంకితప్రచ్ఛదపటం అచ్ఛశ్రమజలకణికాలులితగోరోచనాతిలకపత్రభంగం అనంగపరవశః సురతమాతతాన కదాచి న్మకరకేతుకనకనారాచపరంపరాభి రివ కామినీకరపుటవినిర్గతాభిః కుంకుమజలధారాభిః పింజరీక్రియమాణకాయో లాక్షాజలచ్ఛటాప్రహారపాటలీకృతదుకూలో మృగమదజలబిందుశబలచందనస్థాసకః కనకశృంగకోశైశ్చిరం చిక్రీడ కదాచిత్ కుచచందనచూర్ణధవళితోర్మిమాలాం చటులతులాకోటివాచాలచరణాలక్తకసిక్తహంసమిథునాం అలకనిపతితకుసుమనికరశారాం ఉత్ప్లవమానకర్ణపూరకువలయదళాం ఉన్నతనితంబసంక్షోభజర్జరితతరంగాం ఉద్దళితనాళపర్యస్తనళినవిపతితధూళిపటలాం అనవరతకరతలాస్ఫాలనవిస్ఫురత్ఫేనబిందుచంద్రకితాం సావరోధజనో జలక్రీడయా గృహదీర్ఘికాణా మంభశ్చకార కదాచిత్ సంకేతకుంచితాభిః ప్రణయినీభి రాబద్ధభంగురభ్రూకుటిభి రారణితమణిపారిహార్యముఖరభుజలతాభిః వకుళకుసుమావలీమాలికాభి స్సయంతచరణో నఖకిరణవిమిశ్రైః కుసుమదామభిః కృతాపరాధో దివస మతాడ్యత కదాచి ద్వకుళతరు రివ కామినీగండూషశీధుధారాస్వాదముదితో వికాస మభజత కదాచిదశోకపాదప ఇవ యువతిచరణతలప్రహారసంక్రాంతాలక్తకరసో రాగ మువాహ. కదా చిన్ముసలాయుధ ఇవ చందనధవళః కంఠావసక్తలోలకుసుమమాలః పాన మసేవత కదాచి ద్గంధగజ ఇవ మదరక్తకపోలడోలాయమానకర్ణపల్లవో మదకలః కాననం వికచవనలతాకుసుమసురభిపరిమళం జగాహే కదాచిత్ క్వణన్మణినూపురసునాదానందితమానసో హంస ఇవ కమలవనేషు రేమే కదాచి న్మృగపతి రివ స్కంధావలంబితకేసరమాలః క్రీడాపర్వతేషు విచచార కదాచిన్మధుకర ఇవ విజృంభమాణకుసుమముకుళదంతురేషు లతాగృహేషు బభ్రామ కదాచి న్నీల

1 చూర్ణిత.

పటరచితావకుంఠనో బహుళనిశాప్రదోషదత్త [1]సంకేతః సుందరీభి స్ససార కదాచి చ్చ విఘటితకనకకవాటప్రకటవాతాయనే ష్వనవరత దహ్యమానకృష్ణాగరు[2]ధూసరై రివ పారావతైరధ్యాసితవిటంకేషు మహాప్రాసాదకుక్షిషు కతిపయాప్తసుహృత్పరివృతో వీణావేణుమురజమనోహర మంతఃపురసంగీతకం దదర్శ. కిం బహునా—యద్యదతిరమణీయ మభిమత మవిరుద్ధ మాయత్యాం తదాత్వే చ తత్త దనాక్షిప్తచేతాః పరిసమాప్తత్వా దన్యేషాం పృథ్వీవ్యాపారాణాం సిషేవేన తు వ్యసనితయా ప్రముదితప్రజస్య హి పరిసమాప్తసకలమహీమండల ప్రయోజనస్య నరపతే ర్విషయసంభోగలీలాభూషణ మితరస్య తు విడంబనా ప్రజానురాగహేతో శ్శాంతరాంతర్దర్శనం దదా సింహాసనం చ నిమిత్తే ష్వారురోహ.

శుకనాసోఽపి మహాంతం తం రాజ్యభారమనాయాసేనైవ ప్రజ్ఞాబలేన బభార యథైవ రాజా సర్వకార్యాణ్యకార్షీత్ తద్వ దసా వపిద్విగుణీకృతప్రజానురాగ శ్చకార త మపి చలితచూడామణిమరీచిమంజరీజాలిభి శ్శాలిభి రావర్జితకుసుమశేఖరచ్యుతమధుశీకర[3]సిక్తసభం దూరావసతిప్రేంఖితమణికుండలకోటిసంఘట్టితాంగదం రాజక మాననామ తస్మి న్నపి చలతి చటులతురంగబలముఖరఖురరవబధిరీకృతభువనాంతరాళా బలభరప్రచలవసుధాతలడోలాయమానగిరయో గళన్మదాంధగంధగజదానధారాంధకారాః సంసర్పదతిబహుళధూళిపటలధూసరితసింధవః ప్రచలపదాతిబలకలకలస్ఫోటితకర్ణవివరాః సరభసోద్ఘుష్యమాణజయశబ్ద[4]నిరంతరాః ప్రోద్ధూయమానధవళచామరసహస్రసంఛాదితాః పుంజితనరేంద్రబృందకనకదండాతపత్రసంఘట్టనష్టదివసా దశ దిశో బభూవుః

ఏవం తస్య రాజ్ఞో మంత్రినివేశితరాజ్యభారస్య యౌవనసుఖ మనుభవతః కాలో జగామ భూయసా చ కాలేనాన్యేషా మపి జీవలోకసుఖానాం ప్రాయః సర్వేషా మంతం యయౌ. ఏకం తు తనయముఖకమలదర్శనసుఖం న లేభే తథా సంభుజ్యమాన మపి నిష్ఫలపు

1 సంకేతాః సుందరీ రభిససార. 2 రక్తైః. 3 సిక్తనృపసభం.
4 నిర్భరాః.

ష్పదర్శనం శ్రవణ మివాంతఃపుర మభవత్. యథా యథా చ రాజా వయ మతిచక్రామ తథా తథా విఫలమనోరథస్యానపత్యతాజన్మా మహానవర్ధ తాస్య సంతాపః. విషయోపభోగసుఖేచ్ఛాభి శ్చ మనో విజహే. నరపతిసహస్రపరివృత మ ప్యసహాయ మివ చక్షుష్మంత మ ప్యంధ మివ భువనాలంబన మపి నిరాలంబన మివాత్మాన మనపత్య మమన్యత.

అథాస్య చంద్రలేఖేవ హరజటాకలాపస్య, కౌస్తుభప్రభేవ కైటభారాతివక్షస్స్థలస్య, వనమాలేవ ముసలాయుధస్య, వేలేవ సాగరస్య, మదలేఖేవ దిగ్గజస్య, లతేవ కల్పపాదపస్య, కుసుమోన్నతి రివ సురభిమాసస్య, చంద్రికేవ చంద్రమసః, కమలినీవ సరసః, తారకాపంక్తి రివ నభసః హంసమాలేవ మానసస్య, చందన వనరాజి రివ మలయస్య, ఫణామణిశిఖేవ శేషస్య, భూషణ మభూత్ త్రిభువనవిస్మయజననీ జననీవ వనితావిభ్రమాణాం సకలాంతః పుర ప్రధానభూతా మహిషీ విలాసవతీ నామ. ఏకదా చ స తదావాస ముపగతస్తాం చింతాస్తిమితదీనదృష్టినా శోకమూకేన పరిజనేన పరివృతాం ఆరా 'ధవస్థితై శ్చ ధ్యానానిమిషలోచనైః కంచుకిభి రుపాస్యమానాం అనతిదూరవర్తినీభి శ్చాంతఃపురవృద్ధాభి రాశ్వాస్యమానాం అవిరళాశ్రుబిందుపాతార్ద్రీకృతదుకూలాం అనలంకృతాం వామకరతలవినిహితముఖకమలాం అసంయతాకులాలకాం నిబిడపర్యంకికోపవిష్టాం రుదతీం దేవీం దదర్శ. కృతప్రత్యభ్యుత్థానాం చ తాం తస్యా మేవ పర్యంకికాయా ముపవేశ్య స్వయం చోపవిశ్య అవిజ్ఞాతబాష్పవేగకారణో భీతభీత ఇవ కరతలేన విగతబాష్పాంభఃకణౌ కుర్వన్ కపోలౌ భూమిపాల స్తా మవాదీత్.

'దేవి! కిమర్థ మంతర్గతగురుశోకభారమంథర మశబ్దం రుద్యతే? గ్రథ్నంతి హి ముక్తాఫలజాలక మివ బాష్పబిందునికర మేతా స్తవ పక్ష్మపంక్తయః? కిమర్థం చ కృశోదరి నాలంకృతాసి? బాలాతప ఇవ రక్తారవిందకోశయోః కి మితి నపాతిత శ్చరణయో రలక్తకరసః? కుసుమశరసరఃకలహంసకౌ కస్మాత్ పాదపంకజస్పర్శేన నానుగృహీతౌ మణినూపురౌ? కిం నిమిత్త మయ మపగతమేఖలాకలాపమూకశ్చ మధ్యభాగః? కిమితి చ హరిణ ఇవ హరిణలాంఛనేన లిఖితః

కృష్ణాగురుపత్త్రభఙ్గః పయోధరభారే? కేన కారణేన తన్వీయం హారమకుటచన్ద్రలేఖేవ గఙ్గాస్రోతసా నభూషితా హారేణ వరోరు! శిరోధరా? కిం వృథా వహసి విలాసిని స్రవదశ్రుజలలవధౌతకుఙ్కుమపత్త్రలతం కపోలయుగళమ్? ఇదం చ కోమలాఙ్గుళిదళనికరం రక్తోత్పల మివ కరతలం కి మితి కర్ణపూరతా మారోపితమ్? ఇమాం చ కేన హేతునా మానిని! ధారయ స్యనుపరచితగోరోచనా బిన్దుతిలకా మ1సంస్కృతాలకినీం మలినా మళికలేఖామ్? అయం చ తే బహుళపక్షప్రదోష ఇవ చన్ద్రలేఖావిరహితః కరభోరు! కరోతి మే దృష్టిఖేదమతిబహుళతిమిరపటలాన్ధకారః కుసుమరహితః కేశపాశః, ప్రసీద, నివేదయ దేవి దుఃఖనిమిత్తమ్, ఏతే హి పల్లవ మివ సరాగం మమ హృదయం కమ్పయన్తి తరళీకృత స్తనాంశుకా స్తవాయతా నిశ్శ్వాసమారుతాః, 2కచ్చి న్మయా ఉపరాద్ధ మన్యేన వా కేనచి దుస్మదుపజీవినా పరిజనేన? అతినిపుణ మపి చిన్తయ న్నపశ్యామి ఖలు స్ఖలిత మల్పమప్యాత్మన స్త్వద్విషయే, త్వదాయత్తం హి మే జీవితం రాజ్యం చ, కథ్యతాం సున్దరి శుచః కారణమ్. ఇ త్యేవ మభిధీయమానాఽపి యదా న కిఞ్చిత్ ప్రతివచనం ప్రపేదే విలాసవతీ తదా విపృద్ధబాష్పహేతు మస్యాః పరిజన మపృచ్ఛత్.

అథ తస్యా స్తామ్బూలకరణ్డవాహినీ సతతప్రత్యాసన్నా మకరికా నామ రాజాన మువాచ. 'దేవ! కుతో దేవా దల్ప మపి స్ఖలితమ్, అభిముఖే చ దేవే కా శక్తిః పరిజనస్యాన్యస్య వా కస్య చిదపరాద్ధుమ్, కిం తు మహాగ్రహగ్రస్తేవ విఫలనరేన్ద్రసమాగమాసీత్యయ మస్యా దేవ్యా స్సన్తాప స్సుమహాం శ్చ కాల స్సన్తప్యమానాయాః అతిక్రాన్తః. ప్రథమ మపి స్వామినీ దానవశ్రీ రివ సతతనిన్దితసురతా శయనాసనస్నానభోజనభూషణపరిగ్రహాదిషు సముచితేషు దివసవ్యాపారేషు కథంకథ మపి పరిజనప్రయత్నా త్ప్రవర్త్యమానా సశోకే వాసీత్. దేవ హృదయపీడాపరిజిహీర్షయా చ నదర్శితవతీ సా వికారమ్, అద్య తు చతుర్దశీతి భగవన్తం మహాకాల మర్చితు మితో

1 అసంయమితాలకినీం లలాటలేఖామ్. 2 క్వచిన్న.

గతయాఽనయా తత్ర మహాభారతే వాచ్యమానే శ్రుతమ్ 'అపుత్రాణాం కిల గతి ర్నాస్తి న వా సంతి లోకాః శుభాః పున్నామ్నో నరకా త్త్రాయత ఇతి పుత్రః' ఇతి 'ఏత చ్ఛ్రుత్వా భవన మాగత్య పరిజనేనసశిరఃప్రణామ మభ్యర్థ్యమానాఽపి నాహార మభిసందధతి, న భూషణపరిగ్రహ మాచరతి, నోత్తరం ప్రతిపద్యతే, కేవల మవిరళబాష్పబిందుదుర్దినాంధకారితముఖీ రోదితి, ఏతదాకర్ణ్య దేవః ప్రమాణమిత్యభిధాయ విరరామ.

విరతవచనాయాం తస్యాం భూమిపాలస్తూష్ణీం ముహూర్తమివ స్థిత్వా దీర్ఘ ముష్ణం చ నిశ్వస్య సజగాద 'దేవి! కి మత్ర క్రియతాం దైవాయత్తే వస్తుని, [1]అల మతి రుదితేన, న వయ మనుగ్రాహ్యాః ప్రాయోదేవతానాం, అత్మజపరిష్వంగామృతాస్వాదసుఖస్యనూన మభాజనమస్మాకం హృదయమ్, అన్యస్మి౯ జన్మని న కృత మవదాతం కర్మ, జన్మాంతర [2]విరచితం కర్మఫల ముపనయతి పురుష స్యేహ జన్మని, న హి శక్యం దైవ మన్యథాకర్తుం అభియుక్తే నాపి, యావత్తు మానుష్యకే శక్య ముపపాదయితుం తావ త్సర్వ ముపపాద్యతామ్, అధికాం కురు దేవి! గురుషు భక్తిమ్, ద్విగుణా ముపపాదయ దేవతాసు పూజామ్, ఋషిజనపరిచర్యాసు దర్శితాదరా భవ, పరం హి దైవత మృషయః, యత్నేరాధితా యథాసమీహితఫలానా మతిదుర్లభానా మపి వరాణాం దాతారో భవంతి, శ్రూయతే హి-పురా చణ్డకౌశికప్రసాదా న్మగధేషు బృహద్రథో నామ రాజా జనార్దనస్య జేతార మతులబల పరాక్రమం జరాసంధం నామ తనయం లేభే, దశరథ శ్చ రాజా పరిణతవయా అపి విభండకమహామునిసుతస్యఋశ్యశృంగస్య ప్రసాదాన్నారాయణభుజాని వాప్రతిహతా౯ ఉదధీ నివాక్షోభ్యా నవాప చతురః పుత్రా౯, అన్యే చ రాజర్షయ స్తపోధనా నారాధ్య పుత్రదర్శనామృతాస్వాదసుఖభాజో బభూవుః, అమోఘఫలా హి మహామునిజనసేవా? అహ మపి ఖలు [3]'కదా సముపారూఢగర్భభరాలసా మాపాండురముఖీ మాసన్న పూర్ణచంద్రోదయా మివ పౌర్ణమాసీనిశాం దేవీం ద్రక్ష్యామి?

1 అతిమాత్ర మలం. 2 కృతం. 3 దేవి! కదా.

కదా మే తనయజన్మమహోత్సవానందనిర్భరో హరిష్యతి పూర్ణపాతం పరిజనః? కదా హారిద్రవసనధారిణీ సుతసనాథోత్సంగా ద్యౌ రివోదితరవిమండలా సబాలాతపా మా మానందయిష్యతి దేవీ? కదా సర్వౌషధిపింజరజటిలకేశో నిహిత[1]రక్షాఘృతమధుబిందుతాలుఃలలాటవిన్యస్తగౌరసర్షపోన్మిశ్రభూతి[2]లేఖో గోరోచనాచిత్రితకంఠసూత్రగ్రంథిరుత్తానశయో దశనశూన్యస్మితాననః పుత్రకో జనయిష్యతి మే హృదయాహ్లాదమ్? కదా గోరోచనాకపిలద్యుతి రంతఃపురికాకరతలపరంపరాసంచార్యమాణమూర్తి రశేషజనాభినందితో మంగళప్రదీప ఇవ మే శోకాంధకార మున్మూలయిష్యతి చక్షుషోః? కదా చ క్షితితలరేణుధూసరో మండయిష్యతి మమ హృదయేన దృష్ట్యా చ సహ పరిభ్రమన్ భవనాంగణమ్? కదా కేసరికిశోరక ఇవ సంజాతజానుచంక్రమ[3]ణారంభః సంచరిష్యతీతస్తతః స్ఫటికమణిమయభిత్త్యంతరితాం భవనమృగశాబకా నాజిఘృక్షుః? కదాఽంతఃపురికానూపురనినాదసంగతాన్ గృహకలహంసకా ననుసరన్ కక్ష్యాంతరప్రధావితః కనకమేఖలాఘంటికారవానుసారిణీ మాయాసయిష్యతి ధాత్రీమ్? కదా కృష్ణాగరుపంకలిఖితమదలేఖాలంకృతగండస్థలః కోమలముఖరవడిండిమధ్వనిజాతప్రీతి రూర్ధ్వకరవిప్రకీర్ణచందనచూర్ణధూళిధూసరః కుంచితాంగుళిశిఖరాంకుశాకర్షణవిధూతశిరాః కరిష్యతి మదమత్తగజరాజ[4]లీలామ్? కదా మాతుశ్చరణయుగరాగోపయుక్తశేషేణ పిండాలక్తకరసేన వృద్ధకంచుకినాం విడంబయిష్యతి ముఖాని? కదా కుతూహలలోలలోచనో మణికుట్టిమేష్వధోదత్తదృష్టి రనుసరిష్యతి స్ఖలద్గరాత్మనః ప్రతిబింబాని? కదా నరేంద్రసహస్రప్రసారితభుజయుగళాభినంద్యమానాగమనో భూషణమణిమయూఖలేఖాకులీక్రియమాణలోలదృష్టిః ఆస్థానస్థితస్య మమ పురః పర్యటిష్యతి సభాంతరేషు' ఇత్యేతాని చాన్యాని మనోరథశతాని చింతయతః అంతస్సంతప్యమానస్య యాంతి రజన్యః, మామపి దహత్యేవాయ మహర్నిశ మనల ఇ వానపత్యతాసముద్భవః శోకః. శూన్య మేవ మే ప్రతిభాతి జగత్, అఫల మివాఖిలం పశ్యామి జీవితం రాజ్యం చ, అప్రతివిధేయే తు విధాతరి కిం కరోమి; త న్ముచ్యతా మ

1 రక్షాఘృతబిందునితాలుని. 2 లేఖో. 3 ణావస్థః 4లీలాక్రీడాః.

యం దేవి! శోకానుబన్ధః, ఆధీయతాం ధైర్యే ధర్మేచ ధీః, ధర్మపరాయణానాం హి సదా సమీపసంచారిణ్యః కల్యాణసంపదో భవంతి' ఏవ మభిధాయ సలీల మాదాయ స్వయంకరతలేనాభినవపల్లవేనేవ వికచకమలతుల్య మానన మస్యా స్సాశ్రులేఖం మమార్జ పునః పునశ్చ ప్రియశతమధురాభిః శోకాపనోదననిపుణాభి ర్ధర్మోపదేశగర్భాభి ర్వాగ్భి రాశ్వాస్య సుచిరం స్థిత్వా నరేంద్రో నిర్జగామ.

నిర్గతే చ తస్మి న్మందీభూతశోకవేగా విలాసవతీ యథాక్రియమాణాభరణపరిగ్రహాదికం సముచితం వాసరవ్యాపార [1]మకరోత్. తతః ప్రభృతి సుతరాం దేవతారాధనేషు బ్రాహ్మణపూజాసు గురుజనపరిచర్యాసు చ ఆదరవతీ బభూవ. యద్య చ్చ కించి త్కుతశ్చి చ్ఛ్రావ[2] వ్రతం త త్తదర్భకతృష్ణతయా సర్వం చకార న మహాంత మపి క్లేశ మజీగణత్. అనవరతదహ్యమానగుగ్గులుబహుళ ధూమాంధకారితేషు చండికాగృహేషు ధవళాంబరా శుచిమూర్తి రుపోషితా హరితకుశోపచ్ఛన్నేషు [3]భూతలశయనేషు సుష్వాప. పుణ్యసలిలపూరితై ర్వివిధకుసుమఫలోపేతైః క్షీరతరుపల్లవలాంఛనైః సర్వరత్నగర్భైః శాతకుంభకుంభైః గోకులేషు వృద్ధగోపవనితాకృతమంగ[4]ళానాం లక్షణసంపన్నానాం గవా మధః సస్నౌ ప్రతిదివస ముత్థాయోత్థాయ సర్వరత్నోపేతాని హైమాని తిలపాత్రాణి బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ. మహానరేంద్రలిఖితమండలమధ్యవర్తినీ వివిధబలిదానానందితదిగ్దేవతాని బహుళచతుర్దశీనిశాసు చతుష్పథేషు స్నానమంగళాని భేజే. సిద్ధాయతనాని కృతవివిధదైవతోపయాచితకాని సిషేవే. దర్శిత[5]ప్రత్యాదేశాని సన్నిధానమాతృభవనాని జగామ. ప్రసిద్ధేషు నాగకులహ్రదేషు మమజ్జ. అశ్వత్థప్రభృతీ నుపపాదితపూజా న్మహావనస్పతీ న్కృతప్రదక్షిణా వవందే. దోలాయమానమణివలయేన పాణియుగళేన కృతస్నానా స్వయ మఖండితశాలిసిత[6]సిక్థకుసుమసంపాదితం రజతపాత్రపరిగృహీతం వాయసేభ్యో దధ్యోదనబలి మదాత్. అపరిమితకుసుమధూపవిలేపాపూపఫలపాయసలాజకలితా మహరహః జ్యేష్ఠాదేవీసపర్యా మాత

1 మన్వతిష్ఠత్. 2 గర్భతృష్ణయాత త్తత్సర్వం. 3 ముసలశయనేషు. 4. ళాలక్షణ. 5 ప్రత్యయాని. 6 సిక్థసంపాదితం.

తాన స్స్వయ ముపాహితపిండపాత్రా భక్తిప్రవణేన మనసా సిద్ధాదేశా న్నగ్నక్షపణకా న్పప్రచ్ఛ. విప్రశ్నికాదేశవచనాని బహు మేనే. నిమిత్తజ్ఞా నుపచచార. శకునజ్ఞానవిదా మాదర మదర్శయత్. అనేక వృద్ధపరంపరాసమాగతాని రహస్యాన్యఙ్గీచకార దర్శనాగతద్విజగణా నాత్మజదర్శనోత్సుకా వేదశ్రుతీ రకారయత్. అనవరతవాచ్యమానాః పుణ్యకథాః శుశ్రావ [1]రక్షాప్రతిసరోపేతా న్యోషధీసూత్రాణి బబంధ. పరిజనోఽపి చాస్యాః సతత ముపశ్రుత్యై నిర్జగామ. తన్నిమిత్తాని చ జగ్రాహ. శివాభ్యో నిశి మాంసబలిపిండ మనుదినం సముత్ససర్జ. స్వప్నదర్శనాశ్చర్యాణ్యాచార్యాణా మాచచక్షే. చత్వరేషు శివబలి ముపజహార.

ఏవం గచ్ఛతి కాలే కదా చిద్రాజా క్షీణభూయిష్ఠాయాం రజన్యా మల్పావశేషపాండుతారకే జరత్పారావతపక్షధూసరే నభసి స్వప్నే సౌధశిఖరస్థితాయా విలాసవత్యాః కరిణ్యా ఇవ బిసవలయ మాననే సకలకలాపరిపూర్ణమండలం శశినం ప్రవిశంత మద్రాక్షీత్. ప్రబుద్ధశ్చోత్థాయ హర్షవికాసస్ఫీతతరేణ చక్షుషా ధవళీకృతవాసభవన స్తస్మిన్నేవ క్షణే [2]సబహుమానం శుకనాస మాహూయ తం స్వప్న మకథయత్. సముపజాతహర్షస్తు స తం ప్రత్యువాచ. 'దేవ! సంపన్నాః సుచిరా దస్మాకం ప్రజానాం చ మనోరథాః, కతిపయై రేవాహోభి రసంశయ మనుభవిష్యతి స్వామీ సుతముఖకమలావలోకనసుఖం, అద్య ఖలుమయాఽపి నిశి స్వప్నే ధౌతధవళవాససా ప్రశాంతమూర్తినా దివ్యాకృతినా ద్విజేన వికచచంద్రకలావదాతదళశతం ఆలోలకేసరసహస్రజటిలం మకరందబిందుసందోహవర్షి పుండరీక ముత్సంగే దేవ్యా మనోరమాయా నిహితం దృష్టం, ఆవేదయంతి హి ప్రత్యాసన్న మానంద మగ్ర[3]జాతాని శుభాని నిమిత్తాని కిం వాఽన్య త్ప్రియతరం పరమానందకారణ మతో[4]విద్యతే. అవితథఫలా హి ప్రాయో నిశావసానసమయే దృష్టా భవంతి స్వప్నాః. సర్వథా నచిరేణైవ మాంధాతార మివ ధారేయం సర్వరాజర్షీణాం భువనానందహేతు మాత్మజం జనయిష్యతి

1 గోరోచనాలిఖితభూర్జపత్త్రగర్భా మంత్రకరండకానువాహ.
2 సమాహూయ శుకనాశాయ తం. 3 పాతిని. 4 భవిష్యతి.

దేవీ. శరత్కమలినీవ త్వా మభినవకమలోద్గమేన గంధగజ మాహ్లాదయిష్యతి. దేవంయేనేయం దిగ్గజమదలేఖేవావిచ్ఛిన్నసంతానా క్షితిభారధారణోచితా భవిష్యతి కులసంతతిః స్వామిన' ఇత్యేవ మభిదధాన మేవ తం కరేణ గృహీత్వా నరేంద్రః ప్రవిశ్యాభ్యంతర ముభాభ్యా మపి తాభ్యాం స్వప్నాభ్యాం విలాసవతీ మానందయాంచకార.

కతిపయదివసాపగమే చ దేవతాప్రసాదాత్ సరసీ మివ ప్రతిమా శశీ గర్భో వివేశ విలాసవతీం. యేనచ నందనవనరాజిరివ పారిజాతేన మధుసూదనవక్షఃస్థలీవ కౌస్తుభమణినా సుతరా మరాజత దేవీ. దర్పణశ్రీరివ చ గర్భచ్ఛలేన సంక్రాంత మవనిపాలప్రతిబింబ ముపాహ సా. శనైశ్శనైశ్చ ప్రతిదివస ముపచీయమానగర్భనిర్భరా పరిపీతసాగరసలిలభరమంథరేవ మేఘమాలా మదంమందం సంచచార. ముహుర్ముహు రనుబద్ధజృంభిక మాజిహ్మితలోచనం సాలసం నిశశ్వాస. తథావస్థాం చ తా [1]మనభినందితపానభోజనాం ప్రావృష మివ శ్యామాయమానపయోధరముఖీం కేతకీ మివ గర్భపాండురా మాలోక్యేంగితకుశలః పరిజనో విజ్ఞాతవాన్.

అథ తస్యాః సర్వపరిజనప్రధానభూతా సదా రాజకులసంవాసచతురా సర్వదా చ రాజసన్నికర్షప్రగల్భా సర్వమంగళకుశలా కులవర్ధనా నామ మహత్తరికా ప్రశస్తే దివసే ప్రదోషవేళాయా మభ్యంతరాస్థానమండపగతం గంధతైలాభిషేకజ్వలితదీపికాసహస్రపరివృతం ఉడునికరమధ్యవర్తిన మివ పౌర్ణమాసీశశినం ఉరగరాజఫణామణిసహస్రాంతరాళస్థిత మివ నారాయణం మూర్ధాభిషిక్తైః ప్రధాననరేంద్రైః పరిమిత్రైః పరివృతం అనతిదూరావస్థితపరిజనం అనంతర ముత్తుంగవేత్రాసనోపవిష్టేన ధౌతధవళాంబరపరిధానేన నాత్యుల్బణవేషేణ జలనిధినేవాగాధగాంభీర్యేణ సముపారూఢవిస్రంభనిర్భరా స్తా స్తాః కథాః శుకనాసేన సహ కుర్వాణం భూమిపాల ముపసృత్య రహః కర్ణమూలే విదితం విలాసవతీగర్భవృత్తాంత మకార్షీత్.

1 మహారహ స్స్వయ మనేకరసవాంఛితపాన.

తేన తు తస్యా వచసా నాశ్రుతపూర్వేణాసంభావ్యే నామృతరసే నేవ సిక్తసర్వాంగస్య సద్యః ప్రకటరోమాంకురనికరకంటకితతనో రానందరసేన విహ్వలీక్రియమాణస్య స్మితవికసితకపోలమూలస్య పరిపూరితహృదయాతిరిక్తహర్ష మివ దశనాంశువితానచ్ఛలేన వికిరతో రాజ్ఞః శుకనాసముఖే లోలతారక మానందజలబిందుక్లిన్నపక్ష్మమాలం తత్క్షణం పపాత చక్షుః. అనాలోకితపూర్వాం తు తం హర్షప్రకర్ష మభిసంవీక్ష్య భూపతేః కులవర్ధనాం చ స్మితవికసితముఖీ మాగతాం దృష్ట్వా తస్య చార్థస్య సతతం మనసి వర్తమానత్వా దవిదితవృత్తాంతోఽపి తత్కాలోచిత మపరమతిమహతో హర్షస్య కారణమపశ్యన్ శుకనాసః స్వయ ముత్ప్రేక్ష్య సముత్సర్పితాసనః సమీపతర ముపసృత్య నాతిప్రకాశ మాబభాషే. 'దేవ! కి మస్తి కించి త్తస్మిన్ స్వప్నదర్శనే సత్యం, ఉత్ఫుల్లలోచనా హి కులవర్ధనా దృశ్యతే, దేవస్యాపీదం ప్రియవచనశ్రవణకుతూహలా దివ శ్రవణమూలముపసర్పదుపరచయ దివ నీలకువలయకర్ణపూరశోభా మానందజలపరిప్లుతం తరళతారకం వికస దావేదయతి మహ త్ప్రహర్ష కారణ మీక్షణయుగలమ్, ఉపారూఢమహోత్సవశ్రవణకుతూహల ముత్సుకం క్లామ్యతి మే మనః, తదా వేదయతు దేవః కిమిదమ్, ఇత్యుక్త వతి తస్మిన్ రాజా విహస్యాబ్రవీత్. 'యది సత్య మనయా యథా కథితం తథా సర్వ మవితథం స్వప్నదర్శనం, అహం తు న శ్రద్దధే, కుతోఽస్మాక మియతీ భాగ్యసంపత్, అభాజనం హి వయ మీదృశానాం ప్రియవచనశ్రవణానామ్, అవితథవాదినీమప్యహం కులవర్ధనాంఏవంవిధానాం కల్యాణానా మసంభావిత మాత్మానం మన్యమానో వితథీతా మివాద్య పశ్యామి, తదుత్తిష్ఠ స్వయ మేవ గత్వా కిమత్ర సత్య మితి దేవీం దృష్ట్వా జ్ఞాస్యామి.' ఇత్యభిధాయ విసృజ్య సకల నరేంద్రలోకం ఉన్ముచ్య స్వాంగేభ్యో భూషణాని కులవర్ధనాయై దత్త్వా తయా చ దత్తప్రసాదానంతర మవనితలాశ్లిష్టలలాటలేఖయా శిరఃప్రణామే నాభ్యర్చితః సహ శుకనాసే నోత్థాయ హర్షవిశేషనిర్భరేణ త్వర్యమాణో మనసా పవనచలితనీలకువలయదళలీలావిడంబకేన దక్షిణేనాక్ష్ణా పరిస్ఫురతాఽభినంద్యమానగమన స్తత్కాలసేవాసముచితేన విరళేన పరిజనేనాను

గమ్యమానః పుర స్సంసర్పిణీనా మనిలలోలస్థూలశిఖానాం ప్రదీపికానా మాలోకేన సముత్సార్యమాణకక్ష్యాన్తరతిమిర [1]మన్తఃపుర మయాసీత్.

తత్ర చ సుకృతరక్షాసంవిధానేనవసుధానులేపనధవళితే ప్రజ్వాలితమంగళప్రదీపే పూర్ణకలశాధిష్ఠితద్వారపక్షకే ప్రత్యగ్రలిఖితమంగల్యాలేఖ్యోజ్జ్వలభిత్తిభాగమనోహారిణి సముపరచితసిత[2]వితానపర్యన్తావబద్ధముక్తాగుణేమణిప్రదీపప్రహతతిమిరే వాసభవనే భూతిలిఖితపత్రలతాకృతరక్షాపరిక్షేపం శయనశిరోభాగవిన్యస్తరత్న ధవళనిద్రామంగళకలశమ్ ఆబద్ధవివిధౌషధిమూల [3]మంత్రమ్ అవస్థాపితరక్షాశక్తి వలయమ్ఇత స్తతో విప్రకీర్ణ గౌరసర్షపమ్ అవలంబితబాలమూత్రగ్రథిత[4] లోహితపిప్పలపత్రమ్ ఆసక్తహరితారిష్టపల్లవం ఉత్తుంగపాదపీఠప్రతిష్ఠితం ఇందుదీధితిధవళ ప్రచ్ఛదపటంఅచల రాజశిలాతలవిశాలం గర్భోచితం శయనతల మధిశయానాం కనకపాత్రపరిగృహీతైరవిచ్ఛిన్నవిరళావస్థితదధిలవైః జలతరంగతరళసితశాలిసిక్థనికరైః అగ్రథితకుసుమాంజలిసనాథైః పూర్ణభాజనైః అఖండితాననమత్స్యపటలైశ్చ ప్రత్యగ్రపిశితపిండమిశ్రైః అవిచ్ఛిన్నసలిలధారాగమ్యమానమార్గైః పటలక ప్రజ్వాలితైశ్చ శీతల ప్రదీపైః గోరోచనామిశ్రగౌరసర్షపైశ్చ సలిలాంజలిభిశ్చ ఆచారకుశలేనాంతఃపురజరతీజనేనక్రియమాణావతారణకమంగళాం ధవళాంబరవివిక్తవేషేణ ప్రముదితేన ప్రస్తుతమంగళప్రాయాలాపేన పరిజనేనోపాస్యమానాంఉపారూఢగర్భతయాఽన్తర్గతకుశశైలామివక్షితిం సలిలనిమగ్నైరావతా మివ మందాకినీం గుహాగతసింహా మివ గిరిరాజమేఖలాం జలధరపటలాంతరితదినకరా మివ దివసశ్రియం ఉదయగిరితిరోహితశశిమండలా మివ విభావరీమ్ అభ్యర్ణబ్రహ్మకమలవినిర్గమామివ నారాయణనాభిం ఆసన్నాగస్త్యోదయా మివ దక్షిణాశాం ఫేనావృతామృతకలశా మివ[1]క్షీరోదవేలాం గోరోచనాచిత్రితదశ మనుపహతమతి ధవళం దుకూలయుగళం వసానాం విలాసవతీం దదర్శ. ససంభ్రమపరిజనప్రసారితకరతలావలంబనావష్టంభేన వామజానువిన్యస్తహస్తపల్ల

1 సంహతి రంతః. 2 వితానేవితాన. 3 యంత్రం. 4 లోలపిప్ప.

వాం. ప్రచలితభూషణమణిరవముఖర ముత్తిష్ఠంతీం విలాసవతీ 'మలమలమత్యాదరేణ, దేవి! నోత్థాతవ్య' మిత్యభిధాయ సహ తయాతస్మిన్నేవ శయనీయే పార్థివ స్సముపావిశత్. ప్రమృష్టచామీకరచారుపదే ధవళోపచ్ఛదే చా సన్నే శయనాంతరే శుకనాసోఽపి న్యసీదత్.

అథ తాముపారూఢగర్భా మాలోక్య హర్షభరమన్థరేణమనసా ప్రస్తుతపరిహాసో రాజా 'దేవి శుకనాసః పృచ్ఛతి:—యదాహ కులవర్ధనా కిమపి తత్కిం తథైవ' ఇత్యువాచ. అథాత్యక్తస్మితచ్ఛురితకపోలాధరలోచనా లజ్జయా దశనాంశుజాలకవ్యాజేనాంశుకే నేవ ముఖమాచ్ఛాదయంతీ విలాసవతీ తత్క్షణ మధోముఖీ తస్థౌ పునః పున శ్చాను[1]రుధ్యమానా "కిం నామ మామతిమాత్రం త్రపాపరశాం కరోషి నాహం కించి దపి వేద్మి' ఇత్యభిదధానా సా తిర్యగ్వలితతారకేణచక్షుషా అవనతముఖీ రాజానం సాభ్యసూయ మివాపశ్యత్! అపరిస్ఫుటహాసజ్యోత్స్నావిశదేన ముఖశశినా భూభుజాం పతిరేనాం భూయో బభాషే 'సుతను! యది మదీయేన వచసా తవ త్రపావితన్యతేతదయమహం స్థితో నిభృతం, అస్య తు కిం ప్రతివిధాస్యసి విఘటమానదళకోశకవిశద చంపకద్యుతేః సవర్ణతయా పరిమళానుమీయమానకుంకుమాంగరాగస్య పాండురతా మాపద్యమానస్య వర్ణస్య, అనయోశ్చ గర్భసంభవామృతావసేకనిర్వాప్యమానహృదయశోకానలప్రభవం ధూమ మితి వమతోః గృహీతనీలోత్పలయోరివ చక్రవాకయోః తమాలపల్లవలాంఛితముఖయో రివ కనకకలశయోః సకృదివాలిఖితకృష్ణాగరుపంకపత్రలతయోః శ్యామాయమానచూచుకయోః పయోధరయోః,అస్యచ ప్రతిదినమతిగాఢతా మాపద్యమానేన కాంచీకలాపేన దూయమానస్య నశ్యత్త్రివలిలేఖావలయస్య క్రశిమానముజ్ఝతో మధ్యభాగస్య,' ఇత్యేవం బ్రువాణ మవనిపాల మంతర్ముఖవినిగూఢహాసశ్శుకనాసః 'దేవ! కిమాయాసయసి దేవీం,ఇయ మనయా కథయాఽపి లజ్జతే,త్యజకులవర్ధనాకథితవార్తాసంబద్ధమాలాప' మిత్యబ్రవీత్. ఏవంవిధాభిశ్చ నర్మప్రాయాభిః కథాభి స్సుచిరం స్థిత్వా శుకనాస

1 బధ్యమానా.

స్వభవన మయాసీత్. నరేంద్రోఽపి తస్మిన్నేవ వాసగృహే తయా సహ తాం నిశా మత్యవాహయత్.

తతః క్రమేణ యథాసమీహితగర్భదోహదసంపాదనప్రముదితా పూర్ణే ప్రసవసమయే పుణ్యేఽహని అనవరతగళన్నాడికాకలితకాలకలై ర్బృహి రాగృహీతచ్ఛాయై ర్గణకై ర్గృహీతే లగ్నే ప్రశస్తాయాం వేలాయా మిరమ్మద మివ జలధరమాలా సకలలోకహృదయానందకారిణం విలాసవతీ సుత మసూత. తస్మిన్ జాతే సరభస మితస్తతః ప్రధావితస్య పరిజనస్య చరణశతసంక్షోభచలితక్షితితలో భూపాలాభిముఖప్రసృతస్ఖలద్గతివికలకంచుకిసహస్రో జనసమ్మర్దనిష్పిష్యమాణపతితకుబ్జవామనకిరాతగణో విపాట్యమానాంతఃపురజనాభరణఝంకార మనోహరః పూర్ణపాత్రాహరణవి[1]లుఠ్యమానవసనభూషణసంక్షోభితనగరో రాజకులే [2]దృష్టివృద్ధిసంభ్రమోఽతిమహా నభూత్. అనంతరం చ మందరమథ్యమానజలధిఘోషగంభీరదుందుభిధ్వానపురస్సరేణ ప్రహతమృదుమృదంగశంఖకాహళానకనివహనినాదనిర్భరేణ మంగళపటహపటురవసంవర్ధితే నానేకజనసహస్రకలకలబహులేన త్రిభువనమాపూరయతా ఉత్సవకోలాహలేన ససామంతాః సాంతఃపురాః సప్రకృతయః [3]సబాలవృద్ధాః ననృతు రాగోపాల మున్మత్తా ఇవ హర్షనిర్భరాః ప్రజాః ప్రతిక్షణమవర్ధత చంద్రోదయేనేవ జలనిధిః కలశముఖరో రాజసూనో ర్జన్మనా మహోత్సవః.

పార్థివ స్తు తనయాననదర్శనోత్సవహృదయోఽపి దివసవశేన మౌహూర్తికగణోపదిష్టే ప్రశస్తే ముహూర్తే నివారితనిఖిలపరిజనశ్శుకనాసద్వితీయో మణిమయమంగళకలశయుగళా శూన్యేన ఆసక్తబహుపుత్రికాలంకృతేన వివిధవనపల్లవనిబిడనిరంతరనిచితేన సన్నిహితకనకమయహలముసలయుగేన [4]విరళగ్రథితసితకుసుమమిశ్రదూర్వాప్రవాళమాలాలంకృతేన ఆలంబితావిరళవ్యాఘ్రచర్మణా వందనమాలాంతరాళఘటితఘంటాగణేన ద్వారదేశేన విరాజమానం ఉభయతశ్చ

1 లుప్య. 2 దిష్టి. 3 సరాజలోకాః, సవేశ్యాయువతయః
4 వికల.

ద్వారపక్షకయోః మర్యాదానిపుణేన గోమయమయీభి రుత్తానవినిహితవరాటకప్రకరదంతురాభిరంతరాబద్ధవివిధవర్ణరాగరుచిర [1]కార్పాసకుసుమలేశలాంఛితాభిః కుసుంభకేసరలవాశ్లేషలోహితాభి ర్లేఖాభి రాలిఖితస్వస్తికభక్తిజాల ముపరచయతా హరిద్రాద్రవవిచ్ఛురణపరిపింజరాంబరధారిణీం భగవతీం షష్ఠీదేవీం కుర్వతా వికచపక్షపుటవికటశిఖండిపృష్ఠమండలాధిరూఢ మాలోలలోహితపటఘటితపతాక ముల్లసితశక్తిదండ ప్రచండకార్తికేయం సంఘట్టయతా విన్యస్తాలక్తకపటలపాటలమధ్యభాగౌ సూర్యాచంద్రమసావాబధ్నతా కుంకుమపంకపింజరీకృతా మూర్ధ్వప్రోతకనకమయయవనికరకంటకితా మవిరళలగ్న గౌరసిద్ధార్థకప్రకరతయా కాంచనరసఖచితా మివ మృణ్మయగుటికాకదంబమాలాం విన్యస్యతా చ చందనజలధవళితేషు భిత్తిశిఖరభాగేషు పంచరాగవిచిత్రచేలచీరకలాపచిహ్నం ఆపీతపిష్టాతకపంకాంకితాం వర్ధమానకపరంపరాం అన్యాని చ ప్రసవగృహమండనమంగళాని సంపాదయతా పురంధ్రీవర్గేణ సమధిష్ఠితం ఉపద్వార[3]సంయుతవివిధగంధకుసుమమాలాలంకృతజరచ్ఛాగం అఖిలవ్రీహిమధ్యావస్థాపితార్య వృద్ధాధ్యాసితశయనశిరోభాగం అనవరతదహ్యమానాజ్యమిశ్రభుజగ [4]నిర్మోకమేషవిషాణక్షోదం అనలప్లుష్యమాణారిష్టతరుపల్లవోల్లసితరక్షాధూమగంధం అధ్యయనముఖరద్విజగణవిప్రకీర్యమాణశాంత్యుదకలవం అభినవలిఖితమాతృపటపూజావ్యగ్రధాత్రీజనం అనేకవృద్ధాంగనారబ్ధసూతికామంగళగీతికామనోహరం ఉపపాద్యమానస్వస్త్యయనం క్రియమాణశిశురక్షాబలివిధానం ఆబధ్యమానధవళకుసుమదామశతం అవిచ్ఛిన్న పఠ్యమాననారాయణనామసహస్రం అమలహాటకయష్టిప్రతిష్ఠాపితై రంతశ్శుభశతానీవ నిశ్చలశిఖై ర్ధ్యాయద్భి ర్మంగళప్రదీపై రుద్భాసితం ఉత్ఖాతాసిలతాసనాథపాణిభి స్సర్వతో రక్షాపురుషైః పరివృతం సూతికాగృహ మపశ్యత్. అంభః పావకం చ స్పృష్ట్వా వివేశ.

ప్రవిశ్య చ ప్రసవపరిక్షామపాండుమూర్తే రుత్సంగగతం విలాసవత్యాః స్వప్రభాసముదయోపహతగర్భగృహప్రదీపప్రభం, అపరిత్యక్త

1 కూర్పాస; క. 2 ప్రచండం. 3 సంయుత. 4 నిర్మోక.

గర్భరాగత్వా దుదయపరిపాటలమండల మివ సవితారం, అపరసంధ్యాలోహితబింబమివ చంద్రమసం, అనుపజాతకాఠిన్య మివ కల్పతరుపల్లవం, ఉత్ఫుల్ల మివ రక్తారవిందరాశిం, అవనిదర్శనావతీర్ణ మివ లోహితాంగం, విద్రుమకిసలయదళై రివ బాలాతపచ్ఛేదై రివ పద్మరాగరశ్మిభి రివ విరచితావయవం, అనభివ్యక్తముఖపంచక మివ మహాసేనం, సురవనితాకరతలపరిభ్రష్ట మి వామరపతికుమారం, ఉత్తప్తకల్యాణకార్తస్వరభాస్వరయా స్వదేహప్రభయాపూరయంత మివ వాసభవనం, ఉద్భాసమానై స్సహజభూషణై రివ మహాపురుషలక్షణై రుపేతమ్, ఆగామికాలపాలనప్రహృష్టయేవ శ్రియా సమాలింగితం, ఆహ్లాద హేతు మాత్మజం దదర్శ. కించ స రాజా విగతనిమేషనిశ్చలపక్ష్మణా చ ముహుర్ముహుః ప్రమృష్టసంఘట్టితానందబాష్పపటలప్లుతతారకేణ దూరవిస్ఫారితేన స్నిగ్ధేన చక్షుషా పిబన్నివాలపన్నివస్పృశన్నివ మనోరథసహస్ర [1]ప్రాప్తదర్శనం సస్పృహమీక్షమాణ స్తనయాననం ముముదే. స కృతకృత్యం చాత్మానం మేనే తదానీం సమృద్ధమనోరథ శ్శుకనాసస్తు శనై రంగప్రత్యంగాన్యస్య నిరూపయన్ ప్రీతివిస్తారితలోచనో భూమిపాల మవాదీత్ 'దేవ ! పశ్య పశ్యాస్య కుమారస్య గర్భసంపీడనవశా దపరిస్ఫుటావయవశోభస్యాపి మాహాత్మ్య మావిర్భావయంతి చక్రవర్తిచిహ్నాని, తథా హ్యస్య సంధ్యాంశురక్తబాలశశికలాకారే లలాటపట్టే నవనళిననాళ భంగతంతుతన్వీయ మూర్ణా పరిస్ఫురతి, ఏతచ్చవికచపుండరీకధవళం కర్ణాంతాయతం ముహుర్ముహు రున్మిషితై ర్ధవళయతీవ వాసభవనం అరాళపక్ష్మలోచనయుగళం విజృంభమాణకమలకోశపరిమళమనోహర మియ మస్య సహజ మాననామోద మాజిఘ్రతీవ దూరాయతా కనకలేఖేవ నాసికా, రక్తోత్పల[2]వికారముద్వహతీవ చాస్యాధర[3]కమ్, రక్తోత్పలకలికాలోహితతలౌ భగవతో విష్టరశ్రవస ఇవ శంఖచక్రచిహ్నౌ ప్రశస్తలేఖాలాంఛితౌ కరౌ, అభినవకల్పతరుపల్లవకోమలం లేఖామయైర్ధ్వజరథతురగాతపత్రకమలై రలంకృతం అనేకనరేంద్రసహస్రచూడామణిచక్రచుంబనోచితం చరణయుగళం, ఏష చ దుందుభేరి-

1 ప్రదర్శనం. 2 కలికాకార. 3 రుచకమ్.

వాటిగంభీరస్వరయోగాఽస్య రుదత శ్శ్రూయతే' ఇ త్యేవం కథయత్యేవ తస్మి న్ససంభ్రమాపసృ[1]తే రాజలోకేన ద్వారి స్థితేన దత్తమార్గస్త్వరితగతి రాగత్య ప్రహర్షోదయపులకితతనుః స్ఫారీభవల్లోచనో మంగళకనామా ప్రహృష్టవదనః పురుషః పాదయోః ప్రణమ్య రాజానం వ్యజిజ్ఞపత్.—'దేవ! దిష్ట్యా వర్ధసే, ప్రతిహతా స్తే శత్రవః, చిరంజీవ, జయపృథివీం త్వత్ప్రసాదా దత్ర భవతః శుకనాస స్యాపి జ్యేష్ఠాయాం బ్రాహ్మణ్యాం మనోరమాభిధానాయాం రామ ఇవ రేణుకాయాం తనయో జాతః, శ్రుత్వా దేవః ప్రమాణ' మితి

అథ నృపతి రమృతవృష్టిప్రతిమ మాకర్ణ్య తద్వచనం ప్రీతివిస్ఫారితాక్షః ప్రత్యవదత్:—'అహో! కల్యాణపరంపరా, సత్యోఽయంజనప్రవాదో యద్విపద్విపదం సంప త్సంపద మనుబధ్నా తీతి' సర్వథా సమానసుఖదుఃఖతాం దర్శయతా విధినాఽపి భవతేవ వయ మనువర్తితాః ఇత్యభిధాయ ప్రీతివికసితముఖ స్సరభసమాలింగ్యవిహసన్ స్వయ మేవ శుకనాసస్యోత్తరీయం పూర్ణపాత్రం జహార. తస్మై చ రాజా ప్రీతమనాః ప్రియవచనశ్రవణానురూపం పురుషాయాపరిమితం పారితోషిక మాదిదేశ. ఉత్థాయ చ తత్రైవ తేన చరణ[2]విఘట్టనక్వణితనూపురసహస్రముఖరితదిగంతరేణసరభసోత్క్షిప్త[3]వలితమణివలయావలివాచాలితభుజలతేన ఊర్ధ్వీకృతై రుత్తానతలైః కరపుటై రనిలలుణ్ఠితా మాకాశకమలినీ మివ దర్శయతా పర్యస్తమృదితకర్ణపల్లవేన పరస్పరాంగదకోటిసంఘట్టదష్టపాటితోత్తరీయాంశుకేన శ్రమజలధౌతాంగరాగరంజిత [4]చీనవాససా కించి దవశిష్టతమాలపత్త్రేణ విలసద్వారవిలాసినీహసితై రున్నిద్రకైరవవనానుకారం ప్రథయతా సరభసవల్గత్స్ఖలల్లోలహారలతాస్ఫాలితకుచస్థలేన సిందూరతిలకలులితాలకలేఖేన విప్రకీర్ణపిష్టాతకపాంసుపుంజపింజరిత కేశపాశేన [5] ప్రనృత్యవికలమూకకుబ్జకిరాతవామనబధిరజలపురస్సరేణ ఉత్తరీయాంశుకగ్రీవాబద్ధాపకృష్టవిలంబితజరత్కంచుకికదంబకేన వీణావేణుమురజకాంస్యతాలలయానుగతేన కలమధుర ముద్గాయతా హర్ష నిర్భరతయా మత్తేనో న్మత్తే నేవ

1 తేన. 2 వికుట్టన. 3 చలిత. 4 సపీనచీర. 5 ప్రనృత్తకల.

గ్రహగృహీతేనేవ వ్యపగతవాచ్యావాచ్యవివేకేన నృత్తగీతక్రీడాప్రసక్తేనాంతఃపురికాజనేన ప్రచలమణికుండలాహతకపోలభిత్తినా చ విఘూర్ణమానకర్ణోత్పలేనాధోగళితవిలోలకేశపాశేన డోలాయమానవైకక్షకకుసుమమాలేన నిర్దయప్రహతఝర్ఝరీమృదంగమర్దలపటహనినాదానుగతకాహళీశంఖరవజనితరభసేన చరణసన్నిపాతైర్విదారయతేవ వసుధాం రాజపరిజనేన ప్రవృత్తనృత్యేన చ చారణగణేన వివిధముఖవాద్యకోలాహలేన పఠతా [1]వల్గతా చానుగమ్యమానః శుకనాసభవనం గత్వా రాజా ద్విగుణతర ముత్సవ మకారయత్.

అతిక్రాంతే చ షష్ఠీజాగరే ప్రాప్తే దశమేఽహని పుణ్యే ముహూర్తే గాస్సువర్ణం చ కోటిశో బ్రాహ్మణసాత్కృత్వా మాతు రస్య మయా పరిపూర్ణమండల శ్చంద్రః స్వప్నే ముఖకమల మావిశ న్దృష్ట ఇతి స్వప్నానురూప మేవ రాజా సూనో శ్చంద్రాపీడ ఇతి నామ చకార. అపరేద్యు శ్శుకనాసోఽపి కృత్వా బ్రాహ్మణోచితా స్సకలాః క్రియా రాజానుమత మాత్మజస్య విప్రజనోచితం వైశంపాయన ఇతి నామ చక్రే క్రమేణ కృతచూడాకరణాదిబాలక్రియాకలాపస్య శైశవ మతిచక్రామ చంద్రాపీడస్య.

తారాపీడః క్రీడావ్యాసంగవిఘాతార్థం బహిర్నగరాదను శిప్రమర్ధక్రోశమాత్రాయాం అతిమహతా తుహినగిరిశిఖరానుకారిణా సుధాధవళేన ప్రాకారమండలేన పరివృతం అనుప్రాకార మాహితేన మహతా పరిఖావలయేన పరివేష్టితం అతిదృఢకవాటసంపుటం ఉద్ఘాటితైకద్వారప్రవేశం ఏకాంతోపరచితతురగవాహ్యాలీవిభాగం అధః కల్పితవ్యాయామశాలం అమరాగారాకారం విద్యామందిర మకారయత్. సర్వవిద్యాచార్యాణాం చ సంగ్రహే యత్న మతిమహాంత మన్వతిష్ఠత్.

తత్రస్థం చ తం కేసరికిశోరక మివ పంజరగతం కృత్వా ప్రతిషిద్ధనిర్గమం ఆచార్యకులపుత్రప్రాయపరిజనపరివారం, అపనీతాశేషశిశుజనక్రీడనవ్యాసంగం అనన్యమనసం అఖిలవిద్యోపాదానార్థమాచార్యే

1 గాయతా చానుగమ్య.

భృత్యశ్చంద్రాపీడం శోభనే దివసే వైశంపాయనద్వితీయమర్పయాం బభూవ. ప్రతిదినం చోత్థాయోత్థాయ సహ విలాసవత్యా విరళపరిజనస్తత్రైవ గత్వైన మాలోకయామాస రాజా.

చంద్రాపీడోఽప్యనన్యహృదయతయా తథా నియంత్రితో రాజ్ఞా అచిరేణైవ కాలేన యథాస్వమాత్మకౌశలం ప్రకటయద్భిః పాత్రవశా దుపజాతోత్సాహై రాచార్యై రుపదిశ్యమానో సర్వా విద్యా జగ్రాహ. మణిదర్పణ ఇవాతినిర్మలే తస్మిన్ సంచక్రామ సకలః కలాకలాపః తథాహి పదే వాక్యే ప్రమాణే ధర్మశాస్త్రే రాజనీతిషు వ్యాయామవిద్యాసు చాపచక్రచర్మకృపాణశక్తితోమరపరశుగదాప్రభృతిషు సర్వేష్వాయుధవిశేషేషు రథచర్యాసు గజపృష్ఠేషు తురంగమేషు వీణావేణుమురజకాంస్యతాలదర్దురపుటప్రభృతిషు వాద్యేషు భరతాదిప్రణీతేషు నృత్యశాస్త్రేషు నారదీయప్రభృతిషు గాంధర్వవేదవిశేషేషు హస్తిశిక్షాయాం తురగవయోజ్ఞానే పురుషలక్షణేషు చిత్రకర్మణి[1] యంత్రచ్ఛేద్యే పుస్తకవ్యాపారే లేఖ్యకర్మణి సర్వాసు ద్యూతకలాసు గంధశాస్త్రేషు శకునిరుతజ్ఞానే గ్రహగణితే రత్నపరీక్షాసు దారుకర్మణి[2] దంతవ్యాపారే వాస్తువిద్యాసు ఆయుర్వేదమంత్రప్రయోగే విషాపహరణే సురఙ్గోపభేదే తరణే లఙ్ఘనే ప్లుతిషు ఆరోహణే రతితన్త్రేషు ఇన్ద్రజాలే కథాసు నాటకేష్వాఖ్యాయికాసు కావ్యేషు మహాభారతపురాణేతిహాసరామాయణేషు సర్వలిపిషు సర్వదేశభాషాసు సర్వసంజ్ఞాసు శిల్పేషు ఛన్దస్స్వన్యేష్వపి కలావిశేషేషు పరంకౌశలమవాప.

[3]సహజా శ్రమ మభ్యస్యతో వృకోదరస్యేవ శైశవఏవావిర్బభూవ సర్వలోకవిస్మయజననీమహాప్రాణతా. యదృచ్ఛయా క్రీడతాఽప్యనేన కరతలాలంబితకర్ణపల్లవావనతాంగాసింహకిశోరకక్రమాక్రాంతా ఇవ గజకలభకా శ్చలితు మపి న శేకుః ఏకైకేన కృపాణప్రహారేణాయం బాల ఏవ తాళతరూన్ మృణాళదండా నివ లులావ. సకలరాజన్యవంశవనదావానలస్య పరశురామస్యేవాస్య నారాచాః శిఖరిశిలాతలభిదో బభూవుః. దశపురుషసంవాహనయోగ్యేనచాయోదండేన

1 పత్రచ్ఛేద్యే. 2 గంధర్వ. 3 చాస్యాజస్రమభ్యస్యతో.

శ్రమమకరోత్. ఋతే చ మహాప్రాణతాయాః సర్వాభి రన్యాభిః కలాభి రనుచకార తం వైశంపాయనః. చంద్రాపీడస్య తు సకలకలాపపరిచయబహుమానేన శుకనాసగౌరవేణ సహ పాంసుక్రీడనతయా సహ సంవృద్ధతయా చ సర్వవిస్రంభస్థానం ద్వితీయ మివ హృదయం వైశంపాయనః పరం మిత్ర మాసీత్. నిమేషమపి తేన వినా స్థాతు మేకాకీ న శశాక వైశంపాయనోఽపి తముష్ణకరమివ వాసరోఽనుగచ్ఛన్నక్షణమపి విరహయాంచకార. ఏవం తస్య సర్వవిద్యాపరిచయమాచరతశ్చంద్రాపీడస్య త్రిభువనవిలోభనీయోఽమృతరస ఇవ సాగరస్య సకలలోకహృదయనయనానందజనన శ్చంద్రోదయ ఇవ ప్రదోషస్య బహువిధరాగవికారభంగురః సురధనుఃకలాప ఇవ జలధరసమయస్య మకరధ్వజాయుధభూతః కుసుమప్రసవ ఇవ కల్పపాదపస్య అభినవాభివ్యజ్యమానరాగరమణీయః సూర్యోదయ ఇవ కమలవనస్యవివిధలాస్యవిలాసయోగ్యః కలాప ఇవ శిఖండినో యౌవనారంభః ప్రాదుర్బభూవ. రమణీయస్యాఽపి ద్విగుణాం రమణీయతాం పుపోష. లబ్ధావసరో[1]ఽనుసేవక ఇవ నికటీబభూవాస్య మన్మథః. లక్ష్మ్యా సహ వితస్తార వక్షఃస్థలం. బంధుజనమనోరథైః సహాపూర్యతోరుదండద్వయం. అరిజనేన సహ తనిమానమభజత మధ్యభాగః. త్యాగేన సహ ప్రథిమానమాతతాన నితంబభాగః. ప్రతాపేన సహారురోహ రోమరాజిః. అహితకళత్రాలకలతాభిః సహ ప్రలంబతా ముపయయౌ భుజయుగళం చరితేన సహ ధవళతా మభజత లోచనయుగళం. ఆజ్ఞయా సహ గురు ర్బభూవ[2]శిఖరదేశః స్వరేణ సహాస్య గంభీరతా మాజగామ హృదయం.

ఏవం చ క్రమేణ సమారూఢయౌవనారంభం పరిసమాప్తసకలకలావిజ్ఞాన మధీతాశేషవిద్యం చావగమ్యానుమోదితమాచార్యై శ్చంద్రాపీడ మానేతుం రాజా బలాధికృతం వలాహకనామానమాహూయ బహుతురంగబలపదాతిపరివృతమతిప్రశస్తేఽహని ప్రాహిణోత్. స గత్వా విద్యాగృహం ద్వారపైః సమావేదితః ప్రవిశ్య క్షితి

1 నవసేవక. 2 భుజశిఖర:

తలావిలంబితచూడామణినా శిరసా ప్రణమ్య స్వభూమిసముచితే రాజసమీప ఇవ సవినయమాసనే రాజపుత్రానుమతో న్యషీదత్. స్థిత్వా చ ముహూర్తమాత్రం వలాహక శ్చంద్రాపీడముపసృత్య దర్శితవినయో వ్యజిజ్ఞపత్-'కుమార! మహారాజః సమాజ్ఞాపయతి - పూర్ణా నో మనోరథాః, అధీతాని శాస్త్రాణి, శిక్షితాః సకలాః కలాః, గతోఽసి సర్వాయుధవిద్యాసు పరాం ప్రతిష్ఠాం, అనుమతోఽసి నిర్గమాయ విద్యాగృహాత్ సర్వాచార్యైః, ఉపగృహీతశిక్షం గంధగజకుమారక మివ వారిబంధా ద్వినిర్గతం అధిగతసకలకలాకలాపకం పౌర్ణమాసీశశిన మి వోద్గతం పశ్యతు త్వాం జనః, వ్రజంతు సఫలతా మతిచిరదర్శనోత్కంఠితాని లోకలోచనాని, దర్శనం ప్రతి తేసముత్సుకాన్యతీవ సర్వాణ్యంతఃపురాణి, అయ మత్రభవతోదశమో వత్సరోవిద్యాగృహ మధివసతః, ప్రవిష్టోఽసి షష్ఠ మనుభవన్ వర్షం,ఏవంసంపిండితే[1]నాధునా షోడశేన ప్రవర్ధసే, త దద్యప్రభృతి నిర్గత్య దర్శనోత్సుకాభ్యో దత్త్వా దర్శన మఖిలాభ్యో మాతృభ్యః అభివాద్య చ గురూన్ అపగతనియంత్రణో యథాసుఖ మనుభవ రాజ్యసుఖాని నవయౌవనలలితాని చ, సమ్మానయ రాజలోకం, పూజయ ద్విజాతీన్,పరిపాలయ ప్రజాః, ఆనందయ బంధువర్గం, అయం చ తే త్రిభువనైకరత్న మనిలగరుడసమజవ ఇంద్రాయుధనామా తురంగమః ప్రేషితో మహారాజేన ద్వారి తిష్ఠతి, ఏష ఖలు దేవస్య పారసీకాధిపతినా త్రిభువనాశ్చర్యమివ కృత్వా జలనిధిజలా దుత్థిత మయోనిజ మిద మశ్వరత్న మాసాదితం మయా మహారాజాధిరోహణయోగ్య మితి సందిశ్య ప్రహితః, దృష్ట్వా నివేదితం చ లక్షణవిద్భిః, దేవ! యాన్యుచ్చైశ్శ్రవసః శ్రూయంతే లక్షణాని తైరయ ముపేతో నైవంవిధోభూతో భావీ వా తురంగమ ఇతి, త దయ మనుగృహ్యతా మధిరోహణేన, ఇదం చ మూర్ధాభిషిక్తపార్థివకులప్రసూతానాం వినయోపపన్నానాం శూరాణా మభిరూపాణాం కలావతాం చ కులక్రమాగతానాం రాజపుత్రాణాం సహస్రం పరిచారార్థ మను ప్రేషితం తురంగమాధిరూఢం ద్వారిప్రణామలాలసం ప్రతిపాలయతి.

---

1 నామునా.

ఇత్యభిధాయ విరతవచసి వలాహకే చంద్రాపీడః పితు రాజ్ఞాం శిరసి కృత్వా నవజలధరధ్వానగంభీరయా గిరా 'ప్రవేశ్యతా మింద్రాయుధ' ఇతి నిర్జిగమిషు రాదిదేశ.

అథ వచనానంతరమేవ ప్రవేశిత ముభయతః ఖలీనకనకకటకావలగ్నాభ్యాం పదేపదే కృతాకుంచనప్రయత్నాభ్యాం పురుషాభ్యా మవకృష్యమాణమతిప్రమాణమూర్ధ్వకరపురుషప్రాప్య పృష్ఠభాగ మాపిబంత మివ సమ్ముఖాగత మఖిల మాకాశ మతినిష్ఠురేణ ముహుర్ముహుః ప్రకంపితోదరరంధ్రేణ హేషారవేణ పూరితభువనోదరం వివరేణ నిర్భర్త్సయంతమివాళీకవేగగర్వోద్ధురం గరుత్మంతమతిదూరమవనమతా ప్రతిక్షణ మతిదూర మున్నమతా చ జవనిరోధస్ఫీతరోషఘురఘురాయమాణఘోరఘోణేన శిరోభాగేన నిజజవదర్పవశాల్లంఘనార్థ మాకలయంత మివ త్రిభువన మసితపీతహరితపాటలాభి రాఖండలచాపాను[1]కారిణీభీ రేఖాభిః కల్మాషితశరీర మాస్తీర్ణకంబల మివ కుంజరకలభం కైలాసతటాఘాతధాతుధూళిపాటల మివ హరవృషభ మసురరుధిరపంకలేఖాలోహితసట మివ పార్వతీసింహం రంహస్సంఘాతమివ మూర్తిమంత మనవరతపరిస్ఫురితప్రోథపుటోన్ముక్త[2]ఫూత్కారేణాతిజవాపీత మనిల మివ నాసికావివరేణోద్వమంత మంతస్స్ఖలితముఖరఖలీనఖరశిఖరక్షోభజన్మనో లాలాజలభువః ఫేనపల్లవా నుదధిపివాసపరిపీతామృతరసగండూషా నివోద్గిరంత మత్యాయతం నిర్మాంసతయా సముత్కీర్ణ మివ వదన ముద్వహంత మాననమండలనిహితారుణమణిసముద్గతై రంశుకలాపై రుపేతే నావసక్తరక్తచామరేణేవ నిశ్చలశిఖరేణ కర్ణయుగళేన విరాజమానముజ్జ్వలకనకశృంఖలారచితరశ్మికలాపకలితయా లాక్షాలోహితలంబలోలసటాసంతానయా జలనిధిసంచరణలగ్న విద్రుమపల్లవయేవ శిరోధరయోపశోభిత మతికుటిలకనకపత్రలతాప్రతానభంగురేణ పదే పదే రణితరత్నమాలేన స్థూలముక్తాఫలప్రాయేణ తారాగణేనేవ సంధ్యారాగారుణేనాశ్వాలంకారేణాలంకృతం అశ్వాలంకారనిహితమరకతరత్నప్రభాశ్యామాయమానదేహత

1 కారిణీభి ర్లేఖాభిః. 2 సూత్కారేణ.

యా గగనతలనిపతితదివసకరరథతురగశంకా మి వోపజనయంత మతితేజస్వితయా జవనిరోధరోషవశా త్ప్రతిరోమకూపా త్సముద్గతాని సాగరపరిచయలగ్నాని ముక్తాఫలానీవ స్వేదజలలవజాలకాని వర్షంత మింద్రనీలమణిపాదపీఠానుకారిభి రంజనశిలాఘటితై రివ అనవరతపతనోత్పతనజనితవిషమఖురముఖరైః పృథుభిః ఖురపుటైర్జర్జరితవసుంధరై ర్మురజవాద్య మివాభ్యస్యంత ముత్కీర్ణ మివ జంఘాసు విస్తారిత మివోరసి శ్లక్ష్ణీకృత మివ ముఖే ప్రసారిత మివ కంధరాయా ముల్లిఖిత మివ పార్శ్వయోః ద్విగుణీకృత మివ జఘనభాగే జవప్రతిపక్ష మివ గరుత్మతః త్రైలోక్యసంచరణసహాయ మివ మారుతస్య అంశావతార మివోచ్చైశ్శ్రవసః వేగసబ్రహ్మచారిణ మివ మనసః హరిచరణమివ సకలవసుంధరోల్లంఘనక్షమం వరుణహంసమివ మానసప్రచారం మధుమాసదివస మివ వికాసితాశోకపాటలం వ్రతిన మివ భస్మసితపుండ్రకాంకితముఖం కమలవన మివ మధుపంకపింగకేసరం గ్రీష్మదివస మివ మహాయామ ముగ్రతేజసం చ భుజంగ మివ సదాగత్యభిముఖముదధిపులిన మివ శంఖమాలికాభరణం భీత మివ స్తబ్ధకర్ణం విద్యాధరరాజ్య మివ చక్రవర్తినరవాహనోచితం సూర్యోదయ మివ సకలభువనార్ఘార్హ మశ్వాతిశయ మింద్రాయుధ మద్రాక్షీత్.

దృష్ట్వా చ తమదృష్టపూర్వమమానుషలోకోచితాకార మఖిలత్రిభువనరాజ్యోచిత మశేషలక్షణోపపన్న మశ్వరూపాతిశయ మతిధీరప్రకృతే రపి చంద్రాపీడస్య పస్పర్శవిస్మయో హృదయం ఆసీ చ్చాస్య మనసి—'సరభసవివర్తనవలితవాసుకిభ్రమితమందరేణ మథ్నతా జలనిధిజల మిద మిశ్వరత్న మనుద్ధరతా పూర్వం కిం నామ రత్న ముద్ధృతం సురాసురలోకేన, అనారోహతా చ మేరుశిలాతలవిశాల మస్య పృష్ఠమాఖండలేన కి మాసాదితం త్రైలోక్యరాజ్యఫలం, ఉచ్చైశ్శ్రవసావిస్మితహృదయో వంచితః ఖలు జలనిధినా శతమఖః, మన్యే చాఽహం భగవతో నారాయణస్య చక్షుర్గోచరతా మియతాఽపి కాలేన నాయ ముపగతః, యేనాద్యాపి గరుడారోహణవ్యసనితాం న పరి

త్యజతి, అహో! ఖలు అతిశయితత్రిదశరాజసమృద్ధి రియం తాతస్య రాజ్యలక్ష్మీః, యదేవంవిధాన్యపి సకలత్రిభువనదుర్లభాని రత్నాన్యుపకరణతా మాగచ్ఛన్తి, అతితేజస్వితయా మహాప్రాణతయా చ సదైవతేవేఽయమస్యాకృతిః, యత్సత్య మారోహణే శంకా మివ మే జనయతి, న హి సామాన్యవాజినా మమానుషలోకోచితాస్సకలత్రిభువనవిస్మయజనన్య ఈదృశ్యో భవంత్యాకృతయః, దైవతాన్యపి హి మునిశాపవశా దుజ్ఝితనిజశరీరకాణి శాపవచనబలోపనీతాన్యేతాని శరీరాంతరాణ్యధ్యాసత ఏవ, శ్రూయతేహి-పురా [1]స్థూలశిరా నామ మహాతపా మునిరఖిలభువనబలామభూతా మప్సరసం రంభాభిధానాం శశాప, సా సురలోక మపహాయాశ్వహృదయే నివేశ్యాత్మాన మశ్వహృదయేఽతివిఖ్యాతా బడబా భూత్వా మృత్తికావత్యాం శతధన్వానం నామ రాజాన ముపసేవమానా మర్త్యలోకే మహాంతం కాల మువాస, అన్యే చ మహాత్మానో మునిజనశాపపరిపీతప్రభావా నానాకారా భూత్వా బభ్రము రిమం లోకం, అసంశయ మనేనాపి మహాత్మనా కేనాపి శాపభాజా భవితవ్యమ్, ఆవేదయ తీవ మదంతఃకరణ మస్య దివ్యతాం.'

ఇతి విచింతయన్నే వారురుక్షు రాసనా దుదతిష్ఠత్. మనసా చ తం తురంగమ ముపసృత్య 'మహాత్మన్నర్వన్! యోఽసి సోఽసి నమోఽస్తు తే సర్వథా మర్షణీయో య మారోహణాతిక్రమోఽస్మాక మపరిగతాని దైవతా న్యప్యనుచితపరిభవభాంజి భవంతి'ఇత్యామంత్రయాం బభూవ. విదితాభిప్రాయ ఇవ స త మింద్రాయుధ శ్చటులశిరః కేసరసటా[2]హతిఘూర్ణితతారకేణ తిర్యక్చక్షుషా విలోక్య ముహు ర్ముహు స్తాడయతా క్షితితల ముత్ఖాతధూళిధూసరితక్రోడరోమరాజినా దక్షిణఖురేణారోహణాయాహ్వయన్నివ స్ఫురితఘ్రాణవివరఘుర్ఘు రధ్వనిమిశ్రం మధుర మపరుషహుంకారపరంపరానుబద్ధ మతిమనోహరహేషారవ మకరోత్. అథానేన మధురహేషితేన దత్తారోహణాభ్యనుజ్ఞ ఇవ ఇంద్రాయుధమారురోహ చంద్రాపీడః. సమారుహ్య తం ప్రాదే

1 లస్థూల. 2 హత్యాకూణితాకేకరతారకేణ.

శమాత్ర మివ త్రైలోక్య మఖిలం మన్యమానో నిర్గత్య ప్రళయజలధరవిముక్తోపలాసారపరుషేణ జర్జరయతేవ రసాతల మతినిష్ఠురేణ ఖురపుటానాం రవేణ ఖురరజోనిరుద్ధఘ్రాణఘోషేణ చ హేషితేన బధిరీకృతసకలభువనవివరమశిశిరకిరణదీధితిప్రతానమర్శనస్ఫురితవిమలఫలకేన కౌక్షేయకేణ కుంతలతావనేనోన్నాలనీలోత్పలవనగహనం సర ఇవ గగనతల మలంకుర్వాణ ముద్దండమాయూరాతపత్రసహస్రాంధకారితాష్టదిఙ్ముఖతయా స్ఫురితశతమన్యుచాపకలాపకల్మాషితనవజలధరబృందముద్వమత్ఫేనపుంజధవళితముఖతయా అనవరతవల్గనచటులతయా చ ప్రళయసాగరజలకల్లోలసంఘాత మివ సముద్గత మదృష్టపర్యంతమప్రమేయ మశ్వసైన్య మపశ్యత్. తచ్చ సాగరజల మివ చంద్రోదయేనేవ చంద్రాపీడనిర్గమేన సకల మేవ సంచచాలాశ్వీయం అహమహమికయా చ ప్రణామలాలసాః సరభసాపనీతాతపత్రశూన్యశిరసః పరస్పరోత్పీడనకుపితతురంగమ [1]నివారణాయాయస్తా రాజపుత్రాస్తం పర్యవారయంత. ఏకైకశశ్చ ప్రతినామగ్రహణ మావేద్యమానా వలాహకేన విప్రచలితమకుటపద్మరాగకిరణోద్గమచ్ఛలేనానురాగ మివోద్వమద్భిః సంఘట్టితసేవాంజలిముకుళతయా యౌవరాజ్యాభిషేకకలశావర్జితసలిలలగ్నకమలైరివ దూరావనతైః శిరోభిః ప్రణేముః

చంద్రాపీడస్తు తాన్ సర్వాన్ సమ్మానయిత్వా యథోచిత మనంతరం తురంగమాధిరూఢేనానుగమ్యమానో వైశంపాయనేన రాజలక్ష్మీనివాసయోగ్యపుండరీకాకృతినా సకలరాజన్యకులకుముదషండచన్ద్రమండలేనేవ తురంగమసేనాస్రవంతీపులినాయమానేన క్షీరోదఫేనధవళితవాసుకిఫణామండలచ్ఛవినా స్థూలముక్తాకలాపజాలకావృతేనోపరిచిహ్నీకృతం కేసరిణముద్వహతాఽతిమహతా కార్తస్వరదండేన ధ్రియమాణేనాతపత్రేణ నివారితాతపః ఉభయతస్సముద్ధూయమానచామరకలాపపవననర్తితకర్ణపల్లవః పురః ప్రధావతా తరుణవీరపురుషప్రాయేణానేకసహస్రసంఖ్యేన పదాతిపరిజనేన జయ జీవేతి చ మధుర

1 నివారణా యస్తాః.

వచసా మంగళప్రాయ మనవరత ముచ్చైః పఠతా వందిజనేన స్తూయమానో నగరాభిముఖః ప్రతస్థే.

క్రమేణ చ తం సమాసాదితవిగ్రహం అనంగమివావతీర్ణం నగరమార్గమనుప్రాప్త మవలోక్య సర్వ ఏవ పరిత్యక్తసకలవ్యాపారో రజనికరోదయపరిబుధ్యమానకుముదవనానుకారీ జనః సమజని. 'సత్య స్మిన్ సంప్రతి ముఖకుముదకదంబకవికృతాకృతిః కార్త్తికేయో విడంబయతి కుమారశబ్దమ్. అహో! వయ మతిపుణ్యభాజః,యది మామమానుషీ మస్యాకృతిం అంత స్సమారూఢప్రీతిరసనిష్యందవిస్తారితేన కుతూహలోత్తానితేన లోచనయుగళేనానివారితాః పశ్యామః, సఫలా నో ఽద్య జాతా జన్మవత్తా, సర్వథా నమో ఽస్తు రూపాంతరధారిణే భగవతే చంద్రాపీడచ్ఛద్మనే పుండరీకేక్షణాయ' ఇతి వదన్ ఆరచిత ప్రణామాంజలిర్నగరలోకః ప్రణనామ సర్వత శ్చ సముపాకృతకవాటపుటప్రకటవాతాయనసహస్రతయా చంద్రాపీడదర్శనకుతూహలా న్నగర మపి సమున్మీలితలోచననివహ మివాభవత్. అనంతరం చ సమాప్తసకలవిద్యో విద్యాగృహా న్నిర్గతో ఽయ మాగచ్ఛతి చంద్రాపీడ ఇతి సమాకర్ణ్య ఆలోకనకుతూహలిన్య స్సర్వస్మి న్నేవ నగరే ససంభ్రమ ముత్సృష్టార్ధపరిసమాప్త ప్రసాధనవ్యాపారాః కా శ్చి ద్వామకరతలగతదర్పణా స్స్ఫురితసకలరజనికరమండలా ఇవ పౌర్ణమాసీరజన్యః కాశ్చిత్ ఆర్ద్రాలక్తకరసపాటలితచరణపుటాః కమలపరిపీతబాలాతపా ఇవ నలిన్యః కాశ్చి త్ససంభ్రమగతివిగళితమేఖలాకలాపాకులితచరణకిసలయా శ్శృంఖలాసందానమందమందసంచారిణ్య ఇవ కరిణ్యః కాశ్చి జ్జలధరసమయదివసశ్రియ ఇవేంద్రాయుధరాగరుచిరాంబరధారిణ్యః కా శ్చి దుల్లసితధవళనఖమయూఖపల్లవా న్నూపురరవాకృష్టగృహకలహంసకా నివ చరణపుటా నుద్వహంత్యః కా శ్చి త్కరతలస్థితస్థూలహారయష్టయో రతి మివ మదనవినాశశోకగృహీతస్ఫటికాక్షవలయాం విడంబయంత్యః కా శ్చి త్పయోధరాంతరాళగళితముక్తాలతాః తనువిమలస్రోతోజలాంతరితచక్రవాకమిథునా ఇవ ప్రదోషశ్రియః కా శ్చి న్నూపురమణిసముత్థితేంద్రాయుధతయా పరిచయానుగతగృహమయూరికా ఇవ విరాజమంత్యః కా శ్చి దర్ధపీతోజ్ఝితమణిచషకాః స్ఫురిత

రాగై ర్మధురస మి వాధరపల్లవైః క్షరంత్యో హర్మ్యతలాని లలనా స్సమారురుహుః. అన్యాశ్చ మరకతవాతాయనవివరవినిర్గతముఖమండలా వికచకమలకోశపుటా మంబరతలసంచారిణీం కమలినీ మివ దర్శయంత్యో దదృశుః.

ఉదపాది చ సహసా సరభససంచలనజన్మా మధుర [1]సాధారణాస్ఫాలితవీణారవకోలాహలబహుళో రశనారవాహూతగృహసారసరసితసమ్భిన్నః స్ఖలితచరణతలతాడితసోపానజాతగంభీరధ్వనిప్రహృష్టానా మవరోధశిఖండినాం కేకారవై రనుగమ్యమానో నవజలధరరవభయచకితకలహంసకులకోలాహలకోమలో మకరధ్వజవిజయఘోషణానుకారీ పరస్పరవిఘట్టనారణితతారతరహారమణీనాం రమణీనాం శ్రోత్రహారీ హర్మ్యకుక్షిషు ప్రతినిర్హ్రాదీ భూషణనినాదః.

ముహూర్తా దివ యువతిజననిరంతరతయా నారీమయా ఇవ ప్రాసాదాః సాలక్తకపదకమలవిన్యాసైః పల్లవమయ మివ క్షితితలం [2]అంగప్రభాప్రవాహేణ లావణ్యమయ మివ నగరం ఆననమండలనివహేన చంద్రబింబమయ మివ గగనతలం ఆతపనివారణాయోత్తానితేన కరతలజాలకేన కమలవనమయ మివ దిక్చక్రవాళం ఆభరణాంశుకలాపేనేంద్రాయుధమయ ఇవాతపః లోచనమయూఖలేఖాసంతానేన నీలోత్పలదళమయ ఇవ దివసో బభూవ కౌతుకప్రసారితనిశ్చలలోచనానాం చ పశ్యంతీనాం తాసా మాదర్శమయా నీవ సలిలమయా నీవ స్ఫటికమయా నీవ హృదయాని వివేశ చంద్రాపీడాకృతిః.

ఆవిర్భూతమదనరసానాం చాన్యోన్యతః సపరిహాసాః సవిస్రంభాః ససంభ్రమాః సేర్ష్యాః సోత్ప్రాసాః సాభ్యసూయాః సవిలాసాః సమన్మథాః సస్పృహా శ్చ తత్క్షణ మతిరమణీయాః ప్రసస్రు రాలాపాః తథాహి—'త్వరితగమనే! మామపి ప్రతిపాలయ, దర్శనోన్మత్తే! గృహాణోత్తరీయమ్, చపలే! ఉల్లాసయాలకలతా మాననావలమ్బినీమ్, మూఢే! చంద్రలేఖా ముపాహర, ఉపహారకుసుమస్ఖలితచరణా పతసి మదనాంధే!, సంయమయ మద

1 సారణా. 2 అంగనానా మంగ.

నిశ్చేతనే! కేశపాశమ్, ఉత్క్షిప చంద్రాపీడదర్శనవ్యసనిని! కాంచీదామకం, ఉత్సర్పయ పాపే! కపోలదోలాయితం కర్ణపల్లవమ్, అహృదయే! గృహాణ నిపతితం దంతపత్త్రమ్, యౌవనోన్మత్తే! విలోక్యసే జనేన స్థగయ పయోధరభారమ్, అపగతలజ్జే! శిథిలీభూత మాకలయ దుకూలమ్, అలీకముగ్ధే! ద్రుతతర మాగమ్యతామ్. కుతూహలిని! దేహి దర్శనాంతరమ్! అసంతుష్టే, కియదాలోకయసే, తరళహృదయే! పరిజనమవేక్షస్వ,పిశాచి! గళితోత్తరీయా[1] విహస్యసే జనేన,రాగావృతనయనే! పశ్యసి న సఖీజనమ్, అనేకభంగివికారపూర్ణే! దుఃఖమకారణాయాసితహృదయా జీవసి, మిథ్యావినీతే! కిం వ్యపదేశవీక్షితై ర్విస్రబ్ధమాలోకయ,యౌవనశాలిని! కింపీడయసి పయోధరభారేణ,అతికోపనే! పురతోభవ, మత్సరిణి; కి మేకాకినీ రుణత్సి వాతాయనం అనంగపరవశే! మదీయ ముత్తరీయాంశుక ముత్తరీయతాం నయసి, రాగాసవమత్తే! నివారయాత్మానమ్, ఉజ్ఝితధైర్యే! కిం ధావసి గురుజనసమక్షం, ఉల్లసత్స్వభావే! కి మేవ మాకులీభవసి, ముగ్ధే! నిగూహస్వ మదనజ్వరజనితపులకజాలకం, అసాధ్వాచరణే! కి మేవ ముత్తామ్యసి, బహువికారే! వివిధాంగభంగవలనాయాసితమధ్యభాగా వృథా ఖిద్యసే, శూన్యహృదయే! స్వభవనా న్నిర్గత మపి నాత్మాన మవగచ్ఛసి, కౌతుకావిష్టే! విస్మృతాసి నిశ్వసితుమ్, అంతస్సంకల్పరచితసురతసమాగమసుఖరసనిమీలితలోచనే! సమున్మీలయ లోచనయుగళ మతిక్రామ మత్యయమ్, అనంగశరప్రహారమూర్ఛితే! రవికిరణనివారణాయ కురు శిర స్యుత్తరీయాంశుకపల్లవం' అయి సతీవ్రతగ్రహాగృహీతే! ద్రష్టవ్యమపశ్యంతీ వంచయసి లోచనయుగళమ్, అధన్యే! హాతాసి పరపురుషదర్శనపరిహారవ్రతేన, ప్రసీద ఉత్తిష్ఠ సఖి! పశ్య రతివిరహితం సాక్షాదివ భగవంత మగృహీతమకరధ్వజం మకరధ్వజమ్, అయమప్యసితాతపత్త్రాంతరేణ అళికులనీలే శిరసి తిమిరశంకానిపతిత ఇవ శశికరకలాపో మాలతీకుసుమశేఖరోఽభిలక్ష్యతే, ఏతదస్య కర్ణాభరణమరకతప్రభాశ్యామాయిత ముపరచితవికచశిరీషకుసుమకర్ణపూర మివ కపోలతల మాభాతి అయ మస్య హారాంతర్నివిష్టారుణమణికిరణకలా

1 హాస్యసే.

పచ్ఛాతేన హృదయం వివిశు రభినవయౌవనరాగ ఇవ బహిః పరిస్ఫురతి ఏత[1]దలకచామరకలాపాంతరేరితవిరళవీక్షితమ్, ఏత త్కిమపి వైశంపాయనేన సహ సమా[2]మంత్రయతో దశనమయూఖలేఖాధవళీకృతదిక్చక్రవాళం హసితమ్ ఏషోఽస్య శుకపక్షహరితరాగేణోత్తరీయాంశుకప్రాంతేన వలాహక స్తురగఖురచలనజన్మాన మాలగ్న మగ్రకేశేషు రేణు మపహరతి, అయ మనేన లక్ష్మీకరకమలకోమలతల స్సము త్క్షిప్య తిర్యక్తురంగమస్కంధే నిక్షిప్త శ్చరణపల్లవః, సలీలం అయ మనేన చ తాంబూలయాచనార్థ ముత్తానితకరతలో కోమలదీర్ఘాంగుళి రాతామ్రపుష్కరకోశశోభీ గజేనేవ శైవాలకబలలాలసః ప్రసారితః కరః, ధన్యా సా యా లక్ష్మీ రివ నిర్జితకమలం కరతల మస్య వసుంధరాసపత్నీ గ్రహీష్యతి, ధన్యా చ దేవీ విలాసవతీ సకలమహీమండలభారధారణక్షమః కకుభా దిగ్గజ ఇవ గర్భేణ [3]యయా చ వ్యూఢః.'

ఇత్యేవంవిధాని చాన్యాని చ వదంతీనాం తాసాం ఆపీయమాన ఇవ లోచనపుటైః ఆహూయమాన ఇవ భూషణరవైః అనుగమ్యమాన ఇవ హృదయైః నిబధ్యమాన ఇ వాభరణరత్నరశ్మిరజ్జుభిః ఉపహ్రియమాణ ఇవ నవయౌవనబలిభి శ్శిథిలభుజలతావిగళితధవళవలయనికరైః పదేపదే వివాహానల ఇవ కుసుమమిశ్రై ర్లాజాంజలిభి రవకీర్యమాణ శ్చంద్రాపీడో రాజకులసమీప మాససాద క్రమేణ చ యామావస్థితాభిః అనవరతకరటస్థలవిగళితమదమషీపంకకరీభి రంజనగిరిమాలామలినాభిః కుఞ్జరఘటాభి రంధకారితదిఙ్ముఖతయా జలధరదివసాయమానం ఉద్దండధవళాతపత్రసహస్రసంకటం అనేకద్వీపాంతరాగతదూతశతసమాకులం రాజద్వార మాసాద్య తురంగమా దవతతార.

అవతీర్య చ కరతలేన కరే వైశంపాయన మవలంబ్య పురస్సవినయం ప్రస్థితేన వలాహకేనోపదిశ్యమానమార్గః త్రిభువన మివ పుంజీభూత మాగృహీతకనకవేత్రలతైః సితవారవాణధారిభిః సితాంగరాగైః సితకుసుమశేఖరైః సితోష్ణీషైః స్సితవేషపరిగ్రహతయా శ్వేతద్వీపసంభవై రివ కృతయుగపురుషైః రివ మహాప్రమాణై ర్దివానిశ మాలి

---

1 దనేనచామర ... రై రితపవవీక్షితమ్. 2 మంత్ర్యదశన' 3 యయాయాం.

ఖచితై రివ ఉత్కీర్ణై రివ తోరణస్తంభనిషణ్ణై ర్ద్వారపాలై రనుజ్ఝితద్వారదేశం అనేక[1]సంయమనచంద్రశాలికావిటఙ్కవేదికాసంకటశిఖరై రభ్రంకషై [2]రుపహసితకైలాసశైలశోభై రమలసుధావదాతై స్సప్రాలేయశైల మివ మహాప్రాసాదై రనేకవాతాయనవివరవినిర్గతయువతిభూషణకిరణసహస్రతయా కనకశృంఖలాజాలకేనేవోపరి [3]వితానేన విరాజమానం అంతర్గతాయుధనివహాభి రాశీవిషకులసంకులాభిః పాతాళగుహాభి రివాతిగంభీరాయుధశాలాభి రుపేతం అబలాచరణాలక్తకరసరక్తమణిశకలైః శిఖరనిలీనశిఖికులకృతకేకారవకలకలైః క్రీడాపర్వతకై రుపశోభితం ఉజ్జ్వలవర్ణకంబళావకుంఠితకనకపర్యాణాభిః ప్రలంబచామరకలాపచుంబితచలకర్ణపల్లవాభిః కులయువతిభి రి[4]వోపారూఢశిక్షావినయనిభృతాభి ర్యామకకరేణుకాభి రశూన్యకక్ష్యాంతరం ఆలానస్తంభనిషణ్ణేన చ నవజలధరఘోషగంభీర మనుగతవీణావేణురవరమ్య మాస్ఫాలితఝర్ఝరికాఝర్ఝర మనవరత[5]మృదుమృదంగధ్వనిమామీలితలోచనత్రిభాగేణ వామదశనకోటినిషణ్ణహస్తేన నిశ్చలకర్ణతాలేనాకర్ణయతా సలిల ముభయపార్శ్వావలమ్బివర్ణకంబళతయా వింధ్యగిరిణే వావిష్కృతధాతువిచిత్రతటపక్షసంపుటేనాధోరణగీతానందకృతమంద్రకంఠగర్జితేన మదజలశబలశంఖశోభితశ్రవణపుటేన రజనికరబింబచుంబి[6]తావర్తకాంబుదవిడంబకేన కర్ణాంతలంబినా కాంచనమయేనకృతకర్ణపూర మివాంకుశేన ముఖ ముద్వహతా మదజలమలినేన ద్వితీయేనేవ కర్ణచామరేణ కపోలతలడోలాయమానేనమధుకరకులేనాలంక్రియమాణేన అత్యుదగ్రతయా పూర్వకాయస్య అతివామనతయా చ జఘనభాగస్య పాతాళతలా దివ ఉత్తిష్ఠతా నిశాసమయే నేవ పరిస్ఫురతార్ధచంద్రనక్షత్రమాలేనశరదారంభేణేవ ప్రకటితారుణచారుపుష్కరేణ వామనరూపే ణేవ కృతత్రిపదీవిలాసేన స్ఫటికగిరితటే నేవ లగ్నసింహముఖప్రతిమేన ప్రసాధితేనే వాలోలకర్ణపల్లవాహతముఖేన గంధమాదననామ్నా గంధహస్తినా సనాథీకృతైకదేశ ముజ్జ్వలపట్టకంబళపటప్రావారితపృష్ఠై శ్చ రసితమధురఘంటికారవముఖరకణ్ఠై

1 సంజవన. 2 రుపహసిత. 3 వితతేన. 4 ఉపరూఢ. 5 సంగీత మృదంగ. 6 తసంవర్తకాంబుద ...వలంబినా.

ర్మంజిష్ఠాలోహితస్కంధకేసరబాలపల్లవై ర్నిహతవనగజరుధిరపాటలపక్షై రివ కేసరిభిః పురో నిహితయవసరాశిశిఖరోపవిష్టమందురాపాలై రాసన్నమంగళగీతధ్వనిదత్తకర్ణై రంతఃకపోలధృతమధురసలవలులితలాజకబలై ర్యూథపాలవల్లభై ర్మందురాగతై స్తురంగమై రుద్భాసితం అధికరణమండపగతై శ్చార్యవేషై రత్యుచ్చవేత్రాసనోపవిష్టై ర్ధర్మమయై రివ ధర్మాధికారిభి ర్మహాపురుషై రధిష్ఠితం అధిగతసకలగ్రామఖర్వటనగరనామభి రేకభవనమివ జగదఖిల మాలోకయద్భి రాలిఖితసకలభువనవ్యాపారతయా ధర్మరాజనగరవ్యతికర మివ దర్శయద్భి రధికరణలేఖకై రాలిఖ్యమానశాసనసహస్రం అభ్యంతరావస్థితనరపతినిర్గమప్రతీక్షణపరేణ చ స్థానస్థానేషు బద్ధమండలేన కనకమయార్ధచంద్రతారాగణశతశబలై శ్చర్మఫలకై ర్నిశాసమయ మివ దర్శయతా స్ఫురితనిశితకరవాలకరప్రరోహాకరాళితాతపేన ఏకశ్రవణపుటఘటితధవళదంతపత్రేణ ఊర్ధ్వబద్ధమౌళికలాపేన ధవళచందనస్థాసకఖచితభుజాదండేన బద్ధాసిధేనుకేన ఆంధ్రద్రవిడసింహళప్రాయేణ సేవకజనేన ఆస్థానమండపగతేన చ యథోచితాసనోపవిష్టేన ప్రసారయతా దురోదరక్రీడాం అభ్యస్యతాఽష్టాపదవ్యాపారం ఆస్ఫాలయతా పరివాదినీం ఆలిఖతా చిత్రఫలకే భూమిపాలప్రతిబింబం ఆబధ్నతా కావ్యగోష్ఠీం ఆతన్వతా పరిహాసకథాం విందతా బిందుమతీం చింతయతా ప్రహేలికాం భావయతా నరపతికృతకావ్యసుభాషితాని పఠతా ద్విపదీం గృహ్ణతా కవిగుణాన్ ఉత్కిరతా పత్రభంగాన్ ఆలపతా వారవిలాసినీజనం ఆకర్ణయతా వైతాళికగీతం అనేకసహస్రసంఖ్యేనధవళోష్ణీషపటాశ్లిష్టవికటకిరీటసంకటశిరసా సనిర్ఝరశిఖరాలగ్నబాలాతపమణ్డలేనేవ కులపర్వతచక్రవాళేన మూర్ధాభిషిక్తేన సామంతలోకేనాధిష్ఠితం ఆస్థానోత్థితభూమిపాలసంవర్తితానాం చ కుథానాం రత్నాసనానాం చ రాశిభి రనేకవర్ణై రింద్రాయుధపుంజై రివ విరాజితసభాపర్యంతం అమలమణిభూమిసంక్రాంతముఖనివహప్రతిబింబతయా వికచకమలపుష్పప్రకర మివ సంపాదయతా గతివశరణితనూపురపారిహార్యరశనాస్వనముఖరేణ స్కంధావసక్తకనకదండచామరేణ నిర్గచ్ఛతా ప్రవిశతా

చానవరతం వారవిలాసినీజనే నాకులితం ఏకదేశే నిమగ్నచామీకరశృంఖలాసంయతశ్వగణం ఇతస్తతః ప్రచలితపరిచితామితకస్తూరికాకురంగపరిమళవాసితదిఙ్ముఖం అనేక కుబ్జకిరాతవర్ష వరబధిరవామనకమూకసంకులం ఉపాహృతకిన్నరమిథునం ఆనీతవనమానుషం ఆబద్ధమేషకుక్కుటకురరకపింజలలావకవర్తికాయుద్ధం ఉత్కూజితచకోరకాదంబహారీతకోకిలం ఆలప్యమానశుకశారికం ఇభపతిమదపరిమళామర్షజృంభితై శ్చనిష్కూజద్భిః శిఖరిణాం జీవితైరివ గిరిగుహానివాసిభిర్గృహీతైః పంజరకేసరిభి రుద్భాస్యమానం ఉత్త్రాస్యమానైః కాంచనభవనప్రభాజనితదావానలశంకై ర్లోలతారకై ర్భ్రమద్భి ర్భవనహరిణకదంబకై ర్లోచనప్రభయా శబలీకృతదిగంతరం ఉద్దామకేకారవానుమీయమానమరకతకుట్టిమస్థితశిఖండిమండల మతిశిశిరచందనవిటపిచ్ఛాయానిషణ్ణ నిద్రాయమాణగృహసారస మంతఃపురేణ చ బాలికాజనప్రస్తుతకందుకపంచాలికాక్రీడేన అవిరతసంవాహ్యమానడోలాశిఖరక్వణితఘంటాటంకారపూరితాశాముఖేన భుజగనిర్మోకశంకితమయూరహ్రియమాణహారేణ సౌధశిఖరావతీర్ణప్రచలితపారావతకులతయాస్థలోత్పలినీవనశోభితేనే వాంతఃపురికాజనప్రస్తుతనరపతిచరితవిడంబనక్రీడేన అశ్వమందురాపరిభ్రష్టాగతై రవలుప్తభవనదాడిమీఫలై రాఖండితాంగణసహకారపల్లవై రభిభూతకుబ్జవామన కిరాతకరతలాచ్ఛిన్నాభిభూషణానివికిరద్భిః కపిభిరాకులితేనశుకశారికాప్రకాశిత సురతవిస్రంభాలాపలజ్జితావరోధజనేన ప్రాసాదసోపానసమారోహణచలితై రబలానాం చరణావసక్తై ర్మణిమయై ర్విభూషణైః పదే పదే రణద్భి స్తులాకోటివలయై ర్ద్విగుణీకృతకూజితరుతాభిర్భవనకలహంస మాలాభిర్ధవళితాంగణేన ధృతధౌతధవళదుకూలోత్తరీయైః కలధౌతదండావలంబిభిఃపలితపాక పాండురమౌళిభి[1]రాచారమయై రివ వినయమయై రివ మర్యాదామయై రివ మంగళమయై రివ గంభీరాకృతిభిః స్వభావధీరై రుష్ణీషిభి ర్వయఃపరిణామేఽపి జరత్సింహై రివాపరిత్యక్తసత్త్వావష్టంభైః కంచుకిభి రధిష్ఠితేన సముపేతాభ్యంతరం జలధరసనాథ మివ కృష్ణాగరుధూమపటలై స్సనీహార మివ యామకుంజరఘటాకరశీకరై స్సనిశ మివ తమాలవీథికాంధకారై స్స

1 ఆధారమయైరివ.

బాలాతప మివ రక్తాశోకై స్సుతారాగణ మివ ముక్తాకలాపై స్సవర్షాసమయ మివ ధారాగృహై స్సతటిల్లత మివ హేమమయీభి ర్మయూరయష్టిభి స్సగృహదైవత మివ సాలభంజికాభి శ్శివభవన మివ ద్వారావస్థితదండపాణిప్రతీహారగణ ముత్కృష్టకవిగద్య మివ వివిధవర్ణశ్రేణీప్రతిపాద్యమానానేకాభినవార్థసంచయ మప్సరోగణ మివ ప్రకటమనోరమారంభం దివసకరోదయ మి వోల్లసత్పద్మాకరకమలామోద ముష్ణకిరణ మివ నిజలక్ష్మీకృతకమలోపకారం నాటక మివ ప్రకటపతాకాంకశోభితం శోణితపుర మివ బాణయోగ్యవాసోపేతం పురాణ మివ యథావిభాగావస్థాపితసకలభువనకోశం సంపూర్ణచంద్రోదయ మివ మృదుకరసహస్రసంవర్ధితరత్నాలయం దిగ్గజ మి వావిచ్ఛిన్నమహాదానసంతానం బ్రహ్మాండ మివ సకలజీవలోకవ్యవహారకారణోత్పన్నహిరణ్యగర్భం ఈశానబాహువన మివ మహాభోగిమండలసహస్రాధిష్ఠితప్రకోష్ఠం మహాభారత మివానంతగీతాకర్ణనానందితనరం యదువంశ మివ కులక్రమాగతశూరభీమపురుషోత్తమబలపరిపాలితం వ్యాకరణ మివ ప్రథమమధ్యమోత్తమపురుష విభక్తిస్థితానేకాదేశకాఖ్యాతసంప్రదానక్రియావ్యయప్రపంచసుస్థిత ముదధి మివ భయాంతఃప్రవిష్టసపక్షభూమిభృత్సహస్రసంకులముషానిరుద్ధసమాగమమివ చిత్రలేఖాదర్శితవిచిత్రసకలభువనాకారం బలియజ్ఞ మివ పురాణపురుషవామనాధిష్ఠితాభ్యంతరం శుక్లపక్షప్రదోషమివ వితతశశికిరణకలాపధవళాంబరవితానం నరవాహనదత్తచరిత మివాంతస్సంవర్ధితప్రియదర్శనరాజదారికాగంధర్వదత్తోత్కంఠం మహాతీర్థ మివ సద్యోనేకపురుషప్రాప్తాభిషేకఫలం ప్రాగ్వంశ మివ నానాసవపాత్రసంకులం నిశాసమయ మివానేకనక్షత్రమాలాలంకృతం ప్రభాతసమయ మివ పూర్వదిగ్భాగరాగానుమేయమిత్రోదయం గాంధికభవన మివ స్నానధూపలేపనవర్ణకోజ్జ్వలం తాంబూలికభవన మివ కృతలవలీలవంగైలా[1]తక్కోలపత్రసంచయం ప్రథమవేశ్యాసమాగమ మివావిదితహృదయాభిప్రాయచేష్టావికారం కాముకజన మివ బహుచాటుసంలాపసుభాషితరసాస్వాదదత్తతాళశబ్దం ధూర్తమండల మివ దీయమానమణిశతసహస్రాలంకరణకృత

---

1 కంకోల.

లేఖ్యపత్రసంచయం ధర్మారంభ మివాశేషజనమనః ప్రహ్లాదనం మహావన మివ వివిధశ్వాపదద్విజోపఘుష్టం రామాయణ మివ కపికథాసమాకులం మాద్రీకుల మివ నకులాలంకృతం సంగీతభవన మి వానేక స్థానావస్థాపితమృదంగం రఘుకుల మివ భరతగుణానందితం జ్యోతిష మివ గ్రహమోక్షకలాభాగనిపుణం నారదీయ మివ ఆవర్ణ్యమానరాజధర్మం యంత్ర మివ వివిధశబ్దరసలబ్ధాస్వాదం మృదుకావ్య మి వాన్యచింతితస్వభావాభిప్రాయావేదకం మహానదీప్రవాహ మివ సర్వ[1]దురితతాపహారం ధన మివ న కస్య చిన్న కాంక్షణీయం సన్న్యాసమయ మివ దృశ్యమానచంద్రాపీడోదయం నారాయణవక్షస్థల మివ శ్రీరత్నప్రభాభాసితదిగంతం బలభద్ర మివ కాదంబరీరసవిశేషవర్ణనాకులమతిం బ్రహ్మాణ మివ పద్మాసనోపదేశదర్శితభూమండలం స్కంద మివ శిఖక్రీడారంభచంచలం కులాంగనాప్రచార మివ సర్వదోషజాతశంకం వేశ్యాజన మివ ఉపచారచతురం దుర్జన మి వాపగతపరలోకభయమంత్యజన మివాగమ్యవిషయాభిలాషం అగమ్యవిషయాసక్త మపి ప్రశంసనీయం అంతకభటగణ మివ కృతాకృతసుకృతవిచారనిపుణం సుకృత మివాదిమధ్యావసానకల్యాణకరం వాసరారంభ మివ పరిస్ఫురత్పద్మరాగారుణీక్రియమాణనిశాంతం దివ్యమునిగణ మివ కలాపిసనాథశ్వేతకేతుశోభితం భారతసమర మివ కృతవర్మశిలీముఖచక్రసంభారభీషణం పాతాళ మివ మహాకంచుకిసహస్రాధ్యాసితం వర్షపర్వతసమూహ మి వాంతఃస్థితాపరిమాణశృంగి హేమకూటం మహాద్వార మపి దుష్ప్రవేశ మవంతివిషయగత మపి మాగధజనాధిష్ఠితం స్త్రీత మపి భ్రమన్నగ్నలోకం రాజకులం వివేశ.

ససంభ్రమోపగతైశ్చ కృతప్రణామైః ప్రతీహారమండలై రుపదిశ్యమానమార్గ స్సర్వతః ప్రచలితేన చ పూర్వకృతావస్థానేన దూరపర్యస్తమౌళిశిథిలితచూడామణిమరీచిచుంబితవసుధాతలేన రాజలోకేన ప్రత్యేకశః ప్రతీహారనివేద్యమానేన సాదరం ప్రణమ్యమానః పదే పదే చాభ్యంతరవినిర్గతాభి రాచారకుశలాభి రంతఃపురవృద్ధాభిః

1 దురితాపహారం.

క్రియమాణావతారణమంగళో భువనాన్తరాణీవ వివిధప్రాణిసహస్రసంకులాని సప్తకక్ష్యాన్తరాణ్యతిక్రమ్య అభ్యన్తరావస్థిత మనవరతశస్త్రగ్రహణశ్యామికాలీఢకరతలైః కరచరణలోచనవర్జ మసితలోహజాలకావృతశరీరైః ఆలానస్తమ్భై రివ గజమదపరిమళలోభనిరన్తరనిలీనమధుకరపటలజటిలైః కులక్రమాగతై రుదాత్తాన్వయై రనురక్తైర్మహాప్రమాణతయా౽తికర్కశతయా చ దానవై రి[1]వాతిశయాకారం సంభావ్యమానపరాక్రమైః సర్వత శ్శరీరరక్షాధికారనియుక్తైః పురుషైః పరివృత ముభయతో వారవిలాసినీభి శ్చానవరత ముద్ధూయమానధవళచామర మమల పులినతలశోభిని సురకుంజర మివ మందాకినీవారిణి హంసధవళశయనతలే నిషణ్ణం పితర మపశ్యత్.

'విలోకయ' ఇతి చ ప్రతీహారవచనానన్తర మతిదూరావనతేన చలిత చూడామణినా శిరసా కృతప్రణామం 'ఏహ్యేహి' ఇత్యభిదధానో దూరాదేవ ప్రసారితభుజయుగళః శయనతలా దీషదుచ్ఛ్వసితమూర్తి రానంద జలాపూర్యమాణలోచనః సముద్గతపులకకంటకతయా స్సీవ్య న్నివైకీకుర్వ న్నివ తం పితా వినయావనత మాలిలింగ ఆలింగితోన్ముక్త శ్చ పితు శ్చరణపీఠసమీపే పిండీకృత ముత్తరీయ మాత్మతాంబూలకరండవాహిన్యా సత్వర మాసనీకృతం అపనయేతి శనై ర్వదన్నగ్రచరణేన సముత్సార్య [2]క్షితితల ఏవ నిషసాద అనన్తరనిహితే చాస్యాసనే రాజ్ఞా సుతనిర్విశేష ముపగూఢో వైశంపాయనో న్యషీదత్ ముహూర్త మివ విస్మృతచామరోత్క్షేపనిశ్చలానాం వారవిలాసినీనాం సాభిలాషై రనిలచలితకువలయదళదామదీర్ఘై రాజిహ్మతరళతరతారకై రవలుప్యమాన ఇవ దృష్టిపాతైః స్థిత్వా 'గచ్ఛ వత్స! పుత్రవత్సలాం మాతర మభివాద్య దర్శనలాలసా యథాక్రమం సర్వా జననీః దర్శనేనానన్దయ' ఇతి విసర్జితః పిత్రా సవినయ ముత్థాయ నివారితపరిజనో వైశంపాయనద్వితీయో౽న్తఃపురప్రవేశయోగ్యేన రాజపరిజనేనోపదిశ్యమానవర్త్మా అంతఃపుర మాయయౌ.

---

1 వాతిశయాకారసంభావ్య. 2 చంద్రాపీడః క్షితి.

తత్ర ధవళకంచుకావచ్ఛన్నశరీరై రనేకశతసంఖ్యైః శ్రియ మివ క్షీరోదజలకల్లోలైః సమన్తాత్పరివృతాం శుద్ధాంతాంతర్వంశికైః అతిప్రశాంతాకారాభి శ్చ కషాయరక్తాంబరధారిణీభిః సంధ్యాభి రివ సకలలోకవంద్యాభిః ప్రలంబశ్రవణపాశాభిః విదితానేకకథాలాపవృత్తాంతాభిః భూతపూర్వాః [1]కథాః కథయంతీభిః వాచయంతీభి రితిహాసపుస్తకాని దదతీభి ర్ధర్మోపదేశా న్నివేదయంతీభిః పుణ్యాః కథాః జరత్ప్రవ్రజితాభి ర్వినోద్యమానాం ఉపరచితస్త్రీవేష[2]భారేణగృహీతవికటప్రసాధనేన వర్ష[3]ధరజనేన సంసేవ్యమానాం అనవరతవిధూయమానబాలవ్యజనకలాపాం అంగనాజనేన చ వసనాభరణకుసుమపటవాసతాంబూలతాళవృంతాంగరాగభృంగారధారిణా మండలోపవిష్టేనోపాస్యమానాం పయోధరాంతరావలంబితముక్తాగుణాం అచలద్వయమధ్యప్రవృత్తగంగాప్రవాహా మివ మేదినీం ఆసన్నదర్పణపతితముఖప్రతిబింబా మర్కబింబప్రవిష్టశశిమండలా మివ దివం సముపసృత్య మాతరం ప్రణనామ.

సా తు తం ససంభ్రమముత్థాయ సత్యప్యాజ్ఞాసంపాదనదక్షే పార్శ్వపరివర్తిని పరిజనే స్వయ మేవ కృతావ[4]తరణమంగళా ప్రస్నుతపయోధరక్షరత్పయోబిందుచ్ఛలేన ద్రవీభూయ స్నేహరసేన నిర్గచ్ఛతేవ హృదయేన అంత శ్శుభశతానీవాభిధ్యాయంతీ మూర్ధ న్యుపాఘ్రాయ సుచిర మాశ్లేష అనంతరం చ తథైవ కృతయథోచితసముపచార మాశ్లిష్టవైశంపాయనా స్వయ ముపవిశ్య వినయా దవనితలే సముపావిశంత మాకృష్య బలాత్ అనిచ్ఛంత మపి చంద్రాపీడ ముత్సంగ మారోపితవతీ ససంభ్రమపరిజనోపనీతాయా మాసంద్యా ముపవిష్టే చ వైశంపాయనే చన్ద్రాపీడం పునఃపున రాలింగ్య లలాటదేశే వక్షసి భుజశిఖరయో శ్చ ముహు ర్ముహుః కరతలేన పరామృశంతీ విలాసవతీ త మవాదీత్ 'వత్స! కఠినహృదయస్తే పితా యేనేయ మాకృతి రీదృశీ త్రిభువనలాలనీయా క్లేశమతిమహాంత మియంతం కాలం లంభితా, కథ మసి సోఢవా నతిదీర్ఘా మిమాం గురుయంత్రణామ్?

1 పుణ్యాః కథాః కథయంతీభి రితిహాసా న్వాచయంతీభిః పుస్త
2 భాషేణ. 3 వర. 4 తరణకా ప్రస్నుత.

అహో! బాలస్యాఽపి సతః కఠోరస్యేవ తే మహ ద్ధైర్యం, అహో! విగతశిశుజనక్రీడాకౌతుకలాఘవ మర్భకస్యాపి తే హృదయమ్. అహో! గురుజన స్యోపరి భక్తిరసాధార[1]ణా సర్వథా యథా పితుః ప్రసాదాత్ సమస్తాభి రుపేతో విద్యాభి రాలోకితోఽసి ఏవ మచిరేణైవ కాలేనానురూపాభి ర్వధూభి రుపేత మాలోకయిష్యామి' ఇత్యేవ మభిధాయ లజ్జాస్మితావనతమాత్మముఖప్రతిబింబగర్భే వికచకమలకృతకర్ణపల్లవావతంస ఇవ కపోలే పర్యచుంబ దేవమ్. ఏవం చ తత్రాఽపినాతిచిర మేవ స్థిత్వా చన్ద్రాపీడః క్రమేణ సర్వాన్తఃపురాణి దర్శనేన [2]నన్దయామాస నిర్గత్య చ రాజకులద్వారావస్థిత మిన్ద్రాయుధమారుహ్య తథైవ తేన రాజపుత్రలోకేనానుగమ్యమానః శుకనాసం ద్రష్టు మయాసీత్.

యామావస్థితవివిధగన్ధగజఘటాసంకటమనేకతురంగసహస్రసంబాధ మపరిమితజనసమూహా[3] సమర్దసంకుల మేకదేశోపవిష్టైః సహస్రశో నిబద్ధచక్రవాళై రనేకకార్యాగతై ర్దర్శనోత్సుకైః సమంతతో వివిధ[4]శాస్త్రజ్ఞానోన్మీలితబుద్ధిలోచనై శ్ఛీవరచ్ఛద్మనా వినయానురాగిభిః ధర్మపటై రివావకుంఠితై శ్శాక్యమునిశాసనపథధారేయైః రక్తపటైః పాశుపతై ర్ద్విజై శ్చ దివానిశ మాసేవ్యమానమభ్యంతరప్రవిష్టానాం చ సామంతానాం జఘనోపవిష్టపురుషోత్సంగస్థితద్విగుణకుథాభిః అతిచిరావస్థాననిర్వేదప్రసుప్తాధోరణాభిః ([5]అపర్యాణాభిః) సపర్యాణాభి శ్చ నిశ్చలావస్థానప్రచలాయితాభి శ్శతసహస్రశః కరిణీభి రాకీర్ణం శుకనాసగృహద్వార మాసాద్య సత్వరప్రధావితైర్ద్వారదేశావస్థితైః ప్రతీహారపురుషై రనివార్యమాణోఽపి రాజకుల ఇవ రాజపుత్రో బాహ్యాంగణ ఏవ తురంగా దవతతార ద్వారదేశావస్థాపితతురంగ శ్చ వైశంపాయన మవలంబ్య పురఃప్రధావితైః సముత్సారితపరిజనై [6]స్తత్ప్రతీహారమండలై రుపదిశ్యమానమార్గ స్తథైవ చలితమకుటకోటిభి ర్నరేంద్రబృందైః సేవాసముపస్థితై రుత్థాయోత్థాయ ప్రణమ్యమాన స్తథైవ ప్రచండప్రతీహారహుంకారభయమూకీభవ

1 ణీ, 2 ఆనంద. 3 సహస్రసమ్మర్ద. 4 శాస్త్రాంజనో. 5 ఏతన్నాస్తికస్వచిత్. 6 తథైవప్ర:

త్పరిజనాని ప్రచలితవేత్రలతాత్రాసనచకితసామంతచక్రచరణశతచలిత వసుంధరాణి కక్ష్యాంతరాణి నిరీక్షమాణ స్తథైవచ సవనసుధావదాతప్రాసాదసహస్రనిరంతరం ద్వితీయ మివ రాజకులం శుకనాస భవనం వివేశ ప్రవిశ్య చానేకనరేంద్రసహస్రమధ్యోపవిష్ట మపరమివ పితర ముపదర్శితవినయోదూరావనతేన మౌళినా శుకనాసం వవందే.

శుకనాస స్తం ససంభ్రమ ముత్థాయానుపూర్వ్యేణోత్థిత రాజలోకః సాదర మభిముఖదత్తావిరళపదః ప్రహర్షవిస్ఫారితలోచనాగతానందజలకణః సహ వైశంపాయనేన ప్రేమ్ణా గాఢ మాలిలింగ, ఆలింగితోన్ముక్త శ్చ సాదరోపనీత మపహాయ రత్నాసన మవనావేవ రాజపుత్రః సముపావిశ త్తదను చ వైశంపాయనః సముపవిష్టే చ రాజపుత్రే శుకనాసవర్జ మన్య దఖిల మవనిపాలచక్ర ముజ్ఝితనిజాసన మవనితల మభజత స్థిత్వా చ తూష్ణీం క్షణ మివ శుకనాసస్సముద్గతప్రీతిపులకై రంగై రావేద్యమానహృదయహర్షప్రకర్ష స్త మబ్రవీత్.

'తాత! చంద్రాపీడ! అద్య ఖలు దేవస్య తారాపీడస్య సమాప్తవిద్య మారూఢయౌవన మాలోక్య భవంతం సుచిరా ద్భువనరాజ్యఫలప్రాప్తి రుపజాతా, అద్య సమృద్ధాః సర్వా గురుజనాశిషః, అద్య ఫలిత మనేకజన్మాంతరోపాత్త మవదాతం కర్మ, అద్య ప్రసన్నాః కులదేవతాః, న హ్యపుణ్యభాజాం భవాదృశాః సకలత్రిభువనవిస్మయహేతవః పుత్రతాం ప్రతిపద్యంతే, క్వేదం వయః, క్వేయ మమానుషీశక్తిః, క్వ చేద మశేషవిద్యాగ్రహణసామర్థ్యమ్, అహో! ధన్యాః ప్రజాః యాసాం భరతభగీరథప్రతిమో భవా నుత్పన్నః పాలయితా, కిం ఖలు కృత మవదాతం కర్మ వసుంధరయా యయాసి భర్తా సమాసాదితః, హరివక్షఃస్థలనివాసాసద్గ్రహవ్యసనినీ హతా ఖలు లక్ష్మీః యా విగ్రహవతీ భవంతం నోపసర్పతి, సర్వథా కల్పకోటీర్మహావరాహఇవ దంష్ట్రావలయేన వహ బాహునా వసుంధరాభారం సహ పిత్రా' ఇత్యభిధాయ సంయమాభరణవసనకుసుమాంగరాగాదిభి రభ్యర్చ్య తం విసర్జయాంచకార విసర్జిత శ్చోత్థా యాంతఃపురం ప్రవిశ్యదృష్ట్వావైశంపాయనమాతరం మనోరమాభిధానాం నిర్గత్య సమారుహ్యేంద్రా

యుధం పిత్రా పూర్వకల్పితం ప్రతిచ్ఛందక మివ రాజకులస్య ద్వారావస్థితసితపూర్ణకలశం ఆబద్ధ[1]హరిచందనమాలం ఉల్లసితసితపతాకాసహస్రం అభ్యాహతమంగళతూర్యరవపరిపూరితదిగంతర ముపరచితవికచకమలకుసుమప్రకర మచిరకృతాగ్నికార్యముజ్జ్వలవివిక్తపరిజనముపపాదితాశేషగృహప్రవేశమంగళం కుమారో భవనం జగామ గత్వా చ శ్రీమండపావస్థితే శయనే ముహూర్త ముపవిశ్య సహ తేన రాజపుత్రలోకేన అభిషేకాదిమజ్జనావసాన మకరోద్దివసవిధిమ్ అభ్యంతరే చ స్వశయనీయగృహ ఏవేంద్రాయుధ స్యావస్థాన మకల్పయత్.

ఏవం ప్రాయేణ చాస్యోదంతేన తదహః పరిణతి ముపయయౌ గగనతలా దవతరంత్యా దివసశ్రియః పద్మరాగనూపుర మివ స్వప్రభాపిహితరంధ్రం రవిమండల మున్ముక్తపాదం పపాత సలిలప్రవాహా ఇవ రథచక్రమార్గానుసారేణ దివసకరస్య వాసరాలోకాః ప్రతీచీం కకుభ మగాత్ అభినవపల్లవలోహితతలేన కరేణే వాధోముఖప్రసృతేన దివసకరబింబేన వాసరః కమలరాగ మశేషం మమార్జ కమలినీపరిమళపరిచయాగతాళిమాలాకులితకంఠం కాలపాశై రివ చక్రవాకమిథున మాకృష్యమాణం విజఘటే కరపుటై రాదివసాంత మాపీత మరవింద మధురస మివ రక్తాతపచ్ఛలేన గగనగమనఖేదా దివ దివసకరబింబం వవామ.

క్రమేణ చ ప్రతీచీకర్ణపూరరక్తోత్పలే లోకాంతర ముపగతే భగవతి గభస్తిమాలిని, సముల్లసితాయా మంబరతటాకవికచకమలిన్యాం సంధ్యాయాం, కృష్ణాగరుపంకపత్రలతాస్వివ తిమిరలేఖాసు స్ఫురంతీషు దిశాంముఖేషు, అళికులమలినేన కువలయవనేనేవ రక్తకమలాకరే తిమిరనికరేణోత్సార్యమాణే సంధ్యారాగే, కమలినీనిపీతమాతప మస్నాలయతు [2]మంధకారకిరపల్లవే ష్వివ విశత్సు రక్తకమలోదరాణి మధుకరకులేషు, శనైశ్శనైశ్చ నిశావిలాసినీముఖావతంసపల్లవే గళితే సంధ్యారాగే, దిత్తు విక్షిప్తేషు సంధ్యాదేవతార్చనబలిపిండేషు, శిఖరదేశలగ్నతిమిరాసు అనారూఢమయూరా

1 హరితచందన. 2 మంధకారపల్లవేషు.

ష్వపి మయూరాధిష్ఠితాస్వివ మయూరయష్టిషు, గవాక్షవివరనిలీనేషు ప్రాసాదలక్ష్మీకర్ణోత్పలేష్వివ పారావతేషు, విగత విలాసినీసంవాహననిశ్చలకాంచనపీఠాసు మూకీభూతఘంటారవాస్వాంతఃపురడోలాసు, భవనసహకారశాఖావలంబితపంజరేషు విగతాలాపేషు శుకశారికానివహేషు, సంగీతకవిరామవిశ్రాంతరవాసూత్సార్యమాణాసు వీణాసు, యువతినూపురశబ్దోపశమనిభృతేషుభవనకలహంసేషు, అపనీయమానకర్ణశంఖచామరనక్షత్రమాలా[1]మండలేషు మధుకరకులశూన్యకపోలభిత్తిషు మత్తవారణేషు, ప్రదీప్యమానేషు రాజవల్లభతురంగమమంగళప్రదీపేషు, ప్రవిశంతీషు ప్రథమయామకుంజరఘటాసు, కృతరాజస్వస్త్యయనేషు నిష్క్రామత్సుపురోహితేషు, విసర్జితరాజలోకవిరళపరిజనేషు విస్తారితేష్వివరాజకులకక్ష్యాంతరేషు, ప్రజ్వలితదీపికాసహస్రప్రతిబింబచుంబితేషు కృతవికచచంపకదళోపహారేష్వివమణిభూమికుట్టిమేషు, నిపతితదీపాలోకాసురవివిరహార్తనలినీవినోదనాగతబాలాతపాస్వివ భవనదీర్ఘికాసు, నిద్రాలసేషు పంజరకేసరిషు, సమారోపితకార్ముకే గృహీతసాయకే యామిక ఇవాంతఃపురప్రవిష్టే మకరకేతౌ, అవతంసపల్లవేష్వివ సరాగేషు, కర్ణేక్రియమాణేషు సురతదూతీవచనేషు, సూర్యకాంతమణిభ్య ఇవ సంక్రాంతానలేషు జ్వలత్సు మానినీనాం శోకవిధురేషు, హృదయేషు ప్రవృత్తేప్రదోషసమయేచంద్రాపీడః ప్రజ్వలితదీపికాచక్రవాళపరివారశ్చరణాభ్యామేవరాజకులం గత్వా పితుః సమీపే ముహూర్తం స్థిత్వా దృష్ట్వాచవిలాసవతీమాగత్య స్వభవనమనేకరత్నప్రభాశబలమురగరాజఫణామండలమివ హృషీకేశః శయనతలమధిశిశ్యే.

ప్రభాతాయాం చ నిశీథిన్యాం సముత్థాయ సమభ్యనుజ్ఞాతః పిత్రా అభినవమృగయాకౌతుకావకృష్యమాణహృదయో భగవత్యనుదిత ఏవ సహస్రరశ్మావారుహ్యేన్ద్రాయుధమగ్రతో బాలేయప్రమాణానాకర్షద్భిశ్చామీకరశృంఖలాభిః కౌలేయకాన్ జరద్వ్యాఘ్రచర్మశబలవసనకంచుకధారిభిరనేకవర్ణపట్టచీరకోద్బద్ధమౌళిభిరుపచిత

1 మండనేషు.

శ్మశ్రుగహనముఖై రేకకర్ణావసక్తహేమతాళీపుటై రాబద్ధనిబిడకక్షై రనవరతశ్రమోపచితోరుపిండకైః కోదండపాణిభిః శ్వపోషకై రనవరతకృతకోలాహలైః ప్రధావద్భిః ద్విగుణీక్రియమాణగమనోత్సాహో బహుగజతురగపదాతిపరివృతో వనం యయౌ. తత్ర చ కర్ణాంతావకృష్టముక్తై ర్వికచకువలయపలాశకాంతిభిర్భల్లైః మదకలకలభకుంభభిత్తిభిదురై శ్చ నారాచైః చాపటంకారరవభయచకిత వనదేవతాద్రాక్షువీక్షితో వనవరాహాన్ కేసరిణః శరభాం శ్చమరా ననేకవిధకురంగకాం శ్చ సహస్రశో జఘాన. అన్యాం శ్చ జీవత ఏవ మహాప్రాణతయా స్ఫురతో జగ్రాహ.

సమారూఢే చ మధ్య మహ్నః సవితరి వనాత్ స్నానోత్థితేనేవ శ్రమసలిలబిన్దువర్ష మనవరత ముజ్ఝతా ముహు ర్ముహుర్దశనవిఘట్టనైః ఘుణఘుణాయితఖరఖలీనేన శ్రమశిథిలముఖగళితఫేనిలరుధిరలవేన పర్యాణపట్టకానుసారోత్థితఫేనరాజినా కర్ణావతంసీకృతముత్ఫుల్లకుసుమశబల మళిపటలఝుంకారరవముఖరం వనగమనచిహ్నంపల్లవస్తబక ముద్వహ తేన్ద్రాయుధే నోహ్యమానః సముద్గతస్వేదతయాऽంతరాంతరార్ద్రీకృతమండలేన మృగరుధిరలవశబలేన వారవాణేన ద్విగుణతర ముపజనితకాంతిః అనేకరూపానుసారసంభ్రమపరిభ్రష్టచ్ఛత్రధారతయా ఛత్త్రీకృతేన[1] వనపల్లవేననివార్యమాణాతపో వివిధవనలతాకుసుమరేణుధూసరో వసంత ఇవ విగ్రహవా నశ్వఖురరజోమలినలలాటాభివ్యక్తావదాతస్వేదలేఖో దూరవిచ్ఛిన్నేన పదాతిజనేనశూన్యీకృతపురోభాగః ప్రజవితురంగమాధిరూఢై రల్పావశిష్టైః సహ రాజపుత్రైః 'ఏవం మృగపతిః ఏవం వరాహః ఏవం వనమహిషః ఏవం శరభః ఏవం హరిణః,' ఇతి త మేవ మృగయావృత్తాంత ముచ్చారయన్ స్వభవన మాజగామ.

అవతీర్య చ తురంగమా త్ససంభ్రమప్రధావితపరిజనోపనీతే సముపవిశ్యాసనే వారవాణ మవతార్య అపనీయచాశేషం తురంగాధిరోహణోచితం వేషపరిగ్రహమితః స్తతః ప్రచలితతాళవృంతపవనాప

1 నవపల్లవేన.

నీయమానశ్రమో ముహూర్తం విశశ్రామ. విశ్రమ్య చ మణిరజతకనకకలశశతసనాథామంతర్విన్యస్తకాంచనపీఠాం స్నానభూమిమగాత్. నిర్వర్తితాభిషేకవ్యాపారస్య చ వివిక్తవసనపరిమృష్టవపుషః స్వచ్ఛదుకూలపల్లవాకలితమౌళే ర్గృహీతవాససః కృతదేవతార్చనస్యాంగరాగభూమౌ సముపవిష్టస్య రాజ్ఞా విసర్జితా మహాప్రతీహారాధిష్ఠితా రాజకులపరిచారికాః కులవర్ధనాసనాథా శ్చ విలాసవతీదాస్యః సర్వాన్తఃపురప్రేషితా శ్చాంతఃపురపరిచారికాః పటలకవినిహితాని వివిధా న్యాభరణాని మాల్యా న్యంగరాగాన్ వాసాంసి చాదాయ పురత స్తస్యోపతస్థుః ఉపనిన్యు శ్చ యథాక్రమమ్. ఆదాయ చ తాభ్యః ప్రథమం స్వయ ముపలిప్య వైశంపాయన ముపరచితాంగరాగో దత్త్వా చ సమీపవర్తిభ్యో యథార్హ మాభరణవసనాంగరాగకుసుమాని వివిధమణిభాజనసహస్రశారం శారద మంబరతల మివ స్ఫురితతారాగణ మాహారమండప మగచ్ఛత్.

తత్ర చ ద్విగుణీకృతకుథాసనోపవిష్టః సమీపోపవిష్టేన తద్గుణోపవర్ణనపరేణ వైశంపాయనేన యథార్హభూమిభాగోపవేశితేన రాజపుత్రలోకేన 'ఇద మస్మై దీయతామ్' ఇతి ప్రసాదవిశేషదర్శనసంవర్ధితస్నేహారసేన చ సహాహారవిధి మకరోత్. ఉపస్పృశ్య చ గృహీతతాంబూల స్తస్మిన్ ముహూర్త మివ స్థిత్వా ఇంద్రాయుధసమీప మగమత్. తత్ర చానుపవిష్ట ఏవ తద్గుణోపవర్ణనప్రాయాలాపాః కథాః కృత్వా సత్యప్యాజ్ఞాప్రతీక్షణోన్ముఖే పార్శ్వపరివర్తిని పరిజనే తద్గుణాపహృతహృదయః స్వయ మేవేంద్రాయుధస్య పురో యవస మాకీర్య నిర్గత్య రాజకుల మయాసీత్ తేనైవ చక్రమేణావలోక్య రాజాన మాగత్య నిశా మనైషీత్.

అపరేద్యు శ్చ ప్రభాతసమయ ఏవ సర్వాంతఃపురాధికృతమవనిపతేః పరమసమ్మతం అనుమార్గాగతయా చ ప్రథమే వయసి వర్తమానయా రాజకులసంవాసప్రగల్భయా ప్యనుజ్ఝితవినయయా కించిదుపారూఢయౌవనయా శక్రగోపకాలోహితరాగేణాంశుకేనరచితావకుంఠనయా సబాలాతపయేవ పూర్వయా కకుభా ప్రత్యగ్రదళితమనః

శిలాచూర్ణవర్ణేనాంగ లావణ్యప్రభాప్రవాహేణామృతరస నదీపూరేణేవ భవన మాపూరయంత్యా జ్యోత్స్నయేవ రాహుగ్రాసభయాదపహాయ రజనికరమండలం గా మవతీర్ణయా రాజకులగృహదేవతయేవ మూర్తిమత్యా క్వణితమణినూపురాకలితచరణయుగళయా కూజత్కలహంసాకులితకమలయేవ కమలిన్యా మహార్హహేమమేఖలాకలాపకలితజఘనస్థలయా నాతినిర్భరోద్భిన్నపయోధరయా మందమందభుజలతావిక్షేపప్రేంఖితనఖమయూఖచ్ఛలేన ధారాభి రివ లావణ్యరస మనవరతం క్షరంత్యా దిఙ్ముఖవిసర్పిణి హారలతానాం రశ్మిజాలే నిమగ్నశరీరతయా క్షీరసాగరోన్మగ్నవదనయేవ లక్ష్మ్యా బహుళతాంబూలకృష్ణికాంధకారితాధరలేఖయా సమసువృత్తతుంగనాసికయా వికసితపుండరీకధవళలోచనయా మణికుండలమరకతమకరపత్రభంగకోటికిరణాతపాహతకపోలతయా సకర్ణపల్లవ మివ ముఖ ముద్వహంత్యా పర్యుషితధూసరచందనరసతిలకాలంకృతలలాటపట్టయా ముక్తాఫలప్రాయాలంకారయా రాధేయరాజలక్ష్మ్యేవోపపాదితాంగరాగయా నవవనలేఖయేవ కోమలతనులతయా త్రయ్యేవ సుప్రతిష్ఠితచరణయా మఖశాలయేవ వేదిమధ్యయా మేరువనలతయేవ కనకపత్రాలంకృతయా మహానుభావాకారయా అనుగమ్యమానం కన్యకయా కైలాసనామానం కంచుకిన మాయాంత మపశ్యత్.

స కృతప్రణామః సముపసృత్య క్షితితలనిహితదక్షిణకరో విజ్ఞాపయామాస 'కుమార! మహాదేవీ విలాసవతీ సమాజ్ఞాపయతి—ఇయం ఖలు కన్యకా మహారాజేన పూర్వం కులూతరాజధానీ మవజిత్య కులూతేశ్వరదుహితా పత్రలేఖాభిధానా బాలికా సతీ వందిజనేన సహానీయాంతఃపురపరిచారికామధ్యముపనీతా, సా మయా విగతనాథా రాజదుహితేతి చ సముపజాతస్నేహయా దుహితృనిర్విశేష మియంతం కాల ముపలాలితా సంవర్ధితా చ, త దియ మిదానీ ముచితా భవత స్తాంబూలకరండకవాహినీతి కృత్వా మయా ప్రేషితా, న చాస్యా మాయుష్మతా పరిజనసామాన్యదృష్టినా భవితవ్యం, బాలేవ లాలనీయా, స్వచిత్తవృత్తి రివ చాపలేభ్యో నివారణీయా, శిష్యేవ ద్రష్టవ్యా, సుహృ దివ సర్వవిస్రంభేష్వభ్యంతరీకరణీయా, దీర్ఘకాల

సంవర్ధితస్నేహతయా స్వసుతాయామివ హృదయ మస్యా మస్తి మే, బలవా నస్యాం పక్షపాతః, మహాభిజనరాజవంశప్రసూతా చాగ్రాతీయ మేవంవిధాని కర్మాణి, నియతం స్వయ మేవేయ మతివినీతతయా కతిపయై రేవ దివసైః కుమార మారాధయిష్యతి, కేవల మతిచిరకాలోపచితా బలవతీ మే ప్రేమప్రవృత్తిరస్యామ్, అవిదితశీలశ్చాస్యాః కుమార ఇతి సందిశ్యతే, సర్వథా తథా కల్యాణినా ప్రయతితవ్యం యథేయ మతిచిర ముచితా పరిచారికా తే భవతి' ఇత్యభిధాయ విరతవచసి కైలాసే కృతాభిజాతప్రణామాం పత్రలేఖాం అనిమిషలోచనం సుచిర మాలోక్య చంద్రాపీడో 'యథాజ్ఞాపయత్యంబా' ఏవ ముక్త్వా కంచుకినం ప్రేషయామాస.

పత్రలేఖాతు తతఃప్రభృతి దర్శనే నైవ సముపజాతసేవారసా న దివా న రాత్రౌ నసుప్తస్య నాసీనస్య నోత్థితస్య న భ్రమతో న రాజకులగతస్య ఛాయేవ రాజసూనోః పార్శ్వం ముమోచ. చన్ద్రాపీడస్యాఽపి తస్యాం దర్శనా దారభ్య ప్రతిక్షణ ముపచీయమానా మహతీ ప్రీతిరాసీత్ అభ్యధికం చ ప్రతిదివస మస్యాః ప్రసాద మకరోత్ ఆత్మహృదయా దవ్యతిరిక్తా మివ చైనాం సర్వవిస్రంభే ష్వమన్యత.

(ఏవం సమతిక్రామత్సు కేషుచి ద్దివసేషు రాజా చంద్రాపీడస్య యౌవరాజ్యాభిషేకం చికీర్షుః ప్రతీహారా నుపకరణసంభారసంగ్రహార్థ మాదిదేశ సముపస్థితయౌవరాజ్యాభిషేకం చ తం కదాచి ద్దర్శనార్థ మాగతం ఆరూఢవినయ మపి వినీతతర మిచ్ఛన్ శుకనాస స్సవిస్తర మువాచ.)

(తాత! చంద్రాపీడ! విదితవేదితవ్యస్యాధీతసర్వశాస్త్రస్య తే నాల్ప మ ప్యుపదేష్టవ్య మస్తి, కేవలం చ నిసర్గత ఏవ అభానుభేద్య మరత్నాలోకోచ్ఛేద్యమప్రదీపప్రభాపనేయ మతిగహనం తమో యౌవన ప్రభవమ్, అపరిణామోపశమో దారుణో లక్ష్మీ మదః, కష్ట మనంజనవర్తి సాధ్య మపర మైశ్వర్యతిమిరాంధత్వమ్, అశిశిరోపచారహార్యో ఽతితీవ్రో దర్పదాహజ్వరోష్మా, సతత మమూలమంత్రగమ్యో విషమో

విషయవిషాస్వాదమోహః, నిత్య మస్నానశౌచబాధ్యో జలవాన్ రాగమలావలేపః, అజస్ర మక్షపావసానప్రబోధా ఘోరాచ రాజ్యసుఖసన్నిపాత నిద్రా భవతి, ఇత్యతో విస్తరే ణాభిధీయసే. గర్భేశ్వరత్వ మభినవయౌవనత్వ మప్రతిమరూపత్వ మమానుషశక్తిత్వం చేతి మహతీయం ఖల్వనర్థపరంపరా, సర్వావినయానా మేకైక మప్యేషా మాయతనం, కిముత సమవాయః, యౌవనారంభే చ ప్రాయః శాస్త్రజలప్రక్షాళననిర్మలాపి కాలుష్య ముపయాతి బుద్ధిః అనుజ్ఝితధవళతాపి సరాగైవ భవతి యూనాం దృష్టిః, అపహరతి చ వాత్యేవ శుష్కపత్రం సముద్భూతరజోభ్రాంతి రతిదూర మాత్మేచ్ఛయా యౌవనసమయే పురుషం ప్రకృతిః, ఇంద్రియహరిణహారిణీ చ సతత మతిదురంతేయ ముపభోగమృగతృష్ణికా, నవయౌవనకషాయితాత్మన శ్చ సలిలానీవ తాన్యేవ విషయస్వరూపాణ్యాస్వాద్యమానాని మధురతరా ణ్యాపతన్తి మనసః, నాశయతి చ దిఙ్మోహ ఇవోన్మార్గప్రవర్తకః పురుష మత్యాసఙ్గో విషయేషు, భవాదృశా ఏవ భవంతి భాజనాన్యుపదేశానామ్, అపగతమలే హి మనసి స్ఫటికమణా వివ రజనికరగభస్తయో విశంతి సుఖ ముపదేశగుణాః, గురువచన మమల మపి సలిల మివ మహదుపజనయతి శ్రవణస్థితం శూల మభవ్యస్య, ఇతరస్య తు కరిణ ఇవ శంఖాభరణం ఆననశోభాసముదయ మధికతర ముపజనయతి, అపహరతి సకల మతిమలిన మపి అంధకార మివ దోషజాతం ప్రదోషసమయనిశాకర ఇవ గురూపదేశః, ప్రశమహేతుః వయఃపరిణామ ఇవ పలితరూపేణ శిరసిజజాల మమలీకుర్వన్ గుణరూపేణ త దేవ [1]పరిణమయతి, అయ మేవ చానాస్వాదితవిషయరసస్య తే కాల ఉపదేశస్య, కుసుమశరశరప్రహారజర్జరితే హృదయే జలమివ గళత్యుపదిష్టమ్, అకారణం చ భవతి దుష్ప్రకృతే రన్వయః శ్రుతం వా వినయస్య, చందనప్రభవో న దహతి కి మనలః?, కింవా ప్రశమహేతునాపి న ప్రచండతరీ భవతి బడబానలో వారిణా?, గురూపదేశశ్చ నామ పురుషాణా మఖిల ప్రక్షాళనక్షమజలం స్నానం-అనుపజాతపలితాదివైరూప్య మజరం వృద్ధత్వం-అనారోపితమేదోదోషం గురూకరణం-అసువర్ణవిరచన మగ్రా

1 పరిణమతి.

ష్యం కర్ణాభరణం - [1]అతీతజ్యోతి రాలోకః-నోద్వేగకరః ప్రజాగరః, విశేషేణ తు రాజ్ఞాం,విరలా హి తేషాముపదేష్టారః,ప్రతిశబ్దక ఇవరాజ వచనమనుగచ్ఛతి జనో భయాత్,ఉద్దామదర్పశ్వయథుస్థగితశ్రవణవివ రాశ్చోపదిశ్యమాన మపి తే న శృణ్వంతి,శృణ్వంతోఽపిచ గజనిమీలి తేనా వధీరయంతః ఖేదయంతి హితోపదేశదాయినో గురూన్, అహం కారదాహజ్వరమూర్ఛాంధకారితా విహ్వలా హి రాజప్రకృతిః, అలీ కాభిమానోన్మాదకారీణి ధనాని, రాజ్యవిషవికారతంద్రీప్రదా రాజలక్ష్మీః.

ఆలోకయతు తావ త్కల్యాణాభినివేశీ లక్ష్మీ మేవ ప్రథమం, ఇయం హి సుభటఖడ్గమండలోత్పలవనవిభ్రమభ్రమరీ లక్ష్మీః క్షీరసా గరా త్పారిజాతపల్లవేభ్యో రాగ మిందుశకలాదేకాంతవక్రతా ము చ్చైశ్శ్రవస శ్చంచలతాం కాలకూటా న్మోహనశక్తిం మదిరాయా మదం కౌస్తుభమణే రతినైష్ఠుర్యం ఇ త్యేతాని సహవాసపరిచయవశా ద్విరహవినోదచిహ్నాని గృహీత్వై వోద్గతా, న హ్యేవంవిధ మపర మపరిచిత మిహ జగతి కిం చి దస్తి, యథేయ మనార్యా లబ్ధాఽపి ఖలుదుఃఖేనపరిపాల్యతే, దృఢగుణపాశసందాననిష్పందీకృతాఽపి నశ్య తి, ఉద్దామదర్పభటసహస్రోల్లాసితాసిలతాపంజరవిధృతాఽపి అపక్రా మతి, మదజలదుర్దినాంధకారగజఘటితఘనఘటాటోపపరిపాలితాఽపి ప్రపలాయతే, నపరిచయంరక్షతి, నాభిజన మీక్షతే, న రూపమాలోక యతే, న కులక్రమమనువర్తతే, న శీలం పశ్యతి, న వైదగ్ధ్యం గణయతి, నశ్రుత మాకర్ణయతి, న ధర్మ మనురుధ్యతే, న త్యాగ మాద్రియతే, నవిశేషజ్ఞం విచారయతి. నాచారం పాలయతి, న సత్య మనుబుధ్య తే, నలక్షణం ప్రమాణీకరోతి, గంధర్వనగరలేఖేవ పశ్యత ఏవ నశ్యతి, అ ద్యా ప్యారూఢమందర [2]పరివర్తావర్తభ్రాంతిజనితసంస్కా రేవ పరిభ్రమతి, కమలినీసంచరణవ్యతికరలగ్ననలిననాళకంటకక్షతేవ న క్వచి న్నిర్భర మాబధ్నాతి పదం, అతిప్రయత్నవిధృతాఽపి పర మేశ్వరగృహేషు వివిధగంధగజగండమధుపానమత్తేవ పరిస్ఖలతి, పారుష్య మి వోపశిక్షితు మసిధారాసు నివసతి, విశ్వరూపత్వమివ గ్రహీతు మాశ్రితా నారాయణమూర్తిమ్, అప్రత్యయబహుళా చ

1 అతీత. 2 పరివర్తభ్రాన్తి.

దివసాంతకమల మివ సముపచితమూలదండకోశ మండల మపి ముంచతి భూభుజం, ల తేవ విటపకా నధ్యారోహతి, గంగేవ వసుజనన్యపి తరంగబుద్బుదచంచలా, దివసకరగతి రివ ప్రకటితవివిధసంక్రాంతిః పాతాళగుహేవ తమోబహుళా, హిడింబేవ భీమసాహసైకహార్యహృదయా, ప్రావృ డివ అచిరద్యుతికారిణీ, దుష్టపిశాచీవ దర్శితానేకపురుషోచ్ఛ్రాయా, స్వల్పసత్త్వ మున్మత్తీకరోతి, సరస్వతీపరిగృహీతమీర్ష్యయేవ నాలింగతి జనమ్, గుణవంత మపవిత్ర మివ స్పృశతి, ఉదారసత్త్వ మమంగళ మివ న బహుమన్యతే,సుజన మనిమిత్త మివ న పశ్యతి, అభిజాత మహి మివ లంఘయతి, శూరం కంటకమివపరిహరతి, దాతారం దుస్స్వప్న మివ న స్మరతి, వినీతం పాతకిన మివ నోపసర్పతి మనస్విన మున్మత్త మివ హసతి, పరస్పరవిరుద్ధం చ ఇంద్రజాల మివ దర్శయంతీ ప్రకటయతి జగతి నిజం చరితమ్, తథాహి— సతతమూష్మాణమారోపయంత్యపి జాడ్య ముపజనయతి, ఉన్నత మాదధానాఽపి నీచస్వభావతా మావిష్కరోతి,తోయరాశిసంభవాఽపి తృష్ణాంసంవర్ధయతి,ఈశ్వరతాం దధానా ప్యశివప్రకృతిత్వమాతనోతి, బలోపచయమాహరం త్యపి లఘిమాన మాపాదయతి,అమృతసహోదరాఽపి కటువిపాకా, విగ్రహవత్యపి అప్రత్యక్షదర్శనా, పురుషోత్తమరతాఽపి ఖలజనప్రియా, రేణుమయీవ స్వచ్ఛ మపి కలుషీకరోతి.)

(యథా యథా చేయం చపలా దీప్యతే తథా తథా దీపశిఖేవ కజ్జల మలిన మేవ కర్మ కేవల ముద్వమతి, తథాహి— ఇయం సంవర్ధనవారిధారా తృష్ణావిషవల్లీనాం, వ్యాధగీతి రింద్రియమృగాణాం, పరామర్శధూమలేఖా సచ్చరితచిత్రాణాం, విభ్రమశయ్యా మోహదీర్ఘనిద్రాణాం, నివాసజీర్ణవలభీ ధనమదపిశాచికానాం, తిమిరోద్గతిః శాస్త్రదృష్టీనాం, పురస్సరపతాకా సర్వావినయానాం, ఉత్పత్తినిమ్నగా క్రోధావేగగ్రాహాణాం, ఆపానభూమి ర్విషయమధూనాం, సంగీతశాలా భ్రూవికారనాట్యానాం, ఆవాసదరీ దోషాశీవిషాణాం, ఉత్సారణవేత్రలతా సత్పురుషవ్యవహారాణాం, అకాలప్రావృట్ గుణకలహంసకానాం, విసర్పణభూమి ర్లోకాపవాదవిస్ఫోటానాం, ప్రస్తావనా కపటనాట, కస్య

కదళికా కామకరిణః, వధ్యశాలా సాధుభావస్య, రాహుజిహ్వా ధర్మేందుమండలస్య।)

న హి తం పశ్యామి యో హ్యపరిచితయాఽనయా న నిర్భరముపగూఢో యో వా న విప్రలబ్ధః, నియత మియ మాలేఖ్యగతాఽపి చలతి, పుస్తకమయ్యపి ఇంద్రజాల మాచరతి, ఉత్కీర్ణాఽపి విప్రలభతే, శ్రుతాఽ ప్యభిసంధత్తే, చింతితాఽపి వంచయతి, ఏవంవిధయాఽపి చానయా దురాచారయా కథ మపి దైవవశేన పరిగృహీతా[1] విక్లబీభవంతి రాజానః సర్వావినయాధిష్ఠానతాం చ గచ్ఛంతి, తథాహి—అభిషేకసమయ ఏవ చైషాం మంగళకలశజలైరివ ప్రక్షాళ్యతే దాక్షిణ్యం, అగ్నికార్యధూమేనేవ మలినీభవతి హృదయమ్, పురోహితకుశాగ్రసమ్మార్జనీభి రివాపనీయతే క్షాంతిః, ఉష్ణీషపట్టబంధేనేవాచ్ఛాద్యతే జరాగమనస్మరణమ్, ఆతపత్రమండలేనేవాపవార్యతే పరలోకదర్శనమ్, చామరపవనై రివాపహ్రియతే సత్యవాదితా, వేత్రదండై రివ ఉత్సార్యంతే గుణాః. జయశబ్దకలకలై రివ తిరస్క్రియంతే సాధువాదాః, ధ్వజపటపల్లవై రివ పరామృశ్యతే యశః, తథాహి—కేచిచ్ఛ్రమవశశిథిలశకునిగళపుటచపలాభిః ఖద్యోతోన్మేషముహూర్తమనోహరాభిర్మనస్విజనగర్హితాభిః సంపద్భిః ప్రలోభ్యమానా ధనలవలాభావలేపవిస్మృతజన్మానోఽనేకదోషోపచితేన దుష్టాసృజేవ రాగావేశేన బాధ్యమానా వివిధవిషయరసగ్రాసలాలసైః పంచభి రప్యనేకసహస్రసంఖ్యైరింద్రియై రాయాస్యమానాః ప్రకృతిచంచలతయా లబ్ధప్రసరేణైకేనాపి శతసహస్రతా మివోపగతేన మనసాఽఽకులీక్రియమాణాః విహ్వలతా ముపయాంతి, కిం చ—గ్రహైరివ గృహ్యంతే, భూతై రివాభిభూయంతే. మంత్రై రివావష్టభ్యంతే, వాయు నేవ విడంబ్యంతే, పిశాచై రివ గ్రస్యంతే, మదనశరై ర్మర్మాభిహతా ఇవ ముఖభంగసహస్రాణి కుర్వతే, ధనోష్మణాపచ్యమానా ఇవ విచేష్టంతే, గాఢప్రహారాభిహతా ఇవాంగాని న ధారయంతి, కుళీరా ఇవ తిర్యక్పరిభ్రమంతి, అధర్మభగ్నగతయః పంగవ ఇవ పరేణ సంచార్యంతే. మృషావాదవిషవిపాకసంజాతముఖరోగా ఇవాతికృచ్ఛ్రేణ జల్పంతి, సప్తచ్ఛద తరవ

1 విక్లబా.

ఇవ కుసుమరజోవికారై రాసన్నవర్తినాం శిరశ్శూల ముత్పాదయన్తి, ఆసన్న మృత్యవ ఇవ పురః స్థితం బన్ధుజన మపి నాభిజానన్తి, ఉత్కమ్పి[illegible] తేజ[illegible] కాలదష్టా ఇవ మహామన్త్రై రపి న ప్రతిబుధ్యన్తే [1]జతుకా ఇవ సోష్మాణం న సహన్తే దుష్టవారణా ఇవ [2]మహామాన స్తమ్భనిశ్చలీకృతా అపి న గృహ్ణన్త్యుపదేశమ్, అతి తృష్ణావిషవేగమూర్ఛితాః కనకమయ మివ సర్వం పశ్యన్తి, [3]ఇషవ ఇవ పానవర్ధితతైక్ష్ణ్యాః పరప్రేరితాః వినాశయన్తి, దూరస్థితాన్యపి ఫలానీవ దండవిక్షేపై ర్మహాకులాని శాతయన్తి, అకాల కుసుమ ప్రసవా ఇవ మనోహరా కృతయోఽపి లోకవినాశహేతవః, శ్మశానాగ్నయ ఇవాతిరౌద్రభూతయః, తైమిరికా ఇ వాదూరదర్శినః, ఉపసృష్టా ఇవ క్షుద్రాధిష్ఠితభవనాః, శ్రూయమాణా అపి ప్రేతపటహా ఇవో ద్వేజయన్తి, చిన్త్యమానా అపి మహాపాతకాధ్యవసాయా ఇవ ఉపద్రవముపజనయన్తి, అనుదివస మాపూర్యమాణాః పాపేనేవాధ్మాతమూ ర్తయో భవన్తి, తదవస్థా శ్చ వ్యసనశతశరవ్యతా ముపగతా వల్మీకతృణాగ్రావస్థితా జలబిందవ ఇవ పతిత మ ప్యాత్మానం నావగచ్ఛన్తి।

అపరే తు స్వార్థనిష్పాదనపరై ర్ధనపిశితగ్రాసగృధ్రై రాస్థాన [4]నళినీబకైః ద్యూతం వినోద ఇతి-పరదారాభిగమనం వైదగ్ధ్య మితి-మృగయా శ్రమ ఇతి-పానం విలాస ఇతి-ప్రమత్తతా శౌర్య మితి స్వదారపరిత్యాగోఽవ్యసనితేతి-గురువచనావధీరణ మపరప్రణేయత్వ మితి-అజితభృత్యతాసుఖోపసేవ్యత్వ మితి-నృత్యగీతవాద్యవేశ్యాభిసక్తి రసికతేతి-మహాప[5]రాధానాకర్ణనం మహానుభావతేతి - పరిభవసహత్వం క్షమేతి-స్వచ్ఛన్దతా ప్రభుత్వ మితి-దేవావమాననం మహాసత్త్వతేతి వన్దిజనఖ్యాతి ర్యశ ఇతి-తరళతా ఉత్సాహ ఇతి-అవిశేషజ్ఞతా అపక్షపాతిత్వ మితి-దోషా నపి గుణపక్ష మధ్యారోపయద్భిః అంతః స్వాయ మపి విహసద్భిః ప్రతారణకుశలై ర్ధూర్తై రమానుషోచితాభిః స్తుతిభిః ప్రతార్యమాణా విత్తమదమత్తచిత్తా నిశ్చేతనతయా తథేత్యా

1 జాతుపాభరణానీవ. 2 మహామాన స్తంభ. 3 ఇషవఇవ.
4 నళినీబకైః. 5 రాధానకర్ణ.

త్మన్యారోపితాలీకాభిమానాః మర్త్యధర్మాణోఽపి దివ్యాంశావతీర్ణమివ సదైవతమివాతిమానుషమాత్మానముత్ప్రేక్షమాణాః ప్రారబ్ధదివ్యోచితచేష్టానుభావాః సర్వజనస్యోపహాస్యతా ముపయాంతి, ఆత్మవిడంబనాం చానుజీవినా జనేన క్రియమాణామభినందంతి, మనసా దేవతాధ్యారోపణప్రతారణాసంభూతసంభావనోపహతాశ్చాంతః ప్రవిష్టా పరభుజద్వయమివాత్మబాహుయుగళం సంభావయంతి త్వగంతరితతృతీయలోచనం స్వలలాటమాశంకంతే, దర్శనప్రదానమప్యనుగ్రహం గణయంతి, దృష్టిపాత మప్యుపకారపక్షే స్థాపయంతి, సంభాషణమపి సంవిభాగమధ్యే కుర్వంతి, ఆజ్ఞామపి వరప్రదానం మన్యంతే, స్పర్శమపి పావనమాకలయంతి, మిథ్యామాహాత్మ్యగర్వనిర్భరాశ్చ న ప్రణమంతి దేవతాభ్యః, కిం చ—న పూజయంతి ద్విజాతీన్, న మానయంతి మాన్యాన్, నార్చయంత్యర్చనీయాన్, నాభివాదయం త్యభివాదనార్హాన్, నాభ్యుత్తిష్ఠంతి గురూన్, అనర్థకాయాసాంతరితవిషయోపభోగసుఖమిత్యుపహసంతి విద్వజ్జనం, జరావైక్లబ్యప్రలపితమితి పశ్యంతి వృద్ధజనోపదేశమ్, ఆత్మప్రజ్ఞాపరిభవ ఇత్యసూయంతి సచివోపదేశాయ, కుప్యంతి హితవాదినే, సర్వథా తమభినందంతి తమాలపంతి తం పార్శ్వే కుర్వంతి తం సంవర్ధయంతి తేన సహ సుఖమవతిష్ఠన్తే తస్మై దదతి తం మిత్రతాముపజనయంతి తస్య వచనం శృణ్వంతి తత్ర వర్షంతి తం బహుమన్యంతే తమాప్తతామాపాదయంతి యోఽహర్నిశమనవరతముపరచితాంజలిరధిదైవత మివ విగతాన్యకర్తవ్యః స్తౌతి యో వా మాహాత్మ్యముద్భావయతి.

కింవా తేషాం సాంప్రతం యేషామతినృశంసప్రాయోపదేశనిర్ఘృణం కౌటిల్యశాస్త్రం ప్రమాణమ్-అభిచారక్రియాక్రూరైకప్రకృతయః పురోధసో గురవః-పరాభిసంధానపరామంత్రిణఉపదేష్టారః-నరపతిసహస్రభుక్తోజ్ఝితాయాం లక్ష్మ్యామాసక్తిః-మారణాత్మకేషు శాస్త్రేష్వభియోగః సహజప్రేమార్ద్రహృదయానురక్తాభ్రాతర ఉచ్ఛేద్యాః

తదేవం ప్రాయోఽతికుటిలకష్టచేష్టాసహస్రదారుణే రాజ్యతంత్రే అస్మిన్ మహా[1]మోహాంధకారిణి చ యౌవనే కుమార! తథా ప్ర

1 మోహకారిణి.

యతేథాః యథా నోపహస్యసే జనైః-న నిన్ద్యసే సాధుభిః-న ధిక్క్రియసే గురుభిః-నోపాలభ్యసే సుహృద్భిః-న శోచ్యసే విద్వద్భిః-యథా చ [1]న ప్రతార్యసే విటైః-న ప్రహస్యసే కుశలైః-నాస్వాద్యసే భుజంగైః-నావలుప్యసే సేవకవృకైః నవఞ్చ్యసే ధూర్తైః-న ప్రలోభ్యసే వనితాభిః-న విడమ్బ్యసే లక్ష్మ్యా-న నర్త్యసే మదేన నోన్మత్తీక్రియసే మదనేన-నాక్షిప్యసే విషయైః-నావకృష్యసే రాగైః-నాపహ్రియసే సుఖేన-కామం భవాన్ ప్రకృత్యైవ ధీరః, పిత్రా చ మహతా ప్రయత్నేన సమారోపితసంస్కారః, తరళహృదయమప్రతిబుద్ధం చ మదయన్తి ధనాని, తథాపి భవద్గుణసన్తోషో మా మేవం ముఖరీకృతవాన్, ఇద మేవ చ పునఃపునరభిధీయసే, 'విద్వాంసమపి సచేతనమపి మహాసత్త్వమప్యభిజాత మపి, ధీర మపి ప్రయత్నవన్త మపి పురుష మియం దుర్వినీతా ఖలీకరోతి లక్ష్మీ' రితి, సర్వథా కల్యాణైః పిత్రా క్రియమాణ మనుభవతు భవాన్ నవ[2]యౌవనరాజ్యాభిషేకమంగళమ్, కులక్రమాగతాముద్వహ పూర్వపురుషైరూఢాం ధురమ్, అవనమయ ద్విషతాం శిరాంసి, ఉన్నమయ బన్ధువర్గమ్, అభిషేకానన్తరంచ ప్రారబ్ధదిగ్విజయః పరిభ్రమన్ విజితామపి తవ పిత్రా సప్తద్వీపసముద్రభూషణాం పునర్విజయస్వ వసున్ధరామ్, అయం చ తే కాలః ప్రతాపమారోపయితుమ్, ఆరూఢప్రతాపో రాజా త్రైలోక్యదర్శీవ సిద్ధాదేశో భవతి' ఇత్యేతావదభిధాయోపశశామ,

ఉపశాన్తవచసి శుకనాసే చన్ద్రాపీడస్తాభి రమలాభి రుపదేశవాగ్భిః ప్రక్షాళిత ఇవ ఉన్మీలిత ఇవ స్వచ్ఛీకృత ఇవ అభిషిక్త ఇవ అభిలిప్త ఇవ నిర్మృష్ట ఇవ అలంకృత ఇవ పవిత్రీకృత ఇవ ఉద్భాసిత ఇవ ప్రీతహృదయో ముహూర్తం స్థిత్వా స్వభవనమాజగామ

తతః కతిపయదివసాపగమే చ రాజా స్వయముత్క్షిప్తమంగళకలశః సహ శుకనాసేన పుణ్యే ఽహని పురోధసా సంపాదితాశేషరాజ్యాభిషేకమంగళం అనేకనరపతిసహస్రపరివృతః సర్వేభ్యస్తీర్థేభ్యః సర్వాభ్యో నదీభ్యః సర్వేభ్య శ్చ సాగరేభ్యః సమాహృతేన

1 యథా చ న ప్రహస్యసే విటైర్న ప్రతార్యసే కుశలైః 2 యౌవరాజ్యాభి.

సర్వౌషధిభిః సర్వఫలైః సర్వమృద్భిః సర్వరత్నైశ్చ పరిగృహీతేన ఆనందబాష్పజలమిశ్రేణ మంత్రపూతేన వారిణా సుతమభిషిషేచ. అభిషేకసలిలార్ద్రదేహం చ తం లతేవ పాదపాంతరం నిజపాదపమముంచత్యపి తారాపీడం తత్క్షణమేవ సంచక్రామ రాజలక్ష్మీః. అనంతరమఖిలాంతఃపురపరివృతయా చ ప్రేమార్ద్రహృదయయా విలాసవత్యా స్వయమాపాటలానామోదినా చంద్రాతపధవళేన చందనేనానులిప్తమూర్తిః అభినవవికసితసితకుసుమకృతశేఖరః గోరోచనాచ్ఛురితదేహః దూర్వాప్రవాలరచితకర్ణపూరో దీర్ఘదశమనుపహతమిందుధవళం దుకూలయుగళం వసానః పురోహితప్రతిబద్ధప్రతిసరప్రసాధితపాణిః అభినవరాజలక్ష్మీకమలినీమృణాళేనాభిషేకదర్శనార్థమాగతేన సప్తర్షిమండలేనేవ హారేణాలింగితవక్షఃస్థలః సితకుసుమగ్రథితాభిరాజానులంబినీభిరిందుకరకలాపకోమలాభిర్వైకక్షకస్రగ్భిర్నిరంతరనిచితశరీరతయా ధవళవేషపరిగ్రహతయా చ నరసింహ ఇవ విధృతకేసరనికరః కైలాస ఇవ స్రవత్స్రోతస్వినీస్రోతోరాశిః ఐరావత ఇవ మందాకినీమృణాళజాలజటిలః క్షీరోద ఇవ స్ఫురితఫేనలవాకులః తత్కాలప్రతిపన్నవేత్రదండేన పిత్రా స్వయం పురః ప్రరబ్ధసముత్సారణస్సభామండపముపగమ్య కాంచనమయం శశీవ మేరుశృంగం చంద్రాపీడః సింహాసనమారురోహ.

ఆరూఢస్య చాస్య కృతయథోచితసకలరాజలోకసమ్మానస్య ముహూర్తం స్థిత్వా దిగ్విజయప్రయాణశంసీ ప్రళయఘనఘటాఘోషఘర్ఘరధ్వనిః ఉదధిరివ మందరఘాతైః వసుంధరాపీఠమివ యుగాంతనిర్ఘాతైః ఉత్పాతజలధర ఇవ తటిద్దండపాతైః పాతాళకుక్షిరివ మహావరాహఘోణాభిఘాతైః కనకకోణైరభిహన్యమానః ప్రస్థానదుందుభిరామంథరం దధ్వాన. యేన ధ్వనతా సమాధ్మాతానీవ ఉన్మీలితానీవ ముఖరీకృతానీవ పృథక్కృతానీవ విస్తారితానీవ గర్భీకృతానీవ ప్రదక్షిణీకృతానీవ బధిరీకృతానీవ రవేణ భువనాంతరాణి విశ్లేషితా ఇవ దిశామన్యోన్యబంధసంధయః యస్య చ భయవశవిషమచలితోత్తానఫణాసహస్రేణ ఆలింగ్యమాన ఇవ రసాతలే శేషేణ ముహుర్ముహురభిముఖదత్తదంతోర్ధ్వఘాతైరాహూయమాన ఇవ దిక్షు దిక్కుంజరైః

సన్త్రాసరచితరేచితమండలైః ప్రదక్షిణీక్రియమాణ ఇవ నభసి దివసకరరథతురగైః అపూర్వశర్వాట్టహాసశంకాహర్షహుఙ్కృతేన ([1]అశ్రుతపూర్వ) ఆభాష్యమాణ ఇవ కైలాసశిఖరిణి త్ర్యంబకవృషభేణ కృతగంభీరకంఠగర్జితేన ప్రత్యుద్గమ్యమాన ఇవ[2] మేరావైరావతేన అశ్రుతపూర్వరవరోషావేశతిర్యగవనమితవిషాణమండలేన ప్రణమ్యమాన ఇవ యమసద్మని కృతాంతమహిషేణ సంత్రస్తలోకపాలాకర్ణితో బభ్రామ త్రిభువనమఖిలం నినాదః. తతో దుందుభిరవమాకర్ణ్య జయ జయేతి చ సర్వతః సముద్ఘుష్యమాణజయశబ్దః సింహాసనాత్ సహ ద్విషతాం శ్రియా సంచచాల చంద్రాపీడః సమన్తాత్ ససంభ్రమోత్థితైశ్చ పరస్పరసంఘట్టవిఘటితహారసూత్రవిగళితాన్ అనవరతమాశావిజయప్రస్థానమంగళలాజానివ ముక్తాఫలప్రకరాన్ క్షరద్భిః పారిజాత ఇవ సితకుసుమముకుళపాతిభిః కల్పపాదపైః ఐరావత ఇవ విముక్తకరశీకరైరాశాగజైః గగనాభోగ ఇవ తారాగణవర్షిభిర్దిగంతరైః జలదకాల ఇవ స్థూల జలలవాసారస్యందిభిర్జలధరైః అనుగమ్యమానో నరపతిసహస్రైః ఆస్థానమండపాన్నిరగాత్.

నిర్గత్య చ పూర్వారూఢయా పత్రలేఖయా సమధ్యాసితాంతరాసనాముపపాదితప్రస్థానసముచితమంగల్యాకారాం ససంభ్రమాధోరణోపనీతాం కరేణుకామధిరుహ్య అచలరేచకచక్రీకృతక్షీరోదావర్తపాండురేణ దశవదనబాహుదండావస్థితకైలాసకాంతినా ముక్తాఫలజాలినా శతశలాకేన ఆతపత్రేణ నివార్యమాణాతపో నిర్గంతుమారేభే నిర్గచ్ఛంశ్చ అభ్యంతరావస్థిత ఏవ ప్రాకారాంతరితదర్శనానాం ద్వారావస్థితానాం ప్రతిపాలయతాం రాజ్ఞా మున్మయూఖానాం చూడామణీనామలక్తకద్రవద్యుతిముపాబహుళేనాలోకబాలాతపేన రాజ్యాభిషేకానంతరప్రసృతేన స్వప్రతాపవహ్నినేవాత్యర్థంపింజరీక్రియమాణా దశ దిశో యావరాజ్యాభిషేకజన్మనా నిజానురాగేణేవ రజ్యమానమవనితల[3]మాపన్నరిపువినాశపిశునేన దిగ్దాహేనేవ పాటలీక్రియమాణమంబరతలమభిముఖాగతభువనతలలక్ష్మీచరణాలక్తకరసేనేవ లోహితాయమానాతపం దివసం దదర్శ.

---

1 ఏతన్నాస్తి క్వచిత్. 2 విబుధసద్మన్యైరావతేన. 3 మాసన్న.

వినిర్గతశ్చ ససంభ్రమప్రచలితగజఘటాసహస్రైః అన్యోన్యసంఘట్టజర్ఝరితాతపత్రమండలైః ఆదరావనతమౌళిశిథిలమణిమకుటపంక్తిభిః అవర్జితరత్నకర్ణపూరైః కపోలస్థలస్ఖలితరత్నకుండలైః ఆజ్ఞప్తసేనాపతినిర్దిశ్యమాననామభిరవనిభుజాం చక్రవాళైః ప్రణమ్యమానః బహుళసిందూరరేణుపాటలేన క్షితితలడోలాయమానస్థూలముక్తాకలాపావచూడేన సితకుసుమమాలాజాలశబలశిరసా సకలగ్నసంధ్యాతపేన తిర్యగావర్జితశ్వేతగంగాప్రవాహేణ తారాగణదంతురితశిఖరశిలాతలేన మేరుగిరిణేవ గన్ధమాదనేనానుగమ్యమానః కనకాలంకారప్రభాప్రతానకల్మాషితావయవేన చ దత్తకుంకుమస్థాసకేనేవాకృష్యమాణేనేంద్రాయుధేన సనాథీకృతపురోభాగః శనైశ్శనైః ప్రథమమేవ శాతక్రతవీమాశామభిప్రతస్థే.

అథ చలితగజఘటాకంపితధవళాత [1]పత్రవనం అనేకకల్లోలపరం పరాపతితచంద్రమండలప్రతిబింబసహస్రం మహాప్రళయజలధిజలమివ ప్లావితమహీతల మద్భుతోద్భూతకలకల మఖిలం సంచచాల బలమ్.

ఉచ్చలితస్య చాస్య స్వభవనాదుపపాదితప్రస్థానమంగళో ధవళదుకూలవాసాః సితకుసుమాంగరాగో మహతా బలసమూహేన నరేంద్రబృందైశ్చానుగమ్యమానో, ధృతధవళాతపత్రో ద్వితీయ ఇవ యువరాజః త్వరితపదసంచారిణ్యా కరిణ్యా వైశంపాయనః సమీపమాజగామ. ఆగత్య చ రజనికర ఇవ రవే రాసన్నవర్తీ బభూవ, అనంతరమితశ్చేతశ్చ నిర్గతో యువరాజ ఇతి సమాకర్ణ్య ప్రధావతాం బలానాం భరేణ చలితకులశైలకీలితజలధిజలతరంగగతేవ తత్క్షణమాచకమ్పే మేదినీ సమ్ముఖాగతైరన్యైశ్చాన్యైశ్చ ప్రణమద్భిర్భూమిపాలైః అంశులతాజాలజటిలచూళికానాం మణిమకుటానా మాలోకేనోన్మిషితబహుళరోచిషాం చ పత్రభంగినీనాం కేయూరమండలీనాం ప్రభాసంతానేన క్వచిద్వికీర్యమాణచాషపక్షక్షోదా ఇవ క్వచి దుత్పతితశిఖికులచలచ్చంద్రకశతశారా ఇవ క్వచి దకాలజలధరతటిత్తరళా

1 పత్రం అనేక.

ఇవ క్వచిత్సకల్పతరుపల్లవా ఇవ క్వచిత్ శతయజ్ఞచాపా ఇవ క్వచిత్సబాలాతపా ఇవా క్రియంత దశ దిశః ధవళాన్యపి వివిధమణినికరకల్మాషై రుత్సర్పిభిశ్చూడామణిమరీచిభి ర్మాయూరాణి వారాజంత రాజ్ఞామాతపత్రాణి క్షణేన చ తురగమయ మివ మహీతలం కుంజరమయ మివ దిక్చక్రవాళ మాతపత్రమండలమయ మి వాంతరిక్షం ధ్వజవనమయమి వాంబరతల మిభమదగంధమయ ఇవ సమీరణః భూపాలమయీవ ప్రజాసృష్టిః ఆభరణాంశుమయీవ దృష్టిః కిరీటమయ ఇవాతపః చామరమయ ఇవ దివసః జయశబ్దమయ మివ త్రిభువన మభవత్ సర్వత శ్చకులపర్వతాకారైః ప్రచలద్భిర్మత్తవారణైః ఉత్పాతచంద్రమండలనిభై శ్చ ప్రేంఖద్భి రాతపత్రైః సంవర్తకాంభోదగంభీరభీమనాదేన చ ధ్వనతా దుందుభినా తారకావర్షసదృశేన విసర్పతా గజశీకరనికరేణ ధూమకేతుధూసరై శ్చోల్లసద్భిరవనిరజోదండకైః నిర్ఘాతపాతపరుషగంభీరఘోషైశ్చ కరికంఠగర్జితైః క్షతజ[1]కణవర్షబభ్రుణా చ భ్రమతా మతంగజకుంభసిందూరరేణునా సంక్షుభితజలధిజలకల్లోలచంచలాభి శ్చ విసర్పంతీభిస్తురంగమాలాభిః అంధకారితదిగంతరేణ చానవరతం క్షరతా గజమదజలధారాదుర్దినేన కలకలేన చ భువనాంతరవ్యాపినా మహాప్రళయకాల ఇవ సంజజ్ఞే.

[2]బహుళబలకోలాహలభీతా ఇవ ధవళధ్వజనివహనిరంతరావృతా యయుః క్వాపి దశ దిశః మలినావనిరజః సంస్పర్శశంకిత మివ సమదగజఘటావనమాలసహస్రసంరుద్ధ మతిదూర మంబరమపససార. ప్రచలితవేత్రలతాసముత్సార్యమాణా ఇవ తురగఖురరజోధూసరమర్కకిరణా ముముచుః పురోభాగం. ఇభకరశీకరనిర్వాపణత్రస్త ఇవాతపత్రసంఛాదితాతపో దివసో ననాశ. బహుళబలభరజర్జరీకృతా మదకలకరిచరణశతతాడితా ద్వితీయేవ ప్రయాణభేరీ భైరవం భూమీ రరాస. గుల్ఫద్వయసే చతురంగముఖవినిస్సృతసితఫేనపల్లవితే మదపయసి మదస్రుతాం కరిణాం ప్రచస్ఖలుః పదే పదే పదాతయః. హరితాళపరిమళినిభేన చాతిపటునా గజమదామోదే నానులిప్తస్య సామజస్యేవ

---

1 కణవమణవర్ష. 2 బహులకోలాహలధూసరతాభీతా ఇవార్క-. 3 ప్రబలవేత్రి వేత్ర.

సముపయయా [1]లిఖితాన్యగంధగ్రహణసామర్థ్యాం ఘ్రాణేంద్రియస్య: క్రమేణ చ ప్రసర్పతో బలస్య పురః ప్రధావతాం జనకదంబకానాం కోలాహలేన తారతరదీర్ఘేణ చ కాహళానాం నినాదేన ఖురరవవిమిశ్రేణ చ వాజినాం హేషారవేణ అనవరతకర్ణతాళ[2]స్వనసంపృక్తేన చ దంతినామాడంబరరవేణ గ్రైవేయకకింకిణీక్వణితానుసృతేన చ గతివశా ద్విషమ[3]విరావిణీనాం ఘంటానాం టంకృతేన మంగళశంఖశబ్దసంవర్ధితధ్వనీనాం చ ప్రయాణపటహానాం నినాదేన ముహుర్ముహు రితస్తత స్తాడ్యమానానాం చ డిండిమానాం నిస్స్వనేన జర్జరీకృతశ్రవణపుటస్య మూర్ఛే వాభవత్ జనస్య.

శనై శ్శనై శ్చ బలసంక్షోభజన్మా క్షితేరనేకవర్ణతయా క్వచిజ్జీర్ణశఫరక్రోడధూమ్రః క్వచిత్క్రమేళకసటాసన్నిభః క్వచిత్పరిణతరల్లకరోమపల్లవమలినః క్వ చి త్పత్త్రోర్ణతంతుపాండురః క్వ చి జ్జరఠమృణాళదండధవళః క్వ చి జ్జరత్కపికేసరకపిలః క్వ చిద్ధరవృషభరోమంథఫేనపిండపాండురః త్రిపథగాప్రవాహ ఇవ హరిచరణప్రభవః కుపిత ఇవ ముంచన్ క్షమామారబ్ధపరిహాస ఇవ రుంధన్నయనాని వితృషిత ఇవ పిబన్ కరికరశీకరజలాని పక్షవానివోత్పతన్ గగనతలమళినివహ ఇవ చుంబ న్మదలేఖాం మృగపతిరివ రచయన్ కరికుంభస్థలీషు పద ముపాత్తవిజయ ఇవ గృహ్ణన్ పతాకాః జరాగమ ఇవ పాండరీకుర్వన్ శిరాంసి ముద్రయన్నివపక్ష్మాగ్రసంస్థితో దృష్టిమాజిఘ్రన్నివ మకరందమధుబిందులగ్నః కర్ణోత్పలాని మదకరకర్ణతాళతాడనత్రస్త ఇవావిశన్ కర్ణశంఖోదరవివరాణి పీయమాన ఇవ ఉన్ముఖిభిరవనిపతిముకుటమణిభంగమకరికాభిః అభ్యర్చ్యమాన ఇవ తురగముఖవిక్షేపవిప్లుతైః ఫేనపల్లవకుసుమస్తబకైః అనుగమ్యమాన ఇవ మత్తగజఘంటాకుంభభిత్తిసంభవేన ధాతుధూళివలయేన ఆలింగ్యమాన ఇవ చలచ్చామరకలాపవిధుతేన పటవాసపాంసునా ప్రోత్సాహ్యమాన ఇవ నరపతిశేఖరసహస్రపరిచ్యుతైః కుసుమకేసరరజోభిః ఉత్పాతరాహు రివ దివసకరమండలమకాండ ఏవ పిబన్ నృపప్రస్థాన

2 నిఖిలాన్య. 2 స్వరసంపృక్తేన. 3 విరాగి.

మంగళప్రతిసరవలయమాలికాసు గోరోచనాచూర్ణాయమానః క్రకచకృతచందనక్షోదధూసరో రేణురుత్పపాత. అపరిమాణబలసంఘట్టసముపచీయమానశ్చ శనైశ్శనైస్సహంరన్నివ విశ్వమశేష మకాలకాలమేఘపటలమేదురో విస్తారముపగంతుమారేభే.

తేన చ క్రమేణోపచీయమానబహుళమూర్తినా దిగ్విజయమంగళధ్వజేన రిపుకులకమలప్రళయనీహారేణ రాజలక్ష్మీవిలాసపటవాసచూర్ణేన అహితాతపత్రపుండరీకమండతుషారేణ సేనాభరపీడితమహీతలమూర్ఛాంధకారేణ చలద్బలజలదకాలకదంబకుసుమోద్గమేన దివసకరకిరణకమలవనోద్దళనద్విపయూథేన గగనమహీతలప్లావనప్రళయపయోధిపూర్ణేన త్రిభువనలక్ష్మీశిరోవకుంఠనపటేన మహావరాహకేసరనికరకర్బురేణ ప్రళయానలధూమరాజిమాంసలేనపాతాళతలాదివోత్థితా, చరణేభ్య ఇవ నిర్గచ్ఛతా, లోచనేభ్య ఇవ నిష్పతతా, దిగ్భిత్తిభ్య ఇవాగచ్ఛతా, నభస్తలాదివ పతతా, పవనాదివోల్లసతా, రవికిరణేభ్య ఇవ సంభవతా, అనపహృతచేతనేన నిద్రాగమేన అనవగణితసూర్యేణాంధకారేణ అఘర్మకాలోపస్థితేన భూమిగృహేణ అనుదితతారాగణనివహేన బహుళనిశాప్రదోషేణ అపతితసలిలేన జలధరసమయేన అభ్రాంతభుజంగేన రసాతలేన హరిచరణేనేవ సంవర్ధమానేన త్రిభువనమలంఘ్యత రజసా.

వికచకువలయవనమివ నవోదకేన గగనతలమవష్టభ్యమానమలక్ష్యత క్షణాత్ క్షీరోదఫేనపాండునా క్షితిక్షోదేన బహుళరజోధూసరిత మశిశిరకిరణబింబ మవచూడచామర మివ నిష్ప్రభమభవత్. దుకూలపట్టధవళా కదళికేన కలుషతామాజగామ గగనాపగా నరపాలబలభర మతిగురు మసహమానా పున రివ భారావతారణార్థమమరలోకమారురోహ [1]రజోమిషేణ మహీ నిశ్శేషనిపీతాతపమంతర్దహ్యామాన మివ జలధిజలేషు ధూసరితరవిరథధ్వజపటమపతదవనిరజః ముహూర్తేన చ గర్భవాసమివ సంహారసాగరజలమివ కృతాంతజఠరమివ మహాకాలముఖమివ నారాయణోదర మివ బ్రహ్మాండమివ వివేశ

1 రజోనిభేన.

పృథివీ. మృణ్మయ ఇవ బభూవ దివసః [1]ప్రస్థమయ్యా ఇవ చకాశిరే ककుభః. [2]ఏకమహాభూతమయ మివ త్రైలోక్య మాసీత్.

అథ నిజమదోష్మసంతప్తానాం దిశిదిశికరవివరవినిస్సృతైః క్షురద్భిః క్షీరోదక్షోదధవలైః శీకరాసారైః కర్ణపల్లవప్రహతి [3]విప్లుతేన చ విసర్పతా దానజలబిందుదుర్దినేన హేషారవవిక్షిప్తైశ్చ వాజినాం లాలాజలలవజాలకై రుపశమితే రజసి పునరుపజాతాలోకాసు దిక్షు సాగరసలిలాదివోన్మగ్న మాలోక్య తదపరిమాణం బల ముపజాతవిస్మయః సర్వతో దత్తదృష్టిర్వైశంపాయనశ్చంద్రాపీడమాబభాషే.

'యువరాజ! కిం న జితం దేవేన మహారాజాధిరాజేన తారాపీడేన యజ్జేష్యసి, కా దిశో న వశీకృతా యా వశీకరిష్యసి, కాని దుర్గాణి న ప్రసాధితాని యాని ప్రసాధయిష్యసి, కాని ద్వీపాంతరాణి నాత్మీకృతాని యాన్యాత్మీకరిష్యసి, కాని రత్నాని నోపార్జితాని యాన్యుపార్జయిష్యసి, కేవా న ప్రణతా రాజానః, తైర్న విరచితః శిరసి బాలకమలకుట్మలకోమలః సేవాంజలిః, తైర్న మసృణీకృతాః ప్రతిబద్ధహేమపట్టైర్లలాటైస్సభాభువః, తైర్న ఘృష్టాః పాదపీఠే చూడామణయః, తైర్న ప్రతిపన్నా [4]వేత్రయష్టయః, తైర్నోద్ధూతాని చామరాణి, తైర్నోచ్చారితా జయశబ్దాః, కేషాం న పీతాః కిరీటపత్రమకరైః సలిలధారా ఇవ నిర్మలా స్త్వచ్చరణనఖమయూఖరాజయః, ఏతేహి తే చతురుదధిజలావగాహదుర్లలితబలమదావలిప్త దశరథభగీరథభరతదిలీపాలర్క-మాంధాతృప్రతిమాః కులాభిమానశాలినః సోమపాయినోమూర్ధాభిషిక్తాః పృథివ్యాం సర్వపార్థివా రక్షాభూతమివాభిషేకపయః పాతపూతైః చూడామణిపల్లవై రుద్వహంతి మంగల్యాంభవచ్చరణరజస్సంహతిం, ఏభి రియ మాదిపర్వతై రివాపరైర్ధృతా ధరిత్రీ, ఏతాని చాప్యమీషా మాప్లావితపరదిగంతరాలాని సైన్యాని భవంత ముపాసతే, తథాహి—పశ్య యస్యాం యస్యాం దిశి విక్షిప్యతేచక్షుః తస్యాం తస్యాం రసాతల మి వోద్గిరతి వసు ధేవ సూతే కకుభ ఇవ వమంతి

1 ప్రస్తమయ్యా. 2 రేణురూపేణేవ పరిణతమంబరతలం ఏకమహా. 3 విస్మృతేన. 4 వేత్రలతాః.

గగనతల మివ వర్షతి దివస ఇవ సృజతి బలాని, అపరిమితబలభరాక్రాంతా మన్యే స్మరతి మహాభారత సమరసంక్షోభస్యాద్యక్షితిః. ఏషశిఖరదేశేషు పరిస్ఖలితమండలో ధ్వజాన్ గణయన్నివ కుతూహలాద్భ్రమతి కదళీకావనాన్తరేషు మయూఖమాలీ,సర్వతశ్చ మదజలముచాం కరిణామేలాపరిమళసురభిణి వేణికావాహిని మదవారిణి నిరంతరమగ్నాని పతితమధుకరకులకలకల[1]కలితా కాళిందీజలకల్లోలకలితేవ భాతి భూతధాత్రీ—సైన్యభరసంక్షోభభయాత్ సరిత ఇవ గగనతలముత్పతితాః సంఛాదయంత్యేతాః దిక్చక్రవాళ మిందుధవళాధ్వజపంక్తయః, సర్వథా చిత్రం యన్నాద్య విఘటితసకలకులశైలసంధిబంధా సహస్రశః శకలీభవతి బలభరేణ ధరిత్రీ యద్వా బలభరపీడితవసుధాధారణవిధురా న చలంతి ఫణినాంపత్యుః ఫణాభిత్తయః'

ఇతి ఏవం వదత ఏవ తస్య యువరాజః సముచ్ఛ్రితానేకతోరణాం తృణమయప్రాకారమందిరసహస్రసంబాధా ముల్లాసితధవళపటమండపశతశోభినీ మావాసభూమిమవాప తస్యాం చావతీర్య రాజవత్సర్వాః క్రియా శ్చకార సర్వై శ్చ తైస్సమేత్య నరపతిభి రమాత్యైశ్చవివిధాభిః కథాభిర్వినోద్యమాన స్తం దివసమశేషమభినవపితృవియోగజన్మనా శోకావేగేనాయాస్యమానహృదయో దుఃఖేనాత్యవాహయత్. అతివాహితదివసశ్చ యామినీ మపి స్వశయనీయస్య నాతిదూరే నిహితశయననిషణ్ణేన వైశంపాయనేన అన్యతశ్చ సమీపే క్షితితలవిన్యస్తకుథప్రసుప్తయాపత్త్రలేఖయా సహ అంతరాపితృసక్తిమంతరా మాతృసంబంధమంతరా శుకనాసమయం కుర్వన్నాలాపం నాత్యుపజాతనిద్రః ప్రాయేణ జాగ్రదేవ నిన్యే ప్రత్యుషసిచోత్థాయ తేనైవ క్రమేణానవరతప్రయాణకైః ప్రతిప్రయాణకముపచీయమానేనసేనాసముదాయేన జర్ఝరయన్ వసుంధరాం, ఆకంపయన్ గిరీన్, ఉత్సించన్ సరితః, రిక్తీకుర్వన్ సరాంసి చూర్ణయన్ కాననాని, సమీకుర్వన్ విషమాణి, దళయన్ దుర్గాణి, పూరయ న్నిమ్నాని,నిమ్నయన్ స్థలాని ప్రాతిష్ఠత శనై శ్శనై శ్చ స్వేచ్ఛయా పరిభ్రమన్, ఉన్నతాన్

1 కలిలా.

నమయన్, ఆశ్వాసయన్ భీతాన్, రక్షన్ శరణాగతాన్, ఉన్మూలయన్ విటపకాన్, ఉత్సాదయన్ కణ్టకాన్, అభిషిఞ్చన్ స్థానస్థానేషు రాజపుత్రాన్, సమ్మార్జయన్ రత్నాని, ప్రతీచ్ఛన్నుపాయనాని, గృహ్ణన్ కరాన్, ఆదిశన్ దేశవ్యవస్థాః, స్థాపయన్ స్వచిహ్నాని, కుర్వన్ కీర్తనాని, లేఖయన్ శాసనాని, పూజయన్నగ్రజన్మనః, ప్రణమన్మునీన్ పాలయన్నాశ్రమాన్, జనయన్ జనానురాగం, ప్రకాశయన్ విక్రమం, ఆరోపయన్ ప్రతాపం, ఉపచిన్వన్ యశః, విస్తారయన్ గుణాన్, ప్రఖ్యాపయన్ సచ్చరితం, ఉద్యోతయన్ పౌరుషం, ఆమృద్నన్ వేలావనాని, బలరేణుభి రాధూసరీకృతసకలసాగరసలిలః పృథివీం విచచార. ప్రథమం ప్రాచీం తత స్త్రిశంకుతిలకాం తతో వరుణలాంఛనామనంతరం చ సప్తర్షితారాశబలాం దిశం విజిగ్యే. వర్షత్రయేణ చాత్మీకృతాశేషద్వీపాంతరం సకల మేవ చతురంభోధిఖాతవలయపరిఖాప్రమాణం బభ్రామ మహీమండలం. తతః క్రమేణ నిర్జితసకలభువనతలః ప్రదక్షిణీకృత్య వసుధాం పరిభ్రమన్ కదాచి త్కైలాససమీపచారిణాం [1] హేమజటనామ్నాం కిరాతానాం సువర్ణపురం నామ నివాసస్థానం నాతివిప్రకృష్టం పూర్వజలనిధే ర్జిత్వా జగ్రాహ తత్ర చ నిఖిలధరణీతలపర్యటనఖిన్నస్య నిజబలస్య విశ్రామహేతోః కతిపయాన్ దివసా నతిష్ఠత్.

ఏకదా తు తత్రస్థ ఏవేంద్రాయుధ మారుహ్య మృగయా నిర్గతో విచరన్ కాననం శైలశిఖరా దవతీర్ణం యదృచ్ఛయా కిన్నరమిథున మద్రాక్షీత్. అపూర్వదర్శనతయా తు సముపజాతకుతూహలః కృతగ్రహణాభిలాషః తత్సమీప మాదరా దుపసర్పితతురగ స్సముపససర్ప. అదృష్టపూర్వపురుషదర్శనత్రాసప్రధావితం చ తత్పలాయమాన మనవరతపార్ష్ణిప్రహారద్విగుణీకృతజవే నేంద్రాయుధేన ఏకాకీ నిర్గత్య నిజబలసమూహా త్సుదూర మనుససార 'అత్ర గృహ్యతే అత్ర గృహ్యతే, ఇదం గృహీత మిదం గృహీత' మిత్యతిరభసాకృష్టచేతా మహాజవతయా తురంగమస్య ముహూర్తమాత్రేణైకపద మి

1 హేమకూటధామ్నాం.

వాసహాయ స్తస్మా త్ప్రదేశా త్పంచదశయోజనమాత్ర మధ్వానం జగామ. తచ్చానుబధ్యమానం కిన్నరమిథున మాలోకయత ఏవాస్య సమ్ముఖాపతిత మచలతుంగశిఖర మారురోహ. ఆరూఢే చ తస్మిఁ శనై శ్శనై స్తదనుసారిణీం నివర్త్య దృష్టి మచలశిఖరప్రస్తరశకలప్రతిహతగతిప్రసరో విధృతతురంగ శ్చంద్రాపీడ స్తస్మిఁ కాలే సముపారూఢశ్రమస్వేదార్ద్రశరీర మింద్రాయుధ మాత్మానం చావలోక్య క్షణ మివ విచార్య స్వయమేవ విహస్యాచింతయత్ 'కి మితి నిరర్థకమయ మాత్మా మయా శిశు నే వాయాసితః? కి మనేన గృహీతేనాగృహీతేన వా కిన్నరయుగళేన ప్రయోజనమ్? గృహీత మిదం తతః కిం? అథ న గృహీతం తతోఽపి కిమ్? అహో మే మూర్ఖతాయాః ప్రకారః! అహో య త్కించన కారితాయా మాదరః! అహో నిరర్థకవ్యాపారేష్వభినివేశః! అహో బాలిశచరితేష్వాసక్తిః! సాధుఫలంకర్మక్రియమాణం వృథా జాతమ్, అవశ్యకర్తవ్యా క్రియా ప్రస్తుతా విఫలీభూతా, సుహృత్కార్య ముపపాద్యమానం నోపపన్నం, రాజధర్మః ప్రవర్తితో న నిష్పన్నః, గుర్వర్థః ప్రారబ్ధో న పరిసమాప్తః, విజిగీషువ్యాపారయత్నో న సిద్ధః, కస్మా దహ మావిష్ట ఇవోత్సృష్టనిజపరివార ఏతావతీం భూమి మాయాతః? కస్మాచ్చ మయా నిష్ప్రయోజనమిదమనుసృత మశ్వముఖద్వయమ్?' ఇతి విచార్యమాణే యత్సత్యమాత్మైవ మే పర ఇవ హాస ముపజనయతి, న జానే కియతాఽధ్వనా విచ్ఛిన్న మితో బల [1]మనుయాయి మే, మహాజవో హీంద్రాయుధో నిమిషమాత్రేణాతిదూర మతిక్రామతి, న చాగచ్ఛతా మయా తురగవేగవశా త్కిన్నరమిథునే బద్ధదృష్టినా అస్మిన్నవిరళతరుశతశాఖాగుల్మలతాసంతానగహనే నిరంతరనిపతితశుష్కపర్ణావకీర్ణతలే మహావనే పంథా నిరూపితః యేన ప్రతినివృత్య యాస్యామి, న చాస్మిఁ ప్రదేశే ప్రయత్నేనాపి పరిభ్రమతా మర్త్యధర్మా కశ్చిదాసాద్యతే య స్సువర్ణపురగామినం పంథాన ముపదేక్ష్యతి, శ్రుతం హి మయా బహుశః కథ్యమానముత్తరేణ సువర్ణపురం సీమాంతలేఖా పృథివ్యాః సర్వజనపదానాం తతః పరతో నిర్మానుషమరణ్యం

1 మన్వయాయి.

తచ్చాతిక్రమ్య కైలాసగిరి రితి, అయం చ కైలాసః, త దిదానీం ప్రతినివృత్త్యై కాకినా స్వయ ముత్ప్రేక్ష్యోత్ప్రేక్ష్య దక్షిణామాశాం కేవలమంగీకృత్య గంతవ్యం, ఆత్మకృతానాం హి దోషాణాం నియత మనుభవితవ్యం ఫల మాత్మనైవ, ఇత్యవధార్య వామకరతలవలిత రశ్మిపాశ స్తురంగం వ్యావర్తయామాస.

వ్యావర్తితతురంగశ్చ పునశ్చింతితవాన్ 'అయ ముద్భాసిత ప్రభాభాస్వరో భగవాన్ భాను రధునా దివసశ్రియో రశనామణిరివ మధ్య మలంకరోతి, పరిశ్రాంత శ్చాయ మింద్రాయుధః, త దేనం తావ దాగృహీతకతిపయదూర్వాప్రవాలకబలం కస్మింశ్చిత్సరసి శిలాప్రస్రవణే వా సరిదంభసి వా స్నాతపీతోదక మపనీతశ్రమం కృత్వా స్వయం చ సలిలం పీత్వా కస్య చిత్తరోరధశ్ఛాయాయాం ముహూర్తమాత్రం విశ్రమ్య తతో గమిష్యామి' ఇతి చింతయిత్వా సలిల మన్విష్యన్ ముహుర్ముహు రిత స్తతో దత్తదృష్టిః పర్యటన్ నలినీ జలావగాహోత్థిత స్యాచిరాపక్రాంతస్య చ మహతో గిరిచరస్య వనగజయూధస్య [1]చరణోత్తారితైః పంకపటలై రార్ద్రీకృతం కరావకృష్టైశ్చ సమ్మృణాళమూలనాళైః కమలకలాపైః కల్మాషితం ఆర్ద్రార్ద్రైశ్చ శైవలప్రవాళైః శ్యామలితోద్దేశముద్గళితైశ్చ కమలకుముదకువలయకల్హారకుట్మలై రంతరాంతరావిచ్ఛురిత ముత్ఖాతైశ్చ సకర్దమైశ్శాలూకకందై రాకీర్ణం ఖండితైశ్చ కుసుమస్తబకసారై ర్వనపల్లవై రాచ్ఛాదిత మాలూనాభిశ్చ కుసుమోప[2]విష్టనిష్పిష్టోచ్ఛ్వసత్ షట్పదాభి ర్వనలతాభి రాకులిత మభినవవకుళకుసుమపరిమళవాహినా చ తమాలపల్లవరసశ్యామేన మదజలేన సర్వతః సిక్తం మార్గ మద్రాక్షీత్.

ఉపజాతజలాశయశంకశ్చ తం ప్రతీప మనుసరన్ ఉద్గ్రీవదృశ్యై రుపరి ఛత్రమండలాకారైః సరళసాలసల్లకీప్రాయై రవిరళై రపి నిశ్శాఖతయావిరళై రివోపలక్ష్యమాణైః పాదపై రుపేతేన స్థూలకపిలవాలుకేన శిలాతలబహుళతయావిరళతృ[3]ణోలుపేన వనద్విపదళన

1 చరణోత్థాపితైః. 2 విష్టోల్లసత్షట్పదాభిః. 3 ణోలపేన.

దళితమనశ్శిలాధూళికపిలేన ఆభంగినీభిరుత్కీర్ణాభిరివ పత్త్రభంగకుటిలాభిః పాషాణభేదకమంజరీభిర్జటిలీకృతశిలాంతరాళేన అనవరతగళద్గుగ్గులుద్రుమద్రవార్ద్రీకృతదృషదా శిఖరస్రుతశిలాజతురసపిచ్ఛిలోపలేన [1]టంకసఖురఖురఖండితహరితాళక్షోదపాంసులేన ఆఖునఖరోత్ఖాతబిలవిప్రకీర్ణ కాంచనచూర్ణేన సికతానిమగ్నచమరకస్తూరికామృగీఖుర పంక్తినా సంకీర్ణజీర్ణరంకురల్లకరోమప్రకరనిచితేన విషమశిలాచ్ఛేదోపవిష్ట [2]జీవంజీవకయుగళేన వనమానుషమిథునాధ్యాసితతటగుహాముఖేన గంధపాషాణపరిమళామోదినా వేత్రలతా[3]ప్రతానవతా ప్రరూఢవేణుకైలాసతలేన కంచి దధ్వానం గత్వా తస్యైవ కైలాసశిఖరిణః పూర్వోత్తరే దిగ్భాగే జలభారాలసజలధరవ్యూహ మివ బహుళపక్షక్షపాంధకార మివ పుంజీకృత మత్యాయతం తరుషండం దదర్శ తం చ సమ్ముఖా దాగతేన కుసుమరజఃకషాయామోదినా జలసంసర్గశిశిరేణ శీకరిణా చందనరసస్పర్శేనాలింగమాన ఇవ [7]జలతరంగమారుతేన కమలమధుపానమత్తానాంచ శ్రోత్రహారిభిః కలహంసానాం కోలాహలైరాహూయమాన ఇవ ప్రవివేశ.

ప్రవిశ్య చ తస్య తరుషండస్య మధ్యభాగే మణిదర్పణ మివ త్రైలోక్యలక్ష్మ్యాః స్ఫటికభూమిగృహ మివ వసుంధరా దేవ్యాః నిర్గమనమార్గ మివ సాగరాణాం నిష్యంద మివ దిశా[6]మవతార మివ జలాకారం గగనతలస్య కైలాస మివ ద్రవతామాపన్నం తుషారగిరి మివ విలీనం చంద్రాతప మివ రసతా ముపేతం హరాట్టహాస మివ జలీభూతం త్రిభువనపుణ్యరాశి మివ సరోరూపేణావస్థితం వైడూర్యగిరిజాల మివ సలిలాకారేణ పరిణతం శరదభ్రబృంద మివ ద్రవీభూయైకత్ర నిష్యందితం ఆదర్శభవన మివ ప్రచేతసః స్వచ్ఛతయా మునిమనోభి రివ సజ్జనగుణై రివ హరిణలోచనప్రభాభి రివ ముక్తాఫలాంశుభి రివ నిర్మిత మాపూర్ణపర్యంత మపి అంతస్స్పష్టదృష్టసకలవృత్తాంతతయా రిక్త మివోపలక్ష్యమాణం అనిలోద్ధూతజలతరంగశీకరధూళీజన్మభిస్సర్వత స్సము

1 టంకసహాయఖుర. 2 జీవజ్జీవక. 3 ప్రతానప్రరూఢవేణునా కైలాస. 4 తచ్ఛ. 5 జలతరంగరుతేన. 6 మంశావతార మివ గగనతలస్య.

క్షితై స్సంరక్ష్యమాణ మి వేంద్రచాపసహస్రైః ప్రతిమానిభే నాంతః ప్రవిష్టసకలకాననశైలనక్షత్రగ్రహచక్రవాళం త్రిభువన ముద్భిన్నపంకజే నోదరేణ నారాయణ మివ బిభ్రాణ మాసన్నకైలాసావతీర్ణస్య చ శతశో భగవతః ఖండపరశో ర్మజ్జనోన్మజ్జనక్షోభచలితచూడామణిచంద్రఖండచ్యుతేనామృతరసేన జలక్షాళితవామార్ధకపోలగళితలావణ్యప్రవాహానుకారిణా సమ్మిశ్రితజల ముపకూలతమాలవనప్రతిబింబాంధకారితాభ్యంతరై ర్దృశ్యమానరసాతలద్వారై రివ సలిలప్రదేశై ర్గంభీరతరం దివాప్యుపజాతనిశాశంకై శ్చక్రవాకమిథునైః పరిహ్రియమాణనీలోత్పలవనగహనమసకృత్పితామహపరిపూరితకమండలుపరిపూతజల మనేకశో వాలఖిల్యకదంబకకృతసంధ్యోపాసనం బహుశః సలిలావతీర్ణసావిత్రీభగ్న దేవతార్చనకమలం సహస్రశ స్సప్తర్షిమండలస్నానపవిత్రీకృతం సర్వదాసిద్ధవధూధౌతకల్పలతావల్కలపుణ్యీకృతోదక ముదకక్రీడాదోహదాగతానాం చ గుహ్యకేశ్వరాంతఃపురకామినీనాం మకరకేతుచాపచక్రాకృతిభి రతివికసై రావర్తిభి ర్నాభిమండలై రాపీతసలిలం క్వచిద్వరుణ[1]హంసాక్రాంతవికచకమలవనషండం క్వచి ద్దిగ్గజమజ్జనజర్జరితజరన్మృణాలజాలదండం క్వచి త్త్ర్యంబకవృషభవిషాణకోటిఖండితతటశిలాఖండం క్వచి ద్యమమహిషశృంగశిఖరవిక్షిప్తఫేనపిండం క్వచి దైరావతదశనముసలఖండితకుముద[2]షండం యౌవన మి వోత్కలికాబహుల ముత్కంఠితమివ మృణాళవలయాలంకృతం మహాపురుషమివ మీనమకరకూర్మచక్రప్రకటలక్షణం షణ్ముఖచరిత మివ శ్రూయమాణక్రౌంచవనితాప్రలాపం భారత మివ పాండుధార్తరాష్ట్రకులకృతక్షోభ మమృతమథనసమయ మివ తీరావస్థితశితికంఠపీయమానవిషం కృష్ణబాలచరితమివ తటకదంబశాఖాధిరూఢహరికృతజలప్రపాతక్రీడం మదనధ్వజ మివ మకరాధిష్ఠితం దివ్య మి వానిమిషలోచనరమణీయ మరణ్య మివ విజృంభమాణపుండరీక మురగకుల మి వానంతశతపత్త్రపద్మోద్భాసితం కంసబల మివ మధుకరకులోపగీయమానకువలయాపీడం కద్రూస్తనయుగళ మివ నాగ సహస్రపీతపయోగండూ

1 హంసోపాత్తకమలవనమకరందం. 2 ఖండం.

షం మలయ మివ చందనశిశిరవన మసత్సాధన మి వాదృష్టాంత మతి మనోహర మాహ్లాదనం దృష్టే రచ్ఛోదం నామ సరో దృష్టవాన్.

ఆలోకమాత్రే ణై వాపగతశ్రమోదృష్ట్వా [1]మన స్యకరో దూహం 'అహో! నిష్ఫల మపి మే తురగముఖమిథునానుసరణ మేత దాలోకయత స్సర స్సఫలతా ముపగతం, అద్య పరిసమాప్త మీక్షణయుగళస్య ద్రష్టవ్యదర్శనఫలమ్, ఆలోకితః ఖలు రమణీయానా మంతః, దృష్ట ఆహ్లాదనీయానా మవధిః, వీక్షితా మనోహరాణాం సీమాంతలేఖా, ప్రత్యక్షీకృతా ప్రీతిజననానాం పరిసమాప్తిః, విలోకితా దర్శనీయానా మవసానభూమిః, ఇద ముత్పాద్య సరస్సలిలం అమృతరస ముత్పాదయతా వేధసా పున రుక్తతా మివ నీతా స్వసృష్టిః, ఇద మపి ఖల్వమృత మివ సర్వేంద్రియాహ్లాదనసమర్థమ్, అతివిమలతయాచక్షుషః ప్రీతిముపజనయతి, శిశిరతయాస్పర్శసుఖ ముపాహరతి, కమలసుగంధితయాఘ్రాణ మాప్యాయయతి, హంసముఖరతయా శ్రుతి మానందయతి, స్వాదుతయా రసనా మాహ్లాదయతి, నియతం చాస్యైవ దర్శనతృష్ణయా న పరిత్యజతి భగవాన్ కైలాస [2]నివాసన ముమాపతిః, న ఖలు సాంప్రత మాచరతి జలశయనదోహదం దేవో రథాంగపాణిః, యదిద మమృతరససురభిసలిల మపహాయ లవణరసపరుషపయ స్స్యదన్వతి స్వపితి. నూనం చేదం న ప్రథమ మాసీ త్సరః, యేన ప్రళయే వరాహఘోణాభిఘాతభీతా భూతధాత్రీ కలశయోనిపానపరికలితసకలసలిలం సాగరమవతీర్ణా, అన్యథా యద్య త్రాగాధానేకపాతాళగంభీరాంభసి నిమగ్నా భవే న్మహాసరసి కి మేకేన మహావరాహసహస్రై రపి నాసాదితా భవేత్, నూనం చాస్మా దేవ సలిలలేశ మాదా యాదాయ మహాప్రళయేషు ప్రళయపయోదాః ప్రళయదుర్దినాంధకారితదశదిశః ప్లావయంతి భువనాంతరాణి, మన్యే చ [3]యత్త త్సలిలమయం బ్రహ్మాండరూప మాదా భువన మభూ త్తదిదం పిండీభూతం సరోవ్యపదేశేనావస్థితమ్.'

1 మనస్యేవమకరోత్. 2 నివాసవ్యసన. 3 యత్సృష్టేరగ్రే సలిల.

ఇతి విచారయన్నేవ తస్య శిలాశకలకర్కశవాలుకాప్రాయం విద్యాధరోద్ధృతసనాళకుముదకలాపార్పితానేకచారుసైకతలింగ మరుంధతీదత్తదినకరార్ఘ్యపయఃపర్యస్తరక్తకమలశోభిత ముపకూలశిలాతలోపవిష్టజలమానుషనిషేవ్యమాణాతపమభగ్నయా చ కైలాసస్య స్నానాగతమాతృమండల పద[1]పంక్తిముద్రాంకిత మవకీర్ణభస్మసూచిత మగ్నోత్థితగణబృందోద్ధూలన మవగాహావతీర్ణగణపతిగండస్థలగళిత మదప్రస్రవణసిక్త మతిప్రమాణపాదానుమీయమానతృషితకాత్యాయనీ సింహావతారమార్గం దక్షిణం తీర మాసాద్య తురగాదవతతార. అవతీర్య చ వ్యపనీతపర్యాణ మింద్రాయుధ మకరోత్. క్షితితల లుఠితోత్థితం చ గృహీతకతిపయయవసగ్రాసం సరోఽవతార్య పీత సలిల మిచ్ఛయా స్నాతం చోత్థాప్య అన్యతమస్య సమీపవర్తినస్తరో ర్మూల శాఖాయా ముపగతఖలీనం హస్తపాశశృంఖలయా కనకమయ్యా [2]చరణౌ బద్ధ్వా కృపాణికావలూనాన్ క్షిప్త్వా చాగ్రతః కతిచిత్సర స్తీరప్రరూఢ దూర్వాప్రవాలకబలాన్ స్వయ మపి సలిల మవతతార. తతశ్చ ప్రక్షాళితకరచరణయుగళ శ్చాతక ఇవ కృత్వా జలముము మాహారం చక్రాహ్వయ ఇవాస్వాద్య మృణాళశకలాని శిశిరాంశు రివ కరాగ్రైః స్పృష్ట్వా కుముదాని ఫణీ వాభినంద్య జలతరంగవాతా ననంగశరప్రహారాతుర ఇవోరసి నిధాయ నలినీదళో త్తరీయ మరణ్యగజ ఇవ శీకరార్ద్రపుష్కరోపశోభితకరః సరస్సలిలా దుదగాత్. ప్రత్యగ్రభగ్న శిశిరైశ్చ సమృణాలైర్జలకణికాచితైః కమలినీపలాశై ర్లతామండపపరిక్షిప్తే శిలాతలే సంస్తర మాస్తీర్య నిధాయ శిరసి పిండీకృత ముత్తరీయం నిషసాద. ముహూర్తం విశ్రాంతశ్చ తస్య సరస ఉత్తరే తీరప్రదేశే సముచ్చరంత మున్ముక్తకకబలేన నిశ్చలశ్రవణపుటేన తన్ముఖీభూతేనోద్గ్రీవేణేంద్రాయుధేన ప్రథమ మాకర్ణితం శ్రుతిసుభగం వీణాతంత్రీఝంకారమిశ్రమమానుషం గీతశబ్ద మశృణోత్. కుతో ఽత్ర విగతమర్త్యసంపాతే ప్రదేశే గీతధ్వనేః సంభూతి రితి సముపజాతకౌతుకః కమలినీపత్ర[3]సంస్తరా దుత్థాయ తామేవ గీతసంపాతసూచితాం దిశం చక్షుః ప్రాహిణోత్ అతిదవీయస్తయా తు తస్య ప్రదేశస్య ప్రయత్న

1 పంకిత. 2 చరణే. 3 ప్రస్తరాత్.

వ్యాపృతలోచనో ఽపి విలోకయన్ న కించి ద్దదర్శ. త మేవ కేవల మనవరతం గీతశబ్దం శుశ్రావ కుతూహలవశాచ్చ గీతధ్వని ప్రభవజిజ్ఞాసయా కృత గమనబుద్ధి రత్రపర్యాణ మింద్రాయుధ మారుహ్య ప్రియగీతైః ప్రథమ ప్రస్థితై [1]రపి వనహరిణై రుపదిశ్యమానవర్త్మా సప్తచ్ఛదవకుళై లాలవంగలవలీలతాలోలకుసుమసురభిపరిమళయా అళికులవిరుతిముఖరితయా తమాలనీలయా దిఙ్నాగమదవీథ్యేవ పశ్చిమయా సర స్తీరవనలేఖయా నిమిత్తీకృత్య తం గీతధ్వని మభిప్రతస్థే.

క్రమేణ చ సమ్ముఖాగతైః అచ్ఛనిర్ఝరజలకణజాలజనితజడిమభిః జర్జరితభూర్జవల్కలైః ధూర్జటివృషభరోమంథఫేనబిందువాహిభిః షణ్ముఖశిఖండిశిఖాచుంబిభిః అంబికాకర్ణపూరపల్లవోల్లాసనదుర్లలితై రుత్తరకురుకామినీకర్ణోత్పలప్రేంఖోలనదోహదిభిః ఆకంపిత[2]తక్కోలైః నమేరుకుసుమపాంసుపాతిభిః పశుపతిజటాబంధాన్తర్వాసుకిపరిపీతశేషై రాహ్లాదిభిః పుణ్యైః కైలాసమారుతై రభినంద్యమానో గత్వా చ తం ప్రదేశం సర్వతో మరకతహరితైః హారిహారీతరుతిరమణీయైః శ్రీమద్భృంగరాజనఖరజర్జరితజరఠకుట్మలైః ఉన్మదకోకిలకులకబళీకృతసహకారకోమలాగ్రపల్లవైః ఉన్మదషట్చరణచక్రవాళవాచాలితవికచచూతకలికైః అచకితచకోరచంచుచుంబితమరీచాంకురైః చంపకపరాగపుంజపింజరపింజలజగ్ధపిప్పలీఫలైః ఫలభరనికరనిపీడితనిబిడదాడిమీనీడప్రసూతకలవింకైః ప్రక్రీడితచపలకపికులకరతలతాడనతరళితతాళీపుటైః అన్యోన్యకలహకుపితకపోతపోత సంపాతలోలపక్షపాళీపాతితకుసుమైః కుసుమరజోరాశిశారశారికాశ్రితశిఖరైః శుకశతముఖనఖశిఖరశకలితఫలస్ఫీతైః జలధరజలలుబ్ధవిప్రలబ్ధముగ్ధచాతకధ్వానముఖరితతమాల[3]షండైః ఇభకలభకోల్లూనపల్లవవేల్లితలవలీవలయైః ఆలీయమాననవయౌవనమదమత్తపారావత పక్షక్షేపపర్యస్తకుసుమస్తబకైః తనుపవనకంపితకోమలకదళీదళవీజితైః అవిరళఫలనికరావనతనాలికేరవనైః అకఠోరపత్రపుటపూగవిటపీపరివృతైః అనివారితవిహంగతుండఖండితపిండఖర్జూరజాలకైః మదముఖరమయూరీమధురరవవిరావితాంతరైః ఆ

1 రప్రార్థితైరపి 2 కల్లోలైః. 3 ఖండైః.

కలితకలికాకలాపదంతురైః అంతరాంతరా కైలాస[1]తరంగితసైకతశీతలభూమిభాగైః వనదేవతాకరతలనివహానిభ మలక్తకజలలవసిక్తమివ కిసలయనికర మతిసుకుమార ముద్వహద్భిః గ్రంథిపర్ణకగ్రాససముదితచమరీకులనిషేవితమూలైః కర్పూరాగరుప్రాయైః. ఇంద్రాయుధై రివ ఘనావస్థానైః కుముదై రివాదత్తదినకరశరప్రవేశశిశిరాభ్యంతరైః దాశరథిబలై రివాంజననీలనలపరిగతప్రాంతైః ప్రాసాదై రివ సహారావతైః భవనతాపసై రివ సన్నిహితవేత్రాసనైః రుద్రై రివ నాగలతాబద్ధపరికరైః ఉదధికూలపులినై రివ నిరంతరోద్భిన్నప్రవాలతాలంకురజాలకైః అభిషేకసలిలై రివ సర్వౌషధికుసుమఫలకిసలయసనాథైః ఆలేఖ్యగృహై రివ బహువర్ణచిత్రపత్రశకునిశతశోభితైః కురుభి రివ భారద్వాజద్విజోపసేవితైః మహాసమరముఖై రివ పున్నాగసమాకృష్టశిలీముఖైః మహాకరిభిరివ ప్రలంబబాలపల్లవస్పృష్టభూతలైః అప్రమత్తపార్థివై రివ పర్యంతావస్థితబహుగుల్మకైః దంశితై రివ భ్రమర[2]సంపాతకవచావృతకాయైః ప్రయాణాభిముఖై రివ వానరకరాంగులీస్పృష్టగుంజైః అవనిపాలశయనై రివ సింహపాదాంకితతలైః ఆరబ్ధపంచతపఃక్రియై రివోచ్ఛిఖశిఖిమండలపరివృతైః దీక్షితై రివ కృతకృష్ణసారవిషాణకండూయనైః జరద్గృహమునిభిరివ జటాలవాలకమండలుధరైః ఇంద్రజాలికై రివ దృష్టిహారిభిః పాదపైః పరివృతం చంద్రప్రభనామ్నః తస్య సరసః పశ్చిమే తీరే కైలాసపాదస్య జ్యోత్స్నావదాతయా ప్రభయా ధవళయత స్తం ప్రదేశం భూతలభాగసన్నివిష్టం భగవతః శూలపాణేః శూన్యం సిద్ధాయతన మపశ్యత్.

తచ్చ పవనోద్ధూతై రిత స్తతః సమాపతద్భిః కేతకీగర్భధూళిభి ర్ధవళీక్రియమాణకాయః పశుపతిదర్శనహేతో ర్బలా దివ ప్రతిపాద్యమానం భస్మవ్రత మాయతనప్రవేశపుణ్యై రివ పరిగృహ్యమాణః ప్రవిశ్యాద్రాక్షీత్ చతుస్స్తంభస్ఫటికమండపికాతలప్రతిష్ఠిత మచిరోద్ధృతై రార్ద్రా[3]ర్ద్రశిఖరగళజ్జలబిందుభిః ఊర్ధ్వవిపాటితచంద్ర

1 తరంగిణీతరంగిత సికతతలభూమి 2 సంఘాత. 3 ద్రై ర్దలశిఖర.

బింబదళై రివ నిజాట్టహాసావయవై రివ శేషఫణాశకలై రివ పాంచజన్యసహోదరై రివ క్షీరోదహృదయాకారై రుపపాదితమౌక్తికమకుటవిభ్రమైః శుచిభి ర్మందాకినీపుండరీకైః కృతార్చన మమలముక్తాశిలాఘటితలింగ మశేషత్రిభువనవందితచరణం చరాచరగురుం చతుర్ముఖం భగవంతం త్ర్యంబకమ్.

తస్య చ దక్షిణాం మూర్తి మాశ్రిత్యాభిముఖీ మాసీనా ముపరచితబ్రహ్మాసనా మతివిస్తారిణా సర్వదిఙ్ముఖప్లావకేన ప్రళయవిప్లుతక్షీరపయోధిపయఃపూరపాండురేణ అతిదీర్ఘకాలసంచితేన తపోరాశి నేవ స్వతో విసర్పతా పాదపాంతరైః త్రిస్రోతో జలనిభేన పిండీభూయ వహతేవ దేహప్రభావితానేన సగిరికాననం [1]హాతభయ మివ తం ప్రదేశం కుర్వతీ మన్యథైవ ధవళయంతీ కైలాసగిరి మంతర్ద్రష్టు రపి లోచనపథప్రవిష్టేన శ్వేతిమాన మివ మనో నయంతీ మతిధవళ ప్రభాపరిగతదేహతయా స్ఫటికగృహగతా మివ దుగ్ధసలిలమగ్నా మివ విమల[2]చీనాంశుకాంతరితా మివ ఆదర్శతలసంక్రాంతా మివ శరదభ్రపటలతిరస్కృతా మివ అపరిస్ఫుటవిభావ్యమానావయవాం పంచమహాభూతమయ మపహాయ ద్రవ్యాత్మక[3]మంగళనిష్పాదనోపకరణకలాపం ధవళగుణే నైవ కేవలేనోత్పాదితాం దక్షాధ్వరక్రియా మివోద్ధతగణకచగ్రహభయోపసేవితత్ర్యంబకాం నిరంతరభస్మోల్లుంఠనసితాంగీం రతి మివ మదనదేహనిమిత్తం హరప్రసాదనార్థ మాగృహీతహరారాధనాం క్షీరోదధిదేవతా మివ సహవాసపరిచితహరచంద్రలేఖోత్కంఠాకృష్టా మిందుమూర్తి మివ స్వర్భానుభయకృతత్రినయనశరణగమనా మైరావతదేహచ్ఛవి మివ గజాజినావకుంఠనోత్కంఠితశితికంఠచింతితోపనతాం పశుపతిదక్షిణముఖహాసచ్ఛవి మివ నిర్గత్యకృతావస్థానాం శరీరిణీ మివ రుద్రోద్ధూలనవిభూతి మావిర్భూతాం జ్యోత్స్నా మివ హరకంఠాంధకారవిఘట్టనోద్యమప్రాప్తాం గౌరీ[4]తపస్సిద్ధి మివ కృతదేహపరిగ్రహాం కార్తికేయకౌమారవ్రతక్రియా మివ మూర్తిమతీం గిరిశవృషభదేహద్యుతి మివ పృథగవస్థితా మాయతనతరుకుసుమసమృద్ధి మివ శంకరాభ్యర్చనాయ స్వయ

---

1 దంతమయమివ తం. 2 చేలాంశుకాం. 3 మగనిష్పాద.
4 మనశ్శుద్ధి మివ.

ముద్యతాం పితామహతపస్సిద్ధి మివ మహీతల మవతీర్ణా మాదియుగప్రజాపతికీర్తి మివ సప్తలోకభ్రమణఖేదవిశ్రాంతాం త్రయీ మివ కలియుగధ్వస్తధర్మశోకగృహీతవనవాసా మాగామికృతయుగబీజకలా మివ ప్రమదారూపేణావస్థితాం దేహవతీ మివ మునిజనధ్యానసంపద మమరగజవీథీ మివాభ్రగంగాభ్యాగమవేగపతితాం కైలాసశ్రియమివ దశముఖోన్మూలనక్షోభనిపతితాం శ్వేతద్వీపలక్ష్మీ మివాన్యద్వీపాంతరావలోకనకుతూహలాగతాం కాశకుసుమవికాసకాంతి మివ శరత్సమయ ముదీక్షమాణాం శేషశరీరచ్ఛాయా మివ రసాతల మపహాయ నిర్గతాం ముసలాయుధ దేహప్రభా మివ మధుమదవిఘూర్ణనాయాసవిగళితాం శుక్లపక్షపరంపరా మివ పుంజీకృతాం సర్వహంసై రివ ధవలతయా కృతసంవిభాగాం ధర్మహృదయా దివ నిర్గతాం శంఖా ది వోత్కీర్ణాం ముక్తాఫలా ది వాకృష్టాం మృణాలై రివ విరచితావయవాం దంతదళై రివ ఘటితా మిందుకరకూర్చకై రివ ప్రక్షాళితాం వర్ణసుధాచ్ఛటాభి రివాచ్ఛురితాం అమృత ఫేనపిండై రివ పాండురీకృతాం పారదరసధారాభి రివ ధౌతాం రజతద్రవేణేవ నిర్మృష్టాం చంద్రమండలాదివోత్కీర్ణాం కుటజకుందసింధువారకుసుమచ్ఛవిభి రివోల్లాసితా మియత్తా మివ ధవళిమ్నః స్కంధావలంబినీభి రుదయతటగతా దర్కబింబా దుద్ధృత్య బాలరశ్మిప్రభాభి రివ నిర్మితాభిః ఉన్మిషత్తడిత్తనుతరళతేజస్తామ్రాభిః అచిరస్నానావస్థితవిరళవారికణతయా ప్రణామలగ్నపశుపతిచరణభస్మచూర్ణాభి రివ జటాభి రుద్భాసితశిరోభాగాం జటాపాశగ్రథిత ముత్తమాంగేన మణిమయం నామాంక మీశ్వరచరణద్వయ ముద్వహంతీం రవిరథతురగఖురముఖక్షుణ్ణనక్షత్రక్షోదవిశదేన భస్మనా ఽలంకృతలలాటపట్టికాం శిఖరశిలాశ్లిష్టశశాంకకలామివ శైలరాజమేఖలా మతులభక్తిప్రసాధితయా లక్షీకృతలింగయా ద్వితీయయేవ పుండరీకమాలయా దృష్ట్యా సంభావయంతీం భూతనాథ మనవరతగీతపరిస్ఫురితాధరపుటవశాదతిశుచిభిః శుద్ధహృదయమయూఖై రివ గీతగుణై రివ స్వరై రివ స్తుతివర్ణై రివ మూర్తిమద్భిర్ముఖా న్నిష్పతద్భి ర్దశనాంశుభిః పున

రివ స్నపయంతీం గౌరీపతి మతివిమలై శ్చ వేదార్థైరివ సాక్షాత్కృతా మహాముఖాదాకృష్టైః గాయత్రీవర్ణై రివ గ్రంథనా ముపగతైః నారాయణనాభిపుండరీకబీజై రివోద్ధృతైః సప్తర్షిభి రివ కరతలస్పర్శపూత మాత్మాన మిచ్ఛద్భి స్తారకారూపేణాగతైః ఆమలకీఫలస్థూలై ర్ముక్తాఫలై రుపరచితేనాక్షవలయేనాధిష్ఠితకంఠభాగాం పరివేషపరిగతచంద్రమండలామివ పౌర్ణమాసీమధోముఖహారశిరఃకపాలమండలాకారేణమోక్షపురద్వారకలశకాంతినా స్తనయుగళేన ఏకహంసమిథునసనాథా మివ శ్వేతగంగాం గౌరీసింహసటామయేనేవ చామరరుచిరాకృతినా స్తనయుగళమధ్యనిబద్ధగ్రంథినా కల్పతరువల్కలేన కృతోత్తరీయకృత్యా మయుగ్మలోచనసకాశాత్ ప్రసాదలబ్ధేన చూడామణిచంద్రమయూఖజాలేనేవ మండలీకృతేన బ్రహ్మసూత్రేణ పవిత్రతరీకృతకాయామాప్రపదీనేన చ స్వభావసితేనాపి బ్రహ్మాసనబంధోత్తానచరణతలప్రభాపరిప్లవంగా ల్లోహితాయమానేన దుకూలపటేన ప్రావృతనితంబాం యౌవనేనాఽపి స్వకాలోపసర్పిణా నిర్వికారవినీతేనశిష్యేణేవోపాస్యమానాం లావణ్యేనాపి కృతపుణ్యేనేవ స్వచ్ఛాత్మనాపరిగృహీతాం రూపేణాపి రుచిరలోచనేన విగతచాపలేనాయతనమృగేణేవ నిషేవితా ముత్సంగగతాం చ స్వసుతా మివ సూక్ష్మశంఖఖండికాంగుళీయకపూరితాంగుళినా త్రిపుండ్రకావశేషభస్మపాండురేణ ప్రకోష్ఠబద్ధశంఖఖండకేన నఖమయూఖదంతురతయా గృహీతదంత[1]కోశేనేవ దంతమయీం దక్షిణకరేణ వీణా మాస్ఫాలయంతీం ప్రత్యక్షామివ గంధర్వవిద్యాం మణిమండపికాస్తంభలగ్నాభి రాత్మానురూపాభిః సహచరీభి రివ సవీణాభి ర్విలాసవతీభిః ప్రతిమాభి రుపేతాం స్నపనార్ద్రలింగసంక్రాంతప్రతిబింబతయాఽతిప్రబలభక్త్యాఽఽరాధితస్య హృదయ మివప్రవిష్టాం హరస్య హారలేఖయేవప్రాప్తకంఠయోగయా గ్రహపంక్త్యేవ ధ్రువప్రతిబద్ధయా క్రుద్ధ యేవ రక్తముఖవర్ణయా మత్తయేవ ఘూర్ణితమందతారయా ఉన్మత్తయేవానేకకృతతాళయా మీమాంసయే వానేకభావనానువిద్ధయా గీత్యా దేవం విరూపాక్ష

1 కోణే నేవ.

ముపవీణయంతీ మతిమధురగీతావకృష్టై ర్ధ్యాన మివాభ్యస్యద్భి ర్నిశ్చల[1]కరపుటైర్మృగవరాహవానరగవారణశరభసింహప్రభృతిభి ర్వనచరై రాబద్ధమండలై రాకర్ణ్యమానగీతానుబద్ధవిపంచీఘోషా మమరాపగా మివ నభసోఽవతీర్ణాం నిక్షిప్తవాచమి వాప్రాకృతాం త్రిపురారిశర శలాకా మివ తేజోమయీం పీతామృతా మివ విగతతృష్ణా మీశాన శిరశ్శశికళా మి వానుపజాతరాగా మమథితోదధిజలసంపద మివాంతః ప్రసన్నా మసమస్తపదవృత్తిమి వాద్వాద్వాం బౌద్ధబుద్ధి మివ నిరాలంబనాం వైదేహీ మివ ప్రాప్తజ్యోతిఃప్రవేశాం ద్యూతకలాకుశలా మివ వశీకృతాక్షహృదయాం మహీ మివ జలావృతదేహాం హిమసమయదివసముఖలక్ష్మీ మివ పరిపీతభాస్వ రాతపా మార్యా మివ సముపాత్తయతిగుణోచితమాత్రా మాలిఖితా మివాచలావస్థానా మంశుమయీ మివ తనుచ్ఛాయానులిప్తభూతలాం నిర్మలాం నిర్మమాం నిరహంకారాం నిర్మత్సరామమానుషాకృతిం దివ్యత్వా దపరిజ్ఞాయమానవయః ప్రమాణా మష్టాదశవర్షదేశీయా మివోపలక్ష్యమాణాం ప్రతిపన్న పాశుపతవ్రతాం కన్యకాం దదర్శ.

తతోఽవతీర్య తరుశాఖాయాం బద్ధ్వా తురగ ముపసృత్య భగవతే భక్త్యా ప్రణమ్య త్రిలోచనాయ తామేవ దివ్యయోషిత మనిమేషపక్ష్మణా నిశ్చలనిబద్ధలక్ష్యేణ చక్షుషా పున ర్నిరూపయామాస ఉదపాది చాస్య తస్యా రూపసంపదా కాంత్యా ప్రశాంత్యా చావిర్భూతవిస్మయస్య మనసి వితర్కః. 'అహో! జగతి జంతూనా మసమర్థితోపనతా న్యాపతంతి వృత్తాంతాంతరాణి. తథాహి:—మయా మృగయాయాం యదృచ్ఛయా నిరర్థక మనుబధ్నతా తురగముఖమిథునమయ మతిమనోహరో మానవానా మగమ్యో దివ్యజనసంచరణోచితః ప్రదేశో వీక్షితః, అత్రచ సలిల మన్వేషమాణేన హృదయహారి సిద్ధజనోపస్పృష్టజలం సరో దృష్టమ్, తత్తీరలేఖావిశ్రాంతేన చామానుషం గీత మాకర్ణితమ్, తచ్చానుసరతా మానుషదుర్లభదర్శనా దివ్యకన్య

1 కర్ణపుటైః.

క్షేయ మాలోకితా? న హి మే సంశీతి రస్యా దివ్యతాం ప్రతి, ఆకృతి రేవానుపమయా త్యమానుషతాం, కుతశ్చ మర్త్యలోకే సంభూతి రేవం విధానాం గంధర్వధ్వనివిశేషాణాం, తద్యది మే సహసా దర్శనపథా న్నాపయాతి నారోహతి వా కైలాసశిఖరం నోత్పతతి వా గగనతలం తతః కా త్వం కి మభిధానా వా కిమర్థం వా ప్రథమే వయసి ప్రతిపన్నా వ్రత మితి సర్వమే వైతదేనా ముపసృత్య పృచ్ఛామి, అతిమహానయ మవకాశ ఆశ్చర్యాణామ్, ఇత్యవధార్య తస్యామేవ స్ఫటికమండపికాయా మన్యతమం స్తంభ మాశ్రిత్య సముపవిష్టో గీతసమాప్త్యవసరం ప్రతీక్షమాణ స్తస్థౌ.

అథ గీతావసానే మూకీభూతవీణా ప్రశాంతమధుకరమధురరుతేవ కుముదినీ సా కన్యకా సముత్థాయ ప్రదక్షిణీకృత్య కృతహరప్రణామా పరివృత్య స్వభావధవలయా తపఃప్రభావప్రగల్భయా దృష్ట్యా సమాశ్వాసయంతీవ పుణ్యై రివ స్పృశంతీ తీర్థజలై రివ ప్రక్షాళయంతీ తపోభి రివ పావయంతీ శుద్ధి మివ కుర్వాణా వరదాన మివోపపాదయంతీ పవిత్రతా మివ నయంతీ చంద్రాపీడ మాబభాషే 'స్వాగత మతిథయే, కథ మిమాం భూమి మను ప్రాప్తో మహాభాగః, తదుత్తిష్ఠాగమ్యతామ్, అనుభూయతా మతిథిసత్కారః' ఇతి ఏవముక్తస్తు తయా సంభాషణమాత్రేణైవానుగృహీత మాత్మానం మన్యమానః ఉత్థాయ భక్త్యా కృతప్రణామో 'భగవతి యథాఽఽజ్ఞాపయసి' ఇత్యభిధాయ దర్శితవినయః శిష్య ఇవ తాం వ్రజంతీమనువవ్రాజ వ్రజంశ్చ సమర్థయామాస:—'హంత తావన్నేయం మాం దృష్ట్వా రోభూతా, కృతం హి మే కుతూహలేన ప్రశ్నాశయా హృది పదమ్, యథా చేయ మస్యా స్తపస్విజనదుర్లభదివ్యరూపాయా అపి దాక్షిణ్యాతిశయాత్ ప్రతిపత్తి రభిజాతా విభావ్యతే తథా సంభావయామి, నియత మియ మాత్మోదంత మభ్యర్థ్యమానా మయా కథయిష్యతి' ఇ త్యేవం చ కృతమతిః పదశతమాత్ర మివ గత్వా నిరంతరై ర్దివాఽపి రజనీసమయ మివ దర్శయద్భి స్తమాలతరుభి రంధకారితపురోభాగాం ఉత్ఫుల్లకుసుమేషు లతానికుంజేషు కూజతాం మంద్రం మదమత్తమధు

లితాం విరుతిభిర్ముఖరీకృతపర్యంతామతిదూరపాతినీనాం చ ధవళ శిలాతలప్రతిఘాతోత్పతనఫేనిలానామపాం ప్రస్రవణై రుత్కోటి గ్రావవిటంక విపాట్యమానై రుచ్చరద్ధ్వనిభిరవశీర్యమాణతుషార శిశిరశీకరాసారై రాబధ్యమానసీహారాం హిమహారహారహాసధవళై శ్శోభయతః క్షరద్భిర్నిర్ఘరై ర్ద్వారావలంబితచారుచలచ్చామర కలాపామివోపలక్ష్యమాణామంతః స్థాపితమణికమండలు మండలామేకాంతావలంబితయోగపట్టికాం విశాఖికాశిఖరనిబద్ధనాలికేరీఫల వల్కలమయధాతోపానద్యుగోపేతామవశీర్ణాంగ భస్మధూసరవల్కల శయనీయసనాథైకదేశామిందుమండలేనేవ టంకోత్కీర్ణేన శంఖమయేన భిక్షాకపాలేనాధిష్ఠితాం సన్నిహితభస్మాలాబుకాం గుహాం మద్రాక్షీత్. తస్యాశ్చ ద్వారి శిలాతలే సముపవిష్టో వల్కలశయనశిరోభాగ విన్యస్తవీణాం తతః పర్ణపుటేన నిర్ఘరా దాగృహీతమర్ఘ్యసలిల మాదాయ తాం కన్యకాం సముపస్థితామల మల మతియంత్రణయాకృతమ్, అతిప్రసాదేన భగవతి! ప్రసీద, విముచ్యతామయమత్యాదరః, త్వదీయ మాలోకనమపి సర్వపాపప్రశమనమఘమర్షణమివ పవిత్రీకరణా యాలమాస్యతా' మిత్యబ్రవీత్. అనుబధ్యమాన శ్చ తయా తాం సర్వామతిథిసపర్యామతిదూరావనతేన శిరసా సప్రశ్రయం ప్రతిజగ్రాహ.

కృతాతిథ్యయా చ తయా ద్వితీయశిలాతలోపవిష్టయా క్షణమివ తూష్ణీం స్థిత్వా క్రమేణ పరిపృష్టో దిగ్విజయాదారభ్యకిన్నర మిథునానుసరణప్రసంగేనాగమనమాత్మనః సర్వమాచచక్షే. విదిత సకలవృత్తాంతా చోత్థాయ సా కన్యకా భిక్షాకపాల మాదాయ తేషా మాయతనతరూణాం తలేషు విచచార. అచిరేణ చ తస్యాః స్వయం పతితైః ఫలై రపూర్యత భిక్షాభాజనమ్. ఆగత్య చ తేషాం ఫలానా ముపయోగాయ నియుక్తవతీ చంద్రాపీడమ్. ఆసీచ్చ తస్య చేతసి:— 'నాస్తి ఖల్వసాధ్యం నామ తపసామ్, కి మతః పరమాశ్చర్యం య దత్ర వ్యపగతచేతనా అపి సచేతనా ఇవాస్యై భగవత్యై సమతిసృజంతః ఫలాన్యాత్మానుగ్రహముపపాదయంతి వనస్పతయః, చిత్రమిదమాలోకిత మస్మాభి రదృష్టపూర్వమ్' ఇత్యధికతరోపజాతవిస్మయశ్చోత్థాయ

తమేవ ప్రదేశమింద్రాయుధమానీయ వ్యపనీతపర్యాణం నాతిదూరేసంయమ్య నిర్ఝరజలనిర్వర్తితస్నానవిధిస్తా న్యమృతరసస్వాదూన్యుపయుజ్య ఫలాని పీత్వా చ తుషారశిశిరం ప్రస్రవణజలముపస్పృశ్య చైకాంతే తావదవతస్థే యావత్తయాऽపి కన్యయా కృతో జలఫలమూలమయేష్వాహారేషు ప్రణయః.

ఇతి పరిసమాపితాహారాం నిర్వర్తితసంధ్యోచితాచారాం శిలాతలే విస్రబ్ధముపవిష్టాం నిభృత ముపసృత్య నాతిదూరే సముపవిశ్య ముహూర్తమివ స్థిత్వా చంద్రాపీడః సవినయమవాదీత్, 'భగవతి! త్వత్ప్రసాదప్రాప్తిప్రోత్సాహితేన కుతూహలేనాకులీక్రియమాణో మానుషతాసులభో లఘిమా బలాదనిచ్ఛంత మపి మాం ప్రశ్నకర్మణి నియోజయతి, జనయతి హి ప్రభుప్రసాదలవోऽపి ప్రాగల్భ్యమధీరప్రకృతేః, స్వల్పాऽప్యేకదేశావస్థానకాలకలాపరిచయ ముత్పాదయతి, అణురప్యుపచారపరిగ్రహః ప్రణయమారోపయతి, తద్యదినాతిఖేదకర మివ తతః కథనే నాత్మాన మనుగ్రాహ్యమిచ్ఛామి, అతిమహత్ఖలు భవద్దర్శనాత్ ప్రభృతి మే కౌతుకమస్మిన్ విషయే, కతరన్మరుతామృషీణాం గంధర్వాణాం గుహ్యకానామప్సరసాం వా కుల మనుగృహీతం భగవత్యా జన్మనా?, కిమర్థం వాస్మిన్ కుసుమసుకుమారే నవే వయసి వ్రతగ్రహణం?, క్వేదం వయః?, క్వేదం తపః?, క్వేయమాకృతిః?, క్వ చాయం లావణ్యాతిశయః?, క్వేయ మింద్రియాణా ముపశాంతిః?, తదద్భుత మివ మే ప్రతిభాతి, కిం నిమిత్తం వా అనేకసిద్ధసాధ్యసంబాధాని సురలోకసుభగాన్యపహాయ దివ్యాశ్రమపదాని ఏకాకినీ వనమిదమమానుష మధివససి?, కశ్చాయం ప్రకారో యత్తై రేవ పంచభి ర్మహాభూతై రారబ్ధ మీదృశీం ధవళతాం ధత్తే శరీరమ్?, నేదమస్మాభి రన్యత్ర దృష్టశ్రుతపూర్వం, అపనయ తు నః కౌతుకమ్, ఆవేదయతు భవతీ సర్వమిదం.' ఇత్యేవ మభిహితా సా కి మప్యంతర్ధ్యాయంతీ తూష్ణీం ముహూర్తమివ స్థిత్వా నిశ్వస్య స్థూలస్థూలై రంతర్గతాం హృదయశుద్ధి మివాదాయ నిర్గచ్ఛద్భిః ఇంద్రియప్రసాదమివ వర్షద్భిః తపోరసనిష్యందమివ స్రవద్భిః లోచనవిషయం ధవళిమానమివ ద్రవీకృత్య పాతయద్భిః అచ్ఛాచ్ఛై రమల

కపోలస్థలస్ఖలితైః అవశీర్ణహారముక్తముక్తాఫలతరళపాతైః అనుబద్ధబిందుభిః వల్కలావృతకుచశిఖరజర్జరితశీకరైరశ్రుభిరామీలితలోచనా నిశ్శబ్దం రోదితుమారేభే.

తాం చ ప్రరుదితాం దృష్ట్వా చంద్రాపీడస్తత్క్షణమచింతయత్.—'అహో! దుర్నివారతా వ్యసనోపనిపాతానాం యదీదృశీమప్యాకృతిమనభిభవనీయామాత్మీయాం కుర్వంతి, సర్వథా న న కంచన స్పృశంతి శరీరధర్మాణముపతాపాః, బలవతీ హి ద్వంద్వానాం ప్రవృత్తిః, ఇదమపరమధికతరముపజనితమతిమహన్మనసి మే కౌతుకమస్యా బాష్పసలిలపాతేన, న హ్యల్పీయసా శోకకారణేన క్షేత్రీక్రియంతే ఏవం విధా మూర్తయః, న హి క్షుద్రనిర్ఘాతపాతాభిహతా చలతి వసుధా.' ఇతి సంవర్ధితకుతూహలశ్చ శోకస్మరణహేతుతాముపగతమపరాధినమివాత్మానమవగచ్ఛన్నుత్థాయ ప్రస్రవణాదంజలినా ముఖప్రక్షాళనోదకముపనిన్యే సా తు తదనురోధాదవిచ్ఛిన్నబాష్పజలధారాసంతానాఽపి కించిత్కషాయితోదరే ప్రక్షాళ్య లోచనే వల్కలోపాంతేన వదనముపమృజ్య దీర్ఘముష్ణం చ నిశ్వస్య శనైః ప్రత్యవాదీత్:—'రాజపుత్ర! కిమనేనాతినిర్ఘృణహృదయాయా మమ మందభాగ్యాయాః పాపాయా జన్మనః ప్రభృతి వైరాగ్యవృత్తాంతేనాశ్రవణీయేన శ్రుతేన, తథాఽపి యది మహత్కుతూహలం తత్కథయామి శ్రూయతామ్.

ఏతత్ప్రియేణ కల్యాణాభినివేశినః శ్రుతివిషయమాపతితమేవ యథా విబుధసద్మన్యప్సరసో నామ కన్యకాః సంతీతి, తాసాం చతుర్దశ కులాని, ఏకం భగవతః కమలయోనేర్మనసః సముత్పన్నమ్, అన్యద్వేదేభ్యః సంభూతమ్, అన్యదగ్నేరుద్భూతమ్, అన్యత్పవనాత్ప్రసూతమ్, అన్యదమృతాన్మథ్యమానాదుత్థితమ్, అన్యజ్జలాజ్జాతమ్, అన్యదర్కకిరణేభ్యో నిర్గతమ్, అన్యత్సోమరశ్మిభ్యో నిష్పతితమ్, అన్యద్భూమేరుద్భూతమ్, అన్యత్సౌదామినీభ్యః ప్రవృత్తమ్, అన్యన్మృత్యునా నిర్మితమ్, అపరం మకరకేతునా సముత్పాదితమ్, అన్యత్తు దక్షస్య ప్రజాపతే రతిప్రభృతీనాం సుతానాం మధ్యే ద్వే సుతే ముని

రరిష్టాచబభూవతుః-తాభ్యాం గంధర్వైః సహ కులద్వయం జాతం, ఏవ మేతా న్యేకత్ర చతుర్దశ కులాని, గంధర్వాణాం తు దక్షాత్మజాద్వితయసంభవం తదేవ కులద్వయం జాతమ్, తత్ర మునే స్తనయ శ్చిత్రసేనాదీనాం పంచదశానాం భ్రాతౄణా మధికో గుణైః షోడశ శ్చిత్రరథో నామ సముత్పన్నః, స కిల సకలత్రిభువనప్రఖ్యాతపరాక్రమో భగవతా సమస్తసురమౌళిమాలాలాలితచరణనలినేనాఖండలేన సుహృచ్ఛబ్దేనోపబృంహితప్రభావః సర్వేషాం గంధర్వాణా మాధిపత్యమసిలతామరీచినిచయమేచకితేన బాహునా సముపార్జితం శైశవ ఏవాప్తవాన్, ఇత శ్చ నాతిదూరే తస్యాస్మాద్భారతవర్షా దుత్తరేణానంతరే కింపురుషనామ్ని వర్షే వర్షపర్వతో హేమకూటో నామ నివాసః, తత్ర చ తద్భుజయుగళపరిపాలితా న్యనేకాని గంధర్వశతసహస్రాణి ప్రతివసంతి, తేనైవ చేదం చైత్రరథం నామాతిమనోహరం కాననం నిర్మితమ్, ఇదం చాచ్ఛోదాభిధానమతిమహత్సరో నిఖానితమ్, అయం చ భవానీపతిరుపరచితో భగవాన్, అరిష్టాయాస్తు పుత్రస్తుంబురుప్రభృతీనాం సోదర్యాణాం షణ్ణాం జ్యేష్ఠో హంసో నామ జగద్విదితో గంధర్వః తస్మిన్ ద్వితీయే గంధర్వకులే గంధర్వరాజేన చిత్రరథే నైవాభిషిక్తో[1] బాల్య ఏవ రాజ్యపదమాసాదితవాన్, అపరిమితగంధర్వబలపరివారస్య తస్యాపి స ఏవ గిరిరధివాసః, యత్తు తత్సోమమయూఖ[2]సంభవమప్సరసాం కులం - తస్మాత్ కిరణజాలానుసారగళితేన సకలేనేవ రజనికరకలాపలావణ్యేన నిర్మితా త్రిభువననయనాభిరామా భగవతీ ద్వితీయేవ గౌరీ గౌరీతినామ్నా హిమకరకిరణావదాతవర్ణా కన్యకా ప్రసూతా తాం చ ద్వితీయగంధర్వకులాధిపతి ర్హంసో మందాకినీమివ క్షీరసాగరః ప్రణయినీమకరోత్, సా తు భగవతా మకరకేతనేనేవ రతిః శరత్సమయేనేవ కమలినీహాంసేన సంయోజితా సదృశసమాగమోపజనితామతిమహతీం ముదముపగతవతీ, నిఖిలాంతఃపురస్వామినీ చ తస్యాభవత్,

తయోశ్చ తాదృశయోర్మహాత్మనో రహ మీదృశీ విగతలక్షణా శోకాయ కేవలమనేకదుఃఖసహస్రభాజనమేకైవాత్మజా

1 బాల ఏవ. 2 సంభూతానా మప్స.

సముత్పన్నా, తాతస్త్వనపత్యతయా సుతజన్మాతిరిక్తేన మహోత్సవేన మమ జన్మాభినందితవాన్, అవాప్తే చ దశమేఽహని కృతయథోచితసమాచారో మహాశ్వేతేతి యథార్థమేవ నామ కృతవాన్, సాహం పితృభవనే బాలతయా కలమధురప్రలాపినీ వీణేవ గంధర్వాణామంకాదంకం సంచరంతీ అవిదితస్నేహశోకాయాసమనోహరం శైశవమతీతవతీ, క్రమేణ చ కృతం మే వపుషి వసంత ఇవ మధుమాసేన మధుమాస ఇవ నవపల్లవేన నవపల్లవ ఇవ కుసుమేన కుసుమ ఇవ మధుకరేణ మధుకర ఇవ మదేన నవయౌవనేన పదమ్.

అథ విజృంభమాణనవనలినవనేషు అకఠోరచూతకలికాకలాపకృతకాముకోత్కలికేషు కోమలమలయమారుతావతారతరంగితానంగధ్వజాంశుకేషు మదకలితకామినీగండూషశీధుసేకపులకితవకుళేషు మధుకరకులకలంకకాళీకృతకాలేయకకుసుమకుట్మలేషు అశోకతరుతాడనారణితరమణీయమణినూపురఝంకారసహస్రముఖరేషు వికసత్కువళపరిమళపుంజితాళిజాలమంజుశింజితసుభగసహకారేషు అవిరళకుసుమధూళివాలుకాపులినధవళితధరాతలేషు మధుమదవిడంబితమధుకరీకదంబకసంవాహ్యమానలతాదోలేషు ఉత్ఫుల్లపల్లవలవలీలీయమానమత్తకోకిలోల్లాసితమధుశీకరోద్గమదుర్దినేషు ప్రోషితజనజాయాజీవాపహారహృష్టమన్మథేషు మన్మథాస్ఫాలితచాపరవభయస్ఫుటితపథికహృదయరుధిరార్ద్రితమార్గేషు కింశుకసమాకీర్ణేషు అవిరతపతత్కుసుమశరపతత్రిపత్రసూత్కారబధిరీకృతదిఙ్ముఖేషు దివాపి ప్రవృత్తాంతర్మదనరాగాంధాభిసారికాసార్థసంకులేషు ఉజ్జ్వలరతిరససాగరపూరప్లావితేషు సకలజీవలోకహృదయానందకేషు మధుమాసదివసేషు ఏకదాఽహమంబయా సహ మధుమాసవిస్తారితశోభం ప్రోత్ఫుల్లనవనళినకుముదకువలయకహ్లారమిదమచ్ఛోదం సరః స్నాతుమభ్యాగమమ్, అత్ర చ స్నానార్థమాగతయా భగవత్యా పార్వత్యా తటశిలాతలేషు విలిఖితాని సభృంగిరిటీని పాంసునిమగ్నకృశపదమండలానుమితమునిజనప్రణామప్రదక్షిణాని త్ర్యంబకప్రతిబింబకాని వందమానా భ్రమరభరభుగ్నగర్భకేసరజర్జరకుసుమోపహారరమ్యోఽయం లతామండపః-వరభృతనఖకోటిపాటితకుట్మలనాళవివరగళితమధుసీకరధారః సుపుష్పితో

ఽయం సహకారతరుః-ఉన్మదమయూరకులకలకలభీతభుజంగముక్తతలాశిశిరేయం చందనవనవీథికా - వికచకుసుమపుంజపాతసూచితవనదేవతాప్రేంఖోలనశోభనేయం లతాడోలా - బహుళకుసుమరజఃపటలమగ్నకలహంసపదలేఖమతిరమణీయమిదం తీరతరుతలమ్ - ఇతి స్నిగ్ధమనోహరతరోద్దేశదర్శనలోభాత్క్షిప్తహృదయా సహ సఖీజనేన వ్యచరమ్.

అథైకస్మింశ్చ ప్రదేశే ఝటితి వనానిలేనోపనీతం నిర్భరవికసితేఽపి కాననే అభిభూతాన్యకుసుమపరిమళం విసర్పంతమతిసురభితయా అనులింపంతమివ పూరయంతమివ తర్పయంతమివ ఘ్రాణేంద్రియ మహమహమికయా మధుకరకులైరనుబధ్యమాన మనాఘ్రాతపూర్వమమానుషలోకోచితం కుసుమగంధమభ్యజిఘ్రమ్, కుతోఽయమిత్యుపారూఢకుతూహలా చాహం ముకుళితలోచనా తేన కుసుమగంధేన మధుకరీవాకృష్యమాణా కౌతుకతరళాభ్యధికతరోపజాతనూపురమణిఝంకారాకృష్టసరః కలహంసాని కతిచిత్పదానిగత్వా హరనయనహుతాశనేంధనీకృతమదనశోకవిధురం వసంత మివ తపస్యంతమఖిలమండలప్రాప్త్యర్థ మీశానశిరశ్శశాంకమివ ధృతవ్రత మయుగ్మలోచనం వశీకర్తుకామం కామ మివ సనియమ మతితేజస్వితయా ప్రచలతటిల్లతాపంజరమధ్యగత మివ గ్రీష్మదివసదివసకరమండలోదరప్రవిష్ట మివ జ్వలనజ్వాలాకలాపమధ్యస్థితమివ విభావ్యమానమున్మిషంత్యా బహుళబహుళయా దీపకాలోకపింగళయా దేహప్రభయా కపిలీకృతకాననం కనకమయ మివ తం ప్రదేశం కుర్వాణం రోచనారసలులితప్రతిసరసమానసుకుమారపింగళజటం పుణ్యపతాకాయమానయా సరస్వతీసమాగమోత్కంఠాకృతచందనలేఖయేవ భస్మలలాటికయా బాలపులినలేఖయేవ గంగాప్రవాహముద్వహమాన మనేకశాపభ్రుకుటిభవనతోరణేన భ్రూలతాద్వయేన విరాజితమత్యాయతతయా లోచనమయీం మాలా మివ గ్రథితాముద్వహంతం సర్వహరిణైరివ దత్తలోచనశోభాసంవిభాగమాయతోత్తుంగ ఘ్రాణవంశమప్రాప్తహృదయప్రవేశేన నవయౌవనరాగేణేవ సర్వాత్మనా పాటలీకృతాధరరుచకమనుద్భిన్నశ్మశ్రురాజిత్వా దనాసాదితమధుకరావ

లివలయపరిక్షేపవిలాసమివ బాలకమలమాననం దధాన మనంగకార్ముకగుణేనేవ కుండలీకృతేన తపస్తటాకకమలినీమృణాళేనేవ యజ్ఞోపవీతేనాలంకృత మేకేన సనాళవకుళఫలాకారం కమండలు మపరేణ మకరకేతువినాశశోకరుదితాయా రతే రివ బాష్పజలబిందుభిరారచితాం స్ఫటికగుళికాక్షమాలికాం కరేణ కలయంత మనేకవిద్యాపగాసంగమావర్తనిభయా నాభిముద్రయోఽపశోభమానమంతర్జ్ఞాననిరాకృతస్య మోహాంధకార స్యాపయానపదవీమివాంజనరజోలేఖాశ్యామలాం రోమరాజి ముదరేణ తనీయసా తనీయసీం బిభ్రాణ మాత్మతేజసా విజిత్య సవితార మాగృహీతేన పరివేషమండలేనేవ మౌంజీమేఖలాగుణేన పరిక్షిప్తజఘనభాగమభ్రగంగాస్రోతోజలప్రక్షాళితేన జరచ్చకోరలోచనపుటపాటలకాంతినా మందారవల్కలేనోపపాదితామ్బరప్రయోజన మలంకార మివ బ్రహ్మచర్యస్య యౌవన మివ ధర్మస్య విలాప మివ సరస్వత్యాః స్వయంవరపతి మివ సర్వవిద్యానాం సంకేతస్థానమివ సర్వశ్రుతీనాం నిదాఘకాలమివ సాషాఢం హిమసమయకాననమివ స్ఫుటితప్రియంగుమంజరీగౌరం మధుమాసమివ కుసుమధవళతిలకభూతిభూషితముఖమాత్మానురూపేవ సవయసా అపరేణ దేవతార్చనకుసుమాన్యుచ్చిన్వతా తాపసకుమారేణానుగత మతిమనోహరం స్నానార్థమాగతం మునికుమారకమపశ్యమ్.

తేన చ కర్ణావతంసీకృతాం వసంతదర్శనానందితాయాః స్మితప్రభామివ వనశ్రియః మలయమారుతాగమనార్థలాజాంజలిమివ మధుమాసస్య యౌవనలీలామివ కుసుమలక్ష్మ్యాః సురతపరిశ్రమస్యేవ జలకణజాలకావలీమివ రతేః ధ్వజచిహ్నచామరపిచ్ఛికా మివ మనోభవగజస్య మధుకరకాముకాభిసారికాం కృత్తికాతారాస్తబకానుకారిణీం అమృతబిందునిష్యందినీ మదృష్టపూర్వాం కుసుమమంజరీ మద్రాక్షమ్, అస్యాః పరిభూతాన్యకుసుమామోదో నన్వయం పరిమళ ఇతి మనసా నిశ్చిత్య తం తపోధనయువానమీక్షమాణాఽహ మచింతయమ్—'అహో! రూపాతిశయనిష్పాదనోపకరణ[1]కౌశలస్యాక్షీణతా

1 కోషస్య.

విధాతుః, యత్ త్రిభువనాద్భుతరూపసంభారంభగవంతం కుసుమాయుధముత్పాద్య తదాకారాతిరిక్తరూపరాశిరయమపరో మునిమాయామయో మకరకేతురుత్పాదితః, మన్యే చ సకలజగన్నయనానందకరం శశిబింబం విరచయతా లక్ష్మీలీలాధివాసభవనాని కమలాని సృజతా ప్రజాపతినా ప్రథమమేతదాననాకారకరణకౌశలాభ్యాస ఏవ కృతః, అన్యథా కిమివ హి సదృశవస్తువిరచనా[1]యాః కారణమ్, అలీకం చేదం యథా కిల సకలాః కలాః కలాపతౌ బహుళపక్షే క్షీయమాణస్య సుషుమ్నానామ్నా రశ్మినా రవిరాపిబతీతి, తాః ఖల్వస్య గభస్తయః సమస్తావపురిదమావసంతీతి, కుతోఽన్యథా రూపాపహారిణి క్లేశబహులే తపసి వర్తమానస్యేదం లావణ్యమ్' ఇతి విచింతయంతీమేవ మామవిచారితగుణదోషవిశేషో రూపైకపక్షపాతీ నవయౌవనసులభః కుసుమాయుధః [2]కుసుమాసవమద ఇవ మధుకరీం పరవశామకరోత్.

ఉచ్ఛ్వసితైః సహ విస్మృతనిమేషేణ కించిదాముకుళిత[3]పక్ష్మణా ఆజిహ్మితతరళతరతారకాశారోదరేణ దక్షిణేన చక్షుషా సస్పృహమివ పిబంతీవ కిమపి యాచమానేవ త్వదాయత్తాస్మీతి వదంతీవ అభిముఖం హృదయమర్పయంతీవ సర్వాత్మనాఽనుప్రవిశంతీవ తన్మయతామివ గంతుమీహమానా మనోభవాభిభూతాం త్రాయస్వేతి శరణమివోపయాంతీ దేహి మే హృదయేఽవకాశమిత్యర్థితామివ దర్శయంతీ హాహా! కిమిదమసాంప్రతమతిహ్రేపణమకులకుమారీజనోచితమిదం మయా ప్రస్తుతమితి జానానాప్యప్రభవంతీ కరణానాం స్తంభితేవ లిఖితేవ ఉత్కీర్ణేవ సంయతేవ మూర్ఛితేవ విధృతేవ నిష్పందసకలావయవా తత్కాలావిర్భూతేనావష్టంభేన అకథితశిక్షితేన అనాఖ్యేయేన స్వసంవేద్యేన కేవలమ్ న విభావ్యతే కిం తద్రూపసంపదా కిం మనసా కిం మనసిజేన కిమభినవయౌవనేన కిమనురాగేణ వోపదిశ్యమానా కిమన్యేనైవ వా కేనాపి ప్రకారేణ అహమపి న జానామి కథం కథమితి తమతిచిరం వ్యలోకయమ్. ఉత్క్షిప్య నీయమానేవ

1 యాం. 2 కుసుమసమయమద. 3 పక్ష్మణాజిహ్మిత.

తత్సమీప మింద్రియైః పురస్తాదాకృష్యమాణేన, హృదయేన పృష్ఠతః ప్రేర్యమాణేవ పుష్పధన్వనా కథమపి ముక్తప్రయత్నమాత్మాన మధారయమ్, అనంతరం చ[1]తన్మదనేనావకాశమివ దాతుమాహితసంతానా నిరీయుః శ్వాసమరుతః,సాభిలాషంహృదయ మాఖ్యాతుకామ మివస్ఫురితముఖమభూత్ కుచయుగళమ్, స్వేదసలిలలవలేఖాక్షాళితేవాగళల్లజ్జా, మకరధ్వజనిశితశరనికరనిపాతత్రస్తేవాకంపత గాత్రయష్టిః, తద్రూపాతిశయం ద్రష్టుమివ కుతూహలా దాలింగనలాలసేభ్యోఽంగేభ్యో నిరగాద్రోమాంచజాలకమ్, అశేషతః స్వేదాంభసా ధౌతశ్చరణయుగళాదివ హృదయమవిశద్రాగః,

అపిచ్చ మమ మనసి:—'శాంతాత్మని దూరీకృతసురతవ్యతికరే అస్మిన్ జనే మాం నిక్షిపతా కి మిద మనార్యేణానదృశ మారబ్ధం మనసిజేన, ఏవం చ నా మాతిగూఢం హృదయ మంగనాజనస్య, య దనురాగవిషయయోగ్యతామపి విచారయితుం నాలమ్, క్వేద మతిభాస్వరం ధామ తేజసాం తపసాం చ, క్వ చ ప్రాకృతజనాభినందితాని మన్మథపరిస్పందితాని, నియతమయం మామేవం మకరలాంఛనేన విడంబ్యమానా ముపహసతి మనసా, చిత్రం చేదం య దహ మేవ మవగచ్ఛంత్యపి న శక్నోమ్యాత్మనో వికార ముపసంహర్తుమ్,అన్యా అపి కన్యకాత్రపామపహాయ స్వయముపయాతాగపతీన్, అన్యాఅప్యనేన దుర్వినీతేన మన్మథే నోన్మత్తతాం నీతా నార్యః, న పున రహ మేకా యథా, కథమనేన క్షణేనాకారమాత్రాలోకనాకులీభూతమేవ మన్వాతంత్రతాముపైత్యంతఃకరణం, కాలోఽపి గుణాశ్చ దుర్నివారతామారోపయంతి మదనస్య సర్వథా, యావదేవ నచేతనాఽస్మి యావదేవ చ న పరిస్ఫుటమనేన విభావ్యతే మే మదనదుశ్చేష్టితలాఘవమేతత్ తావదేవాస్మాత్ ప్రదేశా దపసర్పణం శ్రేయః, కదాచిదనభిమతస్మరవికారదర్శనకుపితోఽయం శాపాభిజ్ఞాం కరోతి మామ్, అదూరకోపా హి మునిజనప్రకృతిః'. ఇత్యవధార్యాపసర్పణాభిలాషిణ్యాహమభవమ్, అశేషజనపూజనీయా చేయం జాతిరితి కృత్వా తద్వ

1 మేఽంతర్మదనావకాశమివ.

ద్రాక్షాప్రక్షిప్తశరమచరితపత్రమాలం అస్పృష్టభూతలమ్ ఈషదుల్లసితైకవర్ణపల్లవమస్య కరకమలకమండలు ఆలోలాంగుళితాలసత్కుసుమావతంస హంసపక్షలీలాయితమాణిమండలమస్మై ప్రణామమకరవమ్.

అథ కృతప్రణామాయాం మయి దుర్లంఘ్యశాసనతయా భగవతో మనోభువః మదజననశీలతయా చ మధుమాసస్య అతిరమణీయతయా చ తస్య ప్రదేశస్య అవినయబహుళతయా చాభినవయౌవనస్య చంచలప్రకృతితయా చేంద్రియాణాం దుర్నివారతయా చ విషయాభిలాషాణాం చపలతయా చ మనోవృత్తేః తథాభవితవ్యతయా చ తస్య వస్తునః కిం బహునా మమ భాగ్యదౌరాత్మ్యాదస్య చేష్టజన్య క్లేశస్య విహితత్వాత్తమపి మద్వికారదర్శనాపహృతధైర్యం ప్రదీపమివ పవనస్తరళతామనయదనంగః, తదా తస్యాపి అభినవాగతం మదనం ప్రత్యుద్గచ్ఛన్నివ రోమోద్గమః ప్రాదురభవత్, మత్సకాశమభిప్రస్థితస్య మనసో మార్గమివోపదిశద్భిః పురః ప్రవృత్తం శ్వాసైః, వేపథుగృహీతా వ్రతభంగభీతేవాకంపత కరతలగతాక్షమాలా, ద్వితీయేవ కర్ణావతంసకుసుమమంజరీ కపోలతలాసంగినీ సమదృశ్యత స్వేదసలిలశీకరజాలికా, మద్దర్శనప్రీతివిస్తారితస్య చోత్తానతారకస్య పుండరీకమయమివ తముద్దేశముపదర్శయతో లోచనయుగళస్య విసర్పిభిరంశుసంతానైర్యదృచ్ఛయాఽచ్ఛోదసలిలమపహాయ వికచకువలయవనైరివ గగనతలసముత్పతితైరరుధ్యంత దశ దిశః, తయా తు తస్యాతిప్రకటయా వికృత్యా ద్విగుణీకృతమదనావేశా తత్క్షణమహమవర్ణనయోగ్యాం కామప్యవస్థామన్వభవం, ఇదం చ మనస్యకరవమ్:—'అనేకసురతసమాగమలాస్యలీలోపదేశోపాధ్యాయో మకరకేతురేవ విలాసానుపదిశతి, అన్యథా వివిధరసాసంగలలితేష్వీదృశేషు వ్యతికరేష్వప్రవిష్టబుద్ధేరస్య జనస్య కుత ఇవేయమశిక్షితాకృతీ రతిరసనిష్యందమివ క్షరంతీ అమృతమివ వర్షంతీ మదముకుళితేవ ఖేదాలసేవ నిద్రాజడేవ ఆనందభరమంధరతరళతరసంచారిణీ అనిభృతభ్రూ[1]లతాలాసినీ దృష్టిః, కుతశ్చేదమతినైపుణ్యం యచ్చక్షుషైవానక్షరమేవమంతర్గతో హృదయాభిలాషః కథ్యతే.'

1 లతోల్లాసినీ.

ప్రాప్తప్రసరా చోపసృత్య, తం ద్వితీయ మస్య సహచరం మునిబాలకం ప్రణామపూర్వకమపృచ్ఛమ్:—'భగవన్! కిమభిధానః కస్య వాఽయం తపో[1]ధనస్య యువా? కిన్నామ్నశ్చ తరోరియ మనేనావతంసీకృతా కుసుమమంజరీ?, జనయతి హి మే మనసి మహత్ కౌతుకమస్యాఽతిసముత్సర్పన్నసాధారణసౌరభోఽయమనాఘ్రాతపూర్వో గంధః' ఇతి. స తు మా మీషద్విహస్యాబ్రవీత్:—'బాలే! కి మనేన పృష్టేన ప్రయోజనమ్? అథ కౌతుకమావేదయామి, శ్రూయతామ్.

అస్తి ఖలు సకలత్రిభువనప్రఖ్యాతకీర్తిరత్యుదార[2]తపాః సురసిద్ధబృందవందితచరణయుగళో మహాముని ర్దివ్యలోకనివాసీ శ్వేతకేతుర్నామ. తస్య భగవతః సురాసురలోకసుందరీహృదయానందకరం అశేషత్రిభువనసుందరమతిశయితనలకూబరం రూపమాసీత్. సకదాచిద్దేవతార్చనకమలాన్యుద్ధర్తుమైరావతమదజలబిందుబద్ధచంద్రకశతఖచితజలాం హారహాసితస్రోతసం మందాకినీమవతతార. అవతరంతం చ తం తదా కమలవనేషు సతతసన్నిహితా వికచసహస్రపత్రపుండరీకోపవిష్టా దేవీ లక్ష్మీర్దదర్శ. తస్యాస్తు తమవలోకయంత్యాః ప్రేమ[3]మందముకుళితేనానందబాష్పభరతరంగతరళతారేణ లోచనయుగళేన రూపమాస్వాదయంత్యాః జృంభికారంభమంథరముఖవిన్యస్తహస్తపల్లవాయాః మన్మథవికృతం మన ఆసీత్. ఆలోకనమాత్రేణ చ సమాసాదితసురతసమాగమసుఖాయా స్తస్మిన్నేవాసనీకృతే పుండరీకే కృతార్థతా ఆసీత్. తస్మాచ్చ కుమారస్సముపపాది. తతస్త ముత్సంగేనాదాయ సా 'భగవన్! గృహాణ తవాయమాత్మజ' ఇత్యుక్త్వా తస్మై శ్వేతకేతవే దదౌ. అసావపి బాలజనోచితాః సర్వాః క్రియాః కృత్వా తస్య పుండరీకసంభవతయా తదేవ పుండరీక ఇతి నామ చక్రే, ప్రతిపాదితవ్రతం చ తమాగృహీతసకలవిద్యాకలాపమకార్షీత్, సోఽయమ్.

ఇయం చ సురాసురైర్మథ్యమానాత్ క్షీరసాగరాదుద్గతః పారిజాతనామా పాదపః తస్య మంజరీ, యథా చైషా వ్రతవిరుద్ధ

1 ధన యువా. 2 తయాసురా సురసిద్ధ. 3 మద.

మన్య శ్రవణసంసర్గమాసాదితవతీ తదపి కథయామి, అద్య చతుర్దశీతి భగవంతమంబికాపతిం కైలాసగతముపాసితుమమరలోకా న్మయా సహ నందనవనసమీపేనాయ మనుసరన్నిర్గత్య చ సాక్షా న్మధుమాసలక్ష్మ్యా దత్తలలితహస్తావలంబయా వకుళమాలికామేఖలయా పారిజాతకుసుమపల్లవగ్రథితాభిరాజానులంబినీభిః కంఠమాలికాభిర్నిరంతరాచ్ఛాదితవిగ్రహయా నవచూతాంకురకర్ణపూరయా పుష్పాసవపానమత్తయా నందనవనదేవతయా పారిజాతకుసుమమంజరీమిమా మాదాయ ప్రణమ్యాభిహితః :—'భగవన్! సకలత్రిభువనదర్శనాభిరామాయాస్తవాకృతేరస్యాః సదృశోఽయమలంకారః [1]ప్రసాదీక్రియతామ్, ఇయమవతంసవిలాసదుర్లలితా సమారోప్యతాం శ్రవణశిఖరం, వ్రజతు సఫలతాం జన్మ పారిజాతస్య' ఇతి. ఏవమభిదధానాం చ అయమాత్మరూపస్తుతివాదత్రపావనమితవిలోచనస్తామనాదృత్యైవ గంతుం ప్రవృత్తః, మయా తు తామనుయాంతీమాలోక్య 'కో దోషః సఖే! క్రియతామస్యాః ప్రణయపరిగ్రహ' ఇత్యభిధాయ బలాదియమనిచ్ఛతోఽప్యస్య కర్ణపూరీకృతా. తదేతత్కార్త్స్న్యేన యోఽయం యస్య చాయం యా చేయం యథా చాస్య శ్రవణశిఖరం సమారూఢా తత్సర్వమావేదితమ్.'

ఇత్యుక్తవతి తస్మిన్ స తపోధనయువా కించిదుపదర్శితస్మితో మామవాదీత్ :—'అయి! కుతూహలిని! కి మనేన ప్రశ్నాయాసేన? యది రుచితసురభిపరిమళా గృహ్యతా మియం' ఇత్యుక్త్వా సముపసృత్యాత్మీయా చ్ఛ్రవణాదపనీయ కరైరళికులక్వణితైః ప్రార్థనా మివ మదీయే శ్రవణపుటే తామకరోత్. మమ తు తత్కరతలస్పర్శలోభేన తత్క్షణమపరమివ పారిజాతకుసుమమవతంసస్థానే [2]పులకమాసీత్. స చ మత్కపోలతలస్పర్శసుఖేన తరళీకృతాంగుళిజాలకాత్కరతలాదక్షమాలాం లజ్జయా సహ గళితామపి నాజ్ఞాసీత్. అథాఽహం తా మసంప్రాప్తా మేవ భూతలమక్షమాలాం గృహీత్వా సలీలం తద్భుజపాశసందానితకంఠగ్రహసుఖమివానుభవంతీ దర్శితాపూర్వహారలతాలీలాం కంఠాభరణతామనయమ్.

---

1 ప్రసీద క్రియతాం. 2 హృదయమాసీత్.

ఇత్థంభూతే చ వ్యతికరే ఛత్రగ్రాహిణీ మామవోచత్:— ‘భర్తృదారికే! స్నాతా దేవీ, ప్రత్యాసీదతి గృహగమనకాలః, తత్క్రియతాం మజ్జనవిధిః’ ఇతి. అహం తు తేన తస్యా వచనేన నవగ్రహా కరిణీవ ప్రథమాంకుశపాతేన అనిచ్ఛయాఽపి కథం కథమపి సమాకృష్యమాణా తన్ముఖాల్లావణ్యామృతపంకమగ్నామివ కపోలపులకకంటకజాలకలగ్నామివ మదనశరశలాకాకీలితామివ సౌభాగ్యగుణస్యూతామివ అతికృచ్ఛ్రేణ దృష్టిమాకృష్య స్నాతుముదచలమ్. ఉచ్చలితాయాం చ మయి ద్వితీయో మునిదారకస్తథావిధం తస్య ధైర్యస్ఖలితమాలోక్య కించిత్ప్రకటితప్రణయకోప ఇవావాదీత్.

‘సఖే! పుండరీక! నైతదనురూపం భవతః, క్షుద్రజనక్షుణ్ణ ఏష మార్గః, ధైర్యధనా హి సాధవః కిం యః కశ్చి త్ప్రాకృత ఇవ విక్లబీభవంతమాత్మానం న రుణత్సి? కుతస్తవాపూర్వోఽయ [1]మద్యేంద్రియోపప్లవః యేనాస్యేవం కృతః? క్వ తే తద్ధైర్యం? క్వ స ఇంద్రియజయః? క్వ తద్వశిత్వం చేతసః? క్వ సా ప్రశాంతిః? క్వ తత్ కులక్రమాగతం బ్రహ్మచర్యం? క్వ సా సర్వవిషయనిరుత్సుకతా? క్వ తే గురూపదేశాః? క్వ తాని శ్రుతాని? క్వ తా వైరాగ్యబుద్ధయః? క్వ తదుపభోగవిద్వేషిత్వం? క్వ సా సుఖపరాఙ్ముఖతా? క్వాఽసౌ తపస్యభినివేశః? [2](క్వ సా సంయమితా) క్వ సా భోగానాముపర్యరుచిః? క్వ తద్యౌవనానుశాసనమ్? సర్వథా నిష్ఫలా ప్రజ్ఞా, నిర్గుణో ధర్మశాస్త్రాభ్యాసః, నిరర్థకః సంస్కారః, నిరుపకారకో గురూపదేశవివేకః, నిష్ప్రయోజనా ప్రబుద్ధతా, నిష్కారణం జ్ఞానం, యదత్ర భవాదృశా అపి రాగాభిషంగైః కలుషీక్రియంతే ప్రమాదైశ్చాభిభూయంతే, కథం కరతలాద్గతామపహృతామక్షమాలామపి న లక్షయసి? అహో! విగతచేతనత్వమ్, అపహృతా నామేయమ్, ఇదమపి తావదపహ్రియమాణమనయా అనార్యయా నివార్యతాం హృదయమ్.’

ఇత్యేవమభిధీయమానశ్చ తేన కించిదుపజాతలజ్జ ఇవ ప్రత్యవాదీత్:—‘సఖే! కపింజల! కిం మామన్యథా సంభావయసి? నాహమేవ

1 మాద్యేంద్రి. 2 పఠిన్నాస్తి క్వచిత్.

మస్యా దుర్వినీతకన్యకాయా మర్షయాక్షమాలాగ్రహణాపరాధమిమమ్, ఇత్యభిధాయ అలీకకోపకాంతేన ప్రయత్నవిరచితభీషణభ్రుకుటిభూషణేన చుంబనాభిలాషస్ఫురితాధరేణ ముఖేందునా మామవదత్ :— 'చపలే! ప్రదేశాదస్మాదిమామక్షమాలామదత్త్వా పదాత్పద మపి న గంతవ్య'మితి. తచ్ఛ్రుత్వాఽహమాత్మకంఠా దున్ముచ్య మకరధ్వజలాస్యారంభలీలాపుష్పాంజలిమేకావలీం 'భగవన్! గృహ్యతామక్షమాలే'తి మన్ముఖాసక్తదృష్టేః శూన్యహృదయస్యాస్య ప్రసారితపాణౌ నిధాయ స్వేదసలిలస్నాతాఽపి పునః స్నాతుమవాతరమ్. ఉత్థాయ చ కథమపి ప్రయత్నేన నిమ్నగేవ ప్రతీపం నీయమానా సఖీజనేన బలాదంబయా సహ తమేవ చింతయంతీ స్వభవన మయాసిషం. గత్వా చ ప్రవిశ్య కన్యాంతఃపురం తతఃప్రభృతి తద్విరహవిధురా కి మాగతాఽస్మి? కిం తత్రైవ స్థితాస్మి? కిం పరివృతాస్మి? కి మేకాకిన్యస్మి? కిం తూష్ణీమస్మి? కిం ప్రస్తుతాలాపాస్మి? కిం జాగర్మి? కిం సుప్తాస్మి? కిం రోదిమి? కిం న రోదిమి? కిం దుఃఖ మిదం? కిం సుఖ మిదం? కి ముత్కంఠేయం? కిం వ్యాధిరయం? కిం వ్యసన మిదం? కి ముత్సవోఽయం? కిం దివస ఏషః? కిం నిశేయం? కాని రమ్యాణి? కా న్యరమ్యాణి? ఇతి సర్వం నావాగచ్ఛమ్. అవిజ్ఞాతమదనవృత్తాంతా చ క్వగచ్ఛామి? కిం శృణోమి? కిం పశ్యామి? కి మాలపామి? కస్య కథయామి? కోఽస్య ప్రతీకారః? ఇతి సర్వం చ నాజ్ఞాసిషమ్. కేవలమారుహ్య కుమారీపురప్రాసాదం విసర్జ్య చ సఖీజనం ద్వారి నివారితాశేషపరిజనప్రవేశా సర్వవ్యాపారా నుత్సృజ్య ఏకాకినీ మణిజాలగవాక్షనిక్షిప్తముఖీ తా మేవ దిశం తత్సనాథతయా ప్రసాధితామివ కుసుమితామివ మహారత్ననిధానాధిష్ఠితామివ అమృతరససాగరపూరప్లావితామివ పూర్ణచంద్రోదయాలంకృతా మివ దర్శనసుభగామీక్షమాణా తస్మాద్దిగంతరాదాగచ్ఛంతమనిల మపి వనకుసుమపరిమళమపి శకునిధ్వనిమపి తద్వార్తాం ప్రష్టుమీహమానా తద్వల్లభతయా తపఃపరిక్లేశాయాపి స్పృహయంతీ తత్ప్రీత్యేవ గృహీతమౌనవ్రతా స్మరజనితపక్షపాతా చ తత్పరిగ్రహా న్మునివేషస్యాగ్రామ్యతాం తదాస్పదతయా యౌవనస్య చారుతాం తచ్ఛ్రవణసంపర్కాత్పారిజాతకుసుమస్య మనోహరతాం తన్నివాసాత్సురలోకస్య రమ్యతాం తద్రూపసం

పదా కుసుమాయుధస్య దర్శయితాప్యధ్యారోపయంతీ [1]దూరస్థాఽపి కమలినీవ సవితుః సాగరవేలేవ చంద్రమసః మయూరీవ జలధరస్య తస్యైవాభిముఖీ తథైవ తాం సద్విరచితు జీవితోద్గమకారావలీమివాత్మాలీం కంఠే నోద్వహంతీ తథైవ చ తయా ప్రస్నిగ్ధహాస్యాలాపయేవ కర్ణలగ్నయా పారిజాతమంజర్యా తథైవ చ తేన తత్కరతలస్పర్శ సుఖజన్మనా కదంబముకుళకర్ణపూరాయమాణేన రోమాంచజాలేన కంటకితైకకపోలఫలకా నిష్పందమతిష్ఠమ్.

అథ తాంబూలకరంకవాహినీ మదీయా తరళికా నామ మయైవ సహ గతా స్నాతుమాసీత్, సా పశ్చాచ్చిరాదివాగత్య తథావస్థితాం శనైర్మా మవాదీత్:—'భర్తృదారికే! యౌ తౌ తాపసకుమారకౌ దివ్యాకారావస్మాభిరచ్ఛోదసరస్తీరే దృష్టౌ—తయోరేకో యేన భర్తృదుహితురియమవతంసీకృతా సురతరుకుసుమమంజరీ స తస్మాద్వితీయాదాత్మనో రక్షన్ దర్శనమతినిభృతపదః కుసుమితలతాసంతానగహనాంతరేణోపసృత్య మా మాగచ్ఛంతీం పృష్ఠతో భర్తృదారికాముద్దిశ్య ప్రాక్షీత్:—'బాలికే! కేఽయం కన్యకా? కస్య వాపత్యం? కి మభిధానా? క్వ వాగచ్ఛ' తీతి. మయోక్తమ్:—'ఏషా ఖలు భగవతశ్శ్వేతభానోరంశుసంభూతాయామప్సరసి గౌర్యాం సముత్పన్నా దేవస్య సకలగంధర్వకులమకుటమణిశిలాశాశిఖరోల్లేఖమసృణితచరణనఖచక్రస్య ప్రణయప్రసుప్తగంధర్వకామినీకపోలపత్రలతాలాంఛితభుజతరుశిఖరస్య పాదపీఠీకృతలక్ష్మీకరకమలస్య గంధర్వాధిపతేర్హంసస్య దుహితా మహాశ్వేతా నామ గంధర్వాధివాసం హేమకూటమచలవరమభిప్రస్థితా' ఇతి. కథితే చ మయా కిమపి చింతయన్ముహూర్తమివ తూష్ణీం స్థిత్వా విగతనిమేషేణ చక్షుషా చిరమభివీక్షమాణో మాం సానునయమర్థితామివ దర్శయన్ పునరాహ:—'బాలికే! కల్యాణి! తవావిసంవాదిన్యచపలా బాలభావేఽప్యాకృతిరియం, తత్కరోషి మే వచనమేకమభ్యర్థ్యమానా' నేతి తతో మయా సవినయముపరచితాంజలిపుటయా దర్శితాదరమభిహితః:—భగవన్! కస్మాదేవమభిధత్సే? కాహం? మహాత్మానః సకలత్రిభువనపూజనీయాస్త్వాదృశాః పుణ్యైర్వినా

1 దూరస్థస్యాపి.

నిఖిలకల్మషాపహారిణీమస్మద్విధేషు దృష్టిమపి న పాతయంతి కిం పున రాజ్ఞాం, తద్విప్రలబ్ధాయా దిశ్యతాం కర్తవ్యమ్, అనుగృహ్యతా మయం జనః' ఇతి. ఏవముక్తశ్చ మయా స సస్నేహామివ సఖీమివోపకారిణీమివ ప్రాణప్రదామివ దృష్ట్వా మామభినన్ద్య నికటవర్తిన స్తమాలపాదపాత్ పల్లవమాదాయ నిష్పీడ్య తటశిలాతలే తేన గంధగజమదసురభిపరిమళేన రసేన ఉత్తరీయవల్కలైకదేశాద్విపాట్య పటికాం స్వహస్తకమలకనిష్ఠికానఖశిఖరేణాభిలిఖ్య 'ఇయం పత్రికా త్వయా తస్యై కన్యకాయై ప్రచ్ఛన్నమేకాకిన్యై దే'యేత్యభిధాయార్పితవాన్' ఇ త్యుక్త్వా చ సా తాంబూలభాజనా దాకృష్య తామదర్శయత్.

అహం తు తేన తత్సంబంధినా ఆలాపేన శబ్దమయే నాపి స్పర్శసుఖ మివాంతర్జనయతా శ్రోత్రవిషయేణాపి రోమోద్గమానుమితసర్వాంగానుప్రవేశేన మదనావేశమంత్రేణేవావేశ్యమానా తస్యాః కరతలా దాదాయ తాం వల్కలపట్టికాం తస్యామిమా మభిలిఖితా మార్యామపశ్యమ్.—

శ్లో. దూరం ముక్తాలతయా బిససితయా విప్రలోభ్యమానో మే,
హంస ఇవ దర్శితాశో మానసజన్మా త్వయా నీతః.

అనయా చ మే[1]దృష్టయా దిఙ్మోహభ్రాంత్యేవ ప్రణష్టవర్త్మనో బహుళనిశయేవాంధస్య జిహ్వోచ్ఛిత్త్యేవ మూకస్య ఇంద్రజాలికపింఛికయే[2]వాతత్త్వదర్శినః జ్వరప్రలాపప్రవృత్త్యే వానంబద్ధభాషిణః దుష్టనిద్రయేవ విషవిహ్వలస్య లోకాయతికవిద్యయే వాధర్మరుచేః మదిరయేవోన్మత్తస్య దురావేశక్రియయేవ పిశాచగ్రహస్య దోషవికారోపచయః సుతరాముక్రియత స్మరాతురస్య మే మనసః, యేనాకులీక్రియమాణా సరిదివ పూరేణ విహ్వలతామభ్యాగమమ్, తాం చ ద్వితీయదర్శనేన కృతమహాపుణ్యామివ అనుభూతసురలోకవాసామివ దేవతాధిష్ఠితామివ లబ్ధవరా మివ పీతామృతామివ సమాసాదితత్రైలోక్యరాజ్యాభిషేకామివ మన్యమానా సతతసన్నిహితామపి దుర్లభదర్శనామివ అతిపరిచితా మప్యపూర్వామివ సాదరమాభాషమాణా పార్శ్వస్థామపి సర్వలోకస్యోప ర్యవస్థితామివ

1 దృష్ట్వా. 2 పిచ్ఛికయేవ.

పశ్యంతీ కపోలయోరలకలతాభంగేషు చ సోపగ్రహం స్పృశంతీ విపరీతమివ పరిజనస్వామిసంబంధముపదర్శయంతీ 'తరలికే! కథయ కథం స త్వయా దృష్టః కిం కిమభిహితాసి తేన కియంతం కాలమవస్థితాసి తత్ర కియదనుసరన్నస్మానసా వాగత' ఇతి పునః పునః పర్యపృచ్ఛమ్. అనయైవ చ కథయా తయా సహ తస్మిన్నేవ ప్రాసాదే తథైవ ప్రతిషిద్ధాశేషపరిజనప్రవేశా దివసమత్యవాహయమ్.

అథ మదీయేనేవ హృదయేన కృతరాగసంవిభాగే లోహితాయతి గగనతలోపాంతావలంబిని రవిబింబే సరాగదివసకరదర్శనానురక్తాయాం కృతకమలశయనాయా మనంగాతురాయామివ పాండుతాం వ్రజంత్యామాతపలక్ష్మ్యాం గైరికగిరిసలిలప్రపాతపాటలేషు కమలవనేభ్యః సముత్థాయ వనగజయూథేష్వివ పుంజీభవత్సు భాస్కరకిరణేషు గగనావతారవిశ్రామలాలసానాం రవిరథవాజినాం హర్షహేషారవప్రతిశబ్దకేన సహ విశతి మేరుగిరిగహ్వరం వాసరే ముకుళితరక్తపంకజపుటప్రవిష్టమధుకరావలీషు రవివిరహమూర్ఛాంధకారితహృదయాస్వివ ప్రారబ్ధనిమీలనాసు పద్మినీషు గ్రాసీకృతసామాన్యమృణాళలతావివరసంక్రామితానీవ పరస్పరహృదయాన్యాదాయ విఘటమానేషు రథాంగనామ్నాం యుగళేషు సా ఛత్రగ్రాహిణీ సమాగత్యాకథయత్:—'భర్తృదారికే! తయోర్మునికుమారయో రన్యతరో ద్వారి తిష్ఠతి కథయతి చాక్షమాలాముపయాచితుమాగతోఽస్మీ'తి.

అహం తు మునికుమారనామగ్రహణాదేవ స్థానస్థితాఽపి గతేవ ద్వారదేశం సముపజాత[1]తదాగమనాశంకా సమాహూయాన్యతమం కంచుకినం 'గచ్ఛ ప్రవేశ్యతా' మిత్యాదిశ్య ప్రాహిణవమ్. అథ ముహూర్తాదివ తం తస్య రూపస్యేవ యౌవనం యౌవనస్యేవ మకరకేతనం మకరకేతనస్యేవ వసంతసమయం వసంతసమయస్యేవ దక్షిణానిలమనురూపం సఖాయమృషికుమారకం కపింజలనామానం జరాధవళస్య కంచుకినోఽనుమార్గేణ చంద్రాతపస్యేవ బాలాతపమాగ

1 తదానమనాశంకా.

చ్ఛుంతమపశ్యమ్. అంతికముపగతస్య చాస్య పర్యాకులమివ స విషాదమివ శూన్యమివార్థిన మి[1]వాంతర్గతాకూత మాకారమలక్షయం, ఉత్థాయ చ కృతప్రణామా సాదరం స్వయమాసన ముపాహరం, ఉపవిష్టస్య చ బలా దనిచ్ఛతోఽపి ప్రక్షాళ్య చరణావుపమృజ్య చోత్తరీయాంశుకపల్లవే నాత్యవధానాయాం భూమావేవ తస్యాంతికే సముపావిశం. అథ ముహూర్తమివ స్థిత్వా కిమపి వివక్షురివ స తస్యాం మత్సమీపోపవిష్టాయాం తరళికాయాం చక్షురపాతయత్. అహం తు విదితాభిప్రాయా దృష్ట్యైవ భగవన్న వ్యతిరిక్తేయ మస్మచ్ఛరీరాత్ అశంకితమభిధీయతామి త్యవోచమ్.

ఏవముక్తశ్చ మయా కపింజలః ప్రత్యవాదీత్:—'రాజపుత్రి ! కిం బ్రవీమి? వాగేవ మే నాభిధేయవిషయమవతరతి త్రపయా క్వ కందమూలఫలాశీ శాంతో వనవాసనిరతో మునిజనః? క్వ చాయ మనుపశాంత జనోచితో విషయోపభోగాభిలాషకలుషో మన్మథవివిధలాససంకటో రాగప్రాయః ప్రపంచః? సర్వమేవానుపపన్నమ్ ఆలోకయ కిమారబ్ధం దైవేన. అయత్నేనైవ ఖలూపహాసాస్పదతామీశ్వరో నయతి జనమ్. న జానే కిమిదం వల్కలానాం సదృశముతాహో జటానాం సహచితం? కిం తపసోఽనురూప మాహోస్విద్ధర్మోపదేశాంగమిదమ్? అపూర్వేయం విడంబనా, కేవలమవశ్యకథనీయమిదం, అపర ఉపాయో న దృశ్యతే, అన్యా ప్రతిక్రియా నోపలభ్యతే, అన్యచ్ఛరణం నాలోక్యతే, అన్యాగతిర్నాస్తి, అకథ్యమానే చ మహాననర్థోపనిపాతో జాయతే, ప్రాణపరిత్యాగే నాపి రక్షణీయాః సుహృదసవ ఇతి కథయామి. అస్తి భవత్యాః సమక్షమేవ స మయా తథా నిష్ఠురముపదర్శితకోపేనాభిహితః, తథా చాభిధాయ పరిత్యజ్య తం తస్మాత్ప్రదేశాదుపజాతమన్యురుత్సృష్టకుసుమాపచయోఽన్యం ప్రదేశమగమమ్. అపయాతాయాం భవత్యాం ముహూర్తమివ స్థిత్వా ఏకాకీ కిమయమిదానీమాచరతీతి సంజాతవితర్కః ప్రతినివృత్య విటపాంతరితవిగ్రహ స్తం ప్రదేశం వ్యలోకయమ్. యావత్తత్ర తం

1 వానువరతాభిప్రేతమాకార.

నాఘ్రాతుం ఆసీచ్చ మే మనస్యేవం వితర్కః:—‘కి న్ను మదనపరాయత్తచిత్తవృత్తి స్తా మేవానుసరన్ గతో భవేత్? గతాయాం చ తస్యాం లబ్ధచేతనో [1]లజ్జయా న శక్నోతి మే దర్శనపథముపగంతుం? ఆహోస్విత్కుపితః పరిత్యజ్య మాం గతః? ఉతాన్వేషమాణో మామేవ ప్రదేశమన్యమితగ సమాశ్రితస్స్యా'దితి. ఏవం వికల్పయన్ కం చి త్కాలమతిష్ఠం. తేన తు జన్మతః ప్రభృత్యనభ్యస్తేన తస్య క్షణమ ప్యదర్శనేన దూయమానః పునరచింతయమ్:—‘స కదా చి ద్ధైర్యస్ఖలనవిలక్షః కిం చిదనిష్టమపి సమాచరేత్—న హి కిం చి న్న క్రియతే హ్రియా—త న్న యుక్తమేన మేకాకినం కర్తు' మిత్యవధార్యాన్వేష్టు మాదరమకరవమ్. అన్వేషమాణశ్చ యథా యథా నాపశ్యం తం తథా తథా సుహృత్స్నేహాకాతరేణ మనసా త త్తదశోభన మాశంకమానః తరులతాగహనాని చందనవీథికాః లతామండపాన్ సరఃకూలాని చ వీక్షమాణో నిపుణ మిత స్తతో ద త్తదృష్టిః సుచిరం వ్యచరమ్.

అథైకస్మిన్ సరస్సమీపవర్తిని నిరంతరతయా కుసుమమయ ఇవ మధుకరమయ ఇవ పరభృతమయ ఇవ మయూరమయ ఇ వాతిమనోహరే వసంతజన్మభూమిభూతే లతాగహనే కృతావస్థానముత్సృష్టసకలవ్యాపారతయా లిఖితమివోత్కీర్ణమివ స్తంభితమివోపరతమివ ప్రసుప్తమివ యోగసమాధిస్థమివ నిశ్చలమపి స్వవృత్తా చ్చలితమేకాకినమపి మన్మథాధిష్ఠితం సానురాగమపి పాండుతా మావహంతం శూన్యాంతఃకరణమపి హృదయనివాసిదయితం తూష్ణీకమపి కథితమదనవేదనాతిశయం శిలాతలోపవిష్టమపి మరణే వ్యవస్థితం శాపప్రదానభయాదివాద త్తదర్శనేన కుసుమాయుధేన సంతప్యమాన మతినిష్పందతయా హృదయనివాసినీం ప్రియాం ద్రష్టుమంతః ప్రవిష్టైరివాసహ్యసంతాపసంత్రాసప్రలీనైరివ మనఃక్షోభప్రకుపితైరివ ఉన్ముచ్య గతై రింద్రియైశ్శూన్యీకృతశరీరం నిష్పందనిమీలితేనాంతర్జ్వలన్మదనదహనధూమాకులితాభ్యంతరేణేవ పక్ష్మాంతవివరవాంతానేకధార

1 లజ్జమానో.

మనవరతమీక్షణయుగళేన బాష్పజలదుర్దిన ముత్సృజంతమాలోహినీమధరప్రభామనంగాగ్నేః ప్రదహతో హృదయమూర్ధ్వసంసర్పిణీం శిఖామివాదాయ నిష్పతద్భిరుచ్ఛ్వాసైస్తరళీకృతాసన్నలతాకుసుమకేసరం వామకపోలశయనీకృతకర[1]తలతయా సముత్సర్పద్భిరమలైర్నఖాంశుభిర్విమలీకృత మచ్ఛాచ్ఛచందనరసరచితలలాటికమివ లలాట ముద్వహంతమచిరాపనీతపారిజాతకుసుమమంజరీకర్ణపూరతయా సశేషపరిమళామోదలోభోపసర్పిణా కలవిరుతచ్ఛలేన మదనసమ్మోహనమంత్రమివ జపతా మధుకరకులేన సనీలోత్పలమివ సతమాలపల్లవమివ శ్రవణదేశం దధానముత్కంఠాజ్వరరోమాంచవ్యాజేన ప్రతిరోమకూపనిపతితానాం మదనశరాణాం కుసుమశరకేసరశల్యశకలనికరమివాంగలగ్నం బిభ్రాణం దక్షిణకరేణ చ స్ఫురిత[2]కిరణనికరాం కరతలస్పర్శసుఖకంటకితామివ ముక్తావలీమవినయపతాకా మురసి ధారయంతం మదనవశీకరణచూర్ణేనేవ కుసుమరేణునా తరుభిరాహన్యమాన మాత్మరాగమివ సంక్రామయద్భిరాసన్నైరనిల[3]వలితైరశోకపల్లవైః స్పృశ్యమానం సురతాభిషేకసలిలైరివాభినవపుష్పస్తబకమధుశీకరైర్వనశ్రియాఽభిషిచ్యమాన మళినివహానిపీయమానపరిమళైరుపరిపతద్భిశ్చంపకకుట్మలైస్తప్త[4]శల్యకైరివ సధూమైః కుసుమశరేణ తాడ్యమానమతిబహుళవనామోద మత్తమధుకరనికరఝంకారస్వనైర్హుంకారైరివ దక్షిణానిలేన నిర్భర్త్స్యమానం మదకలకోకిలకులకోలాహలైర్వసంతజయశబ్దకలకలైరివ మధుమాసేనాకులీక్రియమాణం ప్రభాతచంద్రమివ పాండుతయా పరిగృహీతం నిదాఘగంగాప్రవాహమివ క్రశిమాన మాగతమంతర్గతానలం చందనవిటపమివ మ్లాయంతమన్యమివాదృష్టపూర్వమివాపరిచితమివ జన్మాంతరమివోపగతం రూపాంతరేణేవ పరిణతం ఆవిష్టమివ మహాభూతాధిష్ఠితమివ గ్రహగృహీతమివోన్మత్తమివ ఛలితమివాంధమివ బధిరమివ మూకమివ విలాసమయమివ మదనమయమివ పరాయత్తచిత్తవృత్తిం పరాం కోటిమధిరూఢం మన్మథావేశస్య అనభిజ్ఞేయపూర్వాకారం తమహామద్రాక్షమ్.

1 తలయా, 2 నఖకిరణ, 3 చలితైః, 4 శరశల్యకైః.

అపగతనిమేషేణ చక్షుషా తదవస్థం చిరముద్వీక్ష్య సముపజాత విషాదో వేపమానేన హృదయేనాచింతయమ్ :—' ఏవం నామాయ మతిదుర్విషహవేగో మకరకేతుః, యే నానేన క్షణేనాయ మీదృశ మవస్థాంతరమప్రతీకారముపనీతః, కథమేవమేకపదే వ్యర్థీభవే దేవం విధో జ్ఞానరాశిః? అహో! బత మహచ్చిత్రమ్. తథా నా మాయ మాశైశవా ద్ధీరప్రకృతిరస్ఖలితవృత్తి ర్మమ చాన్యేషాం చ మునికుమారకాణాం స్పృహణీయచరిత ఆసీత్. అద్య తు ఇతర ఇవ పరిభూయ జ్ఞానమవిగణయ్య తపఃప్రభావ మున్మూల్య గాంభీర్యం మన్మథేన జడీకృతః, సర్వథా దుర్లభం యౌవన మస్ఖలిత' మితి, ఉపసృత్య చ తస్మిన్నేవ శిలాతలైకపార్శ్వే సముపవిశ్య అంసదేశావసక్తపాణి స్తమనున్మీలితలోచన మేవ 'సఖే! పుండరీక! కథయ కిమిద' మి త్యపృచ్ఛమ్. అథ సుచిరసమ్మీలనాలగ్నమివ కథమపి ప్రయత్నే నానవరతరోదనవశాదుపజాతారుణభావమశ్రుజలపూరప్లావితముత్కూపితమివ సవేదనమివ స్వచ్ఛాంశుకాంతరితరక్తకమలవనచ్ఛాయం చక్షురున్మీల్య మంథరయా దృష్ట్యా సుచిరం విలోక్య మామాయతతరం నిశ్వస్య లజ్జావిశీర్యమాణవిరళాక్షరం 'సఖే! కపింజల! విదితవృత్తాంతోఽపి కిం మాం పృచ్ఛసీ'తి కృచ్ఛ్రేణ శనైశ్శనైరవదత్. అహం తు తదాకర్ణ్య తదవస్థమేవాప్రతీకారవికారోఽయం తథాపి సుహృదా సుహృదసన్మార్గప్రవృత్తో యావచ్ఛక్తితః సర్వాత్మనా నివారణీయ ఇతి మనసాఽవధార్యాఽబ్రవమ్.

'సఖే! పుండరీక! సువిదితమేత న్మమ, కేవల మిద మేవ పృచ్ఛామి, యదేతదారబ్ధం భవతా కి మిదం గురుభిరుపదిష్టమ్, ఉత ధర్మశాస్త్రేషు పఠితమ్, ఉత ధర్మార్జనోపాయోఽయమ్, ఉతాపర స్తపసాం ప్రకారః, ఉత స్వర్గగమనమార్గోఽయమ్, ఉత వ్రతరహస్యమిదమ్, ఉత మోక్షప్రాప్తియుక్తిః, ఆహోస్విదన్యో నియమప్రకారః, కథమేతద్యుక్తం భవతో మనసాఽపి చింతయితుం కిం పునరాఖ్యాతు మీక్షితుం వా కథయ, కిమప్రబుద్ధ ఇవానేన మన్మథహతకేనోపహాసాస్పదతాం నీయమానమాత్మానం నావబుధ్యసే? మూఢో హి మదనే

నాయాస్యతే, కా వా సుఖాశా సాధుజననిందితేష్వేవం విధేషు ప్రాకృతజనబహుమతేషు విషయేషు భవతః, స ఖలు ధర్మబుద్ధ్యా విషలతావనం సించతి కువలయమాలేతి నిస్త్రింశలతామాలింగతి కృష్ణాగురుధూమలేఖేతి కృష్ణసర్పముపగూహతే మహారత్నమితి జ్వలంతమంగారమభిస్పృశతి మృణాళమితి దుష్టవారణదంతముసలమున్మూలయతి, మూఢో విషయోపభోగేష్వనిష్టానుబంధిషు యః పరిణతివిరసేషు సుఖబుద్ధిమారోపయతి, అధిగతవిషయతత్త్వోఽపి కస్మాత్ఖద్యోత ఇవ జ్యోతిర్నిర్వీర్యమిదం జ్ఞానముద్వహసి, యతో న నివారయసి ప్రబలరజఃప్రసరకలుషితాని స్రోతాంసీవోన్మార్గప్రస్థితానీంద్రియాణి, న నియమయసి వా క్షుభితం మనః, కోఽయమనంగో నామ, ధైర్యమవలంబ్య నిర్భర్త్స్యతామయం దురాచారః' ఇత్యేవం వదత ఏవ మే వచనమాక్షిప్య ప్రతిపక్షాంతరాళప్రవృత్తబాష్పవేణికం ప్రమృజ్య చక్షుః కరతలేన పాణౌ మామవలంబ్యావోచత్ :— 'సఖే! కిం బహునోక్తేన, సర్వథా సుస్థోఽసి, ఆశీవిషవిషవేగవిషమాణామేతేషాం కుసుమచాపసాయకానాం పతితోఽసి న గోచరే, సుఖముపదిశ్యతే పరస్య, యస్య చేంద్రియాణి సంతి మనో వా విద్యతే యః పశ్యతి వా శృణోతి వా శ్రుతమవధారయతి వా యో వా శుభమిదం న శుభమిదమితి వివేక్తుమలం స ఖలూపదేశమర్హతి, మమ తు సర్వమేవేదమతిదూరాపేతమ్, అవష్టంభో జ్ఞానం ధైర్యం ప్రతిసంఖ్యానమిత్యస్తమితైషా కథా, కథమప్యేవమేవాయత్నవిధృతాస్తిష్ఠంత్యసవః, దూరాతీతః ఖలూపదేశకాలః, సమతిక్రాంతో ధైర్యావసరః, గతా ప్రతిసంఖ్యానవేలా, అతీతో జ్ఞానావష్టంభసమయః, కేన వాన్యేనాస్మిన్ సమయే భవంతమపహాయోపదేష్టవ్యమున్మార్గప్రవృత్తినివారణం వా కరణీయం? కస్యాన్యస్య వా వచసి మయా స్థాతవ్యం? కో వాపరస్త్వత్సమో మే జగతి బంధుః? కిం కరోమి? యన్న శక్నోమి నివారయితుమాత్మానమ్, ఇయమనేనైవ క్షణేన భవతా దృష్టావస్థా తద్గత ఇదానీముపదేశకాలః, యావత్ప్రాణిమి తావదస్యకల్పాంతోదితద్వాదశదినకరకిరణాతపతీవ్రస్య మదనసంతాపస్య ప్రతిక్రియాం క్రియమాణామిచ్ఛామి, పచ్యంత ఇవ మేఽంగాని, ఉత్క్వాథ్యత ఇవ

హృదయం, ప్లుష్యత ఇవ దృష్టిః, ప్రజ్వలతీవ శరీరం, అత్ర యత్ప్రాప్తకాలం తత్కరోతు భవాన్;' ఇత్యభిధాయ తూష్ణీమభవత్.

ఏవముక్తోఽప్యహ మేనం ప్రాబోధయం పునఃపునః, యదా శాస్త్రోపదేశప్రాయైః సనిదర్శనైః సేతిహాసైశ్చ వచోభిః సానునయం సోపగ్రహం చాభిధీయమానోఽపి నాకరోత్ కర్ణే, తదాఽహ మచింతయ 'మతిభూమి మయం గతో న శక్యతే నివర్తయితుమ్, ఇదానీం నిరర్థకాః ఖలూపదేశాః, తత్ప్రాణపరిరక్షణేఽపి తావదస్య యత్న మాచరామి' ఇతి కృతమతి రుత్థాయ గత్వా తస్మా త్సరసః సరసా మృణాళికాస్సముద్ధృత్య కమలినీపలాశాని జలలవలాంఛితాని చాదాయ గర్భధూళికషాయపరిమళమనోహరాణి చ కుముదకువలయకమలాని గృహీత్వాగత్య తస్మి న్నేవ లతాగృహశిలాతలే శయన మస్యాకల్పయం. తత్రచ సుఖనిషణ్ణస్య ప్రత్యాసన్నవర్తినాం చందనవిటపినాం మృదూని కిసలయాని నిష్పీడ్య తేన స్వభావసురభిణా తుషారశిశిరేణ రసేన లలాటికామకల్పయమ్ ఆచరణతలాదంగచర్చాం చారచయమ్: అభ్యర్ణపాదపస్ఫుటితవల్కలవివరశీర్ణేన చ కరసంపుటచూర్ణితేన కర్పూరరేణునా స్వేదప్రతీకారమకరవమ్. ఉరోనిహితచందనద్రవార్ద్రవల్కలస్య స్వచ్ఛసలిలశీకరనికరస్రావిణా కదళీదళేన వ్యజనక్రియామన్వతిష్ఠమ్ ఏవం చ ముహు ర్ముహు రస్య దస్య న్నళినీదళశయన ముపకల్పయతో ముహు శ్చందనచర్చా మారచయతో ముహు ర్ముహు శ్చ స్వేదప్రక్రియాం కుర్వతః కదళీదళేన చానవరతం వీజయతస్సముదభూన్మే మనసి చింతా:—'నాస్తి ఖల్వసాధ్యం నామ భగవతో మనోభువః, క్వాయం హరిణ ఇవ వనవాసనిరతః స్వభావముగ్ధో జనః? క్వ చ వివిధవిలాసరసరాశి ర్గంధర్వరాజపుత్రీ మహాశ్వేతా? సర్వథా నహి కించి దస్య దుర్ఘటం దుష్కర మనాయత్త మకర్తవ్యం వా జగతి,దురుపపాదే ష్వ ప్యర్థే ష్వయ మవజ్ఞయా విచరతి, నచాయం కేనాపి ప్రతికూలయితుం శక్యతే, కా వా గణనా సచేతనేషు, అపగతచేతనాన్యపి సంఘటయితుమలం యద్యస్మై రోచతే, కుముదిన్యపి దినకరకరానురాగిణీ భవతి, కమలిన్యపి శశికరద్వేషముజ్ఝతి, నిశాపి వాసరేణ

సహ మిత్రతామేతి, జ్యోత్స్నాప్యంధకారమనువర్తతే, ఛాయాపి ప్రదీపాభిముఖ మవతిష్ఠతే, తడిదపి జలదే స్థిరతాం వ్రజతి, జరాపి యౌవనేన సంచారిణీ భవతి, కిం వా తస్య దుష్కరమపరమ్, ఏవంవిధో౽యే నాయ మగాధగాంభీర్యసాగరస్తృణవల్లఘుతా ముపనీతః, క్వ తత్తపః? క్వేయ మవస్థా? సర్వథా నిర్వృతికారేయ మాప దుపస్థితా కి మిదానీం కర్తవ్యం? కింవా చేష్టితవ్యం? కాం దిశం గంతవ్యం? కిం శరణం? కశ్చ ఉపాయః? క స్సహాయః? కః ప్రకారః? కా యుక్తిః? కస్సమాశ్రయః? యేనాస్యాసవః సంధార్యంతే? కేన వా కౌశలేన? కతమయా వా యుక్త్యా? కతరేణ ప్రకారేణ? కేనవా౽వష్టంభేన? కయా ప్రజ్ఞయా? కతమేన వాసమాశ్వాసనే నాయం జీవే' ది త్యేతే చాన్యే చ మే విషణ్ణహృదయస్య సంకల్పాః ప్రాదురాసన్. పునశ్చాచింతయం:—'కిమన యాత్యంతాయతయా నిర్వృతియోజనయా చింతయా? ప్రాణా స్తావ దస్య యేన కేన చి దుపాయేన[1] శుభేనవా రమణీయాః, తేషాం చ తత్సమాగమమేకమప హాయ నా స్త్యపరః సంరక్షణోపాయః, బాలభావా దప్రగల్భతయా చ తపోవిరుద్ధ మనుచితముపహసనీయ మి వాత్మనో మదనవ్యతికరం మన్యమానో నియత మేకోచ్ఛ్వాసావశేషజీవితో౽పి నాయం తస్యాః స్వయమభిగమనేన పూరయతి మనోరథమ్, అకాలాంతరక్షమశ్చాయ మస్య మదనవికారః, సతత మతిగర్హితేనాప్యాత్మనాపి పరిరక్షణీయాన్ మన్యంతే సుహృదసూన్ సాధవః, తదతిప్రేషణమకర్తవ్యమప్యేత దస్మాక మవశ్యకర్తవ్యతామాపతితం, కిం చాన్యత్ క్రియతే?, కావా న్యా గతిః?, సర్వథా ప్రయామి తస్యా స్సకాశమ్, ఆవేదయామి ఏతా మవస్థామ్' ఇతి చింతయిత్వా చ కదాచి దనుచితవ్యాపారప్రవృత్తం మాం విజ్ఞాయ సంజాతలజ్జో నివారయేదిత్యనివేద్యైవ తస్మై తత్ప్రదేశా త్సవ్యాజముత్థాయాగతో౽హమ్. తదేవమవస్థితే యు ద త్రావసరప్రాప్త మీదృశస్య చానురాగస్య సదృశ మస్మదాగమనస్య చానురూపమాత్మనో వా సముచితం తత్ర ప్రభవతీ త్యభిధాయ కిమియం వక్ష్యతీతి మన్ముఖాసక్తదృష్టి స్తూష్ణీమాసీత్.

1 శుభేనా శుభేనవా.

అహంతు తదాకర్ణ్య సుఖామృతమయే హ్రద ఇవ నిమగ్నా రతి రసమహోదధి [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] మ్యమాన నవదన [illegible] [illegible] పతనానుబంధదర్శితమాలాక్రమైః అప్రాప్తపక్ష్మసంశ్లేషతయోపజాత ప్రథిమభరైరమలైరానందబాష్పజలబిందుభిః స్రవద్భిరావేద్యమాన ప్రహర్ష[1]ప్రకరా తత్క్షణమచింతయమ్:—'దిష్ట్యా తావ దయ మనంగో మా మివ త మప్యనుబధ్నాతి,య త్సత్య మనేన మే సంతాపయతాఽపి కియతాఽప్యంశేవ దర్శితానుకూలతా, యది చ సత్య మేవ త స్యైదృ శీ దశా తతః కి మివ నోపకృతమనేన, కిం వా నోపపాదితం,కోవాఽనే నాపరస్సమానో బంధుః, కథం వా కపింజలస్య స్వప్నేఽపి వితథా భా రతీ ప్రశాంతాకృతేరస్మా ద్వదనా న్నిష్క్రామతి, ఇత్థం భూతే కిం మయాఽపి ప్రతిపత్తవ్యం? తస్యవాపురః కిమభిధాతవ్యమ్? ఇత్యేవంవిచా రయంత్యా ఏవ ప్రవిశ్య ససమ్భ్రమా ప్రతీహారీ మామకథయత్:— 'భర్తృదారికే! త్వ మస్వస్థశరీరేతి పరిజనాదుపలభ్య మహాదేవీ ప్రా ప్తా' ఇతి,తచ్ఛ్రుత్వా కపింజలో మహాజనసమ్మర్దభీరుః సత్వరముత్థా య 'రాజపుత్రి! మహా నయముపస్థితః కాలాతిపాతః, భగవాంశ్చ భువ నత్రయచూడామణి ర స్త ముపగచ్ఛతి దివసకరః, తద్గచ్ఛామి సర్వథా ఽభిమతసుహృత్ప్రాణరక్షాదక్షిణార్థమ్, అయముపరచితోఽంజలిః, ఏష మే పరమో విభవః' ఇ త్యభిధాయ ప్రతివచనకాలమప్రతీక్ష్యైవ పురోయాయినాఽంబాయాః ప్రవిశతా కనకవేత్రలతాకరేణప్రతీహారీ జనేన కంచుకిలోకేన గృహీతతాంబూలకుసుమపటవాసాంగరాగేణ చామరవ్యగ్రపాణినా కుబ్జకిరాతబధిరవామన[2]వర్షధరవికలమూకాను గతేన పరిజనేన సర్వతస్సంరుద్ధే ద్వారదేశే కథమప్యవాప్తనిర్గమః ప్రయయౌ, అంబా తు మత్సమీపమాగత్యసుచిరం స్థిత్వా స్వభ వనమయాసీత్, తయా తు తత్రాగత్య కిం కృతం కి మభిహితం కి మాచేష్టిత మితి శూన్యహృదయా సర్వం నాలక్షయమ్.

1 ప్రసంగా. 2 బర్బరవికల.

గతాయాం చ తస్యామ స్తముపగతే భగవతి హారీతహరిత వాజిని సరోజినీవిశేషకరే చక్రవాకహృదయ సహకరి లోహితాయమానే పశ్చిమాశాముఖే హరితాయమానేషు కమలవనేషు నీలాయమానే పూర్వదిగ్భాగే పాతాళపఙ్కకలుషేణ మహాప్రళయజలనిధిపయఃపూరేణేవ తిమిరేణావష్టభ్యమానే జీవలోకే కింకర్తవ్యతామూఢా తామేవ తరళికా మపృచ్ఛమ్:—'అయి తరళికే! కథం న పశ్యసి దృఢమాకులం మే హృదయమప్రతిపత్తివిహ్వలాని చేంద్రియాణి, న స్వయమణ్వపి కర్తవ్య మల మస్మి జ్ఞాతుమ్? ఉపదిశతు మే భవతీ య దత్ర సాంప్రత మయ మేనం త్వత్సమక్ష మేవాభిధాయ, గతః కపింజలః, యది తావ దితరకన్యకేవ విహాయ లజ్జా ముత్సృజ్య ధైర్యమున్ముచ్య వినయమచింతయిత్వా జనాపవాదమతిక్రమ్య సదాచార ముల్లంఘ్య శీలమవగణయ్య కులమంగీకృత్యాయశో రాగాంధవృత్తిరననుజ్ఞాతా పిత్రా అననుమోదితా మాత్రా స్వయముపగమ్య గ్రాహయామి పాణిమేవం గురుజనాతిక్రమా దధర్మో మహాన్, అథ ధర్మానురోధా దితరపక్షావలంబనద్వారేణ మృత్యుమంగీకరోమ్యేవ మపి ప్రథమం తావ త్స్వయ మాగతస్య ప్రథమప్రణయిన స్తత్రభవతః కపింజలస్య ప్రణయప్రసరభంగః, పున రపరం యది కదా చిత్తస్య జనస్య మత్కృతాదాశాభంగాత్ ప్రాణవిపత్తిరుపజాయతే తదపి మునిజనవధజనితం మహదేనో భవే' ది త్యేవముచ్చారయంత్యామేవ మయి ఆసన్నచంద్రోదయజన్మనా విరళవిరళే నాలోకేన వన స్తవనరాజిరివ కుసుమరజసా ధూసరతాం వాసవీ దిగయాసీత్.

తతః శశికేసరికరనఖరవిదార్యమాణతమఃకరికుంభసంభవేన ముక్తాఫలక్షోదేనేవ ధవళతాముపనీయమానముదయగిరిసిద్ధసుందరీకుచచ్యుతేన చందనచూర్ణరాశినేవ పాండురీక్రియమాణం చలితజలనిధిజలకల్లోలానిలోల్లాసితేన వేలాపులినసికతోద్గమేనేవ పాండుతామాపాద్యమానం పశ్చిమేశరదిందుధామ్నా దిగంతరమదృశ్యత, శనై శ్శనై శ్చంద్రదర్శనా న్మందమందస్మితాయా దశనప్రభేవ జ్యోత్స్నా నిష్పతంతీ నిశాయా ముఖశోభా మకరోత్, త దను రసాతలా దవనీమవదార్యోద్గచ్ఛతా శేషఫణామండలే నేవ రజనికరబింబే నా

రాజత రజనీ, క్రమేణ చ సకలజీవలోకానంద[1]కర కామినీజనవల్లభేన కించి దున్ముక్తబాలభావేన మకరధ్వజబంధుభూతేన ఉపారూఢరాగేణ సురతోత్సవోపభోగైకయోగ్యేన అమృతమయేన యౌవనేనే వారోహతా శశినా రమణీయతామనీయత యామినీ.

అథ తం ప్రత్యాసన్నసముద్రవిద్రుమప్రభాపాటలితమివ ఉదయగిరిసింహకరతలాహతనిజహరిణశోణితశోణీకృతమివ రతికలహకుపిత రోహిణీచరణాలక్తకరసలాంఛితమివాభినవోదయలోహితం రజనికర ముదితం విలోక్య అంతర్జ్వలితమదనానలాఽప్యంధకారితహృదయా తరళికోత్సంగవిధృతశరీరాఽపిమన్మథహస్తవర్తినీ చంద్రగతనయనాఽపి మృత్యు మాలోకయంతీ తత్క్షణమచింతయమ్ :—'ఏకత్ర ఖలు మదనమధుమాసమలయమారుతప్రభృతయ స్సమస్తాః, ఏకత్ర చాయం పాపకారీ చంద్రహతకో న శక్యతే సోఢుమ్, ఇద మతిదుర్విషహామదనవేదనాతురం చ మే హృదయమ్, అస్య చోద్గమనమిదం సదాహ[2]జ్వరస్యాంగారవర్షః శీతార్తస్య తుషారపాతః విషస్ఫోటమూర్ఛితస్య కృష్ణసర్పదంశః' ఇత్యేవం విచింతయంతీమేవ చంద్రోదయోపనీతా కమలవనమ్లానినిద్రేవ మూర్ఛా మాం నిమీలితలోచనామకార్షీత్, అచిరేణ చ సంభ్రాంతతరళికోపనీతాభిశ్చందనచర్చాభిస్తాలవృంతానిలై శ్చోపలబ్ధసంజ్ఞా తామేవాకులాకులాం మూర్తేనేవాధిష్ఠితాం విషాదేన మల్లలాటవిధృతస్రవచ్చంద్రకాంతమణిశిలాకామవిచ్ఛిన్నబాష్పజలధారాంధకారితముఖీం రుదంతీం తరళికా మపశ్యమ్, ఉన్మీలితలోచనాం చ మాం సా కృతపాదప్రణామా చందనపంకార్ద్రేణ కరయుగళేన బద్ధాంజలిరవాదీత్ :—'భర్తృదారికే! కిం లజ్జయా గురుజనాపేక్షయా వా, ప్రసీద ప్రేషయ మామ్, ఆనయామి తే హృదయదయితం జనమ్, ఉత్తిష్ఠ స్వయం వా తత్ర గమ్యతామ్, అతఃపరమ సమర్థాఽపి సోఢుమిమం ప్రబలచంద్రోదయవిజృంభమాణోత్కలికాశత ముదధి మివ మకరచిహ్నమ్, ఇత్యేవం వాదినీం తా మహ మవోచమ్:—'ఉన్మత్తే! కిం మన్మథేన, నన్వయం సర్వవికల్పా నపహాయ సర్వోపాయదర్శనా న్యుత్సారయన్ సర్వానంతరాయా నంతరయన్ సర్వ

1 కేన కామినీ. 2 జ్వరగ్రస్తస్యాంగార,

సందేహా నపనయన్ సర్వాశంకా స్తిరస్కుర్వన్ లజ్జామున్మూలయన్ స్త్వయి మభిగమనలాఘవదోష మావృణ్వన్ కాలాతిపాతం పరిహరన్ ఆగత ఏవ మృత్యో స్తస్యైవ వా సకాశం నేతా కుముదబాంధవః, త దుత్తిష్ఠ యథాకథంచి [1]దనుద్గతజీవితా సంభావయామి హృదయదయిత మాయాసకారిణం జనమ్' ఇత్యభిదధానా మదనమూర్ఛాఖేదవిహ్వలై రంగైః కథం చి దవలంబ్య తామే వోదతిష్ఠమ్, ఉచ్చలితాయాశ్చ మే దుర్నిమిత్తనివేదకమస్పందత దక్షిణం లోచనమ్, ఉపజాతశంకా చాచింతయ మిద మపరం కిముపక్షిప్తం దైవే' నేతి.

అథ నాతిదూరోద్గతేన త్రిభువనప్రాసాదమహాప్రణాలానుకారిణా సుధాసలిలపూరా నివ వహతా చందనరసనిర్ఝరనికరా నివ కరతా శ్వేతగంగాప్రవాహసహస్రాణీవ వమతా అమృతసాగరపూరా నివోద్గిరతా చంద్రమండలే నాప్లావ్యమానే జ్యోత్స్నయా భువనాంతరాళే శ్వేతద్వీపనివాస మివ సోమలోకదర్శనసుఖమివానుభవతి జనే మహావరాహదంష్ట్రామండలనిభేన శశినా క్షీరసాగరోదరాదివోద్ధ్రియమాణే మహీమండలే ప్రతిభవనమంగనాజనేన వికచకుముదగంధై శ్చందనోదకై రుపహ్రియమాణేషు చంద్రోదయార్ఘేషు కామినీప్రహితసురతదూతీసహస్రసంకులేషు రాజమార్గేషు నీలాంశుకరచితావకుంఠనాసు చంద్రాలోకభయచకితాసు కమలవనలక్ష్మీష్వివ నీలోత్పలప్రభాపిహితాసు ఇత స్తతః పలాయమానాస్వభిసారికాసు ప్రతికుముద మాబద్ధమధుకరమండలాసు ప్రబుధ్యమానాసు భవనదీర్ఘికాకుముదినీషు స్ఫుటితకుముదవనబహుళధూళిధవళితోదరే నిశానదీపులినాయమానేఽంతరిక్షే [2]చంద్రోదయమానందనిర్భరే మహోదధావివ రతిరసమయ ఇవ ఉత్సవమయ ఇవ విలాసమయ ఇవ ప్రీతిమయ ఇవ జీవలోకే శశిమణిప్రణాళనిర్ఝరే ప్రమోదముఖరమయూరరవరమ్యే ప్రదోషసమయే గృహీతవివిధకుసుమతాంబూలాంగరాగపటవాసచూర్ణయా తరళికయాఽనుగమ్యమానా తే నైవ మూర్ఛానిహితేన కిం చిదాశ్యానచందనలలాటికాలగ్నధూసరాకులాలకేన చందనరసచర్చాంగరాగవేషేణార్ద్రార్ద్రేణ తథైవ చ తయా కంఠస్థితయా

1 దనుగమనేన జీవితా. 2 చంద్రోదయానంద.

ఉత్తమాలయా శ్రవణశిఖరచుంబిన్యా చ పారిజాతమంజర్యా పద్మరాగరత్నరశ్మినిర్మితేనేవ రక్తాంశుకేన కృతశిరోవకుంఠనా కేన చిదాత్మీయేనాపి పరిజనేనానుపలక్ష్యమాణా తస్మాత్ప్రాసాదశిఖరాదవాతరమ్,

అవతీర్య చ పారిజాతకుసుమమంజరీపరిమళాకృష్టై రిక్తీకృతోపవనేన కుముదవనాన్యవహాయ ధావతా మధుకరజాలేన నీలపటావకుంఠన[1]విభ్రమా మివ సంపాదయతా ఽనుబధ్యమానా ప్రమదావనపక్షద్వారేణ నిర్గత్య త త్సమీపముదచలమ్, ప్రస్థాంతీ చ తరళికాద్వితీయ మపరిజన మాత్మాన మాలోక్యాచింతయమ్:—'ప్రియసమాభిసరణ ప్రవృత్తస్య జనస్య కి మివ కృత్యం బాహ్యేన పరిజనేన, న న్వేత ఏవ పరిజనలీలాముపదర్శయంతి, తథా హి, సమారోపితశరాసనాసక్తసాయకోఽనుసరతి కుసుమాయుధః, దూర ప్రసారితకరః కర మివ కర్షతి శశీ, ప్రస్ఖలనభయాత్పదే పదేఽవలంబతే రాగః, లజ్జాం పృష్ఠతః కృత్వా పురః స హేంద్రియై ర్ధావతి హృదయం, నిశ్చయ మారోప్య నయ త్యుత్కంఠా' ఇతి, ప్రకాశం చావదమ్:—'అయి తరళికే! అపి నామ మా మివాయ మిందుహతక స్తమపి[2]కరేణ కచగ్రహాకృష్ట మభిముఖమానయేత్' ఇత్యేవంవాదినీం చ మా మసౌ విహస్యాబ్రవీత్:—'భర్తృదారికే! ముగ్ధాసి, కి మస్య తేన జనేన, అయ మాత్మనైవ తావ న్మదనాతుర ఇవ భర్తృదారికాయాం తా స్తా శ్చేష్టాః కరోతి, తథా హి:—ప్రతిబింబచ్ఛలేన స్వేదసలిలకణికాచితం చుంబతి కపోలయుగళం, లావణ్యవతిపయోధరభారేనిపతతి ప్రస్ఫురితకరః, స్పృశతి రశనావలిమణీన్, నిర్మలనఖలగ్నమూర్తిః పాదయోః పతతి కిం చాస్య మదనాతురస్యేవ వపుస్తాపా చ్ఛుష్కచందనానులేపపాండుతాముద్వహతి, మృణాళవలయధవళాన్ కరాన్ ధత్తే, ప్రతిమావ్యాజేన స్ఫటికమణికుట్టిమేషు నిపతతి, కేతకీగర్భకేసరధూళిధూసరపాదః కుముదసరాంస్యవగాహతే, సలిలశీకరార్ద్రాన్ శశిమణీన్ కరై రామృశతి, ద్వేష్టి విఘటితచక్రవాకమిథునాని కమలవనాని' ఏతై శ్చాన్యైశ్చ తత్కాలోచితై రాలాపై స్తయా సహ తముద్దేశ మభ్యాగమమ్, తత్ర చ మార్గలతాకుసుమరజోధూసరం చరణయుగళం కైలాసతటా

1 విభ్రమ మివ. 2 కిరణకచగ్రహాకృష్టం.

చ్చంద్రోదయప్రస్రుతచంద్రకాంతమణిప్రస్రవణే ప్రక్షాళయంతీ యస్మిన్ ప్రదేశే ఆస్తే తస్మిన్నేవ చాస్య సరసః పశ్చిమే తటే పురుషస్యేవ రుదితధ్వనిం విప్రకర్షా న్నాతివ్యక్తముపాలక్షయమ్, దక్షిణేక్షణ స్ఫురణేన చ ప్రథమ మేవ మన స్యాహితశంకా తేన సుతరా మవదీర్ణ హృదయ యేవ కి మ ప్యనిష్ట మంతః కథయ తేవ విషణ్ణేనాంతరాత్మనా ‘తరళికే! కి మిద’ మితి సభయమభిదధానా వేపమానగాత్రయష్టి స్తదభిముఖ మతిత్వరితమగచ్ఛమ్.

[1]అథనిశీథప్రభావా ద్దూరా దేవ విభావ్యమానస్వర ముస్ముక్తార్తనాదం ‘హా హతో౽స్మి! హా దగ్ధో౽స్మి! హా వంచితో౽స్మి! హా కిమిద మా పతితం? కిం వృత్త ముత్పన్నో౽స్మి? దురాత్మన్! మదన పిశాచ! పాప! నిర్ఘృణ! కి మిద మకృత్య మనుష్ఠితమ్? ఆపాపే! దుష్కృతకారిణి! మహాశ్వేతే! దుర్వినీతే! కిమనేన తే౽పకృతమ్? ఆపాప దుశ్చరిత! చంద్రచండాల! [2]కృతో౽సి ఇదానీమ్, అపగతదాక్షిణ్య దక్షిణానిలహతక! పూర్ణాస్తే మనోరథాః కృతం కర్తవ్యం వహేదానీం యథేష్టం, హా! భగవన్! శ్వేతకేతో! పుత్రవత్సల! నవేత్సి ముషితమాత్మానమ్, హా! ధర్మ! నిష్పరిగ్రహో౽సి, హా! తపః! నిరాశ్రయమసి, హా! సరస్వతి! విధవా౽సి, హా! సత్యమ్! అనాథ మసి, హా! సురలోక! శూన్యో౽సి, సఖే! ప్రతిపాలయ మామ్, అహమపి భవంతమనుయాస్యామి, న శక్నోమి భవతా వినా క్షణ మప్యవస్థాతు మేకాకీ, కథ మపరచిత ఇవాద్యదృష్టపూర్వ ఇ వాద్య మా మేక పదే ఉత్సృజ్య ప్రయాసి? కుతస్తవేయమతినిష్ఠురతా?, కథయ త్వదృతే క్వ గచ్ఛామి? కం యాచే? కం శరణముపైమి? అంధో౽స్మి సంవృత్తః, శూన్యా మే దిశో జాతాః, నిరర్థకం జీవితం, అప్రయోజనం తపః, నిస్సుఖాశ్చ లోకాః, కేన సహ పరిభ్రమామి?, క మాలపామి? ఉత్తిష్ఠ దేహి మే విలపతః ప్రతివచనం, క్వ త న్మమోపరి సుహృత్ప్రేమ?, క్వ సా స్మిత పూర్వాభిభాషితా చ’ ఇత్యేతాని చాన్యాని విలపంతం కపింజలమశ్రౌషమ్.

తం చ శ్రుత్వా పతితై రివ ప్రాణై ర్దూరా దేవ ముక్తైకతా

1 అతినిశీథ. 2 కృతార్థో౽సి.

రాక్రందా సరసీకలతాసక్తిత్రుట్యమానాంశుకోత్తరీయా యథాశక్తి [illegible] సమగాఖనా [illegible] ఙ్గప్రక్షేపైః పక్షాంతీ [illegible] ప్యుత్క్షిప్య నీయ [illegible] స్తీరసమీపవర్తిని శిశిరశీకరాసారస్రావిణి చంద్రమణిశిలాతలే విరచితం కుముదకువలయకమలవివిధనవకుసుమకుసుమా౦మ్భోజశాఖమయం కుసుమశరసాయకమయ మివ శయన మధిశయానం అతినిష్పందతయా మత్ప్రదశబ్ద మివాకర్ణయంత మంతర్గతోపశమితమదనసంతాపతయా తత్క్షణలబ్ధసుఖప్రసుప్త మివ న మనః క్షోభప్రాయశ్చిత్తప్రాణాయామా వస్థితమివ అతిస్ఫురితప్రభేణ త్వత్కృతే మమేయమవస్థేతి కథయంతమివాధరేణ ఇందుద్వేషపరివర్తితదేహతయా పృష్ఠభాగనిపతితైర్మదనదహనవిహ్వలహృదయస్య స్తహస్తనఖమయూఖచ్ఛలేన ఛిద్రిత మివ శశికిరణై రుచ్ఛ్వసత్పాండురయా స్వవినాశోత్పాతోత్పన్నయా మదనచంద్రకళయేవ చందనలేఖికయా రచిత[1]లలాటికం మత్తః ప్రియతరస్త్వదాపరో జనో జాత ఇతికుపితే నేవజీవితేనపరిత్యక్తంమన్మథవ్యథయా న హైతా ననూ న్నాయ మి వోత్సృజ్యనిశ్చేతనతాసుఖమనుభవంతం అనంగయోగవిద్యా మివ ధ్యాయంత మపూర్వప్రాణాయామ మి వాభ్యస్యంతముపపాదితాస్మదాగమనేన ప్రణయా దివాపహృతప్రాణపూర్ణపాత్ర మనంగేన రచితచందనలలాటికాత్రిపుండ్రకం ధృతసరసబిససూత్రయజ్ఞోపవీతమంసావసక్తకదళీగర్భపత్రచారుచీరమేకావలీవిశాలాక్షమాల మవిరళామలకర్పూరక్షోదభస్మధవళం ఆబద్ధమృణాళవలయరక్షాప్రతిసరమనోహరం మనోభవవ్రతవేషమాస్థాయ మత్సమాగమమంత్ర మివ సాధయంతమ్ [2](అవిరతరోదనాతామ్రే ణాశ్రుతుషయా దాగతరుధిరేణేవ మదనశరశల్యావేదనాకుణీకృతత్రిభాగేన) కఠినహృదయే! దర్శనమాత్రకే ణాపి న పున రనుగృహీతోఽయ మనుగతో జన ఇతి సప్రణయం మాముపలభమాన మివ చక్షుషా కించి ద్వివృ

1 లలాటికం ఈషడాలక్ష్య పరివృత్తతారకే ణానవరతరోదనాతామ్రేణ ప్రాణో త్సర్గోపజాతాశ్రుతుషయతయా రుధిరమివ క్షరతా మదనశరశల్యావేదనాకూణితత్రిభాగేణ నాతిమీలితేన లోచనయుగళేన మత్తః ప్రియతరః. 2 ఏతన్నాస్తి క్వచిత్.

తాధరయా జీవితమసహా రుష్యమాణః సవిష్ఠై రినేందుకిరణై ర్నిర్గ [illegible] నమే న [illegible] ధారా మంతి మి కేణ చ నఖమయూఖద[illegible]తరయా చ[illegible]న మివ స్రసతా సూత్రాసీకృతేన చంద్రాతప మివ నిశా రమయంతీమంతికస్థితేన చ అచిరోద్గతజీవితమార్గ మి వోద్వీక్షణేన వి[illegible]లోకయతా తపస్విస్పృహా కమండలుజలసముపేతం కంఠాభరణీకృతేన చ మృణాళవలయేన రజనికరకిరణపాశేనేవ సంయమ్య లోకాంతరముపనీయమానం కపింజలేన మద్దర్శనా దబ్రహ్మణ్య మి త్యూర్ధ్వబాహునా స్తేన ద్విగుణీభూతబాష్పో ద్గమేనా క్రోశతా కంఠే పరిష్వక్తం తత్క్షణవిగతజీవితం త మహం పాపకారిణీ మందభాగ్యా మహాభాగమద్రాక్షమ్.

ఉద్భూతమూర్ఛాంధకారా చ పాతాళతల మి వావతీర్ణా తదా క్వాహమగమం కి మకరవం కిం వ్యలప మితి సర్వమేవ నాజ్ఞాసిషమ్, అసవశ్చ మే తస్మిన్ క్షణే కిమతికఠినతయా ఽస్య మూఢహృదయస్య కి మనేకదుఃఖసహస్రసహిష్ణుతయా హతశరీరకస్య కిం విహితతయా దీర్ఘశోకస్య కిం భాజనతయా జన్మాంతరోపాత్తస్య దుష్కృతస్య కిం దుఃఖదాననిపుణతయా దగ్ధదైవస్య కి మేకాంతవామతయా దురాత్మనో మన్మథహతకస్య కేన హేతునా నోద్గచ్ఛంతి స్మ, తదపి న జ్ఞాతవతీ కేవలమతిచిరాల్లబ్ధచేతనా దుఃఖభాగినీ వహ్నా వివ పతిత మనవ్యాశోకదహ్యమానమాత్మానమవనౌ విచేష్టమానమపశ్యమ్, అశ్రద్దధానా చాసంభావనీయం తత్తస్య మరణమాత్మన శ్చ జీవిత ముత్థాయ 'హా! హా! కిమిదముపనత' మితి ముక్తార్తనాదా 'హా! అంబ! హా! తాత! హా! సఖ్యః'! ఇతి వ్యాహరంతీ హా! నాథ! జీవితనిబంధన! ఆచక్ష్వ క్వ మా మేకాకినీమశరణామకరుణ! విముచ్య యాసి?, పృచ్ఛ తరళికాం త్వత్కృతే మయా యాఽనుభూతావస్థా, యుగసహస్రాయమాణః కృచ్ఛ్రేణ నీతో దివసః, ప్రసీద సకృ దప్యాలప, దర్శయ భక్తవత్సలతామ్, ఈష దపి విలోకయ, పూరయ మే మనోరథమ్, ఆర్తాఽస్మి, భక్తాఽస్మి, అనురక్తాఽస్మి, అనాథాఽస్మి, బాలాఽస్మి, అగతికాఽస్మి,

దుఃఖితాస్మి, అనన్యశరణాఽస్మి, మదనపరిభూతాఽస్మి, కిమితి న కరోషి దయాం, కథయ, కి మపరాద్ధం కిం వా నానుష్ఠితం మయా? కస్యాం వా నాజ్ఞాయా మాదృతం? కస్మిన్వా త్వదనుకూలే నాభిరతం? కేన [1]కుపితోఽసి, దాసీజన మకారణా త్పరిత్యజ్య వ్రజన్న బిభేషి, కాలీనా దళీకానురాగప్రతారణకుశలయా కిం వా మయా వామయా పాపయా?, [2]ఆః! అహ మద్యాపి ప్రాణిమి, హా! హతాఽస్మి మందభాగినీ, కథం మే న త్వం న జాతో న వినయో న బంధువర్గో న పరలోకః, ధి ఙ్మాం దుష్కృతకారిణీం యస్యాః కృతే తవేయ మీదృశీ దశా వర్తతే, నాస్తి మత్సదృశీ నృశంసహృదయా యాఽహ మేవంవిధం భవంత ముత్సృజ్య గృహం గతవతీ, కిం మే గృహేణ? కి మంబయా? కిం వా తాతేన? కిం బంధుభిః? కిం పరిజనేన?, హా! క ముపయామి శరణమ్?, అయి దైవ! నిర్ఘృణ! దర్శయ దయాం, విజ్ఞాపయామి త్వాం దేహి దయితే! దక్షిణాం, భగవతి! భవితవ్యతే కురు కృపాం పాహి వనితామనాథాం, భగవత్యో వనదేవతాః ప్రసీదత ప్రయచ్ఛతాస్య ప్రాణాన్, అంబ! వసుంధరే! సకలలోకానుగ్రహజనని! కిమర్థం నానుకంపసే?, తాత! కైలాస! శరణగతాఽస్మి తే దర్శయ దయాళుతా' మి త్యేతాని చాన్యాని చ వ్యాక్రోశంతీ కియ ద్వా స్మరామి-గ్రహగృహీ తే వావి ష్టే వోన్మ త్తేవ భూతోపహతేవ వ్యలపమ్, ఉపర్యుపరి పతితనయనజలధారానికరచ్ఛలేన [3]విలీయమా నేవ ద్రవతా మివ నీయమానా జలాకారేణే వాత్మ క్రియమాణా ప్రలాపాక్షరై రపి దశనమయూఖశిఖానుగతతయా సాశ్రుధారై రివ నిష్పతద్భి శ్శిరోరుహై ర ప్యవిరళవిగళితకుసుమతయా ముక్తబాష్పజలబిందుభిరివ ఆభరణై రపి ప్రసృతవిమలమణికిరణాశ్రుతయా ప్రరుదితై రివోపేతా తజ్జీవితా యై వాత్మమరణాయ స్పృహయంతీ మృత స్యాపి సర్వాత్మనా హృదయం ప్రవేష్టు మివేచ్ఛంతీ కరతలేన కపోలయో రాశ్యానచందనశ్వేతజటామూలే చ లలాటే నిహితసరసవిషయో శ్చాంసయోః మలయజరసలవలులితకమలినీపలాశావకుంఠితే చ హృదయే పరామృశంతీ 'పుండరీక! నిష్ఠురోఽసి ఏవ మప్యార్తాం న గణయసి మా'

1 కుపితో దాసజనం. 2 యాహం. 3 విలీయమానేన.

మిత్యుపాలభమానా ముహుర్ముహురేనమ న్వనయం ముహుః పర్యచుంబం ముహు ర్ముహుః కంఠే గృహీత్వా వ్యాక్రోశమ్ 'ఆః! పాపే! త్వయాఽపి మత్ప్రత్యాగమనకాలం యావ ద స్యాసవో న రక్షితాః' ఇతి తా మేకావలీమగర్హయమ్, 'అయి భగవన్! ప్రసీద ప్రత్యుజ్జీవయైన' మితి ముహు ర్ముహుః కపింజలస్య పాదయో రపతమ్, ముహు శ్చ తరళికాం కంఠే గృహీత్వా ప్రారుదమ్, అద్యాపి చింతయంతీ న జానామి తస్మిన్ కాలే కుత స్తాన్యశిక్షితా న్యనుపదిష్టా న్యదృష్టపూర్వాణి మే హతపుణ్యాయాః కృపణాని చాటుసహస్రాణి ప్రాదురభవన్, కుత స్తే సంలాపాః, కుత స్తాన్యతికరుణాని వైక్లబ్యరుదితాని,అన్య ఏవ స ప్రకారః, ప్రళయోర్మయ ఇవోదతిష్ఠ న్నంతర్బాష్పవేగానాం, జలయంత్రాణీ వాముచ్యంతాశ్రుప్రవాహాణాం, ప్రరోహా ఇవ నిరగచ్ఛన్ ప్రలాపానాం, శిఖరశతానీ వావర్ధంత దుఃఖానాం, ప్రసూతయ ఇవోదపాద్యంత మూర్ఛానామ్'.

ఇత్యేవమాత్మవృత్తాంతమావేదయంత్యా ఏవచ తస్యాః సమతిక్రాంతం కథమప్యతికష్టమవస్థాంతర మనుభవంత్యా ఇవ చేతనాం జహార మూర్ఛా. వేగా న్నిష్పతంతీం చ శిలాతలే తాం ససంభ్రమప్రసారితకరః పరిజన ఇవ జాతపీడ శ్చంద్రాపీడో విధృతవాన్. అశ్రుజలార్ద్రేణ చ తదీయే నైవోత్తరీయవల్కలప్రాంతేన శనై శ్శనై ర్వీజయన్ సంజ్ఞాం గ్రాహితవాన్. ఉపజాతకారుణ్యశ్చ బాష్పసలిలోత్పీడేన ప్రక్షాళ్యమానకపోల [1]యుగళాం లబ్ధచేతనామవాదీత్:—'భగవతి మయా పాపేన తవాయం పునరభినవతాముపనీతః శోకః యేనేదృశీం దశా ముపనీతాఽస్మి, తదలమనయా కథయా, సంహ్రియతామియమ్, అహమప్యసమర్థః శ్రోతుమ్, అతిక్రాంతాన్యపి హి సంకీర్త్యమానాని [2]అనుభవసమాం వేదనాముపజనయంతి సుహృజ్జనస్య దుఃఖాని, తన్నార్హసి కథంకథమపి విధృతాని మానసులభా నసూన్ పునఃపున స్స్మరణశోకానలేంధనతా ముపనేతుమ్'.

ఇత్యేవ ముక్త్వా దీర్ఘముష్ణం చ నిశ్వస్య బాష్పాయమాణలోచ

1 యుగళః. 2 ప్రియజనవిశ్వాసవచనాని అనుభవసమాం.

నా సనిర్వేదమవాదీత్:—'రాజపుత్ర! యా తదా తస్యాం మతిదారుణాయాంహతనిశాయాం మేభి రతినృశంసై రసుభిర్న పరిత్యక్తా నేదానీం పరిత్యజ్యత ఇతి దూరాపేత మేతత్, నూన మపుణ్యోపహతాయాః పాపాయా మమ భగవా నంతకోఽపి పరిహరతి దర్శనమ్, కుతశ్చ మే కఠినహృదయాయాః శోకః, సర్వ మిద మలీకమస్య దురాత్మన శ్శఠహృదయస్య, సర్వథాఽహ మనేన త్యక్తత్రపేణ నిరపత్రపాణా మగ్రేసరీకృతా, యయా [1]చాధిగతమదనయా వజ్రమయ్యేవేద మనుభూతం తస్యాః కా గణనా కథనం ప్రతి?,కిం వా పర మతఃకష్టతర మాఖ్యేయమన్యద్భవిష్యతి? యన్న శక్యతే శ్రోతుమాఖ్యాతుం వా, కేవలమస్య వజ్రపాతస్యానంతరమాశ్చర్యం యదభూత్తదావేదయామి, ఆత్మన శ్చ ప్రాణధారణకారణలవ ఇవావ్యక్తో య స్సముత్పన్నః తం చ కథయామి,యయా దురాశామృగతృష్ణికయా గృహీతాఽహ మిదముపరతకల్పం పరకీయమివ భారభూత మప్రయోజనమకృతజ్ఞం చ హతశరీరం వహామి త దలం శ్రూయతామ్.

తత శ్చ తథాభూతే తస్మి న్నవస్థాంతరే మరణైకనిశ్చయా తత్ర ద్బహు విలప్య తరళికా మబ్రువమ్:—'అయి! ఉత్తిష్ఠ నిష్ఠురహృదయే!కి య[2]ద్రోదిమి,కాష్ఠాన్యాహృత్య విరచయ చితాం, అనుసరామి జీవితేశ్వర' మితి, అత్రాంతరే ఝటితి చంద్రమండలవినిర్గతో గగనాదవతీర్య కేయూరకోటిలగ్నమమృతఫేనపిండపాండురం పవనతరళమంశుకోత్తరీయమాకర్ష న్నుభయ కర్ణాందోళిత కుండలమణిప్రభారక్తగండస్థలః స్థూలముక్తాఫలతయా తారాగణ మివ గ్రథిత మతితారహారమురసా దధానో ధవళదుకూలపల్లవ[3]కంపితోష్ణీష గ్రంథిః అళికులనీలకుటిలకుంతలనికరవికటమౌళిః ఉత్ఫుల్లకుముదకర్ణపూరః కామినీకుంకుమ పత్రలతాలాంఛితాంస దేశః కుముదధవళదేహో మహాప్రమాణః పురుషో మహాపురుషలక్షణోపేతో దివ్యాకృతిః స్వచ్ఛవారిధవళేన దేహప్రభావితానేన క్షాళయ న్నివ దిగంతరాణి ఆమోదినాచశరీరతః క్షరతా శిశిరేణ శీతజ్వర మివ జనయతా అమృతశీకరనికరవర్షేణ

1 చావిష్కృతమదనయా. 2 రోదిషి. 3 కల్పితోష్ణీష.

తుషారపటలేనేవానులింపన్ గోశీర్షచందనరసచ్ఛటాభిరివాసించన్ ఐరావతకరపీవరాభ్యాం బాహుభ్యాం మృణాళధవళాంగుళిభ్యా మతిశీతలస్పర్శాభ్యాం తముత్క్షిప్య దుందుభినాదగంభీరేణ స్వరేణ వత్సే 'మహాశ్వేతే! న పరిత్యాజ్యాస్త్వయా ప్రాణాః పున రపి తవానేనసహా భవిష్యతి సమాగమః' ఇత్యేవ మాదృతః పితే వాభిధాయ సహై వానేన గగనతలముదపతత్, అహం తు తేన వ్యతికరేణసభయా సవిస్మయా సకౌతుకా చోన్ముఖీ 'కిమిద'మితి కపింజలమపృచ్ఛమ్, అసౌ తు ససంభ్రమ మదత్త్వై వోత్తర ముదతిష్ఠత్, 'దురాత్మన్! అంతక! క్వమే వయస్య మపహృత్య గచ్ఛసి' ఇత్యభిధా యోన్ముఖః సంజాతకోపో బధ్నన్ సవేగ ముత్తరీయవల్కలేన పరికరం ఉత్పతంతం త మేవానుసర న్నంతరిక్షముదగాత్, పశ్యంత్యా ఏవ చ మే సర్వ ఏవ తే తారాగణమధ్య మవిశన్.

మమ తు తేన ద్వితీయేనేవ ప్రియతమమరణేన కపింజలగమనేన ద్విగుణీకృతశోకాయాః సుతరామదీర్యత హృదయమ్, కింకర్తవ్యతామూఢా చ తరళికా మబ్రువమ్. 'అయి! [1]జానాసి కథయ కి మేత'దితి, సాతు త దవలోక్య స్త్రీస్వభావకాతరతయా ఽస్మిన్ క్షణే శోకాభిభావినాభయే నాభిభూతా వేపమానాంగయష్టి ర్మమ మరణశఙ్కయా చ వరాకీ విషణ్ణహృదయా సకరుణ మవాదీత్:—'భర్తృదారికే! నజానామి పాపకారిణీ, కింతుమహదిదమాశ్చర్యం, అమానుషాకృతిరేషపురుషః, సమాశ్వాసితా చానేన గచ్ఛతా సానుకంపం పిత్రేవ భర్తృదారికా, ప్రాయేణ చైవంవిధా దివ్యా స్స్వప్నేప్యవిసంవాదిన్యో భవంత్యాకృతయః, కి ముత సాక్షాత్, న చాల్పమపి విచారయంతీ కారణమస్య మిథ్యాభిధానే పశ్యామి, అతో యుక్తం విచార్యాత్మానమస్మాత్ప్రాణపరిత్యాగవ్యవసాయా న్నివర్తయితుమ్, అతి మహత్ ఖల్విదమాశ్వాసస్థానమస్యామవస్థాయామ్, అపి చ త మనుసరన్ గత ఏవ కపింజలః, తస్మాచ్చ కుతోఽయం కోవాఽయం కిమర్థం చానేనాయమపగతాసురుత్క్షిప్య నీతః క్వ వా నీతః కస్మా చ్చాసంభావనీయే నామునా పునః సమాగమాశాప్రదానేన భర్తృదారికా సమా

1 నజానాసి.

ష్యసీతేతి సర్వమిద ముపలభ్య జీవితం వా మరణం వా సమాచరిష్యసి, అదుర్లభం హి మరణ మధ్యవసితం, పశ్చా దప్యేతద్భవిష్యతి, న చ జీవన్ కపింజలో భర్తృదారికా మదృష్ట్వా స్థాస్యతి, తేన ప్రత్యాగమనకాలావధి రుపేక్ష్యతాం తావత్ ప్రియతా మమీ ప్రాణాః ఇత్యభిదధానా పాదయో ర్మే న్యపతత్, అహం తు సకలలోకదుర్లంఘ్యతయా జీవితతృష్ణాయాః క్షుద్రతయా చ స్త్రీస్వభావస్య తయా చ తద్వచనోపనీతయా దురాశామృగతృష్ణికయా కపింజలప్రత్యాగమనకాంక్షయా చ తస్మిన్ కాలే త ఏవ యుక్తం మన్యమానా నోత్సృష్టవతీ జీవితమ్, ఆశయా హి కి మివ న క్రియతే?, తాం చ పాపకారిణీం కాలరాత్రిప్రతిమాం వర్షసహస్రాయమాణాం యాతనామయీ మివ దుఃఖమయీ మివ నరకమయీ మివ అగ్నిమయీ మివ ఉత్పన్ననిద్రా తథైవ క్షితితలే విచేష్టమానా రేణుకణధూసరై రశ్రుజలార్ద్రకపోలసంధానిత్వై ర్విముక్తవ్యాకులై శ్శిరోరుహై రుపరుద్ధముఖీ నిర్దయాక్రందజర్జరస్వరతయా తారేణ కంఠేన తస్మిన్నేవ సరస్తీరే తరళికాద్వితీయా క్షపాం [1]క్షయితవతీ.

ప్రత్యూషసి తూత్థాయ తస్మిన్నేవ సరసి స్నాత్వా కృతనిశ్చయా తత్ప్రీత్యా తమేవ కమండలు మాదాయ తాన్యేవ చ వల్కలాని తా మే వాక్షమాలాం గృహీత్వా బుద్ధ్వా నిస్సారతాం సంసారస్య జ్ఞాత్వా చ మందపుణ్యతా మాత్మనః నిరూప్య చాప్రతీకారదారుణతాం వ్యసనోపనిపాతానాం ఆకలయ్య దుర్నివారతాం శోకస్య దృష్ట్వా చ నిష్ఠురతాం దైవస్య చింతయిత్వా చాతిబహుళదుఃఖతాం స్నేహస్య భావయిత్వా చానిత్యతాం సర్వభావానా మవధార్య చాకాండభంగురతాం సర్వసుఖానా మవిగణయ్య తాత మంబాం చ పరిత్యజ్య సహ పరిజనేన మనసా సకలబంధువర్గం నివర్త్య విషయసుఖేభ్యో మన స్సంయమ్యేంద్రియాణి గృహీతబ్రహ్మచర్యా దేవం త్రైలోక్యనాథ మనాథశరణ మిమం శరణార్థినీ స్థాణుమాశ్రితవత్యస్మి, అపరేద్యు శ్చ కుతోఽపి సముపలబ్ధవృత్తాంత స్తాతః సహాంబయా సహ

1 క్షపితవతీ.

బంధువర్గే ణాగత్య సుచిరం కృతాక్రందస్తై రుపాయై రభ్యర్థనాభి శ్చ బహుభిరుపదేశై శ్చానేకప్రకారైః పరిసాంత్వనైశ్చ నానావిధై ర్గృహగమనాయ మే మహాంతం యత్నమ కరోత్, యదా చ నేయ మస్మా ద్వ్యవసాయాత్. కథం చి దపి శక్యతే వ్యావర్తయితు మితి నిశ్చయ మధిగతవాన్ తదా నిరాశోఽపి దుస్త్యజత యా దుహితృస్నేహస్య పునః పున ర్మయా విసృజ్యమానోఽపి బహూన్ దివసాన్ స్థిత్వా సశోక ఏవాంతర్దహ్యమానహృదయో గృహా నయాసీత్, గతే చ తాతే తతః [1] ప్రభృతి దేవస్య కృతే అశ్రుమోక్షమాత్రకేణ కృతజ్ఞతాం దర్శయంతీ తదనురాగకృశ మిద మపుణ్యబహుళ మస్తమితలజ్జ మమంగళభూతమనేకక్లేశాయాససహస్రనివాసం దగ్ధశరీరకం బహువిధై ర్నియమశతై శ్శోషయంతీ వన్యై శ్చ ఫలమూలవారిభి ర్వర్త మానా జపవ్యాజేన తద్గుణగణానివ గణయంతీ త్రిసంధ్య మత్ర సరసి స్నానముపస్పృశంతీ ప్రతిదినమర్చయంతీ దేవం త్ర్యంబక మస్యామేవ గుహాయాం తరళికయా సహ దీర్ఘం శోక మనుభవంతీ సుచిరం న్యవసమ్. సాఽహ మేవంవిధా పాపకారిణీ నిర్లక్షణా నిర్లజ్జా క్రూరా చ నృశంసా చ గర్హణీయా నిష్ప్రయోజనోత్పన్నా నిష్ఫలజీవితా నిర్నాథా నిరవలంబనా నిస్సుఖా చ, కిం మయా దృష్టయా పృష్టయా వా కృతబ్రాహ్మణవధమహాపాతకయా కరోతి మహాభాగః' ఇత్యుక్త్వా పాండునా వల్కలోపాంతేన శశినమివ శరన్మేఘశకలే నాచ్ఛాద్య వదనం దుర్నివారబాష్పవేగమపారయంతీ నివారయితు మున్ముక్తకంకమతిచిరముచ్చైః ప్రారోదీత్.

చంద్రాపీడ స్తు ప్రథమమేవ తస్యా రూపేణ వినయేన దాక్షిణ్యేన మధురాలాపతయా నిస్సంగతయా చాతితపస్వితయా ప్రశాంతత్వేన చ నిరభిమానతయా చ మహానుభావత్వేన చ శుచితయా చ ఉపారూఢగౌరవోఽభూత్, తదానీంతు తేనాపరేణ దర్శితసద్భావేన స్వవృత్తాంతకథనేన తయా చ కృతజ్ఞతయా హృతహృదయః సుతరా మారోపితప్రీతి రభవత్. ఆర్ద్రీకృతహృదయశ్చ శనై శ్శనై రేనామభాషత.

1 ప్రభృతితన్యజనస్యాశ్రుమోక్షణమాత్రేణ కిలకృతజ్ఞ.

'భగవతి! క్లేశభీరు రకృతజ్ఞః సుఖాసంగలుబ్ధో లోకస్స్నేహసదృశం కర్మానుష్ఠాతు మశక్తో నిష్ఫలే నాశ్రుపాతమాత్రేణ స్నేహముపదర్శయన్ రోదితి, త్వయా తు కర్మణైవ సర్వ మాచరంత్యా కిమివ న ప్రేమోచిత మాచేష్టితం, యేనరోదిషి తదర్థ మాజన్మనః ప్రభృతి సముపచితపరిచయః ప్రేయా ననంస్తుత ఇవ పరిత్యక్తో బాంధవజనః, సన్నిహితా అపి తృణావజ్ఞయా ఽవధీరితా విషయాః, విముక్తాన్యతిశయితసురాసురసమృద్ధీన్యైశ్వర్యసుఖాని, మృణాళినీ వాతితనీయస్యపి నితరాం తనిమాన మనుచితైః క్లేశై రుపనీతా తనుః, గృహీతం బ్రహ్మచర్యమ్, ఆయోజిత స్తపసి మహత్యాత్మా, వనితాజనదుష్కర మతికష్టమంగీకృత మరణ్యావస్థానమ్, అపి చ అనాయాసేనైవాత్మా దుఃఖాభిహతైః పరిత్యజ్యతే, మహీయసా తు యత్నేన గరీయసి క్లేశే నిక్షిప్యతే కేవలమ్, య దేత దను మరణం నామ తదతినిష్ఫలమ్, అవిద్వజ్జనాచరిత ఏషమార్గః, మోహవిలసిత మేతదజ్ఞానపద్ధతి రియం రభసా చరితమిదం క్షుద్రదృష్టి రేషా అతిప్రమాదోఽయం మౌర్ఖ్యస్ఖలితమిదం యదుపరతే పితరి భ్రాతరి సుహృది భర్తరి వా ప్రాణాః పరిత్యజ్యంతే, స్వయం చేన్న జహాతి న పరిత్యాజ్యాః, అత్ర హి విచార్యమాణే స్వార్థ ఏవ ప్రాణపరిత్యాగోఽయ మసహ్యశోకవేదనాప్రతీకారత్వాదాత్మనః, ఉపరతస్య తు న కమపి గుణమావహతి, న తావత్తస్యాయం ప్రత్యుజ్జీవనోపాయః, న ధర్మోపచయకారణం, న శుభలోకోపార్జనహేతుః, న నిరయపాతప్రతీకారః, న దర్శనోపాయః, న పరస్పరసమాగమనిమిత్తమ్, అన్యామేవ స్వకర్మఫలపరిపాకోపచితామసా వవశో నీయతే[1]భూమిమ్, అసావప్యాత్మఘాతినః కేవల మేనసా సంయుజ్యతే, జీవంస్తు జలాంజలిదానాదినా బహూపకరో త్యుపరతస్యాత్మనశ్చ, మృతస్తు నోభయస్యాపి, స్మర తావ త్ప్రియా మేకపత్నీం రతిం భగవతి భర్తరి మకరకేతౌ సకలాబలాజనహృదయహారిణి హరనయనహుతభుజా దగ్ధేఽప్యవిరహితా మసుభిః - పృథాం చ వార్ష్ణేయీం శూరసేనసుతామభిరూపే సావజ్ఞ విజితసకలరాజకమౌళికుసుమవాసిత [2]పాదపీఠే పత్యావఖిలభువనబలి

1 కర్మభూమిమ్. 2 శేషపాద.

భాగభుజి పాండౌ కిందమమునిశాపానలేంధనతాముపాగతేఽప్యపరిత్యక్తజీవితామ్-ఉత్తరాం చ విరాటదుహితరం బాలాం బాలశశినీవ నయనానందహేతౌ విక్రమవతి విక్రాన్తే చ పంచత్వ మభిమన్యా వుపగతేఽపి ధృతదేహాం - దుశ్శలాం చ ధృతరాష్ట్రదుహితరం భ్రాతృశతోత్సంగలాలితాం అతిమనోహారే హారవరదానవర్ధితమహిమ్ని సింధురాజే జయద్రథే ఽర్జునేన లోకాంతరముపనీతేఽప్యకృతప్రాణపరిత్యాగామ్, అన్యాశ్చ రక్షస్సురాసురమునిమనుజసిద్ధగంధర్వకన్యకా భర్తృరహితాః [1]శ్రూయంతే.

[2]సమాగమో యది స్యాత్, భగవత్యా తు తతః పునః స్వయమేవ సమాగమసరస్వతీసమాకర్ణితా,అనుభవే చ కో వికల్పః?, కథంవా తాదృశానా మప్రాకృతాకృతీనాం మహాత్మనామవితథగిరాం గరీయసాపి కారణేన గిరివైతథ్యమాస్పదం కుర్యాత్?, ఉపరతేన చ సహాజీవంత్యాః కీదృశీ సమాగతిః?, అతోఽనిస్సంశయమనసా వుపజాతకారుణ్యో మహాత్మా పునః ప్రత్యుజ్జీవనార్థమేవైనముత్క్షిప్య సురలోకంనీతవాన్, అచింత్యో హి మహాత్మనాం ప్రభావః, బహుప్రకారా శ్చ సంసారప్రవృత్తయః,చిత్రం చ దైవమ్,ఆశ్చర్యాతిశయయుక్తాశ్చతపస్సిద్ధయః, అనేకవిధాశ్చ కర్మణాం శక్తయః, అపి చ సునిపుణ మపి విమృశద్భిః కమి వాన్య త్తదపహరణే కారణమాశంక్యేత జీవితప్రదానా దృతేన చాసంభావ్య మిదమవగంతవ్యం భగవత్యా చిరప్రవృత్త ఏష పంథాః, తథా హి.—విశ్వావసునా గన్ధర్వరాజేన మేనకాయా ముత్పన్నాం ప్రమద్వరాం నామకన్యామాశీవిషవిలుప్తజీవితాం స్థూలకేశాశ్రమే భార్గవస్య నప్తా ప్రమతితనయో మునికుమారకో రురు ర్నామ స్వాయుషోఽర్ధేన యోజితవాన్, అర్జునం చాశ్వమేధతురగానుసారిణ మాత్మజేన బభ్రువాహననామ్నా సమరశిరసి శరాపహృతప్రాణ ములూపీ నామ నాగకన్యకా సోచ్ఛ్వాసమకరోత్, అభిమన్యుతనయం చ పరిక్షీత మశ్వత్థామాస్త్రపావకపరిప్లుష్ట ముదరా దుపరత మేవ నిర్గత ముత్త

1 శ్రూయంతే సహస్రశో విధృతజీవితాః. 2 ప్రోన్ముచ్యేతాపి జీవితంసందిగ్ధోఽప్యస్య సమాగమో యదిస్యాత్.

రాప్రలాపోపజనితకృపో భగవాన్ వాసుదేవో దుర్లభా నసూన్ ప్రాపితవాన్, ఉజ్జయిన్యాం చ సాందీపనిద్విజతనయ మంతకపురాదాహృత్య త్రిభువనవందితచరణస్స ఏవానీతవాన్, అత్రాపి కథంచిదేవమేవ భవిష్యతి, తథాపి కిం క్రియతే? క ఉపాలభ్యతే? ప్రభవతి హి భగవాన్ విధిః, బలవతీ చ నియతిః, ఆత్మేచ్ఛయా న శక్యముచ్ఛ్వసితుమపి, అతిపిశునాని చాస్యైకాంతనిష్ఠురస్య దైవహతకస్య విలసితాని, న క్షమంతే దీర్ఘకాలమవ్యాజరమణీయం ప్రేమ, ప్రాయేణచ నిసర్గత ఏవ అనాయతస్వభావభంగురాణి సుఖాని ఆయతస్వభావానిచ దుఃఖాని, తథాహి, కథమప్యేకస్మిన్ జన్మనిసమాగమో జన్మాంతరసహస్రాణి చ విరహాః ప్రాణినామ్, అతో నార్హస్యనిద్యమాత్మానం నిందితుమ్, ఆపతంతి హి సంసారపథమతిగహన మవతీర్ణానామేతే వృత్తాంతాః, ధీరా హి తరంత్యాపదమ్' ఇత్యేవం విధైరన్యైశ్చ మృదుభి రుపసాంత్వనైస్సంస్థాప్యతాం పునరపి నిర్ఝరజలే నాంజలిపుటోపనీతేనానిచ్ఛంతీమపి బలాత్ప్రక్షాళితముఖీమకారయత్.

అత్రాంతరే చ శ్రుతమహాశ్వేతావృత్తాంతోపజాతశోక ఇవ సముత్సృష్టదివసవ్యాపారో రవిరపి భగవానధోముఖతామయాసీత్. అథ క్షీణే దివసే పరిణతప్రియంగుమంజరీరజోనిభేన పింజరిమ్ణా రజ్యమానే విలంబిని బ్రధ్నమండలే అవిశీర్ణకుసుంభకుసుమరసరక్తదుకూలకోమలేన చాస్తాతపేన ముచ్యమానేషు దిఙ్ముఖేషు చకోరనయనతారకాకాంతినా చ పింగళిమ్నా విలిప్యమానే తిరోహితనీలిమ్ని వ్యోమ్ని కోకిలవిలోచనచ్ఛవిబభ్రుణి చారుణయతి సాంధ్యే భువనమర్చిషి యథాప్రధానమున్మిషత్సు గ్రహ[1]గ్రామేషు వనమహిషమలీమసవపుషి లోచనముషి ముషితతారకాపథప్రథిమ్ని కాలిమాన మాతన్వతి శార్వరే తమసి అతనుతిమిరతిరోహిత[2]హారితభాసే గహనతాం యాంతీషు తరురాజిషు రజనీజలబిందుజాలజనితజడిమ్ని బహుళవనకుసుమపరిమళానుమితగమనే చ చలితలతావిటపగహనే ప్రవృత్తే చ

1 గ్రామణీషు. 2 హారితతాసు.

పవనే నిద్రానిభృతపతత్రిణి త్రియామాముఖే మహాశ్వేతా మందం మంద ముత్థాయ భగవతీముపాస్య పశ్చిమాం సంధ్యాం కమండలుజలేన ప్రక్షాళితచరణా వల్కలశయనీయే శఖేదముష్ణం నిశ్శ్వస్య నిషసాద. చంద్రాపీడోఽప్యుత్థాయ సకుసుమం ప్రస్రవణజలాంజలిమవకీర్య కృత సంధ్యాప్రణామః తస్మిన్ ద్వితీయే శిలాతలే మృదుభిర్లతాపల్లవై శ్శయ్యామకల్పయత్. ఉపవిష్టశ్చ తస్యాం పునఃపున స్త మేవ మనసా మహాశ్వేతావృత్తాంతమన్వభావయత్. అసీచ్చాస్య మనసి.—'ఏవం నామాయమప్రతీకారదారుణో దుర్విషహవేగః కష్టః కుసుమాయుధః యదనేనాభిభూతా మహాంతోఽప్యేవమనపేక్షితకాలక్రమాస్సముత్సారితధైర్యాస్సద్యో జీవితం జహతి, సర్వథా నమో భగవతే త్రిభువనాభ్యర్చితశాసనాయ మకరకేతనాయే'తి పునః పప్రచ్ఛ చైనాం 'భగవతి! సా తవ పరిచారికా వనవాసవ్యసనమిత్రం దుఃఖసబ్రహ్మచారిణీ తరళికా క్వ గతే'తి.

అథ సా కథయత్ :—'మహాభాగ! య త్తన్మయా కథితమమృతసంభవం అప్సరసాం కులం తస్మా న్మదిరేతి నామ్నా మదిరాయతేక్షణా కన్యకాఽభూత్, తస్యాశ్చ సా సకలగంధర్వకులమకుటకుట్మలపీఠప్రతిష్ఠితచరణో దేవశ్చిత్రరథః పాణిమగ్రహీత్, అపరిమితగుణగణాకృష్టహృదయశ్చాన్యవనితాదుర్లభేనాధఃకృతాశేషాంతఃపురేణ హేమపట్టలాంఛనేన ఛత్రవేత్రచామరచిహ్నేన మహాదేవీశబ్దేన వరం సప్రీతః ప్రసాదమకరోత్, అన్యోన్యప్రేమసంవర్ధనపరయోశ్చ తయోర్యౌవనసుఖాని సేవమానయోః కాలే నాశ్చర్యభూత మేకజీవిత మివ పిత్రోః అథవా సర్వ స్యైవ గంధర్వకులస్య వా జీవలోకస్య దుహితృరత్నముదపాది కాదంబరీతి నామ్నా, సా చ మే జన్మతః ప్రభృత్యేకాననశయనపానాశనా పరం ప్రేమస్థానమఖిలవిస్రంభధామ ద్వితీయమివ హృదయం బాలమిత్రమేకత్ర తయా మయా చ నృత్యగీతాదికలాను కృతాః పరిచయాః, శిశుజనోచితాభిశ్చ క్రీడాభిరనియంత్రణనిర్భర మపనీతో బాలభావః, సా చామునైవ మదీయేన హతవృత్తాంతేన సముపజాతశోకా నిశ్చయమకార్షీత్ :—'నాహం కథంచిదపి

సశోకాయాం మహాశ్వేతాయామాత్మనః పాణిం గ్రాహయిష్యా'మీతి సఖీజనస్య పురతస్సశపథమభిహితవతీ, 'యది కథమపి మామనిచ్ఛంతీమపి బలాత్తాతః కదాచిత్కస్మైచిద్దాతుమిచ్ఛతి తదాఽహ మనశనేన వా హుతాశనేన వా రజ్వా వా విషేణ వానియతమాత్మాన ముత్సృక్ష్యామీ'తి, సర్వం చ తదాత్మదుహితుః కృతనిశ్చయం నిశ్చలభాషితం కర్ణపరంపరయా పరిజనసకాశాద్గంధర్వరాజ శ్చిత్రరథః స్వయ మశృణోత్, గచ్ఛతి కాలే సముపారూఢనిర్భరయౌవనామాలోక్య [1]సుతాం బలవదుపతాపపరవశః క్షణ మపి నధృతిమలభత, ఏకాపత్యతయా చాతిప్రియతయా చ న శక్తః కించి దపి తామభిధాతుమితి అవశ్యంభావ్యన్యదుపాయాంతరమిదమత్ర ప్రాప్తకాలమితి మత్వా తయా మహాదేవ్యా మదిరయా స హావధార్య క్షీరోదనామానం కంచుకినం 'వత్సే! మహాశ్వేతే! త్వద్వ్యతిరేకేణైవ దగ్ధహృదయానామిద మపర మస్మాక ముపస్థితమిదానీం తు కాదంబరీ మనునేతుం త్వం శరణ' మితి సందిశ్య మత్సమీప మద్యైవ ప్రత్యూషసి ప్రేషితవాన్, తతో మయా గురువచనగౌరవేణ సఖీప్రేమ్ణా చ క్షీరోదేన సార్ధం సా తరళికా 'సఖి కాదంబరి! కిం దుఃఖితమపి జనమతితరాం దుఃఖయసి జీవంతీమిచ్ఛసి చేన్మాం త త్కురు గురువచనమవితథ'మితి సందిశ్య విసర్జితా, నాతిచిరం గతాయాం చ తస్యామంతరమేవేమాం భూమిమనుప్రాప్తో మహాభాగః' ఇత్యభిధాయ తూష్ణీమభవత్.

అత్రాంతరే లాంఛనచ్ఛలేన విడంబయన్నివ శోకానలదగ్ధమధ్యం మహాశ్వేతాహృదయ ముద్వహన్నివ మునికుమారవధమహాపాతకం దర్శయ న్నివ చిరకాలలగ్నం దక్షశాపానలదాహచిహ్నం అవిరళభస్మాంగరాగధవళః కృష్ణమృగాజినప్రావృతార్ధో వామ స్తన ఇ వాంబికాయాః ధూర్జటిజటామండలచూడామణిర్భగవా నుదగా త్తారకారాజః క్రమేణ చోద్గతే గగనమహాపయోధిపులినే సప్తలోకనిద్రామంగళకలశే కుముదబాంధవే విఘటితకుముదవనే ధవళితదశదిశి శంఖ

1 న తాం.

శ్వేతే [1]శ్వేతాతపత్త్రాయమాణే మానినీమానశత్త్రౌ శుచిశోచిషి శశాంకమండలే శశికరకలితాసు వ్రజంతీషు క్రశిమాన మాఢవీషు ప్రభాసు ప్రస్రవత్సు చ కైలాసశశిమణిశిలానాం సర్వత స్స్రోతస్విషు ప్రస్రవణేషు మృణాళకందళిని చావస్కంధపతితచంద్రకర ఇవ విలుప్తకమలవనశోభే భాత్యచ్ఛేదసరళవయసి సముపోఢమోహానిద్రే చ ద్రాఘీయో వీచీవిచలితవపుషి విరుదతి విరహిణి చక్రవాకచక్రవాళే నిర్వృత్తే చ చంద్రోదయే విద్రుతేహర్షనయనజలకణనీహారిణి వియద్విహారిణి మనోహారిణి విద్యాధరాభిసారికాజనే చంద్రాపీడ స్సుప్తామాలోక్య మహాశ్వేతాం పల్లవశయనే శనైస్సముపావిశత్. 'అస్యాం వేలాయాం కిం ను ఖలు మామంతరేణ చింతయతి వైశంపాయనః? కిం వా వరాకీ పత్త్రలేఖా? కిం వా రాజపుత్త్రలోక' ఇతి చింతయన్నేవ నిద్రాం యయౌ.

అథ క్షీణాయాం క్షపాయాముషసి సంధ్యాముపాస్య శిలాతలోపవిష్టాయాం పవిత్త్రాణ్యఘమర్షణాని జపంత్యాం మహాశ్వేతాయాం నిర్వర్తితప్రాభాతికవిధౌ చంద్రాపీడే తరళికాషోడశవర్ష వయసా సావష్టంభాకృతినా మందఖేదాలసగజరాజగమనగురూణి పదాని నిక్షిపతా పర్యుషితచన్దనాంగరాగధూసరోరుదణ్డద్వయేన కుంకుమరాగపింజరారుణేన చామీకరశృంఖలాకలాపనిబిడనియమితం కక్ష్యాబంధాతిరిక్తప్రేంఖత్పల్లవమధరవాస ఏవ కేవలం వసానేన నిరుదరతయా విభక్తమధ్యేన విపులవక్షసా దీర్ఘానువృత్తపీనబాహునా వామప్రకోష్ఠడోలాయమానమాణిక్యవలయేన కర్ణాభరణమణేర్విప్రకీర్యమాణ మధోముఖకిరణేంద్రాయుధజాలం వర్ణాంశుకోత్తరీయమివైక స్కంధక్షిప్తముద్వహతా చూతపల్లవకోమలమనవరత తాంబూల బద్ధరాగాంధకారమధరం దధతా కర్ణాంతాయతస్య స్వభావధవళస్య ధవళిమ్నా లోచనయుగళస్య ధవళయతేవ దిగంతరాణి కుముదవనానీవ వర్షతా పుండరీకమయమివ దివసం కుర్వతా కనకపట్టపృథులలాటేన అళికులనీలసరళశిరసిజేన అగ్రామ్యాకృతినా-రాజకులసంపర్క-

1 శ్వేతిమాన మాతన్వతి.

చతురేణ గంధర్వదారకేణ కేయూరకనామ్నా ఽనుగమ్యమానా ప్రత్యుషస్యేవ ప్రాదురాసీత్: ఆగత్య చ కోఽయ మిత్యుపజాతకుతూహలా చంద్రాపీడం సుచిరమాలోక్య మహాశ్వేతాయాః సమీప ముపసృత్య కృతప్రణామా సవినయముపావిశత్. అనంతరం చ అతిదూరాన తేనోత్తమాంగేన ప్రణమ్య కేయూరకోఽపి మహాశ్వేతాదృష్టినిసృష్టం నాతిసమీపవర్తి శిలాతలం భేజే సముపవిష్టశ్చ తమదృష్టపూర్వమధః కృతకుసుమాయుధముపహసిత సురాసురగంధర్వ విద్యాధరరూపం రూపాతిశయం చంద్రాపీడస్య దృష్ట్వా విస్మయమాపేదే.

పరిసమాప్తజపా తు మహాశ్వేతా పప్రచ్ఛ తరళికాం:—'కిం త్వయా దృష్టా ప్రియసఖీ కాదంబరీ కుశలినీ?, కరిష్యతి వా తవ సద్వచన'మితి. అథ సా తరళికా వినయావనతమౌళి రీషదాలంబితకర్ణపాశ మతిమధురయా గిరా వ్యజిజ్ఞపత్.—'భర్తృదారికే! దృష్టా ఖలు మయా భర్తృదారికా కాదంబరీ సర్వతః కుశలినీ విజ్ఞాపితా చ నిఖిలం భర్తృదుహితుస్సందేశమ్, ఆకర్ణ్య చ య త్తయా సంతతముక్త ముక్తాస్థూలాశ్రుబిందువర్షం రుదిత్వా ప్రతిసందిష్టం త దేష త స్యైవ విసర్జితః తస్యా ఏవ వీణావాహకః కేయూరకః కథయిష్యతి' ఇత్యుక్త్వా విరరామ విరతవచసి తస్యాం కేయూరకోఽబ్రవీత్:—'భర్తృదారికే! మహాశ్వేతే! దేవీ కాదంబరీ దృఢదత్తకంఠగ్రహా త్వాం విజ్ఞాపయతి.—'యదియమాగత్య మామవదత్ తరళికా తత్కథయ కి మయం గురుజనవచనానురోధః? కి మిదం మచ్చిత్తపరీక్షణం? కిం గృహనివాసాపరాధనిపుణోపాలంభః? కిం ప్రేమవిచ్ఛేదాభిలాషః? కిం భక్తజనపరిత్యాగోపాయః? కిం వా ప్రకోపః?, జానాస్యేవ మే సహజప్రేమనిష్పందనిర్భరం హృదయ మేవ మతినిష్ఠురం సందిశంతీ కథమసి న లజ్జితా, తథా మధురభాషిణీ కే నాసి శిక్షితా వక్తుమప్రియం పరుషమభిధాతుం వా?, స్వస్థోఽపి తావత్ క ఇవ సహృదయః కనీయస్యవసానవిరసే కర్మణీదృశే మతిముపసర్జయేత్?, కిముతాతిదుఃఖాభిహతహృదయో ఽస్మద్విధో జనః?, సుహృద్దుఃఖఖేదితే హి మనసి క్వైవ సుఖాశా? క్వైవ నిర్వృతిః? కీదృశాస్సంభోగాః? కాని వా హసితాని?, యేనేదృశం

దశాముపనీతా ప్రియసఖి కథమతిదారుణం త మహం విష మివా ప్రియకారిణం కామం సకామం కుర్యామ్?, దివసకరాస్తమయవిధురాసు నలినీషు సహవాసపరిచయాచ్చక్రవాకయువతి రపి సమాగమ సుఖాని పరిత్యజతి, కి ముత నార్యః?, అపి చ యత్ర భర్తృవిరహావిధురా అపహృతపరపురుషదర్శనా దివానిశం నివసతి ప్రియసఖి కథ మివ తన్మమ హృదయమపరః ప్రవిశే జ్జనః? యత్ర చ భర్తృవిరహావిధురా తీవ్రవ్రతకర్శితాంగీ ప్రియసఖి మహత్కృచ్ఛ్రమనుభవతి తత్రాఽహమవగణయ్యైతత్ కథమాత్మసుఖార్థినీ పాణిం గ్రాహయిష్యామి?, కథం వా మమ సుఖం భవిష్యతి?, త్వత్ప్రేమ్ణా చాస్మిన్వస్తుని కుమారికాజనవిరుద్ధం స్వాతంత్ర్య మాలంబ్యాంగీకృతమయశ స్సమవధీరితో వినయః గురువచన [1]మతిక్రమితం న గణితో లోకాపవాదః వనితాజనస్య సహజ మాభరణముత్సృష్టా లజ్జా, సా కథయ కథ మివ పునరత్ర ప్రవర్తతే?, త దయ మంజలిరుపరచితః ప్రణామోఽయమిదం చ పాదగ్రహణమ్, అనుగృహాణ మాం, వన మితో గతాసి మే జీవితేన సమా, ఇతి మా కృథాః స్వప్నేఽపి పునరిమ మర్థం మనసి' ఇత్యభిధాయ తూష్ణీమభూత్.

మహాశ్వేతా తు తచ్ఛ్రుత్వా సుచిరం విచార్య 'గచ్ఛ స్వయమే వాహమాగత్య యథార్హ మాచరిష్యా' మి త్యుక్త్వా కేయూరకం ప్రాహిణోత్. గతే చ కేయూరకే చంద్రాపీడ మువాచ.—'రాజపుత్ర! రమణీయో హేమకూటః, చిత్రాచ చిత్రరథరాజధానీ, బహుకుతూహలః కింపురుషవిషయః, పేశలో గంధర్వలోకః, సరళహృదయా మహానుభావా చ కాదంబరీ, యది నాతిఖేదకర మివ గమనం కలయసి, నావసీదతి వా గురు ప్రయోజనం - అదృష్టచరవిషయకుతూహలి వా చేతః - మద్వచనమనురుధ్యతే వా [2]భవన్మతిః, సుఖదాయి వా అస్మచ్చిరదర్శనం-అర్హసి వా ప్రణయమిమం-అప్రత్యాఖ్యానయోగ్యం వా జనం మన్యసే-సమారూఢో వా పరిచయ లేశః, అనుగ్రాహ్యో వాఽయం జనః-తతో నార్హసి నిష్ఫలాం కర్తుమభ్యర్థనామిమాం, మమైవ

1 మతిక్రామితం. 2 భవాన్, అతిసుఖదాయి.

సహ గత్వా హేమకూటమతిరమణీయతానిదానం తత్ర దృష్ట్వా చ మన్నిర్విశేషాం కాదంబరీముపనీయ తస్యాః కుమతిమనోమోహవిలసితమేకమహో విశ్రమ్య శ్వోఽహమాతే ప్రత్యాగమిష్యామి, మమ హి నిష్కారణబాంధవం భవంతమాలోక్యైవ దుఃఖాంధకారభారాక్రాంతేన మహతః కాలాదుచ్ఛ్వసితమివ చేతసా శ్రావయిత్వా స్వవృత్తాంతమిమం సహ్యతామివ గతశోకః, దుఃఖితమపి జనం రమయంతి సజ్జనసమాగమాః, పరసుఖోపపాదనపరాధీనశ్చ భవాదృశాం గుణోదయః' ఇత్యుక్తవతీం చైనాం చంద్రాపీడోఽబ్రవీత్. 'భగవతి! దర్శనాత్ప్రభృతి పరవానయం జనః కర్తవ్యేషు యథేష్టమశంకితయా నియుజ్యతా'మిత్యభిధాయ సహైవోదచలత్,

క్రమేణ చ గత్వా హేమకూటమాసాద్య గంధర్వరాజకులం సమతీత్య కాంచనతోరణాని సప్తకక్ష్యాంతరాణి కన్యాంతఃపురద్వారమవాప. మహాశ్వేతాదర్శనప్రధావితేన దూరాదేవ కృతప్రణామేన కనకవేత్రలతాహస్తేన ప్రతీహారజనేనోపదిశ్యమానమార్గః ప్రవిశ్య అసంఖ్యేయనారీశతసహస్రసంబాధం, స్త్రీమయ మపరమివ జీవలోకమియత్తాం [1]గృహీత,మేకత్ర త్రైలోక్యస్త్రైణమివ సంహృత మపరుషమివ సర్గాంతర, మంగనాద్వీప మివాపూర్వ ముత్పన్నం, పంచమమివ నారీయుగావతార,మపర మివ పురుషద్వేషి ప్రజాపతినిర్మాణ మనేకకల్పకలనార్థముత్పాద్య స్థాపితమివాంగనాకోశ, మతివిస్తారిణా యువతిజనలావణ్యప్రభాపూరేణ ప్లావితదిగంతరేణ సించతే వామృతరసవిసరేణ దివస మార్ద్రీకుర్వతేవ భువనాంతరాళం, బహుళప్రభావర్షిణామరకతమణిమయేన సర్వతః పరిగతతయా తేజోమయమివ, చంద్రమండలసహస్రైరివ నిర్మితసంస్థానం, జ్యోత్స్నయేవ ఘటితసన్నివేశ, మాభరణప్రభాభిరివ నిష్పాదితదిగంతరం, విభ్రమైరివ కృతసర్వోపకరణం, యౌవనవిలాసైరివోత్పాదితావయవం, రతివిలసితైరివ విచితసంచయం, మన్మథచరితైరివ కల్పితావకాశ, మనురాగేణేవానులిప్తసకలజనప్రదేశం, శృంగారమయమివ సౌన్దర్యమయమివ

1 గృహీతం,

సురతాధిదైవతమయమివ కుసుమశరమయమివ కుతూహలమయమివ ఆశ్చర్యమయమివ సౌకుమార్యమయమివ ప్రేమమయమివ కుమారః కుమారీపురాభ్యంతరం దదర్శ.

అతిబహుళతయా చ తస్య కన్యకాజనస్య సమంతాదాననద్యుతిభిరిందుబింబవృష్టిమివ పతంతీమపాంగవిక్షేపైశ్చలితకువలయవనమయీమివ క్రియమాణామవనీమనిభృతభ్రూలతావిభ్రమైః కామకార్ముక[1]విలాసశతానీవ ప్రచలితాని శిరసిజకలాపాంధకారైర్బహుళపక్షప్రదోషసహస్రాణీవ సంబధ్నతః స్మితప్రభాభిరుత్ఫుల్లకుసుమధవళానివ వసంతదివసాన్ సంచరతశ్శ్వసితానిలపరిమళైర్మలయమారుతానివ పరిభ్రమతః కపోలమండలాలోకైర్మాణిక్యదర్పణసహస్రాణీవ స్ఫురితాని కరతలరాగేణ రక్తకమలవనవర్షిణ జీవలోకం కరరుహకిరణస్ఫురణేన కుసుమాయుధశరసహస్రైరివ సంఛాదితదిగంతరాణి ఆభరణకిరణేంద్రాయుధజాలకైరుడ్డీయమానానీవ భవనమయూరబృందాని యౌవనవికారైరుత్పాద్యమానానీవ మన్మథసహస్రాణి అద్రాక్షీత్. ఉచితవ్యాపారవ్యపదేశేన కుమారికాణాం సఖీహస్తావలంబేషు పాణిగ్రహణాని, వేణువాద్యేషు చుంబనవ్యతికరాన్, వీణాసు కరరుహవ్యాపారాన్, కందుకక్రీడాసు కరతలప్రహారాన్, భవనలతాసేకకలశకంఠేషు భుజలతాపరిష్వంగాన్, లీలాదోలాసు నితంబ[2]స్తనప్రేంఖితాని, తాంబూలవీటికావఖండనేషు దశనోపచారాన్, వకుళవిటపేషు మధుగండూషప్రచారాన్, అశోకతరుతాడనేషు చరణాభిఘాతాన్, ఉపహారకుసుమస్థలనేషు సీత్కారాన్, అతిరిక్తం సురతమివాభ్యస్యంతీనామపశ్యత్.

యత్ర చ కన్యకాజనస్య కపోలతలాలోక ఏవ ముఖప్రక్షాళనం, లోచనాన్యేవ కర్ణోత్పలాని, హసితచ్ఛవయ ఏవ అంగరాగాః, నిశ్వాసా ఏవాధివాసగంధప్రయుక్తయః, అధరద్యుతిరేవ కుంకుమానులేపనమ్, ఆలాపా ఏవ తంత్రీనినాదాః, భుజలతా ఏవ చంపకమాలాః, కరతలాన్యేవ లీలాకమలాని, స్తనా ఏవ దర్పణాః, నిజదేహప్రభైవాంశుకావకుం

1 బలానీవ. 2 స్థల.

రసం, జఘనస్థలాన్యేవ విలాసమణిశిలాతలాని, కోమలాంగుళిరాగ ఏవ చరణాలక్తకరసః, నఖమణిమరీచయ ఏవ కుట్టిమోపహారకుసుమ ప్రకరాః. యత్ర చాలక్తకరసోఽపి చరణాతిభారః, వకుళమాలికా మేఖలాకలనమపి గమనవిఘ్నకరమ్, అంగరాగగౌరవమప్యధిక శ్వాసనిమిత్తం. అంశుకభారోఽపి గ్లానికారణం, మంగళప్రతిసరవల యవిధృతిరపి కరతలవిధృతిహేతుః, అవతంసకుసుమధారణమపి శ్రమః, కర్ణపూర[1]మధుకరపక్షపవనోఽపి ఆయాసకరః. తథాచ యత్ర సఖీదర్శనేష్వాకృతహస్తావలంబనముత్థానమతిసాహసం, ప్రసాధనేషు హారభారసహిష్ణుతా స్తనకార్కశ్యప్రభావహః, కుసుమాపచయేషు ద్వితీయకుసుమగ్రహణమప్యయువతిజనోచితం, కన్యకావిజ్ఞానేషు మాల్యగ్రథనమనుకుమారజనవ్యాపారః, దేవతాప్రణామేషు మధ్యభాగభఙ్గో నాతివిస్మయకరః.

తస్యాం చైవంవిధస్య కించిదభ్యంతరమతిక్రమ్య ఇతశ్చేతశ్చ పరిభ్రమతః కాదంబరీప్రత్యాసన్నస్య పరిజనస్య శుశ్రావ తాంస్తానతి మనోహరానాలాపాన్. తథాహి :— 'లవలికే! కల్పయ కేతకీధూళిభిర్లవలీలతాలవాలమణ్డలాని, సాగరికే! గంధోదకకనకదీర్ఘికాసు వికిర రత్నవాలుకాం, మృణాళికే! కృత్రిమకమలినీషు కుంకుమరేణుముష్టిభిశ్ఛురయ[2]చక్రవాకమిథునాని, మకరికే! కర్పూరపల్లవరసేనాధివాసయ గంధపాత్రాణి, రజనికే! భవనదీర్ఘికాతమాలవీథికాంధకారేషు నిధేహి మణిప్రదీపాన్, కుముదికే! స్థగయ శకునికులరక్షణాయ ముక్తాజాలైర్దాడిమీఫలాని, నిపుణికే! లేఖయ మణిసాలభఞ్జికాస్తనేషు కుంకుమరసపత్త్రభఙ్గాన్, ఉత్పలికే! పరామృశ కనకసమ్మార్జనీభిః కదళీగృహమరకతవేదికాః, కేసరికే! సించ మదిరారసేన వకుళకుసుమమాలాగృహాణి, మాలతికే! పాటలయ సిందూరరేణునా కామదేవగృహదంతవలభికామ్, నలినికే! పాయయ కమలమధురసం భవనకలహంసాన్, కదళికే! నయ ధారాగృహం గృహమయూరాన్, కమలినికే! ప్రయచ్ఛ చక్రవాకశాబకేభ్యో మృణాళక్షీరరసం, చూతలతికే! దేహి పంజరపుంస్కోకిలేభ్యశ్చూతకళికాంకురాహారమ్, పల్లవికే! భోజయ మరీ

1 కమలతరళ మధుకర. 2 యంత్రచక్రవాక.

చాగ్రపల్లవదళాని భవనహారీతాః, లవంగికే! విక్షిప చకోరపంజరేషు పిప్పలీ తండులశకలాని మధుకరికే! విరచయ కుసుమాభరణకాని, మయూరికే! సంగీతశాలాయాం విసర్జయ కిన్నరమిథునాని, కందళికే! సమారోహయ క్రీడాపర్వతశిఖరం జీవంజీవమిథునాని, హరిణికే! దేహి పంజరశుకసారికోపదేశమ్.'

ఇత్యేతాన్యన్యాని చ పరిహాసజల్పితాన్యశ్రౌషీత్. తథాహి.— 'చామరికే! మిథ్యాముగ్ధతాం ప్రకటయంతీ కమభిసర్తుమిచ్ఛసి, అయి యౌవనవిలాసైరున్మత్తీకృతే! విజ్ఞాతాఽసి యా త్వం స్తనకలశభారావనమ్యమానమూర్తి ర్మణిస్తంభమయూరానవలంబసే. పరిహాసకాంక్షిణి! రత్నభిత్తిపతితమాత్మప్రతిబింబమాలపసి, పవనహృతోత్తరీయాంశుకే! హారప్రభామాయాసితకరతలా సంకలయసి మణికుట్టిమేషు, ఉపహారకమలస్ఖలనభీతే! నిజముఖప్రతిబింబకాని పరిహరసి, జాలవాతాయనపతితపద్మరాగాలోకం ప్రతి బాలాతపశంకయా కరతల మాతపత్రీకరోషి, ఖేదగ్రస్తహస్తగళితచామరే! నఖమణిమయూఖకలాప మాధునోషి.' ఇత్యేతాన్యన్యాని చ శృణ్వన్నేవ కాదంబరీభవనసమీపమాయయౌ.

పులినాయమానముపవనలతాగళితకుసుమరేణుపటలైః, దుర్జనాయమానమనిభృతపరభృతనఖక్షతాంగసహకారఫలరసవర్షైః, నీహారాయమాణమనిలవిప్రకీర్ణైర్వకుళసేకసీధుధారాధూళిభిః, కాంచనద్వీపాయమానం చంపకోపహారైః, నీలాశోక వనాయమానం కుసుమప్రకరపతితమధుకరబృందాంధకారైః, తథా చ సంచరతః స్త్రీజనస్య రాగసాగరాయమాణం చరణాలక్తకరసవిసరైః, అమృతోత్పత్తిదివసాయమానమంగరాగామోదైః, చంద్రలోకాయమానం దంతపత్రప్రభామండలైః, ప్రియంగువనాయమానంరోచనాతిలకభక్తిభిః, నీలాయమానంకృష్ణాగరుపత్రభంగైః, లోహితాయమానంకర్ణపూరాశోకపల్లవైః, ధవళాయమానం చందనరసవిలేపనైః, హరితాయమానం శిరీషకుసుమాభరణైః, అథ సేవార్థమాగతేనోభయతఊర్ధ్వస్థితేన స్త్రీజనేన ప్రాకారేణేవ లావణ్యమయేన కృతదీర్ఘరథ్యాముఖాకారం మార్గ మద్రాక్షీత్. తేన

చాంతర్నిపతితమాభరణకిరణాలోకం సంపిండితం నదీవేణికాజలప్రవాహమివ వహంతమపశ్యత్. తన్మధ్యే చ ప్రతిస్రోత ఇవ గత్వా ప్రతీహారీ మణ్డలాధిష్ఠితపురోభాగం శ్రీమండపం దదర్శ,

తత్ర చ మధ్యభాగే పర్యంతరచితమండలోపవిష్టేన చానేకసహస్రసంఖ్యేన పరిస్ఫురదాభరణసమూహేన కల్పలతానివహేనేవ కన్యకాజనేన పరివృతాం, నీలాంశుకప్రచ్ఛదపటప్రావృతస్య [1]మహతః పర్యఙ్కస్యోపాశ్రయే ధవళోపధానస్యస్తద్విగుణభుజలతావష్టంభేనావస్థితాం మహావరాహదంష్ట్రావలంబినీ మివ మహీం విస్తారిణి దేహప్రభాజాలజలే, భుజలతావిక్షేపపరిభ్రమైః[2] ప్రతరంతీభిరివ చామరగ్రాహిణీభిరుపవీజ్యమానాం నిపతితప్రతిబింబతయా అధస్తా న్మణికుట్టిమేషు నాగైరి వాపహ్రియమాణాముపాంతే చ రత్నభిత్తిషు దిక్పాలై రివ పృథక్ నీయమానాముపరి మణిమండపేష్వమరై రివోత్క్షిప్యమాణాం హృదయమివ ప్రవేశితాం మహామణిస్తంభైః ఆపీతా మివ భవనదర్పణైః అధోముఖేన శ్రీమండపమధ్యోత్కీర్ణేన విద్యాధరలోకేన గగనతలమివారోప్యమాణాం చిత్రకర్మచ్ఛలేనావలోకనకుతూహలేన సంపుంజితేన త్రిభువనేనేవ పరివృతాం భూషణరవప్రణృత్తశిఖిశత[3]చిత్రచంద్రకేణ భవనేనాపి కౌతుకోత్పాదితలోచనసహస్రేణేవ దృశ్యమానామాత్మపరిజనేనాపి దర్శనలోభాదుపార్జితదివ్యచక్షుషేవానిమిషనయనేన నిర్వర్ణ్యమానాం, లక్షణైరపి రాగావిష్టైరి వాధిష్ఠితసర్వాంగామ్, అకృతపుణ్యా మివ ముంచంతీం బాల[4]భావామదత్తా మపి మన్మథావేశపరవశేనేవ గృహ్యమాణాం యౌవనేన, అవిచలితచరణరాగదీధితిభి రివ నిర్గతాభిః ఆలక్తకరసపాటలితలావణ్యజలవేణికాభిరివ గళితాభిః [5]నివసితరక్తాంశుకదశాశిఖాభిరివావలంబితాభిః పాదాభరణరత్నాంశులేఖాసందేహదాయినీభిః అతికోమలతయా నఖవివరేణ వమంతీభిరివ రుధిరధారావర్షమఙ్గుళీభిరుపేతాభ్యాం క్షితితలతారాగణమివ నఖమణిమండల

1 నాతిమహతః. 2 ప్రహరంతీభి. 3 వితతచిత్ర. 4 భావమదత్తాం. 5 నిరసిత.

ముద్వహద్భ్యాం విద్రుమరసనదీమివ చరణాభ్యాం ప్రవర్తయంతీం, నూపురమణికిరణచక్రవాళేన గురునితంబభరఖిన్నోరుయుగళసహాయతామివ కర్తుముద్గచ్ఛతా స్పృశ్యమానజఘనభాగాం, ప్రజాపతికరధృఢనిపీడితమధ్యభాగగళితం జఘనశిలాతలప్రతిఘాతాల్లావణ్యజలస్రోత ఇవ ద్విధాగతమూరుద్వయం దధానాం, సర్వతః ప్రసారితదీర్ఘమయూఖమండలేన ఈర్ష్యయా పరపురుషదర్శన మివ నిరుంధతా కుతూహలేన విస్తారమివ తన్వతా స్పర్శసుఖేన రోమాంచమివ ముంచతా కాంచీదామ్నా నితంబబింబస్య విరచితపరివేషాం, నిపతితసకలలోకహృదయభరేణేవాతిగురునితంబాం, ఉన్నతకుచాంతరితముఖదర్శనదుఃఖేనేవ క్షీయమాణమధ్యభాగాం, ప్రజాపతేః స్పృశతస్సౌకుమార్యాదంగుళిముద్రామివ నిమ్నగాం నాభిస్థలీ మావర్తినీముద్వహంతీం, త్రిభువనజయప్రశస్తివర్ణావలీ మివ లిఖితాం మన్మథేన రోమరాజిమంజరీం బిభ్రాణాం, అంతఃప్రవిష్టకర్ణపల్లవప్రతిబింబేన భరఖిద్యమానహృదయకరతలప్రేర్యమాణేనేవ నివృతతా మకరకేతుపాదపీఠేన స్తనభరేణ భూషితాం, అధోముఖకర్ణాభరణమయూఖాభ్యామివ ప్రసృతాభ్యామమలలావణ్యజలమృణాళకాండాభ్యాంబాహుభ్యాం నఖకిరణవిసరవర్షిణా చ మాణిక్యవలయగౌరవశ్రమవశాత్ స్వేదజలధారాజాలకమివ ముంచతా కరయుగళేన సముద్భాసితాం, స్తనభారావనమ్యమానమాననమివోన్నమయతా హారేణ ఊర్ధ్వైః కరైర్గృహీతచుబుకదేశామభినవయౌవనపవనక్షోభితస్యరాగసాగరస్య తరంగాభ్యా మివోద్గతాభ్యాం విద్రుమలతాలోహితాభ్యా మధరాభ్యాంరక్తావదాతస్వచ్ఛకాంతినా చ మదిరారసపూర్ణమాణిక్యశుక్తిసంపుటచ్ఛవినా కపోలయుగళేన రతిపరివాదినీరత్నకోణచారుణా నాసావంశేన చ విరాజమానాం, గతిప్రసరనిరోధిశ్రవణకోపాదివ కించిదారక్తాపాంగేన నిజముఖలక్ష్మీనివాసదుగ్ధోదధినాలోచనయుగళేన లోచనమయ మివ జీవలోకం కర్తుముద్యతాం, ఉన్మదనవయౌవనకుంజరమదరాజిభ్యాం భ్రూలతాభ్యాం మనశ్శిలాపంకలిఖితేన చ రాగావిష్టేన మన్మథహృదయేనేవ వదనలగ్నేన తిలకబిందునా విద్యోతితలలాటపట్టాం, ఉత్కృష్టహేమతాళీపట్టాభరణమయ

మాము_క్తకర్ణోత్పలచ్యుతమధుధారాసందేహకారిణం కర్ణపాశం డోలాయమానపత్రమరకతమాణిక్యకుండలం దధతీం, పాటలీకృత[1]లలాటేన సీమంతచుంబినశ్చూడామణేః స్ఫురతాంఽశుజాలేన మదిరారసేనేవ ప్రక్షాళ్యమానదీర్ఘకేశకలాపాం, దేహార్ధప్రవిష్టహరగర్వితగౌరీవిజిగీషయేవ చ సర్వాంగానుప్రవిష్టమన్మథదర్శితసౌభాగ్యవిశేషాముర స్సమారోపితైకలక్ష్మీముదితనారాయణావలేపహరణాయ ప్రతిబింబకైర్నిజరూపతో లక్ష్మీశతానీవ సృజంతీం, ఉత్తమాంగనిహితైకచంద్రవిస్మితహరాభిమాననిరసనాయ విలాసస్మితైశ్చంద్రసహస్రాణీవ దిక్షు క్షిపంతీం, నిర్దయదగ్ధైకమన్మథప్రమథనాథరోషేణేవ ప్రతిహృదయం మన్మథాయుతాన్యుత్పాదయంతీం, రజనీజాగరఖిన్నస్యపరిచితచక్రవాకమిథునస్య స్వప్తుం క్రీడానదీషు కమలధూళివాలుకాభిర్బాలపులినాని కారయంతీం, 'పరిజననూపురరవప్రస్థితం [2]వల్లభం చ హంసమిథునం మృణాళనిగళకేన బద్ధ్వా న'యేతి హంసపాళీ మాదిశంతీం, ఆభరణమరకతమయూఖాన్ లిహతే చ భవనహారిణశాబకాయ సఖీశ్రవణాదపనీయ యవాంకురప్రసరం ప్రయచ్ఛంతీం, ఆత్మసంవర్ధితలతాప్రథమకుసుమనిర్గమనివేదనాగతాముద్యానపాలీ మశేషాభరణదానేన సమ్మానయంతీం, ఉపనీతవివిధవనకుసుమఫలపూర్ణపత్రపుటాం, అవిజ్ఞాయమానాలాపతయా హాసహేతుం పునఃపునః క్రీడాపర్వతక[3]పత్రశబరీ మాలాపయంతీం, కరతలవినిహితై ర్ముహు ర్ముహురుత్పతద్భిశ్చ ముఖపరిమలాంధై ర్నీలకందుకైరివ మధుకరైః క్రీడంతీం, పంజరహారీతకరుతశ్రవణకృతదుష్టస్మితాం చామరగ్రాహిణీం విహస్య లీలాకమలేన శిరసి విఘట్టయంతీం, ముక్తాఫలఖచితచంద్రలేఖాకాప్రతిమస్వేదజలబిందుజాలచితనఖపదాభిప్రాయేణ తాంబూలకరంకవాహినీం పయోధరే పటవాసముష్టినా తాడయంతీం, రత్నకుండలప్రతిబింబసాంద్రదత్తనవనఖపదమండలాశంకయా చామరగ్రాహిణీం విహస్య కపోలే ప్రసాదవ్యాజదత్తేనాత్మకర్ణపూరపల్లవే నాచ్ఛాదయంతీం, పృథివీమివసముత్సారితమహాకులభూభృద్వరవ్యతి[4]కరశేషభోగేషు నిషణ్ణాం, మధుమాసలక్ష్మీమివ షట్పదపటలాపహ్రియమాణకుసుమరజోధూసరపాదపరాగాం,

1 లలామేన. 2 దుర్లభం. 3 పాత్రశబరీ. 4 కరాం.

శరదమివోత్పాదితమానసజన్మపక్షిరవాపనీతనీలకంఠమదాం, గౌరీమివ శ్వేతాంశుకరచితోత్తమాంగాభరణాం, ఉదధివేలావనలేఖామివమధుకరకులనీలతమాలకాననాం, ఇందుమూర్తిమివోద్దామమన్మథవిలాసగృహీతగురుకళత్రాం, వనరాజి మివ పాండుశ్యామలవలీలతాలంకృతమధ్యాం దినముఖలక్ష్మీమివ భాస్వన్ముక్తాంశుభిన్నపద్మరాగప్రసాధనాం, ఆకాశకమలినీమివ స్వచ్ఛాంబరదృశ్యమానమృణాళకోమలోరుమూలాం, మయూరావలీమివ నితంబచుంబిశిఖండభారవిస్ఫురచంద్రకాంతాం కల్పతరులతామివ కామఫలప్రదాం, శయనసమీపే [1]సముఖోపవిష్టం 'కోఽసౌ? కస్య వాఽపత్యం? కిమభిధానో వా? కీదృశం తస్య రూపం? కియద్వా వయః? కి మభిధత్తే భవతా? కిమభిహితం? కియచ్చిరం దృష్టస్త్వయా? కథం చాస్య మహాశ్వేతయా సహాపరిచయ ఉపజాతః? కిమయ మత్రాగమిష్య' తీతి ముహు ర్ముహుశ్చంద్రాపీడసంబద్ధమేవాలాపం తద్రూపవర్ణనాముఖం కేయూరకం పృచ్ఛంతీం, కాదంబరీం దదర్శ.

తస్య తు దృష్ట్వ కాదంబరీవదనచంద్రలేఖాలక్ష్మీకస్య సాగరస్యేవామృతముల్లలాస హృదయమ్. ఆసీచ్చాస్య మనసి:—'శేషేంద్రియాణ్యపి మే వేధసా కి మితి లోచనమయా న్యేవన కృతాని?, కిం వానేన కృతమవదాతం కర్మ చక్షుషా? యదనివారితమేనాం పశ్యతి, అహో! చిత్ర మేత దుత్పాదితం వేధసా సర్వరమణీయానామేకం ధామ, కుత ఏతే రూపాతిశయపరమాణవః సమాసాదితాః, తన్నూన మేనా ముత్పాదయతో విధేః కరతలపరామర్శక్లేశేన యే విగళితా లోచనయుగళాదశ్రుజలబిందవస్తేభ్య ఏతాని జగతి కుముదకమలకువలయసౌగంధికవనాన్యుత్పన్నాని.' ఇత్యేవం చింతయత ఏవాస్య తస్యా నయనయుగళే నిపపాత చక్షుః. తదా తస్యా 'అపి నూనమయం స కేయూరకేణావేదితః?, ఇతి చింతయంత్యా రూపాతిశయవిలోకనవిస్మయస్మేరనిశ్చలనిబద్ధలక్ష్యం చక్షుస్తస్మిన్ సుచిరం పపాత లోచనప్రభాధవళితస్తు కాదంబరీదర్శనవిహ్వాలో[3]చల ఇవ తత్[2]క్షణమరాజత చంద్రాపీడః. దృష్ట్వా చ తం ప్రథమం రోమోద్గమః తతో భూషణారవః తదను కాదం

1 పురఃసమ్ము. 2 లక్షం. 3 బల ఇవ.

బరీ సముత్థస్థౌ. అథ తస్యాః కుసుమాయుధ ఏవ స్వేదమజనయత్. సంభ్రమాభ్యుత్థానశ్రమో [1]వ్యపదేశోఽభవత్. ఊరుకంప ఏవ చ గతిం రురోధ. నూపురరవాకృష్టహంసమండలమయశ్శో లేభే. నిశ్వాస[2]ప్రవృద్ధిరేవాంశుకం చలం చకార. చామరానిలో నిమిత్తతాం యయౌ. అంతఃప్రవిష్టచంద్రాపీడస్పర్శలోభేనైవ నిపపాత హృదయే హస్తపల్లవః, స ఏవ స్తనావరణవ్యాజో బభూవ. ఆనంద ఏ వాశ్రుజలమపాతయత్. చలితకర్ణాఽనతంసకుసుమరజో[3]వ్యపదేశతామయాసీత్. లజ్జైవ వక్తుం న దదౌ గిరమ్. ముఖకమలపరిమళాగతాలిబృందం ద్వారతామగాత్. మదనశరప్రథమప్రహారవేదనైవ సీత్కార మకరోత్. కుసుమప్రకరకేతకీకంటకక్షతిః సాధారణతా మవాప. వేపథురేవ కరతలమకంపయత్. నివేదనోద్యతప్రతీహారీనివారణం కపటమభూత్. తథా చ కాదంబరీం విశతో మన్మథస్యాపి మన్మథ ఇ వాభూత్ ద్వితీయతయా సహా యో వివేశ చంద్రాపీడహృదయమ్. తథా హి:—అసావపి తస్యా రత్నాభరణద్యుతిమపి తిరోధానమమంస్త హృదయప్రవేశమపి పరిగ్రహమగణయత్. భూషణరవ మపి సంభాషణ మమన్యత. సర్వేంద్రియాహరణమపి ప్రసాద మచింతయత్. దేహప్రభాసంపర్కమపి సురతసమాగమసుఖమకల్పయత్.

కాదంబరీ తు కృచ్ఛ్రాదివ దత్తకతిపయపదా మహాశ్వేతాం స్నేహనిర్భరంచిరదర్శనజాతోత్కంఠాంసోత్కంఠం కంఠేజగ్రాహ. మహాశ్వేతాఽపి దృఢతరదత్తకంఠగ్రహా తామవాదీత్:—సఖి! కాదంబరి! భారతే వర్షే రాజా అనేకవరతురగఖురముఖోల్లేఖదత్తచతుస్సముద్రముద్రోరక్షితప్రజాపీడస్తారాపీడో నామ, తస్యాయం నిజభుజశిలాస్తంభవిశ్రాంతవిశ్వంభరాపీడశ్చంద్రాపీడ నామ సూను ర్దిగ్విజయ ప్రసంగేనానుగతో భూమిమిమామ్, ఏవ చ దర్శనాత్ప్రభృతిప్రకృత్యా మే నిష్కారణబంధుతాం గతః, పరిత్యక్తసకలసంగనిష్ఠురామపి మే సవిశేషైః స్వభావసరళై ర్గుణై రాకృష్య చిత్తవృత్తిం వర్తతే, దుర్లభో హి దాక్షిణ్యాపరవశో నిర్నిమిత్తమిత్రమకృత్రిమహృదయో విదగ్ధజనః - యతో

1 వ్యపదేశేనాభవత్. 2 ప్రవృత్తి. 3 వ్యాజ ఆసీత్.

దృష్ట్వేమమహామివ త్వమపి నిర్మాణకౌశలం ప్రజాపతేః నిస్సపత్నతాం చ రూపస్య స్థానాభినివేశిత్వం చ లక్ష్మ్యాః సద్భర్తృతాసుఖం చ పృథివ్యాః సురలోకాతిరిక్తతాం చ మర్త్యలోకస్య సఫలతాం చ మానుషీలోచనానామేకస్థాన సమాగమం చ సర్వకలానామైశ్వర్యం చ సౌభాగ్యస్య అగ్రామ్యతాం చ మనుష్యాణాం జ్ఞాస్యసీతి బలా దానీతో౽యమ్. కథితా చాస్య మయా బహుప్రకారం ప్రియసఖీ, తదపూర్వదర్శనో౽యమితి విముచ్య లజ్జా మనుపజాతపరిచయ ఇత్యుత్సృజ్య అవిస్రంభతామవిజ్ఞాతశీల ఇత్యపహాయ శంకాం యథా మయి తథా౽త్రాపి వర్తితవ్యమ్, ఏష తే మిత్రం చ బాంధవశ్చ పరిజనశ్చ' ఇత్యావేదితే తయా చంద్రాపీడః ప్రణామమకరోత్ కృతప్రణామం చ తం తదా కాదంబర్యా స్తిర్యగ్విలోకయంత్యాస్సస్నేహమతిదీర్ఘలోచనాయాః అపాంగభాగం గచ్ఛతస్తారతారకస్య లోచనస్య శ్రమసలిలలవవిసరఇవానందబాష్పజలబిందునికరో నిపపాత త్వరితమభిప్రస్థితస్య హృదయస్య ధూళిరివ సుధాధవళా స్మితజ్యోత్స్నా వినసార. 'సమ్మాన్యతా మయం హృదయరుచిరో జనః ప్రతిప్రణామే'నేతి శిరో వక్తుమివైకా భ్రూలతాసమున్నానామ. అంగుళివివరవినిస్సృతమరకతాంగుళీయకమయూఖ[1]లేఖావిభ్రమగృహీతతాంబూలవీటిక ఇవ కరో జృంభారంభమంథరం ముఖముత్ససర్ప. స్రవత్స్వేదజలధౌతలావణ్యనిర్మలేషు చాస్యాః సంక్రాంతప్రతిబింబతయా సంచరన్మూర్తిర్మకరకేతు రివావయవేష్వదృశ్యత చంద్రాపీడః. తథా హి:—శింజన్మణినూపురపుటేన మణిభువమాలిఖతా అంగుష్ఠేనాహూత ఇవ చరణనఖేషు నిపపాత. దర్శనాతిరభసప్రధావితేన గత్వా హృదయే నాసీత ఇవ స్తనాభ్యంతరే సమదృశ్యత. వికచకువలయదామదీర్ఘయా చ దృష్ట్యా నిపీత ఇవ కపోలతలే సమలక్ష్యత సర్వాసామేవ చ తదా తాసాం కన్యకానాం తిర్యక్ప్రేక్ష్యంతీనాం తం కుతూహలా దపాంగచుంబినో నిర్గంతుకామా ఇవ కర్ణపూరమధుకరైః సమం బభ్రము స్తరళా స్తారకాః.

1 లేఖః.

కాదంబరీ తు సవిభ్రమకృతప్రణామా మహాశ్వేతయా సహ పర్యంకే నిషసాద, సంభ్రమపరిజనోపనీతాయాం చ శయనశిరోభాగనివేశితాయాం ధవళాంశుకప్రచ్ఛదపటాయాం హేమపాదాంకితాయాం పీఠికాయాం చంద్రాపీడస్సముపావిశత్. మహాశ్వేతానురోధేన చ విదితకాదంబరీచిత్తాభిప్రాయాః సంవృతముఖన్యస్తహస్తదత్తశబ్దనివారణసంజ్ఞాః ప్రతిహార్యో వేణురవాన్ వీణాఘోషాన్ గీతధ్వనీన్ మాగధీయశబ్దాంశ్చ సర్వతో నివారయాంచక్రుః. త్వరితపరిజనోపనీతేనచ సలిలేన కాదంబరీ స్వయముత్థాయ మహాశ్వేతాయాశ్చరణౌ ప్రక్షాళ్యోత్తరీయాంశుకే నాపమృజ్య పునరపి పర్యంకమారురోహ. చంద్రాపీడస్యాపి కాదంబర్యాస్సఖీరూపానురూపా జీవితనిర్విశేషా సర్వవిస్రంభభూమిర్మదలేఖేతి నామ్నా బలాదనిచ్ఛతో ఽపి ప్రక్షాళితవతీ చరణౌ. మహాశ్వేతా తు కర్ణాభరణప్రభావర్షిణ్యాంసదేశే సప్రేమపాణినా స్పృశంతీ మధుకరభరపర్యస్తం చ కర్ణావతంసముత్క్షిపంతీ చామరపవనవిధుతివర్యస్తాం బాలవల్లరీమనువ్యజమానా కాదంబరీమనామయం పప్రచ్ఛ సా తు సఖీప్రేమ్ణా గృహనివాసేన కృతాపరాధేన అనామయే నైవ లజ్జమానా కృచ్ఛ్రాదివ కుశలమాచచక్షే. సముపజాతశోకా ఽపి చ తస్మిన్ కాలే మహాశ్వేతాముఖనిరీక్షణతత్పరాఽపి ముహుర్ముహురపాంగవిక్షేపప్రచలితతరళతరతారశారోదరం చక్షుర్మండలితచాపేన భగవతా కుసుమధన్వనా బలాన్నీయమానం చంద్రాపీడపీడనాయేవ న శశాక నివారయితుమ్. తే నైవ క్షణేన తేనాసన్నసఖీకపోలసంక్రాంతేన ఈర్ష్యాం రోమాంచభిద్యమానకుచతటనశ్యత్ప్రతిబింబేనవిరహవ్యథాం స్వేదార్ద్రవక్షస్థలఘటితసాలభంజికాప్రతిమేన సపత్నీరోషం నిమిషతా దౌర్భాగ్యశోకమానందజలతిరోహితేనాంధతాదుఃఖమభజత సా ముహూర్తాపగమే చ తాంబూలదానోద్యతాం మహాశ్వేతామభాషత:—'సఖి! కాదంబరి! [1]సర్వాభిరేవాస్మాభిరభినవాగతశ్చంద్రాపీడ ఆరాధనీయః, త దస్మై తావద్దీయతాం తాంబూలమ్' ఇత్యుక్తా చ కించిద్వివర్తితావనమితముఖీ శనైరవ్యక్తమివ 'ప్రియసఖి లజ్జే ఽహ మనుపజాతపరిచయా

1 సంప్రతిపన్నమేవ సర్వాభిః.

ప్రాగల్భ్యేనానేన గృహాణ త్వమేవాస్యై ప్రియ ' చేత్యువాచ. కాదంబరీ తు పునః పునరభిధీయమానా చ తయా కథ మపి గ్రామ్యేవ చిరాద్దానాభిముఖం మన శ్చక్రే. మహాశ్వేతాముఖా దనాకృష్టదృష్టిరేవ వేపమానాంగయష్టి రాముకుళితలోచనా స్థూలం స్థూలం నిశ్వసంతీ నిజశరప్రహారమూర్ఛితా మన్మథేన స్నపితేవ స్వేదజలవిసరై స్స్వేదజలవిసరనిమజ్జనభయేన చ హస్తావలంబనమివ యాచమానా సాధ్వసపరవశా పతామీతి లగితుమివ కృతప్రయత్నా ప్రసారయామాస తాంబూలగర్భహస్తపల్లవమ్. చంద్రాపీడస్తు జయకుంజరకుంభస్థలాస్ఫాలనసంక్రాంతసిందూరమివ స్వభావపాటలం ధనుర్గుణాకర్షణకృతకిణశ్యామలం కచగ్రహాకృష్టిరుదితారిలక్ష్మీలోచనపరామర్శలగ్నాంజనబిందుమివ విసర్పన్నఖకిరణతయా ఽతిరభసేన ప్రధావితాభిరివ వివర్ధితాభిరివ ప్రహసితాభి రివాంగులీభిరుపేతం స్పర్శలోభాచ్చ తత్కాలకృతసన్నివేశాన్సరాగాః పంచాపీంద్రియవృత్తీ రివాంగులీరుద్వహంతం ప్రసారితవాన్ పాణిమ్. తత్ర చ సా తత్కాలసులభవిలాసదర్శనకుతూహలిభిరివ కుతో ఽప్యాగత్య సర్వరసై రధిష్ఠితా తేనానిబద్ధలక్ష్యతయా శూన్యప్రసారితేన చంద్రాపీడహస్తాన్వేషిణాయేవ స్ఫురది ప్రవర్తితనఖాంశునివహేన వేపథుచలితవలయాలీవాచాలేన సంభాషణమివ కుర్వతా హస్తేన 'స్వేదసలిలపాతపూర్వకం గృహ్యతామయం మన్మథేన దత్తో దాసజన' ఇత్యాత్మానమివ ప్రతిగ్రాహయంతీ 'అద్య ప్రభృతి భవతో హస్తే వర్తతే' ఇతి జీవిత మివ స్థాపయంతీ తామ్బూలమదాత్. ఆకర్షంతీ చ కరకిసలయం భుజలతానుసారేణ స్పర్శతృష్ణాగత మనంగశరభిన్నమధ్యం హృదయ మివ పతితమపి రత్నవలయం నాజ్ఞాసీత్. గృహీత్వా చాపరం తాంబూలం మహాశ్వేతాయై ప్రాయచ్ఛత్.

అథ సహసైవ త్వరితగతిః త్రివర్ణరాగమింద్రాయుధమివ కుండలీకృతకణ్ఠేన వహతా విద్రుమాంకురానుకారిచంచుపుటేన మరకతద్యుతిపక్షతినా మంథరగతేన శుకేనానుబధ్యమానా కుముదకేసరపింజరతయా చరణయుగళస్య చంపకకలికాకారతయా చ ముఖస్య కువలయదళనీలతయా చ పక్షద్యుతీనాం కుసుమమయీవాగత్య

శారికా సక్రోధమవాదీత్ :—'భర్తృదారికే! కాదంబరి! కస్మాన్న నివారయస్యేన మలీకసుభగాభిమానినమతిదుర్వినీతం మామనుబధ్నంతం విహంగాపశదమ్? యది మామనేన పరిభూయమానాముపేక్షసే తతోఽహం నియతమాత్మానముత్సృజామి సత్యం శపామి తే పాదపంకజస్పర్శేన' ఇత్యేవమభిహితా చ తయా కాదంబరీ స్మితమకరోత్. అవిదితవృత్తాంతా తు మహాశ్వేతా 'కిమియం వద' తీతి మదలేఖాం పప్రచ్ఛ. సా చాకథయత్:—'ఏషా భర్తృదుహితుః కాదంబర్యాగ కాళిందీతి నామ్నా శారికా, [1]ఏతస్య పరిహాసనామ్నశ్శుకస్య భర్తృదారికయైవ పాణిగ్రహణపూర్వకం జాయాపదం గ్రాహితా, అద్య చాయమనయా ప్రత్యూషసి కాదంబర్యాస్తామ్బూల[2]కరండవాహినీమిమాం తమాలికామేకాకినీం కిమపి పాఠయన్ దృష్టో యతః తతః ప్రభృతి సంజాతేర్ష్యా కోపపరాఙ్ముఖీ నైనముపసర్పతి నాలపతి న స్పృశతి న విలోకయతి సర్వాభిరస్మాభిః ప్రసాద్యమానాఽపి న ప్రసీద'తీతి. ఏతదాకర్ణ్య స్ఫుటస్ఫురితకపోలోదరశ్చంద్రాపీడో మందం మందం విహస్యాబ్రవీత్:—'అస్త్యేషా కథా-శ్రూయత ఏవైతద్రాజకులే కర్ణపరంపరయా - పరిజనోఽప్యేవం మంత్రయతి - ఏవం బహిరపి జనాః కథయంతి - ఏవం దిగంతరేష్వప్యయమాలాపో వర్తతే - ఏవమస్మాభిరప్యేతదాకర్ణిత మేవ - యథా కిల 'దేవ్యాః కాదంబర్యాస్తామ్బూల[3]దాయినీం తమాలికాం కామయమానః పరిహాసనామా శుకో మదనపరవశో గతాన్యపి దినాని న వే'త్తీతి. [4]తదయమాస్తాం తావద్వామాచారః పరిత్యక్తనిజకళత్రో [5]నిస్త్రపయాఽనయా సహ, దేవ్యాస్తు కాదంబర్యాః కథమేతద్యుక్తం యన్ననివారయతీమాం చపలాం దుష్టదాసీం, అథవా దేవ్యాపి కథితైవ నిస్స్నేహతా ప్రథమమేవ వరాకీమిమాం కాళిందీమీదృశాయ దుర్వినీతాయ విహంగాయ ప్రయచ్ఛంత్యా, కిమిదానీమియం కరోతు? య దేతత్సాపత్న్యకరణం నారీణాం ప్రధానం కోపకారణమగ్రణీర్వివాదహేతుః పరం పరిభవస్థానం, ఇయమేవ కేవల మతిధీరా య దనయా

---

1 ఇయ మస్య చ. 2 కరంక. 3 వాహినీం. 4 యదయం, 5 నిస్త్రపోఽనయా.

ఽనేన దౌర్భాగ్యగరిమ్ణా జాతవైరాగ్యయా విషం వా నాస్వాదిత మనలో వా నాసాదితోఽనశనం వా నాంగీకృతం, న హ్యేవంవిధ మపరమస్తి యోషితాం లఘిమ్నః కారణం, యదీ చేయమీదృశే ఽపరాధేఽనునీయమానాఽనేన ప్రత్యాసత్తి మేష్యతి తదా ధిగిమాం, అలమనయా దూరతో వర్జనీయేయమభిభవనిరస్యా, క ఏవాంపున రాలాపయిష్యతి? కో వాఽవలోకయిష్యతి? కో వాఽస్యానామ గ్రహీష్యతి' ఇత్యేవమభిహితవతి తస్మిన్సర్వా స్తా స్సహ కాదంబర్యా క్రీడాలాపభావితా జహసు రంగనాః పరిహాసస్తు తస్య నర్మభాషిత మాకర్ణ్య జగాదః—'ధూర్త! రాజపుత్ర! నిపుణేయం న త్వయాఽన్యేన వా లోలా ప్రతారయితుం శక్యతే, ఏషాపి బుధ్యత ఏవైతావతీర్వక్రోక్తీః, ఇయమపి జానాత్యేవ పరిహాసజల్పితాని, అస్యాఽపి రాజకులసంపర్కచతురా మతిః, విరమ్యతామ్, అభూమిరేషా భుజంగభంగిభాషితానామ్, ఇయమేవ హి వేత్తి మంజుభాషిణీ కాలం చ కారణం చ ప్రమాణం చ విషయం చ ప్రస్తావం చ కోపప్రసాదయోః' ఇతి.

అత్రాంతరే చాగత్య కంచుకీ మహాశ్వేతామవోచత్ :— 'ఆయుష్మతి! దేవశ్చిత్రరథో దేవీ చ మదిరా త్వాం ద్రష్టుమాహ్వాయతి' ఇత్యేవమభిహితా చ గంతుకామా 'సఖి! చంద్రాపీడః క్వాస్తా మితి కాదంబరీమపృచ్ఛత్. అసౌ తు '[1]నపర్యాప్త మనేకస్త్రీహృదయసహస్రావస్థానే'నేతి మనసా విహస్య ప్రకాశమవదత్ :— 'సఖి మహాశ్వేతే! కిం త్వమేవమభిదధాసి? దర్శనాదారభ్య శరీరస్యాప్యయమేవ ప్రభుః కిముత భవనస్య విభవస్య పరిజనస్య వా, యత్రాస్మై రోచతే ప్రియసఖీహృదయాయ వా తత్రాయమాస్తా'మితి తచ్ఛ్రుత్వా మహాశ్వేతాఽవదత్ :—'అత్రైవ త్వత్ప్రాసాదసమీపవర్తిని ప్రమదవనే క్రీడాపర్వతకమణివేశ్మన్యాస్తామ్' ఇత్యభిధాయ గంధర్వరాజం ద్రష్టుం యయౌ. చంద్రాపీడోఽపి తయా సహైవ నిర్గత్య వినోదనార్థం వీణావాదినీభిశ్చ వేణువాద్యనిపుణాభిశ్చ గీతకలాకుశలాభిశ్చ దురోదరక్రీడారాగిణీభిశ్చాష్టాపదపరిచయచతురాభిశ్చ చిత్రకర్మకృతశ్రమాభిశ్చ సుభాషితపాఠికాభిశ్చ కాదంబరీసమాదిష్టప్రతీహారప్రేషితాభిః

1 ననువర్యాప్త.

కన్యాభిరనుగమ్యమానః పూర్వదృష్టేన కేయూరకేణోపదిశ్యమానమార్గః క్రీడాపర్వతమణిమందిరమగాత్. గతే చ తస్మిన్ గంధర్వరాజపుత్రీ విసృజ్య సకలం సఖీజనం పరిజనం చ పరిమితపరిచారికాభిరనుగమ్యమానా ప్రాసాదమారురోహ. తత్ర చ శయనీయే నిజే నిపత్య అదూరస్థితాభిర్వినయ[1]విధృతాభిః పరిచారికాభిర్వినోద్యమానా కుతోఽపి ప్రత్యాగతచేతనా చైకాకినీ తస్మిన్కాలే 'చపలే! కిమిదమారబ్ధ'మితి నిగృహీతేవ లజ్జయా, 'గంధర్వరాజపుత్రి! కథమేతద్యుక్త'మిత్యుపాలబ్ధేవ వినయేన, 'అసావప్యుత్పన్నో బాలభావః క్వ గత' ఇత్యుపహసితేవ ముగ్ధతయా, 'స్వైరిణి! మా కురు యథేష్టమేకాకిన్యవినయ'మిత్యామంత్రితేవ కుమారభావేన, 'భీరు! నాయం కులకన్యకానాం క్రమ' ఇతి విగర్హితేవ మహత్త్వేన, 'దుర్వినీతే! రక్షావినయ'మితి తర్జితేవాచారేణ, 'మూఢే! నిగృహ్యతాం మదనేన లఘుతాం నీతా'సీత్యనుశాసితేవాభిజాత్యేన, 'కుతస్తవేయం తరళహృదయ'తేతి ధిక్కృతేవ ధైర్యేణ, 'స్వచ్ఛందచారిణి! అప్రమాణీకృతాఽహం త్వ'యేతి నిందితేవ కులస్థిత్యా అతిగుర్వీం లజ్జాముపాహ.

సమచింతయచ్చైవమ్—'అగణితసర్వశంకయా తరళహృదయతాం దర్శయంత్యాఽద్య మయా కిం కృతమిదం మోహాంధయా హతాశయా? తథా హి.—అదృష్టపూర్వోఽయమితి సాహసికయా మయా న శంకితం, లఘుహృదయాం మాం లోకః కలయిష్యతీతి నిర్హ్రీకయా నాకలితం, కాస్య చిత్తవృత్తిరితి మూఢయా న పరీక్షితం, దర్శనానుకూలాఽహమస్య నేతి వా తరళయా న కృతో విచారక్రమః, ప్రత్యాఖ్యానవైలక్ష్యాన్న భీతం, గురుజనాన్న త్రస్తం, లోకాపవాదాన్నోద్విగ్నమ్, తథా చ-మహాశ్వేతా దుఃఖితేతి నిర్దాక్షిణ్యయా నాపేక్షితమ్, ఆసన్నవర్తిసఖీజనోఽప్యుపలక్షయతీతి మందయా న లక్షితం, పార్శ్వస్థితః పరిజనః పశ్యతీతి నష్టచేతనయా న దృష్టమ్, స్థూలబుద్ధయోఽపి తాదృశీం వినయచ్యుతిం విభావయేయుః కిముతానుభూతమదనవృత్తాంతా మహాశ్వేతా సకలకలాకుశలాః సఖ్యో వా రాజకులసంచార

1 నిభృతాభిః.

చతురో వా నిత్యమింగితజ్ఞః పరిజనః, ఈదృశే వ్యతినిపుణతరదృష్టయో ఽంతఃపురదాస్యః, సర్వథా హతాస్మి మందపుణ్యా, మరణం మేఽద్య శ్రేయో న లజ్జాకరం జీవితం, శ్రుత్వైతం వృత్తాంతం కిం వక్ష్యత్యంబా తాతో వా గంధర్వలోకో వా? కిం కరోమి? కోఽత్ర ప్రతీకారః? కేనోపాయేన స్ఖలితమిదం ప్రచ్ఛాదయామి? కస్య వా చాపలమిదమేతేషాం దుర్వినీతానామింద్రియాణాం కథయామి? క్వ వానేన దగ్ధహృదయేన [1](పంచబాణేన న ఖలు జానామి) గృహీతా గచ్ఛామి? తథా మహాశ్వేతా వ్యతికరేణ ప్రతిజ్ఞా కృతా, తథా ప్రియసఖీనాం పురో మంత్రితం, తథా చ కేయూరకస్య హస్తే సందిష్టం, న ఖలు జానామి మందభాగినీ శఠవిధినా వా ఉత్పన్నమన్మథేన వా పూర్వకృతా పుణ్యసంచయేన వా మృత్యుహతకేన వా అన్యేన వా కేనాప్యయమానీతో మమ విప్రలంభకశ్చంద్రాపీడః, కోఽపి వా న కదాచిద్దృష్టో నానుభూతో న చ శ్రుతో న చింతితో నోత్ప్రేక్షితో మాం విడంబయితుముపగతః? యస్య దర్శనమాత్రేణైవ సంయమ్య దత్తేవేంద్రియైః, శరపంజరే నిక్షిప్య సమర్పితేవ మన్మథేన దాసీకృతోపనీతేవానురాగేణ నిర్వ్యాతితేవ గృహీత [2]మూల్యేన గుణగణేన విక్రీతేవ హృదయేన ఉపకరణీభూతాఽస్మి. న మే కార్యం తేన చపలేన' ఇతి క్షణమివ సంకల్పమకరోత్. కృతసంకల్పా 'చాంతర్గతేన మిథ్యావినీతే! యది మయా న కృత్యమేష గచ్ఛ' మితి హృదయోత్కంపచలితేన పరిహసితేవ చన్ద్రాపీడేన తత్పరిత్యాగసంకల్పసమకాలప్రస్థితేన కణ్ఠలగ్నేన పృష్టేవ జీవితేన 'అవిశేషజ్ఞే! పునరపి ప్రసారితలోచనయా దృశ్యతామసౌ జనః ప్రత్యాఖ్యానయోగ్యో న' వేతి తత్కాలాగతేనాభిహితేన 'బాష్పేణ అపనయామి తే సహాసుభిర్ధైర్యావలేప'మితి నిర్భర్త్సితేవ మనోభువా పునరపి తథైవ చన్ద్రాపీడాభిముఖహృదయా బభూవ. తదేవమస్తమితప్రతిసమాధానబలాత్ప్రేమావేశేనాస్వతంత్రీకృతా పరవశేవోత్థాయ జాలవాతాయనేన తమేవ క్రీడాపర్వతమవలోకయంత్యతిష్ఠత్. తత్రస్థా చ సా తమానందజలవ్యవధానోద్విగ్నేవ

1 ఏతన్నాస్తి క్వచిత్. 2 గుణపణేన విక్రీతేవ.

స్మృత్యా దదర్శ న చక్షుషా, అఙ్గుళీగళితస్వేదపరామర్శభీతేవ చింతయా లిలేఖ న చిత్రతూలికయా, రోమాంచతిరోధానశంకితేవ హృదయేనాలిలింగ న వక్షసా తత్సంగమకాలాతిపాతాసహేవ మనో[1]గమాగమాయ నియుక్తవతీ న పరిజనమ్.

చంద్రాపీడోఽపి ప్రవిశ్య [2]స్వాచ్ఛందం కాదంబరీహృదయమివ ద్వితీయం మణిగృహం శిలాతలాస్తీర్ణాయాముభయత ఉపర్యుపరినివేశితబహూపధానాయాం కుథాయాం నిపత్య కేయూరకేణోత్సంగే గృహీతచరణయుగళః తాభిర్యథాదిష్టేషు భూమిభాగేషూపవిష్టాభిః కన్యకాభిః పరివృతో డోలాయమానేన చేతసా చింతాం వివేశ—'కిం తావదస్యా గంధర్వరాజదుహితుః కాదంబర్యాస్సహభువ ఏతే విలాసా ఏవేదృశాః సకలలోకహృదయహారిణః? ఆహో స్విదనారాధితప్రసన్నేన భగవతా మకరకేతునా మయి నియుక్తాః? యేన మాం సాస్రేణ [3]సరాగేణాకూణితత్రిభాగేణ హృదయాంతర్గళపతత్స్మరశరకుసుమరజోరూషితేనేవ చక్షుషా తిర్యగ్విలోకయతి, మద్విలోకితా చ ధవళేన స్మితాలోకేన దుకూలేనేవ లజ్జయాఽఽత్మానమావృణోతి, మల్లజ్జావివర్తమానవదనా చ ప్రతిబింబప్రవేశలోభేనేవ కపోలదర్పణ[4]మర్పయతి, మదవకాశదాయినో హృదయస్య ప్రథమావినయలేఖామివ కరరుహేణ శయనాంకే లిఖతి, మత్తాంబూలవీటికోపనయనఖేదవిధుతేన రక్తోత్పలభ్రమభ్రమద్భ్రమరబృందేన కరతలేన స్విన్నం ముఖమివ గృహీతతమాలపల్లవేనేవ వీజయతి.' పునశ్చాచింతయత్.—'ప్రాయేణ మానుష్యకసులభా లఘుతా మిథ్యాసంకల్పసహస్రైరేవమాయాస్య మాం విప్రలభతే, లుప్తవివేకో యౌవనమదో మదనో వా, యతస్తిమిరోపహతేవ యూనాం దృష్టిరల్పమపి కలుషం మహత్పశ్యతి, స్నేహలవోఽపి వారిణేవ నవయౌవనమదేన దూరం విస్తార్యతే, స్వయముత్పాదితానేకచింతాశతాకులా కవిమతిరివ తరళతా న కిం చిన్నోత్ప్రేక్షతే, నిపుణమన్మథగృహీతా చిత్రవర్తికేవ తరుణచిత్తవృత్తిర్న కించిన్నాలిఖతి, సంజాతరూపాభిమానా కులటేవాత్మసంభావనా న క్వచిన్నాత్మానమర్పయతి, స్వప్న ఇవాననుభూతమపి మనోరథో దర్శ

1 గమాయ. 2 స్వచ్ఛం. 3 సరాగేణ కూణిత. 4 మదయతి మద.

యతి, ఇంద్రజాలపిచ్ఛికేవాసంభావ్యమపి ప్రత్యాశా పురః స్థాపయతి' భూయశ్చ చింతితవాన్:—కిమనేన వృథైవ మనసా ఖేదితేన? యది సత్యమేవేయం ధవళేక్షణా మయ్యేవం జాతవృత్తి స్తదా న చిరాత్ స ఏవ వైనా మప్రార్థితానుకూలో మన్మథః ప్రకటీకరిష్యతి, స ఏవాస్య సంశయస్య చ్ఛేత్తా భవిష్యతి' ఇత్యవధార్యోత్థాయోపవిశ్య చ తాభిః కన్యకాభిః [1]సహాక్షైర్లయైశ్చ విపంచీవాద్యైశ్చ పాణవికైశ్చ స్వరసందేహవివాదైశ్చ సుభాషితగోష్ఠీభిశ్చాన్యైశ్చ తైస్తైరాలాపైః సుకుమారైః కలావిలాసైః క్రీడన్నాసాంచక్రే. ముహూర్తం చ స్థిత్వా నిర్గమ్యోపవనాలోకనకుతూహలక్షిప్త[2]చింతః క్రీడాపర్వతకశిఖరమారురోహ.

కాదంబరీ తు తం దృష్ట్వా చిరాయతీతి మహాశ్వేతాయాః కిల వర్త్మావలోకయితుం విముచ్య తం గవాక్షమనంగక్షిప్తచిత్తా సౌధస్యోపరి[3]తలం కైలాసశిఖరమివ గౌర్యారురోహ. తత్ర చ విరళపరిజనా సకలశశిమండలపాండురేణాతపత్రేణ హేమదండేన నివార్యమాణాతపా చతుర్భిర్వాలవ్యజనైశ్చ ఫేనశుచిభిరుద్ధూయమానై రుపవీజ్యమానా శిరసి కుసుమగంధలుబ్ధేన భ్రమతా భ్రమరకులేన దివాఽపి నీలావకుంఠనేవ చంద్రాపీడాభిసరణవేషాభ్యాసమివ [4]కుర్వతీ ముహుశ్చామరశిఖాం సమాన్లజ్య ముహుశ్ఛత్రదండమవలంబ్య ముహు స్తమాలికాస్కంధే కరౌ విన్యస్య ముహు ర్మదలేఖాం సఖీం పరిష్వజ్య ముహుః పరిజనాంతరితసకలదేహా నేత్రత్రిభాగే[5]ణ ముహురావలితత్రివళీవలయా పరివృత్య ముహుః ప్రతీహారీ వేత్రలతాశిఖరే కపోలం నిధాయ ముహుర్నిశ్చలకరవిధృతా మధరపల్లవే వీటికాం వినివేశ్య ముహు[6]రుద్ఘూర్ణకర్ణోత్పలప్రహారపలాయమానపరిజనానుసరణదత్తకతిపయపదా విహస్య తం విలోకయంతీ తేన చ విలోక్యమానా మహాంతమపి కాలమతిక్రాంతం నాజ్ఞాసీత్. ఆరుహ్య చ ప్రతీహార్యా నివేదితమహాశ్వేతా ప్రత్యాగమనా తస్మాదవతతార. స్నానాదిషు[7]మందరాఽపి

---

1 సహాక్షైర్గేయైశ్చ. 2 చిత్తః. 3 తనంశిఖరమారురోహ. 4 కుర్వతీ కైలాసశిఖర ఇవ గౌరీముహుశ్చా. 5 ణావలోక్య. 6 రుద్గీర్ణోత్పల. 7 మందాదరాపి.

మహాశ్వేతానురోధేన దివసవ్యాపార మకరోత్. చంద్రాపీడోఽపి తస్మా దవతీర్య ప్రథమవిసర్జితేనైవ కాదంబరీపరిజనేన నిర్వర్తితస్నానవిధి ర్నిరుపహతశిలార్చితాభిమతదైవతః క్రీడాపర్వతక ఏవ సర్వమాహారా దికమహాకర్మ చక్రే.

క్రమేణ చ కృతాహారః క్రీడాపర్వతకప్రాగ్భాగభాజి మనోహారిణి హారీతహరితే హారిణిరోమంథఫేనశీకరాసారే సీరాయుధహలభయనిశ్చలకాళిందీజలత్విషి తరుణీచరణాలక్తకరసశోణశోచిషి కుసుమరజస్సికతిలతలే లతామండపోపగూఢే శిఖండితాండవసంగీతగృహే మరకతశిలాతలే సముపవిష్టో దృష్టవాన్ సహసై వాతిబహుళధామ్నా ధవళేనాలోకేన జలేనేవ నిర్వాప్యమానం దివసం మృణాళ[1]ధవళేనేవ పీయమానమాతపం క్షీరోదేనేవ ప్లావ్యమానాం మహీం చందనరసవర్షేణేవ సిచ్యమానాన్ దిగంతాన్ సుధయేవ విలిప్యమానమంబరతలమ్. ఆసీచ్చాస్య మనసి.—'కిము ఖలు భగవానోషధీపతిరకాండ ఏవ శీతాంశురుదితో భవేత్? ఉత యంత్రవిక్షేపవిశీర్యమాణపాండురజలధారాసహస్రాణి ధారాగృహాణి ముక్తాని? ఆహోస్విదనిలవికీర్యమాణశీకరధవళితభువనాంబరసింధుర్ధరాతలమవతీర్ణా' ఇతి.

కుతూహలాచ్చాలోకానుసారప్రహితచక్షు రద్రాక్షీత్ అనల్పకన్యకాకదంబపరివృతాం ధ్రియమాణధవళాతపత్రా ముద్ధూయమానచామరద్వయాం కాదంబరీప్రతీహార్యా వామపాణినా వేత్రలతాగర్భేణార్ద్రవస్త్రశకలావచ్ఛన్నముఖం చందనానులేపనసనాథం నారికేళసముద్గక ముద్వహంత్యా దక్షిణకరేణ దత్తహస్తావలంబాం కేయూరకేణ చ నిశ్వాసహార్యే నిర్మోకశుచినీ ధౌతే కల్పలతాదుకూలే దధతా నివేద్యమానమార్గాం మాలతీకుసుమదామాధిష్ఠితకరతలయా చ తమాలికయాఽనుగమ్యమానామాగచ్ఛంతీం మదలేఖామ్ తస్యాశ్చ సమీపే తరళికామ్ తయా చ సితాంశుకోపచ్ఛదే పటలకే గృహీతం ధవళతాకారణమివ క్షీరోదస్య సహభువమివ చంద్రమసః మృణాళ

1 పలయేనేవ.

దండ మివ నారాయణనాభిపుండరీకస్య మందరక్షోభవిక్షిప్త మి వామృతఫేనపిండనికరం వాసుకి నిర్మోకమివ మథనశ్రమోజ్ఝితం హాస మివ శ్రియః కులగృహవియోగగళితం మందరమథనవిఖండితాశేష శశికలాఖండసంచయ మివ సంహృతం ప్రతిమా తారాగణ మివ జలధి జలా దుద్ధృతం దిగ్గజకరశీకరా[1]సారపుంజీభూతం నక్షత్రమాలాభరణ మివ మదనద్విపస్య శరస్నేహశకలై రివకల్పితం కాదంబరీరూపవశీకృత మునిజనహృదయై రివ నిర్మితం గుణ మివ సర్వరత్నానాం యశో రాశి మి వైకత్ర ఘటితం ప్రతిపక్ష మివ చంద్రమసః జీవిత మివ జ్యోత్స్నా యాః లక్ష్మీహృదయ మివ నళినీదళగళజ్జలబిందువిలాసతరళ ముత్కంఠిత మివ మృణాళ వలయ ధవళకరం శరచ్ఛ్రియ మివ ఘనముక్తాంశునివహ ధవళితదిఙ్ముఖం మందాకినీప్రవాహమివ సురయువతికుచపరిమళ వాహినం ప్రభావర్షిణమతితారం హారమ్. దృష్ట్వా 'చాయ మస్య చంద్రాపీడః చంద్రాతపద్యుతిముషో ధవళిమ్నః కారణ' మితి త మ్మనసా నిశ్చిత్య దూరాదేవ ప్రత్యుత్థానాదినా సముచితోపచారక్రమేణ మదలేఖామాపతంతీం ప్రతిజగ్రాహ సాతుతస్మిన్నేవ మరకతగ్రావణి ముహూర్త ముపవిశ్య స్వయముత్థాయ తేన చందనాంగరాగే ణాను లిప్య తే చ ద్వే దుకూలే పరిధాప్య తైశ్చ మాలతీకుసుమదామభి రాచిత శేఖరం కృత్వా తం హార మాదాయ చంద్రాపీడ మువాచ:— 'కుమార! తవేయ మపహసితాహంకారకాంతా పేశలతా ప్రీతిపరవశం జనం [2]క మివ న కారయతి? ప్రశ్రయ ఏవ తే దదా త్యవకాశ మేవం విధానామ్, అనయా చాకృత్యా కస్యాసి న జీవితస్వామీ, అనేన చాకారణావిష్కృతవాత్సల్యేన చరితేన కస్య న బంధుత్వ మధ్యారోప యసి, ఏషా చ తే ప్రకృతిమధురా వ్యవహృతిః కస్య న వయస్యతా ముత్పాదయతి? కిం వా న[3]సమాశ్వాస యంత్యమీ స్వభావసుకుమార వృత్తయో భవద్గుణాః? త్వన్మూర్తిరే వాత్రో పాలంభ మర్హతి యా ప్రథమదర్శన ఏవ విస్రంభముపజనయతి. ఇతరథా హి త్వద్విధే సకల భువనప్రథితమహిమ్ని ప్రయుజ్యమానం సర్వమేవానుచిత మి వాభాతి, తథాహి:—సంభాషణ మప్యధరీకరణ మి వాపతతి, ఆదరోఽపి ప్రభు

1 సార మివ పుంజీ. 2 కిమివ. 3 సమాశ్వాసయంతి.

తాభిమానమివానుమాపయతి, స్తుతి రప్యాత్మోత్సేక మివ సూచయతి, ఉపచారోఽపి చపలతామివ ప్రకాశయతి, ప్రీతిర ప్యనాత్మజ్ఞతా మివ జ్ఞాపయతి, విజ్ఞాననాపి ప్రాగల్భ్య మివ జ్ఞాయతే. సేవాపి చాపల మివ దృశ్యతే, దాన మపి పరిభవ ఇవ భవతి, అపి చ స్వయం గృహీతహృదయాయ కిం దీయతే?, జీవితేశ్వరాయ కిం ప్రతిపాద్యతే?, ప్రథమకృతాగమనమహోపకారస్య కా తే?, ప్రత్యుపక్రియాదర్శనదత్తజీవితఫలస్య సఫలమాగమనం కేన తే [1]క్రియతే?, ప్రణయితాం చానేన వ్యపదేశేన దర్శయతి కాదంబరీ న విభవం, అప్రతిపాద్యాహి పరస్వతాసజ్జనవిభవానామ్, ఆస్తాం తావ ద్విభవః, భవాదృశస్య దాస్యమప్యంగీకుర్వాణా నాకార్యకారిణీ తి నియుజ్యతే, దత్వాఽఽత్మాన మపి వంచితా న భవతి, జీవిత మప్యర్పయిత్వా న పశ్చాత్తప్యతే, ప్రణయిజనప్రత్యాఖ్యానపరాఙ్ముఖీచ దాక్షిణ్యపరవతీ మహాత్మా సతామ్, న చ తాదృశీ భవతి యాచనానాం యాదృశీ దదతాం లజ్జా, యత్సత్యమమునా వ్యతికరేణ కృతాపరాధ మివ త్వయ్యాత్మాన మవగచ్ఛతి కాదంబరీ తదయ మమృతమథనసముద్భూతానాం సర్వరత్నానామేకః శేష ఇతి శేషనామా హారోఽము నైవ హేతునా బహుమతో భగవతాఽంభసాం పత్యా గృహ ముపగతాయ ప్రచేతసే దత్తః పాశభృతాఽపి గంధర్వరాజాయ గంధర్వరాజేనాపి కాదంబర్యై తయాఽపి త్వద్వపురస్యానురూప మాభరణస్యేతి విభావయంత్యా నభస్స్థలమేవోచితంసుధాసూతే ర్ధామ నభ రే త్యవధార్యానుప్రేషితః, యద్యపి నిజగుణగణాభరణభూషితాంగయష్టయో భవాదృశాః క్లేశహేతు మితరజనబహుమత మాభరణభార మంగేషు నారోపయంతి. తథాపి కాదంబరీప్రీతిరత్ర కారణమ్, కిం న కృత మురసి శిలాశకలం కౌస్తుభాభిధానం లక్ష్మ్యాః సహజ మితి బహుమాన మావిష్కుర్వతా భగవతా శార్ఙ్గపాణినా?, న చ నారాయణోఽత్ర భవంతమతిరిచ్యతే, నాపి కౌస్తుభమణి రణునాపి గుణలవేన శేషమతిశేతే, న చాపి కాదంబరీ మాకారానుకృతికలయాఽప్యల్పీయస్యా లక్ష్మీరనుగంతుమలమ్,

---

1 ప్రియతే.

అతో౽ర్హతీయమిమం బహుమానం త్వత్తః, న చాభూమిరేషా ప్రీతిప్రసరస్య, నియతం చ భవతా భగ్నప్రణయా మహాశ్వేతా ముపాలంభసహస్రైః ఖేదయిత్వాఽఽత్మాన [1]ముత్స్రక్ష్యతి, అత ఏవ మహాశ్వేతా తరళికామిమం హారమాదాయ త్వత్సకాశం ప్రేషితవతీ, తథాపి కుమారస్య సందిష్టమేవ, న ఖలు మహాభాగేన మనసాఽపి కార్యః కాదంబర్యాః ప్రథమప్రణయప్రసరభంగః' ఇత్యుక్త్వా చ తారాచక్రమివ చామీకరాచలస్య తటే తం తస్య వక్షఃస్థలే బబంధ.

చంద్రాపీడ స్తు విస్మయమానః స బహుమానం ప్రత్యవాదీత్ 'మదలేఖే! కి ముచ్యతే?, నిపుణాసి!, జానాసి గ్రాహయితుం; ఉత్తరావకాశ మపహరంత్యా కృతం వచసి కౌశలమ్, అయి ముగ్ధే! కే వయ మాత్మనః?, కేవా వయం గ్రహణస్యాగ్రహణస్యవా ?, గతా ఖ ల్వియ మస్తం కథా, సౌజన్యశాలినీభిర్భవతీభిరుపకరణీకృతోఽయం జనో యథేష్టమిష్టే [2]ష్వనభీష్టేషు వా వ్యాపారేషు వినియుజ్యతా మతిదక్షిణాయాః ఖలు దేవ్యాః కాదంబర్యా నిర్దాక్షిణ్యా మపి గుణా న కించిన్న దాసీ కుర్వంతి' ఇత్యుక్త్వా చ కాదంబరీసంబద్ధాభిరేవ కథాభిస్సుచిరం స్థిత్వా విసర్జయాం బభూవ మదలేఖామ్. అనతిదూరం గతాయాం చ తస్యాం క్రీడాపర్వతకగతముదయగిరిగతమివ చంద్రమసం చందనదుకూలహారధవళం చంద్రాపీడం ద్రష్టుముత్సారితవేత్రచ్ఛత్రచామరచిహ్ననిషిద్ధాశేషపరిజనానుగమనా తమాలికాద్వితీయా చిత్రరథసుతా పున రపి తదేవ సౌధశిఖరమారురోహ తత్రస్థా చ పున స్తథైవ వివిధవిలాసతరంగితై[3]ర్విలోకితై ర్జహారాస్యమనః. తథాహి,— ముహు ర్నితంబబింబన్యస్తవామహస్తపల్లవా అంసప్రావృతాంశుకానుసారప్రసారితదక్షిణకరా నిశ్చలతారకా లిఖితేవ ముహు ర్జృంభికారంభదత్తోత్తానకరతలతయా తద్గోత్రస్ఖలనభియా నిరుద్ధవదనేవ ముహు రంశుకపల్లవతాడితనిశ్వాసామోదలుబ్ధమధుకరముఖరతయా ప్రస్తుతాహ్వానేవ ముహు రనిలగళితాంశుకసంవరణసంభ్రమద్విగుణీకృత భుజయుగళప్రావృతపయోధరతయా దత్తాలింగనసంజ్ఞేవ ముహుః కేశ

1 ఉత్సృక్ష్యతి. 2 ష్వనిష్టేషు. 3 ర్వికారవిలోకితైః.

పాశాకృష్టకుసుమపూరితాంజలిసమాఘ్రాణలీలయా కృతనమస్కారేవ ముహు రుభయతర్జనీభ్రమితముక్తాప్రాలంబతయా నివేదితహృదయోత్కలికోద్గమేవ ముహు రుపహారకుసుమస్ఖలనవిధుతకరతలతయాకథితకుసుమాయుధశరప్రహారవేదనేవ ముహుర్గళితరశనా [1]నిబిడనియమితచరణతయా సంయమ్యార్పితేవ మన్మథేన ముహు శ్చలితోరువిధృతశిథిలదుకూలా క్షితితలలోలాయమానాంశుకైకదేశాచ్ఛాదితకుచా చకితపరివర్తనత్రుట్యత్త్రివలీలతా అంసస్రస్తచికురకలాపసంకలనాకులకరకమలా కటాక్షక్షేపధవళీకృతకర్ణోత్పలం విలక్ష్యస్మితసుధాధూళిధూసరితకపోలం సాచీకృత్య వదనమనేకరసభంగిభంగురం విలోకయంతీ తావదవతస్థే యావదుపసంహృతాలోకో దివసో బభూవ.

అథ హృదయసితకమలినీరాగేణేవ రజ్యమానే రాజీవజీవితేశ్వరే సకలలోకచక్రవాళచక్రవర్తిని భగవతి పూష్ణి క్రమేణ చ దినపరిలంబనరోమరక్తాభిః కామినీదృష్టిభిరివ సంక్రమితశోణిమ్ని వ్యోమ్ని సంహృతశోచిషి జాతే జరఠహారీతహారితహయే హారితవాజిని రవివిరహమీలితసరోజసంహతిషు హారితాయమానేషు కమలవనేషు శ్వేతాయమానేషు కుముదషండేషు లోహితాయమానేషు దిఙ్ముఖేషు నీలాయమానే శర్వరీముఖే శనైః శనైశ్చ పునర్దినశ్రీసమాగమాశాభి రివానురాగిణీభిః సహైవ దీధితిభి రదర్శనతాముపగతే భగవతి గభస్తిమాలిని తత్కాలవిజృంభితేన చ కాదంబరీహృదయరాగరససాగరేణేవాపూరితే సంధ్యారాగేణ జీవలోకే కుసుమాయుధానలదహ్యమానచక్రవాకహృదయసహస్రధూమ ఇవ జనితమానినీనయనాసారవారిణి విస్తీర్యమాణే తరుణతమాలత్విషి తిమిరే దిక్కరికరాకీర్ణశీకరాసార ఇవ శ్వేతాయమానతారాగణే గగనే జాతాయాం చాదర్శనక్షమాయాం [2]సౌధశిఖరాదవతతార కాదంబరీ. క్రీడాపర్వతకనితంబాచ్చ చంద్రాపీడః తతో న చిరా దివ గృహీతపాదః ప్రసాద్యమాన ఇవ కుముదినీభిః కలుషముఖీః కుపితా ఇవ ప్రసాదయన్నాశాః ప్రబోధాశంకయేవ పరిహరన్ సుప్తాః కమలినీః లాంఛనచ్ఛలేన నిశామివ

1 నిగడ. 2 వేలాయాం సౌధ.

హృదయేన సముద్వహన్ రోహిణీచరణతాడనలగ్నమలక్తకరసమివోదయరాగం దధానః తిమిరనీలాంబరాం దివమభిసారికా మివోపసర్పన్ అతిపల్లభతయా వికిర న్నివ సౌభాగ్యముదగాత్ భగవా నీశు శోత్తంసః సుధాసూతిః. ఉచ్ఛ్రితే చ కుసుమాయుధాధిరాజ్యైకాతపత్రే కుముదినీవరే విభావరీవిలాసదంతపత్రే శ్వేతభానౌ ధవళితదిశి దంతిదంతా దివోత్కీర్ణే భువనే చంద్రాపీడ శ్చంద్రాతపనిరంతరతయైవ కుముదమయ్యా ఇవ గృహకుముదిన్యాః కల్లోలధౌతసుధాధవళసోపానేతనుతరంగతాళవృంతవాతవాహిని సుప్తహంసమిథునే విరహవాచాలచక్రవాకయుగళే తీరే కుముదదళావలిభిః పర్యంతలిఖితపత్ర[1]లత మవదాతసింధువారదామోపహారం హరిచందనరసైః ప్రక్షాళితం కాదంబరీపరిజనోపదిష్టం ముక్తాశిలాపటం చంద్రశీతల మధిశిశ్యే. తత్రస్థస్య చాస్యాగత్యాకథయత్ కేయూరకః 'దేవీ కాదంబరీ దేవం ద్రష్టుమాగతేతి.

అథ చంద్రాపీడః ససంభ్రమముత్థాయాగచ్ఛంతీం అల్పసఖీజనపరివృతాం అపనీతాశేషరాజచిహ్నాం ఇతరా మివ వైకావలీమాత్రాభరణాం అచ్ఛాచ్ఛేన చందనరసేన ధవళీకృతతనులతాం ఏకకర్ణావసక్తదంతపత్రా మిందుకళాకలికాకోమలం కర్ణపూరీకృతం కుముదదళం దధానాం జ్యోత్స్నాశుచినీ కల్పద్రుమదుకూలే బిభ్రతీం తత్కాలరమణీయేన వేషేణ సాక్షా దివ చంద్రోదయదేవతాం మదలేఖయా దత్తహస్తావలంబాం కాదంబరీమపశ్యత్. ఆగత్య చ సా ప్రీతిపేశలతాం దర్శయంతీ ప్రాకృతేవ పరిజనోచితే భూతలే సముపావిశత్. చంద్రాపీడోఽపి! కుమార 'అధ్యాస్యతాం శిలాతల మే' వేత్యసకృదనుబధ్యమానోఽపి మదలేఖయా భూమి మే వాభజత. అథ సర్వాసు చాసీనాసు తాసు ముహూర్త మివ స్థిత్వా వక్తు ముపచక్రమే చంద్రాపీడః :—'దేవి! దృష్టిపాతమాత్రప్రీతే దాసజనే సంభాషణాదికస్యాపి ప్రసాదస్య నా స్త్యవకాశః, కిము త్రైతావతోఽనుగ్రహస్య, న ఖలు చింతయ న్నపి నిపుణం తమాత్మనో గుణలవ మవలోకయామి

1 లతాదంతురం.

యస్యాయమనురూపోఽనుగ్రహాతిరేకః, అతిసరళతా తవైవ మపగతాభిమాన మధురా సుజనతా యదభినవసేవకజనేఽప్యేవ మనురుధ్యతే, ప్రాయేణ మా ముపచారహార్యమదక్షిణాం దేవీ మన్యతే, ధన్యాః ఖలు పరిజనస్తే యేషాముపరి నియంత్రణా స్యాత్, ఆజ్ఞాసంవిభాగకరణోచితే భృత్యజనే క ఇవాదరః?, పరోపకారోపకరణం శరీరం తృణలవలఘు చ జీవితమ్, [1]అత్రపేత్యత్ప్రతిపత్తిభిరుపాయనీకర్తుమాగతాస్తే వయమేతే శరీర మిద మేతజ్జీవిత మేతానీంద్రియాణి ఏతేషా మన్యతరదాపోపయ పరిగ్రహేణ గరీయస్త్వ'మితి. అథైవం వాదినోఽస్య వచనమాక్షిప్య మదలేఖా సస్మిత మవాదీత్—'కుమార! భవతు అతియంత్రణయా, క్షిప్యతే ఖలు సఖీ సవ్రీడా కాదంబరీ, కిమర్థం చైవ ముచ్యతే?, సర్వం ఇతరమంతరేణాపి వచనమనయా పరిగృహీతం కిం పున రము నోపచారాక్షరఫల్గునా వచసా సందేహడోలామారోప్యతే' ఇతి. స్థిత్వా చ కంచిత్కాలం కృతప్రస్తావా 'కథం రాజా తారాపీడః? కథం దేవీ విలాసవతీ! కథ మార్యః శుకనాసః? కీదృశీ చోజ్జయినీ! కియ త్యధ్వని సా చ? కీదృగ్భారతం వర్షం? రమణీయో వా మర్త్యలోకః' ఇత్యశేషం పప్రచ్ఛ. ఏవంవిధాభిశ్చాన్యాభిః కథాభిః సుచిరం స్థిత్వోత్థాయ కాదంబరీ కేయూరకం చంద్రాపీడసమీపశాయినం సమాదిశ్య పరిజనం చ శయనసౌధశిఖరమారురోహ. తత్ర చ సితదుకూలవితానతలాస్తీర్ణం శయనీయమలంచకార. చంద్రాపీడోఽపి తస్మిన్నేవ శిలాతలే నిరభిమానతామభిజాతతా మతిగంభీరతాం చ కాదంబర్యాః నిష్కారణవత్సలతాం చ మహాశ్వేతాయాః సుజనతాం చ మదలేఖాయాః మహానుభావతాం చ పరిజనస్య అతిసమృద్ధిం చ గంధర్వరాజలోకస్య రమ్యతాం చ కింపురుషదేశస్య మనసా భావయన్ కేయూరకేణ సంవాహ్యమానచరణః క్షణా దివ క్షణదాం క్షపితవాన్.

అథ క్రమేణ కాదంబరీదర్శనప్రజాగరఖిన్నః స్వప్తుమివ తాలతమాలతాలీకదలీకందలినీం ప్రవిరళకల్లోలానిలశీతలాం వేలావనరాజి మవతతార తారాపతిః. అభ్యర్ణవిరహవిధురస్య చ కామినీజనస్య

1 అపత్రపేత్యత్ప్రతి.

నిశ్వసితై రివోష్ణైర్గ్లాని మసీయత చంద్రికా. చంద్రాపీడవిలోకనారూఢమదనేవ కుముదవళ్లో దరనీతనిశా పంకజేషు నిపపాత లక్ష్మీః. క్షణదావగమే చ స్మృత్వా కామినీకర్ణోత్పల ప్రకారాణా ముత్కంఠితేష్వివ క్షామతాం వ్రజత్సు పాండుతనుషు వాసగృహప్రదీపేషు అనవరతశరక్షేప[1]క్షీణానంగనిశ్వాసవిభ్రమేషు వహత్సు తరులతాకుసుమపరిమళేషు ప్రభాతమాతరిశ్వసు మందరగిరిలతాగృహా[2]గహనాని చ భియేవ భజంతీష్వరుణోదయోపప్లవనీషు తారకాసు క్రమేణ చ సముద్గతచక్రవాకహృదయనివాసలగ్నానురాగమి వాలోహితం మండలముద్వహతి సవితరి చంద్రాపీడః శిలాతలాదుత్థాయ ప్రక్షాళితముఖకమలః కృతసంధ్యానమస్కృతి ర్గృహీతతాంబూలః 'కేయూరక! విలోకయ-దేవీ కాదంబరీ ప్రబుద్ధా నవా-క్వవా తిష్ఠ తీ'త్యవోచత్. గత ప్రతినివృత్తేన చ తేన 'దేవ! మందర ప్రాసాద స్యాధస్తా దంగణసౌధ వేదికాయాం మహాశ్వేతయా సహావతిష్ఠత' ఇత్యావేదితే గంధర్వరాజతనయామాలోకయితుమాజగామ దదర్శచ ధవళభస్మకృతలలాటికాభి రక్షమాలికాపరివర్తన ప్రచలకరతలాభిః పాశుపత ప్రత[3]చారిణీభిర్ధాతురాగారుణాంబరాభిశ్చ పరివ్రాజికాభిః పరిణతతాలఫలవల్కలలోహితవస్త్రాభిశ్చ రక్తపట వ్రతవాహినీభిః సితవసననిబిడనిబద్ధస్తనపరికరాభిశ్చ శ్వేతపటవ్యంజనాభి ర్జటాజినమౌంజీవల్కలాషాఢధారిణీభిర్వర్ణచిహ్నైభిస్తాపసీభిః సాక్షా దివ మంత్రదేవతాభిః పఠంతీభిర్భగవతః శౌద్ధోదనేస్త్ర్యంబకస్యాంబికాయాః కార్తికేయస్య విష్టరశ్రవసో జినస్యార్యవిలోకితేశ్వరస్యార్హతో వైశ్వదేవస్య మార్తండస్య విరించస్యపుణ్యాః స్తుతీ రుపాస్యమానాం అంతఃపురాభ్యర్హితాశ్చ సాదరం నమస్కారై రాభాషణై రభ్యుత్థానై రాసన్న వేత్రాసనదానైశ్చ దర్శనాగత గంధర్వరాజబాంధవవృద్ధాః సమ్మానయంతీం మహాశ్వేతాం పృష్ఠత శ్చ సముపవిష్టేన కిన్నరమిథునేన [4]మధురాభ్యాం వంశాభ్యాం దత్తే[5]తాళే కలగిరా గాయంత్యా నారదదుహిత్రా పఠ్యమానే చ సర్వమంగళ మహీయసి మహాభారతేదత్తావధానాం పురోధృతే చ మణిదర్పణే తాం

1 క్షిప్తానంగ. 2 గమహాని. 3 ధారిణీభిః. 4 మధుకరమయూరా. 5 తానే.

బూలరాగబద్ధకృష్ణికాంధకారితాభ్యంతరం దశనజ్యోత్స్నా సిక్త మున్మృష్ట మధూచ్ఛిష్టపట్టపాటల మధరం విలోకయంతీం శైవలతృష్ణయాచ కర్ణపూరశిరీషప్రేషితోత్తానవిలోచనేవ బద్ధమండలం భ్రమతా భవనకలహంసేన ప్రభాతశశినేవ క్రియమాణాగమనప్రణామప్రదక్షిణాం కాదంబరీం చ సముపసృత్య కృతనమస్కార స్తస్యా మేవసుధావేదికాయాం విన్యస్త మాసనం భేజే. స్థిత్వా చ కంచి త్కాలం మహాశ్వేతాయా వదనం విలోక్య స్ఫురితకపోలోదరం మందస్మితమకరోత్. అసౌ తు తావత్తైవ విదితాభిప్రాయా కాదంబరీ మబ్రవీత్.—'సఖి! భవత్యా గుణై శ్చంద్రాపీడశ్చంద్రకాంత ఇవ చంద్రమయూఖై రార్ద్రీకృతో న శక్నోతి వక్తుం,జిగమిషతి ఖలు కుమారః,పృష్ఠతో దుఃఖమవిదితవృత్తాంతం రాజచక్రమాస్తే, అపిచ యువయో ర్దూర [1]స్థితేయుమిదానీం కమలినీకమలబాంధవయోరివ కుముదినీకుముదనాథయోరివ ప్రీతిరాప్రళయాత్, అతోఽభ్యను జానాతు భవ తీ'తి.

అథ కాదంబరీ 'సఖి! మహాశ్వేతే! స్వాధీనోఽయం సపరిజనః కుమారస్య స్వ ఇవాంతరాత్మా క ఇవా త్రానురోధ' ఇత్యభిధాయ గంధర్వకుమారా నాహూయ 'ప్రాపయత కుమారం స్వాం భూమి' మిత్యాదిదేశ. చంద్రాపీడోఽప్యుత్థాయ ప్రణమ్య ప్రథమం మహాశ్వేతాం తతః కాదంబరీం తస్యాశ్చ ప్రేమస్నిగ్ధేన చక్షుషా మనసా చ గృహ్ణమాణో "దేవి! కిం బ్రవీమి? బహుభాషిణో న శ్రద్దధాతి లోకః, స్మర్తవ్యోఽస్మి పరిజనకథాసు' ఇత్యభిధాయ కన్యకాంతఃపురా న్నిర్జగామ కాదంబరీవర్జ మశేషః కన్యకాజనో గుణగారవాకృష్టః పరవశ ఇవ తం వ్రజ న్తమా బహిస్తోరణా దనువవ్రాజ. నివృత్తేచ కన్యకాజనే కేయూరకేణోపనీతం వాజినమారుహ్య గంధర్వకుమారకై స్తై రనుగమ్యమానో హేమకూటాత్ ప్రవృత్తో గంతుమ్. గచ్ఛత శ్చాస్య చిత్రరథతనయానకేవల మంతర్బహి రపిసై వ సర్వాశానిబంధ మాసీత్. తథాహి-తన్మయేనమానసేన విరహదుఃఖానుశయలగ్నా మివపృష్ఠతః కృతమార్గగమననిరోధామివ పురస్తాత్ నియోగాకులహృదయోత్కలికావే

1 స్థితయో రపి స్థితేషు. 2 జ్ఞానాత్.

శోత్క్షిప్తామివ నభసి సమ్యగాలోకయితుం వదనం విరహాతురమానసామివాసక్తాం ముహుః స్థలే తామేవ మృగలోచనాం దదర్శ. క్రమేణ చ ప్రాప్య మహాశ్వేతాశ్రమం అచ్ఛోదసరస్తీరే సన్నివిష్టమింద్రాయుధఖురపుటానుసారేణైవాగతమాత్మస్కంధావారమపశ్యత్. నివర్తితాశేషగంధర్వకుమారశ్చ సానందేన సకుతూహలేన సవిస్మయేన చ స్కంధావారవర్తినా జనేన ప్రణమ్యమానః స్వభవనం వివేశ. సమ్మానితప్రత్యక్షీకృతాశేషరాజలోకశ్చ వైశంపాయనేన పత్రలేఖయా చ సహ 'ఏవం మహాశ్వేతా ఏవం కాదంబరీ ఏవం మదలేఖా ఏవం తమాలికా ఏవం కేయూరక' ఇత్యనయైవ కథయా ప్రాయో దివసమనైషీత్. కాదంబరీరూపదర్శన[1]ద్విష్టేవ నాస్య పురేవ ప్రీతిమకరోత్ రాజలక్ష్మీః. తామేవ చ ధవలేక్షణామాబద్ధరణరణకేన చేతసా చింతయతో జాగ్రత ఏవాస్య సా జగామ రాత్రిః. అపరేద్యుశ్చ సముత్థితే భగవతి రవావాస్థానమండపగతః తద్గతేనైవ మనసా సహాసైన ప్రతీహారేణ సహ ప్రవిశంతం కేయూరకం దదర్శ. దూరాదేవ చ క్షితితలస్పర్శినా మౌళినా కృతపాదపతనం 'ఏహ్యేహీ'త్యుక్త్వా ప్రథమమపాంగవిసర్పిణా చక్షుషా తతో [2]రోమోద్గమేన పశ్చాద్భుజాభ్యాం ప్రధావితః [3]ప్రసృతమాలిలింగ గాఢమ్. ఉపావేశయచ్చైనమాత్మనః సమీప ఏవ పప్రచ్ఛ చ స్మితసుధాధవళీకృతాక్షరం క్షరత్ప్రీతిద్రవమయమివ వచనమార్ద్రతః 'కేయూరక! కథయ కుశలినీ దేవీ ససఖీజనా కాదంబరీ భగవతీ మహాశ్వేతా' చేతి. అసౌ తు తేన రాజసూనోః ప్రీతిప్రకర్షజన్మనా స్మితేనైవ స్నపిత ఇవానులిప్త ఇవ సద్య ఏవాపగతాధ్వఖేదః ప్రణమ్యాదృతతరమవోచత్.—'అద్య కుశలినీ యామేవం దేవః పృచ్ఛతీ' త్యభిధాయ అపనీయార్ద్రకర్పటావకుంఠితం [4]విసనూత్రసంయతముఖమార్ద్రచందనపంకన్యస్తబాలమృణాళవలయముద్రం నళినీపత్రపుటమదర్శయత్. ఉద్ఘాట్య చ తత్ర కాదంబరీప్రహితాన్యభిజ్ఞానాన్యదర్శయత్. తద్యథా మరకతహారింతి వ్యపనీతత్వక్చారు

1 విద్విష్టేవ. 2 హృదయేన తతో రోమోద్గమేన. 3 ప్రథితం తం. 4 బిసనూత్ర.

మఞ్జరీభాంజి క్షీరీణిపూగీఫలాని శుకకామినీకపోలపాండూని తాంబూలీదళాని హారంశిరశ్చంద్రఖండస్థూలశకలం చ కర్పూరమతిబహుళమృగమదామోదమనోహారం చ మలయజవిలేపనమ్. అబ్రవీచ్చ— 'చూడామణిచుంబినా కోమలాంగుళివివరవినిర్గతలోహితాంశుజాలేనాంజలినా దేవమర్చయతి దేవీ కాదంబరీ - మహాశ్వేతా చ, సకంఠగ్రహేణకుశలవచసా-పర్యస్తశిఖండమాణిక్యజ్యోత్స్నాస్నపితలలాటేన చ నమస్కారేణ మదలేఖా-క్షితితలఘటితసీమంతమకరికాకోటికోణేనసకలకన్యాలోకశ్చ-సచరణరజసస్పర్శేనచ పాదప్రణామేన తమాలికా, సందిష్టం చ తవ మహాశ్వేతయా 'ధన్యాని ఖలు తే యేషాం గతోఽసి చక్షుషోర్విషయం, తథా నామ సమక్షం భవత స్తే తుహినశీతలా శ్చంద్రమయా ఇవ గుణా విరహే వివస్వన్మయా ఇవ సంవృత్తాః, స్పృహయంతి ఖలు జనాః కథమపి దైవోపపాదితాయామృతోత్పత్తివాసరా యే వాతీతదివసాయ త్వయా విముక్తం వినివృత్తమహోత్సవాలసమివ వర్తతే గంధర్వరాజనగరమ్, జానాసి చ మాం కృతసకలపరిత్యాగాం, తథా ఉప్యకారణపక్షపాతినం భవంతం ద్రష్టుమిచ్ఛతి అనిచ్ఛంత్యా అపి మే బలాదివ హృదయమ్, అపి చ బలవదస్వస్థశరీరా కాదంబరీ,స్మరతి చ స్మేరాననం స్మరకల్పం త్వామ్, అతః పునరాగమనగౌరవేణార్హసి మాం గుణవదభిమానినీం కర్తుం, ఉదారజనాదరో హి బహుమానమారోపయతి, అవశ్యం సోఢవ్యా చేయమస్మద్విధజనపరిచయకదర్థనా కుమారేణ, భవత్సుజనతైవ జనయత్యనుచితం సందేశప్రాగల్భ్యమ్, ఏష దేవస్య శయనీయే విస్మృతః శేషో హారః ప్రహితః' ఇత్యుత్తరీయపటాంతసంయతం సూక్ష్మసూత్రవివరనిస్సృతై రంశుసంతానై స్సంసూచ్యమానం విముచ్య ఛామర గ్రాహిణ్యాః కరే సమర్పితవాన్.

అథ చంద్రాపీడో 'మహాశ్వేతాచరణారాధనతపఃఫలమిదం యదేవం పరిజనేఽప్యనుస్మరణాదికం ప్రసాదభారమతిమహాంత మారోపయతి దేవీ కాదంబరీ' ఇత్యుక్త్వా తత్సర్వం శిరసి కృత్వా స్వయమేవ జగ్రాహ. తేన చ కాదంబర్యాః కపోలలావణ్యేనేవ గళితేన సితావలోకేనేవ రసతామువనీతేన హృదయేనేవ. ద్రుతేన గుణ

గణ నేవ నిష్యందితేన స్పర్శవతాఽఽహ్లాదినా సురభిణా చ విలేపనేన విలిప్య తమేవ కణ్ఠే హారమకరోత్. అగృహీతతామ్బూలశ్చ ముహూర్తా దివోత్థాయ వామబాహునా స్కన్ధదేశే సమవలమ్బ్య కేయూరకమూర్ధ్వస్థితపవక్రృతయథా క్రియమాణసమ్మానముదితం ప్రధానరాజలోకం విసృజ్య శనై శ్శనై ర్గన్ధమాదనం కరిణం ద్రష్టు మయాసీత్. తత్ర చ స్థిత్వాక్షణ మివ తస్మై స్వయ మేవ నిజనఖాంశుజాలజటిలం సమృణాళ మివ శష్పకబల మవకీర్య వల్లభతురంగమమందురాభిముఖః ప్రతస్థే.గచ్ఛం శ్చోభయతః కించిత్కుంచి దవతిర్యగ్వలితవదనః పరిజనం విలోకయాంబభూవ. అథచి త్తజ్ఞైగ ప్రతీహారైః ప్రతిషిద్ధానుగమనే నిఖిలే సముత్సారితే పరిజనే కేయూరకద్వితీయఏవ మందురాం ప్రవివేశ. ఉత్సారణభయసంభ్రాంతలోచనేషు ప్రణమ్యాపసృతేషు మందురాపాలేషు ఇంద్రాయుధస్య పృష్ఠావకుణ్ఠనపటం కించిదేకపార్శ్వగళితం సమీకుర్వ న్నుత్సారయం శ్చ [1]శోణితనేత్రత్రిభాగస్య దృష్టినిరోధినీం కుంకుమకపిలాం కేసరసటాం ఖుర - [2]ధోరణివిన్యస్తచరణో లీలామన్దం మన్దురాద్వారదత్తదేహాధరః సకుతూహలమువాచ :—'కేయూరక! కథయ మన్నిర్గమాదారభ్య కో వా వృత్తాంతో గంధర్వరాజకులే? కేన వా వ్యాపారేణవాసర మతినీతవతీ గంధర్వరాజపుత్రీ?కిం వాఽకరో న్మహాశ్వేతా? కిమభాషత వా మదలేఖా? కేవాఽభవ న్నాలాపాః పరిజనస్య? భవతో వా కో వ్యాపార ఆసీత్?ఆసీ ద్వా కాచి దస్మదాశ్రయణీకథా?' కేయూరక స్తు సర్వ మాచచక్షే:—'దేవ! శ్రూయతాం, నిర్గతే త్వయి హృదయసహస్రప్రయాణపటహకలకలమివ నూపురచక్రక్వణితేన కన్యకాంతఃపురే కుర్వతీ దేవీ కాదంబరీ సపరిజనా సౌధశిఖరమారుహ్య తురగధూళిరేఖాధూసరం దేవస్యైవ గమనమార్గమాలోకితవతీ, తిరోహితదర్శనే చ దేవే మదలేఖాస్కంధనిక్షిప్తముఖీ ప్రీత్యా తం దిగంతం దుగ్ధోదధిధవళైః ప్లావయంతీవ దృష్టిపాతైః స్సితాతపత్రావదేశేన శశినేవేర్ష్యయా నివార్యమాణరవికరస్పర్శా సుచిరం తత్రైవ స్థితవతీ, తస్మా చ్చ కథ మపి సఖేదమవతీర్య క్షణ మివాస్థానమండపే

1 కూణిత. 2 ధారణీ.

స్థిత్వోత్థాయ స్థలనళినీమేవ నివేద్యమానోపహారకుసుమా శబ్దాయమానైర్మధుకరైః జలధారాధవళనఖమయూఖోన్ముఖానా మనుగళం గళద్భిర్వలయైః కంఠబంధానివోపపాదయంతీ కేకారవోద్విగ్నా భవనశిఖండినాం పదే పదే చ కుసుమధవళాన్ కరేణ గృహలతాపల్లవాన్ మనసా చ దేవస్య గుణగణానవలంబమానా తమేవ క్రీడాపర్వతకమాగతవతీ యత్ర స్థితవాన్ దేవః, తముపేత్య చ 'దేవేనాత్ర మరకతశిలామకరికాప్రణాళప్రస్రవణసిచ్యమానహరితలతామండపే శీకరిణి శిలాతలే స్థితమ్ అత్ర గన్ధోదకపరిమళలీనాళిజాలజటిలశిలాప్రదేశే స్నాతమ్. అత్ర కుసుమధూళిసికతిలే గిరి[1]నదీకాననతటే భగవానర్చిత శ్శూలపాణి-అత్ర హ్రేపితశశధరరోచిషి స్ఫాటికశిలాతలే భుక్తమ్-అత్ర సంక్రాంతచందనరసలాంఛనే ముక్తాశైలశిలాపట్టే సుప్తమ్, ఇతి పరిజనేన పునరుక్తం నివేద్యమానాని దేవస్యైవ స్థానచిహ్నాని పశ్యంతీ క్షపితవతీ దివసమ్, దివసావసానే చ కథమపి మహాశ్వేతాప్రయత్నాదనభిమతమపి తస్మిన్నేవ స్ఫటికమణివేశ్మన్యాహార మకరోత్, అస్తముపగతే చ భగవతి రవావుదితే చంద్రమసి తత్రైవ కంచిత్కాలం స్థిత్వా చంద్రకాంతమయీవ చంద్రోదయే ప్రత్యార్ద్రీకృతతనుః చంద్రబింబప్రవేశభయేనేవ కరౌ కపోలయోః కృత్వా కిమపి చింతయంతీ ముకుళితేక్షణా క్షణమాత్రం స్థిత్వోత్థాయవిమలనఖనిపతితశశిప్రతిమాభరగురుణేవ కృచ్ఛ్రాదుత్క్షిపంతీ లీలామంథరగమనపటూని పదాని శయ్యాగృహమగాత్, శయననిక్షిప్తగాత్రయష్టిశ్చ తతః ప్రభృతి ప్రబలయా శిరోవేదనయా విచేష్టమానా దారుణేన చ దాహరూపిణా జ్వరేణ అభిభూయమానా కేనాప్యాధినా మంగళప్రదీపైః కుముదాకరైశ్చ [2]సార్ధమనిమీలితలోచనా దుఃఖదుఃఖేన క్షణదామనైషీత్, ఉషసి చ మామాహూయ దేవస్య వార్తావ్యతికరోపాలంభాయ సోపాలంభమాదిష్టవతీ.'

చంద్రాపీడస్తదాకర్ణ్య జిగమిషుః 'అశ్వోఽశ్వః' ఇతివదన్ భవనాన్నిర్యయౌ. ఆరోపితపర్యాణం చ త్వరితతురగపరిచారకోపనీతమింద్రాయుధమారుహ్య పశ్చాద్దారోప్య పత్రలేఖాం స్కంధావారే

1 నదీకాతటే. 2 శ్చక్రవాకైశ్చ సార్ధం.

స్థాపయిత్వా వైశంపాయన మశేషం పరిజనం నివర్త్య చ అన్యతురగారూఢేనైవ కేయూరకేణానుగమ్యమానో హేమకూటం యయౌ. ఆసాద్య చ కాదంబరీభవనద్వార మవతతార తురగాత్. అవతీర్య చ ద్వారపాలార్పితతురంగః కాదంబరీప్రథమదర్శనకుతూహలిన్యా చ పత్రలేఖయా చానుగమ్యమానః ప్రవిశ్య 'క్వ దేవీ కాదంబరీతిష్ఠతి?' ఇతి సమ్ముఖాగత మన్యతమం వర్ష వర మప్రాక్షీత్. కృతప్రణామేన చ తేన 'దేవ! మత్తమయూరస్య క్రీడాపర్వతకస్యాధస్తా త్కమలవనదీర్ఘికాతీరే విరచితం హిమగృహ మధ్యాస్తే' ఇత్యావేదితే కేయూరకేణోపదిశ్యమానవర్త్మా ప్రమదవనమధ్యేన గత్వా కించిదధ్వానం మరకతహరితానాం కదలీ[1]వనానాం ప్రభయా శష్పీకృతరవికిరణం హరితాయమానం దివసం దదర్శ. తేషాం చ మధ్యే నిరంతరనళినీదళచ్ఛన్నం హిమగృహమపశ్యత్. తస్మాచ్చ నిష్క్రామంత మార్ద్రాంశుకచ్ఛలే నావచ్ఛేదజలేనేవ సంవీతం బాహులతావిధృతై ర్మృణాళవలయై రాభరణైరివ ధవళితావయవమాపాండుభి శ్చైకశ్రవణాశ్రయై స్తాటంకీకృతైః కేతకీగర్భదళైః రుపహసితదంతపత్ర మాలిఖితచందనలలాటికాని ముఖారవిందాని బద్ధసౌభాగ్య[2]పదానీవ దధానం కృతచందనబిందువిశేషకాంశ్చ దివాపి స్పర్శలోభస్థితేందుప్రతిబింబానివ కపోలా నుద్వహంత మపహృతాశేషశిరీషసౌభాగ్యాభిః శైవలమంజరీభిః కృతకర్ణపూరం కర్పూరధూళిధూసరేషు మలయజరసలవ[3]లలితేషు వకుళావలీవలయిషు స్తనేషు న్యస్తనళినీపత్రప్రావరణమనవరతచందనచర్చాప్రణయనపాండురైః సంతాపరోషమృదితచంద్రకరైరివ కరైః కల్పితమృణాళదండాని బిసతంతుమయాని చామరాణి బిభ్రాణమున్నాళై శ్చ కుముదైః కువలయైః కదళీదళైః కమలినీపలాశైః కుసుమస్తబకై శ్ఛాతపత్రీకృతై ర్నివారితాతపం జలదేవతానా మివ సమూహం వరుణశ్రియా మివ సమాగమం శరదా మివ సమాజం సరసీనా మివ గోష్ఠీబంధం శిశిరోపచారనిపుణం కాదంబర్యాః శరీరపరిచారకం శరీరప్రాయం పరిజన మద్రాక్షీత్.

---

1 దళానాం. 2 పట్టానీవ. 3 లులితేషు.

తేన చ ప్రణమ్యమానః పాద[1]తలపతనభయా దివ త్వరితాపసృతేన దీయమానమార్గః చందనపంకోపలిప్తవేదికానాం ఘంటీకోకిలి కాఘటితఘంటికానాం వికసితసింధువారకుసుమమంజరీచామరాణాం లంబితస్థూలమల్లికాముకుళహారాణా మాబద్ధనవచందనమాలికానాం డోలాయమానకుముద దామధ్వజానాం మృణాళవేత్రహస్తాభి ర్గృహీత రుచిరకుసుమాభరణాభి ర్మధులక్ష్మీ ప్రకృతిభి రివద్వారపాలికాభి రధిష్ఠితానాం కదళీతోరణానాం తలేన ప్రవిస్య సర్వతో నిస్సృష్టదృష్టి ర్దదర్శ వార్.—క్వచి దుభయ[2]తటాంతర్ని ఖాతతమాలపల్లవకృతవనలేఖాః కుముదధూళివాలుకాపులినమాలినీశ్చందనరసేన ప్రవర్త్యమానాగృహనదికాః క్వచి న్నిచుళమంజరీరచితరక్తచామరాణాం జలార్ద్రవితానకానాం తలేషు ససిందూరకుట్టిమేషు ఆస్తీర్యమాణాని రక్తపంకజశయనాని క్వచి దేలారసేన సిచ్యమానాని స్పర్శానుమేయభిత్తీనిస్ఫటికభవనాని,క్వచిచ్ఛిరీషపక్ష్మకృతిశాద్వలానాంమృణాళధా రాగృహాణాం శిఖరమారోప్యమాణానాం ధారాకదంబధూళిధూసరితానాం యంత్రమయూరకాణాం కదంబకాని, క్వచి త్సహకారత[3]రససిక్తై ర్జంబూపల్లవైరాచ్ఛాద్యమానాభ్యంతరాః పర్ణశాలాః, క్వచి త్క్రీడితకృత్రిమకరికలభయూథకాకులీక్రియమాణానాః కాంచనకమలినికాః, క్వచి ద్గంధోదకకూపేషు బద్ధకాంచనసుధాపంక కామవీతేషు స్థూలబిసలతాదండఘటితదండార కాణి [4]కనక కేతకదళజలద్రోణికాని కువలయావలీరజ్జుభి ర్గ్రథ్యమానాని కమలపత్రపుటఘటితఘటీయంత్రకాణి, క్వచి త్స్ఫటికబలాకా[5]వలీ ర్వాంతవారిధారా లిఖితేంద్రాయుధాఃసంచార్యమాణా మాయామేఘమాలాః, క్వచిదుపాంత ప్రరూఢపాండుయవాంకురాసు[6]తరుణమాలతీకుట్మలదంతురితతరంగాసు హరిచందనద్రవవాపికాసు శిశిరీక్రియమాణా హారయష్టీః, క్వచిన్ముక్తాఫలక్షోదరచితాలవాలకాః అనవరతస్థూలజలబిందుదుర్దినముత్సృజతః [7]పత్రవృతకాః క్వచి ద్విధుతపక్షనిక్షిప్తశీకరాసీతనీహారా భ్రమంతీ ర్యంత్రమయీః పత్రశకునిశ్రేణీః, క్వచి న్మధుకరకింకిణీపంక్తిపటుతరరవా[8]బధ్యమానాః కుసుమదామడో

1 నఖపతన. 2 తటనిఖాత. 3 తరుశాకైః. 4 కృతక. 5 వలీవాంత. 6 తరత్తరుణ. 7 యంత్రవృక్ష. 8 బాధ్యమానాః.

లాః, క్వచిదుదరారూఢనిర్గతోన్నాలనలినీచ్ఛదచ్ఛాదితముఖాన్ ప్రవేశ్యమానాన్ శాతకుంభకుంభాన్ క్వచిద్ఘటితకదలీగర్భస్తంభదండాని బధ్యమానచారువంశాకృతీని కుసుమస్తబకాతపత్రాణి, క్వచిత్కరమృదితకర్పూరపల్లవరసేనాధివాస్యమానాని బిసతంతుమయాన్యంశుకాని, క్వచిల్లవలీఫలద్రవేణార్ద్రీక్రియమాణాం స్తృణశూకమంజరీకర్ణపూరాన్, క్వచిదంభోజినీపలాశవ్యజనైర్వీజ్యమానానుపలభాజనభాజః శీతౌషధిరసాన్, అన్యాంశ్చైవంప్రకారాన్ శిశిరోపచారోపకరణపరికల్పనావ్యాపారాన్ పరిజనేనకృతాన్ క్రియమాణాంశ్చ వీక్షమాణో హిమగృహకస్య మధ్యభాగం హృదయ మివ హిమవతః జలక్రీడాగృహ మివ ప్రచేతసః జన్మభూమి మివ సర్వచంద్రకలానాం కులగృహమివ సర్వచందనవనదేవతానాం ప్రభవమివ సర్వచంద్రమణీనాం నివాసమివ సర్వమాఘమాసయామినీనాం సంకేతసదనమివ సర్వప్రావృషాం గ్రీష్మోష్మాపనోదోద్దేశమివ సర్వనిమ్నగానాం బడబానలసంతాపాపనోదననివాస మివ సర్వసాగరాణాం వైద్యుతదహనదాహప్రతీకారస్థాన మివ సర్వజలధరాణా మిందువిరహాదుస్సహదివసాతివాహనస్థానమివ కుముదినీనాం హారయష్టితాడననిర్వాపణక్షేత్రమివ మకరధ్వజస్య దినకరకరైరపి సర్వతో జలయంత్రధారాసహస్రసముత్సారితైరతిశీతస్పర్శభయనివృత్తైరివ పరిహృతమనిలైరపి కదంబకేసరోత్కరవాహిభిః కంటకితైరివానుగతం కదలీవనై[1]రివ పవనచలితదళైర్జాడ్యజనితవేపథుభిరివ పరివారితమళిభిరపి కుసుమామోదముదముఖరైరాబద్ధదంతవీణైరివ వాచాలితం లతాభిరపి నిరంతరమధుకరపటలజటిలాభిర్గృహీతనీలప్రావరణకాభి రివ విరాజితమాససాద క్రమేణ చ తత్రాంతర్బహిశ్చాతిబహుళేన పిండహారేణేవోపలిప్యమానోఽతిశీతలేన స్పర్శేనామన్యత ఆత్మనో మనశ్చంద్రమయం కుముదమయానీంద్రియాణి జ్యోత్స్నామయాన్యంగాని మృణాళికామయీంధియమ్. అగణయచ్చ [2]నీహారమయా నర్కకిరణాన్ చందనమయ మాతపం కర్పూరమయం పవనముదకమయం కాలం తుషారమయం త్రిభువనం.

1 రపి. 2 హారమయాన్.

ఏవంవిధస్య చ తస్యైకదేశే సఖీకదంబకపరివృతామఖిలసరిత్పరివారామివ భగవతీం గంగాం హిమవతో[1]గుహాతలగతాం కుల్యాభ్రమిభ్రమితేన కర్పూరరసస్రోతసా కృతపరివేషాయాం మృణాళదండమండపికాయాస్తలే కుసుమశయనమధిశయానాం హారాంగదవలయరశనానూపురైర్మృణాళమయైర్నిగళైరివ సంయతామీర్ష్యయా మన్మథేన చందనధవళే స్పృష్టామివ లలాటే శశలాంఛనేన బాష్పవారివాహిని చుంబితామివ చక్షుషి వరుణేన వర్ధితనిశ్వాసమరుతి [2]దృష్టామివ ముఖే మాతరిశ్వనా సంతాపప్రతప్తేష్వధ్యాసితామివాంగేషు పతంగేన కందర్పదాహదీపితే గృహీతామివ హృదయే హుతభుజా స్వేదిని పరిష్వక్తామివ వపుషి జలేన దైవతైరపి విలుప్యమానసౌభాగ్యామివ సర్వాశః హృదయేన సహ ప్రియతమసమీపమివోపగతైరంగైరుపజనితదౌర్బల్యాం ఆశ్యానచందనపాండురం చ రోమాంచమనవరతహారస్పర్శలగ్నం ముక్తాఫలకిరణపుంజమివోద్వహంతీం స్వేదశీకరిణీం చ కపోలపాళీం పక్షపవనేన వీజయద్భిరనుకంప్యమానామివావతంసకుసుమమధుకరైః [3]అవతంసకుసుమమధుకరదవదహనదగ్ధమివ శ్రోత్రమపాంగనిర్గతేనాశ్రుస్రోతసా సించంతీమతిప్రవృత్తస్య చాశ్రుణో నిర్వాహప్రణాళికామివ కర్పూరకేతకీదళికాం కర్ణే కలయంతీమాయతశ్వాసవిఘటితతరళితేన చ సంతాపభయపలాయమానేనేవ దేహప్రభావితానేనేవాంశుకేన విముచ్యమానకుచకలశామాపతత్ప్రబలచామరప్రతిబింబంకుచకలశయుగళం ప్రియాంతికగమనౌత్సుక్యకృతపక్షమివ కరతలేన నిరుంధంతీం ముహుర్ముహుర్భుజలతయా తుషారశిలాసాలభంజికామాలింగంతీం ముహుః కపోలఫలకేన కర్పూరపుత్రికామాశ్లిష్యంతీం ముహుశ్చరణారవిందేన చందనపంకప్రతియాతనా[4]మామృశంతీం స్తనసంక్రాంతేనాత్మముఖే నాపి కుతూహలినేవ పరివృత్త్య విలోక్యమానాం కర్ణపూరపల్లవేనాపిస్వప్రతిబింబపల్లవశాయినా సోత్కంఠేనేవ చుంబ్యమానకపోలఫలకాం హారైరపి ముక్తాత్మభిర్మదనపరవశైరివ ప్రసారితకరైరాలింగ్యమానాం

1 గృహాచల. 2 దష్టామివ. 3 అవతంసమధుకర. 4 మాస్పృశంతీం.

మణిదర్పణమురసి నిహితం[1]నోదేతవ్యమద్య త్వయేతి జీవితస్పర్శమయం శపథం శశినమివ కారయంతీం కరిణీమివ సమ్ముఖాగతప్రమదవనగంధవారణప్రసారితకరాం ప్రస్థితామివ వానభీష్టదక్షిణవాతమృగాగమనాం మదనాభిషేకవేదికామివ కమలావృతచందనధవళపయోధరకలశావష్టబ్ధపార్శ్వామాకాశకమలినీమివ స్వచ్ఛాంబరతలదృశ్యమానమృణాళకోమలోరుమూలాం కుసుమ[2]చాపచాపలేఖామివ మదనారోపితగుణకోటికాంతతరాం మధుమాసదేవతామివ శిశిరహారిణీం మధుకరీమివ కుసుమమార్గణాకులాం చందనవిలేపనామనంగరాగిణీం చ బాలాం మన్మథజననీం చ మృణాళినీమభ్యర్థితతుషారస్పర్శాం చ కాదంబరీం వ్యలోకయత్.

అథ సా యథాదర్శనమాగత్యాగత్య చంద్రాపీడాగమనమావేదయంతం పరిజనముత్తరళతారకేణ చక్షుషా 'కథయ కిం సత్యమాగతః? దృష్టస్త్వయా? కియత్యధ్వని? క్వాసౌ? ఇతి ప్రతిముఖం నిక్షిప్తనానాక్షరం పప్రచ్ఛ. ప్రవర్ధమానధవళిమ్నా చక్షుషా దృష్ట్వా చ సమ్ముఖమాపతంతం దూరాదేవ వరారోహా నవగ్రాహా కరిణీవోరుస్తంభవిధృతా విచేష్టమానాంగీ కుసుమశయనపరిమళోపగతైః పరవశా ముఖరైః మధుకరకులైరివోత్థాప్యమానా సంభ్రమచ్యుతోత్తరీయాంశుకా హారకిరణానురసి కర్తుమిచ్ఛంతీ మణికుట్టిమనిహితేన వామకరతలేన హస్తావలంబనం నిజప్రతిమామివ యాచమానా స్రస్తకేశకలాపసంయమనశ్రమితేన గళత్స్వేదసలిలేన దక్షిణకరేణ అభ్యుత్థ్యేవాత్మానమర్పయంతీ వలితత్రికతామ్యత్త్రివలీతరంగితరోమరాజితయా నిష్పీడ్యమానేన సర్వరసానంగేన అంతఃప్రవిష్టలలాటికాచందనరసమిశ్రమివ చక్షుషా క్షరంతీ శిశిరమానందజలమానందవారిబిందువేణికయా [3]ఘటితావతంసధూళిధూసరం ప్రియప్రతిమాప్రవేశలోభేనేవ కపోలఫలకం ప్రక్షాళయంతీ లలాటికాచందనభరేణేవ కించిదధోముఖీ తత్క్షణముపాంగభాగపుంజితతారకయా తన్ముఖలగ్నయేవ దీర్ఘయా దృష్ట్యా కృష్యమాణా కుసుమశయనాదుత్తస్థౌ. చన్ద్రాపీడస్తు సముపసృత్య పూర్వమేవ తాం మహాశ్వేతాం ప్రణామ

1 నోదితవ్యమద్యేతి. 2 చాపలేఖా. 3 చలితావతంస.

పురస్సరం దర్శితవినయః ప్రణనామ. కృతప్రతిప్రణామాయాం చ తస్యాం పున స్తస్మి న్నేవ కుసుమశయనే సముపవిష్టాయాం ప్రతీహార్యా సముపనీతాం జాంబూనదమయీ మాసందికాం రోచిష్ణురత్న ప్రత్యుప్తపాదాం పాదేనైవోత్సార్య క్షితావేవోపావిశత్. అథ కేయూరకో 'దేవస్య చంద్రాపీడస్య ప్రసాదభూమి రేషా పత్రలేఖా నామ తాంబూలకరంకవాహినీ' ఇత్యభిధాయ పత్రలేఖామదర్శయత్. అథ కాదంబరీ దృష్ట్వా తాం 'అహో మానుషీషు పక్షపాతః ప్రజాపతేః' ఇతి చింతయాంబభూవ కృతప్రణామాం చ తాం సాదర 'మేహ్యేహీ'త్యభిధా యాత్మనః సమీపే సకుతూహలం పరిజనదృశ్యమానాం పృష్ఠతః సముపావేశయత్. దర్శనాదేవోపారూఢప్రీత్యతిశయా చ ముహుర్ముహు రేనాం సోపగ్రహం కరకిసలయేన పస్పర్శ.

చంద్రాపీడ స్తు సపది కృతసకలాగమనోచితోపచారః తదవస్థాం చిత్రరథతనయా మాలోక్యాచింతయత్ :—'అతిదుర్విదగ్ధం హి మే హృదయ మద్యాపి న శ్రద్దధాతి, భవతు పృచ్ఛామి తావ దేనాం నిపుణాలాపేన' ఇతి. ప్రకాశమబ్రవీత్ :—'దేవి! జానామి కామరతిం నిమిత్తీకృత్య ప్రవృత్తోఽయ మవిరళసంతాపతీవ్రో వ్యాధిః, సుతను! సత్యం న తథాత్వామేష వ్యథయతి యథాఽస్మాన్. ఇచ్ఛామి దేహదానేనాపి స్వస్థామత్రభవతీం కర్తుం, ఉత్కంపినీమనుకంపమానస్య కుసుమేషుపీడయా పతితామవేక్షమాణస్య పతతీవ హృదయమ్, [1]అనంగదేతనుభూతే తే భుజలతే, గాఢసంతాపయా చ దృష్ట్యా వహసి స్థలకమలినీమివ రక్తతామరసామ్, [2]అపి చ అనవరతకృతాశ్రుబిందుపాతేన వర్తతే ముక్తాభరణతా, గృహాణ స్వయంవరార్థాని మంగళప్రసాధనాని, సకుసుమశిలీముఖా హి శోభతే నవా లతా' ఇతి. అథ కాదంబరీ బాలతయా స్వభావముగ్ధాఽపి కందర్పేణోపదిష్టయేవ ప్రజ్ఞయా తమశేషమస్య వ్యక్తవ్యాహారసూచితమర్థం మనసా జగ్రాహ. మనోరథానాం తు తావతీం భూమి మసంభావయంతీ శాలీనతాం చావలంబమానా తూష్ణీమేవాసీత్. కేవలముత్పాదితాన్యవ్యపదేశా తత్క్షణం తమాననామోదమధుకరపటలాంధకారితం ద్రష్టుమివ స్మితాలోకమక

1 అనంగదేవతను. 2 దుఃఖితాయాం చ త్వయి పరిజనేఽపి చ.

రోత్. తతో మదలేఖా ప్రత్యవాదీత్:—'కుమార! కిం కథయామి? దారుణో೭యమకథనీయశ్చ ఖలు సంతాపః, అపి చ[1]సుకుమారభావోపేతాయాశ్చ కిమివాస్యా యన్న సంతాపాయ? తథాహి—మృణాళిన్యాః శిశిరకిసలయమపి హుతాశనాయతే, జ్యోత్స్నా೭ప్యాతపాయతే, నను కిసలయతాలవృంతవాతైర్మనసి జాయమానం కిం న పశ్యసి ఖేదం? ధీరత్వమేవ ప్రాణసంధారణహేతురస్యాః' ఇతి. కాదంబరీ హృదయేన తమేవ మదలేఖాలాపమస్యాః ప్రత్యుత్తరీచకార. చంద్రాపీడో೭ప్యుభయథా ఘటమానార్థయా సందేహదోలారూఢేనైవ చేతసా మహాశ్వేతయా సహ ప్రీత్యుపచయచతురాభిర్మధురాలాపగర్భాభిః కథాభిర్మహాంతం కాలం చ స్థిత్వా తథైవ మహతా యత్నేన మోచయిత్వా೭೭త్మానం స్కంధావారగమనాయ కాదంబరీభవనాన్నిర్యయౌ.

నిర్గతం చ తురంగమారురుక్షంతం పశ్చాదాగత్య కేయూరకో೭భిహితవాన్:—'దేవ! మదలేఖా విజ్ఞాపయతి, దేవీ కాదంబరీ ప్రథమదర్శనజనితప్రీతిః పత్రలేఖాం నివర్త్యమానామిచ్ఛతి పశ్చాద్యాస్యతీతి-శ్రుత్వా దేవః ప్రమాణ'మితి. ఏతదాకర్ణ్య చంద్రాపీడః 'కేయూరక! ధన్యా స్పృహణీయా చ పత్రలేఖా యామేవమనుబధ్నాతి. దుర్లభో దేవీప్రసాదః - ప్రవేశ్యతా'మిత్యభిధాయ పునః స్కంధావారమేవ[2] జగామ ప్రవిశన్నేవ పితుస్సమీపాదాగతమభిజాతతరమాలేఖహారకమద్రాక్షీత్. ధృతతురంగమశ్చ ప్రీతివిస్ఫారితేన చక్షుషా దూరాదేవాపృచ్ఛత్.—'అంగ! కచ్చిత్ కుశలీ తాత స్సహ సర్వేణ పరిజనేన అంబా చ సర్వాంతఃపురైః?' ఇతి. అథాసావుపసృత్య ప్రణామానంతరం 'దేవ! యథాజ్ఞాపయసీ'త్యభిధాయ లేఖద్వితయమర్పయాంబభూవ. యువరాజస్తు శిరసి కృత్వా స్వయమేవ చ తదున్ముచ్య క్రమశః పపాఠ.

'స్వస్త్యుజ్జయినీతః సకలరాజన్యశిఖండశేఖరీకృతచరణారవిందః పరమమాహేశ్వరో మహారాజాధిరాజో దేవ స్తారాపీడ స్సర్వసంపదామాయతనం చంద్రాపీడముదంచచ్చారుచూడామణిమరీచిచక్రచుంబి

1 కుమార, 2 ఆజగామ.

న్యుత్తమాంగే చుంబన్నందయతి, కుశలిన్యః ప్రజాః, కింతు కియానపి కాలో భవతో దృష్టస్య గతః, బలవదుత్కంఠితం నో హృదయం, దేవీ చ సహాంతఃపురైర్గ్లానిముపనీతా, అతో లేఖవాచనవిరతిరేవ ప్రయాణకాలతాం నేతవ్యా' ఇతి. శుకనాసప్రేషితే ద్వితీయేఽప్యయమేవార్థం లిఖితమవాచయత్. అస్మిన్నేవావసరే సముపసృత్య వైశంపాయనోఽపి లేఖద్వితయముపరమాత్మీయమస్మా దభిన్నార్థమేవాదర్శయత్. అథ 'యథాఽఽజ్ఞాపయతి తాతః' ఇత్యుక్త్వా తథైవ తురగాధిరూఢః ప్రయాణపటహమవాదయత్. సమీపే స్థితం చ మహతా శ్వేతాశ్వీయేన పరివృతం మహాబలాధికృతం బలాహకపుత్రం మేఘనాదనామానమాదిదేశ :—'భవతా పత్రలేఖయా సహాగంతవ్యం, నియతం చ కేయూరకస్తామానాయైతావతీం భూమిమాగమిష్యతి, తన్ముఖేన విజ్ఞాప్య ప్రణమ్య దేవీ కాదంబరీ, నన్వియం సా త్రిభువననిందనీయా నిరనురోధా నిష్పరిచయా చ దుర్గ్రహా ప్రకృతిర్మర్త్యానాం యేషామకాండవిసంవాదిన్యః ప్రీతయో న గణయంతి నిష్కారణవత్సలతామ్, ఏవం గచ్ఛతా మయాఽఽత్మనోనీతః స్నేహః కపటకూటజాలికతాం ప్రాపితా భక్తి రళీకకాకుకరణకుశలతాం పాతిత ముపచారమాత్రమధురం ధూర్తతాయామాత్మార్పణం ప్రకటితం వాఙ్మానసయో ర్భిన్నార్థత్వమ్, ఆస్తాం తావ దాత్మా, అస్థానాహితప్రసాదా దివ్యయోగ్యా దేవ్యపి వక్తవ్యతాం నీతా, జనయంతి హి పశ్చా ద్వైలక్ష్య మభూమిపాతితా వ్యర్థాః ప్రసాదామృతదృష్టయో మహతామ్, న ఖలు తథా దేవీం ప్రతి ప్రబలలజ్జాతిభారమంథరం మే హృదయం యథా మహాశ్వేతాం ప్రతి, నియత మేనామళీకాధ్యారోపణవర్ణితాస్మద్గుణసంభారా మస్థానపక్షపాతినీమసకృదుపాలప్స్యతే దేవీ, తత్కిం కరోమి? గరీయసీ గురోరాజ్ఞా ప్రభవతి హి దేహమాత్రకస్య, హృదయేన తు హేమకూటనివాసవ్యసనినా లిఖితం జన్మాంతరసహస్రస్య దాస్య[1]పట్టం దేవ్యాః, న దత్త మస్యాటవికగాల్మికే నేవ దేవీప్రసాదేన గంతుం, సర్వథా గతోఽస్మి పితురాదేశా దుజ్జయినీం,

1 పత్రం.

ప్రసంగతో సజ్జనకథాకీర్తనేషు స్మర్తవ్యః ఖలు చంద్రాపీడ చండాలః, మా చైవం [1]మంస్థాః యథా జీవన్ పునర్దేవీచరణారవిందవందనానంద మననుభూయ స్థాస్యతి చంద్రాపీడ ఇతి, మహాశ్వేతాయాశ్చ సప్రదక్షిణం శిరసా పాదౌ వందనీయౌ, మదలేఖాయాశ్చ కథనీయః ప్రణామపూర్వ మశిథిలః కంఠగ్రహః, గాఢమాలింగనీయా చ తమాలికా, అపి చ అస్మద్వచనాదశేషః ప్రష్టవ్యః కుశలం కాదంబరీపరిజనః, రచితాంజలినా చ భగవా నామంత్రణీయో హేమకూటః' ఇతి.

ఏవమాదిశ్య తం 'సుహృదాదిసాధనమక్లేశయతా శనై శ్శనై ర్గంతవ్య' మిత్యుక్త్వా వైశంపాయనం స్కంధావారభారే న్యయుంక్త. స్వయమపి చ తథారూఢ ఏవ గమనహేలాహర్ష హేషారవకంపితకైలాసేన [2]ఖురపతనతాండవఖండితభూమండలేన తురగప్రాయేణాశ్వసైన్యేన అనుగమ్యమానః తమేవ లేఖహారకం పర్యాణలగ్న మభినవకాదంబరీవియోగశూన్యేనాపి హృదయేనోజ్జయినీవార్తాం పృచ్ఛన్ ప్రతస్థే. క్రమేణ చాతిప్రవృద్ధప్రకాండపాదపప్రాయయా మాలినీలతామండపై ర్మండలితతరుమండయా గజపతిపాతితపాదపపరిహారవక్రీకృతమార్గయా జనజనితతృణపర్ణకాష్ఠకోటికూటప్రకటితవీరపురుషఘాతస్థానయా మహాపాదపమూలోత్కీర్ణకాంతారదుర్గయా తృషితపథికజనఖండితదళోజ్ఝితామలకీఫలనికరయా వికసితకరంజమంజరీరజోవిచ్ఛురితతలై[3] స్తటబద్ధపటచ్చరకర్పటధ్వజచిహ్నైః ఇష్టకాస్థితశుష్కపల్లవవిష్టరానుమితపథికవిశ్రామైః విశ్రాంతకార్పటికప్రస్ఫోటితచరణధూళిధూసర కిసలయ లాంఛితోపకంఠైః పత్రసంకరా సురభీకృతా శిశిరపంకిల వివర్ణాస్వాదుజలైః ప్రతతిగ్రంథిగ్రథితవర్ణపుటతృణపూలీచిహ్నానుమేయై ర్జరత్కాంతారకూపై రసులభసలిలత[4]యా మధుబిందుస్యందిసింధువార వనరాజిరజోధూసరితతీరాభిశ్చ కుబ్జకలతాజాలకై ర్జటిలీకృతసైకతాభిః అధ్వగోత్ఖాతవాలుకాకూపకోపలభ్యమానకలుషస్వల్పసలిలాభిః శుష్కగిరినదీకాభిర్విషమీకృతాంతరాళయా కుక్కుటకౌలేయక

1 సంస్థాః. 2 ఖురతాండవభువా కాంతకుంతలతావన వాహినా తరుణతురగ. 3 తటతరుబద్ధ. 4 యానభిలషితోద్దేశయా మధుబిందు.

రటితానుమీయమానగుల్మగహనగ్రామకటికయా శూన్యయా దివసమటవ్యా గత్వాపరిణతే రవిబింబే బింబారుణాతపవిసరే వాసరే నిశ్శాఖీకృతకదంబశాల్మలీపలాశబహులైః శిఖరశేషైకపల్లవవిడంబితాతపత్రైః పాదపై[1]రర్ధోద్ధృతప్రరోహస్థూలస్థాణుగ్రంథిజటిలైశ్చ హారితాళకపిలపక్వవేణువిటపపటలరచితవృత్తిభిః మృగభయకృతతృణపురుషైః విపాకపాండుభిః [2]ఫలితైః ప్రియంగుప్రాయైరటవీక్షేత్రైర్ద్విరళీకృతవనప్రదేశే చిరప్రరూఢస్య రక్తచందనతరో రుపరి బద్ధం నరసపిశితపిండనిభైరలక్తకైరభినవశోణితారుణేన రక్తచందనరసేన ఆర్ద్రజిహ్వాలతాలోహినీభిః రక్తపతాకాభిః కేశకలాపకాంతినా చ కృష్ణచామరావచూలేన ప్రత్యగ్రవిశసితానాం జీవానామివావయవై రుపరచితదండమండనం పరిణద్ధవరాటకఘటితబుద్బుదార్ధచంద్రఖండఖచితం సుతమహిషరక్షణావతీర్ణదినకరావతారితశశినేవ విరాజితశిఖరం డోలాయితశృంగసంగిలోహశృంఖలావలంబమానఘర్ఘరరవఘోర ఘంటయా చ ఘటితకేసరిసటారుచిరచామరయా కాంచనత్రిశూలికయా లిఖితనభస్తలమివ స్తనైః పథికపురుషోపహారమార్గమివాలోకయంతం మహాంతం రక్తధ్వజం దూరత ఏవ దదర్శ.

తదభిముఖశ్చ కించిదధ్వానం గత్వా కేతకీసూచి[3]ఖండపాండురేణ వనద్విరదదంతకవాటేన పరివృతాం లోహతోరణేన చ రక్తచామరావలిపరికరాం కాలాయసదర్పణమండలమాలాం శబరముఖమాలా మివ కపిలకేశభీషణాం బిభ్రాణేన సనాథీకృతద్వారదేశామభిముఖప్రతిష్ఠితేన చ వినిహితరక్తచందనహస్తకతయా రుధిరారుణమయకరతలాస్ఫాలితేనేవ శోణితలవలోభలోల శివాలిహ్యమాన లోహితలోచనేన లోహమహిషేణాధ్యాసితాంజనశిలావేదికాం క్వచిద్రక్తోత్పలైశ్శబరనిపాతితానాం వనమహిషాణామివ లోచనైః క్వచిదగస్తికుసుమకుట్మలైః కేసరిణామివ కరజైః క్వచిత్కింశుకకుసుమకుట్మలైశ్శార్దూలానామివ సరుధిరైర్నఖరైః కృతపుణ్యపుష్ప[4]ప్రకరోపహారామన్యత్రాంకురితామివ కుటిలహారిణవిషాణకోటికూటైః పల్లవితామివ

---

1 ఊర్ధ్వస్థితప్రరోహస్థూలస్థాణుమూలగ్రంథి. 2 ఫలినైః. 3 ఖండపాండురేణ. 4 ప్రకరామన్యత్ర.

నరసజిహ్వాచ్ఛేదశతైః కుసుమితామివ రక్తనయనసహస్రైః ఫలితామివ ముండమండలైః ఉపహారహింసాం దర్శయంతీం శాఖాంతరాళనిరంతర నిలీనరక్తకుక్కుటకులైః శ్వభయాదకాలదర్శితకుసుమస్తబకైరివ రక్తాశోకవిటపైర్విభూషితాంగణాం బలిరుధిరపానతృష్ణయా సమాగతైశ్చ [1]బేతాళైరివ తాలైర్ధ్రియమానఫలముండోపహారాం శంకాజ్వరకంపితైరివ కదళికావనైర్గర్భరోమోత్కంటకితైరివ శ్రీఫలతరు[2]షండైస్త్రాసోర్ధ్వకేశైరివ ఖర్జూరవనైస్సమంతాద్గహనీకృతాం వనకరికులకుంభవిదళిత ముక్తాఫలాని రుధిరారుణాని బలిసిక్థలుబ్ధముగ్ధకృకవాకుగ్రస్తముక్తాని వికిరద్భిరంబికాపరిగ్రహదుర్లలితైః క్రీడద్భిః కేసరికిశోరకైరశూన్యోద్దేశాం ప్రభూతరుధిరదర్శనోద్భూతమూర్ఛాపతితేనైవ ప్రతిబింబితేనాస్తతామ్రేణ సవిత్రా తామ్రతరీకృతైః క్షతజజలప్రవాహైః పిచ్ఛిలీకృతాజిరా మవలంబమానదీపధూపరక్తాంశుకేన గ్రథితశిఖిగళవలయావలినా పిష్టపిండపాండురిత ఘనఘంటామాలధారిణా త్రాపుషసింహముఖ మధ్యస్థిత స్థూలలోహకంటక దత్తసంత జండార్గళం గళత్పీతనీల లోహిత దర్పణ స్ఫురిత బుద్బుదమాలం కవాటపట్టద్వయం దధానేన గర్భగృహద్వారదేశేన దీప్యమానా మంతర్గిపిండికావీఠ పాతిభిశ్చ సర్వపశుజీవితైరివ శరణ ముపాగతైః రలక్తకరసరక్తపక్షైః రవిరహితచరణమూలాం పతితకృష్ణచామర ప్రతిబింబానాం చ శిరచ్ఛేదలగ్న కేశజాలకానామివ పరశుపట్టసప్రభృతీనాం జీవవిశసనశస్త్రాణాం ప్రభాభిర్బద్ధబహుళాంధకారతయా పాతాళనివాసినీమివోపలక్ష్యమాణాం రక్తచందనఖచిత స్ఫురత్పలపల్లవకలితైశ్చ బిల్వదామభిః బాలకముండప్రాలంబైరివ కృత[4]మండలాం శోణితాతామ్రకదంబస్తబకకృతార్చనైశ్చ పశూపహారపటహపటురటితరసోల్లసితరోమాంచైరివ చాంగైః క్రూరతాముద్వహంతీం చారుచామీకరపట్టప్రావృతేన చ లలాటేన శబరసుందరీ రచిత సిందూరతిలకబిందునా దాడిమీకుసుమ కర్ణపూరప్రభానేకలోహితాయమానకపోలభిత్తినా రుధిరతాంబూలారుణితాధరపుటేన భ్రుకుటీకుటిల[5]బభ్రునయనేన ముఖేన కుసుంభపాటలితదుకూల

1 వేతాళైః. 2 ఖండైః. 3 కంటకం. 4 మండనాం. 5 భ్రుణా రక్తనయనేన.

కలితయా చ దేహలతయా మహాకాలాభిసారికావేషవిభ్రమం బిభ్రతీం సంపిండితనీలగుగ్గులు ధూపధూమారుణీకృతాభిశ్చ ప్రచలంతీభిర్గర్భగృహదీపికాలతాభిరంగులీభిరివ మహిషాసురశోణితలవాలోహినీభిస్స్కంధపీఠకండూయనచలితత్రిశూలదండ కృతాపరాధం వనమహిషమివ తర్జయంతీం ప్రలంబకూర్చధరైశ్ఛాగైరపి ధృతవ్రతైరివ స్ఫురదధరపుటై రాఖుభిరపి జపపరైరివ కృష్ణాజినప్రావృతాంగైః కురంగైరపి ప్రతిశయితైరివ జ్వలితలోహితమూర్ధ్వరత్నరశ్మిభిః కృష్ణసర్పైరపి శిరోధృతమణిదీపకైరివారాధ్యమానాం సర్వతశ్చ కఠోరవాయసగణేన చ[1]రువతా స్తుతిపరేణేవ స్తూయమానాం స్థూలస్థూలైస్సిరాజాలకైః [2]గోధారగోధికాకృకలాసకులైరివ దగ్ధస్థాణ్వాశంకయా సమారూఢైర్గవాక్షితేన అలక్ష్మీసముత్థాతలక్షణస్థానైరివ విస్ఫోటవ్రణబిందుభిః కల్మాషితసకలశరీరేణ కర్ణావతంససంస్థాపితయా చ చూడయా రుద్రాక్షమాలికాం దధానేన అంబికాపాదపతనశ్యామలలాటవర్ధ్మమాహార్బుదేన కువాదికదత్తసిద్ధాంజనదానస్ఫుటితైకలోచనతయా త్రికాలమితరలోచనాంజనదానాదరశ్లక్ష్ణీకృతదారుశలాకేన ప్రత్యహం కటుకాలాబుస్వేదప్రారబ్ధదంతురతాప్రతీకారేణ కథంచిదస్థానదత్తేష్టకాప్రహారతయా శుష్కైకభుజోపశాంతమర్దనవ్యసనేన [3]ఉపర్యువిశ్రాంతకటుకవర్తిప్రయోగవర్ధితతిమిరేణ అశ్మభేదసంగృహీతవనవరాహదంష్ట్రేణ ఇంగుదీకోశకృతౌషధాంజనసంగ్రహేణ సూచీస్యూతసిరాసంకోచితవామకరాంగులినా కౌశేయకకోశాపరణక్షతివ్రణితచరణాంగుష్ఠకేన అసమ్యక్కృతరసాయనానీతాకాలజ్వరేణ జరాం గతే నాపి దక్షిణాపథాధిరాజ్యవరప్రార్థనాకదర్థితదుర్గేణ దుశ్శిక్షితశ్రమణాదిష్టతిలకాబద్ధవిభవప్రత్యాశేన హరితపత్రరసాంగారమషీమలినశంబూకవాహినా పట్టికాలిఖితదుర్గాస్తోత్రేణ ధూమరక్తాలక్తకాక్షరతాలపత్రకుహక తంత్రమంత్రపుస్తికాసంగ్రాహిణా జీర్ణమహాపాశుపతోపదేశలిఖితమహాకాలమతేన ఆవిర్భూతనిధివాదవ్యాధినా సంజాతధాతువాదవాయునా లగ్నాసురవివరప్రవేశపిశాచేన ప్రవృత్తయక్షకన్యకాకామిత్వమనోరథవ్యామోహేనవర్ధితాంతర్ధానమంత్రసాధనసంగ్రహేణ శ్రీపర్వతాశ్చర్య

1 రటతా. 2 గోధాగోలికాకృకలాస. 3 ఉపర్యుపర్యవి.

వార్తాసహస్రాభిజ్ఞేన అసకృదభిమంత్రితసిద్ధార్థకప్రహతి ప్రధావితైః పిశాచగృహీతకైః కరతలతాడనచిపిటీకృతశ్రవణపుటేన అవిముక్తశైవాభిమానేన దుర్గృహీతాలాబువీణావాదనోద్వేజితపథికపరిహృతేన దివసమేవ మశకక్వణితానుకారి కిమపి కంపితోత్తమాంగం గాయతా స్వదేశభాషానిబద్ధభాగీరథీభక్తిస్తోత్రనర్తకేన గృహీతతురగబ్రహ్మచర్యతయా అన్యదేశాగతోషితాసు జరత్ప్రవ్రజితాసు బహుకృత్వః సంప్రయుక్తస్త్రీవశీకరణచూర్ణేన అతిరోషణతయా కదాచిద్దుర్న్యస్తాప్తపుష్పికాపాతోత్పాదితక్రోధేన చండికామపి ముఖభంగివికారైర్భృశముపహసతా కదాచిన్నివార్యమాణావాసరుషితాధ్వగారబ్ధబహుబాహుయుద్ధపాతభగ్నపృష్ఠకేన కదాచిత్కృతాపరాధబాలకపలాయనమార్గపశ్చాత్ప్రధావితస్ఖలితాధోముఖపాతస్ఫుటితశిరగకపాలభగ్నగ్రీవేణ కదాచిజ్జనపదకృతనవాగతాపరధార్మికాదరమత్సరోద్బద్ధాత్మనా నిస్సంస్కారతయా యత్కించనకారిణా ఖంజతయా మందమందసంచారిణా బధిరతయా సంజ్ఞావ్యవహారిణా రాత్ర్యంధతయా దివావిహారిణా లంబోదరతయా ప్రభూతాహారిణా అనేకశః ఫలపాతనకుపితవానరనఖోల్లేఖచ్ఛిద్రితనాసాపుటేన బహుశః కుసుమాపచయచలితభ్రమరసహస్రదంశశీర్ణక్షతశరీరేణ సహస్రశశ్శయనీకృతాసంస్కృతశూన్యదేవకులశాలసర్పదష్టేన శతశః శ్రీఫలతరుశిఖరచ్యుతి చూర్ణితోత్తమాంగేన అసకృదుత్పన్నదేవమాతృగృహవాసిబుభుక్షునఖజర్జరితకపోలేన సర్వదా వసంతక్రీడినా జనేనోత్క్షిప్తఖండఖట్వారోపితవృద్ధదాసీవివాహప్రాప్తవిడంబనేన అనేకాయతనప్రతిశయితనిష్ఫలోత్థానేన దాస్థినత్వమపి వివిధవ్యాధిపరివృతంస్వకుటుంబమివోద్వహతా మూర్ఖతామపి బహువ్యసనానుగతాం ప్రసూతానేకాపత్యామివ దర్శయతా క్రోధమప్యనేకదండాఘాతనిర్మితబహుగాత్రగండకం ఫలితమివ ప్రకాశయతా క్లేశమపి సర్వావయవజ్వలితదీపికాదాహవ్రణవిభావితం బహు[1]సుఖమివ ప్రకటయతా పరిభవమపి నిష్కారణాకృష్టజనపదదత్తపదాకృష్టిశతసంప్రవాహమివ దధానేన శుష్కవనలతావినిర్మితబృహత్కుసుమకరండకేన వేణులతారచితపుష్ప

1 ముఖమివ.

పాతనాంకుశికేన తృణమయ్యాముక్తకాలకంబళఖండ[1]కోలేన జరద్ద్రవిడధార్మికేణాధిష్ఠితాం గండికామపశ్యత్. తస్యామేవ చ వాస[2]మరోచయత్.

అథావతీర్య తురగాత్ ప్రవిశ్య భక్తిప్రవణేన చేతసా తాం ప్రణనామ. కృతప్రదక్షిణశ్చ పునః ప్రణమ్య ప్రశాంతోద్దేశదర్శన కుతూహలేన పరిభ్రమన్నుచ్చైశ్చారటంతమాక్రోశంతంచ కుపితం ద్రవిడధార్మిక మేకదేశే దదర్శ. దృష్ట్వా కాదంబరీవిరహోత్కంఠోద్వేగ దూయమానోఽపి సుచిరం జహాస. న్యవారయచ్చ తేన సార్ధం ససంభ్రమ సంరబ్ధకలహానుపహాసత స్స్వసైనికాన్. ఉపసాంత్వనైశ్చ కథ మపి ప్రియాలాపశతానునయైః ప్రశమ ముపనీయ క్రమేణ జన్మభూమిం జాతిం విద్యాం చ కళత్ర మపత్యాని విభవం వయఃప్రమాణం ప్రవ్రజ్యాయాశ్చ కారణం స్వయ మేవ పప్రచ్ఛ పృష్ట శ్చాసా వవర్ణయ దాత్మానమ్. అతీతస్వశౌర్యరూపవిభవవర్ణనవాచాలేన తేన సుతరా మరజ్యత రాజపుత్రః. విరహాతురహృదయస్య వినోదనతామివాగాత్. ఉపజాతపరిచయశ్చాస్మై తాంబూలమదాపయత్, అస్త ముపగతే చ భగవతి సప్తసప్తౌ ఆవాసితేషు యథాసంపన్న పాదపతలేషు రాజసూనుషు శాఖావ[3]సక్తాపనీతపర్యాణేషు క్షితితః లుంఠనపాంసులసటావధూననానుమితోత్సాహేషు గృహీతకతిపయశష్పకబలేషుపీతోదకేషు స్నానార్ద్రపృష్ఠతయావిగతశ్రమేషు పురోనిఖాతకుంతయష్టిషు సంయతేషువాజిషు వాజిసమీపవిరచితపర్ణప్రస్తరే చ దివసగమనఖిన్నపరికల్పితయామికే సుషుప్సతి సైనికజనే కృతబహుపావకప్రభాపీతతమసి దివస ఇవ విరాజమానే సేనానివేశే చంద్రాపీడః పరిజనేనైకదేశసంయంతస్యేంద్రాయుధస్యపురః పరికల్పితం ప్రతీహారనివేదితం శయనీయమగాత్ నిషణ్ణస్య చాస్య తత్క్షణ మేవ పస్పర్శ దుఃఖాసికా హృదయం. అరతిగృహీతశ్చ విసర్జయాంబభూవ రాజలోకమ్. అతివల్లభానపి నాలలాపపార్శ్వస్థాన్. మీలితలోచనో ముహుర్ముహుర్మనసా జగామ కింపురుషవిషయమ్. అనన్యచేతా స్సస్మార హేమకూటస్య రమ్యతాం. నిష్కారణబాంధవతామచింతయ న్మహాశ్వేతా[4]పాదానాం. జీవిఫల మభిలలాష పునఃపునః

1 ఖోలేన. 2 మరచయత్. 3 సక్తతపనీయపర్యాణేషు. 4 ప్రసాదానాం.

కాదంబరీ దర్శనమ్. అపగతాభిమానపేశలాయ నితరా మస్పృహాయస్మదలేఖాపరిచయాయ తమాలికాం ద్రష్టు మాచకాంక్షే. కేయూరకాగమనము త్ప్రేక్షత. హిమగృహక మపశ్యత్. ఉష్ణముష్ణ మాయతం పునరుక్తం నిశశ్వాస బబంధ చాధికాం ప్రీతిం శేషహారే. పశ్చాత్స్థితాం పుణ్యభాగినీ మమన్యత పత్రలేఖామ్. ఏవం చానుపజాతనిద్ర ఏవ తామనయన్నిశామ్. ఉషసి చోత్థాయ తస్య జరద్ద్రవిడధార్మిక స్యేచ్ఛయా నిసృష్టైర్ధనవిసరైః పూరయిత్వా మనోరథ మభి[1]మతే ష్వతిరమణీయేషు ప్రదేశేషు నివస న్నల్పై రేవాహోభిరుజ్జయినీ మాజగామ.

అకస్మికాగమనప్రహృష్టసంభ్రాంతానాం పౌరాణా మర్ఘకమలానీవ నమస్కారాంజలిసహస్రాణి ప్రతీచ్ఛన్నతర్కిత ఏవ వివేశ నగరీమ్. అహమహమికయా చ ప్రధావితా దతిహర్షరసవిహ్వలాత్పరిజనాత్ 'దేవ! ద్వారి చంద్రాపీడో వర్తతే' ఇత్యుపలభ్య పితాఽస్య నిర్భరానందమందగమనో మందర ఇవ క్షీరోదజలమా త్తరీయాంశుక ముమలమాగళిత మాకర్షన్ ప్రహర్షనేత్రజలబిందువర్ష ముక్తాఫలాసార ఇవ కల్పపాదపః ప్రత్యాసన్నవర్తిభిః జరాపాండురమౌళిభి శ్చందనవిలేపనై రనుపహతక్షౌమధారిభిః కేయూరిభి రుష్ణీషిభిః కిరీటిభి శ్శేఖరిభిర్బహుకైలాసా మివ బహుక్షీరోదా మివ క్షితిం దర్శయద్భిః ప్రతిపన్నాసివేత్రచ్ఛత్రకేతుచామరై రనుగమ్యమానో రాజసహస్రై శ్చరణాభ్యా మేవ ప్రత్యుజ్జగామ. చంద్రాపీడోఽపి దృష్ట్వా చ పితరం దూరా దేవావతీర్య వాజినశ్చూడామణిమరీచిమాలినా మౌళినా మహీమగచ్ఛత్. అథ ప్రసారితభుజేన 'ఏహ్యేహి' ఇత్యాహూయ పిత్రాగాఢముపగూఢ స్సుచిరం పరిష్వజ్య తత్కాలసన్నిహితానాం చ మాననీయానాం కృతనమస్కారః కరే గృహీత్వా విలాసవతీభవన మనీయత. రాజ్ఞా తయాపి తథైవ సర్వాంతఃపురపరివారయా ప్రత్యుద్గమ్యాభినందితాగమనః కృతాగమనమంగళాచారో దిగ్విజయసంబద్ధాభి రేవ కథాభిః కంచి త్కాలం స్థిత్వా శుకనాసం ద్రష్టు మాయయౌ. తత్రాప్యమునైవ క్రమేణ సుచిరం స్థిత్వా నివేద్య వైశంపాయనం స్కంధా

1 మత మభిరమణీయేషు.

వారవర్తినం కుశలినమాలోక్య చ మనోరమా మాగత్య విలాసవతీభవన ఏవ సర్వాః స్నానాదికాః పరవశ ఇవ క్రియా నిర్వర్తయ న్నపరాహ్ణే నిజ మేవ కుమారభవనమయాసీత్. తత్ర చ రణరణకఖిద్యమానమానసః కాదంబర్యా వినా న కేవల మాత్మానం స్వభవన మవంతీనగరం వా సకలమేవ మహీమండలం శూన్య మమన్యత. తతో గంధర్వరాజపుత్రీ వార్తాశ్రవణోత్సుకం చ మహోత్సవమివ ఈప్సితవరప్రాప్తికాల మివామృతోత్పత్తిసమయ మివ [1]ప్రత్యపాలయత్.

తతః కతిపయదివసాపగమే మేఘనాదః పత్రలేఖా మాదాయాగచ్ఛ దుపానయ చ్చైనాం కృతనమస్కారాం చ దూరాదేవ స్నిగ్ధేన ప్రకాశితప్రీతిశ్చంద్రాపీడః ప్రకృతివల్లభా మపి కాదంబరీసకాశాత్ప్రసాదలబ్ధాపరసౌభాగ్యా మివ వల్లభతరతా ముపాగతా ముత్థా యాతిశయదర్శితాదర మాలిలింగ పత్రలేఖాం. మేఘనాదం చ ప్రణతం పృష్ఠే కర కిసలయేన పస్పర్శ. [2]సముపావిష్టాం చ తా మబ్రవీత్—'పత్రలేఖే! కథయ తత్ర భవత్యా మహాశ్వేతాయా స్సమదలేఖాయా దేవ్యాః కాదంబర్యాశ్చ కుశలం, కుశలీ వా బాహ్య స్సకల స్తమాలికాకేయూరకాదిపరిజనః' ఇతి. సాబ్రవీత్—'దేవ! యథాజ్ఞాపయసి భద్రం, త్వామర్చయతి శేఖరీకృతాంజలినా ససఖీజనా సపరిజనా దేవీ కాదంబరీ' ఇత్యేవముక్తవతీం పత్రలేఖా మాదాయ మందిరాభ్యంతరం విసర్జితరాజలోకో వివేశ, తత్ర చోత్తామ్యతా మనసా ధారయితు మపారయన్ కుతూహల మతిప్రీత్యా దూర ముత్సారితపరిజనః ప్రవిశ్య [3]అగారప్రరూఢాయాః స్థూలకమలిన్యాః పృథుభి రున్నాలైః పలాశై రుపరచితాతపత్ర [4]కృత్యస్యాధ్యాస్య మధ్యభాగమన్యతరస్య మరకతపతాకాయమానస్య పత్రమండపస్య తలే చరణారవిందేన సముత్సార్యసుఖప్రసుప్తహంసమిథున ముపవిశ్యాప్రాక్షీత్—'పత్రలేఖే! కథయ ఆగతే మయి కథమపి స్థితా? కియంతి వా దినాని? కీదృశో వా దేవీప్రసాదః? కావా గోష్ఠ్య స్సమభవన్? కీదృశ్యో వా కథా స్సమజాయంత? కోవాతిశయే నాస్మాన్స్మరతి? కస్య వాగరీయసీ ప్రీతిః?' ఇతి. ఏవం పృష్టా

1 పత్రలేఖాగమనం ప్రత్య. 2 సముపావిష్టశ్చాబ్రవీత్. 3 అగారమచిరప్రరూఢాయాః. 4 కృత్యాయా అధ్యాస్య.

చ వ్యజిజ్ఞపత్.—'దేవ! దత్తావధానేన శ్రూయతాం యథా స్థితాస్మి యావంతి వా దినాని యాదృశో వా దేవీప్రసాదః యథా వా గోష్ఠ్య స్సమభవన్ యాదృశ్యశ్చ కథా స్సమజాయంత యో వాఽతిశయేన తవ స్మరతి యస్యా వా త్వయి గరీయసీ ప్రీతి ర' స్తీతి.

తతః ఖల్వాగతే దేవే కేయూరకేణ సహ ప్రతినివృత్త్యాహమ్ తత్రైవ కుసుమశయనీయసమీపే సముపావిశమ్, అతిష్ఠం చ సుఖం నవనవా ననుభవంతీ దేవీ ప్రసాదాన్, కిం బహునా?, ప్రాయేణ మమ చక్షుషి చక్షుర్వపుషి వపుః కరే కరపల్లవో నామాక్షరేషు వాణీ ప్రీతౌ హృదయం దేవ్యా స్సకల మేవం తద్దివస మభవత్, అపరాహ్ణే చ మామేవావలంబ్య నిష్క్రమ్య హిమగృహకా త్సంచరంతీ యదృచ్ఛయా నిషిద్ధపరిజనా వల్లభబాలోద్యానం జగామ, తత్ర సుధాధవళాం కాళిందీజలతరంగమయ్యేవ మరకతసోపానమాలయా ప్రమదవనవేదికా మధ్యారోహత్, తస్యాం చ [1]మణిస్తంభావష్టంభ స్థితా. స్థిత్వా చ ముహూర్త మివ హృదయేన సహ దీర్ఘకాల మవ ధార్య కి మపి వ్యాహర్తు మిచ్ఛంతీ నిశ్చలధృతతారకేణ నిష్పందపక్ష్మణా చక్షుషా ముఖం మే సుచిరం వ్యలోకయత్. విలోకయంత్యేవ చ కృతసంకల్పా మదనాగ్నిం ప్రవేష్టుమిచ్ఛంతీ సస్నా వివ స్వేదాంభస స్స్రోతసి స్రోతసేవ తరళీకృతా సమకంపత, కంపితాంగీచ పత నభియేవాగృహ్యత విషాదేన.

అథ మయా విదితాభిప్రాయయా తన్ముఖవినివేశితనిష్కంప నయనదత్తావధాన యాజ్ఞాపయేతి విజ్ఞాపితే నిజావయవైరపి వేపథుమద్భి ర్నివార్యమాణేవ రహస్యశ్రవణలజ్జయాఽఽత్మప్రతిమామపి లిఖిత మణికుట్టిమేన చరణాంగుష్ఠేనాప్రక్రమా[2]య వ్యామృశంతీ భవన హంసాన్ కుట్టిమోల్లేఖముఖరనూపురేణ చరణారవిందేన విసర్జయంతీ కర్ణోత్పల మధుకరానపిస్వేద్యద్వదన[3] వ్యజనక్షిప్తేనాంశుకపల్లవేనోత్సారయంతీ తాంబూలవీటికాశకలముత్కించ మివ దంతఖండితంశిఖండినే

1 మణిస్థూణావష్టంభా స్థితా. 2 యేవామృశంతీ. 3 వ్యజనీకృతేన.

దదతీ వనదేవతాశ్రవణశంకితేవ ముహుర్ముహు రితస్తతో విలోకయంతీ వక్తుకామాఽపి న శక్నోతిస్మ. కించి దపి లజ్జాకలితగద్గదా గదితుమ్, ప్రయత్నతోఽపి చాస్యా నిశ్శేషం జ్వలతామదనానలేనేవదగ్ధా అజస్రం ప్రవహతా నయనోదకేనేవోఢా ప్రవిశద్భి ర్దుఃఖై రివాక్రాంతా పతద్భిః సుమచాపశరై రివ శకలీకృతా నిష్పతద్భి ర్నిశ్వసితై రివ నిర్వాసితా హృదయవర్తిభి శ్చింతాశతై రివ విధృతా నిశ్వాసపాయిభి ర్మధుకరకులై రివ సపీతా న ప్రావర్తత వాణీ, కేవలం దుఃఖసహస్రగణనాయ ముక్తాక్షమాలికా మివకల్పయంతీగలద్భి రస్పృష్టకపోలస్థలై శ్చుచిభి రధోముఖీ నయనజలబిందుభి ర్దుర్దిన మదర్శయత్, తదా చ తస్యా స్సకాశా దశిక్షితేవ లజ్జాపి లజ్జాలీలాం వినయోఽపి వినయాతిశయం ముగ్ధతాపి ముగ్ధతాం వైదగ్ధ్య మపి వైదగ్ధ్యం భయ మపి భీరుతాం విభ్రమోఽపి విభ్రమితాం విషాదోఽపి విషాదితాం విలాసోఽపి విలాసమ్, తథాభూతా చ 'దేవి! కి మిదం? మితి విజ్ఞాపితా మయా ప్రమృజ్య లోహితాయమానోదరే లోచనే దుఃఖప్రకర్షే ణాత్మన స్సముద్బంధనా యేవ మృణాళకోమలయా బాహులతయా వేదికాకుసుమపాలికాగ్రథితకుసుమమాలా మవలంబ్యాసమున్నతైక భ్రూలతా మృత్యుపాశ మివావలోకయంతీ దీర్ఘ ముష్ణం చ నిశ్వసితవతీ, తద్దుఃఖ ముత్ప్రేక్షమాణయా చ కథనాయ పునః పున రనుబధ్యమానా మయా వ్రీడయా నఖముఖలిఖితకేతకీదళా లిఖిత్వేవవక్తవ్య మర్పయంతీ వివక్షాస్ఫురితాధరా నిశ్వాసమధుకరా నివాపాంజలిం సందిశంతీ క్షితితలనిహితనిశ్చలనయనా సుచిర మతిష్ఠత్.

క్రమేణ చ భూయో మన్ముఖే నిధాయ దృష్టిం పునః పున ర ప్యాపూర్యమాణలోచనచ్యుతై ర్మదనానలధూమధూసరాం వాచ మివ ప్రక్షాళయంతీ బాష్పజలబిందుభిః బాష్పజలబిందువ్యాజేనచ విలక్షస్మితస్ఫురితై ర్దశనాంశుభిస్సాధ్వసః స్మృతాన్[1]పూర్వా నభిధేయవర్ణానివ గ్రథ్నంతీ కథమపి వ్యాహారాభిముఖమాత్మాన మకరోత్, అబ్రవీచ్చ మామ్.—'పత్రలేఖే! వల్లభతయా తస్మిన్ స్థానే న తాతో నాంబా న మహాశ్వేతా న మదలేఖా న జీవితం యత్ర మే భవతీ,దర్శనా

1 అపూర్వా.

త్ప్రభృతి ప్రియాఽస్మి, న జానే కేనాపి కారణేన అపహసితసకలసఖీజనం త్వయి విశ్వసితి మే హృదయమ్, క మపర ముపాలభే?, కస్య వాఽన్యస్య కథయామి పరిభవం?, కేన వాఽన్యేన సహ సాధారణీకరోమి దుఃఖం?, దుఃఖభార మిమ మసహ్య మద్య నివేద్య భవత్యా స్త్యక్ష్యామి జీవితం, జీవితే నైవ శపామి తే, స్వహృదయే నాపి విదితవృత్తాంతే నామునా జిహ్రేమి కిము తాపరహృదయేన?, కథ మివ మాదృశీ రజనీకరకిరణావదాతం కాలీనేన కలంకయిష్యతి కులం, కులక్రమాగతాం చ లజ్జాం పరిత్యక్ష్యతి,[1]అకన్యకోచితేవా చాపలే చేతః ప్రవర్తయిష్యతి, సాహం న సంకల్పితా పిత్రా న దత్తా మాత్రా నానుమోదితా గురుభిః న కించి త్సందిశామి న కించి త్ప్రేషయామి నాకారం దర్శయామి, కాతరేవ అనాథేవ నీచేవ బలా దవ[2]లిప్తేవ గురుగర్హణీయతాం నీతా కుమారేణ చంద్రాపీడేన, కథయ మహతాం కి మయ మాచారః?, కింపరిచయస్యేదం ఫలం?, య దేవ మభినవబిసలయతంతుసుకుమారం మే మనః పరిభూయతే, పరిభవనీయో హి కుమారికాజనో యూనాం, ప్రాయేణ ప్రథమం మదనానలో లజ్జాం వహతి తతో హృదయమ్, ఆదా వినయాదికం కుసుమేషు శరాః ఖండయంతి పశ్చా న్మర్మాణి, త దామంత్రయే భవతీం పున ర్జన్మాంతరసమాగమాయ, న హి మే త్వత్తోఽన్యా ప్రియతరా, ప్రాణపరిత్యాగప్రాయశ్చిత్తాచరణేన ప్రక్షాళయామ్యాత్మ నః కలంకమ్' ఇత్యభిధాయ తూష్ణీ మభూత్.

అహం తు యత్సత్యమవిదితవృత్తాంతతయా హ్రీ తేవ భీ తేవ విలక్షేవ విసంజ్ఞేవ సవిషాదం విజ్ఞాపితవతీ:—'దేవి! శ్రోతు మిచ్ఛామ్యాజ్ఞాపయ కిం కృతం దేవేన చంద్రాపీడేన? కో వా పరాధ స్సమజని? కేన వా ఖ ల్వవినయేన ఖేదిత మఖేదనీయం దేవ్యాః కుసుమకోమలం మనః?, శ్రుత్వా ప్రథమ ముత్సృష్టజీవితాయాం మయి పశ్చా త్సముత్స్రక్ష్యసి. దేవీ జీవితమ్' ఇత్యేవ మభిహితా చ పున రవదత్—'ఆవేదయామి తే, అవహితా శృణు, స్వప్నేషు ప్రతిదిన మాగత్యాగత్య మే రహస్యసందేశేషు నిపుణో ధూర్తగ పంజరశుకశారికా దూతీః కరోతి, సుప్తాయాః శ్రవణదంతపత్త్రోదరేషు వ్యర్థమనోరథమోహితమానస స్సం

1 అన్యకన్య. 2 లిప్తేన గురు.

కేతస్థానాని లిఖతి, స్నేహప్రత్యాలికాక్షణానపి నిపతితసాంజనాశ్రుబిందుపఙ్క్తికథితాత్మావస్థాన్సోపహాసస్మితాపాఙ్గానువర్తినో మదనలేఖాన్ ప్రేషయతి, నిజానురాగేణేవ బలా[1]ద్రంజయ త్యలక్తకరసేన చరణౌ, అవినయనిశ్చేతనో నఖప్రతిబింబితకరాత్మానం బహుమన్యతే, ఉపవనేష్వేకాకిన్యా గ్రహణభయపలాయమానాయాః పల్లవలగ్నాంశుకదశా ప్రతిహతగమనాయా గృహీతేవ లతాసఖీభిరర్పితాయా మిథ్యాప్రగల్భః [2]పరాఙ్ముఖపరిష్వఙ్గమాచరతి, స్తనస్థలే మే లిఖతి పత్రలతాం కుటిలతామివానఙ్గప్రకృతిః ప్రకృతిముగ్ధం మనశ్శిక్షయతి, హృదయోత్కలికాతరంగవాతైరివ శీతలైర్ముఖమరుద్భిశ్శ్రమజలశీకరతారకితావళీకచాటుకారః కపోలౌ వీజయతి, స్వేదసలిలశిథిలితగ్రహణగళితోత్పలశూన్యే నాపి కరేణ యవాంకురానివ నఖకిరణాన్ శుద్ధాన్ దుర్విదగ్ధః కర్ణపూరీకరోతి, వల్లభతరబాలవకుళసేకకాలకబలీకృతాన్ సురాగండూషాన్ సకచగ్రహ మసకృత్ ధృష్టో మాం పాయయతి, భవనాశోకతరుతాడనోద్యతాన్ పాదప్రహారాన్ దుర్బుద్ధివిడంబితశ్శిరసా ప్రతీచ్ఛతి, మన్మథమూఢమానసశ్చ కథయ హే పత్రలేఖే! కేన ప్రకారేణ నిశ్చేతనో నిషిధ్యతే?, ప్రత్యాఖ్యానమపీర్ష్యాం సంభావయతి, ఆక్రోశమపి పరిహాస మాకలయతి, అసంభాషణమపి మానం మన్యతే, దోషసంకీర్తన మపి స్మరణోపాయమవగచ్ఛతి, [3]అవజ్ఞాన మప్యనియంత్రణప్రణయముత్ప్రేక్షతే, 'లోకాపవాదమపి యశో గణయతి' ఇతి.

తామేవం వాదినీమాకర్ణ్య ప్రహర్షరసనిర్భరామనస్యకరవమ్—'అహో! చంద్రాపీడ ముద్దిశ్య సుదూర మాకృష్టా ఖల్వియం మకరకేతునా, యది చ సత్యమేవ కాదంబరీవ్యాజేన సాక్షాన్మనోభవచిత్తవృత్తిః ప్రసన్నా దేవస్య చంద్రాపీడస్య, తతః సహజైః సాదరం సంవర్ధితైః ప్రత్యుపకృతమస్య గుణైః యశసా ధవళితాః కకుభః యౌవనేన రతిరససాగరతరంగైః పాలితా రత్నవృష్టిః యౌవనవిలాసై

1 దరంజయత్. 2 పరాఙ్ముఖాయాః పరి. 3 అవజ్ఞా మప్యనియంత్రణం.

ర్లిఖితంనామ శశిని సౌభాగ్యేన ప్రకాశితా నిజశ్రీఃలావణ్యేనఐందవీభిరివవృష్టమమృతం కలాభిః, తథా చ చిరాల్లబ్ధః కాలో మలయానిలేన సమాసాదితోఽవసరశ్చంద్రోదయేన ప్రాప్త మనురూపం ఫలం మధుమాస కుసుమసమృద్ధ్యా గతో మదిరా [1]మదదోషో గుణతాం దర్శితం ముఖం మన్మథయుగావతారే ణ' ఇతి, అథాహం ప్రకాశం విహస్యాబ్రువం—'దేవి! యద్యేవ ముత్సృజ కోపం ప్రసీద, నార్హసి కామాపరాధైర్దేవం దూషయితుం, ఏతాని ఖలు ఖలస్య కుసుమ చాపస్య చాపలాని శరస్య న దేవస్య' ఇత్యేవ ముక్తవతీం మాం పునః సకుతూహలా సా ప్రత్యభాషత.—'యోఽయం కామో వా కోపి వా కథయ కాని కాన్యస్య రూపాణీ'తి, తామహం వ్యజిజ్ఞపం.—'దేవి! కుతోఽస్య రూపమ్?' అతనురేష హుతాశనః, తథాహి.—అప్రకాశయన్ జ్వాలావలీః సన్తాపం జనయతి, అప్రకటయన్ ధూమపటల మశ్రు పాతయతి, అదర్శయన్ భస్మరజోనికరం పాండుతామావిర్భావయతి, న చ తదద్భుత మేతావతి త్రిభువనే అస్య శరవ్యతాం య న్న యాతం యాతి యాస్యతి వా, కో వాస్య భ్రశ్యతి?, గృహీతకుసుమ కార్ముకో బాణైర్బలవంతమపి విధ్యతి, అపి చ అనేనాధిష్ఠితానాం కామినీనాం పశ్యంతీనాం చింతయా ప్రియముఖచంద్రసహస్రాణిసంకట మంబరతలం-లిఖంతీనాం దయితాకారాన్ అవిస్తీర్ణం మహీమండలం - గణయంతీనాం వల్లభగుణాన్ అల్పీయసీ సంఖ్యా-శృణ్వంతీనాం ప్రియతమకథా మబహుభాషిణీ సరస్వతీ - ధ్యాయంతీనాం ప్రాణసమసమాగమసుఖాని హ్రసీయాన్ కాలో హృదయస్యాపతతి' ఇతి.

ఏత దాకర్ణ్య చ క్షణం విచింత్య చావాదీత్.—'పత్రలేఖే! యథా కథయసి తథా జనోఽయంకారితః కుమారే పక్షపాతం పంచేషుణా, యాన్యస్యైతాని రూపాణి సమధికాని వా తాని మయి వర్తంతే, హృదయాదవ్యతిరిక్తా సీదానీం భవతీ మేవ పృచ్ఛామి, ఉపదిశ యదత్ర మే సాంప్రత మేవంవిధానాం వృత్తాంతానా మనభిజ్ఞాఽస్మి, గురుజనవక్తవ్యతాం నీతాయా నితరాం లజ్జితాయా జీవితా

1 రసదోషో.

న్మరణ మేవ శ్రేయః పశ్యతి మే హృదయమ్' ఇత్యేవంవాదినీం భూయ స్తా మహ మేవ మవోచమ్:—'అల మల మిదానీం దేవి! కిమనేనాకారణ మరణానుబంధేన! అనారాధిత ప్రసన్నేన కుసుమశరేణ భగవతా తే వరో దత్తః, కా చాత్ర గురుజనవక్తవ్యతా యదా ఖలు కన్యకాం గురు రివ పంచశర స్సంకల్పయతి మాతే వానుమోదతే భ్రాతేవ దదాతి సఖీవోత్కంఠాం జనయతి ధాత్రీవ తరుణతాయాం రత్యుపచారం శిక్షయతి, [1]కతి వా కథయామి తే యాః స్వయం వృతవత్యః పతీన్, యది చ నైవమనర్థక ఏవ తర్హి ధర్మశాస్త్రోపదిష్టః స్వయంవరవిధిః, తత్ప్రసీద దేవి!, అల మమునా మరణానుబంధేన శపామి తే పాదపంకజస్పర్శేన, [2]సందిశ మాం, యామి ఆనయామి [3]తం దేవం చంద్రాపీడం తే హృదయదయితమ్' ఇత్యేవముక్తే మయా ప్రీతిద్రవార్ద్రయా దృష్ట్యా పిబంతీవ మాం నిరుధ్యమానై రపి మకరకేతుశరశతజర్జరితాం భిత్త్వేవ లజ్జాం లబ్ధాంతరైః నిపతద్భిరనురాగవిభ్రమైరాకులీక్రియమాణా ప్రియవచనశ్రవణప్రీత్యా చ స్వేదశ్లిష్ట ముత్క్షిప్య రోమాంచజాలకేన దధతీవ ఉత్తరీయాంశుకం ప్రేంఖత్కుండలమాణిక్యపత్రమకరకోటిలగ్నం చ శశికిరణమయం మదనపాశ మివ మకరకేతునా నిహితం కణ్ఠే హారమున్మోచయంతీ ప్రహర్ష విహ్వలాంతఃకరణాఽపి కన్యకాజనసహజాం లజ్జా మి వావలంబ్య శనై రవదత్.

'జానామి తే గరీయసీం ప్రీతిం, కేవలమకఠోరశిరీషపుష్పమృదుప్రకృతేః కుతః ప్రాగల్భ్య మేతావన్నారీజనస్య విశేషతో బాలభావభాజః కుమారీలోకస్య?, సాహసకారిణ్య స్తా యాః స్వయం సందిశంతి సముపసర్పంతి వా, స్వయం సాహసం సందిశంతీ బాలా జిహ్రేమి, కిం వా సందిశామి?, అతిప్రియోఽసీతి పౌనరుక్త్యం, తవాహం ప్రియేతి జడప్రశ్నః, త్వయి గరీయా ననురాగ ఇతి వేశ్యాలాపః, త్వయా వినా న జీవామీ త్యనుభవవిరోధః, పరిభవతి మా మనంగ ఇత్యాత్మదోషోపాలంభః, మనోభవే నాహం భవతే దత్తే త్యుపసర్పణోపాయః,

---

1 కి మివ కథయామి. 2 సందిశ ప్రేషయ మాం. 3 దేవి! తే హృదయదయితం.

బలాద్ధృతోఽసి మయేతి బంధకీధార్ష్ట్యమ్, అవశ్యమాగంతవ్యమితి సౌభాగ్యగర్వః, స్వయమాగచ్ఛామీతి స్త్రీచాపలమ్, అనన్యరక్తోఽయం పరిజన ఇతి స్వభక్తినివేదనలాఘవం, ప్రత్యాఖ్యానశంక యాన సందిశామీత్యబుద్ధబోధనమ్, అనపేక్షితానుజీవిదుఃఖదారుణా స్యామిత్యతిప్రణయితా, జ్ఞాస్యసి మరణేన ప్రీతిమిత్యసంభావ్య[1]మేవ.

ఇతి శ్రీబాణభట్టకవీంద్రవిరచితః కాదమ్బరీ

పూ ర్వ భా గః

---

1 మేవేతి.

శ్రీ ర స్తు.

కాదమ్బరీ.

శ్రీబాణభట్టతనయవిరచితః

ఉత్తరభాగః.

దేహద్వయార్ధఘటనారచితం శరీర
మేకం యయోరనుపలక్షితసంధిభేదమ్,
వందే సుదుర్ఘటకథాపరిశేషసిద్ధ్యై
సృష్టే ర్గురూ గిరిసుతాపరమేశ్వరౌ తౌ. 1

వ్యాధూతకేసరసటా[1]తికరాళవక్త్రం
హస్తాగ్రవిస్ఫురితశంఖగదాసిచక్రమ్,
ఆవిష్కృతం సపది యేన నృసింహరూపం
నారాయణం తమపి విశ్వసృజం నమామి. 2

ఆర్యం యమర్చతి గృహే గృహ ఏవ లోకః
పుణ్యైగ కృతశ్చ యత ఏవ [2]మయాఽఽత్మలాభః,
సృష్టైవ యేన చ కథేయ మనన్యశక్త్యా
వాగీశ్వరం పితర మేవ త మానతోఽస్మి. 3

కవేః స్వాహంకారపరిహారణం.

యాతే దివం పితరి తద్వచసైవ సార్ధం
విచ్ఛేద మాప భువి యస్తు కథాప్రబంధః,
దుఃఖం సతాం తదసమాప్తి కృతం విలోక్య
ప్రారబ్ధ [3]ఏష చ మయా న కవిత్వదర్పాత్. 4

1 వికరాళ. 2 మ యాత్మ. 3 ఏవ.

గద్యే కృతేఽపి గురుణా తు తథాక్షరాణి
య న్నిర్గతాని పితు రేవ స మేఽనుభావః,
ఏకప్లవామృతరసాస్పదచంద్రపాదైః
సంపర్క ఏవ హి మృగాంకమణి ర్ద్రవాయ. 5

గంగాం ప్రవిశ్య భువి తన్మయతా ముపేత్య
స్ఫీతాః సముద్ర మితరా అపి యాంతి నద్యః,
ఆసింధుగామిని పితు ర్వచనప్రవాహే
క్షిప్తా కథానుఘటనాయ మయాఽపి వాణీ. 6

కాదంబరీరసభరేణ సమస్త ఏవ
మత్తో న కించి దపి చేతయతే జనోఽయమ్,
భీతోఽస్మి య న్న రసవర్ణవివర్జితేన
తచ్ఛేషమాత్మవచసాఽప్యనుసందధానః. 7

బీజాని గర్భితఫలాని వికాసభాంజి
వప్త్రేవ యాన్యుచితకర్మబలా త్కృతాని,
ఉత్కృష్టభూమివితతాని [1]గతాని పోషం
తా న్యేవ తస్య తనయేన తు సంహృతాని. 8

అపి చ ఇదానీమానీతస్యాపి కుమారస్య న దదాతి తరళతా లజ్జితా లజ్జైవ దర్శనం, మనోభవవికారవేదనావిలక్షం వైలక్ష్యమేవ న పురస్తిష్ఠతి,అప్రతిపత్తిసాధ్వసజడా జడతైవ నోపసర్పతి,స్వయముపసర్పణలఘు లాఘవ మేవ తత్ప్రతిపత్తిస్థైర్యం నావలంబతే,బలాత్తదానయనాపరాధభీతా భీతిరేవ న సమ్ముఖీభవతి, అథ కథంచిద్గురుజనత్రపయా వా రాజకార్యానురోధేన వా చిరావలోకితసహసంవర్ధితబంధుజనదర్శనసుఖేన వా సుహృన్ముఖకమలావలోకనోత్కంఠయా వా పునరాగమనఖేదపరిజిహీర్షయా వా నిజగృహావస్థానరుచ్యా వా జన్మభూమిస్నేహేన వా అనిచ్ఛయా వా అస్య స్వజనస్యోపరి పాదపతనేనాపి నానునేతుమేవపారితో యదా మయి స్నేహాత్ కృతప్రయత్నా [2]యా

1 చ యాంతి. 2 యాసి.

ప్రియసఖ్యా తదా సుతరా మేవ న కించిత్,కించాధునా[1]ఽభ్యధికము పయాతం, సైవాహం కాదంబరీ యానేన కుమారేణ మధుమదముఖర మధుకరకులకలకోలాహలాకులితకోక కామినీకరుణకూజితజని తవిరహి జనమనోదుఃఖేవికచదళారవింద బృందవిష్యందానందిత మందగంధవహా సుగంధ దశదిశి వికసితవివిధకుసుమామోదముకుళితమానినీమాన గ్రహోన్మోచనదక్షకుసుమాయుధే కర్పూరక్షోదమిశ్రచందనపంక పిండే కుపితకామినీవినోదదక్షగేయసుఖకపరిజనే పునరుక్తదర్శనాభ్యుత్థాన వ్రీడితకంచుకిజనే ప్రదోషసమయే జరఠశరకాండవిపాండునిబిడకుండ లోద్ఘృష్టలడహయువతిగండస్థలా న్యఖండమండలే విడంబయతిమండ యతి గగనంచ అనవరతవిస్ఫురద్విశదకరనికరనిర్భరావర్జితజ్యోత్స్నా జలాసారవర్షిణి చంద్రమసి దూరవికీర్ణ స్తబకనివహకుముదకాననామో దవాసితదిగంతాయాః కుముద్వ్యాస్తటే చంద్రకరస్పర్శప్రవృత్తశశి మణిశిఖరనిర్ఝరఝుంకారిణి క్రీడాపర్వతకనితంబే హృద్యహారిచందనరస కణికాజాలకచ్ఛలేనతత్[2]క్కారస్పర్శసుఖసంభవస్వేదజలనివహమివవహతి తత్కాలహారిణి ముక్తాశిలాపట్టశయనే కుసుమామోదసురభితదశదిశి తుషార[3]కిరణనికరనీహారిణ్యపిబహిరేవ దేహదాహమాత్రకాపహా రిణి సర్వరమణీయానాం సందోహభూతే హిమగృహే కుసుమప్రస్త రావలంబినీ వీక్షితా, మయాపి చాపునరుక్తతద్దర్శనస్పృహే తే ఏవైతే లోచనే యయోరాలోకనపథమసౌ యాతః, తదేవ చేద మప్రతిపత్తిశూన్యం హతహృదయం యేనాంతఃప్రవిష్టోఽపి న పారితో ధారయితుం, తదేవ చైతచ్ఛరీరం యేన చిరంతత్సమీపేఽప్యుదాసీనేన స్థితం,స ఏవ చాయం పాణిర్యోఽలీకగురుజనాపేక్షిణా త్మానంపరిగ్రాహిత వాన్. అనపేక్షితపరపీడశ్చంద్రాపీడోఽపి స ఏవ యోఽత్ర వారద్వయ మాగత్య ప్రతిగతః, మయ్యేవోపక్షీణమార్గణతయా చా కించిత్క రోఽన్యత్ర పంచశరోఽపి స ఏవ య స్త్వయా వేదితో మే,

ప్రతిజ్ఞాతం చ మయా మహాశ్వేతాయాః 'త్వయి దుఃఖితాయాం నాహ మాత్మనః పాణిం గ్రాహయిష్యా' మీతి,[4] తా మహం పునరప్య

1 అభ్యధిక ముపజాతం. 2 తత్కారతలస్పర్శ. 3 కణనికర. 4 సాతు దేవి! మైవంస్మ.

వదం 'దేవి! మైవం స్థా మనసి కథాః కుమారి రయ మతిదారుణో ఽయం పాపకారీ మకరకేతుః కదాచిత్ అదృశ్యమానే ప్రియజనే హృదయానురాగాజ్జీవిత మప్యపహరతి' ఇతి, సా త్వబ్రవీత్—'తదపి నాస్త్యేవ మే, మదనేన వా దైవేన వా విరహేణ వా మాపసేన వా అనురాగేణ వా వేదేన వా హృదయేన వా అన్యేన వా కేనాపి కృతః సంకల్పమయః కుమారో జనసన్నిధావపి కేనచిదవిభావ్యమానః సిద్ధ ఇవ సర్వదామేకదాతిదర్శనమ్, అపి చాసావివ నాయమకాండపరిత్యాగనిష్ఠురహృదయః, అయమేవాస్మద్విరహకాతరః, నాయం నక్తం దివం లక్ష్మీసమాకులః, న పృథివ్యాః పతిః, న సరస్వతీ మపేక్షతే, న కీర్తిశబ్దం వర్ధయతి. పశ్యామి చాహన్నిశమాసీనా [1]ఉత్థితా భ్రామ్యంతీ శయానా జాగ్రతీ నిమీలితలోచనా చలంతీ స్వప్నాయమానా చ శయనే శ్రీమండపే గృహకమలినీషు ఉద్యానేషు లీలాదీర్ఘికాసు క్రీడాపర్వతకే బాలగిరినదికాసు చ యథాతమజ్ఞజనవిడంబనైకహేతుం విప్రలంభకం కుమారం, తే తథా కథిత మేవ మయా, తదలమనయాతదానయనకథయా' ఇత్యభిదధానా అతర్కితాగతమూర్ఛేవ నిమీలితాక్షీ పక్ష్మాగ్రసంపిండితనయనజలవర్షిణీ విలీయమానేవోత్పీడ్యమానేవ చాంతర్జాతమన్యువేగేన తదైవ వేదికావితానానాభిదామాంశుకావలంబిన్యాం బాహులతికాయా ముచ్ఛ్సలిలస్రోతసి ప్రసాతాయాం మృణాళికాయా మివ జలాహతిశ్యామారుణతామరస మివాననమ[2]వాజ్ఞ్నివేశ్య తూష్ణీ ముత్కీర్ణేన తస్థౌ.

అహం తు తత్ శ్రుత్వా సమచింతయం—'సత్యమేవ గరీయః ఖలు జీవితాలంబనమిదం వియోగినీనాం యదుత సంకల్పమయః ప్రియో నితరాం కులాంగనానాం విశేషతః కుమారికాణాం, తథా హి—అనేన సార్ధమకృతదూతీకాపాదపతనదైన్యాని ప్రతిక్షణంసమాగమశతాని అకాలరమణీయాని స్వేచ్ఛాభిసరణసౌఖ్యాని అదూషితకన్యాభావాని సురతాని, సురతేషు చ అకృతస్తనవ్యవధానదుఃఖాని ఆలింగనాని-అజనితవ్రణదర్శనవ్రీడాని నఖదంత[3]పదాని-అనాకులితకేశపాశాః కచగ్రహమహోత్సవాః - శబ్దవిహీనాని[4]చుంబనాని అనుత్పా

1 ఉచ్ఛ్రితా. 2 ముపావేశ్య. 3 క్షతనఖాని. 4 నిధువనాని.

దితగురుజనవిజ్ఞాపిత¹క్షణై లక్ష్యాణ్యధరఖండనవిలసితాని నైవ మంధకారరాశి రంతరయతి న జలధరధారాపాతః స్థగయతి న నీహారనికర స్తిరోదధాతి' ఇత్యేవం చింతయంత్యా ఏవ మే అనురాగకథారసప్లవేనేవ రక్తతా మగా ద్దివసః, తత్క్షణప్రకటితరాగం హృదయ మివ కాదంబర్యాస్త్రపయా పలాయమానమదృశ్యత రవిమండలమ్, పల్లవశయనమివ సంధ్యారాగ మరచయ ద్యామినీ, పరిచారక ఇవ చంద్రమణిశిలాతల మకల్పయ త్ప్రదోషః, అత్రాంతరే చాగత్య ²స్వనియోగ శుశ్రూషాం కుర్వాణా దూరతో దీపి కాధారిణ్యో గంధతైలావసిక్తసురభిగంధోద్గారిణీభి ర్దీపికాభి ర్విరచితచక్రవాళికా బాలికాః పర్యవారయన్, అథ నిర్మలలావణ్యలక్షితాని దీపికాప్రతిబింబాని జ్వలితాని మదనసాయకశల్యానీ వాంగలగ్నాని సముద్వహంతీం నవనిరంతరకలికాచితాం చంపకలతా మివ³చస్థితాం తాం పున ర్వ్యజిజ్ఞపమ్.—'దేవి! ప్రసీద, నార్హస్య ఖేదార్హా హృదయఖేదకారిణం సన్తాప మంగీకర్తుం, సంహర మన్యువేగం, ఏషాఽహ మానాయ చంద్రాపీడ మాగతై' వేతి, అథానేన దేవ నామగ్రహణగర్భేణ మద్వచసా విషాపహరణమంత్రేణ విషమూర్ఛితే వ ఝటిత్యున్మీల్య నయనే సస్పృహం మామవలోక్య 'కః ప్రదేశోఽస్మి' న్నితి పరిజనమపృచ్ఛత్.

అథ ధవళవసనోల్లాసితగాత్రయష్టయో ద్వారప్రదేశప్రవేశసంపిండితాంగ్యః పరశురామశరవివరవినిర్గతా ఇవ కలహంసపంక్తయః కలహంసకలాలాపమధురరవైః ప్రతివచమివ ప్రయచ్ఛద్భి ర్నూపురైః పతత్కర్ణపూరపల్లవోల్లాసితై శ్చాజ్ఞాశ్రవణాయ ధావద్భి రివ శ్రవణై ర్మౌక్తికకుండలాంశుజాలకాని స్కంధదేశనిక్షిప్తాని చామరాణీవ వహంత్యః సమాహతకపోలస్థలై ర్గిరి కుండలై ర్బలా దివ వాహ్యమానా వాచాలై ర్గర్ణోత్పలమధుకరైః 'సమాజ్ఞాపయ' తేతి వ్యాహరంత్యః కన్యకాః సమధావన్, ఆజ్ఞాప్రతీక్షాసు చ ముఖకమలావలోకినీషు తాసు క్రమేణ దృష్టిం పాతయంతీ మరకతశిలాతలే న్యషీదత్, అబ్రవీచ్చ—'పత్రలేఖే! ఖలు ప్రియ మితి బ్రవీమి, త్వా మేవ పశ్యంతీ సంధారయా మ్యేవ జీవిత మహం, తథాపి య దద్యయం తే గ్రహ స్తత్సాధయ న

1 క్షత. 2 స్వం స్వం. 3 తథావస్థితాం.

మీాహితమ్ ఇత్యభిధాయ అంగస్పృష్టనివసనాభరణతాంబూలప్రదాన ప్రదర్శితప్రసాదాతిశయాం మాం వ్యసర్జయత్.

ఇత్యావేద్య చ కించి దివ నమితముఖీ శనైః పున ర్వ్యజిజ్ఞపత్.—'దేవ! ప్రత్యగ్రదేవీ ప్రసాదాతిశయాహితప్రాగల్భ్యా దుఃఖితా చ విజ్ఞాపయామి, దేవేనాప్యేతదవస్థాం దేవీం దూరీకుర్వతా కి మివ మాపన్నవత్సలానామః స్వప్రకృతే రనురూపం కృత' మితి. చంద్రాపీడస్తు తథోపాలంభగర్భం విజ్ఞప్తః పత్రలేఖయా తం చ కాదంబర్యాః స్నేహోక్తిపురస్సరం గంభీరం చ సన్తాపం చ సపరిహాసం చ సాభ్యర్థనం చ సాభిమానం చ సావహేలంచ సప్రసాదం చ సనిర్వేదం చ సానురాగం చ సనిర్విశేషం చ సావష్టంభం చ సకోపం చ సాత్మార్పణం చ ససద్భావం చ సోత్ప్రాసం ను సోపాలంభం చ సానుక్రోశం చ సస్పృహం చ సావధారణం చాపి మధుర మపి దుఃశ్రవం సరస మపి శోకహేతుం కోమల మపి కఠోరం నమ్ర మప్యున్నతం పేశల మప్యహంకృతం లలితమపి ప్రౌఢం ఆలాప మాకర్ణ్యాకర్ణ్య ఉత్ప్రేక్ష్య చ స్తిమితపక్ష్మతయా దుర్విషహదుఃఖబాష్పోపప్లుతాయతాక్షం తన్ముఖం స్వభావధీరప్రకృతిరపి నితరాం పర్యాకులోఽభవత్,

అథ కాదంబరీ శరీరాదివాలాపపద్దైరేవ సహాగత్య యుగప ద్గ్రహీతో హృదయే మన్యునాకణ్ఠే జీవితేన అధరపల్లవే వేపథునా ముఖే శ్వసితేన నాసాగ్రే స్ఫురితేన చక్షుషి బాష్పేణ తుల్యవృత్తిర్భూత్వా కాదంబర్యాః క్షురద్బాష్పవిక్షేపపర్యాకులాక్షరముచ్చైః ప్రత్యువాచ 'పత్రలేఖే! కిం కరోమి అనేన దురాత్మనా దుశ్శిక్షితేన జ్ఞానాభిమానినా పండితమ్మన్యేన దుర్విదగ్ధేన దుర్బుద్ధినా అలీకధీరేణ స్వయంకృతమిథ్యావికల్పశతసహస్రభరితేన అశ్రద్ధధానేన మూఢహృదయేన యద్య దేవానేకప్రకారంశృంగార నృత్యాచార్యేణభగవతా మనోభవేన అంతర్గతవికారావేదనాయ మా ముద్దిశ్య బాలాబలాత్కార్యతే తత్తదేవాదృష్టపూర్వత్వా ద్ధి దివ్యకన్యకానాం రూపానురూపలీలాసమ్భావనయా చ తావతో మనోరథస్య ఆత్మన ఉప

ర్యసహ్యభావనయా చ సర్వం సహజ మేవ ఏత దస్యా ఇతి వికల్పానుశయ డోలాధిరూఢం మాం గ్రాహయ త్యేవ మాదృశస్య దేవ్యా దుఃఖస్య తవ చోపాలంభస్య హేతుతాం నీతోఽస్మి, మన్యే చ మమాపి మనో వ్యామోహకారకోఽపి శాప ఏవాయమ్, అన్యథా అప్రబుద్ధబుద్ధే రపి యేషు న సందేహా ఉపపద్యంతే తే ష్వతిస్ఫుటేషు మదనచిహ్నేషు కథం మే ధీ ర్వ్యాముహ్యేత, తిష్ఠంత్వా తావదతినిసూక్ష్మతయా దుర్విభావ్య వృత్తీని తాని స్మితావలోకితకథితవిహసితలీలాలజ్జాయితాని యాన్య న్యథాఽపి సంభవంతి, చిరానుభూతాత్మకంఠసంసర్గసుభగం హారమిమ మకృతపుణ్యస్య మే తత్ క్షణ మేవ కణ్ఠే కారయన్త్యా కి మివ నావేది తమ్, అపి చ హిమగృహకవృత్తాంత స్తు తవాపి ప్రత్యక్ష ఏవ, తత్కి మత్ర ప్రణయకోపాశఙ్కితయాఽప్యన్యథా వ్యాహృతం దేవ్యా, సర్వ ఏవాయం విపర్యయా న్మమ దోషః, త దధునా ప్రాణై రప్యుపయుజ్య మాన స్తథా కరోమి యథా నేదృశమే కాంతనిష్ఠురహృదయం జానాతి మాం దేవీ' ఇ త్యేవం వద త్యేవ చంద్రాపీడే శాపి నైవ ప్రవిశ్య వేత్రహస్తా ప్రతీహారీ కృతప్రణామా వ్యజ్ఞాపయత్.—'యువ రాజ! ఏవం సమాదిశతి దేవీ విలాసవతీ,'కృతజల్పా త్పరిజనతః శ్రుతం మయా యథా కిల పృష్ఠతఃస్థితా స్థితాఽద్యపత్రలేఖాఽత్ర పునః పరాగ తేతి, నచ మత్త్వ య్యస్యాం చ కశ్చి దపి స్నేహస్య విశేషో విలసతీతి మయైవేయం సంవర్ధితా, అపి చ కాఽపి తవాపి మహతీ వేలా వర్తతే అదృష్టస్య, తదనయా స హైవాగచ్ఛ, మనోరథశతలబ్ధమతిదు ర్లభం త్వన్ముఖకమలావలోకన' మితి.

చంద్రాపీడ స్తు తదాకర్ణ్య చేతస్యకరోత్.—'అహో! సందేహ డోలారూఢం మే జీవితమ్, ఏవ మంబా నిమేషమపి మా మపశ్యంతీ దుఃఖ మాస్తే, పత్రలేఖాముఖేన చైవ మాజ్ఞాపిత మాగమనాయ మే నిష్కారణవత్సలేన దేవీప్రసాదేన, ఆజన్మక్రమాహితో బలవాన్ జన స్నేహః, వాంఛానుకూలం హృదయమ్, అమోచ్యం తావ త్తాతచరణ శుశ్రూషాసుఖం, ప్రమాథీ మన్మథహతకః, హారిణీ గురుజనలాలనా, దుస్సహాన్యుత్కంఠితాని, అనుబంధినీ బాంధవప్రీతిః, కుతూహలి న్యభి నవప్రార్థనా, ముఖావలోకినః కులక్రమాగతా రాజానః, జీవితఫలం

ప్రియతమాముఖావలోకనమ్, అనురక్తాః ప్రజాః, గరీయాన్ గన్ధర్వరాజసుతానురాగః, దుస్త్యజా జన్మభూమిః, పరిగ్రాహ్యా దేవీ కాదంబరీ కాలాతిపాతావహం మనః, విప్రకృష్టమన్తరం హేమకూటవిన్ధ్యాచలయోః' ఇతి. ఏవం చిన్తయన్నేవ ప్రతీహారోపదిశ్యమానపర్యాపత్రలేఖాకరావలంబీ జననీసమీపమగాత్. తత్రైవ చ తమనేకప్రకారజననీలాలన[1]సుఖానందితం చింతితదుర్విషహహృదయోత్కంఠో దివసమనయత్.

ఉపగతాయాం చాత్మచింతాయామివ అంధకారితదశదిశి శర్వర్యాం అనివార్యవిరహవేదనోన్మథ్యమానమానసేషు కలకరుణముచ్చైర్వ్యాహరత్సు చక్రవాకయుగళేషు త్రైజితస్మరశరరసముత్సర్పమాణేషు చంద్రమసోఽభ్యుల్లధూళిధూసరాలోకేష్వగ్రమయూఖేషు విజృంభమాణే కుముదినీశ్వాసపరిమళగ్రాహిణి మంద మందమావాతుమారబ్ధే ప్రదోషానిలే చ శయనవర్తీ నిమీలితలోచనోఽప్యప్రాప్తనిద్రావినోదః హేమకూటాగమనఖేదాన్నిపత్య విశ్రాంతేనేవ పాదపల్లవచ్ఛాయాయాం జంఘానుసారాధిరోహణాలగ్నేనేవ సుసంహతయోరూర్వోః లిఖితేనేవ విస్తారిణి నితంబఫలకే మగ్నేనేవ నాభిముద్రాయాముల్లసితేనేవ రోమరాజ్యామారూఢేనేవ త్రివలీసోపానహారిణి మధ్యభాగే కృతపదేనేవ ఉన్నతవిస్తారశాలిని స్తనతటే ముక్తాస్త్రేనేవ బాహ్వోః కృతావలంబనేనేవ హస్తయోః ఆశ్లిష్టేనేవ కణ్ఠే ప్రవిష్టేనేవ కపోలయోః ఉత్కీర్ణేనే వాధరపుటే గ్రథితేనేవ నాసికాసూత్రే సమున్మీలితేనేవ లోచనయోః స్థితేనేవ లలాటశాలాయామన్వితేనేవ చికురభారాంధకారే ప్లవమానేనేవ సర్వతోదిక్ప్రథప్లావిని లావణ్యపయఃపూరప్లవే మనసా సస్మార స్మరాయతనభూతస్య కాదంబరీరూపస్య.

సముత్పన్నాత్మీయబుద్ధిశ్చ నిర్భరస్నేహార్ద్రచేతాస్తత ఏవ వాసరాదారభ్య తాం ప్రతి గృహీతరత్నోపరికర ఇవ యత్నో యత

1 సుఖాచింతితదుర్విషహహృదయోత్కంఠం.

ఏవ మండలీకృతకుసుమకార్ముకం మకరధ్వజ మస్యాం ప్రహరంత మాలోకితవాన్ తత్ర తత్ర ఏవాత్మాన మంతశ్శేఽర్పితవాన్. ఏవ మమ్లాన మాలతీకుసుమకోమలతనౌ నిర్ఘృణం ప్రహరన్న లజ్జసే ఇత్యుపాలభమాన ఇవ దివస ముత్కంఠాతరలయా [1]స్రుతబాష్పార్ద్రయా దృష్ట్యా కుసుమచాపం క్షణం స్మరశరప్రహారమూర్ఛితాం సంజ్ఞా మివ లంభయితుం తా ముపవనపవనాహృతస్వేదజలలవ ముత్సృజ్య చ దీర్ఘాదీర్ఘాన్నిశ్వాసమారుతాన్. తచ్ఛ్వాసాలంభముదిత ఇవ చ సర్వాంగీణం క్షణమపి న ముమోచ రోమాంచం. సఖ్యా తే హృదయేన వేదనా న వేత్తి తథ్యాన్తరాం ప్రష్టు మివ నియుక్తేన మనసా శూన్యతామధాక్షీత్, తత్ప్రతివార్తాకర్ణనాయేవ చ గృహీతమౌన స్సర్వదైవాతిష్ఠత్. తదాననాలోకనాంక్షిణీవ మిన సర్వ మేవ నాద్రాక్షీత్. చంద్రబింబేఽపి చాస్య దృష్టిర్న్యరమత. తదాలాపపరిపూరితశ్రోత్రేంద్రియ ఇవ న కించి దపర మంతరంగ కర్ణే కృతవాన్. వీణాధ్వనయోఽప్యస్య బహిరేవాసన్, సుభాషితాన్యపి న ప్రవేశమలభంత, సుహృద్వాచోఽపి పరుషా ఇవాభవన్, బాంధవజనజల్పితా న్యపి నాసుఖాయంత భావావగమభీత్యేవ యథాపూర్వం న కస్య చి ద్దర్శన మదాత్. అనవరత ముక్తజ్యాశేనమదనహుంకృతభుజాంతర్దహ్యమానోఽపి గురుజనత్రపయా న సఖ్య స్నిగ్ధతార్ద్రారవిందశయన మభజత్. న సరసబిసలతాజాలాని గాత్రేష్వకరోత్. న జలమౌక్తికక్షోదతారకితాని అజఠరపద్మినీపత్రాణి పార్శ్వేఽప్యకారయత్. న కుసుమపల్లవప్రస్తరరచనామాదిదేశ. నానవరతధారానిపాతోల్లసితశిశిరశీకరాబద్ధదుర్దినం దదర్శాపి ధారాగృహం న మకరందసంతత[2]సంపారశీతలాభ్యంతరాణి హర్మ్యోద్యానలతాభవనాన్యప్యసేవత. న మలయజజలలులితపృష్ఠేషు మణికుట్టిమేష్వప్యలుఠదిచ్ఛయా న తుహినకరనికరసంక్రాంతిహృద్యేషు లలనాకరకలితచంద్రకాంతమణిదర్పణేష్వ ప్యసంక్రామయదాత్మసంతాపమ్. కిం బహునా. నాశ్యానహరిచందనరసచర్చా మప్యాచరణా దదాపయత్.

---

1 అంతర్బాష్పా. 2 సంపాతశీతలా.

ఏవమేవ కేవలం రాత్రౌ దివా చాకృతనిర్వృతినా జ్వలతాఽపి అదహనాత్మకేన దహతాపి అక్షతస్నేహేంధనేన దుఃఖానుభావనా యైవ భస్మసా దకుర్వతా మదనదహనే నాంతర్బహి శ్చ క్వాథ్యమానదేహః శోషమగాత్. ఆర్ద్రీతాం పునః ప్రతిక్షణాధీయమానవృద్ధిం నాత్యాక్షీత్. ఏవం చ నిష్ప్రతిక్రియతయా దుస్త్యజతయా చాతివిసంష్ఠులేనాయాస్యమానోఽపి మదనేనాకారమేవ లోకలోచనేభ్యో రరక్ష న్న కుసుమశరసాయకేభ్యో జీవితం. తనో రేవ తానవమంగీచకార న లజ్జాయాః శరీరస్థితా వే వానాదరం కృతవాన్ న కులక్రమస్థితౌ, ప్రజా ఏ వా న్వరుధ్యంత న మన్మథోత్కలికాః సుఖమేవావధీరయామాస న ధైర్యమ్. ఏవం చాస్య పురః కాదంబరీ రూపగుణావష్టంభాహితప్రాణేన బలవతాఽనురాగేణాకృష్యమాణస్య పశ్చా ద్గురుజనప్రతిబంధదృఢతరేణ మహీయసా స్నేహేన చ వార్యమాణస్య గభీరప్రకృతేః సరిత్పతే రివ చంద్రమసా సుదూర ముల్లాస్యమానస్యాపి మర్యాదావశాదాత్మానం స్తంభయతః కథంకథ మపి కతిపయేష్వపి సహస్రసంఖ్యాయమానే ష్వతిక్రాంతేషు వాసరేషు. ఏకదా రణరణకసకాశాది వాంతరలబ్ధావస్థానో నిర్గత్య బహి ర్నగర్యా స్తరంగసంగశీకరాసారమరుంతి కలక్వణితకలహంసచక్రవాళాక్రాంతసరససుకుమారసైకతాని శిప్రాతటా న్యనుసర న్నాతిదూర మివ చరణాభ్యామేవ బభ్రామ భ్రామ్యంశ్చ [1]రుద్రసుతాయతనే రయే ణాగచ్ఛతః సావష్టంభయా గత్యా త్వరితఖురసంచారా న్ యుజ్యమానాం శ్చ విరళీభవత శ్చ సంఘట్టమానాం శ్చ విశ్లిష్యత శ్చోత్సహమానాం శ్చ లంబమానాం శ్చ పరాపతత శ్చ విచ్ఛిన్నపంక్తివ్యవస్థానాన్ స్ఖలతోఽపి పతతోఽప్యవసీదతోఽపి చ యథాశక్తిసాదిభి రుత్పీడితాన్నిస్సహతయా దూరాగమనఖేద మతిత్వరయా చాగమనకార్యగౌరవమావేదయతో దూరాదే వాతిబహూ నివ తురంగమా నద్రాక్షీత్. దృష్ట్వా చోత్పన్నకుతూహల స్తేషాం పరిజ్ఞానా యాన్యతమం పురుషం ప్రాహిణోత్. ఆత్మనా పుష్యారుదఘ్నేన పయసో త్తీర్య శిప్రాం

1 రుద్రతనయాయతనం.

తస్మిన్నేవ భగవతః కార్తికేయస్యాయతనే తత్ప్రతివార్తం ప్రతిపాలయ న్నతిష్ఠత్.

తత్రస్థ శ్చ కుతూహలా త్తస్మిన్నేవ వాజిబృందే నిక్షిప్తదృష్టిః పార్శ్వస్థితాం హస్తే నాకృష్య పత్రలేఖామవాదీత్.—'పత్రలేఖే! పశ్య య ఏష పురుషః పుర ఏ వార్కకిరణనివారణోల్లాసితయా ప్రేంఖదాలోలంబశిఖయా మయూరపింఛమయ్యా ఛత్రికయా దుర్విభావ్యవదనోఽశ్వవారో జ్ఞాయతే కేయూరకోఽయ మితి' యావత్తయా సహైవం నిరూపయత్యేవం తావత్తస్మాత్ ప్రహితపురుషా దుపలబ్ధాత్మావస్థానం దృష్టిపథ ఏవావతీర్య కురంగమా దాపతంతం దూరాత్ ద్రుతాగమనధూళీధూసరశ్యామీకృతశరీరం పరివర్తిత మివేతరాకారేణ ఉజ్ఝితాంగరాగసంస్కారమలినే నేవ వపుషా విషాదశూన్యేన ముఖే నాంతర్దుఃఖసంభారపిశునయా చ దృష్ట్యా దూరత ఏవాపృష్టామపి కష్టాం కాదంబరీసమవస్థామావేదయన్తం కేయూరకమద్రాక్షీత్. దృష్ట్వా చ దర్శితప్రీతి 'రే హ్యేహీ' త్యాహూయ ససంభ్రమప్రణయప్రణతోపసృతమతిదూర ప్రసారితాభ్యాం దోర్భ్యాంపర్యష్వజత తమ్. ఉపసృత్య పునః కృతనమస్కారే తస్మి న్నానామయప్రశ్నవచసా సంవర్ధ్య సర్వానేవ తత్సహాయా న్పురఃస్థితం పునఃపునస్సస్పృహ మాలోక్య కేయూరకమవాదీత్.—'కేయూరక! త్వద్దర్శనే నైవ భద్రం దేవ్యా స్సపరివారాయాః కాదంబర్యా ఇ త్యేత దావేదితమ్, ఆగమనకారణ మపి విశ్రాంత స్సుఖితః కథయిష్యసీ' త్యుక్త్వా నమ్భ్రాంతాగతారోహకఢౌకితాం కరిణీమారుహ్య 'కుతోఽస్య జనస్య సుఖ' తే త్యభిదధాన మేవ కేయూరకం పృష్ఠతః కృత్వా పత్రలేఖాం చారోప్య స్వభవన మయాసీత్. తత్ర చ నిషిద్ధాశేషరాజలోకప్రవేశః ప్రవిశ్య వల్లభోద్యానం సపరివారేణ కేయూరకేణ సహో త్తామ్యా చేతసా అచేతిత మేవ దివసకరణీయం నిర్వర్తయామాస. నిర్వర్త్య చ పత్రలేఖాద్వితీయః సదూరోత్సారితపరిజనః కేయూరక మాహూయా బ్రవీత్. 'కేయూరక! కథయ దేవ్యాః కాదంబర్యాః సమదలేఖాయాః మహాశ్వేతాయా శ్చ సందేశమ్.'

ఇత్యభిహితవతి చంద్రాపీడే పురః సప్రశ్రయముపవిశ్య కేయూరకోఽభ్యవాదీత్.—'దేవ! కిం విజ్ఞాపయామి?, నాస్తి మయి సందేశలవోఽపి దేవ్యాః కాదంబర్యాః మదలేఖాయాః మహాశ్వేతాయా వా, యదైవ పత్రలేఖాం మేఘనాదాయ సమర్ప్యాఽఽగతేన ప్రతినివర్త్యమయాఽయం దేవ స్యోజ్జయినీగమనవృత్తాంతో నివేదితః తదైవోర్ధ్వం విలోక్య దీర్ఘ ముష్ణం చ నిశ్వస్య సనిర్వేద మేత దిత్యుక్త్వోత్థాయ మహాశ్వేతా పున స్తపసే స్వ మే వాశ్రమపద మాజగామ, దేవ్యపి కాదంబరీ ఝటితి హృదయే [1]అయోఘనే నే వాభిహతా హ్యతర్కితాపతితకుసుమాశనినేవ మూర్ధ్ని తాడితా అంతఃపీడాకూణితనిమీలితేన చక్షుషా మూర్ఛితేవముషితేవపరిభూతేవ వంచితేవ చోన్మత్తేన చాంతఃకరణేన నావిదితమహాశ్వేతాగమనవృత్తాంతా చిర మివ స్థిత్వోన్మీల్య నయనే విలజ్జే [2]వలజ్జితేవ విస్మృతేవ విస్మయ స్తబ్ధదృష్టిర్మహాశ్వేతాయాః కథయేతి సాసూయ మివ మా మాదిశ్య మదలేఖాయాం పున ర్వలితముఖీ సవిలక్షస్మితం 'మదలేఖే! అస్తి కేన చి దపరే ణైతత్ కృతం కరిష్యతే వా యత్కుమారేణ చంద్రాపీడే' నేతి ఏవమభిదధతీ ఉత్థాయ నివారితాశేషపరిజనప్రవేశా శయనీయే నిపత్యోత్తరవాససో త్తమాంగమవకుంఠ్య నిర్విశేషహృదయవేదనాంమదలేఖా మప్యనాలపంతీ సకల మేవ తం దివసమస్థాత్, అపరేద్యు శ్చ ప్రాత రే వోపసృత్య మా మేవం దృఢతరశరీరేషు [3]ధ్రియమాణేష్వేవ 'భవతు అహ మీదృశీ మవస్థా మనుభవా' మీ త్యుపాలభమానేవ 'న మే భవద్భిః పార్శ్వవర్తిభిః కార్య' మితి నిర్భర్త్సయంతీవ 'కిం మే పురం స్తిష్ఠ' నీ త్యంతర్మన్యువేగేన తర్జయంతీవ చ బాష్పపూరోద్రేకోత్కంప పర్యాకులయా దృష్ట్యా చిర మాలోకితవతీ, తథా దృష్టశ్చ తయా దుఃఖితయా దేవ్యా ఆదిష్ట మేవ గమనాయాత్మానం మన్యమానోఽహ మనివేద్యైవ దేవ్యై దేవపాదమూల ముపాగతోఽస్మి, త చ్చ దేవైక శరణజనజీవితపరిత్రాణాకులమతేః కేయూరకస్య విజ్ఞాపనాకర్ణనావధానదానేన ప్రసాదం కర్తుమర్హతి దేవః,

1 ద్రుఘణేనేవ. 2 లజ్జి తేవ. 3 మ్రియమాణేష్వేవ.

దేవ! శ్రూయతాం, యదైవ తే ప్రథమాగమనేనామోదినా మలయానిలేనేవ చలితం సముత్తమేన తత్కన్యకాలతావనం తదైవ సకలభువనమనోభిరామం వసంతే సహాలోక్య వసంత మివ రక్తాశోకస్తబకలక్షా మివాసాధారణ మకరకేతన స్థానమ్ ఇదానీం తు మహాంత మాయాస మనుభవతి త్వద్విరహే . దంజరీ, తస్యా హి దినకరోదయా దారభ్య దివసకరకాన్తోపలానలస్యేవ నిశ్శబ్దస్యాపవర్తిత స్యాధా మస్యాభస్మనః ప్రజ్వలతో మారదహనహుతభుజో నపరిజనకరకమలకలిత కోమలపల్లవలాస్యలీలయా ప్రసరభాగః, నానుత్తాలతాళవృంతవాంత జలజడసీకర కాసారసేకేన నివృత్తిః, న నవసహారిచందనపంకచ్ఛటాచ్ఛురణేన ఛేదః, న విగళితముక్తాఫలజాలకాపటలో [1]ద్ధూననేన వ్యుపరమః, నోత్కలిత [2]యంత్రమయకలహంసముక్తాంబుధారేణ ధారాగృహేణ ప్రశమః, యథా యథా చలితజలయంత్రవిగళితాభి రతిశిశిరశీకర నికరతారకితాభి రంబుధారాభి రాహన్యతే తథా తథా వైద్యుతానలసహోదర ఇవ స్ఫురతి మదనానలః, సుతరాం చ శిశిరః కుంద కళికాకలాపమంజరీ మివ వికాసయతి స్వేదజలలవపులకసంతతి ముపచారః, చిత్రం చేదం, మకరకేతుహుతభుజః దహ్యమానేన మగ్నిశౌచ మంశుక మివ సితరాగ నిర్మలీభవతి లావణ్యమ్, మన్యే చ మృదుస్వభావ మపి జల మివ ముక్తాఫలతా ముపగతం కఠినీభవతి ఉత్కంఠితం హృదయ మబలాజనస్య, యత్తాదృశే నాతిసంతాపే నాపి న విలీయతే, బలవతీ ఖలు వల్లభజనసంగమాశా య త్తథావిధ మప్యనుభవవేదనావిహ్వలితప్రాణ మతికష్టం ప్రాణ్యతే, కిం కరోమి?, కథయ కథం కథ్యతే? కయా వృత్త్యా వర్ణ్యతే? కీదృశే నోపాయేన ప్రదర్శ్యతే? కేన ప్రకారే ణావేద్యతే? కయా యుక్త్యా ప్రకాశ్యతే? కతమయా వేదనయోపమీయతే? బలవతీ తదుత్కంఠా, స్వప్నేషు విగళితచేతనాః స్ఫుటం ప్రాణినః, ప్రతిదినం దృశ్యమానోఽపి య న్న పశ్యసి తాదృశీ మవస్థామ్, ప్రచండదినకరకిరణసహస్రాతపసహాని కమలాని శయనీకృతాని మ్లాని ముపనయంత్యా దివసకరమూర్తి రపి నిర్జితా తయా నిజోష్మణా, నిష్కరుణేన చాకారణవామేన కామేన మథ్యమానా

1 ద్ధూలనేన, 2 యంత్రమయ.

తా స్తా శ్చేష్టాః కరోతి, తథా హి:—సాసోఢమదనవేదనే త్వ మతి కఠినే మనసి నివసతీతి మృదుని కుసుమశయనే కథ మపి సఖీజనేన పాత్యతే, కుసుమశయనగతా చ సంతాపగళితైశ్చరణతలాలక్తకలవపాటలితై శ్చ్యుతైః శయ్యాకుసుమైః కుసుమశరేణ శరతా ముపనీతైః సరుధిరై రివ హృదయా త్పతితై ర్దూయతే ముహు ర్జనయంతి సఖీనాం, సర్వాంగీణ మనంగశరనివారణాయ కవచ మివ భవద నుస్మరణరోమాంచ ముద్వహతి, రోమాంచనికుచయుగళే శ్వాసగళిత మంశుకం నిదధానా త్వత్పాణిగ్రహణతృష్ణయా కంటకశయనవ్రతలీలా మివ దక్షిణం కరకమల మనుధావయతి, వామం తు వామకపోలభరజడాంగుళి ముల్లసల్లోలపద్మరాగవలయప్రభాంశురజ్యమానం జ్వలితమదనహుతాశనవిప్లుష్యమాణ మివ హస్తకమలం విధునోతి, నళినీదళవ్యజనపవనవిక్షిప్యమాణకర్ణకువలయదళం వదన మజస్రస్రవదశ్రుభయపలాయమానలోలలోచన మివ బిభర్తి, ప్రతిక్షణం క్షామతాం వ్రజంతీ న కేవలం మంగళవలయం పతనభయేన డోలాయమానం హృదయ మపి ముహుర్ముహుః పాణిపల్లవేన రుణద్ధి, శిశిరవారిక్షోదక్షారిణ్యా లీలాకమలమాలికయేవ వపుషినిహితయా సఖీజనహస్తపరంపరయా పరిక్లామ్యతి, తథా చరణయుగళేన రశనాకలాపం నితంబవిస్తారేణ మధ్యభాగం సంగమాశయా హృదయం హృదయేన భవంత మురసా బిసినీపలాశప్రావరణం కంఠేన జీవితం కరకమలేన కపోలపాళీం త్వదాలాపేవాష్పపాతం లలాటఫలకే చందనలేఖికా మంసేన వేణీ మధునా ధారయతి, త్వద్దిదృక్షయా విఘటమానం హృదయ మభివాంఛతి, గోత్రస్ఖలితే నేవ జీవితేన లజ్జతే, ప్రియసఖ్యేవ మూర్ఛయా మనసి ముహు ర్ముహుః స్పృశ్యతే, పరిజనేనేవ చ రణరణకేన పరవశా కుసుమశయనా దుత్థాప్యతే, పరిచారికయే వార్త్యా గ్రస్తాంగీ సంచార్యతే, ముహుః పవనప్రేంఖోలిత ముత్కంఠావ్యాజనపల్లవభంగభయకంపిత మివ లతామండప మధివసతి, ముహుః సశోకేశకళికం బిసవలయసంరక్షణరచితాంజలిపుట మివ స్థలనళినీవన మధిశేతే, ముహురుద్బంధనభయా దివ నిరంతరకిసలయాచ్ఛాదితలతాపాశ ముద్యాన మాసేవతే, ముహు ర్నిపతదవిరతరోదనాతామ్రనయనప్రతిబింబం

ప్రస్తరాస్తరణత్రాసనిమజ్జత్కమలమివోపవనసరోజలమవగాహతే, తస్మాదుత్థాయ తమాలవీథీ ముపైతి, తస్యాం శాఖామవలంబ్యోర్ధ్వభుజలతానిహితనిమీలితలోచనవదనా చంపకదళమాలికోద్బద్ధదేహాశంకా ముత్పాదయంతీ ముహూర్తం విశ్రమ్య సంగీతకగృహమావిశతి, తతో మధురమురజరవలయలలితలాస్యలీలయో ద్వేజ్యమానా మయూరీవ ముక్తవారిధారం ధారాగృహ మభిపతతి, తతోఽపి ఘనజలధారాశీకరపులకితకాయా కదంబకలికేవ కంపమానాశుద్ధాంతకమలినీతీర ముపసర్పతి, తస్మాచ్చ భవనకలహంసరవ మసహమానా ప్రస్థితా తత్కాలావతారితనూపురయుగళా నిపుణప్రేక్షా మివ క్షామతా మభినందతి, వలయరచనాగ్లాయితమృణాళకుపితై రివభవనవాపీచక్రవాకమిథునైః కూజితేన ఖిద్యతే, శయ్యావిలాసమృదితకుసుమసంచయా మర్షితై రివ ప్రమదవనమధుకరకులై ర్విధుతే నోద్వేజ్యతే, నిర్భ[1]రోత్కర్షగీతనిర్జితరవరోషితై రివాంగణసహకారపికబృందైః కలకలేనాకులీక్రియతే, మదనపాండుగండ పరిభూతగర్భపత్త్రికాంతిభిర్విద్ధేవోద్యానకేతకీసూచిభి రుద్భూతవేదనా భవతి, ఏవం ప్రాయైశ్చ మదనదుశ్చేష్టితాయాసైః పరిణామ ముపైతి దివసః.

చంద్రోదయే చాస్యా స్తిమిరమయీ వాపైతిధృతిః, కమలమయమివ దూయతే హృదయం, కుముదమయ ఇవ విజృంభతే మకరకేతనః, చంద్రకాంతమణిమయ మివ ప్రస్ఫురతి నయనయుగళమ్, ఉదధిజలమయానీవ వర్ధంతే శ్వసితాని, చక్రవాకమయా ఇవ విఘటంతే మనోరథాః, శీతజ్వరాతురేవ మణికుట్టిమోదరసంక్రాంతస్య తుషారకిరణమండలస్యోపరి వేపథువిలులితతరళాంగుళినికరం కరయుగళం ప్రసారయంతీ శశినః సంతాప మనక్షరం కథయతి, సీత్కారేషు దశనాంశువ్యాజేన మన్మథశరనిర్జితహృదయప్రవిష్టానిందుకిరణానివోద్గిరతి, వేపథుషు వ్యజనీకృతకదళీదళకంపోపదేశ మివ గృహ్ణాతి, విజృంభికాసు కంఠనాళాగతజీవితనిర్గమమార్గ మి వోపదిశతి, గోత్రస్ఖలితవిలక్షస్మితేషు హృదయనిపతితమదనశరకుసుమరజ ఇవ వమతి, బాష్పమోక్షేషు

1 రోత్కంఠా.

స్థూలాశ్రుసంతానశ్రేణికావాహినీ నిర్మీయత ఇవ. శశిమణిదర్పణేషు విస్ఫురితానేకప్రతిబింబనిభేన శతధేవ విదళతి, కుసుమశయనేషు పరిమళ లాలసాగతాళిమాలాకలితా ధూమాయత ఇవ, కదలీప్రస్తరేషు కింజల్కరజఃపుంజపింజరితా జ్వలతీవ. స్వేదప్రతీకారేషు విశదకర్పూర క్షోదధూళిధూసరితా భస్మీభవతీవ. న విజ్ఞాయతే కిం మృగతృష్ణా కిం విలాసేన కిం మన్మథేన సంగీతకమృదంగధ్వనితేషు కేకాశంకయా ధారాగృహమత్తకలాపిమయూరముఖాని స్థగయతి, దివసావసానేషు విశ్లేషభీతా మృణాళసూత్రైశ్చిత్రభిత్తిలిఖితాని చక్రవాకమిథునాని సంఘట్టయతి, చింతాంతరాళేషు మణిప్రదీపానవతంసోత్పలైః స్థగయతి, ఉత్కంఠాలేఖేషు సంకల్పసమాగమాభిజ్ఞానాని లిఖతి, దూతీసంప్రేషణేషు స్వప్నాపరాధోపాలంభాన్ సందిశతి.

అపి చ, తస్యాశ్చందనపరిమళ ఇవ దక్షిణానిలేన సహ సమాగచ్ఛతి మోహః, చక్రాహ్వాలాప ఇవ నిశయా సహోపతతి ప్రజాగరత్రాసః, ప్రతిరుతానీవ వలభీకపోతకూజితైః సహావిర్భవంతి దుఃఖాని, మధుకర ఇవోపవనకుసుమామోదేన సహోపసర్పతి మరణాభిలాషః, తథా చ జలకణికేవ పద్మినీపలాశస్థితా కంపతే, ప్రతిచ్ఛాయేవ స్ఫటికోపలసలిలమణిదర్పణకుట్టిమతలేషు దృశ్యతే, నళినీవ శశికరస్పర్శేన [1]మ్లానయతి, హంసీవ సరసమృణాళికాహారవ్యతికరేణ జీవతి, శరదివ కుముదకువలయకమలసంపర్కమనోహరగంధవహా సకుసుమబాణా చ విజృంభతే, చంద్రమూర్తిరివ కమలప్రకరస్ఖలితపాదపల్లవా సంచరంతీ నిశాం నయతి, కుముదినీవ రజనీకరకిరణకృతప్రజాగరా దివసమలీకనిద్రయాతివాహయతి.

మురరిపుజలశయనలతేవ మందోచ్ఛ్వసితశేషా నిమీలితలోచనా కిమపి చింతయతి, మలయనిమ్నగేవ సరసహరిచందనకిసలయలాంఛితేషు శిలాతలేష్వభిపతతి, కుందకళికేవ తుషారసిక్తపల్లవవర్తినీవ నానిలేనాయాస్యతే, భుజంగీవాసహ్యసంతాపాలింగితచందనశాఖాశిఖరకుంతకులకోలాహలేన తామ్యతి, హరిణీవ కేసరికా

1 మ్లాయతి,

నసం పరిహరతి, కుసుమఘటితశిలీముఖమనోహరా న్మదనచాపా దివ ప్రసూదవశా త్త్రస్యతి, జాన కీవ పీతర క్తేభ్యో రజనిచరేభ్య ఇవ చంప కా[illegible]కేభ్యో బిభేతి, ఉషేవ స్వప్నసమాగమేనాపి కృతార్థతా మేతి, [illegible] లక్ష్మీ [illegible]నుదిన [illegible] భవతి సర్వథా తస్యాః కం [illegible]సూని వలయ[illegible] [illegible]కనలినీ[illegible] క్షిపచ[illegible] [illegible]నేనో పనసకుసుమాని అనవరతమోక్షేణ మదిరాల[illegible]భాని నిశ్శేషం క్షీణాని. కిం బహునా?, సంప్రతి తస్యా స్త్వన్నామా సూచితః సఖీజనః - త్వత్సంబద్ధానికథాస్వనస్తాని - త్వత్ప్రేమాగమోపాయా స్త్వామినః సర్వే సమవాయాః - త్వన్నా[illegible]త్సవాః - భవత్కథారసాః సర్వప్రశ్నాః - త్వద్వృత్తాంతముఖరః పరిజనః - త్వదాలాపనిర్మితాః సర్వవినోదాః త్వదాకారమయ శ్చిత్రకలాభ్యాసః - త్వదుపాలంభగర్భాః మాగధీమంగళగీతయః - త్వద్దర్శనపునరుక్తాః స్వప్నాః - త్వత్ప్రేషితసర్వా మదనజ్వరదాహవిప్రలాపాః - త్వన్నామగ్రహణైకోపాయగమ్యప్రబోధా మోహమహావేగాః.'

ఇత్యావేదయంతం చ కేయూరక ం——'భవతు సంప్రతి సకలో౽వ్యాతః పరం శ్రోతు'మి త్యామీలనదత్తసంజ్ఞేవ కాదంబరీవ్యథాశ్రవణవేదనాసంభవానుకంపయేవ చంద్రాపీడ మాక్రమంతీ మూర్ఛా న్యవారయత్. న తు పున రవస్థానివేదనపరిసమాప్తిః.

తథా మూర్ఛానిమీలిత శ్చ తా మేవానుధ్యాయ న్నివ ససంభ్రమప్రతిపన్నశరీరేణ కేయూరకేణ సంభావితతాలవృంతయాచ పత్రలేఖయా అనుభావ్యార్ద్రసజ్జయాచ నియత్యా సంజ్ఞాం లంభిత శ్చంద్రాపీడః స్వకృతపీడాపరాధేన భీత మివ విలక్ష మివ నిభృతస్థితం కేయూరక మంతర్బాష్పోపరుధ్యమానకంఠః కి మపస్ఖలితాక్షరం ప్రత్యువాచ.—— 'కేయూరక! యేన ప్రకారేణైవ మేకాంతనిష్ఠురహృదయా మాత్మ న్యనుత్పన్నానురాగ మేవ మాం సంభావ్య దేవ్యా కాదంబర్యా పున ర్దూరీకృతమదాగమనసంభావనయా న త్వం మాగమనాయాదిష్టో న సందిష్టం వా కించి న్మహాశ్వేతయా సముపహృతానుబంధయా మదలేఖయా వా త్వన్ముఖేన నోపాలబ్ధో౽స్మి తథా మయి పత్రలేఖయా

సర్వ మాఖ్యాతం, తదభిజాతతయా మహానుభావత్వా దుదారతయా సమానశీలతయా దక్షిణతయా చైకాంతపేశలతయా చ స్వభావస్యాత్మాన మాత్మనా చ న కలయతి దేవీ కాదంబరీ చంద్రమూర్తేరాలోకేనాపి నిశ్చేతనస్య చంద్రకాంతాఖ్యస్య పాషాణఖండ స్యార్ద్రీభావోపగమన మే వాయుక్తం న పున స్తత్కరాకర్షణం, నితరాం పక్షపాతినోఽపి చ మధుకరస్యాభిగమన మే వాధీనం, మకరందలాభే తు కలికాశ్రయిణీజృంభి కైవ ప్రభవతి. దివససంతాపాక్లాంతేన చ ఉన్ముఖితా కుముదాకరేణ కరణీయా, వికాసస్తుతి న పున స్తం జ్యోత్స్నాభిరామా రజ న్యేవ, నిర్భర మంతః సరసతాయాం సత్యా మపి మధుమాసలక్ష్మీపరిగ్రహా ద్వినా పల్లవానురాగదర్శనస్య కృతే కిం కరోతు పాదపః, తత్ర దేవ్యాః కాదంబర్యా ఏవాజ్ఞా అపరాధినీ, యయా అధరస్పందితమాత్రప్రతీక్ష్యే పురఃస్థాయిని దాసజనే నిష్కరుణతయాత్మాన మవ్యాపారయంత్యా సుఖపరిపన్థినీ దుఃఖదానైకనిపుణా పరహృదయ పీడాన పేక్షిణీ లజ్జాపేక్షితా న జీవితసందేహదాయినీ దేవ్యాః సమవస్థా, అథ వా దేవ్యాః పరిజనస్యాపి కోఽయ మేవంవిధో వ్యామోహః, య దనిచ్ఛం త్యపి బలా దసౌ న వ్యాపారితా, కీదృశీ చరణతలప్రతిబద్ధస్య దాసజనస్యోపరి లజ్జా, కీదృశం వా గౌరవం కో వానురోధః, అవిశ్వ స్తచిత్తతా వా కేయ మీదృశీ, య దేవ మాత్మనః శిరీషపుష్పకోమలస్యే య మతిదారుణా పీడాఙ్గీకృతా న కృతార్థో మే మనోరథః, అథ వా క్రమాగత మంతర్ధానం వామలోచనానాం విశేషతో పరిత్యక్తనిశ్శేషబాలభావానా మనతిప్రబుద్ధముగ్ధమనసిశయానాం కన్యకానాం, లజ్జా న పారితా నామాస్మిం జనే పరిత్యక్తుం దేవ్యా, మదలేఖా తు ద్వితీయం హృదయ మస్యాః, తయా కి మేవమహార్యసంయమధనై ర్మునిభిరప్యసంరక్షిత హృదయాపహారేణా నిగ్రాహ్య చార్యేణ శుచిభిరప్యపహార్యస్పర్శేనాబహిష్కార్యచండాలేన భస్మీకృతాపర్యవసానప్రాణిసహస్రేణానిర్వాప్యశ్మశానాగ్నినా సర్వదోషాశ్రయేణాశరీరవ్యాధినాయూపాపహారిణా అకాండవ్యాధేన మర్మభేదినాఽలీకధనుర్ధరేణ సద్యః ప్రాణాపహారతస్మే ణాకాలమృత్యునా అనిరూపితస్థానాస్థానప్రవర్తినాపరోపకారకృతార్థేన హృదయవాసినా పరప్రత్యయేన స్వామో

వినా కామేన దురాత్మనా ఆయాస్యమానం దేవీశరీర ముపేక్షితం, కిమితి తత్రత్యస్యైవ మే కర్ణే నావేదితమ్?, అధునా శ్రుత్వాపి దినసహస్రగమ్యేఽధ్వని కిం కరోమి?, మలయానిలాహతలతాకుసుమపాతస్యాప్యసహాం సుకుమారశరీరాం, వజ్రసారకఠినహృదయై రస్మద్విధై రపి దుర్విషహస్మరానలే, న జ్ఞాయతే నిమేషేణైవ కిం వా భవతీతి, ప్రాయేణ చ దేవ్యాప్యనుభవనీయ ఏ వాయ మర్థః, యథా చాస్య దుర్లక్ష్యైకదానవ్యసనినో దుర్ఘటఘటనాపండితస్య యత్కించనకారిణో నిష్కారణకుపితస్య హతవిధేః సర్వతో విసంష్ఠులం సమారంభం పశ్యామి తథా జానామి నైతావతా స్థాస్యతీతి, అన్యథా క్వ నిష్ప్రయోజనాశ్వముఖమిథునానుసరణామానుషభూమిగమనం? క్వ చ తత్ర తృషితస్యాచ్ఛోదదర్శనం?, క్వ తత్తీరే విశ్రాంత స్యామానుషగీతధ్వనే రాకర్ణనం?, క్వ తజ్జిజ్ఞాసాగతస్య మహాశ్వేతావలోకనం?, క్వ తత్ర తరళికయా సహ తవాభిగమనేన మద్గమనప్రస్తావః?, క్వ మహాశ్వేతయా సహ హేమకూటగమనం?, క్వ తత్ర దేవీవదనదర్శనం?, క్వానురాగోత్పత్తి రస్మిన్ జనే దేవ్యాః?, క్వ వా అపరిపూర్ణమనోరథస్యైవ మే పితు[1]రనునీయ గమనాజ్ఞా తత్సుదూర మారోప్య పాతితా వయం ఖల్వనేనాకార్యకారిణాస్మత్కర్మబలనియోగదక్షేణ దగ్ధవేధసా, తథాపి దేవీం సంభావయితుం ప్రయతామహే.'

ఇత్యభిదధత్యేవ చంద్రాపీడే 'సితరామయ మనే నైవ కాదంబరీవృత్తాంతేనసంతాపిత స్తత్కిమపర మహ మేన మాత్మతేజసానసంతాపయామి' ఇత్యుత్పన్నదయ ఇవ భగవాం స్తిగ్మదీధితి రుత్తప్తకనకద్రవస్ఫులింగపింగలద్యుతి దిగ్వికీర్ణధూర్జటిజటామండలానుకారి సంజహార కరసహస్రమ్. అస్తానుసారేణ చరవే ర్వాసరోఽపి యథోచ్ఛ్రితతరుశిఖరావలంబినో రక్తాతపచ్ఛేదా నాకర్ష న్నపససార. క్రమేణైవ సంజాతకరుణానుబంధయేవ సంధ్యయాఽప్యుపరిజాలార్ద్రపటఇవ ప్రసార్యమాణే స్వరాగపటలే నిశాగమే నాప్యేవ మస్య శూన్యతా విక్లబస్య మాభూద్దర్శన మిత్యాప్తే నేవ సర్వతో నీలీపరిలంబమానాయా మివభ్రా

1 రలంఘనీయా గమనాజ్ఞా.

మ్యమాణాయాం తిమిరలేఖాయాం కమలేష్వపి దుఃసహత్వాచ్ఛోషహారిణః సంతాపస్యాల్పకల్పనాభీతేష్వివ సంకుచత్సు కుముదేష్వపి శుచిస్వభావతయాఽఽర్ద్రాశ్రేష్విష శయనసంపాదనాయేవాహమహమికయోద్దలత్సు చక్రవాకేష్వపి సహచరీవిరహవిధురేషు కాదంబరీసమీపగమనోపదేశదానాయేవ సకలకరుణముచ్చైః ప్రస్మహారుస్హారవైర్వ్యాహరత్సు చంద్రమస్యపి భగవతి సమస్తభువనైకాతపత్రే సుధారజతకలశే పూర్వదిగ్వధూవదనచన్దనతిలకే గగనతలలక్ష్మీలావణ్యమహాప్రదేశే సకలలోకాహ్లాదకారిణి సుధాలిప్తైః కరైరివ స్పృష్ట్వే ముచ్ఛ్వాసహేతునా తం జ్యోత్స్నాజలేన చ సిక్త్వ ముదయగిరిశిఖర మారూఢే ప్రౌఢే ప్రదోషసమయే చంద్రాపీడ స్తస్మిన్నేవ వల్లభోద్యానే చంద్రాతపస్పృష్టదర్శితవిశదజలలవోద్భేదహారిణి చంద్రమణిశిలాతలే విముచ్యాంగాని చరణసంవాహనోపవృతం కేయూరక మవాదీత్.—'కేయూరక! కిం మాకలయసి, యావత్ వయం పరాపతామస్తావత్ ప్రాణాన్ సంధారయిష్యతి దేవీ కాదంబరీ, పారయిష్యతి వా తాం వినోదయితుం మదలేఖా, ఆగమిష్యతి వా తత్సమాశ్వాసనాయ మహాశ్వేతా, మత్పరిచయోద్వేజితా ప్రతిపత్స్యతే వా శరీరస్థితయే తయోః రభ్యర్థనాం, ద్రక్ష్యామి వా పున స్తస్యాః స్మేరస్పృక్కోణాపాంగ మాలోలతారక మత్రస్తహారిణశాబకాయతేక్షణం ముఖ'మితి.

స తు వ్యజ్ఞాపయత్.—'దేవ! ధైర్యం సమవలంబ్య గమనాయ యత్నః క్రియతామ్, తిష్ఠతు తావ దాసన్నవర్తీ సఖీజనః పరిజనో వా, తస్యా హి త్వదాలోకనే చ్ఛైవ స్వేచ్ఛయా నిమేషితుమపి నదదాతి, సమాగమాశయైవావష్టబ్ధం హృదయం, శ్వసిత మేవ ముఖే వహితం, రోమాంచ ఏవ క్షణ మపి శరీరం న ముంచతి, దివానిశం బాష్ప ఏవ లోచనపథస్థాయీ, ప్రజాగర ఏవ రాత్రావపి దత్తదృష్టిః, అరతి రేవ న ఏకాకిన్యాః క్షామ్య త్యవస్థానం, జీవిత మేవ కంఠస్థానా న్నాపసరతి'.

ఏవం వదంత మేవ మాదిదేశ విశ్రాంతయే కేయూరకమ్. ఆత్మనాపి గమనచింతాం ప్రావిశత్. యది తావ దకథయిత్వా అనిపత్య

చరణయో రనాప్రాప్తాః శిరసి అగృహీతాశిషః సహసా [1]ఉచ్ఛృంఖలిత ఏవ తాతే నాంబయా వక్తవ్యం మహాపరాధస్య గచ్ఛామీతి? గతస్యాపి మమ కుతః సుఖం? కిం శ్రేయః? కుతో వా ఫలావాప్తిః?, కీదృశీ వా హృదయనిర్వృతిః?, అథవా తిష్ఠతు తావ దియ ముత్తరకాలాగామినీ చింతా, అపక్రమ్య గత ఏవ కథమహమ్?, యత్తాతేన [2]దుస్తారసమరార్ణవోత్తరణమహాసేతుబంధాత్ అవంధ్యవాంఛితఫలదానకల్పద్రుమాదహితవిక్రాంతి యశోనిష్కాంతిద్వారా ద్గళదండావశేషభువనోత్తంభనస్తంభాత్ స్వభుజా దవారోప్య మయ్యేవ రాజ్యభారః సమారోపితః, తదనాఖ్యాయ ఏవ మపి నిర్గతే మయ్యనన్యం అపరిమితకరితురగరథగమన సంక్షోభితపదాతపత్రైః నానాలోకపల్లికాకాననాకులీకృతభాస్వద్గభస్తిభి రూర్ధ్వత్రియమాణానేకశాతపత్రమండలచ్ఛాయాస్తరితవాసరవ్యతికరైః అతిబహుళకేణావ్యపహారవిశ్ఛాయాపూరితభువనకుహరైః పూరైః ప్రస్మృతజనవాజిభి రనునంనాఘనగన్ధవేతండప్రాయసాధనైః శ్రాంతైరపి బుభుక్షితైరపి అకృతకర్తిలాంబె పదయోరాధే రష్టాభ్యో దిగ్భ్యః రాజభిరవశ్య మనుధావితవ్యమ్ కిం తేషు తాత్ సేవాపరా రాజానః, సుఖపరిభుక్తాః ప్రజా అపి తాతస్య హస్తేరితిక్త క్రపుత్రరాజానా పృష్ఠతో [3]లగిష్యంతీతి మే చేతసి చింతా. అపి చ తాతస్యాపి కో పరోఽస్తి యస్మి న్మదీయం స్నేహం సంక్రమయ్య మయ్యపక్రాంతే యాతు కిమనేన గతేన వా ఇత్థం విచయః కోఽపితోఽవష్టంభం కృత్వా స్థాస్యతి, కస్య వా పరస్య ముఖ మాలోకయంతీ సుఖాయమానహృదయా మత్ప్రీత్యానయనాయ కృతార్తప్రలాపా న తాత మేవాకులీకరోత్యంబా, తాతే చ పృష్ఠతో లగ్నే అష్టాదశద్వీపమాలినీ మేదిన్యేవ లగ్నా భవతి, తదా మయా క్వ గతం?, క్వ ప్రస్థితం?, క్వ విశ్రాంతం?, క్వ యాతం?, క్వ భుక్తం?, క్వాపసృతం?, క్వాత్మా మయా గోపయితవ్యః?, సమాసాదితేన వాఽత్ర కథం మయా వదనం దర్శయితవ్యం?, పృష్టేన వా కి ముత్తరం దాతవ్యమ్?, అథాపి కథం చి ద్దైవనియోగాన్నిఃసృతోఽస్మి, తథాఽపి అనాయాసనీయం తాత మేవం మహీయ

1 అనుత్సంకలిత. 2 దుస్తరాహవార్ణవో. 3 లగంతీతి.

స్యాయాసే తాతప్రసాదా దదృష్టదుఃఖా మంబాం వా నిజాపక్రమణ శోకార్ణవే పాతయామి కిం కృతం భవత్యపుణ్యవతా, అపి చ స బహు దివసప్రవాసోపశ్రాన్తః స్కన్ధావారో౽పి మే అద్యాపి న పరాపతతి, తేనాపరసంవిధానా దర్ధపథా దేవ నివృత్య పున ర్ధావితవ్యమ్, అథా వేద్య తాతస్యాంబాయా శ్చ తాభ్యాం చ విసర్జితః సంవిధానేన గ చ్ఛామి, తత్రాపి కిం కథయామి? మమ స్నేహదుఃఖితా గన్ధర్వరాజ పుత్రీ కాదమ్బరీ మా ముద్దిశ్య మకరకేతునా ఆయాస్యమానా దుఃఖం తిష్ఠతీతి, కిం వా బలవాన్మే తస్యా మనురాగో న తయా వినా౽హం ప్రాణా న్సన్ధారయామీతి, కిం తస్యా మమ చ ద్వయో రపి జీవిత నిబన్ధనహేతుభూత యా మహాశ్వేతయా పత్త్రలేఖయా మేనన్దిష్ట మితి,కిం వా తద్దుఃఖ మపారయన్ సోఢు మయం కేయూరక స్త్వద్భక్త్యా మాం నేతు మాగత ఇతి, అన్యోపరో౽పి వా కశ్చి ద్వ్యపదేశో న శక్య ఏవ పునర్గమనాయ కర్తుం, సంప్రత్యేవ సమధికాద్వర్షత్రయాత్ ప్రసాద్య వసుధాం ప్రత్యాగతో౽స్మి. అద్యాపి సాధన మేవ న పరాప తతి, అకథయిత్వాచ గమనకారణం కథ మాత్మానం మోచయామి?, కథం మాం ముఞ్చతు తాతో౽ంబా వా?, తత్సువృత్తాన్తధ్యేస్మి న్నర్థే౽ నర్థః పతితః కిం కరో మ్యేకాకీ?, వైశంపాయనో౽ప్యసన్నిహితః పార్శ్వే మే,కిం కరోమి?,కం పృచ్ఛామి?, కేన సహ నిరూపయామి?,కో మే సము పదిశతు?, కో వాపరో మే నిశ్చయాధానం కరోతు?, కస్యాపరస్య వా వివేకినీ ప్రజ్ఞా?,కస్య వాన్యస్య శుభం శ్రోతవ్యం వా?,కో వా పరో వే త్తా వక్తుం?, కస్య వా పరస్య మయ్యసాధారణః స్నేహః?, కేన వా ప రేణ సహ సమానదుఃఖో భవామి?,కో వాపరో మయి దుఃఖితే దుఃఖీ సుఖితే సుఖీ?, కో వాపరో రహస్యావేదనస్థానం?, కస్యాపరస్యోపరి కర్తవ్యభార మవక్షిప్య నిర్వృతాత్మా తిష్ఠామి?, కస్య వా పరస్య మత్కార్యే పర్యాకులతా?, కో వా పరో మయాను కోపితం తాత మంబాం చ పరిబోధ్య మాం నేతుం సమర్థః' ఇతి.

ఏవం చిన్తయత ఏవాస్య సా నిశా దుఃఖదీర్ఘాపి క్షయ మగ మత్. ప్రాత రేవ చ కింవదన్తీం శుశ్రావ. యథా కిల దశపురీం యా వత్ పరాగతః స్కన్ధావార ఇతి. తాం చ శ్రుత్వా సముచ్ఛ్వసిత

చేతా శ్చకార చేతసి.—'అహో! ధన్యోఽస్మి, అహో! విధే ర్భగవతో నుగ్రాహ్యోఽస్మి, యస్య మే అనుధ్యానానంతర మేవ పరాగతో ద్వితీయం హృదయం వైశంపాయనః' ఇతి. ప్రహర్షపరవశశ్చ ప్రవిశంత మాలోక్య దూరత ఏవ కృతప్రణామం కేయూరక మవాదీత్—'కేయూరక! కరతలవర్తినీం సిద్ధి మధునా ఽవధారయ, ప్రాప్తో హి వైశంపాయన' ఇతి.

స తు తదాకర్ణ్య గగనపరిలంబకృతేక్షణః చింతయాఽంతరితశూన్య ఏవ భద్రక మాపతితం 'మహతీ హృదయనిర్వృతి ర్దేవస్యాజ్ఞా' తేత్యభిదధ దేవోపసృత్యోపవిశ్య పార్శ్వే వైశంపాయనాగమనాలాప మేవానుబధ్య ముహూర్తమివ సంజ్ఞోత్సారితసమస్తపరిజనం చంద్రాపీడం వ్యజ్ఞాపయత్.—'దేవ సర్వతో విస్ఫురంతీ తడి దివ బలాహకోన్నాదం ఉపారూఢశ్యామికా మేఘలేఖేవ సలిలాగమన ముపదర్శితపాండుచ్ఛవిః ప్రాచీనచంద్రోదయం పరిమళగ్రాహిణీమలయానిలాగమనముపదర్శిత (పాండుచ్ఛవిః ప్రాచీనచంద్రోదయం పరిమళగ్రాహిణీ మలయానిలా గతి రివ వసంతమాసావతార మభ్యుచ్ఛ్రితమకరధ్వజా మధుమాసలక్ష్మీ రివ పల్లవోద్భేద ముల్లసితరాగా పల్లవోద్గతి రివ కుసుమనిర్గమం వికసితకాశకుసుమమంజరీవ శరదారంభ మనస్థై వేయ మావేదయతి నిస్సంశయం దేవస్య గమనమ్, అవశ్యం చ దేవస్య దేవీప్రాప్త్యా భవితవ్యం, కేన కదా వాఽవలోకితో జ్యోత్స్నా రహిత శ్చంద్రమాః, కమలాకరో వా మృణాళికయా వినా, ఉద్యాన భాగో వా లతాశూన్యః? అపి చ న రాజత ఏవ సహకారకుసుమమంజరీ పరిగ్రహ మంతరేణ సర్వజనసుభగోఽపి కుసుమమాసః, అసంభావితదాన లేఖాలక్ష్మీకం వా వదనం యూథాధిపతేః, కిం తు యావ ద్వైశంపాయనః పరాపతతి యావచ్చ తేన సహ గమనసంవిధానం నిరూపయతి దేవ స్తావత్ అవశ్యం కాలక్షేపేణ భావ్యమ్, యాదృశీ వా ఽకాలక్షమా దేవ్యాః శరీరావస్థా తాదృశీ నివేది తైవ మయా, సర్వోఽపి ప్రత్యాశయాఽధార్యతే, దేవ్యాస్తుపున ర్దేవదర్శనోఽద్య యావత్, నిష్ప్రత్యాశమేవ హృదయం కేనాశ్వాసనేన వర్తతాం? మద్వార్తోపలంభా

చేత దుత్పత్స్యతే చేతసి యథా అస్తి కార్యం మే జీవితేన దుఃఖాన్యపి సహంతి ధారయామ్యేత దితి, అతో విజ్ఞాపయామి, చేతసా త్వగ్రతో గత ఏవ దేవః శరీరేణా ప్యనుపద ముచ్చలిత ఏవ, కిమపరం మయాఽత్ర స్థితేనాపి సాధనీయం?, తద్దేవాగమనోత్సవావేదనాయ గమనానుజ్ఞయా ప్రసాదం క్రియమాణమిచ్ఛతి మే ప్రణయప్రసాదదుర్లలితం హృదయ మిదానీ మేషః'.

ఇతి విజ్ఞాపితే కేయూరకేణ అంతఃప్రహర్షవికసితయా వికచనీలోత్పలపుంజమాలికయేవ దృష్ట్యా దర్శితచంద్రప్రసాద శ్చంద్రాపీడః ప్రత్యువాచ.—'కి ముచ్యతే?, కస్యాపరస్యేదృశీ దేశకాలజ్ఞతా?, కోవా పరోఽస్మాస్వేవం నిర్వ్యాజభక్తిః?, కస్యాపరస్యేదృశీ అస్మద్దుఃఖసహిష్ణుతా అనపేక్షితస్వశరీరశక్తి రుత్సాహ శ్చ?,త త్సాధు చింతితం,గచ్ఛ తాం దేవ్యాః ప్రాణసంధారణాయ,మదాగమనప్రత్యయార్థం చ పత్రలేఖాఽప్యగ్రత స్త్వయైవ సహ ప్రయాతు దేవీపాదమూలం,ఇయమపి ప్రసాదభూమి రేవ దేవ్యాః, ఇమా మప్యాలోక్య కిమ త్యపి ధృతిరవశ్య ముత్పత్స్యతే ఇతి మే చేతసి. అపి చాస్యా అపి దేవ్యామ త్యేవ స్నేహో భక్తి శ్చ' త్యభిధాయ పృష్ఠత స్సముపవిష్టా మేవ తాం పత్రలేఖా మద్రాక్షీత్[1]. సా తు కించి దవనతముఖీ 'నిజాజ్ఞాక్షరాణి ప్రయచ్ఛతు దేవః' ఇతి వ్యజ్ఞాపయత్. కృతప్రస్థితినిశ్చయాయాంచ తస్యాం మేఘనాదాభిధానాయ ప్రతీహారీ మాదిదేశ. ఆదేశానంతర మేవ చాగతం దూరతః ప్రణత మాజ్ఞాప్రతీక్షం స్వయ మే వాహూయ సోపగ్రహ మాదిదేశ.—'మేఘనాద! యస్యాం భూమౌ పత్రలేఖానయనాయ మయా త్వం ప్రస్థాపితః తాం భూమి మేవ పత్రలేఖా మాదాయ కేయూరకేణ సహా గ్రతో గచ్ఛ, అహ మపి వైశంపాయన మాలోక్య అనుపద మేవ తే తురంగమైః పరాగతః' ఇత్యాదిశ్య 'యదాజ్ఞాపయతి దేవ' ఇతి కృతనమస్కారే త్వరితగమనసంవిధానాయ నిష్క్రాంతే మేఘనాదే 'దేవ! కి మతఃపరం విలంబేఽనే' త్యభిధాయ మేఘనాదనిర్గమనానంతరం గమనప్రణామోత్థితం కేయూరకం సస్నేహ మాహూయ సబాష్పయా దృష్ట్యా పునః పునరాలోక్య పరిష్వజ్య చ సపులకాభ్యాం

---

1 మేవం పత్రలేఖామద్రాక్షీత్.

దోర్భ్యాం ఆత్మకర్ణాదపనీయానేకవర్ణరుచిరం సందేశ మివ కర్ణాభరణ మన్యకర్ణేకృత్వాకంఠాగతబాష్ప [1]గద్గదికాక్షర మవాదీత్.— కేయూరక! త్వయా తు మే దేవీసందేశో నానీత ఏవ, తత్కిం తవ హస్తేతదనురూపం ప్రతిసందిశామ్యహ మార్యం?, విజ్ఞాపయితవ్యా దేవీ, తత్రాపి కిముల్లీకలజ్జాజాలభారోద్వాహేన త్వామాయాసయామి, యాత్యేవ పత్రలేఖా దేవీపాదమూలమ్. ఇయం విజ్ఞాపయిష్యతీ' ఇత్యభిధాయ దేవాతర్కితోపనతాత్మవిరహపీడా మమంగళశంకయా కృతయత్నా మపి బాష్పవేగ మపారయంతీం సంధారయితు [2]ముత్ఫుల్లాబద్ధలక్షశూన్యదృష్టిసంచారణాం చరణపాతాభిముఖీం పత్రలేఖాం ప్రణయే నాభిముఖో భూత్వా బద్ధాంజలి రభాషత.

పత్రలేఖే! సాంజలిబంధేన శిరసా ప్రణమ్య మదీయేన విజ్ఞాప్యా దేవీ కాదంబరీ. యేన [3]సర్వాభిలషణీయేన తథా ప్రథమదర్శనే నాపి వత్సలత్వా త్స్వభావస్య దర్శితప్రసాదాతిశయాం దేవీం ప్రణామే నా ప్యసంభావ్యాగచ్ఛతాం సకలఖలానాం ధురి లిఖితేన ప్రజ్ఞా జడతయా– జ్ఞానం మాఢ్యేన–ధీరతా చాపల్యేన–స్నేహాలుతా రౌక్ష్యేణ – గౌరవం లఘుతయా – ప్రియంవదతా పారుష్యేణ–మృదుహృదయతా నైష్ఠుర్యేణ–స్థైర్యం చంచలతయా–ధైర్యం భీరుతయా – దయాళుతా నిస్త్రింశత్వేన–ఆర్జవం మాయాజాలేన – సత్యవాదితా అలీకకాకుసంపాదనేన దృఢభక్తితా అవజ్ఞానేన – పేశలతా కౌటిల్యేన–లజ్జా ధార్ష్ట్యేన–ఔదార్యంక్షుద్రతయా–దాక్షిణ్యం మహానుభావతయా – ప్రశ్రయోఽభిమానేన–కృతజ్ఞతా కృతఘ్నతయా – శీలం పౌరోభాగ్యేణ–సర్వగుణా ఏవ దోషైః పరివర్తితా స్స కథ మివాపరం గుణ మవలంబ్య పునః పరిగ్రహాయ విజ్ఞాపయతు?, కేనవాఽంగీకరోతు దేవీ?, కి ముపదర్శితాలీకార్పణేన న ప్రతారితం దేవ్యా హృదయ మితి?, కిం ప్రకృతిపేశలం హృదయ మపహృత్య నాపక్రాంతోఽస్మీతి?, కి మియం ప్రాణసందేహకారిణీ నిష్కారుణేన శరీరావస్థా నోపేక్షితేతి?, కి మహ మస్యా స్పంది

1 గద్గదికగృహ్యమాణాక్షర. 2 ముత్ఫుల్లతా. 3 సర్వఖలానాం ధురిలేఖనీయేనతథా ప్రథమదర్శనేపి.

కామిన కారణ మితి?, ఏతత్సర్వదోషాశ్రయేణాప్యనువృత్త్యా చరణా వారాధితా వితి వా, త దేవమాత్మనా సర్వగుణవిహీనస్యాపి మే దేవీ గుణా ఏవావలంబనమ్,ఇయ మేవ తే స్వభావసరసా దూరస్థమపి మాం మదనహుతభుజా దహ్యమానం రక్షత్యేవసరళతా, ముహుర్ముహు[1]రాహూయత్యేవ స్నేహలతా,ఆనయత్యేవస్థిరప్రజ్ఞతా,ఢౌకయత్యేవదక్షిణతా [2]అభ్యుప పద్యత ఏవ వత్సలతా,చరణపతితం న నిర్భర్త్సయత్యేవ మృదు హృదయతా, ఉత్థాప్య సంభావయత్యేవ మహానుభావతా,ఆలపత్యేవ ప్రియవాదితా, దదాత్యేవ హృదయేఽవకాశ మత్యుదారతా, యచ్చ తథాపి గత్వా నిర్లజ్జహృదయః పున స్త్వదనదర్శనదానసాహస మంగీకరోమి అత్రాపి సన్నిహితయో ర్దేవీప్రసాదా ఏవ కారణమ్,ఏతే హి విశదత్వా దుదారభావా త్సంగతత్వాచ్చ క్షణపరిచితా అపి సమారోపిత జీవితప్రత్యాశాః న కిం చిన్న కారయంతి,స్మారయంతి సేవ్యతాం దేవ్యాః, చరణపరిచర్యాయై సముత్సాహయంతి,శిక్షయంతి సేవాచాతుర్యం, ఉపదిశంతి ఆరాధనోపాయాన్, చాటుకారో భవేత్యసకృదాజ్ఞాపయంతి, ఏవం స్థితా మితి స్వయ మే వోపదర్శయంతి,ముఖావలోకిత మకాలోపసర్పణకోప మనునయంతి, పరితోషావసరేఽనుగృహ్ణంతి, గుణానువాదేన లజ్జాపసృతం హఠా దాకృష్యోపసర్పయంతి, నాన్యత్ర క్షణ మపి దదత్యవస్థాతుం, అపి చై తేఽనుగ్రాహకత్వా దే వాపరిత్యాజ్యాః, గురుత్వా దేవ కృతావష్టంభాః, విస్తీర్ణత్వా దేవ అలంఘనీయాః, ప్రభూతత్వా దేవాఽపరిహార్యాః, త దేభి రహం వినాఽప్యాగమనాజ్ఞయా సుదూర మపక్రాంతోఽపి బలాదే వాకృష్య దేవీపాదమూల మానీయ, ఇతి. యయా చానపేక్షితగమనాజ్ఞయా నిర్యంత్రణత్వా ద్గతోఽహ మితి విజ్ఞప్తం సైవ వాణీ విజ్ఞాపయతి, యథా చ మే [3]నిష్ఫల మాగమనం భవతి జగ ద్వా శూన్యం తథా దేవ్యాత్మసంధారణా యాత్మ నైవ యత్నః కార్యః.

ఇతి సందిశ్య పున రాహ.—‘పత్రలేఖే! త్వయాపి యాంత్యాఽధ్వనిన మద్విరహపీడా భావనీయా,నశరీరసంస్కారేఽనాదరః కరణీయః, నాహారవేలాఽతిక్రమణీయా, న యేన కేన చి దజ్ఞాతేన పథా యాత

1 రాహ్వాయతి. 2 అభిపద్యత ఏవ. 3 న నిష్ఫలం.

వ్యం, న యత్ర తత్రై¹ వానియమా త్స్థాతవ్య ముషితవ్యం వా, న యస్య కస్యచిదపరిజ్ఞాయమానస్యాంతరం దాతవ్యం, సర్వదా శరీరే ప్రమాదినా భావ్యం, కిం కరోమి?, త్వత్తోఽపి మే వల్లభతరా దేవీప్రాణా?, యేనైవ మేకాకినీ తేషాం సంధారణాయ విసర్జితాసి, అపి చ మమ జీవిత మపి త త్రైవ హస్తే వర్తతే, ¹తదాత్మాయత్నేన పరిరక్షణీయః' ఇత్యుక్త్వా సస్నేహం పరిష్వజ్య కేయూరకం చ పున స్తదవధానదానాయ సంవిధాయ మహాశ్వేతాశ్రమం ప్రతి వత్స! పున స్త్వయా సహైవ ²సహ మన్నయవా గంతవ్య మి త్యాదిశ్య వ్యసర్జయత్.

నిర్గతాయాం చ కేయూరకేణ సహ పత్రలేఖాయాం కిం శీఘ్ర మేతే యాస్యంతి నేత్యంతరా వాగచ్ఛతాం విలంబ ఉత్పత్స్యతే న వేతి కియద్భి ర్వా దివసైః పరాపతిష్యంతీ త్యనయైవ చింతయా శూన్యహృదయః క్షణమివ స్థిత్వా స్కంధావారవార్తాస్ఫుటీకరణాయ వార్తాహరం విసర్జ్య బహుదివసాంతరితదర్శనస్య వైశంపాయనస్య ప్రత్యుద్గమనాయాత్మానం మోచయితుం పితుః పాదమూల మగాత్. తత్ర చోత్థాయ తైః ససంభ్రమాపసృతప్రతీహారమండలవిశీర్ణవిస్తీర్ణాలోకనమార్గే దూరాదేవాపసవ్యానుసరతలావలంబితవిమలమణికుట్టిమోదరసంక్రాంతప్రతిమో ద్విగుణాయమానాయతకుంతలకలాపః పితుః ప్రణామ మకరోత్.

అథ తారాపీడ స్తథా దూరత ఏవ కృతప్రణామం చంద్రాపీడ మాలోక్యనిర్భరస్నేహగర్భేణ సలిలభరమంథరేణ నవజలధరధ్వనిగంభీరేణ స్వరేణ దీర్ఘం '³ఏహి' ఇత్యుక్త్వా ససంభ్రమప్రధావితమపి సంభావితశుకనాసప్రణామ ముపసృత్య పార్శ్వే భూమా వేవ సముపవిశంత మాకృష్య హఠా త్పాదపీఠే సముపవే శ్యాపరితృప్తావలోకనస్పృహేణ చక్షుషా సుచిర మాలోక్య స్నేహపారూఢయావనభరాభిరామతరా ణ్యంగ ప్రత్యంగాని పాణినా స్పృష్ట్వా దర్శయన్ శుకనాస మవాదీత్.—'శుకనాస! పశ్యేయ మాయుష్మత శ్చంద్రాపీడస్యోత్సర్పిణీ మహానీలమణిప్రభేవ కనకశిఖరిణో గండమండలోద్భాసినీ మద

1 తన్నియతం త్వయాఽఽత్మాయత్నేన. 2 సహానయా. 3 ఏహ్యేహీ త్యాదరాయ.

లేఖేవ గంధద్విపస్య ఉపహితకాంతి [1]పరభాగా లక్ష్మ్యచ్ఛాయేవ చంద్రమసో వికాసశోభాపేశిణీ మధుకరావలీవ కమలాకరస్య రూపాలేఖ్యోన్మీలనకాలాంజనవర్తి రివ తారుణ్యభరస్య జలధరోద్గామ శ్యామికోజ్జ్వల త్కందర్పప్రదీపకజ్జలశిఖా స్పర్శశైలితాపానలధూమరాజీ మకరధ్వజోపవనతమాలవల్లీ మనోభవవికారదోషారంభబాలతిమిరోద్గతిరుద్వాహమంగళభ్రూసంజ్ఞా శ్మశ్రురాజిలేఖా సమంతా త్సముద్భిన్నా, వివాహమంగళయోగ్యాం దశామారూఢోఽయం, తద్దేవ్యా విలాసవత్యా సహ సమ్మన్త్ర్యాభిజనరూపా నిరూప్యతాం కాచి [2]జ్జగతీపతి కన్యకా, దృష్టం హి దుర్లభదర్శనం వత్సస్య వదనం, సంప్రతి వధూముఖ కమలదర్శనే [3]నానందయ మే ఆత్మానమ్' ఇత్యుక్తవతి తారాపీడే శుకనాసః ప్రత్యువాచ.

'సాధు చింతితం దేవేన' అనేన తు సహృదయేన హృదయే సమారోపితా ఏవ సర్వవిద్యాః, సంభావితా ఏవ సర్వాః కలాః, స్వీకృతా ఏవ సర్వాః ప్రజాః, గృహీతా ఏవ సర్వదిగ్వధూనాం కరాః, స్థాపితైవ నిశ్చలా కుటుంబినీపదే రాజలక్ష్మీః, ఊఢైవ చతురుదధి మేఖలాకలాపభూషణా భూః, కి మపర మవశిష్యతే య దనేన న పరిణీయతే' ఇత్యభిహితవతి శుకనాసే లజ్జావనమ్రవదనశ్చంద్రాపీడశ్చకార చేతసి—'అహో! సంవాద ఏవ మే కాదంబరీసమాగమోపాయ చిన్తాసమకాల మేవ ఈదృశీ తాతస్య బుద్ధి రుత్పన్నా, తద్యదుచ్యతే, అంధకారే ప్రవిష్టస్యాలోకో వనగహనప్రవిష్టస్య దేశికదర్శనం మహార్ణవపతితస్య యానపాత్రాభ్యాగమో మ్రియమాణస్యోపరి అమృతవృష్టిరితి, తదేవాపతితం మయి, సర్వథా వైశంపాయనదర్శనమాత్రకాంతరితా వర్తతే మే కాదంబరీప్రాప్తిః, [4]ఇత్యేవ చంద్రాపీడే క్షితిపతి రుత్తస్థౌ ఉత్థాయ చ త మేవ వినయావనమ్రపూర్వకాయం సమవలంబ్యాంసదేశే సకలమేదినీభారోద్వహనగురుణా దోర్దండేన శనై స్సంచరన్ శుకనాసే నానుగమ్యమానో విలాసవతీభవన మగమత్ గత్వా చ ససంభ్రమకృతాభ్యుత్థానా మిందూదయావలోకనవిలోలా మివ

1 పతిపర. 2 జగతీరాజకన్యకా. 3 నానందయామ. 4 ఇత్యేవం చింతయత్యేవ.

సముద్రవేలాం విలాసవతీమూర్ధ్న్యవస్థితపవావాదీత్.— దేవి! వత్సైషా త్వామపి చ వధూముఖావలోకనసుఖస్య కృతే నోత్తామ్యసీత్యుక్తాపా లభమానేవ దేవీం కత్తస్య యావసథారంభసూత్రపాతరేఖా ఆవ హస్తారుణ్యమర్పితసితేచ్ఛావినివర్తాజ్ఞావిజృంభమాణా శ్మశ్రురాజి రేఖా వివాహమంగళసంపాదనాయాదిశతి. త్వమపరం కిమాదిశసీతి ప్రష్టవ్యా తదాదిశతు దేవీ, కథ్యమానేఽపి కిమపరమద్యాపహరసి వదన మన్యతో వ్రీడయా, పృష్టా వా కర్తవ్యం నాజ్ఞాపయసి, వరమాతాసి సంవృత్తా, జానామి చంద్రాపీడ స్యోపర్యప్రీతి రేషా య దేవ మేతత్కార్యే మ్యాదరోఽవధీరణా చ' ఇత్యేవం విధై ర్నర్మప్రాయై రాలాపైః సుఖాయమానచేతాశ్చిర మివ స్థిత్వా శరీరస్థితిసంపాదనాయ నిరగాత్.

చంద్రాపీడోఽపి శుకనాసముఖే నైవ వైశంపాయనప్రత్యుద్గమనాయాత్మానం మోచయిత్వా జననీభవన ఏవ నిర్వర్తితశరీరస్థితిర్వైశంపాయనప్రత్యుద్గమనసంవిధానవినోదే నైవ తం దివసమనయత్.

అవతీర్ణాయాం చ తస్యాం యామిన్యాం సుహృద్దర్శనోత్సుక్యేన శయనగతోఽపి జాగ్రదేవ సమధిక మివ యామద్వయం స్థిత్వాపరివర్తయద్భి రివ స్వకాంత్యా నీలిమానమంబరతలస్య అపహరద్భిరివహరితతాం తరుగహనానాం అధస్తా దపి ఛిద్రయిత్వేవ ప్రవిశద్భి ర్నిర్వాపయద్భి రివ తరుతలచ్ఛాయాం దరీగహనకుంజోదరేష్వపి నిలీనం తిమిరమతోంత్యేవ ప్రవిశ్యోత్పాటయద్భి ర్వివరప్రవేశవ్యాజేన చ రసాతలమివ ప్రవేష్టు మారబ్ధై రన్యథా పునర్ధవళయద్భి రివ ధవళతాం సౌధానాం ఉద్ధూళయద్భి రివ కర్పూరరేణునా దిఙ్ముఖాని లింపద్భి రివ సాంద్రచందనద్రవేణ యామినీ ముద్యామయద్భి రివ మేదినీ మాప్లావయద్భి రివ ద్యాం సంక్షిపద్భిరివ తారకాగ్రహనక్షత్రమండలాని విస్తారయద్భి రివ సరిత్పులినాని పృథక్పృథక్కమలవనాన్యుత్క్షిపద్భి రివ ధారయద్భి రివ ఉద్దళితదళవికాసానేకీకుర్వద్భిరివ కుముదాకరానపి చ పర్యస్తై రివ శిఖరిశిఖరేష్వావర్జితై రివ జలతరంగేషు ప్రాసాదమూర్ధసు పిండీభూయ వహద్భిరివ రథ్యాముఖేషు తరద్భిరివ జలతరంగేషు ప్రసారితై రివనై

కక్షాంతరేషు హంససార్థైః సహైకీభూతైరివ సంవిభక్తైరివచంద్రాశ్రయప్రసుప్తకామినీకపోలలావణ్యేన క్షాళితైరివ చంద్రకాంతచ్యుతజలధారాసహస్రైస్తథా చ గర్భగృహేష్వపి విహితప్రవేశై ర్దంతవలభీష్వపి లబ్ధప్రసరైః పద్మినీపత్రషండేష్వపి అఖండితధవలిమభి రారామేష్వపి దివసబుద్ధి ముత్పాదయద్భిః పరస్పరోద్భిన్న క్రమేణోద్గిరద్భి రివ ఆవర్జయద్భిరివ విక్షిపద్భిరివ విస్తారయద్భిరివ ప్రవర్తయద్భిరివ వర్షద్భి రివ సర్వజ్యోత్స్నాప్రవాహం కాదంబరీసమాగమత్వరాదానాయ స్మరసర్వాత్మమోక్తుమివ కుర్వద్భి శ్చంద్రపాదై ర్ద్విగుణీకృతగమనోత్సాహో గమనసంజ్ఞాశంఖనాదాయాదిదేశ.

అథ గగనతలలబ్ధవిస్తారో విజృంభమాణ ఇవ దిక్కుంజేషు వ్యావర్తమాన ఇవాభ్రంలిహనగరప్రాకారమండలాభ్యంతరేషు సమారోహన్నివోత్తుంగగోపురాట్టాలకశిఖరాణి వలన్నివ హార్మ్యాంతరాళేషు వికసన్నివ చతుష్కచత్వరేషు ప్రసరన్నివ రాజమార్గేషు పరిభ్రమన్నివ భవనసంకటేషు ప్రవిశన్నివ ఉద్యానసగగవాక్షేషు సంమూర్ఛన్నివ ప్రాసాదకుక్షిషు తత్క్షణప్రతిబోధితానాం గృహసరోజినీసారసానామనువర్త్యమాన ఇవ తారతరదీర్ఘేణ రణితేన విచ్ఛిద్యమాన ఇవ ముహుర్ముహుస్స్వభావగద్గదేన భవనకలహంసానాం కలరవేణ నిర్ధార్యమాణ ఇవ చ శ్రోత్రప్రవేశినా గమనవేలాప్రణామసంభ్రాంతస్య వారాంగనాజనస్య చల[1]చపలనూపురరశనాగుణకిలకిలేన తారదీర్ఘతరః శంఖధ్వని రుదతిష్ఠత్. అనంతరం చ ఉత్థాప్యమానై శ్చోత్థితై శ్చాకృష్యమాణై శ్చాకృష్టై శ్చారోప్యమాణపర్యాణై శ్చ పర్యాణితై శ్చనీయమానై శ్చానీయమానై శ్చ విలభ్యమానై శ్చాచ్ఛిద్యమానై శ్చాగచ్ఛద్భి శ్చాగతై శ్చ పూజ్యమానై శ్చ పూజితై శ్చ పఙ్క్తిస్థితై శ్చ వాహ్యమానై శ్చ తిష్ఠద్భి శ్చ ప్రతిపాలయద్భి శ్చ నిష్పతద్భి శ్చ పర్యస్తరాజద్వారాంగణై రప్రభూతచత్వరై ర్నిస్తలితసకలరథ్యాంతరతయాఽంతర్బహి శ్చ సంకటాయమాన నగరీవిస్తారై స్తురంగసహస్రైః తత్క్షణం కుంతవనమయ మివాంతరిక్షం

1 వలయ.

ఖురరవమయీవ మేదినీ హేషారవమయానీవ శ్రోత్రవివరాణి ఫేనపిండస్తబకమయమివ రాజభవనద్వారాంగణం ఖలీనరవమయ్య ఇవ దశదిశోఽశ్వాలంకారప్రభామయ్య ఇవ భవనశశాంకరశ్మయః. అచిరాచ్చ గృహీతప్రయాణో గోఽంగణగతమింద్రాయుధమారుహ్య పురస్తాచ్చలితే పాలకే హేమకేతోః ద్వితీయచంద్రమండలేనేవ హంసభాస్వా సింహశాతపత్రేణాచ్ఛాద్యమాననిగ్రహో యథాద్యైనమిత్తస్తతస్సంగతైరేవ ప్రణవ్యమానో రాజపుత్రసహస్రైః ప్రసుప్తపురజనతయా సంబాధేఽపి రాజవర్త్మని బహుత్వాత్తురంగమబలస్య కృచ్ఛ్రాదివ సంచారః కథం కథమపి నిర్జగామ నగర్యాః. నిర్గత్య చాదూరాదేవ నిర్భరత్వాత్ జ్యోత్స్నాపూరస్యాచ్ఛతయా దుర్విభావపానీయామప్యుపరి కలకూజితానుమేయమనోత్రస్తహంససార్థోత్ప్లుతవ్యతికరాం ఘటీయమానామివ సర్వతో జడతరతరంగానిలస్పర్శమాత్రోపలక్ష్యసలిలసన్నిధిముత్తీర్య శిప్రామతిప్రభూతత్వాదసంకటత్వాచ్చ వర్ధయతేవ గమనోత్సాహమతివిస్తీర్ణేనాపి ఘనస్విస్తారితేనేవ చంద్రపాదైర్దశపురగామినా మార్గేణ ప్రావర్తత గంతుం.

అథోహ్యమానైరివ రయవాహిని సకలదిఙ్ముఖప్రసృతేన జ్యోత్స్నాజలస్రోతసా వైశంపాయనాలోకనత్వరితస్య చంద్రాపీడమాననస్యైవ తుల్యం వహతో జంఘానిలేనేంద్రాయుధస్య ఆకృష్యమాణైరివ వాజిభిస్తావత్యా వాపరరాత్రవేలయా యోజనత్రితయమేవాలంఘయత్. అథాధ్వశ్రమాపహరణాయేవ ప్రవృత్తే వాతు మాహ్లాదకారిణి నిర్భరజ్యోత్స్నాజలావగాహనాదార్ద్రైరివ స్పర్శైరవశ్యాయశీకరాకర్షిణి [3]రజోలులితవివిధవనపల్లవానిలవీజితే వినిద్రకుముదినీపరిమళనలగ్నపరిమళే పరిమళాహితజడిమ్ని రజనీవిరామపిశునే మాతరిశ్వని. క్రమేణ చాపరదిగ్వధూవదనచుంబిని తదా కల్ప[4]కేనేవ దుర్విషహశర్వరీవిరహచింతయేవాసన్నదినకరోదయవిషాదేనేవా ప్రదోషాదుత్తానితముఖైః కుముదరాశిభిరాపీయమానస్య ధామ్నః పరిక్షయే

1 స్తురంగగతైరేవ. 2 త్వతన. 3 రజోలులిత. 4 కాలేన.

క్షణేన సర్వాంబరసరః పయః పానప్రమోదవిభ్రమాదివ రాజహంసే [1]సంఘాతేనేవ పాండుతాముపగతవతి చంద్రబింబే ప్రత్యగ్రగగనలక్ష్మీవియోగసంతాపోజ్ఝితే ధవళోత్తరీయాంశుక ఇవ శశాంకలగ్నే గళతి చంద్రికాలోకే అపరజలధిహారిణా జ్యోత్స్నాజలప్రవాహేణేవ సహసా ఫేనబుద్బుదావలీష్వివ నశ్యంతీషు తారకాపంక్తిషు గళదవశ్యాయసలిలక్షాళనాదివ శిథిలశ్లేష[2]శ్లథితముక్తాగారం జ్యోత్స్నానుభావముత్సృజంతీష్వాశాసు పునరివ భావ్యమాన సహజశ్యామకాంతిషు సలిలాదివోన్మజ్జత్సు తరుతమాలవిటపేషు సముల్లసతి పూర్వదిగ్వధూకర్ణపూరరక్తాశోకపల్లవేఽంబరసరస్తామరసే దివసముఖకరికుంభసిందూరరేణౌ తరుణతరణికరక్షతధ్వజాంశుకే సంధ్యారాగే సంధ్యాతపపరిగతేష్వాలగ్నదావానలేష్వివ వయస్సంఘాతైర్జనితారావ సముత్సృజ్యమానేషు నివాసపాదపేషు సశేషనిద్రాలసైః [3]ప్రసారణావిశదజంఘాంఘ్రిభిర్హాతాదాకృష్టదీర్ఘపక్షపంచారిభిర్మృగకదంబకైరున్ముచ్యమానాసుటజరశయ్యాసు ఇచ్ఛావశఖండితోత్ఖాతపల్వలోపాంతప్రరూఢ ముస్తాగ్రంథివ్యాకీర్ణ్యాగవ్యారాభిముఖేషు వరాహయూథేషు నిశావసానప్రచారనిర్గతైర్గోధనైరితస్తతో ధవళాయమానాసు గ్రామసీమాంతారణ్యస్థలీషు ఆలోక్యమానజనపదవినిర్గమేషు ప్రసూయమానేష్వివ గ్రామేషు యథార్కకిరణావలోకోద్గమం చోన్నామ్యమాన ఇవ పూర్వదిగ్భాగే సముత్సార్యమాణాస్వివాశాసు అపసార్యమాణేష్వివారణ్యేషు విస్తార్యమాణాస్వివ గ్రామసీమాసు ఉత్తానీభవత్స్వివ పలలాశయేషు అవచ్ఛిద్యమానేష్వివ శిఖరిషు ఉద్ధ్రియమాణాయామివ మేదిన్యామదృశ్యతామివోపయాంతీషు కుముదినీషు తిరోధానకారిణీం నీలతిరస్కరిణీమివ కరైరుత్సార్య తిమిరమాలాం విరహవిధురాం కమలినీమివాలోకయితుముదయగిరిశిఖరమారూఢే భగవతి సప్తలోకచక్షుషి సప్తవాహే విహాయస్తలముద్భాస్య దిగంతరాణ్యుద్భాసయన్తీషు సకలజగద్దీపికాసు దివసకరదీధితిషు దృష్టిప్రసరక్షమాయాం సహసైవాగ్రతోర్ధ్వగవ్యూతిమాత్ర ఇవ రాత్రిప్రయాణకాయాతం అన్తఃక్షోభభీతేన రసాతలేనేవోద్గీర్యమాణమసోఢసంఘాతభరయా మేది

1 సంఘాతోపఘాతేనేవ. 2 ర్దలిత. 3 చరితాంతేషు.

స్యేవ విక్షిప్యమాణం పర్యాప్తప్రమాణాభి ర్దిగ్భి రివ సంప్రీయమాణ మపరిమాణరజోనిరోధాశంకితేన గీర్వాణవర్త్మనేవా వకీర్యమాణ [1]మర్కకిరణాలోకేనేవ సహ[2]విస్తీర్ణ మాయాసితాయతతరదృష్టిభి రపి అదృష్టపర్యంత మనుజీవిభూభృచ్ఛతసహస్ర[3]కలికావష్టంభం సంచారిణం ద్వితీయమివ మేదినీసన్నివేశం అఖిలవాహినీప్రవేశగంభీరం ప్రాణిమయ పర మపార మష్టమమివ మహాసముద్రముద్రిక్తరజః సంకలితపూరకతయా చాపరిస్ఫుటవిభావ్యసర్వవృత్తాంత మవీత స్తతోవలితధవళకదళికోద్భాసితానేకకరిఘటా సహస్రసంకులమవిరళబలబలాకావలీవిభ్రాజితాంభోదసంఘాతం మూర్తిమంతమివ మేఘసమయారంభమావాసభూమిగ్రహణ సంభ్రమాభిధావితానంఖ్యకరితురగనరపరస్పరోర్మిసంబాధతయా అమందమందరాస్ఫాలనలులితకల్లోలజాలాకులస్య మహాజలధే ర్లీలయా నివిశమానం స్కంధావారమద్రాక్షీత్.

దృష్ట్వా చాకరోచ్చేతసి—'అహో! భద్రకం భవతి యద్యచింతితాగమన ఏవ ప్రవిశ్య వైశంపాయనం పశ్యామి' ఇత్యేవం చింతయిత్వా ఛత్రచామరాదిభిః స్వచిహ్నైః సహ నివారితాశేషరాజపుత్రలోకో జనవిశేషగ్రాహిభిస్త్రిచతురై స్తురంగమైరనుగమ్యమానో మూర్ధానమావృత్యోత్తరీయేణ రయవిశేషగ్రాహిణేంద్రాయుధేన నానావ్యాపారవ్యగ్రసకలలోకమచింతిత ఏవ స్కంధావారమాససాద. ప్రవిశంశ్చ ప్రత్యావాసకం వహన్నేవ 'కస్మిన్ ప్రదేశే వైశంపాయనావాసః?' ఇతి పప్రచ్ఛ. తత స్తత్సన్నిహితాభిః స్త్రీభి రితరత్వాదప్రత్యభిజ్ఞాయ యథారబ్ధకర్మవ్యగ్రాభిరేవోద్బాష్పశూన్యవదనాభి 'ర్భద్ర! కిం పృచ్ఛసి కుతోఽత్ర వైశంపాయన' ఇత్యావేద్యమానే 'ఆః పాపాః, కి మేవమసంబద్ధం ప్రలపథే'తి! శూన్యహృదయ ఏవ తాః ప్రతారయ న్నంతర్భిన్నహృదయత్వా న్నావరాః పృచ్ఛన్నేవోత్త్రస్త ఇవ హరిణశాబకో యూథపరిభ్రంశవిలోల ఇవ కరికలభకో ధేనువిరహా దుత్కర్ణ ఇవ తర్ణకో న కించిత్పశ్యన్ న కించి ద్వదన్ న కించి దాలపన్ న కించిదాకర్ణయన్

1 మర్కావలోకే నేవ. 2 విస్తీర్యమాణ. 3 కల్పితావష్టం.

న కించిన్నిరూపయన్ న క్వచిత్తిష్ఠన్ న కించిదాహ్వయన్ క్వాగతో ఽస్మి? కిమర్థమాగతో ఽస్మి? క్వ చలితో ఽస్మి? క్వ గచ్ఛామి? కిం పశ్యామి? కిమారబ్ధం? కా దిగ్గంతవ్యా మయా? కిం వా కరోమీతి సర్వమేవాచేతయమానో ఽన్ధ ఇవ బధిర ఇవ మూక ఇవ జడ ఇవావిష్ట ఇవ కలకలశబ్దేన యావత్తాదృశే నైవ వేగే నావపత్.

అథేంద్రాయుధప్రత్యభిజ్ఞానాత్త్వరయైవానుప్రధావితరాజపుత్రలోకదర్శనాచ్చ 'దేవశ్చంద్రాపీడః' ఇతి సమంతాత్ససంభ్రమప్రధావితానామచేతితోత్తరీయస్ఖలనానాం ఉద్బాష్పశూన్యదృష్టీనాం దూరాదేవ లజ్జయా ప్రణామక్రియయా చ సమమేవావనమతాం రాజన్యసహస్రాణాం ముఖాన్యవలోక్య 'క్వ వైశంపాయనః?' ఇత్యపృచ్ఛత్, తతస్సర్వే సమమేవ విచార్య 'అస్మింస్తరుతలే అవతరతు తావద్దేవః తతో యథావస్థితం విజ్ఞాపయామః' ఇతి న్యవేదయన్. చంద్రాపీడస్య తేన తేషాం స్ఫుటాఖ్యానాదపి కష్టతరేణ వచసాఽన్తశ్శల్యగర్భం స్ఫుటితమివ హృదయమాసీత్. కేవలం తత్కాలప్రణయినీ మూర్చ్ఛా [1]సాధారణమకరోత్. తురగాదవతారితం చ కుథోపవిష్టం చ పితుస్తనయవయోభిరనతిక్రమణీయైః మూర్ధాభిషిక్తపార్థివైర్ధృతమాత్మానం తదానీం న [2]చేతితవాన్. ఉపలబ్ధసంజ్ఞో ఽపి చ వైశంపాయనస్యాదర్శనాదాత్మనశ్చ దర్శనాత్కిమేతత్? క్వాహం వర్తే? కిం వా మయైతచ్చరితమ్? ఇతి భ్రమారూఢ ఇవ ముహ్యద్భిరివేంద్రియైస్సర్వమేవానుత్ప్రేక్ష్యమాణః కేవలస్కంధావారాగమనేనైవ తస్యాభావాదన్యదసంభావయన్ దుర్విషహపీడాభిహతేన చేతసా కిమారటామి? కిం హృదయమవష్టభ్య తూష్ణీమాసే? కిమాత్మానమాహత్య హృదయాత్ప్రాణైర్వియోజయామి? కిమేకాకీ కాంచిద్దిశం గృహీత్వా ప్రవ్రజామి? ఇతి కర్తవ్యతామేవ నాధ్యగచ్ఛత్. అంతర్ద్రవన్నివ దహ్యమాన ఇవ స్ఫుటన్నివ సహస్రధా దుఃఖేన చకార చేతసి,—'అహో! మే రమ్యోఽప్యరమ

1 సా ధారణం (సా మూర్చ్ఛా కేవలం ధారణం అకరోత్).
2 వేదితవాన్,

ణీయః సంవృత్తో జీవలోకః, వసత్యపి శూన్యీభూతా పృథివీ, సచక్షుషోఽప్యంధాః కకుభో జాతాః, సునిష్పన్నమపి హతం జన్మ, సురక్షితమపి ముషితం జీవితఫలం, కం పశ్యామి?, కమాలపామి?, కస్మై విస్రంభకథాం కథయామి?, కేన సహ సుఖమాసే?, కి మద్యాపి మే జీవితేన కాదంబర్యాపి కా?, వైశంపాయనస్య కృతే క్వ గచ్ఛామి?, కం పృచ్ఛామి?, కమభ్యర్థయే?, కో మే దదాతు పున స్తాదృశం మిత్రరత్నం?, కథం మయా తాతస్య శుకనాసస్య చాత్మా వైశంపాయనేన వినా దర్శయితవ్యః?, కి మభిధాయ చ తనయశోకవిహ్వలా మనోరమా వా సంస్థాపయితవ్యా?, కిం భూమిః కాచి దసిద్ధా తాం సాధయితుం పశ్చాత్ స్థితః?, ఉత నరపతిః కశ్చిదసంఘటిత స్తత్సంఘటనాయ పశ్చాత్పరిలంభితః?, కచ్చిద్విద్యా కాచి దగృహీతా తాం గ్రహీతుం మయోత్సంకలితః' ఇత్యేతాని చాన్యాని చాంతరాత్మనా చిరమధోముఖఏవ వికల్ప్య హృదయేనాస్ఫుటతా ద్విలక్షమి వాపరాధిన మివ మహాపాతకిన మివ ఆత్మానం మన్యమానో వదన మదర్శయన్ శనైః కృచ్ఛ్రాదివ తానప్రాక్షీత్.

'మయ్యాగతే కిం కశ్చి దేవం విధోఽంతరే సంగ్రామ ఉత్పన్నః, మహావ్యాధి ర్వా కశ్చిదాశుకారీ అసాధ్యరూపః సముపజాతః, యేనైతదతర్కితమేవ మహావజ్రపతనముపనతమ్' ఇతి తే త్వేవం పృష్టాః సర్వే సమ మేవ కరద్వయపిహితశ్రుతయో వ్యజ్ఞాపయన్.— 'దేవ! శాంతం పాపం, దేవశరీరమివ సాగ్రం వర్షశతం ధ్రియతే వైశంపాయనః' ఇతి. ఏత దాకర్ణ్య తూజ్జీవిత ఇవానందబాష్పనిర్భరః సంభావ్యతాన్ సర్వానేవ కంఠగ్రహేణావాదీత్.—' జీవితో వైశంపాయనస్యాన్యత్ర తునమ వ్యవస్థాన మసంభావయతా మయైవం పృష్టా భవంతః, తజ్జీవతీత్యేతాని తు తావ త్కర్ణే కృతా న్యక్షరాణి, అధునా కింవృత్తమస్య యేనాఽసౌ నాగతః, క్వ వా స్థితః?, కేన వా ప్రసంగేన స్థితః?, కథం వా త మేకాకిన ముత్సృజ్య యాతా భవంతః?, కథం వా భవద్భిర్బలాదపి నానీతోఽసౌ వి త్యేతదవగంతు ముత్తామ్యతి మే హృదయ' మితి. తే చైవం పృష్టా వ్యజ్ఞాపయన్ 'దేవ శ్రూయతాం యథావృత్తమ్.

పృష్ఠతః స్కంధావారమనుపాలయద్భిశ్శనైశ్శనైర్వైశంపాయనేన సహాభవద్భిరాగంతవ్యమిత్యాదిశ్య గతవతి దేవే తస్మింస్తు దివసే సంగృహీతత్వాద్యావసేంధనాదికస్యోపకరణజాతస్య న దత్తమేవ ప్రయాణం స్కంధావారేణ, అన్యస్మిన్నహని ఆహతాయాం ప్రయాణభేర్యాం సజ్జీక్రియమాణే సాధనే ప్రాతరేవ వైశంపాయనోఽభ్యధాత్, 'అతిపుణ్యం త[1]దచ్ఛోదసరః పురాణే శ్రూయతే, తదస్మిన్ స్నాత్వా ప్రణమ్య చాస్యైవ తీరభాజి సిద్ధాయతనే భగవంతం [2]భవానీభవప్రభుం మహేశ్వరం శశాంకశకలశేఖరం వ్రజామః, 'దివ్యజనసేవితా కేన కదా పునః స్వప్నేఽపి భూమిరియమాలోకితా' ఇత్యభిధాయ చరణాభ్యామేవాచ్ఛోదసరస్తీరమయాసీత్, తత్ర చాతిరమ్యతయైవ సర్వతో దత్తదృష్టిః సంచరన్నమరకామినీశ్రోత్రశిఖరారోహణప్రణయోచితైస్తరంగానిలాహతివిలోలవృత్తిభిః కిసలయైరవిరళకుసుమనుకరందలోభపుంజితానాం చ మత్తమధులిహాం మంజునా శింజితరవేణ దూరాదాహ్వయంతమివ మరకతమణిశ్యామయా ప్రభయాఽనులింపంతమివ సమం దశదిగ్భాగాన్ అదత్తదివసకరకిరణప్రవేశతయా దివాఽప్యంతర్నిశీథమివ బిభ్రాణం చిరపరిచితైరపి మేఘోద్గమాశంకయా ముహుర్ముహురున్ముక్తమధురకేకారవైర్వనశిఖండిభిరుత్కంధరైరవలోక్యమానం పదమివ జలదకాలస్య ప్రతిపక్షమివ సర్వసంతాపానాం నిజావాసమివ జడిమ్నో నిర్గమమార్గమివ సురభిమాసస్య ఆశ్రయమివ మకరధ్వజస్య ఉత్కంఠావినోదస్థానమివ రతేరాస్పదమివ సర్వరమణీయానామనవరతవలితసురభిశీతలాచ్ఛోదసర[3]స్తీరజమారుతాభిర్వీజితాభ్యంతరశిలాతలమన్యతమం తటలతామండపమద్రాక్షీత్.

దృష్ట్వా చ తమతిచిరాంతరితదర్శనం భ్రాతరమివ తనయమివ సుహృదమివ చానన్యదృష్టిర్విస్మృతనిమేషేణ చక్షుషా విలోకయన్ స్తంభిత ఇవ లిఖిత ఇవ సుచిరమూర్ధ్వ ఏవ స్థిత్వా అపారయన్నివాంగాని ధారయితుమాక్రమ్యమాణ ఇవ మూర్ఛయోన్ముచ్యమాన ఇవేంద్రియైర్ఝటిత్యున్ముక్తాంగస్సముపవిశ్య భూమా కిమ

1 అచ్ఛోదాఖ్యం సరః, 2 భవానీప్రభుం. 3 స్తరంగమారుతాభిః.

వ్యంతరాత్మనా స్మరన్నివానుధ్యాయన్నివ నిర్వికార[1]హృదయో గళితలోచనపయోధారాసంతానస్తూష్ణీమధోముఖస్తస్థౌ. తథావస్థితం తమనువలోక్యాస్మాకముదపాది చేతసి చింతా, యేన కేన చిదప్రియంతఏవ రసికహృదయాః పరిణామధీరమతయోఽపి కిం పునః కుతూహలాస్పదే ప్రథమే వయసి వర్తమానాః, తస్మాన్నియతమముమస్యైమాహామతిమనోహారాం భూమిమాలోక్య భావయతో హృదయవికృతిరీదృశీ జాతేతి, న చిరాచ్చ తమేవమువాచామ వయం, దృష్టా దర్శనీయానామవధిరేషా, తదుత్తిష్ఠ. సంప్రతి నిర్వర్తయామః స్నానవిధిమ్, అతిమహతీ వేలా జాతా, సజ్జీభూతం సాధనం ప్రయాణాభిముఖసకలస్కంధావారస్త్వాం ప్రతిపాలయన్నాస్తే కిమద్యాపి విలంబితేనేతి, స త్వేవముక్తోఽప్యస్మాభిరశ్రుతాస్మ[2]దాలాప ఇవ జడ ఇవ మూక ఇవ అశిక్షిత ఇవ వక్తుం న కించిదపి ప్రత్యుత్తరమదాత్, తమేవ కేవలమనిమేషపక్ష్మణా నిశ్చలస్తబ్ధతారకేణ సంతతాశ్రుస్రోతసా లిఖితేనేవ చక్షుషా లతామండపమాలోకితవాన్.

పునః పునశ్చ అస్మాభిరాగమనాయ అనురుధ్యమానస్తద్గ్రథిత దృష్టిరేవాస్మాన్ పరిచ్ఛేదనిష్ఠురమువాచ—మయా తు న యాతవ్యమస్మాత్ప్రదేశాత్, గచ్ఛంతు భవంతః స్కంధావారమాదాయ, న యుక్తం భవతాం చంద్రాపీడభుజబలపరిరక్షితం గతే తస్మిన్ మహాసాధనం గృహీత్వా అస్యాం భూమౌ క్షణమప్యవస్థానం కర్తుమ్, ఇత్యుక్తవంతం చ తమకస్మాన్నామ కించిదస్య దైవాదేవవైరాగ్యకారణముత్పన్నమితి ఆశంక్య సానునయమాగమనాయ పునఃపునః ప్రతిబోధ్య తాదృశానంబద్ధానుష్ఠానేన జాతపీడాః నిష్ఠురమప్యభిహితవంతో వయమ్, ఏవం న యుక్తమస్మాకం స్థాతుం, భవతః పునర్దేవస్య తారాపీడస్యానంతరాదార్యశుకనాసాల్లబ్ధజన్మనో దేవ్యా విలాసవత్యా అంకలాలితస్య దేవేన చంద్రాపీడేన సహైకత్ర సంవృద్ధస్య తథా విద్యాగృహే మహతా యత్నేనైవం శిక్షితస్య యుక్తమిదం, యజ్జ్యేష్ఠే భ్రాతరి సుహృది వత్సలే భర్తరి జగన్నాథే చ గుణాంతి

1 వదనో గళిత. 2 దీయాలాప.

చ భవతి సర్వ మర్పయిత్వా గతే తత్పరిత్యాగే నాత్రావస్థానం, కస్యాపరస్యేదృశో యుక్తాయుక్తపరిచ్ఛేదః?, తిష్ఠతు తావ దస్మాకం తస్యోపరి స్నేహో భక్తి ర్వా, అస్మిం స్తు శూన్యే౽రణ్యే భవన్త మేకాకిన ముత్సృజ్య గతా న్సన్తో దేవేన చంద్రశీతలప్రకృతినా చంద్రాపీడే నైవ కిం వక్తవ్యా వయం?, కి మన్యో దేవశ్చంద్రాపీడో౽న్యో వా భవాన్?, త దున్ముచ్యతా మయం సమ్మోహః?, గమనాయ ధీరాధీయతామ్', ఇత్యభిహితో౽స్మాభి రీష దివ విలక్షహాసేన వదనే నాస్మా నవాదీత్.— 'కి మహ మేతావదపి న వేద్మి, య ద్గమనాయ మాం భవంతః ప్రబోధయంతి, అపి చ చంద్రాపీడేన వినా క్షణమ ప్యహ మన్యత్ర న పారయామి స్థాతుం, ఏ షైవ మే గరీయసీ పరిబోధనా, తథాపి కిం కరోమ్యనే నైవ క్షణేన సర్వత్ర విగళితం మే ప్రభుత్వమ్, తథాహి.— స్మర దివ కిమపి మనో నాన్యత్ర ప్రవర్తతే, పశ్యం తీవ కి మపి న దృష్టి రన్యతో వలతి, అస్తక మివ క్వాపి హృదయం కి మపి న జానాతి, నిగళితా వివ అన్యత్ర పద మపి న దాతుం చరణా వుత్సహేతే, కీలి తేవ చాస్మి న్నేవ స్థానే తను స్తదాత్మనా త్వహ మసమర్థో యాతుమ్,అథ బలా ద్భవంతో మాం నినీషవః, తత్రాపి చలితస్యాస్మాత్ ప్రదేశా దాత్మనో జీవితధారణం న సంభావయామి, అత్ర పున స్తిష్ఠతో యదేత దంతర్హృదయే కి మప్యవసీయమానం పరివర్తతే మే యే నైవ విస్మృతో౽పి తేనై వావశ్యం ధార్యంతే ప్రాణా ఇతి చేతసి, త దలం నిర్బంధేన, గచ్ఛన్తు భవంతః, అనుభూయంతు యావజ్జీవ మాతృస్తే శ్చంద్రాపీడముఖదర్శనసుఖమ్. అల్పపుణ్యాస్య తు తన్మే ప్రాప్త మపి కరతలా దేవ మాచ్ఛిద్య దైవేన నీతం' ఇ త్యభిదధాన శ్చకౌతుకాత్కిమేత ద్యేనైవం భాషసే నాయాసీ దేవాస్య చంద్రాపీడస్య సమీప' మి త్యస్మాభిః పునః పునః పృష్టో౽భ్యధాత్. 'లజ్జే౽హ మేవం వక్తుం తథాపి శపామి వయస్యచంద్రాపీడ స్యైవ జీవితేన యది కించిదపి జానామి య త్కేన కారణేన న శక్నోమి గంతు మితి, అపి చ భవతా మపి ప్రత్యక్ష ఏ వాయం వృత్తాంతః, తద్వ్రజంతు భవంతః, ఇ త్యుక్త్వా తూష్ణీమభవత్.

ముహూర్తా దివ చోత్థాయ తేషు తేషు రమ్యతరేషు తరుతలేషు లతాగృహేషు సరస్తీరేషు తస్మింశ్చ దేవాయతనే కిమపి నష్టమి వాన్విష్య న్ననన్యదృష్టి ర్బభ్రామ, భ్రాంత్వా చ చిర మివ ఖిన్నాంతరాత్మా సనిర్వేదమూర్ధ్వం చ నిశ్వస్యాన్యతరస్మిన్ లతాగహనే పున రుపవిశ్య తస్థౌ, వయ మపి కృతవీరుత్సన్నిధానా స్తత్ప్రతిబోధనా ప్రత్యాశయా స్థితా ఏవ గళవతి సమధిక ఇవ యామద్వయే శరీరస్థితికరణా యాస్మాభి రభ్యర్థితః ప్రత్యువాచ. 'వయస్య చంద్రాపీడస్య ఖల్వమీ స్వజీవితా దపి వల్లభతరాః ప్రాణాః, త ద్యది బలా దపి పరిత్యజ్య మాం గచ్ఛంతి తథా ప్యేషాం సంధారణే మయా ప్రయత్నః కార్యః, కిం పున రగచ్ఛతా మేవ చంద్రాపీడదర్శనే నైవ చాహ మర్థీ న మృత్యునా తదభ్యర్థ నైవాత్ర నిష్ఫలే' త్యభిధాయోత్థాయ స్నాత్వా కందమూలఫలై ర్వనవాసోచితాం శరీరస్థితిమకరోత్. నిర్వర్తిత శరీరస్థితౌ తస్మి న్వయ మపి కృతవంతః అనేన చైవ క్రమేణ విస్మితాంతరాత్మనో రాత్రౌ చ దివా చ కి మేత దితి తం వృత్తాంత మే వానుభావయంతో దినత్రయం స్థిత్వా నిష్ప్రత్యాశా స్తదాగమనానయనయో స్సుకృతబలసంవిధానం తత్పరికరం తత్ర స్థాపయిత్వా చాగతా వయమ్, యస్త్వాగ్రతో న ప్రేషితః సంవాద స్తదేకం తావదంతరా గచ్ఛతో దేవస్యాసౌ న పరాపతత్యేవ, అపరమపి చిరా త్ప్రవిష్టకాయమాన స్యైవ దేవస్య మా పునరాగమనక్లేశో౽భూ' దితి.

చంద్రాపీడస్య తు తం స్వప్నే౽ప్యనుత్ప్రేక్షణీయం వైశంపాయనవృత్తాంతమాకర్ణ్య యుగపదుద్వేగవిస్మయాభ్యామాక్రాంత హృదయస్యోదపాది చేతసి.—'కిం పున రీదృశస్య సర్వపరిత్యాగకారిణో వనవాసైక శరణస్య వైరాగ్యస్య కారణం భవేత్, స్వయం చ న పశ్యామి కిం చిత్ స్ఖలితం, తాతప్రసాదా త్తు మా మివ తమపి చరణతలలుఠితచూడామణయో౽ర్చయంత్యేవ రాజానో మమేవ తస్యాపి వాంఛాధికేషు సర్వోపభోగేషు న కిం చి దపి హీయతే,మమేవ తస్యా ప్యాజ్ఞా న విహన్యత ఏవ, అహమపి సో౽పిప్రసాదా న్కరోత్యేవ, మత్త ఇవ తస్మా దపి బిభేత్యేవాపరాధిజనః, మ

యావ తస్మిన్నపి సర్వాః సంపదః, త మప్యాలోక్య మా మి వోత్పద్యతే స్పృహా లోకస్య, అథాగచ్ఛం స్తాతే నాంబయా చార్యేశుకనాసేన మనోరమయా చ తనయస్నేహోచితేన స్నేహార్ద్రేణ న సంభావితః, వినయాధిక్యేచ్ఛునా తాతేన శుకనాసేన వా కించిత్ పీడాకర మభిహితం, తాడితో వా, తత్రాపి నైవాసా వేవ[1]వంచనపిశునస్వభావో వా గురుజనాభక్తో వా గుణోపాదానవిముఖో వా తరళచిత్తో వా యత్కించనకారీ యః కశ్చి దివ క్షుద్రప్రకృతి రాఢ్యపుత్రతాగర్వితో దుశ్శిక్షితో దుర్వినీతో వా పుత్రైకతాదుర్లలితో వా యో జన్మనః ప్రభృతి సర్వప్రకారోపకారిణో గురుజన స్యోపరి ఖేద మేవం కుర్యా దనుబంధాత్ వి.మేద్వా, ప్రశమస్యాపీదృశస్య నైష కాలః, అద్యా ప్యసౌ విద్వజ్జనోచితే గార్హస్థ్యే ఏవ న నివేశితో దేవపితృమనుష్యాణా మానృణ్య మేవ నోపగతః,అగత్వా చానృణ్య మృణత్రయేణ బద్ధః క్వ గతః?, న తేన పుత్రపౌత్రసంతత్యా వంశప్రతిష్ఠాం నీతః, నానంతదక్షిణై ర్మహాక్రతుభి రిష్టం, న సత్త్రకూపప్రపాప్రాసాదతటాకారామాదిభిఃఆపూర్తైః కీర్తనై రలంకృతా మేదినీ నాకల్పస్థాయి దిశో యాయి యశో విప్రకీర్ణం,నగురవోఽనువృత్త్యా సుఖం స్థాపితాః, న స్నిగ్ధబంధూనా ముపకృతం, న ప్రణయినో విశేషవిభవతాం నీతాః, న సాధవః పరివర్ధితాః, నానుజీవినః సంవిభక్తాః, నాభ్యాగతాః కృతా నిస్తృషః, న దృష్టాః శ్రుతా వా అంగనాః, న జాతేన జీవలోకసుఖాన్యనుభూతాని, న తేన పురుషార్థసాధనానాం ధర్మార్థకామమోక్షాణా మేకోఽపి హి ప్రాప్తః, కి మేత త్తేన కృతమ్?'.

ఇత్యాక్షిప్తచేతాశ్చింతయం స్తస్మి న్నేవ తరుతలే స్థిత్వా శూన్యహృదయోఽపి యథా క్రియమాణప్రసాద సమ్మానసంభావనా సంభావితం విసర్జ్య సకల మేవ రాజకముత్థాయ తత్క్షణకృత ముత్తంభితతుంగతరతోరణాబద్ధ చందనమాలముభయ పార్శ్వస్థాపితోత్పల్లవముఖపూర్ణ హేమకలశం ద్వారాత్ ప్రభృతి సిక్తసమ్మృష్టభూమిభాగ మంతర్బహి శ్చ ప్రకీర్ణసురభికుసుమప్రకర మిత స్తతః సంచరతా కర్మాంతికలోకేన గృహీతవివిధభృంగా[2]రుం మణిచామరతాలవృంతరత్న

1 స్నేహాలః పిశున. 2 రం మణిచామర.

పాదుకాద్యుపకరణపాణిభిర్వారవనితాభి శ్చాకీర్ణం వితానతలవర్తినా మదామోదాధివాసిత[1]దిఙ్మండలేన రాజహస్తినా గంధమాదనేన సనాథీకృతైకపార్శ్వ మపరపార్శ్వేఽపి కల్పితేన్ద్రా[2]యుధావస్థాన ముపవాహ్యకరేణుకాక్రాంతబాహ్యాంగణమశేషద్వారావస్థితబహువేత్రిలోకం మహాత్వా ద్గంభీరతయాఽనేకసత్త్వశరణతయా చ మహాజలనిధిమనుకుర్వాణం, తథాహి, సవేలావనమివ యామికస్థితానేకకరిఘటాపరికరేణాంతః ప్రవిష్టమహాశైలమివ గంధమాదనేన సకల్లోలమివ సంచరత్సంభ్రాంతకర్మాంతికలోకోర్మిపరంపరాభి స్సావర్తమివ ప్రాహరికజనమండలావస్థానై స్సలత్త్రీకమివ వరాంగనాభి స్సరత్నమివ మహాపురుషై స్సహంసకులమివ సితపతాకాభి స్సఫేనపటలమివ కుసుమప్రకరైః హరిమి వానంతభోగపరికరం కాయమానమవిశత్.

ప్రవిశ్య చాగృహీతప్రతికర్మతయా మలినవేషాభిరుద్విగ్నదీనముఖీభిరిత స్తతో వారాంగనాభి ర్యామికలోకేన కర్మాంతికైశ్చ ప్రణమ్యమాన స్తూష్ణీ మివాలోకకారకే ణేవ మదామోదే నావేదితే నిసృష్టశూన్యదృష్టి ర్గంధమాదనే శనై శ్శనై ర్వాసభవన మయాసీత్. తత్ర చాపనీతసమాయోగో విముచ్యాంగాని శయనీయేఽతనుతాలవృంతానిలేన సంవీజ్యమానోఽంగవాహకాదిభి శ్శనై శ్శనై రపనీయమానాగమనఖేద స్సకలరజనీప్రజాగరఖిన్నోఽపి చాప్రాప్తనిద్రాసుఖో దుఃఖాసికయా పున రపి దుఃఖాంతరహేతుం చింతా మేవావిశత్.—'యది తావ దప్రతిముక్తస్తాతే నాంబయా వా మహతిశోకార్ణవే నిక్షిప్యతే తనయవిరహశోకవిక్లబం తాతం శుకనాసమంబాం చ మనోరమా మనాశ్వా స్యాస్మా ద్దేవ ప్రదేశా ద్గచ్ఛామి తదా మయాపి వైశంపాయన స్యానుకృతం భవతి, నివృత్య పున ర్గమనేచాముత్తిపతుమాశంకతే మే హృదయం, తత్కిం కరోమి?, అథ వా అస్థానప్రతిముక్తిశంకా మే ప్రియసుహృదా ఆత్మానం మాం చ పరిత్యజతాఽప్యపరేణ ప్రకారేణ గమనమప్యుత్పాదయతా కాదంబరీసమీపగమనోపాయచింతాపర్యాకులమతే రుపకృత మేవ, తదధునా వైశంపాయనప్రత్యానయనాయ యాంతం న తాతో నాంబాపి నార్యశుకనాసోఽపి

---

1 దిగానసేన. 2 తరుతాల.

నివారయితుం శక్నోతి మామ్, గత శ్చ వైశంపాయనసహితః తేనైవ పార్శ్వానాగ్రతో గమిష్యామి' ఇతి నిశ్చిత్య తత్కాలకృతవైశంపాయనవియోగదుఃఖం పరిణామసుఖమౌషధమివ బహుమన్యమానో ముహూర్తమివ స్థిత్వా విశ్రాంతసుఖితైరంగై రాపూరితేఽ[1]ప్యతీతార్ధయామశంఖే శరీరస్థితికరణాయోదతిష్ఠత్.

ఉత్థాయ చ యత్రైవ కాదంబరీ తత్రైవ వైశంపాయన ఇతి స్వధైర్యావష్టంభే నైవ సంస్తభ్య హృదయం శూన్యాంతరాత్మా పునరేవ సంవర్జితరాజలోకః శరీరస్థితి మకరోత్. కృతాహారశ్చ అంతర్జ్వలతో మదనానలస్య వైశంపాయనవిరహాశోకాగ్నే శ్చ బహిరపి సంతాపదానాయ సాహాయకమివ కర్తు ముపరి స్థిత శ్చాతికష్ట మష్టాస్వపి దిక్షు యుగప త్ప్రసారితకరః కరోష్మాయత్నేనైవ సంతాప మిత్యాకలయ్యే గగనతలమధ్య మారూఢే సవితరి ఆతపవ్యాజేన రజతద్రవ మివోత్తప్త ముద్గిరతి రశ్మిజాలే నిర్భిద్య విశంతీ ష్వివ శరీర మాతపకణికాసు పుంజ్యమానప్రాణిసంఘాతాసు తలప్రవేశా త్సంకటాయమానాసు పాదపచ్ఛాయాసు బహిరాలోకయితుం చా ప్యపారయంతీషు దృష్టిషు ఆలోకేషు జ్వలత్స్వివ దిఙ్ముఖేషు దుఃస్పర్శాసు భూమిషు నిస్సంచారేషు పథిషు సంకటప్రపాకుటీరోదరోదవీతిపుంజితేష్వధ్వన్యేషు[2]నాడీంధమశ్వాసాతురేషు స్వనీడావస్థాయిషు పత్రరథేషు పల్వలాంతర్జలప్రవేశితేషు మహిషబృందేషు అరవిందదళశకలకింజల్కవిచ్ఛురిత మిచ్ఛావిలోడితోత్త్రుటితబిసకాండచ్ఛేదదంతురం నిపానసరః పంక మారోహత్సు కరియూథేషు రక్తతామరసకాంతిషు లలనాకపోలోపాంతేషు దళితముక్తాక్షోదానుకారిణీషు విరాజమానాసు ఘర్మజలకణికావలీషు స్మర్యమాణాయాంచ జ్యోత్స్నాయాం గృహ్యమాణేషు తుషార[3]గణేష్వాకాంక్ష్యమాణే పయోదకాలాభ్యాగమే అభ్యర్థ్యమానే దివసపరిణామే ప్రదోషదర్శనాకాంక్షిషు హృదయేషు ఉత్థాయ సరస్తీరకల్పితమనవరతాపతజ్జలాసారసేక నివారితోష్ణకరకిరణ సంతాపమేకసన్తానా[4]మలధారావేగవాహిన్యా నిర్ఝరిణ్యేవ కుల్యయా పరి

1 తృతీయార్ధయామ. 2 నాడింధమ. 3 గుణేషు. 4 వలీధారావర్షవేగ.

క్షిప్తమంతరాలంబితజాలజంబూప్రవాళాహితాంధకారమాముక్తకుసుమపల్లవలతావృతాఖిలస్తంభసంచయమసృణహారిచందనచర్చార్ద్రిం మరకతశ్యామపద్మినీపలాశాస్తీర్ణసమస్తభూతలమామోదమానసరస్స్ఫుటితారవిందరాశిదత్తప్రకరమాకీర్ణసరసబిసకాండమకాండకల్పితప్రావృట్కాలమితస్తతోవర్షంతీభిశ్శైవలప్రవాళమంజరీభిర్జలదేవతాభిరివ సద్యస్స్నానార్ద్రచికురహస్తాభిరుపగృహీతఘటీభిః కోమలజలార్ద్రికాభిరనాశ్యానచందనాంగరాగహారిణీభిర్హారవలయమాత్రాభరణాభిరవతంసితబాలశైవలప్రవాళాభిర్మృణాళతాళవృంతకర్పూరపటావాసహారిచందనచంద్రకాంతమణిదర్పణాద్యుపకరణపాణిభిర్బహ్వీభిర్వారాంగనాభిరుపేతం పరిభవస్థానమివ నిదాఘసమయస్య నిదానమివ శీతకాలస్య నివేశనమివ వారివాహానాం తిరస్కారమివ రవికిరణానాం హృదయమివ సరసస్సహోదరమివ హిమగిరేః ప్రకృతిమివ తుషారస్య స్వరూపమివ జడిమ్నః ఆవాసమివ విభావరీణాం ప్రఘాతమివ దివసస్య జలమండపమయాసీత్.

తత్ర చాతిరమ్యతయా క్షుభితమకరధ్వజోత్కలికాసహస్రవిషమం జలాసారశిశిరతయా సంధుక్షితసుహృద్వియోగార్త్యానలం మహాసముద్రమివ గంభీరం తం దివసమేకాకీ కథమపి స్వాధైగ్యయానపాత్రేణాలంఘయత్. లోహితాయమానాతపే చ సాయాహ్నే నిర్గత్య బహుళగోమయోపలేపహారితే మందమందమారుతాహతోత్తరళాయమానధవళే కుసుమప్రకరశోభిని వాసభవనాంగణే క్షణమివాస్థానే సమానన్నపార్థివై స్సహ వైశంపాయనాలాపే నైవ స్థిత్వా ద్వితీయ ఏవ యామే చలితవ్యం సజ్జీకురుత సాధన మితి ఆదిశ్య బలాధ్యక్షం బుభుక్షోదయ ఏవ విసర్జితాశేషరాజలోకో వాసభవనమధ్యవసత్. అథాతిచిరాంతరితోజ్జయినీదర్శనోత్సుకో వినాపి ప్రయాణనాంద్యా సకల ఏవ కటకలోక [1]స్సజ్జీభూయ ప్రావర్తత గంతుమ్. [2]సద్యోఽవతరన్నేవ తృతీయే యామే తురగకరిణీప్రాయవాహనేనానతిబహునా రాజలోకేన సహ విరళకటకసమ్మర్దేన వర్త్మనా అవహత్. అథా ధ్వ

1 సంవృత్య. 2 ఆత్మనాప్యలబ్ధనిద్రావినోదోఽవతరత్యేవ.

నైవ సహ క్షీణాయాం యామవత్యాం రసాతలా దివోన్మజ్జత్సు సర్వభావేషు ఉన్మీలంతీష్వివ దృష్టిషు పున రివాన్యథా సృజ్యమానే జీవలోకే విభజ్యమానేషు నిమ్నోన్నతేషు విరళాయమానేష్వివ వనగహనేషు సంకుచ త్స్వివ తరులతాగుల్మేషు గగనతలమారోహంత్యాః పదే ఇవ లాక్షారసాలోహితే దివసశ్రియోఽవశ్యాయసేకాన్నవపల్లవ ఇవోద్భిద్యమానే పూర్వాశాలతాయాః కమలినీరాగదాయిని దివసకరబింబే విస్పష్టే ప్రభాతసమయే కటకలోకే నైవ సహ పరాపతితవా నుజ్జయినీమ్.

అథ దూరత ఏవ [1]ప్రభృతిద్వంద్వస్థితై శ్చ పుంజితై శ్చ పుంజ్యమానై శ్చాలబ్ధమండలై శ్చోర్ధ్వై శ్చోపవిష్టై శ్చలితై శ్చ స్ఖలితై శ్చ దత్తకతిపయశూన్యపదై శ్చ నివర్తమానై శ్చాగచ్ఛద్భి శ్చోన్ముఖై శ్చాధోముఖై శ్చోద్బాష్పదృష్టిభి శ్చ వివర్ణదీనవదనై శ్చ మహాకష్టశబ్దముఖరై శ్చ దుఃఖాధిక్యాహితమౌనై శ్చ మునిభి రపి ముముక్షుభి రపి వీతరాగై రపి నిస్సంగై రపి నిస్స్పృహై రపి ఉదాసీనై రపి దుర్జనై రపి స్నేహపరవశైః పితృభి రివ సుహృద్భి రివ స్నిగ్ధబంధుభి రివ చ నగరీనిర్గతై రార్త్యా పృచ్ఛ్యమానం కథ్యమానం చ ఆకర్ణ్యమానం చ విచార్యమాణం చానుభావ్యమానం చానువర్ణ్యమానం చ వైశంపాయనవృత్తాంతమేవ సమంతా చ్ఛుశ్రావ.

శృణ్వం శ్చ చకార చేతసి—'ఆస్తాం తావ జ్జన స్యైవ మీదృశీ సమవస్థా, కిం పున ర్యేనాసా వంకే స లాలిత స్సంవర్ధితో వా బాలచాటవోఽస్యానుభూతాః, త దతికష్టం మే వైశంపాయనేన వినా తాతస్య శుకనాసస్య అంబాయా మనోరమాయా వా దర్శనం' ఇత్యేవం చింతయన్నాసాగ్రనిహితోద్బాష్పదృష్టిరదృష్టసర్వవృత్తాంత ఏవ వివేశోజ్జయినీమ్. అవతీర్య చ స రాజకులద్వారి విశన్నేవార్యశుకనాసభవనం సహ దేవ్యా విలాసవత్యా 'గతో రాజే'తి శుశ్రావ. శ్రుత్వా చ నివృత్య తత్రైవ జగామ. గచ్ఛం శ్చ సమీపవర్తి 'హా! వత్స! వైశంపాయన! అద్యాపి మదంకలాలనోచితో బాల

1 ప్రసృతి (ప్రసృతః పాణిః ప్రసృతిః, తస్యాః ద్వయం ద్వయేన సంస్థితైః ఊర్ధ్వీకృతై ర్నియోజితాంజలిభిః ఇత్యర్థః),

ఏవాసి కథం త్వమేకాకీ వ్యాళశతసహస్రభీషణే నిర్మానుషే తస్మిఞ్ఛూన్యారణ్యే స్థితః?, కేన తే తత్రాపి సర్వసత్త్వవ్యాఘాతకారిణీ శరీరరక్షా కృతా?, కేన వా వైషమ్యప్రతిబంధినీ శరీరస్థితిస్సంపాదితా?, కేన నిద్రాసుఖదాయి శయనీయముపకల్పితమ్?, కస్త్వయి బుభుక్షితే తృషితే సుషుప్సతి వా దుఃఖితః?, మమోత్సంగముత్సృజ్య సమానసుఖదుఃఖా వధూరపి న పుత్రక! త్వయోపాత్తా, ఆగతమాత్రస్యైవ తే పితర[1]మభ్యర్థ్య వధూముఖమవలోకయిష్యామీతి యన్మయా చింతితం న కేవలం తన్మే మందపుణ్యాయాః న సంపన్నం, అపరం తవాపి వదనదర్శనం దుర్లభభూతమ్, వత్స! యత్ర తేఽవస్థాతుమభిరుచితం నయస్వ మామపి తత్రైవ పితరం విజ్ఞాప్య, త్వామపశ్యంతీ న జీవామి తాత! త్వయాఽహం శైశవేఽపి నావమానితా, కుతస్తవేయమేకపద ఏవేదృశీ నిష్ఠురతా జాతా, జన్మనః ప్రభృతి న దృష్టమేవ యస్య కుపితమాననం తస్య తే కుతోఽయమేవంవిధో మయ్యకస్మాదేవ కోపః, యదేవం పరిత్యజ్య స్థితోఽసి, గతోఽప్యాగచ్ఛ శిరసా ప్రసాదయామి త్వాం, కోఽపరోఽస్తి మే?, దేశాంతరపరిచయాన్ముక్తో నామాస్మాసు స్నేహః, క్షణమప్యంతరితదర్శనస్య చంద్రాపీడస్యోపరి కథం తవేదృశీ నిఃస్నేహతా జాతా?, తాత! న భద్రకం తే సమాపతితం, సర్వ ఏవ సుఖం స్థాపనీయో గురుజనో దుఃఖం స్థాపితః, న జానామ్యేవం కృత్వా కిం త్వయా ప్రాప్తవ్యమ్?, ఏతాని చాన్యాని చాంతర్భవగతాం ప్రత్యగ్రతనయవిరహశోకవిహ్వలాం స్వయం దేవ్యా విలాసవత్యా సంస్థాప్యమానామపి మనోరమాం విప్రలపంతీమశ్రౌషీత్.

తేన చాతికరుణేన తత్ప్రలాపవిషేణ విహ్వల ఇవ నిద్రాగమేనేవ ఘూర్ణమానో నిశ్చేతనతామనీయత. కథం కథమపి సహజసత్త్వావష్టంభేనైవ సంస్తంభితాత్మా ప్రవిశ్య పితురపి లజ్జమానో వదనముపదర్శయితుమధోముఖ ఏవ నిష్పందసర్వాంగేణ మందరాద్రిణేవ శుకనాసేన సహ మథనావసానస్తిమితమివ మహార్ణవం ప్రణమ్య

1 మనుజ్ఞాప్యాత్యర్థం.

పితరం దూరత ఏవోపావిశత్ ఉపవిష్టం చ తం క్షణ మివ దృష్ట్వా రాజాంతర్బాష్పభరగద్గదధ్వనినా ఽభ్యర్ణవర్ష ఇవ జలధరోఽభ్యభాషత. 'వత్స! చంద్రాపీడ! జానామి తే స్వజీవితా దపి సమభ్యధి[1]కాం భ్రాతురుపరి ప్రీతిం పీడాం చ సుఖైకహేతో ర్వల్లభజనా దేవాసంభావ్యా యా [2]సంభవతి తథైవ హి న కించి న్న క్రియతే, తజ్జన్మనః స్నేహస్య వయసశ్శీలస్య శ్రుతస్య గురుజనానుశాసనస్య వినయాధానస్య చ సర్వస్యైవానుచిత మిమం భ్రాతు స్సుహృద శ్చ తే వృత్తాంత మాకర్ణ్య త్వద్దోష మాశంకతే మే హృదయమ్.' ఇత్యేవంవాదినో నరపతే[3]ర్యుగపదాక్షిప్య వచనం శోకామర్షాభ్యా మంధకారితాననః ప్రావృడారంభ ఇవ తటిల్లతాదుష్ప్రేక్ష్యో విస్ఫూర్జితేనైవ చ స్ఫురితాధరేణ శుకనాసోఽబ్రవీత్.

'దేవ యది చంద్రమస్యూష్మా దహనే వా శీతలత్వమంశుమాలిని వా తమ స్తమస్విన్యాం వా దివసో మహోదన్వతి వా శోషః క్షితే రధారణం వా శేషే పరార్థానుద్యమో వా సాధో రప్రియవచననిర్గమో వా సజ్జనముఖాత్సంభావ్యతే తతో యువరాజేఽపి దోషః, తత్కిమేవ మే వానియాప్య తస్యా[4]నాత్మజ్ఞస్య మూఢప్రకృతేర్దుర్జాతస్య రాజాపథ్యకారిణో మాతృపితృఘాతినో మిత్రద్రుహః కృతఘ్నస్య కర్మ[5]చాండాలస్య మహాపాతకినః కృతే కృతయుగావతారయోగ్యమాత్మనోఽపి గుణవంతమత్యుదారచరితం చన్ద్రాపీడమేవం సంభావయతి దేవః, న హ్యతఃపర మపరం కష్టతరం కించిదపి పీడాకారణం యద్గుణేషు వర్తమానో దోషేషు సంభావ్యత ఇతరజనే నాపి, కిం పునర్గురుజనేన?, యో గుణీ గుణై రేవావబోధనీయః, కస్యాపరస్యాత్మా గుణవాననేన జ్ఞాపనీయః, అపి చ జన్మనః ప్రభృతి దేవస్య విలాసవత్యా దేవ్యా శ్చాంకలాలనయా యో న గృహీత స్తస్య మరుత ఇవ దుర్గ్రహప్రకృతే శ్చంద్రాపీడోఽపి కిం కరోతు?, స్వయ మేవోత్పద్యంత ఏవంవిధాః

1 కాం... ప్రీతిం. 2 సముత్పద్యతే తథైవ హి. 3 ర్వచనమాక్షిప్య యుగపచ్ఛోకామర్షాభ్యాం. 4 స్యాత్మజ్ఞస్య. 5 చండాలస్య.

శరీరసంభవా మహాకృమయః సర్వదోషాశ్రయా మహావ్యాధయోఽంతర్విషా మహావ్యాళాః వినాశహేతవో మహోత్పాతాః భుజంగవృత్తయో మహావాతికాః వక్రచారిణో మహాగ్రహాః తమోమయాః ప్రదోషాః మలినాత్మకాః కులపాంసవో నిఃస్నేహాః ఖలాః నిర్లజ్జాః కృపణకాః నిస్సంజ్ఞాః పశవః, అపి చ అకాష్ఠా దహనాః నిర్గుణా జాలినో తీర్థా జలాశయాః నిర్గౌరవాః ఖరప్రకృతయో శివమూర్తయో మహావినాయకాధిష్ఠితాః, యే సకలంకాః కృపాణా ఇవ స్నేహే నైవ పారుష్యం భజంతే, మలినస్వభావాః కరికపోలా ఇవ దానే నైవ మలినతాం తామాపద్యంతే, నిర్వృత్తయో మణిప్రదీపా ఇవ ప్రసాదే నైవ జ్వలంతి, అంగలగ్నా భుజా ఇవ దాక్షిణ్యపరిగ్రహేణైవేతరే వామా స్సంజాయంతే, గుణముక్తా సాయకా ఇవ సపక్షాశ్రయేణ ఫలే నైవ దూరం విక్షిప్యంతే, సరాగాః పల్లవా ఇవ దివసావసానే నైవ అపరజ్యంతే, భూతిపరామృష్టా దర్పణా ఇవ ఆభిముఖ్యేన సర్వం ప్రతీపం గృహ్ణాంతి, అంతరస్వచ్ఛవృత్తయ స్సలిలాశయా ఇవ గాఢావగాహనే నైవ కాలుష్యముపయాంతి, యే చ స్నిగ్ధేష్వపి రూక్షాః ఋజుష్వపి వక్రా స్సాధుష్వప్యసాధవో గుణవత్స్వపి దుష్టప్రకృతయః భర్తృ[1]ష్వమృతాసినో రాగిష్వపి క్రుద్ధాః నిరీహాదపాదిత్సవో మిత్రేష్వపి ద్రోహిణో విశ్వస్తానామపి ఘాతకాః భీతేష్వపి ప్రహారిణః ప్రీతిపరేష్వపి ద్వేషిణో వినీతేష్వప్యుద్ధతాః దయాపరేష్వపి నిర్దయాః స్త్రీష్వపి శూరాః భృత్యేష్వపి క్రూరాః దీనేష్వపి దారుణాః, యేషాంచ విపరీతానాం గురవ ఏవ లఘవో నీచా ఏవోచ్చైః అగమ్యా ఏవగమ్యాః కుదృష్టిరేవ సద్దర్శనమకార్యమేవ కార్యమన్యాయ ఏవ న్యాయోఽస్థితిరేవ స్థితిః అనాచార ఏవాచారోఽయుక్తమేవ యుక్తమవిద్యైవ విద్యా అవినయ ఏవ వినయః దాశ్శీల్యమేవ సుశీలం అధర్మ ఏవ ధర్మోఽనృతమేవ సత్యమ్, యేషాం చ క్షుద్రాణాం ప్రజ్ఞా పరాభిసంధానాయ న జ్ఞానాయ-శ్రుత మాలజాలాయ నోపశమాయ-పరాక్రమః ప్రాణినాముపఘాతాయ నోపకారాయ-ఉత్సాహో ధనా

1 ష్వభృత్యాత్మానో.

ర్జనాయ న యశసే - స్థైర్యం వ్యసనాసంగాయ న చిరసంగతాయ-ధనపరిత్యాగః కామాయ న ధర్మాయ, కిం బహునా?, సర్వ మేవ యేషాం దోషాయ న గుణాయ, తదసా వపి ఈదృశ ఏవ కోఽప్యపుణ్యా ఏషా ముత్పన్నో య స్త్వేవం కుర్వతో మిత్ర మహం చంద్రాపీడస్య కథం తస్య ద్రోహ మాచరా మీతి నోత్పన్నం చేతసి, ఏవం కృతే చలితవృత్తానాం శాసితాఽవశ్యం తారాపీడో దేవః పీడితాంతరాత్మా మయి కోపం కరిష్యతీ త్యేవ మపి నాశంకితం మనసా, మాతు రహ మే వైకో జీవితనిబంధనం కథం మయా వినా వర్తిష్యత ఇత్యేతస్య నృశంసస్య హృదయేనాపతితమ్, పిండప్రదో వంశసంతానార్థమహ ముత్పాదితః పిత్రా కథ మహ మననుజ్ఞాత స్తేన సర్వపరిత్యాగం కరోమీ త్యేతదపి యథాజాతస్య న బుద్ధా సంజాతమ్?, తదేవ మసత్పథప్రవృత్తేన నష్టాత్మనా సుమార ముద్భ్రాంతేన దుర్దర్శ మదృష్టం తావ న్నన్నామ కుదృష్టినా దృష్టం?, దృష్ట మపి యేన న దృష్టం తస్యాజ్ఞానతిమిరాంధస్య కిం క్రియతా మపరమ్?, అసా తిర్యఙ్మహతా యత్నేన శుక ఇవ పాలితః పుష్ట శ్చ దేవేన, అథవా వినోదదానాత్తిరశ్చామపి సఫల ఏవ శిక్షణాయాసో భవతి, తేఽపి పోషితాః పోషితరి స్నేహమాబధ్నంతి, తేఽపి కృతం జానంతి, తేఽపి పరిచయమనువర్తంతే, తేషా మపి సహజన్మ స్నేహో మాతాపిత్రో రుపరి దృశ్యత ఏవ, న పున రస్య నష్టోభయలోకస్య పాపకారిణో దుర్జాతస్య యస్య సర్వమే వాధస్తా ద్గతమ్, అపి చేదృశాచరితేన తేనాప్యవశ్యమేవ కస్యాం చి త్తిర్యగ్యోనా పతితవ్యం యేన తావద్దురాత్మజా తేన కేవలం [1]దుఃఖం న స్థాపి తా స్సర్వ ఏవ వయమ్, అపి త్వేవంవిధే దుఃఖార్ణవే నిపాతితాః, సర్వ ఏవ వ్యానాక్షిప్తచేతాః ప్రవర్తమానః స్వహితాయ పరహితాయ వా ప్రవర్తతే, తస్య తు పునరస్మానేవం దుఃఖే స్థాపయతో న స్వహితం న పరహితమపి, కి మనేనైవమాత్మద్రుహాకృతమితి మతిరేతావ న్న బోధపదవీమవతరతి, సర్వథా దుఃఖా యైవాస్మాకం తస్య పాపకర్మణో గ్రహోపసృష్టస్య

1 సుఖం.

జన్మ' ఇత్యుక్త్వా హేమంతకాలోత్పలినీమివోద్బాష్పాం దృష్టి ముదవహత్. ఉద్వేపితాధరశ్చ బహిరలబ్ధనిర్గమేణ స్ఫుటన్నివాంతర్మన్యుపూరేణ నిశ్వసన్నేవావతస్థే.

తదవస్థం చ తం తారాపీడః ప్రత్యువాచ.—'వత్స ఖలు ప్రదీపే నాగ్నేః ప్రకాశనం - వాసరాలోకేన భాస్వతః సముద్భాసనమ్ - అవశ్యాయ[1]లేశై రాప్లావన మమృతాంశోః-మేఘాంబుబిందుభి రాపూరణం పయోధేః-వ్యజనానిలై రభివర్ధనం ప్రభంజనస్య-యదస్మద్విధైః పరిబోధనమార్యస్య. తథాపి ప్రాజ్ఞస్యాపి బహుశ్రుతస్యాపి వివేకినోఽపి ధీరస్యాపి సత్త్వవతోఽపి అవశ్యం దుఃఖాతిపాతేన విశుద్ధ మపి వర్షసలిలేన సర ఇవ మానసం కలుషీక్రియతే సర్వస్య, కలుషీక్రియతే చ మానసే కి మిదమితి సర్వమేవ దర్శనం నశ్యతి, న చిత్తమాలోచయతి, న బుద్ధిర్బుధ్యతే, న వివేకోఽపి వివినక్తి, యేన బ్రవీమి, అన్యదా తు లోకవృత్తిమార్య ఏవ సుతరాం వేత్తి.

కి మస్తి కశ్చిదసా వియతి జీవలోకే యస్య నిర్వికారం యౌవన మతిక్రాంతం, యౌవనావతారే హి శైశవే నైవ సహ గళతి [3]స్నేహః, వయసా నైవ సహారోహత్యభినవా ప్రీతిః, వపుషా నైవ సహ విస్తీర్యతే వాంఛా, బలేనైవ సహ ఉపచీయతే మదః, దోర్ద్వయేనైవ సహ స్థూలతామాపద్యతే ధీః, మధ్యేనైవ సహ కార్శ్య ముపయాతి శ్రుతం, ఊరుయుగళేనైవ [4]సహోపచీయతే వినయః, శ్మశ్రుభిరేవ సహ ఉజ్జృంభతే మలినతాహేతు ర్మోహః, ఆకారేణైవ సహావిర్భవంతి హృదయా ద్వికారాః, తద్యథా ధవళ మపి పరాగం సర్వథా దీర్ఘీభవదపి న దీర్ఘం పశ్యతి చక్షుః, అనుపహతేఽపి న ప్రవిశతి గురూపదేశః శ్రోత్రే, స్త్రీరాగిణ్యపి న విద్యాంతరం విశతి హృదయే, స్థైర్యమస్థిరప్రకృతౌ తరళతాయాం, పరిత్యాజ్యేషు వ్యసనే ష్వాసంగః.

వికారాణాం చ [5]కారణానాం ప్రాయ స్సరసతా, సా చ సర్వమేవ జలప్రాయం కుర్వాణా వర్షతి వృద్ధ్యైవోపజాయతే, అపి చ

1 వేశై. 2 దస్మత్తో. 3 గురుజనస్నేహః. 4 సహోపచీయతే హృదయ మవినయైః. 5 కారణం.

దివసో దోషాగమాయ దోషాగమో నాలోకాయ అనాలోకోఽసద్దర్శనార్థ మసద్దర్శనమవివేకాయ అవివేకోఽసన్మార్గప్రవృత్తయేఽసన్మార్గప్రవృత్తం చ మోహాంధం చేతో భ్రామ్యదవశ్యమేవ స్ఖలతి స్ఖలితే చ చేతసి తల్లగ్నా పతత్యేవ లజ్జా, త్రపావరణశూన్యే చ హృది ప్రవిశ్య పదం కుర్వన్ కేన వానివారితో దుర్నివారస్సర్వావినయహేతు ర్మకరకేతుః?, విలసతి చ కుసుమమార్గణే కేన కార్శ్యేన ఛిద్రసహస్రాణి న భవంతి ధైర్యస్యత్యేమే వాధస్తాద్వ్రజతి, సత్త్వే చాధో గతే కిమాశ్రిత్య న గళతి శీలం?, గళితే చ శీలే కిమవలంబనం వినయస్య?, కిం కరోత్యనాధారం ధైర్యం?, క్వ పదమాధత్తాం ధీః?, క్వ సమాధానమాబధ్నాత్యవష్టంభః?, కేనావష్టభ్య బలా న్నిశ్చలీకృతం మనః?, విప్రతిపద్యమానాని కేన నియంత్రితానీంద్రియాణి?, జగన్నింద్యాని కేన నివారితాని దుశ్చరితాని?, కేన వా లోకభూతేన తమోభివృద్ధిహేతు[1]రుత్పాదితో దోషాభిసంగో దృష్టేరుపహంతా?, కిం వా దృశ్యతామనతిబహుదర్శిత్వే?, బహుదర్శిత్వం చ తావతః కాలస్యైవావాసం భవాత్కుతః?, భవతు ప్రథమే వయసి, యేనాన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం నిశ్చిత్య వర్జ్యతాం మలినతా, అపి చ పరిణామేఽపి పుణ్యవతాం కేషాంచిదేవ హి కేశైస్సహ ధవళిమానమాపద్యంతే చరితాని, తన్మోహవిషమవిషయవిషమహాహా మదవికారగంధమాతంగదుర్విలసితైకరాజ్యే రతినిద్రావిలాసవేశ్మని నవరాగపల్లవోద్గమ[2]లీలాంతరవిశేషదుశ్చరితచక్రవర్తిని తారుణ్యావతారే సర్వస్యైవ విషమతరవిషయమార్గపతితస్య స్ఖలితమాపతతి, కిమేవ మార్యేణ లాలనీయస్య శిశుజనస్యోపర్యావేశో గరీయాన్ గృహీతో యదనుచితమపత్యస్నేహస్యాక్రోశగర్భమేవముక్తం, స్వప్నాయమానానామపి యద్గురూణాం శిశుషు ముఖేభ్యో నిష్క్రామతి శుభమశుభం వా తదవశ్యం ఫలతి, గురవో హి దైవతం బాలానాం, యథైవాశిషో గురుజనవితీర్ణా వరతామాపద్యంతే తథైవాక్రోశాః శాపతామ్, తద్వైశంపాయనముద్దిశ్య కోపావేశాదేవమతిపరుష మభిదధత్యార్యే మహతీ మే చేతసః పీడా సముత్పన్నా, స్వయమారోపితేషు తరుషు [3]తావదుత్ప

1 రుత్సారితో. 2 లీలాంతవిశేష. 3 యావత్.

ద్యతే స్నేహః, కిం పున రంగసంభవేష్వపత్యేషు?, త దుత్సృజ్య తాత మయుమమస్వావేగో వైశంపాయనస్యోపరి, నిరూపకం తు తేనన కించిదస్యాచరితం, సర్వపరిత్యాగం కృత్వా స్థిత ఇ త్యేతదపి కారణ మవిజ్ఞాయ కి మేవం దోషపక్షే [1]నిక్షిప్తః, కదాచి ద్గుణో.భవ త్యేవ మయ మవినయనిష్పన్నో దోష ఏవ, ఆనీయతాం తావ దసౌ బుధ్యామహే కి మర్థమయ మేవంవిధః తస్య వయసోఽనుచితోఽపి సంవేగ ఉత్పన్నః, తతో యథా యుక్తం విధాస్యామః.'

ఇత్యుక్తవతి తారాపీడే పునః శుకనాసోఽభ్యధాత్.—'అత్యుదారతయా వత్సలత్వాచ్చ ఏవ మాదిశతి దేవః, అన్యదితఃపరం కి మివాస్య నిరూపకం భవేద్యదద్య యువరాజ ముత్సృజ్య క్షణ మపి అన్యత్రావస్థానమాత్రేచ్ఛయా చేష్టితమ్' ఇత్యుక్తవతి శుకనాసే కశయేవాంతస్తాడితో దోషసంభావనయాఽనయా పితు రుద్బాష్పదృష్టిరుపవిష్టప వాపసృత్య చంద్రాపీడశ్శనై శ్శనై శ్శుకనాసమవాదీత్.—'ఆర్య! యద్యపి నిరుక్తితో వేద్మి న మదీయేన దోషేణ నాగతో వైశంపాయనః ఇతి తథాపి తాతేన సంభావిత మేవ [2]కస్య సంభావనా నోత్పన్నా, మిథ్యాపి తత్తథా యథాగృహీతం లోకేన విశేషతో గురుణా, ప్రసిద్ధిరత్రాయశసే యశసేవా దోషగుణా శ్రియా[3]ఫలతి, పరత్ర ఫలదాయీ కుత్రోపయుజ్యతే పరమార్థః, తదస్యా దోషసంభావనాయాః ప్రాయశ్చిత్తమార్యో దాపయతు మే వైశంపాయనానయనాయ గమనాభ్యనుజ్ఞాం తాతేన, నాన్యథా మే దోషశుద్ధి ర్భవతి, కిం కారణమ్, అనాగతే వైశంపాయనే తాతస్యానయా సంభావనయా నాపగంతవ్యం, అగతే చ మయి వైశంపాయనేన నాగంతవ్యం, యద్యసావన్యై నానేతుమేవ పార్యేత తదా తాతస్యాప్యనుల్లంఘనీయవచనై రేభి రవనిపతిసహస్రైరానీత ఏవ తస్మాత్, తదా ఆర్యః కారయతు మే గమనాభ్యనుజ్ఞయా ప్రసాదం, న చతురంగమై ర్గచ్ఛతో మే కష్టాయాం భూమా[4]న్వప్నేఽపి గమనపరిక్లేశః, వైశంపాయన మాదా యాగత మేవ మా మవధారయత్వార్యః, అపి చ బాహ్యాఖేదాదసహ్యోఽంతర్గత ఖేదః

1 నిక్షిపామః, 2 కస్యవాపరస్య సంభావనా. 3 ఫలవతీ. 4 స్వల్పోఽపి.

ఏవ మే [1]తద్వియోగజన్మా, అనుపద మేవ స్కన్ధావారమాదాయ గచ్ఛతీత్యమునా హేతునా వినా తేనాగతోఽహమ్. అన్యథా జన్మనః ప్రభృతి కదా మయా గతం స్థితం క్రీడితం హసితం పీత మశితం సుప్తం ప్రబుద్ధం ఉచ్ఛ్వసితం వా వినా వైశమ్పాయనేన, యచ్చ శ్రుత్వా తస్మాదేవ ప్రదేశాన్న గతోఽస్మి తస్మాత్తేనైవ తుల్యోఽభూవమితి, తదప్రతిగమనదోషాద్రక్షతు మా మార్యః.'

ఇత్యభిహితవతి చన్ద్రాపీడేఽపి [2]రాగరక్తే రక్తతామరసానుకారిణి ముఖే సపక్షపాతాం [3]బుకావలీమివ దృష్టిం నివేశ్యైవ గమనాయ విజ్ఞాపయతి యువరాజః కిమాజ్ఞాపయతి దేవ ఇతి శనైశ్శుకనాసో రాజానమప్రాక్షీత్.—తథా పృష్టశ్చ శుకనాసేన కించి దివ ధ్యాత్వా తారాపీడః ప్రత్యవాదీత్.—'ఆర్య! మయా జ్ఞాత మేతేష్వేవ దివసేషు సంపూర్ణమండలస్యేన్దోః జ్యోత్స్నామివ కరావలంబినీం వత్సస్య వధూం ద్రక్ష్యామీతి యావ దయ మపరోఽన్తర్హితాశాపథో జలదకాల ఇవ ప్రత్యూహకారీ వైశంపాయనవృత్తాంతో [4]మే దుష్ప్రకృతినా విధాత్రా అంతరా పాతితః, యథా చాయుష్మతా అభిహితమేవైతత్, న తమన్యః శక్నోత్యానేతుం న చ తేన వినాఽయ మత్ర స్థాతుం, తదవశ్యమేవ తావన్నిస్తరితవ్యో వ్యసనార్ణవోఽమునా పోతేన, వైశంపాయన ప్రత్యానయనాయ చావశ్యం దేవ్యపి విలాసవతీ విసర్జయిష్యత్యేవైనమితి నిశ్చయో మే, తద్యాతు, కిన్త్వతిదూరం యత్నేన గంతవ్యం, తద్గణకైః సహోదరాదార్యో దివసం లగ్నం చ గమనాయాస్య నిరూపయతు సంవిధానం చ కారయ' త్వితి ఏత దభిధాయ శుకనాసముద్బాష్ప [5]లోచనం చిర మివ చంద్రాపీడ మాలోక్యాహూయ చ వినయావనమ్ర మంసదేశే శిరసి బాహోశ్చ పాణినా స్పృశన్నాదిశత్.—'వత్స గచ్ఛ త్వమేవ ప్రవిశ్యాభ్యన్తరం మనోరమాసహితాయా మాతు రావేద యాత్మగమనవృత్తాంత' మిత్యాదిశ్య చన్ద్రాపీడ మాత్మనా శుకనాస మాదాయ స్వభవన మయాసీత్. చంద్రాపీడ స్తు తా మక్లిష్టవర్ణాం కాదంబరీవరణ

1 తద్వియోగజన్మా. 2 అంతరపీడోపరాగరక్తే. 3 షట్పదావలీ మివ. 4 విలోమ ప్రకృతినా. 5 లోచనశ్చిర.

స్రజ మివ గమనాభ్యనుజ్ఞాం హృదయేనోద్వహన్ ప్రహృష్టాన్తరాత్మాప్యపహర్షదృష్టిః ప్రవిశ్య కృతనమస్కారో మాతు స్సమీపే సముపవిశ్యాత్మదర్శనద్విగుణీభూతవైశంపాయనవిరహశోకవిహ్వలాం మనోరమా మాశ్వాస్యావాదీత్.

‘అంబ! సమాశ్వసిహి వైశంపాయనానయనాయ తాతేన మే గమన మాదిష్టం, తత్కతిపయదివసాంతరితం వైశంపాయనాననదర్శనోత్సుకం మామవికల్పం విసర్జయ త్వం, సా త్వేవమభిహితా ప్రత్యువాచ-తాత, కి మాత్మ గమనవచసా మాం సమాశ్వాసయసి? కః ఖలు మే త్వయి తస్మిం శ్చ విశేషః త దేకధా త మేకం న పశ్యామి కఠిన హృదయం, త్వయి పున ర్గతే య దపి తస్యా దర్శనే జీవితప్రతిబంధహేతుభూతం త్వద్దర్శనం తదపి దూరీభవతి, త న్నగంతవ్యం వత్సేన ఏకేనాపి హి పుత్రేణావాం పుత్రవత్యౌ, అపి నాగతో నా మాసా నిష్ఠురాత్మే’ త్యుక్తవత్యాం మనోరమాయాం విలాసవతీ ధీరమువాచ, ‘ప్రియసఖి! తవ మమ చైవమేత ద్యథా త్వయోక్త మయం పున ర్వైశంపాయనేన వినా కం పశ్యతు? త దాస్తాం, కి మేవం వారయసి వారితే నా ప్యనేన నైవ స్థాతవ్యం, మన్యే చ పిత్రాప్యయ మేత దేవాకలయ్య గమనాయానుమోదితః, తద్యాతు, వరమావాభ్యాం కతిపయదివసాననయో రప్యదర్శనకృతాః క్లేశాః అనుభూతాః న పున రస్య వైశంపాయనాననావలోకనదుఃఖదీనం దినే దినే ముఖమీక్షితుం, తదుత్తిష్ఠ గచ్ఛావో గమనసంవిధానాయ వత్సస్య చంద్రాపీడస్య.’

ఇత్యేవ మభిదధత్యేవ మనోరమాం హస్తే గృహీత్వోత్థాయ చంద్రాపీడేనానుగమ్యమానా నిజావాసమయాసీత్. చంద్రాపీడోఽపి మాతు స్సమీపే గమనాలాపేనైవ క్షణమివ స్థిత్వా స్వగృహమగాత్. తత్రాపనీత సమాయోగో గమనాయోత్తామ్యతా హృదయేనగణకానాహూయ రహస్యాజ్ఞాపితవాన్ యథా వినా విలంబేన మే గమనం భవతి తథా భవద్భిరార్యశుకనాసాయ పృచ్ఛతే తాతాయ వా దిన మావేదనీయమ్’ ఇత్యేవ మాదిష్టాస్తే వ్యజ్ఞాపయన్.—‘దేవ! యథా సర్వ ఏవగ్రహాః స్థితాః త

థా స్మిన్మహేన దేవస్య గమనమేవ వర్తమానేవ శస్యతే. అపరమపి కస్మాన్నుకోథా ద్రాక్షేచ్ఛైవ 'కాల స్తస్య చ కార్యమేవ వాహార్షి రాపణాయా కాలస్య కారణం 'మహ్యా మేవ వేలాయాం చిత్తనిర్వృతిః సైవ వేలా సర్వకార్యే ష్వితి విజ్ఞాపితే మాహూర్తికైః పున స్తానబ్రవీత్. 'తాతే నైవ మా ఇష్ట మితి బ్రవీమి, అన్యదా త్వయి కేషు కార్యేషు కార్యపరాణాం ప్రతీక్షణోత్పాదిషు చ దివసనిరూపణే షు, కీదృశీ తత్తథా కథయిష్యతి యథా శ్వ ఏవ గమనం భవే దితి, దేవః ప్రమాణ' మిత్యభిధాయ గతేషు చ తేషు శరీరస్థితికరణా యోదతిష్ఠత్. నిర్వర్తితశరీరస్థితించ మాహూర్తికా స్తే ప్రవిశ్య శనై ర్న్యవేదయన్— 'కృతో ఽస్మాభి ర్దివా దేశః, సిద్ధ శ్చ తనయవిరహావిక్లబతయా ఽఽర్య శుకనాసస్య తదతిక్రాంతే శ్వ స్తనే ఽహని రాత్రావితః ప్రస్థాతవ్యం దేవే' నే త్యావేదితే తైస్సాధు కృతమితి తానభిష్టుత్య దృష్టి విషయవర్తినీం కాదంబరీం చ వైశంపాయనం చ మన్యమానో ప్రవిష్టామా మేవ పత్రలేఖాయాం పరాపతా మి త్యగ్రతః ప్రధావితే నావధారయన్ చేతసా చతుస్సముద్రసారభూతా నింద్రాయుధరయానుగామిన స్తురంగమా నగణేయా నవగణితతురగగమనఖేదానుత్సాహినో రాజపుత్రాం శ్చ నిరూపయ న్ననన్యకర్మా తం దివసం ఏకాం చ యామినీం కథం కథ మ ప్యస్థాత్.

అథానురక్తకమలినీసమాగమా ప్రాప్తిసన్తాపాదివ సమం దివసేనాస్త ముపగతవతి తేజసాం పత్యౌ తేజగపతిపతనా చ్చితానల మివ సంధ్యారాగ మపరాశయా సహ విశతి పశ్చిమే దిగ్గగనభాగే సంధ్యానలస్ఫులింగనికర ఇవ స్ఫురతి తారాగణే దివసవిరామా స్మారాత్యాగమే నేవ తమసా నిమీల్యమానేషు దిఙ్ముఖేషు నివాసాభిముఖముఖరేషువియద్వియోగదుఃఖాదివా[1] ర్తప్రలాపేషు వయస్సమూహేషు జనితప్రకాశం జన్మైవ సమాలోక్య దోషాగమం నిరాలోకం గర్భమివ తమః ప్రవిష్టే పునర్జీవలోకే నిజాలోకాద్వికాశితపూర్వదిగ్వధూవదనే జన్మాంతరాగత ఇవ ఉదయగిరివర్తిని నక్షత్రసమాగమసుఖమనుభవతి భగవతి భూయో భూయ స్స్వకాంతినిర్భరా న్నిష్కలంక ఇవ నక్షత్ర

1 కృతా ర్తప్రలాపేషు.

నాథే విస్పష్టాయాం నిశీథిన్యాం ప్రస్థానమంగళే ప్రణామాయోపగతం చంద్రాపీడం పీడయాఽన్తర్విలీయమానే నేవ బాష్పోత్పీడ మపారయంతీ [1]వారయితుమత్యాయతాభ్యా మపి నేత్రాభ్యాం కృతప్రయత్నాప్యమంగళశంకయా విలాసవతీ తం [2]మన్యూద్గమావేగగద్గదికోపరుధ్యమానాక్షరమవాదీత్.

‘తాత! యుజ్యతే హ్యంకలాలితస్య గర్భరూపస్య ప్రథమగమనే గరీయసీ హృదయపీడా. [3]యస్మిన్ మమ పున ర్నేదృశీ ప్రథమగమనేఽపి తే పీడా సముత్పన్నా యాదృశీ తవ గమనే నాధునా యతో దీర్యత ఇవ మే హృదయం, సముత్పాట్యంత ఇవ మర్మాణి, ఉత్క్వథ్యత ఇవ శరీర, [4]ముచ్ఛ్వవత ఇవ చేతో, విఘటంత ఇవ సంధిబంధనాని ఉన్మథ్యత ఇవ మనః, నిర్యాంతీవ ప్రాణాః, న కించి త్ప్రమాదఘాతి ధీః, సర్వమేవ శూన్యం పశ్యామి, న పారయా మ్యాత్మాన మివ హృదయం ధారయితుం, ధృతోఽపి బలా దాగచ్ఛతి మే బాష్పోత్పీడః, ముహుస్సమాహితాపి మంగళసంపాదనాయ చలతి మతిర్న జానామ్యేవ కి ముత్పశ్యామీతి, కిం నిమిత్తం, చేఽయ మీదృశీ హృదయపీడే త్యేత దపి న వేద్మి, కిం బహుభ్యో దివసేభ్యః కథ మ ప్యాగతో మే వత్సో ఝటిత్యేవ పున ర్గచ్ఛ తీతి [5]వైశంపాయనవియోగా దుద్విగ్నస్య గమనమేకాకిన స్తే సముత్ప్రేక్ష్యేతి, [6]ఉత వైశంపాయన వృత్తాంతా దాత్మన ఏవ దుఃఖితతయేతి, న చైవంవిధయా పీడయా వైశంపాయనానయనాయ గచ్ఛత స్తే గమనం నివారయితుం పారయతి వాణీ హృదయం పున ర్నేచ్ఛ త్యేవ త్వదీయం గమనం తదీదృశీం మే పీడాం, విజ్ఞాయ యథా పురా స్థితం న తథా, క్వ చి దాసంగ మాబధ్య దీర్ఘకాల మాయుష్మతా స్థాతవ్యమ్, అస్య చార్థస్య కృతేసాంజలిబంధేన శిరసాఽభ్యర్థయే వత్స’మి త్యాదిశంతీం స్వమాతరం సుదూరం ప్రసారితావనమ్రమూర్తి శ్చంద్రాపీడో వ్యజ్ఞాపయత్. ‘మాత! స్తదా దిగ్విజయప్రసంగాత్ [7]స్థితోఽస్మి, అధునా పున [8]రియా నేవ మే కాలక్షేపో యావత్త

1 పాతుయితుం. 2 మన్యురాగావేగ. 3 యస్మిన్ ప్రథమ మేవాం కాదపైతి. 4 ముత్ప్లవత. 5 కిం వైశం. 6 పునః వైశం. 7 స్థితం. 8 రయ మేవ.

ముద్దేశం పరావతామి తత్పునశ్చిరాగమనకృతా మనా గపి న హృదయే భావనీయా త్వయా పీడా' ఇత్యేవం విజ్ఞప్తా చన్ద్రాపీడేన సన్నిరుధ్య బాష్పవేగా కథం కథమపి సంస్తభ్యాత్మానం నివర్తితగమన [1]మంగళప్రస్రవేన సించంతీ శిరసి చోపాఘ్రాయ గాఢగాఢం సుచిరమాలింగ్య గచ్ఛద్భి రివ ప్రాణైః కృచ్ఛ్రా న్ముమోచ తం మాతా.

ముక్తశ్చ మాత్రా పితుః ప్రణతయే వాసభవన మగమత్. తత్ర చ 'దేవ! గమనాయ నమస్కరోతి యువరాజ' ఇత్యావేదితే ద్వారరక్షిణా ప్రవిశ్య క్షోణీతలనివేశితశిరా శ్శయనవర్తినో ననామ దూరస్థిత ఏవ పితుః పాదౌ, అథ తథా ప్రణతమాలోక్య కించిదున్నామితపూర్వకాయః శయనగత ఏవాహూయ తం పితా చక్షుషా పిబ న్నివ ప్రేమ్ణా పరిష్వజ్య గాఢ మప్రౌఢ ఇవ సహసోద్బాష్పతా విరళబాష్పపర్యాకులాక్షోఽంతః క్షోభవేగవిక్షిప్తాక్షరమవాదీత్. 'వత్స! పిత్రా [2]అనర్హాదోషేషు సంభావిత ఇత్యేషా మనాగపి మనసి వత్సేన దుఃఖాసికా న కార్యా, వినయాధానాత్ ప్రభృతి సమ్యక్పరీక్షితోఽస్యస్మాభిః పరీక్ష్య చ గుణగణై రేవాధిగమ్యో రాజ్యభారస్త్వయ్యారోపితో న తనయస్నేహాత్ దేవ, రాజ్యం హి నామైతత్పృథివీభారేణైవాతిదురుద్వహం మహీభృత్సంబాధతయైవాతి సంకటం కుటిలనీతిప్రచారేణైవాతిదుస్సంచరం చతుస్సముద్రపర్యంతభువనవ్యాప్త్యై వాతిమహా న్మహాసాధనప్రసాధ్యతయై వాతి దుస్సాధనమపర్యవసానకార్యతంత్రజాలే నై వాతిగహన ముత్తుంగవంశ ప్రతిష్ఠితతయై వాతిదురారోహ మహితసహస్రోద్ధరణే నై వాతి దుర్ధర మపి చ సమప్రవృత్తితయై వాతివిషమ మనేకతీర్థకల్పనయైవ దురవతారం కటకశోధనేనైవ దుర్గ్రహ మఖిల ప్రజాపాలనవ్యాపారేణైవ దుష్పాల్యం సర్వాశాప్రాప్త్యైవ చ దుష్ప్రాపమ్. నామహాసత్త్వే నాస్థిరప్రకృతౌ నాదాతరి నాస్థూలలక్ష్యే నాశుచౌ నావిక్రాంతే నామహోత్సాహే నాప్రియవాదిని నాసత్యసంధే నాప్రజ్ఞే నావివేకిని నాకృతజ్ఞే నాపురుషాంతరజ్ఞే నానుదారవ్యవహృతౌ నాసంవిభాగశీలే నాన్యాయవర్తిని నాధర్మరుచౌ నాశాస్త్రవ్యవహారిణి నాశరణ్యే నాబ్రహ్మణ్యే నాకృపాళౌ

1 మంగళాగళతా ప్రస్రవేన. 2 అహం దోషేషు.

నామిత్రవత్సలే నావశ్యాత్మని నానియతేంద్రియే నాసేవకే వా పద మేవాదధాతి యః ఖలు సమగ్రైర్గుణైరాకృష్య బలాత్ప్రతిబంధ మస్యాః చంచలప్రకృతేః కర్తుం సమర్థః తత్రాఽఽస్తే, గురవోఽప్యపగత స్ఖలితభీతయ స్తత్రైవ సమారోపయంత్యేతదాలోచ్యైవ నాపరాః, తదనేనైవ బోద్ధవ్య మిదం వత్సేన నాస్తి మయి దోష ఇతి, అపి చ సంప్రతి కస్మిన్ భారమవతార్యాణుమపి దోషమాచరసి. త్వయైవ సకలలోకానురంజనే యతితవ్యం, గతః ఖలు కాలోఽస్మాకం, మయా ఽస్ఖలితేనైవ చిరం పదే స్థితం న పీడితాః ప్రజాః, లోభేన నోద్వేజితా గురవో మానేన న విఘటితా స్సంతో మదేన నోత్త్రాసితాః ప్రాణినః క్రోధేన, న హాసిత ఆత్మా మార్గేణ న హాతిః పర లోకః కామేన, రాజధర్మోనురుద్ధో న స్వరుచిః వృద్ధాస్సమాసేవితాః నవ్యసనాని సతాం చరితాన్యనువర్తితాని నేంద్రియాణి, ధను రున్నామితం న మనః, వృత్తం రక్షితం న శరీరం, వాచ్యాద్భీతం న మర ణాత్, ఉపభుక్తాని చ సురలోకేఽపి దుర్లభాని సర్వవిషయోపభోగ సుఖాని, యావనేన ఇచ్ఛయా పర్యాప్త మకార్యపరిహారాత్కార్యా మప్రధానాచ్ఛోపార్జితః పారంపరోఽపి లోకః, ఇతి చేతసి మే త్వజ్జన్మనా చ తావత్కృతార్థ ఏవాస్మి తదయమేవ మే మనోరథః, దారపరి గ్రహాత్ ప్రతిష్ఠితే త్వయి సకల మేవేమం రాజ్యభార మారోప్య జన్మ నిర్వాహ లఘునా హృదయేన పూర్వరాజర్షిగతం పంథాన మనుయాస్యా మీతి, అస్య చ మే తర్కిత ఏ వాయ మగ్రతః ప్రతిరోధకో వైశం పాయన వృత్తాంతః స్థితః, మన్యే చ న సంతప్తవ్య మే వానేన అన్యథా క్వ వైశంపాయనః?, క్వ చైవంవిధ మస్య స్వప్నేఽప్య సంభవనీయం సమాచేష్టితం, తద్గతే నాపి తథా కర్తవ్యం వత్సేన యథా న చిరకాల మేష మే మనోరథోఽంతర్హృదయ ఏవ విపరివర్తత' ఇత్యభిధాయ కిం చి దున్నామితేన ముఖే నైవ సంపీడితం హృదయమివ తాంబూల మర్ప యిత్వా వ్యసర్జయత్.

చంద్రాపీడస్తు తయా పితు స్సంభావనయా సుదూర మున్నమితోఽప్యవనమ్రతరమూర్తి రుపసృత్య పునః ప్రణామే నోత్తంసితాత్మా నిర్యయౌ. నిర్గత్య చ శుకనాసభవన మయాసీత్. తత్ర చ తనయ

చింతాపరీతమున్ముక్త మివేంద్రియై శ్శూన్యశరీరం శుకనాసమవిరతాశ్రుప్రవాహోపహతముఖీం చ మనోరమాం ప్రణమ్య తాదృశాభ్యామేవ తాభ్యాం సంభావ్యాశిషా సమారోపయద్భ్యామివ చ స్వదుఃఖభార మనుగతో నివర్తనాయతబాహోర్నివర్తితాననో ముహు రాద్వారనిర్గతో గత్వాఽగ్రతో ఢౌకిత మపి కృతపర్యాణ మకృతహేషారస మనుత్కర్ణకోశ మసుఖముఖ[1]స్వర మమనస్క మప్రావిష్కృత గమనోత్సాహం దీనమింద్రాయుధమాలోక్యాపి పునర్నివారభారశంకయా వైశంపాయనావలోకనత్వరయా కాదంబరీసమాగమౌత్సుక్యేన చాకృతపరిలంబో మహాగవ్యారుహ్య తయైవ నిరగా న్నగర్యాః.

నిర్గత్య చ ప్రాతరేవ తత్ప్రస్థానమంగళావస్థానాయోపకల్పితం కాయమాన మప్రవిశ్య బహిరేవ గతో యువరాజ ఇతి జనితలోకకలకలేనాతర్కితతదాగమన సంభ్రాంతేన పరిజనేన రాజపుత్రలోకేనచేతస్తతో ధావతాఽనుగమ్యమానో గవ్యూతిత్రితయమివ గత్వా సులభపయోయవసే ప్రదేశే నివాస మకల్పయత్ ఉత్తామ్యతా హృదయేనాప్రభాతాయా మేవ యామిన్యాముత్థాయ పున రవహత్, వహంశ్చ తస్మా దేవవాసరాదార భ్యైవ మచేతిత ఏవ పరాపత్య కృతాపక్రాంతేత్రపయా పృష్ఠతోఽనుగమ్య బలాద్గృహీతకంఠ గ్రహః క్వ పరం పలాయ్యత ఇతి వైశంపాయనస్య వైలక్ష్య మపనయామి ఏవం తత్సమాగమసుఖమనుభూయనిష్కారణ ప్రసన్నా మనఘా మతర్కితోపనతమదవలోకనోపజాతహర్ష విశేషాం పురస్తా ద్గమనసిద్ధయే పునర్మహాశ్వేతాం పశ్యామి ఏవం మహాశ్వేతాశ్రమసమీపే పునః స్థాపితాశేషతురగసైన్య స్తయా సహైవ హేమకూటం గచ్ఛామి ఏవం తత్ర మత్ప్రిత్యభిజ్ఞానసంభ్రమధావితేన ఇత స్తతః కాదంబరీపరిజనేన ప్రణమ్యమానః ప్రవిశ్య మదాగమనవేదనోత్ఫుల్లనయనసఖీజనేనాప హ్రియమాణపూర్ణపాత్రాం క్వాసౌ కేన కథితం కియద్దూరే వర్తత ఇతి తత్ప్రశ్నేష్వక్షీం తత్క్షణోత్పన్నయా తాపోపశాంత్యా త్రపయా చ యుగపదురసి నిహితపద్మినీపత్ర మపనీ యోత్తరీయాంశుకాంచలం కుచావరణతాముపనయంతీ మాభరణతాముపనీతాని కమలినీమృణాలాన్య

1 స్వన.

పాస్య భూషణేభ్యోఽపనీతాం స్వయమేవ సర్వాభరణస్థానేషు స్థాపయంతీం తామాపీతశ్రమా మార్ద్రీకృతహారా మాత్రాభరణా మత్యల్పాం హరిచందనచర్చాంకితతిలకాం స్నానకరపల్లవమస్మత్ప్రయత్నే నదర్శనీయతరతాం నయంతీం మంగళార్థం శ్రవణీకృత కమలకుసుమ కింజల్కకువలయదళకర్ణపూరాణి పులకోద్గమేనైవాపాస్యంతీం కపోల సంగినీం చ మణిదర్పణే ప్రతిబింబాయ స్థాపితాం కరేణ కబరీమంసదేశే వినివేశయంతీం మానంజనస్యా నేత్రపుటావర్జితేన బాష్పసలిలేనైవ మకరధ్వజానలదగ్ధాయ జలాంజలి మివ ప్రయచ్ఛంతీం ఉత్కృష్ట శేషేణాస్నానసులయజరసేనైవాంగలగ్నేన భస్మనేవ మదనహు తభుజో నివృత్తిమావేదయంతీ మభ్యుత్థానప్రసంగే నైవ కుసుమ శయ్యాం దూరీకుర్వంతీం కాదంబరీ మాలోకయన్ దర్శనీయావలో కనఫలేన చక్షుషీ కృతార్థతాం నయామి ఏవం మదలేఖాం సాంజలి ప్రణామేవ కంఠగ్రహేణ చ సంభావయామి చరణపతితాం పత్రలేఖాం [1]సంభావ్య కేయూరకం చ పునః పరిష్వజ్య నిర్భర మేవం మహోత్సవోప పాదితోద్వాహమంగళ త్వరితసఖీబృందనిర్వర్తితవైవాహికస్నానమం గళవిధే ర్నవ ఇవవర్షాభిషిక్తాయాః కరగ్రహణం నిర్వర్తయామీతి ఏవ మతిబహళకుంకుమకుసుమధూపభూషానులేపనా మోదోద్దీపితహృద యజన్మని వాసభవనే శయనవర్తీ మత్సమీపే సముపవిశ్యతస్య [2]మివ కృతసర్మాలాపాయాం నిర్గతాయాం మదలేఖాయాం త్రపావనమ్రముఖీ మనిచ్ఛంతీం కిల బలా ద్దోర్భ్యా మాదాయ శయనీయం శయనీయా దంకం అంకా చ్చ హృదయం దేవీం కాదంబరీ మారోపయామి ఏవ ము గ్ధాధనీవీగ్రంథిదృఢతరార్పితపాణిద్వయాం త్రపానిమీలితలోచనే చుంబ న్నవంచితాత్మా చిరా ద్భవామి ఏవంసురై రపి దుర్లభం త దధరా మృత మాత్మ ప్తే ర్నిపీయ సుజీవిత మాత్మానం కరోమి ఏవ మతికోమల తయాఽంతర్విలీయ విశంత్యా ఇ వాంగ మంగం గాఢాలింగనసుఖరస భరేణ మకరధ్వజానలదగ్ధశేషం నిర్వాపయామి శరీర మేవం పరవత్యా పి స్వేచ్ఛాప్రవృత్తయే నిష్ఫలయత్నయా ప్యభియుంజానయేవాపసర్పం త్యాపి కృతకోపసస్పృహ యేవ సంగోపితసర్వాంగ్యాప్యుపదర్శితభావ యే

1 ముక్తాప్య. 2 మపి. 3 ద్వయాయాః.

వ దేహ్యా కాదంబర్యా సహ తత్కిమపి సర్వజన సులభ మపి యోగైకగమ్యం స్పర్శ [1]విష మపి హృదయగ్రాహి మోహన మపి ప్రసాదనమింద్రియాణా ముద్దీపన మపి మదనహుతభుజో నిర్వృతికర ముపాహితసర్వాంగఖేదమపి ససీత్కారపులకజననమనుభూయమానమ ప్యుత్పాదితానుభవసస్పృహం సహస్రవారానుభూత మపి అపునరుక్తమతిస్పష్టమప్యనిర్దేశ్యస్వరూపమచింత్య [2]సమాగమ మతులస్పర్శ మనుపమరస మనాఖ్యేయప్రీతికరం పరమధ్యానసహస్రాధిగతం నిర్వాణసుఖమివాపరప్రకారం సురతాఖ్యం సుఖాంతర మనుభూయ నిమేష మప్యకృతవిరహ స్తయైవ సహ తేషు తేషు రమ్యేషు దేశేషు రమమాణః [3]స్వయమేవ రమ్యమపి రమణీయతరతాం యౌవన ముపనయామి ఏవం సముత్పన్నసహస్రవిస్రంభాం దేవీమేవాభ్యర్థ్య వైశంపాయనస్యాపి మదలేఖయా సహ ఘటనాం కారయామి మాత్యేతాని చాన్యాని చ చింతయన్న చేతితక్షుత్పిపాసాతపశ్రమజాగరవ్యథో దివా రాత్రౌ చావహత్.

ఏవంచ వహతో ఽస్యాస్య దవీయ స్తయా ఽధ్వనోర్ధపథఏవ కాలపర్యావర్తనః ప్రబల[4]కంఠో గ్రీష్మస్య నిశాగమో గభస్తిమతః స్వర్భానురవృతదీధితిః ధూమోద్గమో వజ్రానలస్ఫురితానాం మదాగమో మకరధ్వజకుంజరస్య మరణాంధతమసప్రవేశో విరహాతురాణాం అమోఘః కాలపాశవాగురోత్కంఠిత [5]హారిణానామభేద్యో లోహార్గళ దండో దిగ్వారణానామచ్ఛేద్యహింజీరశృంఖలా వాహానామనుల్లంఘ్యో నిగడబంధో ఽధ్వగానామలంఘ్య కాన్తారలేఖా ప్రోషితానాం కాలాయసపంజరోపరోధో జీవలోకస్య ఉద్గర్జ న్న[6]లికులమలినఘనఘటాభోగభీషణో విస్ఫూర్జిత ధ్వని ర్విషమతరతడిద్గుణాకర్షమండలిత వికటశక్రకార్ముకో ఽనవరత ధారాసారవర్షప్రహారి పురోమార్గ ముపరుంధన్ విరుద్ధ ఇవాంధకారితముఖో నిస్త్రింశశతసహస్రసంపాతదుష్ప్రేక్ష్యో ఽక్షౌహిణీ పతిరి వాశుగమనవిఘ్నకారీ బభూవ జలదకాలః.

---

1 విషయ. 2 మసమాసంగ (న విద్యతే సమాసంగః సంబంధో యస్య తత్). 3 స్వభావ. 4 పంకో. 5 కామిహారిణానాం. 6 కులగవల మలిన.

తత్ర చ[1]ప్రథమ మస్య చేతనాపహారిభి ర్మార్గాభివేగై రంధకార మనీయంత దశదిశ స్తతో జలధరైః అగ్రతస్సముత్ప్లుతేన చేతసా క్వాఽప్యగమ్యత పృష్ఠతో హంసైః. పురస్తా త్పరిమళినోఽస్య నిశ్వాస మనుతః ప్రావర్తంత పశ్చాత్కదంబవాతాః. పూర్వం తులితనీలో త్పలవనకాంతి నయనయుగళ మస్య సలిలం సముత్ససర్జ చరమ మంభో ముచాం బృందమ్. ఆదావపూర్వమాపూర్యమాణ ముద్వేగోత్కలి కాసహస్రపర్యాకులం మనోఽస్యాఽభవత్ అవసానే స్రోతస్వినీనాం పాత్రమపి చ దుస్తరై ర్నదీపూరై రేవ సహాఽవర్ధంత మన్మథోన్మా థాః. వర్ష జలలులితైః కమలాకరై రేవ సహ మమజ్జ కాదంబరీసమాగ మప్రత్యాశా ధారాభ్యాహతైః కందళై రేవ[2]సహ తామ్రతా మధత్త నయనయుగమంభోదవాతాహతైః కదంబకుట్మలై రేవ సహోద కంపతోత్కంటకితా తనుః ఉత్కూలసలిలోత్ఖన్యమానమూలై స్సరిత్తటై రేవ సహాపతన్ ప్రాణాః. పరిమళమయై ర్మాలతీకుసుమై రేవ సహా జృంభత రణరణకః. తథా గురుభి ర్ఘనై రేవాభజ్యంత మనోరథా[3]స్తీక్ష్ణాంతరకోటిభిః కేతకీసూచిభి రేవా[4]తుద్యంత మర్మాణి ఉచ్ఛిఖైః శిఖిభి రేవాదహ్యంత గాత్రాణి. అంధకారితదిశా తమసైవావర్ధత మోహాంధకారః. తిరస్కృతధ్వాన్తేన తడి దాతపే నైవాతన్యత సన్తాపః. గంభీరగర్జితైకసన్త్రాసోత్కంపితశధరావీరబంధై ర్నభసి నవఘనై ర్ఘసజలధర[5]ధారానిపాతరభసవాచాలితచంచుభిరంతరాళే చాతకై రుద్దామమహారావరావిభి రవనిమూలే దర్దురై రనవరతఝుంకారరవజర్జరితధారాంబుభిరాశాసు జలదానిలైః ఉన్మత్తమదకలకేకాకోలాహలైః కాననేషు కలాపిభిరసమశిఖరోపలస్ఖలనకలకలముఖరై ర్గిరిషు నిర్ఝరైః ఉల్లోలకల్లోలాస్ఫాలనవిస్ఫురితవిషమనిర్ఘోషఝాంకారిభిః సరిత్పూరై స్సర్వత శ్చ వితతేన స్థలీషు సంభృతేన కందరేషూచ్చండేన శిఖరిషు కలకలేన అంబుషు పటునా పర్వతతటేషు మృదునా శాద్వ

1 ప్రథమస్య. 2 సహాభిద్యత హృదయం అంభోధవాతాహతైః తనుః అనవరతజల పతనజర్జరితపక్ష్మభిః శిలీంధ్రై) రేవ సహ తామ్రతా మధత్త నయనయుగలం ఉత్కూల. 3 తీక్ష్ణతర. 4 త్రుట్యంత. 5 ధారాతిపాతవాచాలిత.

లేషు చారుణా పల్లవేషు సాంద్రేణ శాఖాసు తనునా తృణోలపేషు ఉల్బతాళివనేషు యథాధారాసంపతేన మార్కణ్ణ్యమానేన సర్వప్రకారమధురేణ హృదయప్రవేశినా ధారారవేణోత్కలికాకలితో న రాత్రౌ న దివా న గ్రామే నారణ్యే నాంతర్న బహి ర్న వనే నోపవనే న వర్త్మని నావాసే న వహన్ న తిష్ఠన్ న వైశంపాయనస్మరణే న కాదంబరీసమాగమానుధ్యానే న కథంచిదపి న క్వచిదపి నిర్వృతి మేవాధ్యగచ్ఛత్.

అనధిగతనిర్వృతి శ్చాతికష్టతరయా వజ్రానలస్యేవ జలదసమయేంధనస్య మదనహుతభుజో భస్మసాత్కర్తుమి వోద్యతస్య ధీరస్వభావోఽపి ప్రకృతిమేవోత్ససర్జ ప్లావితసకలధరాతలై ర్ధారాజలై రప్యాశోష్యత ద్యోతితదశదిశా శతహ్రదాలోకే నాపి మూర్ఛాంధకారే క్షిప్యత ఆహ్లాదితజీవలోకై ర్జలదానిలై రప్యదహ్యత పయోభారమేదురై ర్ఘనై రపి తనుతామనీయత పాటలితశాద్వలై శ్శక్రగోపకై రపి పాండుతాం ప్రత్యపద్యత కుసుమధవళై: కుటజై రపి రాగపరవశో క్రియత. తథాపి సకలజగజ్జీవనహేతునాపి జీవితసందేహదోలామారోపితో జలదకాలేన ఉత్కూలగామిషు విఘవిలసితేషు సరిత్పూరేషు చోత్ప్లవమానోఽనవరతవర్ష జలజనితేషు మూర్ఛాగమేషు పంకపటలేషుచ నిమజ్జన్ జలభరస్థగితే వర్త్మని లోచనే చ స్ఖలన్ వికాసినీషు కాదంబరీప్రాప్తిచింతాసు ధారాకదంబరజోవృష్టిషు చామీలన్ అనుబంధిషు గమనవిఘ్నేషు జలధరధ్వనితేషు చ ముహ్యన్ సుదుర్లంఘ్యవేగాన్యుత్కంఠితాని సహస్రశః స్రోతాంసి చోల్లంఘయన్ ఘనోపాహితవృద్ధినా కాదంబరీసమాగమోత్సుక్యేన పయఃప్లవరయేణ చోహ్యమానో జీవితప్రత్యాశా మనిర్వహాత్[1] స్తురంగమాంశ్చ పరిత్యజన్,తర్జ్యమాన ఇవ తడిద్భి,రవష్టభ్యమాన ఇవ జలధరై:, నిర్భర్త్స్యమాన ఇవ విష్ఫూర్జితై,శ్శకలీక్రియమాణ ఇవ శతశో నిస్త్రింశవృత్తిభి ర్ధారాసారై:, నిరుద్ధాస్వపి జలదకాలేనైవ ఆశుగమనవిఘ్నహేతుభూతాసు ఆశాసు కాదంబరీసమాగమాశా సుతరాం నారుధ్యతాస్య యయౌ తాదృశోఽపి యథాస్థాననిగడితసమస్తప్రాణిని ప్రావృట్కాలే కలామప్యకృతవిలంబోఽనారత

1 జనాంస్తురంగ. 2 అనీయత తం పంథానం ధారాహతి.

ధారాహతివికూణితాక్షేణ చ ముహుర్ముహుర్వ్యవలితాననమితాననేన శ్చ్యోతదాసక్తపిండితకేసరాగ్రైకసంతాన కర్దమ [1]మగ్నోన్నగ్నఖురేణాదృశ్యనిమ్నోన్నతస్థలద్గతినా విశీర్యమాణపర్యాణసమారోహేణ ఉపర్యుపరి వాహినీ [2]పూరోత్తారసంతానావాసప్రష్ఠేన అపచీయమానబలజవోత్సాహేన వాజిసైన్యేన విశీర్యతానుగమ్యమానో జీవితసంధారణాయ యథాతథా నిర్వర్తితాశనమాత్రకోఽభ్యర్హితరాజలోకవచసాఽప్యప్రతిపన్నశరీరసంస్కారో దివస మవహాదేవ కేవలమ్.

వహంశ్చ త్రిభాగమాత్రావశిష్టేఽధ్వని వర్తమానం మేఘనాదమద్రాక్షీత్. దృష్ట్వా చ దూరత ఏవ కృతనమస్కారం తమప్రాక్షీత్.—'తిష్ఠతు తావత్పరస్తాత్పత్రలేఖాగమనవృత్తాంతప్రశ్నో వైశంపాయనవృత్తాంత మేవ తావ త్పృచ్ఛామి, [3]అపి దృష్ట స్త్వయాచ్ఛోదసరసి వైశంపాయనః, పృష్ట శ్చావస్థానకారణం పృష్టేన, కించిత్కథితం న వా, పశ్చాత్తాపీవా?, అస్మత్పరిత్యాగేన స్మరతి వాఽస్మాకం?,పృష్టోఽఽసి వానేన కిం చిన్మదీయమ్?, ఉత్పన్నో వాలాపో యువయోః?, ఉపలబ్ధో వాభిప్రాయః?, మాతాపిత్రోర్వా సందిష్టం కిం చిత్?, పరిబోధితో వా త్వయాగమనాయ?, ఆవేదితం వాఽస్మదీయ మాగమనమ్?, ఉపలక్షితో వాభిప్రాయః?, త్వయా?, నా పయాస్యతి వా తస్మాత్ప్రదేశాత్?, దాస్యతి వా దర్శనం?, గ్రహీష్యతి వాఽస్మదనునయమ్?, ఆగమిష్యతి వా పునర్మయా సహ?, కిం కుర్వన్ దివసమాస్తే కో వా వినోదోఽస్య తిష్ఠ' తీతి.

'స [4]త్వేవ మాదిష్టో వ్యజిజ్ఞపత్. 'దేవ! దేవేన తు వైశంపాయనమాలోక్యానుపదమేవ తురంగమై రాగత ఏ వాహ మిత్యాదిశ్య విసర్జితోఽహమ్,అథాచ్ఛోదసరసః ప్రతీపం వైశంపాయనో గత ఇ త్యేషాంతరావార్తైవ నోపజాతా, చిరయతి చ దేవే జలదసమయారంభమాలోక్య కదాచి త్తేషు దివసేషు దేవేన తారాపీడేన దేవ్యా విలాసవత్యార్యశుకనాసేన చ కృతప్రయత్నోఽపి న ము

---

1 మానుమగ్నఖురేణ. 2 తీరోత్తార. 3 అయిదృష్ట. 4 ఏవం పృష్టో వ్యజ్ఞపయత్.

చ్యుత ఏ వాగంతుం దేవ శ్చంద్రాపీడస్త్వయా చైకాకినా న స్థాతవ్యమేవాస్యాం భూమౌ పరాగతప్రాయాశ్చ వయం తన్నివర్తస్వాస్మాదేవ ప్రదేశా' దిత్యభిధాయ పత్రలేఖయా కేయూరకేణ చ త్రిచతురైః ప్రయాణకైరప్రాప్త ఏవాచ్ఛోదం యావ దచలా న్నివర్తితోఽస్మి' ఇత్యేవ మావేద్య విరరామ. విరతవచనం చ తం పున రపృచ్ఛత్.—'కిమాకలయస్యద్య [1]తేన యావత్పరాపతితా పత్రలేఖా నేతి' స తు వ్యజిజ్ఞపత్.—'దేవ యది కశ్చి దంతరాంతరాయో న భవిష్యతి విలంబకారీ తదా వినా సందేహేన పరాపతత్యేవ మవగచ్ఛతి మే హృదయమ్.'

'ఇ త్యుక్తవతి మేఘనాదే ఘనసమయవర్ధితాభోగమకరధ్వజార్ణవమధ్యపాతినీం స్వానుమానాత్కాదంబరీముత్ప్రేక్ష్య విక్లవీభవతః పరివర్తయంత ఇ వాస్య జలధరాః కాలపురుషై స్తడిల్లో మదనానలశిఖాభిరివ స్ఫూర్జితం ప్రేతపతిపటహస్వనేన ఆసారధారాః స్మరేషుభిఃఆమంద్రం గర్జితంమకరధ్వజధనుర్జ్యాగుంజితాభోగేన కలాపికేకాః కాలదూతాలాపైః కేతకామోదో విషపరిమళేన ఖద్యోతాః ప్రళయానలస్ఫులింగరశ్మిభిః అళివలయాని కాలపాశైః బలాకాశ్రేణయః ప్రేతపతిపతాకాభిః ఆపగాః సర్వక్షయమహాపూరప్లావితదుర్దినాని కాలరాత్ర్యా కుటజతరవః కృతాంతహాసైః. అపి చ శరీరేఽపి సత్త్వం కాతరతయా బలం క్షామతయా కాంతి ర్వైవర్ణ్యేన మతి ర్మోహేన ధైర్యం విషాదేన హసితం శుచా నయన మశ్రుణా ఆలపనం మౌనేన అంగాన్యసహనతయా కరణాన్యపాటవేన సర్వం చ అరత్యా ఉల్లిఖ్యమానమివానవరతతరయా వాహినాశ్రుధారాప్రవాహేణాపభజ్యమాన మివ సంతతై ర్నిశ్వాసప్రభంజనై రుత్క్షిప్యమాణ మివ మదనదుఃఖోత్కళికాసహస్రైరజస్రపాతిభి రిత స్తతో జర్జరీక్రియమాణ మివ మకరధ్వజశరాసారై ర్వపుషైవ సహ క్షీయమాణమివ స్వల్పావ[2]శేషవృత్తినా కాదంబరీశరీరే ణేవ సహ కంఠలగ్నం కథం కథమపి జీవితం ధారయన్ ధారాధరజలక్లిన్నతరుతలమాప్లావితో పాంతం హరితశాద్వలం ఆసేవ్య తటలతావనంఅసకృదరోదోజలప్రవేశం కలుషి

1 తనే నాహన్న. 2 శేషం సంకల్పలిఖితేన నిర్విశేషవృత్తినా.

తత్ప్రాంత మవశీర్యమాణోద్దండకుముదదళగహన మామగ్నకలహంస మండం ఉత్ప్లవమానాశ్యానకింజల్కదళశకలం ఆజర్ఝరితకల్హారకువలయ ముద్భ్రాంతాళివలయముడ్డీనహంస[1]మాలం అనవస్థానసారసాకులితక రుణ మవశిష్టదళతళనిలీయమానోచ్చకితచక్రవాకయుగళముత్కూజిత కాదంబకదంబకాశ్రియమాణోఽనకూలనడ్వలం [2]ఉత్కూలకలవింకకలా పిబకబలాకాధ్యాసితోపాంతపాదపం[3]అన్యదివాదృష్టపూర్వమివ వా దత్తదృష్టిసుఖం అనుత్పాదితహ్లాదయాహ్లాదం అనుపజనితమానసప్రీతి తదేవాచ్ఛోద ముపాహితద్విగుణమఖిలఖసారసాదం.

ఆసాద్య చోపసర్పన్నేవ సర్వా నశ్వవారా నాదిదేశ. కదా చిదయం వైశంపాయనస్తానాలోక్యాపసర్పత్యేవ. తచ్చతుర్ష్వపి పార్శ్వేషు అవహితా భవంతు భవంత ఇతి ఆత్మనాపి తురగగత ఏవ ఖిన్నో వ్యాఖిన్న ఇవ విచిన్వన్ లతాగహనాని తరుమూలాని శిలా తలాని లతామండపాంశ్చ సమంతాద్బభ్రామ. భ్రామ్యంశ్చ యదా న క్వచిత్కించి దవస్థానచిహ్నమద్రాక్షీత్.—తదా చకార చేతసి 'నియతమసా పత్రలేఖాసకాశాత్ మదాగమనముపలభ్య ప్రథమ మేవాపక్రాంతో యేనావస్థానచిహ్న [4]మాత్రక మపి నోపలక్ష్యతే, [5]నిరుద్ధదేశం గతశ్చ క్వాపి అస్మాభి రేవమన్విష్టోఽపి న దృష్టః, తత్కష్టతమమాపతితం వైశంపాయన మదృష్ట్వాఽస్మాత్ప్రదేశా త్పదమపి గంతుం పాదావేవ నోత్సహేతే మే, మన్మథశరవిక్షిప్తాశ్చ కాదంబరీదర్శనమాత్రకావలంబనాః క్షణమపి విలంబమంతరీకర్తు మక్షమాః క్షామతమా[6]మీ ప్రాణాస్సర్వథా వినష్టోఽస్మి న దృష్టా దేవీ కాదంబరీ, నాపి వైశంపాయన ఇత్యేవముత్పన్ననిశ్చయోఽప్యపరి చ్ఛేద్యస్వభావత్వా త్ప్రీత్యాశాయాః కదాచిదస్య వృత్తాంతస్యాభి జ్ఞా మహాశ్వేతాఽపి భవత్యేవ తత్తాం తు తావత్పశ్యామి తతో యథాయుక్తం ప్రతిపత్స్య ఇత్యారోప్య హృదయే తదాశ్రమస్యైవ నాతిదూరే నివేశితతురగస్సైన్యస్సహ యోగమపనీయ నిర్మోకపరి లఘునీ ఘనోజ్ఝితజ్యోత్స్నాభిరామే పరిధాయ వాససీ తథాస్థిత

1 సార్థం. 2 ఉత్కూలవిరుత. 3 ఉపహతం ప్రావృషాన్య దివ దృష్టపూర్వమప్యదృష్ట. 4 మాత్రం కథమపి. 5 నిరుద్ధోద్దేశం. 6 మాయాసిషుః.

పర్యాణమైంద్రాయుధమారుహ్య మహాశ్వేతాశ్రమముపజగామ. [1]తత్రాప్రవిశన్నేవావతీర్య మహాశ్వేతావలోకనకుతూహలాత్పశ్చాదాకృష్టేన ఇంద్రాయుధేన పరిజనేన రాజపుత్రైశ్చానుగమ్యమానో వివేశ. ప్రవిశ్య చ గుహాద్వార ఏవ శిలాతలే సముపవిష్టామధోముఖీమసహ్యమన్యువేగోత్కంపితసర్వావయవామనవరతనయనజలవర్షిణీముద్దండవర్షవాతాహతలతామివోద్బాష్పదీనదృష్ట్యా కథం కథమపి తరలికయా విధృతశరీరాం మహాశ్వేతామపశ్యత్. దృష్ట్వా చ తాం నతాక్షీమస్యోదపాది హృదయే,—'మా నామ దేవ్యాః కాదంబర్యా ఏవ కిమప్యనిష్టముత్పన్నం భవేత్, యేనేయమీదృశీ సమవస్థా హర్షహేతావపి మదాగమనేఽనుభూయతే మహాశ్వేతయా' ఇత్యాశంకాభిన్నహృదయః ఉడ్డీనైరివ ప్రాణైః పదే స్ఖలన్నివ పతన్నివ ముహ్యన్నివ ఉపసృత్యోపవిశ్య చ తస్యైవ శిలాతలస్యైకదేశే ప్రోద్బాష్పవిషణ్ణవదనః 'కిమేతత్' ఇతి తరలికామపృచ్ఛత్. సా తు తదవస్థాయా అపి మహాశ్వేతాయా ముఖమవలోకితవతీ.

అథానుపసంహృతమన్యువేగాఽపి గద్గదికావగృహ్యమాణకంఠా మహాశ్వేతైవ ప్రత్యవాదీత్. 'మహాభాగ! [2]కిమితి నావేదయతే వరాకీ. యయా దుఃఖాభిఘాతైకకఠినహృదయయా పునరప్యదుఃఖశ్రవణార్హోప్యాత్మీయదుఃఖం శ్రావితః సైవాహం మందభాగ్యా మహాభాగజీవితవ్యసనీ నిర్లజ్జా నిర్ఘృణా [3]నిష్కరుణా చ దుఃఖమిదం శ్రావయితాస్మ్యహమ్, కేయూరకాద్భవదాగమనమాకర్ణ్య విదీర్ణమానసా న మయా చిత్రరథస్య మనోరథః పూరితో న మదిరాయాః ప్రార్థనా కృతార్థతాం నాత్మనః సమీహితం సంపాదితం న గృహాగతస్య చంద్రాపీడస్య ప్రియమనుష్ఠితం న చాపి హృదయవల్లభసమాగమనిర్వృతా ప్రియసఖీ కాదంబరీ వీక్షితేత్యుత్పన్నానేకగుణవైరాగ్యా గాఢబంధానపి కాదంబరీస్నేహపాశానపి భిత్త్వా పునః కష్టతరతపశ్చరణాయాత్రైవాయాతా యావదత్ర మహాభాగస్యైవ [4]తుల్యవయసమాకృతిమంతమున్మత్తమివ వాంతఃకరణేన శూన్యశరీర

1 తత్ర చ ప్రవిశన్. 2 కిమయమావేదయతి. 3 చ దుశ్శ్రవణమపి, శ్రావయామి దుఃఖమిదం. 4 తుల్యాకృతిమున్మత్తమివ.

ముత్తరళముఖముత్ ప్లుతాబద్ధలక్ష్యశూన్యయా దృష్ట్యా ప్రణష్టమివ కిమపి వీత స్తతో విలోకయంతం బ్రాహ్మణయువాన మపశ్యమ్. స తు మాముపసృత్యానన్యదృష్టిరదృష్టపూర్వోఽపి ప్రత్యభిజాన న్నివాసంస్తుతోఽపి పరిచిత ఇవాసంభావితోఽప్యుపారూఢప్రౌఢప్రణయ ఇవాస్నిగ్ధోఽపి పరవానివ ప్రేమ్ణాఽశూన్యోఽపి కిమపి స్మర న్నివ దుఃఖితాకారోఽపి సుఖాయమాన ఇవ తూష్ణీం స్థితోఽపి ప్రార్థయమాన ఇవ అపృష్టో ప్యావేదయన్నివాత్మీయా మవస్థా మభినిందన్నివ అనుశోచ న్నివ హృష్య న్నివ విషీద న్నివ బిభ్య దివ అభిభవన్నివ భీత ఇవ ఆకాంక్ష న్నివానుస్మరన్నివ కి మపి [1]విస్మృతనిమేషేణ నిశ్చలధ్వస్తపక్ష్మణా క్షరద్బాష్పపూరార్ద్రేణ కర్ణాంత చుంబినా వికసితేనే వాముకుళితతారకేణ చక్షుషా మత్త ఇవావిష్ట ఇవనియుక్త ఇ వాపిబన్ని వార్పయన్ని వాంతర్విశన్నివ ఆకర్ష న్నివ సుచిర మాలోక్యాబ్రవీత్. 'సుతను! సర్వ ఏవ హి జగతి జన్మనో వయస ఆకృతేర్వా సదృశమాచర న్న వచనీయతా మేతి, తవ పున రేకాంత వామప్రకృతే ర్విధేరివ అసదృశానుష్ఠానే కోఽయం ప్రయత్నః, యదియ మక్లిష్టమాలతీకుసుమసుకుమారా మాలేవ కంఠప్రణయైకయోగ్యాఽను రనుచితే నామునా కష్టతమేన తపశ్చరణపరిక్లేశేన [2]మ్లానిముపనీయతే, కి న్నిరూపవయసో రనురూపేణ సుమనోహారిణీ లతేవ రసాశ్రయేణా ఫలేన సంయోజ్యతే?, జాతస్య హి రూపగుణహీన స్యాపి జన్మోపనతాని జీవలోకసుఖాని అనుభూయ శోభతే పరత్ర ఫలసంబంధీ తపశ్చరణపరిక్లేశః. కింపున రాకృతిమతో జనస్య?, తద్దుఃఖయతి మామస్యాః స్వభావ సరసాయా స్తనో ర్మృణాళిన్యా ఇవ తుహినపాతః [3]పరిక్లేశః, యది వాత్వాదృశీ జీవలోకసుఖేభ్యః పరాఙ్ముఖీ తపసా క్లేశయత్యాత్మానం తదా వృథా వహతి ధను రధిజ్యం కుసుమకార్ముకః, నిష్కారణ ముదేతి చంద్రమాః, వ్యర్థో వసంతమాసస్యాగమః, నిష్ఫలాని కుముదకువలయ కల్హార కమలాకరవికసితాని, నిష్ప్రయోజనో జలదసమయారంభాడంబరః, నిరర్థకాన్యుపవనాని, కిం వా జ్యోత్స్నయా కిం వా లీలాసరిత్పులినై ర్మలయానిలేనే వేతి.

1 విస్మృత మనిమేషేణ. 2 గ్లాని. 3 త స్తవః పరి.

అహం తు దేవస్య పుండరీక స్యైవ వృత్తాంతా దపేతకౌతుకా సఖీం తథా వదంత మపి 'క స్త్వం? కుతో వా సమాయాతః? కి మర్థం వా మా మేవ మభిదధాసి?' ఇత్యపృ ష్ట్వై వాన్యతోఽగచ్ఛమ్. గత్వా చ దేవతార్చనకుసుమా న్యుచ్చిన్వంతీ తరళికా మాహూయా బ్రవమ్. 'తరళికే! కోఽయం యువా బ్రాహ్మణాకృతిః కోఽప్యస్వ విలోకి తపూర్వో వదతి ఈదృశ ఏ వాభిప్రాయో మయోపలక్షితః త న్నివార్యతా మయం యథా న పున ర త్రాగచ్ఛతి అథ నివారితో ఽప్యాగమిష్యతి తదావశ్యమస్యైవాభద్రకం భవిష్యతి' ఇతి. స తు నివార్యమాణోఽపి మన్నివారణానివృత్తే ర్మదనహతకస్య దోషైర్భవి తవ్యతయా చా నర్థస్య నాత్యాక్షీ దే వానుబంధమ్. అతీతేషు కేషు చిద్దివసే ష్వేకదా గాఢాయాం రజన్యా ముద్గిరత్స్వివ భరేణోద్దీపితం స్మరానలం జ్యోత్స్నాప్రపూరమిందుమయూఖేషు లబ్ధనిద్రాయాం తరళికాయాం [1]మథవాఽఽప్తనిద్రాసుఖా సంతాపాన్నిర్గత్యాస్మిన్నేవ శిలాతలే విముక్తాంగీ కల్హారసుగంధినా మందమందే నాచ్ఛాదానిలే వీజ్యమానా వర్ణసుధాకూర్చకై రివ కరై ర్ధవళిత దశాశాముఖే చంద్రమసి నిహితదృష్టి రపినామాయమేభిరమృతవర్షిభి రఖిలజగదా హ్లాదకారిభిః కరై శ్చంద్రమా స్తమపి హృదయవల్లభం మే వర్షేది త్యా శంకాప్రసంగేన దేవస్య సుగృహీతనామ్నః పుండరీకస్య స్మరంతీ కథ మహాశ్వేతే మందభాగ్యాయాః తాదృశ స్యాపి దివ్యాకృతే ర్మహా పురుషస్య నభసోఽవతీర్ణస్య భాషితమళికముపజాతం జాతాసుకం పేన వా యథా కథంచి జ్జీవతు జీవితప్రియా తపస్వినీత్యేవ మేవ సమాశ్వాసితాస్మి యేన పున ర్దర్శన మేవానేన మే న దత్తం కిం కరోతు దేవస్సుగృహీతనామా పుండరీకో యః పరాసు రేవోత్క్షిప్య నీతః పింజలస్తు జీవన్మృతః కథ మియతా కాలేన గతే నాపి నిష్కరు ణేన వార్తాపి మే న సంపాదితే' త్యేతాని చాన్యాని [2]ఆజాలాని చ దుర్జీవిత గృహీతా జాగ్ర త్యేవాతిష్ఠమ్.

అథ నిభృతపదసంచరణా [3]దుత్కంటకితమనవరతపతితమదన

---

1 మప్రాప్తసుఖా. 2 చాలజాలాని. 3 ణమాచరణాదు.

శరశల్యనికరనిచిత మివ శరీరముద్వహంతముద్వికాసి కేతకీరజఃపటలధవళం ప్రథమతరమేవ భస్మసాత్కృతమివ మదనహుత [1]భుజాగ్రేణ కుండలీకృతం మృణాలికావలయముపస్యూషితం శాసనవలయ మివావశ్యం మదనాయః సకలజగదప్రతిహతశాసనస్య కుసుమధన్వనావిసర్జిత[2]ముద్భూతసాధ్వసోత్కంపతరళితయా కేతకీగర్భసూచ్యా 'క్వాఽపరం గమ్యతే? రే హతోఽసి మ'యేతి మన్మథప్రథమసహాయస్య చంద్రమసః కరశాఖయేవ కర్ణాంతలగ్నయా తర్జ్యమాన ముద్వేగావర్జితేన నయనసలిలస్రోతసాఽఽత్మనే జలాంజలి మివ ప్రయచ్ఛంతమాత్మేచ్ఛయైవ మకరగ్రహణాయ నిర్వర్తితస్నాన మివ స్వేదాంభసా న యుక్తమేవ తే పరహృదయమవిజ్ఞాయోపగంతుమితి పదే పదే నివార్యమాణ మివ గురుణోరుస్తంభే [3]నాదూరత ఏవ మదాలింగనాళికాశయా ప్రసారితభుజయుగళ ముత్కలికాసహస్రవిషమం రాగసాగరమివ ప్రతరంత మనవరత ప్రవృత్తై రాకృష్యమాణమివ పురస్తాద్దీర్ఘై ర్నిశ్వాసమరుద్భిరుహ్యమానమివ దిఙ్ముఖప్లావితజ్యోత్స్నాపూరేణ రణకశూన్య ముచ్ఛుష్కాననం ప్రోన్ముక్తం సత్వేన ప్రతిపన్నం కృపణతయా అవధీరితం ధైర్యేణాసంగృహీతం తరళతయా విసర్జితం లజ్జయా[4]ధికృతం ధార్ష్ట్యేన దూరీకృతం పరలోకభీత్యా [5]అంగీకృతం స్వరుచ్యా విముక్తం యుక్తాయుక్తవివేకేన సంకల్పజన్మన ఏవ కేవలస్య వశే స్థితమావిష్టమివ మత్త మివ ఉన్మాదా దాపతంతం దూరతోఽపి దివసనిర్విశేషేణ చంద్రాతపేన విభావ్యమానం తమేవ యువానమద్రాక్షమ్.

దృష్ట్వా చ తం తాదృశం నిస్పృహాఽప్యాత్మని పరం భయముపగతవతీ చేతస్య[6]కరవమ్.—'అహో! కష్టతరమాపతితం, యద్యయమేవమున్మదాదాగత్య పాణినాపి స్పృశతి మాం, తదా మయేదమపుణ్యహతకం శరీరముత్స్రష్టవ్యం, తచ్చిరాద్దేవస్య పుండరీకస్య పునర్దర్శనప్రత్యాశయా దుఃఖోత్తరమప్యంగీకృత్య వ్యర్థతా[7]మేవ యాతం ప్రాణసంధారణ' మితి, స త్వేవం చింతయంతీమేవ

1 భుజాభుజాగ్రేణ. 2 దధానం. 3 నదూ. 4 ధిగతం. 5 విముక్తం, 6 చింతయం. 7 మే యాతం.

మా ముపసృత్యాబ్రవీత్.—'చంద్రముఖి! హంతుముద్యతో మామయం కుసుమశరసహాయశ్చంద్రమాః, తచ్ఛరణమాగతోఽస్మి రక్ష మామశరణమనాథమార్త మప్రతీకారాక్షమ మాత్మనా, త్వదా[1]యత్తం మే జీవితమ్, శరణాగతపరిత్రాణం హి తపస్వినా మపిధర్మ ఏవ, తద్యది న మా మాత్మప్రదానేన సంభావయసి తదా హతోఽహమాభ్యాం కుసుమశరశశికిరణాభ్యా'మితి, అహం తు తదా తదాకర్ణ్య ఝటిత్యుత్తమాంగనిర్గతజ్వాలేవ రోషానలేన నిర్దహంతీవ త[illegible]న్మిషద్బాష్పస్ఫులింగయా దృష్ట్యా తథా తర్జనాయైవాపాదతలాదుత్కంపితగాత్రయష్టిరావిష్టేవాత్మాన మప్యచేతయమానా క్రోధావేగరూక్షాక్షర మవదమ్.—'ఆః పాప! కథ మేవం గదతో మాముత్తమాంగేన తే నిపతితం వజ్రం?, అవశీర్ణా వా సహస్రధా న జిహ్వా?, విహ్వలతాం గతా వా న వాణీ?, నష్టాని వా నాక్షరాణి?, మన్యే చ న సంత్యేవ తేఽస్మిన్ శరీరే సకలలోకశుభాశుభసాక్షీభూతాని పంచమహాభూతాని, యే నైవం వద న్నాగ్నినా భస్మీకృతోఽసి న వాయునాపహృతోఽసి న పయసా ప్లావితోఽసి న ధాత్ర్యా రసాతలే ప్రవేశితోఽసి న వాయునాఽపహృతోఽసి నాపి తత్క్షణ మేవ ఆకాశేనాత్మ నిర్విశేషతాం నీతోఽసి, [2]వ్యవస్థితేఽస్మిన్ లోకత్రయే కుతస్త్వ ముత్పన్న ఏవంవిధః?, య స్తిర్యగ్జాతిరివ కామచారీ న కించి దపి వేత్సి యే నైవ ఖలు హతవిధినా సముపదర్శితవదనరాగః స్వపక్షపాతమాత్రప్రవృత్తి రనిరూపితస్థానాస్థానవాదీ శుక ఇవ వక్తుమ్, ఏవం శిక్షిత స్తే నైవ, కి మితి తస్యామేవ జాతౌ న క్షిప్తోఽసి?, యే నైకాంతహాసహేతురేవ వర్ధన్ క్రోధ మపి నోత్పాదితవానసి?, [3]తద్దురుక్తే స్తేఽహం సంవిభాగమిమం కరోమి యేనాత్మవచనానురూపాం జాతి మాపన్నో నైవాస్మద్విధాః 'కామయసే' ఇత్యుక్త్వా చంద్రాభిముఖీ భూత్వా కృతాంజలిః పునరవదమ్.—'భగవన్! పరమేశ్వర! సకలభువనచూడామణే! లోకపాలా యది మయా దేవస్య పుండరీకస్య దర్శనాత్ప్రభృతి మనసాఽప్యపరః పుమాన్ న చింతితః, తదాఽనేన సత్యవచనేనాయ

1 యత్త జీవితం. 2 అవ్యవస్థితో వ్యవస్థితేఽస్మిన్. 3 త్వదుక్తే దుఃఖితాఽహం తే సంవిభాగ మిమం.

మలీకకామిా మదుదీరితాయా మేవ జాతౌ పత' త్వితి, స తు మద్వచనాంతర మేవ న వేద్మి, కిమనస్యావృత్తేర్మదనజ్వరస్య వేగా దుత సద్యోవిపాకస్యాత్మనో దుష్కృతస్య గౌరవాత్?, ఆహో స్వి! న్మద్వచన ఏవ సామర్థ్యాదాచ్ఛిన్నమూల స్తరు రివాచేతనః, క్షితావపతత్, అతిక్రాంతజీవితే చ తస్మిన్ కృతాక్రందా త్తత్పరిజనతః శ్రుతం యథాఽసౌ మహాభాగ స్తవైవ మిత్ర' మిత్యుక్త్వా త్రపావనమ్రముఖీ మహీం మహీయసాఽశ్రుప్లావితేన తూష్ణీమేవాప్లావితవతీ.

చంద్రాపీడస్య తు తత్తదాకర్ణ్య 'కర్ణాంతాయతలోచనద్వయామీలనభగ్నదృష్టేర్భ్రష్టవదనసౌష్ఠవస్య భగవతి కృతప్రయత్నాయా మపి భగవత్యామపుణ్యభాజా ఽస్మిన్ జన్మని న మయా ప్రాప్తం దేవ్యాః కాదంబర్యా శ్చరణపరిచర్యాసుఖం, తజ్జన్మాంతరేఽపి భగవతీ సంపాదయిత్రీ భూయా' దితి గదత ఏవ కాదంబరీసమాగమాప్రాప్తిదుఃఖేనైవ ఖేదోన్ముఖం ముకుళ మివ శిలీముఖాఘాతస్వభావసరసం హృదయమస్ఫుటత్. అథ మహాశ్వేతాయా శ్శరీర ముత్సృజ్య ససంభ్రమప్రతిపన్నచంద్రాపీడశరీరాయాం భర్తృదారికే! కిం లజ్జయా?,పశ్య తావ దస్య ఖైఖ;ఽథ మహ్యాస్తే దేవ శ్చంద్రాపీడోఽయం, భగ్నే వాస్య గ్రీవా న మూర్ధానం ధారయతి,విచాలితోఽపి న కించిదపి చేతయతే,నాంతః ప్రవిష్టతారకే లోచనే సమున్మీలయతి, నాయం యథాస్థితానాం గాత్రాణా మిాష్టే, న మనాగ ప్యుచ్ఛ్వసత్యేవ, హా దేవ! చంద్రాపీడ! చంద్రాకృతే! కాదంబరీప్రియ! క్వేదానీం త్వయా తయా వినా గమ్య' తే?, ఇత్యున్ముక్తార్తవచసి తరళికాయాం తిర్యగాభుగ్నచంద్రాపీడముఖనిహితనిశ్చలస్తబ్ధదృష్టిర్నిశ్చేష్టాయామేవ మహాశ్వేతాయాం'ఆః! పాపే! దుష్టతాపసి!కి మిదం త్వయా కృతమ్?,అపాకృతాఖిలజగత్పీడస్య దేవస్య తారాపీడస్య కుల ముత్పాదితమ్,అనాథీకృతాః ప్రజా స్సహాస్మాభిః, భగ్నాః పంథానః,గుణానా మర్గళితాః కుకుభోఽర్థిలోకస్య,ఇదానీం కస్య వదన ముద్వీక్షతాం లక్ష్మీః?,కోఽవలంబనం భవతు భూమేః?,కం సేవంతాం సేవకాః?,త్వయా వినా సంప్రతి వ్యసనమేవ సేవాసంవృత్తా,వృత్తం సహానశీలత్వమ్, అస్తమితా క్రాంతపరిజ

1 మావరణం కరోతి నోచ్ఛ్వసితి హృదయేన.

నశ్లాఘా, లఘూకృతో భృత్యాదరః, ఏహాసంగతాని ప్రియాలపితాని,సమాప్తా పరితోషకథా, కథం కథావశేషీభూతోఽసి?, భూతపూర్వాః కముపయాంతు సాంప్రతం ప్రజాః?, [1]కిం సంప్రతి సమాధానం సాధూనామ్?,అధునా దుర్ధరే త్వయి విపన్నే కస్సముద్వహతు దేవేన తారాపీడే నోఢా ధురం?, ధీరస్యాపి తే కథం కాతరస్యేవ శుచా భిన్నం శరీరం?,దయాళోరపి కేయమద్యేదృశీ నిర్దయతా జాతాస్మాసు తే?, దేవ! ప్రసీద,సకృదప్యాజ్ఞాపయ, అవధేహి భక్తజనాభ్యర్థనాం,ప్రతిపద్యస్వ ప్రాణాన్, న త్వయా వినా క్షణమపి ప్రాణితి పుత్రవత్సలో దేవస్తారాపీడో న దేవీ విలాసవతీ నార్యః శుకనాసో న మనోరమా న రాజానో నాపి ప్రజాః, పరిత్యజ్య చ సర్వానేకాకీ క్వ ప్రస్థితోఽసి?, కుత స్తవేయమేకపద ఏవేదృశీ నిష్ఠురతా జాతా?,క్వ సా గురుజనస్యోపరి భక్తిర్యా దేవమనపేక్ష్య ప్రయాసీత్యుక్తవత్యవనితలవిముక్తాత్మన్యారటతి పరిజనే తదా[2]కర్ణ్యోత్కర్ణ్య(హా హా! కి మేతద్ ఇ త్యు[3]ద్భ్రాన్తే రాజపుత్రలోకే సముల్లలితోత్ఫుల్లనయనదళని చంద్రాపీడవదనపేశితదృశి దీనతరహేషారవకృతాక్రందే శుచేవ పర్యాయోత్క్షిప్తఖురచతుష్కాహత క్ష్మాతలే ముహుర్ముహురాత్మోన్మోచన యేవాచ్ఛోటితఖరఖలీన కనకశృంఖలయోగే తురంగతాం ముముక్షతీవేంద్రాయుధే పత్రలేఖానివేదితచంద్రాపీడాగమనా చంద్రోదయోల్లాసినీ వేలేవ మహోదధేస్సమకరధ్వజా వ్యాజీకృత్య కాదంబరీదర్శనం మాతాపిత్రోః పురః ప్రతిపన్నశృంగారవేషాభరణా రణ[4]న్నూపురేణ ముఖరమేఖలాదామ్నా రమ్యోజ్జ్వలవాససా కల్పితానంగబలవిభ్రమేణ గృహీతసురభిమాల్యానులేపనపటవాస ద్వ్యపకరణేన నాతిబహునా పరిజనానుగమ్యమానా పురః కేయూరకేణోపదిశ్యమానమార్గా పత్రలేఖాహస్తావలంబినీ మదలేఖయా సహ కృతాలాపా 'మదలేఖే! పత్రలేఖా కథయత్యన్యదహం పున స్తస్యైవ కాంతనిష్ఠురహృదయస్య శఠమతే ర్నిస్త్రింశ స్యాగమనమేవ న శ్రద్దధే కిం న స్మరసి

1 క్వ. 2 కర్ణనోత్కర్ణే. 3 ఉద్భ్రాన్తమనసి సమాపతతి రాజపుత్రలోకే. 4 న్నూపురయుగేన. 5 నిర్ఘృణమనసో నిస్పృహో గమన మేవ.

తత్తస్య మదవస్థా [1]మశ్రద్దధానస్య హిమగృహకే మద్విమర్శాయ దుర్విదగ్ధబుద్ధే ర్వక్రభాషితం యత్ర సస్మితమాలోకితయా త్వయైవాస్తే సుతరామేవ సంశయకారి ప్రత్యుత్తరం దత్తం తదసౌ మరణేఽపి మే న శ్రద్దధాత్యేవేమా మవస్థామ్ - అన్యచ్చ యది మదర్థే దుఃఖమేవమియ మనుభవతీత్యేత [3]దస్య చేతస్యభవిష్యత్తథా గమనమేవ నాకరిష్యత్. తత్ర గతోఽప్యసౌ యత్కిమపి వక్తవ్య స్త్వయైన మయా ప్రాకర్ద్రత్నోపి నాలపితవ్యో నోపాలబ్ధవ్యో న చరణపతితస్యాప్యనునయో గ్రాహ్యో నాహం ప్రియసఖ్యా ప్రసాదనీ'యే త్యభిదధా నైవా చేతితాగమనఖేదా కాదంబరి చంద్రాపీడదర్శనాయోత్తామ్యంతీ తత్రై[?]వాజగామ.

ఆగత్య చోద్ధృతా మృతమివ రత్నాకర, మిందువిరహితమివ నిశాప్రబంధ, మస్తమితతారాగణ మివ గగన, మపచితఫలకుసుమ శోభ మివోపవన, ముత్ఖాతకర్ణిక మివ కమల, ముత్ఖండితాంకుర మివ మృణాళ, మవలుప్తతరళమణి మివ హార, మున్ముక్తజీవితం చంద్రాపీడ మద్రాక్షీత్. దృష్ట్వా చ తం సహసా కిమిదమిత్యధోముఖీ ధరాతలముపయాంతీ కథం కథ మపి ముక్తాక్రందయా మదలేఖయా ధార్యత కాదంబరీ. పత్రలేఖా పునరున్ముచ్య కాదంబరీకరతలమచేతనా క్షితిముపాగమత్. చిరాచ్చ లబ్ధసంజ్ఞా కాదంబరీ తథైవ మూఢేవ నిశ్చల స్తబ్ధదృష్టిరావిష్టేవ స్తంభితేవ నిష్క్రియత్నా నిశ్వసితుమపి విస్మృతా విస్మితే వాఽంతర్మన్యుభరనిష్పందేవ చంద్రాపీడవదన[4]సందానితాక్షీ శ్యామారుణాననా గ్రహోపరక్తేందుబింబేవ పౌర్ణమాసీ నిశా నిశితపరశుపాతోత్కంపినీ లతేవ వేపితాధరకిసలయా లిఖితేవ స్త్రీస్వభావవిరుద్ధేన చేతసా తస్థౌ. తదా స్థితాం తు తాము న్మత్తార్తనాదా సపాదపతనం మదలేఖాఽబ్రవీత్. 'ప్రియసఖి! ప్రసీదోత్సృ[5]జైనం మన్యుసంభారమనారటంతీ బాష్పమోక్షేణాముచ్యమానేఽస్మిన్నియతమపి అతిజలభరభారోత్పీడితం తటాకమివ

1 అత్మశ్రద్ధ. 2 వాసంశయ. 3 దస్యాభవిష్యత్ తదా. 4 సమర్పితాక్ష. 5 జేమం.

మృదుసరసం సహస్రధా స్ఫుటతి తే హృదయమిదమితి అపేక్షస్వ దేవీం మదిరాం దేవం చిత్రరథం చ త్వయా వినా కులద్వయమపి నాస్తి'.

ఇత్యుక్తవతీం మదలేఖాం కాదంబరీ విహస్య ప్రత్యవాదీత్, '[1]అ ప్యున్మత్తికే! కుతోఽస్య మే వజ్రసారకఠినస్య [2]హృదయస్య స్ఫుటనం ఆలోక్యైవ యన్న సహస్రధా స్ఫుటితమ్. అపి చ యా జీవతి తస్యా స్సర్వ మిదం మాతా పితా బంధురాత్మా సఖ్యః పరిజన ఇతి మయా పునర్మ్రియమాణయా జీవితభూతం కథ మపి సమాసాదిత మిదం ప్రియతమశరీరం, య జ్జీవ దజీవ ద్వా సంభోగే నానుమరణేన వా ద్విధాపి సర్వసుఖానా మే వోపశాంతయే త త్క మితి దేవే నాగచ్ఛతా మదర్థం ప్రాణాం శ్చోత్సృజతా సుదూర మారోపితం గురుతాం చ నీత మాత్మాన మశ్రుపాతమాత్రకేణ లఘూకృత్య పాతయామి. కథం చ స్వర్గగమనోన్ముఖస్య దేవస్య రుదితే నామంగళం కరోమి? కథం వా పాద ధూళి రివ పాదా వనుగంతు ముద్యతా హర్షస్థానే రోదిమి? కిం మే దుఃఖమ్? అధునా తు మే సర్వదుఃఖా న్యేవ దూరీ భూతాని, కిమద్యాపి రుద్యతే? యదర్థం కులక్రమో న గణితో గురవో నాపేక్షితాః ధర్మో నానురుద్ధో జనాపవాదా న్న భీతం లజ్జా పరిత్యక్తా మదనోపచారైః సఖీజనః ఖేదితో దుఃఖితా మే ప్రియసఖీ మహాశ్వేతా తస్యాః కృతే ప్రతిజ్ఞాత [3]మ ప్యన్యథా జాతం మ [4]మే త్యేత దపి చేతసి న కృతం తస్మిన్ మదర్థ మేవోజ్ఝితప్రాణే ప్రాణేశ్వరే ప్రాణాన్ ప్రతిపాలయంతీ త్వ[5]మేవ కిం ముక్త్వాఽహం అస్మిం స్తు సమయే మరణ మేవ శ్రేయో న జీవితం మే సర్వప్రకారలజ్జాకరంతు జీవితంన పునర్మరణం. త ద్యది మమోపరి స్నేహః కరోషి వా మత్ప్రియహితం తన్మదీయ మ ప్యాత్మని స్నేహ మారోప్య తథా కర్తవ్యం యథా న తాతో నాంబా వా మచ్ఛోకాదాత్మానం పరిత్యజతః యథా చ మయి వాంఛితం మనోరథం త్వయి పూరయతః, యేన పరలోకగతాయా అపి మే జలాంజలి[6]దాయీ పుత్రకో భవిష్యతి యథా వాపి

1 అయ్యున్మ. 2 హతహృదయస్య. 3 మన్యథా. 4 యే. 5 ఏవం కి ముక్త్వాహం. 6 దానాయ పుత్రక స్త్వయి భవిష్యతి.

సఖీజనః పరిజనో వా న స్మరతి శూన్యం వా మద్భవనమాలోక్య న దిశో గృహ్ణాతి తథా కరిష్యసి పుత్రకస్య మే భవనాంగణే సహకారపోతకస్య త్వయా మచ్చిత్తయేవ మాధవీలతయా సహోద్వాహమంగళం స్వయ మేవ నిర్వర్తనీయం మచ్చరణతలలాలితస్య బాలాశోకవిటపస్య కర్ణపూరార్థ మపి సపల్లవాః ఖండనీయా మత్సంవర్ధితాయా మాలత్యాః కుసుమాని దేవార్చనాయ[1] దేయాని. వాసభవనే మే శిరోభాగనిహితః కామదేవపటః పాటనీయః స్వయం రోపితా శ్చూతవృక్షకా మే యథాఫలం గృహ్ణంతి తథా సంవర్ధనీయాః. పంజరబంధదుఃఖా ద్వారాత్ కాళిందీ శారికా శుక శ్చ పరిహాసో ద్వావపి మోక్తవ్యౌ మదంకశాయినీ నకులికా త్వాంక ఏవ శాయయితవ్యా పుత్రకో మే బాలహరిణ స్తరళకః [2]క్వ చిత్తపోవనే సమర్పణీయః పాణితలసంవర్ధితం జీవంజీవకమిథునం యథా క్రీడాపర్వతకే న విపద్యతే తథా కార్యమ్. పాదసహచారీ హంసకో యథా న హన్యతే కేన చి త్తథా విధే[3]యమ్. అపరిచితగృహవసతి స్తపస్వినీ బలా ద్ధృతా వనమానుషికా వన ఏవోత్సృష్టవ్యా. క్రీడాపర్వతకః కస్మై చిదుపశాంతాయ తపస్వినే ప్రతిపాదయితవ్యః శరీరోపకరణాని మే సర్వాణ్యేవ [4]బ్రాహ్మణసాత్కర్తవ్యాని వీణాపి పునరాత్మన ఏవాంకప్రణయినీ కర్తవ్యా అపర మపి యత్తే రోచతే త త్స్వీకర్తవ్యమ్, అహం పునరిమమమృతకిరణరశ్మిభి రనార్ద్రచందనచర్చాభి రనవరతధారాగృహాసారసేకై రనేకసంతానతానతుహినకరకిరణనికరతారకితతారహారాపాశై ర్మణిదర్పణప్రణయనేన మలయజజలార్ద్రపద్మినీపత్రాస్తరణేన సరసబిసకిసలయప్రస్తరై రకఠోరమృణాళినీతల్పకల్పనయో[5]ర్వికాసకమలకుముదకువలయశయనై శ్చ దగ్ధశేషముజ్వలితచితానలే జ్వాలామాలిని దేవస్య చన్ద్రాపీడస్య కంఠలగ్నా నిర్వాపయిష్యామ్యాత్మానమ్.' ఇత్యభిదధానా కృతమరణానుబంధాకృతవిధారణానుబంధాం మదలేఖా మవచ్ఛిద్యాపసృత్యచ మహాశ్వేతాం కంఠే గృహీత్వా నిర్వికారవద నైవ పున రవాదీత్.

---

1 వోచ్చేయాని. 2 కస్మింశ్చి త్తపో. 3 యః. 4 బ్రాహ్మణేభ్యః ప్రతిపాదనీయాని. 5 ద్వికస.

‘ప్రియసఖి! తవాస్తి కీదృశ్యపి ప్రత్యాశా యయాఽనురాగపరవశా పునః సమాగమాకాంక్షిణీ క్షణే మరణాఽధికాని దుఃఖాని అనుభవంతీ జీవితమలజ్జాకరమననుశోచ్యమనుపహాసనీయమవాచ్యం ధారయతి మమ పునః సర్వతో నష్టాశాంకురః సాపి నాస్తి తదా మంత్రయే ప్రియసఖి పునర్జన్మాంతరే సమాగమాయే’త్యభిధాయ ఉత్పుంజ్యమానపులకకేసరోద్భాసిన్యసమసాధ్వసానిలాహతోత్కంపోత్తరంగాయమాణానందబాష్పవేగోర్మితరళసంగళత్స్వేదమకరన్దబిన్దునిష్యన్దినీ ముకుళాయమాననయనకుముదా కుముదినీవ చన్ద్రాపీడచంద్రాస్తమయవిధురా తదవస్థేఽపి హృదయవల్లభే సమాగమసుఖమివానుభవంతీ సరభసముపరిపర్యస్తచికురహస్తోద్వాంతకుసుమనివహేన మూర్ధ్నా అర్చయిత్వా చంద్రాపీడచరణౌ ప్రవత్స్యేదామృతార్ద్రాభ్యాం హస్తాభ్యాముత్క్షిప్యాంకేన ధృతవతీ. అథ తత్కరస్పర్శేన సముచ్ఛ్వసత ఇవ చంద్రాపీడదేహాత్ ఝటితి తుహినమయమివ తం సకలమేవ ప్రదేశం కుర్వదవ్యక్తరూపం కిమపి చంద్రధవళం జ్యోతిరివోజ్జగామ అనంతరం చాంతరిక్షే క్షరంతీవామృతమశరీరిణీ వాగశ్రూయత. ‘వత్సే! మహాశ్వేతే! పునరపి త్వం మయైవ సమాశ్వాసితా వర్తసే పుండరీకశరీరం మల్లోకే మత్తేజసాఽప్యాయమానమవినాశి భూయస్త్వత్సమాగమాయ తిష్ఠత్యేవ. ఇదమపరం మత్తేజోమయం స్వత ఏవావినాశి విశేషతోఽమునా కాదంబరీకరస్పర్శేనాప్యాయమానం చంద్రాపీడస్య శరీరం శాపదోషాద్విముక్తమపి [1]ఆత్మనా కృతశరీరసంక్రాంతే ర్యోగిన ఇవ శరీరమత్రైవ భవత్యోస్సంప్రత్యయార్థమాశాపక్షయాదాస్తాం నైత[2]దపి సంస్కార్యముదకేవాక్షేప్తవ్యముత్సృష్టవ్యం వా ప్రయత్నతః పరిపాలనీయ్యమాసమాగమప్రాప్తే’రితి.

తాం తు శ్రుత్వా కిమేతదితి విస్మయాక్షిప్తహృదయాస్సర్వా ఏవ గగనతలనివేశితనిర్నిమేషదృష్టయో లిఖితా ఇవ పత్రలేఖావర్జమతిష్ఠన్, పత్రలేఖా తు తేన తస్య జ్యోతిషస్తుషారశీతలేనాహ్లాదహేతునా స్పర్శేన లబ్ధసంజ్ఞోత్థాయావిష్టేవ వేగాద్ధావి

1 అంతరాత్మనా. 2 దగ్నినా సంస్కర్తవ్యం.

త్వా పరివర్ధకహస్తాదాచ్ఛిద్యేంద్రాయుధమస్మద్విధానాం యథా తథాభవతు త్వం పునరేవమేకాకీ వినా వాహనం దూరం ప్రస్థితే దేవే క్షణమప్యవస్థాతుం శోభసీ' ఇత్యభిదధానా తే నైవేంద్రాయుధేన స హాత్మాన మచ్ఛోదసరస్యక్షిపత్.

అథ తయో ర్నిమజ్జనసమయానంతర మేవ తస్మా త్సరస్సలిలా చ్చైవలోత్కర మివ శిరసి లగ్నం గళజ్జలబిందుసందోహమయథాతథాలంబి దీర్ఘశిఖం ముఖోపరి పరస్పరాసక్తే రసంస్కారమలినతయా చోపసూచితచిరోర్ధ్వబంధం జటాకలాప ముద్వహన్ జలార్ద్రీదేహానక్తేన బిసతంతుమయేనేవ బ్రహ్మసూత్రేణ సముద్భాసమానో మ్లానారవిందినీ పలాశపృష్ఠపాండునా జీర్ణమందారవల్కలేనాబద్ధపరికరః కరేణానవరోధినీ ర్జటాః సముత్సారయన్ అశ్రుజలచ్ఛలేనాచ్ఛోదసరస్సలిలమి వాంతఃప్రవిష్ట మాతామ్రాయితాభ్యాం లోచనాభ్యాముద్వమన్ ఉద్విగ్నాకృతి స్తాపసకుమార స్సహసైవోదతిష్ఠత్, ఉత్థాయ చ దూరత ఏవోద్దామబాష్పజలనిరోధపర్యాకులయాప్యాబద్ధలక్ష్యయా దృష్ట్వా విలోకయంతీం మహాశ్వేతాముపసృత్య శోకగద్గదమవాదీత్, 'గంధర్వరాజపుత్రి!' జన్మాంతరగతః ప్రత్యభిజ్ఞాయతేఽయం జనో న వేతి. సా త్వేవం పృష్టా శోకానందమధ్యవర్తినీ ససంభ్రమాకులముత్థాయ కృతప్రణామా ప్రత్యవాదీత్, 'భగవన్ కపింజల మేవం విధా పుణ్యవతీ [1]యా త్వయా ప్యాత్మనః కారణాదేవం సంభావితా అథవా యుక్తైవేదృశీ మయ్యనాత్మజ్ఞాయాం సంభావనాయాహమేకాంత ఏవ వ్యామోహహతా స్వర్గం గతేఽపి దేవే పుండరీకే జీవామి తత్కథయ కే నాసావుత్క్షిప్య నీతః కిమర్థం వా నీతః కిం వాస్య వృత్తం క్వ వా వర్తతే కిం వా తవోపజాతం యే నైతావతా కాలేన వార్తా మపి న దత్తవానసి కుతో వా త్వమేకాకీ దేవేన వినైవాగతోఽసీతి.' స త్వేవం పృష్టో మహాశ్వేతయా విస్మయోన్ముఖేన కాదంబరీపరిజనేన చంద్రాపీడానుగామినా చ రాజపుత్రలోకేన ఉపర్యుపరి పాతినా వీక్ష్యమాణః ప్రత్యవాదీత్.

'శ్రూయతాం గంధర్వరాజపుత్రి! తథా కృతార్తప్రలాపామపి

---

1 యా భవంత మపి న ప్రత్యభిజానామి.

త్వామహమేకాకినీముత్సృజ్య వయస్యస్నేహా డాబద్ధపరికరః క్వ మే ప్రియసుహృద మపహృత్య గచ్ఛసీ త్యభిధాయ పురుషం త మనుబధ్నన్ జవేన ఉదపతమ్. స తు మే ప్రతివచన మదత్త్వైవ గీర్వాణవర్త్మని విస్మయోత్ఫుల్లనయనై రాలోక్యమానో వైమానికై రవకుంఠితముఖీభిరున్ముచ్యమాన గగనమార్గో దివ్యాంగనాభిరభిసారికాభిరాలోలతారకేక్షణాభిరిత స్తతః ప్రణమ్యమానః తారకాభి రంబరసరఃకుముదాకరం తారకాగణమతిక్రమ్య చంద్రాభిరామసకలలోకం చంద్రలోక [1]మాగమమ్. తత్ర చ మహోదయాఖ్యాయాం సభాయామిందుకాంతమయే మహతి పర్యంకే తత్పుణ్డరీకశరీరం స్థాపయిత్వా మామవాదీత్ 'కపింజల! జానీహి మాం చంద్రమస మహం ఖలూదయగతో జగ దనుగ్రహాయ స్వవ్యాపారమనుతిష్ఠన్ననేన తే ప్రియవయస్యేన కామాపరాధాజ్జీవితం సముత్సృజతా నిరపరాధస్సంశప్తః దురాత్మన్నిందుహతక యథాహం త్వయా కరై స్సన్తాపితః ఉత్పన్నానురాగోఽప్రాప్తహృదయవల్లభాసమాగమసుఖః ప్రాణై ర్వియోజిత స్తథా త్వమపి కర్మభూమిభూతేఽస్మిన్ భారతే వర్షే జన్మని జన్మ న్యేవమేవ ప్రాప్తానురాగోఽప్రాప్తప్రియాసమాగమసుఖః తీవ్రతమాం హృదయవేదనా మనుభూయ జీవిత ముత్స్రక్ష్య' సీతి. అహం తు తేనాస్య శాపహుతభుజా [2]ధగి త్యుద్దీపిత ఇవ నిరాగాః కి మనే నాత్మదోషానుబంధేన నిర్వివేకబుద్ధినా శప్తోఽస్మీ త్యుత్పన్నకోప స్త్వ మపి మత్తుల్యసుఖదుఃఖ ఏవ భవిష్యసీతి ప్రతిశాపమస్మై ప్రాయచ్ఛమ్. అపగతామర్షశ్చ వివేకమాగతయా బుద్ధ్యా విమృశ న్మహాశ్వేతావ్యతికర మ స్యాధిగతవా నస్మి. సా తు మహాశ్వేతా మన్మయూఖసంభవా దప్సరసః కులా ల్లబ్ధజన్మని గౌర్యాముత్పన్నా తయా చాయం భర్తా స్వయంవృతోఽనేన చ సంప్రతి స్వయంకృతా [3]దేవ శాపదోషా న్మయా సహ మర్త్యలోకే వారద్వయ మవశ్య ముత్పత్తవ్యమ్, అన్యథా జన్మని జన్మ నీ త్యేషా వీప్సై వ న చరితార్థా భవతి. తద్యావ దయం శాపదోషో వ్యపైతి తావ దస్యాత్మనా విరహితస్య శరీ

1 మగచ్ఛత్. 2 ఝటితి జ్వలిత ఇవ. 3 దేవాత్మదోషాత్.

రస్య మా వినాశో౽భూదితి మయేద ముత్క్షిప్యానీతమ్. వత్సా చ మహాశ్వేతా సమాశ్వాసితా, త దిద మత్ర మత్తేజసా ప్యాయిత మా శాపక్షయాత్తిష్ఠతి యధునా త్వం గత్వా వృత్తాంత మిమం శ్వేతకేతవే నివేదయ మహా ప్రభావో సౌ కదాచి దత్ర ప్రతిక్రియా మపి కాంచి త్కరోతీ త్యుక్త్వా మాం వ్యసర్జయత్.

అహం తు వినా కృతో వయస్యేన శోకావేగాంధో గీర్వాణ [1]వర్త్మనా ధావన్నన్యతమమతి క్రోధనం వైమానికమలంఘయమ్. స తు మాం దహ న్నివ రోషహుతభుజా భ్రుకుటీవికరాళేన చక్షుషా నిరీక్ష్యాబ్రవీత్. 'దురాత్మన్! మిథ్యాతపోబలగర్విత య దేవమతివి స్తీర్ణే గగనమార్గే త్వయాహ ముద్దామప్రచారిణా తురంగమేణేవోల్లంఘిత స్తస్మా త్తురంగమ ఏవ భూత్వా మర్త్య లోకే౽వతర.' అహం తు త ముద్బాష్పచక్షుః కృతాంజలి రవదమ్, 'భగవన్! వయస్య శోకాంధేన త్వం మయోల్లంఘితో నావజ్ఞానాత్తత్ ప్రసీద ఇమం శాపముపసంహ' రేతి. స తు మాం పునరవాదీత్, 'దత్త ఏవ శాపః సంప్రతి మయా నాన్యథా భవితు మర్హతి త దేత త్తే కరోమి కియంతమపి కాలం యస్యైవ వాహ్యతాముపయాస్యసి తస్యైవావసానే స్నాత్వా విగతశాపో భవిష్యసి' ఏవ ముక్త స్తు పున రహ మవదమ్. 'భగవన్! య ద్యేవం తతో విజ్ఞాపయామి. తే నాపి మే ప్రియవయస్యేన చంద్రమసా సహ శాపదోషా న్మర్త్యలోక ఏవో త్పత్తవ్యం త దేతావంత మపి భగవాన్ ప్రసాదం కరోతు మే దివ్యేన చక్షుషా౽వలోక్య యథా తురంగమత్వే౽పి మే తేనైవ సహావియో గేన కాలో యాయా' దితి. స త్వేవ ముక్తో ముహూర్త మివ ధ్యాత్వా పున ర్మామవాదీత్. 'అనయా స్నేహలతయా తే మమార్ద్రితం హృదయం త దాలోకితం మయోజ్జయిన్యా మపత్యస్య హేతో స్తప స్యతః తారాపీడనామ్నో రాజ్ఞస్సునిదర్శనం చంద్రమసా తనయత్వ ముపగంతవ్యం వయస్యే నాపి తే పుండరీకేణ తన్మంత్రిణ ఏవ శుకనాస నామ్న స్త్వ మపి త స్యైవ పరమోపకారిణశ్చంద్రాత్మనో రాజ

1 వర్త్మని ధావ.

పుత్త్రస్య వాహనతా ముపయాస్య’ సీతి. అహం తు తద్వచనానంతరమే వాధస్స్థితే మహోదధా వ్యపతమ్ తస్మాచ్చ తురంగీభూయోదతిష్ఠమ్ సంజ్ఞా తు మే తురంగ[1]మ త్వేపి నైవాపగతా యే నాయం మయాస్యైవార్థస్య కృతే కిన్నరమిథునానుసారీ భూమి మేతా మానీత స్తత్ర దేవచంద్రమసోఽవతార శ్చంద్రాపీడః యో ప్యసా ప్రాక్తనాదేవానురాగసంస్కారా దభిలషం స్త్వయా అజానంత్యా శాపాగ్నినా నిర్దగ్ధ స్సోఽపి మే వయస్యస్య పుండరీకస్యావతార’ ఇతి.

తత్ శ్రుత్వా మహాశ్వేతా ‘హా దేవ! పుండరీక! జన్మాంతరే ప్యవిస్మృతమదనురాగ! మత్ ప్రతిబద్ధజీవిత! మచ్ఛరణ! మన్ముఖావలోకిన్! మన్మయసకలజీవలోక! కథం లోకాంతరగతస్యాపి తేఽహమేవ రాక్షసీ వినాశాయోపజాతా దగ్ధప్రజాపతే రియ దేవ మన్నిర్మాణే దీర్ఘజీవితప్రదానే చ ప్రయోజనం నిష్పన్నం య త్పునః పున స్తే వ్యాపాదనం స్వయం హత్వా పాపకారిణీ కముపాలభే? కిం బ్రవీమి? కస్మై కథయామి? కి మాక్రందామి? కముపయామి శరణం? కో వా కరోతు మయి దయాం? యాచేఽహ మాత్మనై వాపరాద్ధమధునా దేవ! ప్రసీద కురు దయాం దేహి మే ప్రతివచన’ మి త్యేతాన్యక్షరాణి ఉచ్చారయంత్యపి ‘లజ్జే మన్యే చ తవా ప్యుత్పన్నమేవ మయి మందభాగ్యాయాం వైరాగ్యం యే నైవ మపి విలపంత్యా న ప్రతివచనం మే దదాసి హా! హ తాస్మి! అనే నైవాత్మనో జీవిత స్యాప ర్యనిర్వేదనా’ ఇత్యుక్త్వార్తనాదా సోరస్తాడన మవనావాత్మానమపాతయత్.

కపింజల స్తు తథాకృతా ర్తప్రలాపాం తాం సానుకంప మవాదీత్. ‘గంధర్వరాజపుత్రి! క స్తవాత్ర దోషో యే నైవ మనిందనీయమపి ఆత్మానం నిందాపదైర్యోజయసి కో వాధునా సుఖమాత్రకేఽనుభవనీయే దుఃఖ స్యావసరః. [2]య దేవం శుచాత్మానం వ్యాపాదయసి య దసహ్యాతరం తత్తు త్వయా నిర్వ్యూఢం దృఢీకృతం హృదయం, యథా వయస స్యాస్యైవ సమాగమాపత్త్యాశయా యథా వా శాపదోషాదిదముప [3]నతం భవత్యో ర్ద్వయో రపి దుఃఖం మయా తథా

1 మత్వేనాపి న వ్యపగతా. 2 యే నైవాత్మానం శుచాన్యా. 3 గతా భవత్యోః.

కథితమ్. అపి చ చంద్రమసోఽపి భారతీ భవతీభ్యాం శ్రుతైవ. తస్మాత్త్వయా స్వయమాత్మనో వయస్యస్య వాఽశ్రేయస్కరః శోకానుబంధావేగో ద్వయోరపి శ్రేయసే యదేవ భవతాంగీకృతం తదేవానుబధ్యతాం వ్రతపరిగ్రహోచితం తపః. తపసో హి సమ్యక్కృతస్యానాస్త్యసాధ్యం నామ కించిత్. దేవ్యా హి గౌర్యాస్తపసః ప్రభావాదతిదురాసదం స్మరారేరపి యావదాసాదితం దేహార్ధపదం ఏవం త్వమపి అచిరాత్త్వదైవ మే వయస్యస్యాంకే నిజతపఃప్రభావాత్పదమవాప్స్యసీ'తి మహాశ్వేతాం పర్యబోధయత్.

ఉపశాంతమన్యువేగాయాం చ మహాశ్వేతాయాం విషణ్ణదీనముఖీ కాదంబరీ కపింజలమప్రాక్షీత్. 'భగవన్! కపింజల! పత్రలేఖయా త్వయా చాస్మిన్ సరసి జలప్రవేశః కృతస్తత్కిం తస్యాః వృత్తమిత్యావేదనేన ప్రసాదం కరోతు భగవా'నితి. స తు ప్రత్యవాదీత్. [1]భగవతి! సలిలపాతానంతరం నకశ్చిదపి వృత్తాంతో మయా జ్ఞాతః తదధునా క్వ చంద్రాత్మకస్య చన్ద్రాపీడస్యాత్మా పుండరీకాత్మకస్య వైశంపాయనస్య జన్మ కిం వాస్యాః పత్రలేఖాయాః వృత్తమితి సర్వ[2]స్యైవాస్య వృత్తాంతస్యావ[3]గమాయ గతోఽహం ప్రత్యక్షలోకత్రయస్య తాతస్య శ్వేతకేతోః పాదమూల'మిత్యభిదధాన ఏవ గగనముదపతత్.

అథ గతే తస్మిన్ విస్మయాంతరితశోకవృత్తాంతే చన్ద్రాపీడమాలోక్యాలోక్య గళితనయనపయసి యథాస్థానమపసృత్యాపసృత్య స్థితవతి సపరిజనే రాజపుత్రలోకే కాదంబరీ మహాశ్వేతామవాదీత్. 'ప్రియసఖి! తుల్యదుఃఖితాం కుర్వతా తేన చిరాత్త్వల్లవద్య సుఖం స్థాపితాస్మి భగవతా విధాత్రా అద్య మే శిరస్సముద్ఘాటితమద్య వదనం తే దర్శయంతీ ప్రియసఖీ'తి చాభాషమాణా న లజ్జే తవాప్యహమద్యైవ ప్రియసఖీ జాతా సంప్రతిమరణం జీవితం వా దుఃఖాయ మే తతోఽపరః ప్రష్టవ్యో మయా కేన వాపరేణోపదేష్టవ్యమ్. తదేవంగతేయత్కరణీయం తదుపదిశతు మే ప్రియసఖీ సాహమాత్మనా కించిదపి వేద్మి కిం కృత్వా శ్రేయః.'

---

1 రాజపుత్రి. 2 దైవాస్య. 3 గమనాయ.

ఇత్యుక్తవతీం కాదంబరీం మహాశ్వేతా ప్రత్యవాదీత్. ‘ప్రియసఖి! కిమత్ర ప్రశ్నే నోపదేశేన వా యదేవేయ మనతిక్రమణీయా ప్రియతమసమాగమప్రత్యాశా కారయతి తదేవ కరణీయం పుండరీకవృత్తాంతే త్వద్య కపింజలహస్తాత్ స్ఫుటీభూతః తదా తు వాఙ్మాత్రకేణైవ సమాశ్వాసితయా మయా న పారితమన్యత్కించిదపి కర్తుం తత్త్వ మన్యత్కిం కరోషి యస్యాః ప్రత్యయస్థాన మిదం చంద్రాపీడశరీరమంక ఏవాస్తే తదన్యథాత్వేఽస్య కరణీయా చింతా యావత్పున రిద మవినాశి తావ దస్యాశ్శుశ్రూషావృత్తిం ముక్త్వా కి మన్యత్కరణీయ మప్రత్యక్షాణాం హి దేవతానాం మృచ్ఛిలాకాష్ఠమయ్యః ప్రతిమాః శ్రేయసే పూజానమస్కారేణోపచర్యంతే కిం పునః ప్రత్యక్షదేవస్య చంద్రస్య చంద్రాపీడనామాంతరితస్య చంద్రమసో మూర్తిరనారాధితా[1] ప్రసన్నా?’

ఇత్యుక్తవత్యాం మహాశ్వేతాయాం తూష్ణీమేవోత్థాయ తరళికయా మదలేఖయా చ సహోత్థాప్య తామతిఖేదార్తాం చంద్రాపీడతనుమన్యతరస్మిన్ శీతవాతాతపవర్షాదిద్వంద్వదోషరహితే శిలాతలే శనైః శ్శనై రఖేదయంతీ స్థాపయిత్వా అపనీతశృంగారవేష[2]గ్రహణా మంగళమాత్రకావస్థాపితైకకరభూషణా స్నాతా శుచి ర్భూత్వా పరిధాయ ధౌతశుచినీ దుకూలే ప్రక్షాళ్య మనః పున ర్గాఢలగ్న మధరకిసలయే తాంబూలరాగ ముప ర్యుపరి నిమీలితాగతబాష్పవేగోత్తరళలోచనా అన్య దేవ కించి దప్య చింతితమనుత్ప్రేక్షిత మశిక్షిత మనభ్యస్త మనుచిత మపూర్వం బలా ద్విలోభప్రకృతినా కార్యపండితేన దగ్ధవేధసా కార్యమాణా యా స్త్వేవ సురభికుసుమధూపానులేపనాదీని సురతోపభోగాయానీతాని తైరేవ దేవతోచితా ముపచితిం సంపాద్య చంద్రాపీడమూర్తౌ మూర్తిమతీవ శోకవృత్తి రార్తరూపా రూపాంతర మివ తత్క్షణే నైవోపగతా గతజీవితేవ శూన్యముఖీ ముఖావలోకినీ చంద్రాపీడస్య పీడోత్పీడితహృదయాని రక్షంతీ బాష్పమోక్షముద్దామవృత్తేః శోకా దపి మరణా దపి చ కష్టతమా

1 ప్రసన్నా. 2 భరణా.

మవస్థా మనుభవంతీ తత్రైవాంకే సమారోపిత చంద్రాపీడచరణద్వయా దూరాగమన ఖిన్నే నాపి బుభుక్షితే నా ప్యప్రతిపన్నస్నానపానభోజనేన ముక్తాత్మనా రాజపుత్రలోకేన స్వపరిజనేన చ సహ నిరాహారా తం దివసమత్యవాహయత్.

యత్రైవ చ దివస మశేషం తత్రైవ తాం గంభీరమేఘావరోధభీమా మనవరతగర్జితధ్వానకంపితహృదయబంధా మాబద్ధకలకలాపికుల కేకాకోలాహలాకులితచేతోవృత్తి ముద్దామదర్దురారటితబధిరితశ్రోత్రేంద్రియాం దుర్దర్శ తడిత్సంపాతపీడిత దృశమశనినిర్హ్రాదతర్జనాపాదితభువనజ్వరాం జ్వలత్ఖద్యోతనివహా జర్జరితతరుగహనతలతమః ప్రసరభీషణతమాం [2]తమస్వినీ మపి దూరీకృత్యాబలా సహాభువం భీతి మపరిత్యక్తచంద్రాపీడ [3]చరణా అచేతితశరీరఖేదా జాగ్రతి సముపవిష్టైవ క్షపాం క్షణమివ క్షపితవతీ ప్రాత శ్చ తదున్మీలితం చిత్రమివ చంద్రాపీడశరీర మాలోక్య శనై శ్శనైః పాణినా స్పృశంతీ పార్శ్వస్థితాం మదలేఖా మాభాష్య ఇద మబ్రవీత్. 'మదలేఖే! న వేద్మి కిం రుచే ర్వ్యాశా దుత నిర్వికారతయైవేతి అహం తు తాదృశీ మేవ ఇమాం తను మాలోకయామి తత్త్వ మపి తావ దాదరతో నిరూపయే'తి. ఏవ ముక్తా మదలేఖా తాం ప్రత్యవాదీత్, 'ప్రియసఖి! కి మత్ర నిరూపణీయ మంతరాత్మనో విరహా ద్వ్యాపారమాత్ర మస్యోపరత మన్య త్తాదృశ మే వేదం సకోశశతపత్రాకారం మనాగ ప్యనున్ముక్తం శ్రియా వదనం తథైవాయం సంవేల్లితాగ్రభాగః స్నిగ్ధకుంతలకలాప స్తథై వేయ మిందుశకలానుకారిణః కాంతి ర్లలాటస్య తాదృశమే వేద మాముకులిత నీలోత్పలద్యుతిహారికర్ణాంతాయతంలోచన యుగళం తథైవ చేష్టావసానతోఽపి విహసితా విహోద్భాసిత కపోలమూలా సృక్కోపాంతా తాదృశ ఏవ ఛాయ మమ్లానకిసలయచ్ఛవిరధర స్తథైవ చేదం విద్రుమాలోహితనఖాంగుళీతలం పాణిపాదం త దేవేద మవిగళితసహజలావణ్య సౌకుమార్యాణాం సౌష్ఠవ మంగానాం లావణ్యం తత్సత్యాసా భారతీకపింజలావేదితశ్చ శాప

1 దిశ. 2 తపస్వినీ. 3 చరణకమలా.

వృత్తాంత' ఇతి సంభావయామీ త్యుక్తవత్యాం మదలేఖాయా మానందనిర్భరా మహాశ్వేతాయై దర్శయిత్వా చన్ద్రాపీడచరణతలనిబద్ధజీవితాయ రాజపుత్రలోకాయాపి దర్శితవతీ. సతు విస్మయోత్ఫుల్లలోచనః సర్వ ఏవావనితలనివేశితశిరాః ప్రణమ్య చంద్రాపీడచరణౌ రచితాంజలిర్జానుద్వయే నావనౌ స్థిత్వా కాదంబరీం వ్యజిజ్ఞపత్ 'దేవి! త్వత్ప్రభావోఽయం య దేవ మస్మా నపుణ్యవతః పరిత్యజ్య దూరం గతస్యాపి దేవస్య త థై వేదం ప్రసన్నప్రభ మిందుమండలద్యుతిహారి వీక్ష్యతే వదనమ్. తథైవ చేదం చరణ మవికారి పురేవ ప్రోత్ఫుల్లతామరసచ్ఛాయమ్. తథైవ చ పునః ప్రసాదానుభవప్రత్యాశాలాలసం హృదయమ్. అన్య చ్చైత న్మనుష్యేషు కేన కదా దృష్టం శ్రుతం అనుభూతం వా య దస్మాభి[1]రి త్యభిహితవతి రాజలోకే ససఖీజనా సపరివారా చోత్థాయ స్వ యై వాపచితదేవతార్చనకుసుమా స్నాత్వా నిర్వర్తితచన్ద్రాపీడశరీరపూజాసంస్కారా శరీరస్థితికరణా యాదిదేశ [2]రాజలోకమ్. నిర్వర్తితస్నానాశనే చ తస్మిన్ రాజలోకే ఆత్మ నాపి మహాశ్వేతయోపనీతాని తయైవ సహ సపరివారా ఫలాన్యుపయుక్తవతీ. కృతాహారా చ త త్రైవ చంద్రాపీడచరణాఽఽవంకే కృతోద్వహాంతీ త మపి దివసమనయత్. అన్యేద్యు శ్చోపజాతదృఢతరప్రత్యయా చంద్రాపీడశరీరావినాశం ప్రతిపద్య మదలేఖా మవాదీత్. 'ప్రియసఖి! దేవస్య శరీరమిదముపచరంతీభి రవశ్యమాశాపక్షయాదస్మాభిరత్ర స్థాతవ్యం తదిమమద్భుతరూపం వృత్తాంతం తాతస్యాంబాయా శ్చ గత్వా నివేదయ యేన నాన్యథా మాం సంభావయతః దుఃఖేన వామదీయేన న తిష్ఠతః. యథా చ మామేవం విధాం దుఃఖభాగినీమాగత్య న పశ్యత స్తథా కరిష్యసి న శక్ష్యామ్యహం తాత మంబాం చ దృష్ట్వా దుఃఖావేగం ధారయితుమ్. యయా చోపరతమపి దేవమాలోక్య సరుదితం సా కి మపర మధునానిస్సంశయితజీవితే దేవే రోది' మిత్యభిధాయ తాం వ్యసర్జయత్. గతాగతయా చ తయా 'ప్రియసఖి! సిద్ధం తేఽభివాంఛితం ఏవం సందిష్టం తే తాతేన చిత్రరథే నాంబయా చ మదిరయా గాఢతర మాలింగ్య

1 పుణ్యవద్భిరితి. 2 సకలమేవ.

శిరస్యుపాఘ్రాయ చ వక్తవ్యావయో ర్వచనాద్వత్సే! కాలమేతావంతం నైతదావయో రాసీత్ యథా జామాతృసహితా వత్సా ద్రష్టవ్యేతి తదయమావయోః పర మానందో యద్వత్సయైవ స్వయం జామాతా వృతః తత్రా ప్యపరం భగవతో లోకపాలస్య చంద్రమసోఽవతారః. తత్కతిపయే నైవ కాలేన కల్యాణైః శాపావసానే జామాత్రా సహైవానందబాష్పనిర్భరమాననారవిందం తే ద్రక్ష్యావ' ఇతి ఆవేదితే నిర్వృతేనాంతరాత్మనా దైవతవదుపచరంతీ తచ్చంద్రాపీడశరీరమతిష్ఠత్.

అథాపగతవతి జలదసమయే ఘననిరోధాద్బంధా దివోన్ముక్తే జీవలోకే, ప్రసరంతీష్వి వాశాసు, [1]కణిశభరావనమ్రకలమవన పింజరాసు గ్రామసీమాసు, కాశకుసుమధవళా స్వరణ్యస్థలీషు, సేవ్యతా ముపాగతేషు [2]పాదపతలేషు, కల్హారహారిషు పల్వలేషు, [3]కుసుమామోదశీతలాసు యామవతీషు, శేఫాలికాపరిమళగ్రాహిషు నిశావసానమాతరిశ్వసు, చంద్రప్రభాభిరామేషు, ప్రదోషేషు ఉద్దామఫుల్లేందీవరరజోవాససురభిషు [4]సలిలాశయేషు, సలిలాపసరణక్రమతరంగ్యమాణపాండుసు కుమారతీరసైకతరేఖాసు, సుఖోత్తారతా మాపన్నాసు ఆపగాసు, పంకపరిహారణశుష్కేషు అప్రహతసూర్యోపలచ్ఛన్నేషు మందాశ్యానకర్దమోద్భిద్యమానాభినవపదవీకేషు పునరపి పాంథలోకేన ప్రవర్తితేషు ప్రాంజలవర్త్మసు, జంబాలవిగమాత్సర్వత స్తురగఖురసహానుసంజాతాసు భూమిషు, ఏకదా చంద్రాపీడచరణమూలోపవిష్టాం కాదంబరీముపసృత్య మేఘనాదో వ్యజ్ఞాపయత్.—'దేవి! దేవో యువరాజశ్చిరయతీత్యుత్తామ్యతా దేవేన తారాపీడేన దేవ్యా విలాసవత్యా ఆర్యశుకనాసేన చ వార్తాహరాః ప్రహితాః, తే చ దేవ్యా ఏవ శోకశల్యఘటనాం పరిహరద్భి రస్మాభి ర్యథావృత్తం సర్వమాఖ్యాయ అస్మాభిరభిహితాః, భవతాం తు హస్తేన దేవేన చన్ద్రాపీడేన కించిత్ప్రతిసందేష్టవ్యం, నాపి దేవ్యా కాదంబర్యా, తదకృతవిలంబా గత్వైనం వృత్తాంతమఖిలలోకార్తిహరా మావనితల[5]హరయే దేవాయ తారాపీడాయ ఆవేద

1 ఫలభరా. 2 ప్రాసాదతలేషు. 3 కుముదామోద. 4 వాసరేషు. 5 పతయే.

య'తే త్యభిహితాశ్చ తేఽస్మా న్మన్యునిర్భరాః ప్రత్య[1]వోచన్.—'యథాభవద్భిః కథితం తత్తథా,తిష్ఠతు తావత్ క్రమాగతస్నేహాభక్తి రనువృత్తిర్వా, కార్యగౌరవకృతం కౌతూహలమేవ దేవావలోకనం ప్రతి బలాత్కారయత్యస్మాన్, యది భవతాం వార్తామాత్రకోపలభ్య ఏవాయ మర్థః తతో యుజ్యత ఏ వాస్మాకం భవద్భ్య స్సముపలభ్య ప్రతిగమనం,అపి చ వయ మపి నేదృశా ఏవ కేఽప్యగుణా అపుణ్యకర్మాణో యే న పశ్యంతి దేవమ్, అస్మాభి రపి చిరతరం దేవ చరణపరిచర్యయాపవిత్రిత ఏవాత్మా, అస్మాకమపి సర్వదా దర్శనగోచరావస్థానేన ప్రసాదం కృతవానేవ దేవః,కిమద్య జాతం యేన దేవస్య పాదారవిందవందనాప్రసాదేన అసంవిభజ్య [2]విసర్జ్యామహే,త ఏవ వయం పాదలగ్నాశ్చరణరేణవఃత, ద్విజ్ఞాప్య దేవీం దేవస్య యువరాజస్య పాదప్రణామేనాస్మాకం సఫలయతు భవా నాగమనశ్రమం, అన్యథా భూమి మేతావతీమాగత్య సంభవే సత్యస్యప్రత్యక్షీ కృతశరీరాగతా స్సంతః కిం దేవేన తారాపీడేన వక్తవ్యా వయం?, కిం వాఽప్యస్మాభిర్దేవో విజ్ఞాపనీయః, ఇతి ఆవేదితే దేవీ ప్రమాణ' మితి విజ్ఞాప్య తూష్ణీం స్థితవతి మేఘనాదే తత్కాలసముత్ప్రేక్షితానాశ్వాస్య శ్వశురకులవైక్లబ్యాద్విలీయమా నేవ శుచాఽంతస్సంచితం బాష్పమాకులితతరళతారకాభ్యామాపిబంతీ లోచనాభ్యాముద్గద్గదికయాఽవగృహ్యమాణకంఠీ కథం కథమపి చిరాత్కాదంబరీ ప్రత్యువాచ.—'స్థాన ఏవ హి తై రగమనమంగీకృతమహాలోక్యైవ దేవమేనమేవ యాతా స్సంతః కిం ముచ్యంతాం?, త ఏవ అపి చాయమేవంవిధో లోకాతీతో వృత్తాంతో యత్రావలోకనేనాపి న సంప్రత్యయః సముత్పద్యతే, కిం పున రనాలోకనే నాపి?, కైతవమాత్రోపదర్శితప్రేమఫలా వల్లభతమజీవితా వయమపి యావ త్పశ్యామస్తం తావదనపేక్షితప్రాణవృత్తయః స్నేహసద్భావనీయా స్సద్భృత్యా న పశ్యంతీతి అఘటమానమిదం, త దవిలంబితం ప్రవేశ్యతాం, పశ్యంతు దేవం, సఫలయంత్వాగమనపరిశ్రమేణ సార్థం లోచనే తతో యాస్యం' తీతి, ఆజ్ఞానంతరం చ మేఘనాదేన ప్రవేశితాః దూరత ఏవ సమం బాష్పపాతేన పంచాంగాలిం

1 వదన్. 2 విసృజ్యామహే. 3 పల్లవా.

గితమహీతలాం శ్చన్ద్రాపీడచరణారవిందవందనసద్భావనిహితోత్సుక్యనిభృతదృష్టీం స్తాననస్యదృష్టి శ్చిరమవలోక్య కాదంబరీ స్వయమేవాలపత్.

భద్రముఖాః పరిత్యజ్యతాం మయం కులక్రమాగతస్నేహసద్భావసులభశ్శోకావేగః, యస్తు ఖల్వనాలోచితావధిర్దుఃఖావసానమేవ దుఃఖం తన్మరణభీరోర్భవతు నామ శోకావేగాయ, యత్పునస్సుఖోదర్కం తత్పురస్థితసుఖప్రత్యాశయైవాంతరితం నాపతతి హృదయే, తదేవ వృత్తాంత ఏవంవిధో యేన న కేవలమత్ర నిరవకాశతా శోకస్య ప్రత్యుత సుదూరవృత్తేర్విస్మయస్యాప్యవసరః, కిమత్ర పరిబోధనేన?, అన్యత్రాదృష్టపూర్వో మనుష్యేషు ప్రత్యక్షీకృత ఏవాయం వృత్తాంతః, భవద్భిరపి దృష్టో దృష్టం చ పురే వాఽవికృతతనోర్దేవస్య వదనం,[1]సంభావనాపి యా జీవాద్వినా న సంభవతి సాపి సంభావితైవ, తద్గమ్యతాం మధురా వార్తోత్సుకమతేర్దేవస్య పాదమూలమ్, న చాయం ప్రత్యక్షదృష్టోఽప్యుపరతశరీరావినాశవృత్తాంతః ప్రకాశనీయః, దృష్టోఽస్మాభిరచ్ఛోదసరసి తిష్ఠత్యేతదేవావేదనీయమ్, [2]కిం కారణముపరతిః ఖల్వవశ్యంభావినీ ప్రాణినాం న కథం చిత్ప్రత్యయముత్పాదయతి, శరీరావినాశః పునః ప్రాణైర్వినాకృతానాం దృశ్యమానోఽప్యశ్రద్ధేయ ఏవ, తస్యావేదనేన సుదూరస్థితమపి గురుజనం మరణసంశయే నిక్షిప్య వర్తమానే ప్రయోజనమేవ నాస్తి, ప్రత్యాగతజీవితే జీవితేశ్వరే స్వయమేవాయమద్భుతభూతోఽర్థో గురుజనే జనే వా ప్రకటీభవిష్యతి' ఇత్యేవమాదిష్టాస్తే వ్యజ్ఞాపయన్—'దేవి! కిం విజ్ఞాపయామో ద్వాభ్యామేవాపరిజ్ఞానమస్య వస్తునస్సంభవేదగమనేన వాఽస్మదీయేనాకథనేన వా, తదస్మాకం తు హస్తద్వయమప్యేతన్నాస్తి, యువరాజవైశంపాయనయోర్వార్తయా వినా దుఃఖం తిష్ఠతా దేవేన తారాపీడేన దేవ్యా విలాసవత్యాఽఽర్యశుకనాసేన చ సంభావ్య ప్రేషితానామప్రేషితజీవితానామగమనం దూరత ఏవ, గత్వాపి దయితతమతనయవార్తాశ్రవణలాలస

1 సంభావనాఽపి. 2 యతః కారణాదుపరతిః.

సస్య రాజ్ఞో దేవ్యా ఆర్యశుకనాసస్య చ దుఃఖప్లుతాక్షీణి ముఖాన్యుద్వీక్ష్య నిర్వికారవదనానామస్మాకమవస్థానమశక్య మేవ, ఇతి విజ్ఞాపితా తైః ఏవమేత' ది త్యుక్త్వా కాదంబరీ మేఘనాదమవాదీత్.—'మేఘనాద! వేద్మి సంస్తుతజన స్యైత దనుచితమితి, తథాపి గురూణాం చేతఃపీడామపేక్షమాణయా మయా ఏవమభిహితమ్, ఇతరదపి దుఃఖమతః కీదృశం భవతి?, కిం పున రిదం మహీవజ్రపతనసదృశం, త దపి భవ త్వేభి స్స హాపరః కశ్చి చ్ఛ్రద్ధేయవాక్యః ప్రత్యక్షీతసకలవృత్తాంతో వ్రజతు సంప్రత్యయాయ' ఇత్యేవమాదిష్టస్తు మేఘనాదో వ్యజ్ఞాపయత్.'—దేవి రాజలోకే తు కా కథా భృత్యవర్గేఽపి సకలపవాయం కందమూలఫలాశీ నిశ్చయం కృత్వా స్థితో యథాఽస్మాకం మధ్యాదేకే నాపి దేవపాదాన్ వినా న ప్రతీపం గంతవ్యం, భృత్యా అపి త ఏవ యే సంపత్తే ర్విపత్తౌ సవిశేషం సేవంతే, సమున్నమ్యమానాస్సుతరామవనమంతి, ఆలప్యమానా న సమానాలాపా జాయంతే, స్తూయమానా నోత్సిచ్యంతే, క్షిప్యమాణా నాప[1]రాధం గృహ్ణంతి, ఉచ్యమానా న ప్రతీపం భాషంతే, పృష్టాః ప్రియహితం విజ్ఞాపయంతి, అనాదిష్టాః కుర్వంతి, కృత్వా న జల్పంతి, పరాక్రమ్య న వికత్థంతే, కథ్యమానా అపి లజ్జాముద్వహంతి, మహాహవే వ్యగ్రతో ధ్వజభూతా లక్ష్యంతే, దానకాలే పలాయమానాః పృష్ఠతో నిలీయంతే, నాపి స్నేహం బహుమన్యంతే, జీవితా త్పూర్వో మరణమభివాంఛంతి, గృహా దపి స్వామిపాదమూలే సుఖం తిష్ఠంతి, యేషాం చ తృష్ణా చరణ పరిచర్యాయామసంతోషో హృదయారాధనే వ్యసనమాననావలోకనే వాచాలతా గుణగ్రహణే కార్పణ్యమపరిత్యాగే భర్తుః, యే చ విద్యమానేఽప్యాత్మని న స్వాధీనసకలేంద్రియవృత్తయః - పశ్యంతో ప్యంధా ఇవ - శృణ్వంతోఽపి బధిరా ఇవ - వాగ్మినోఽపి మూకా ఇవ - జానంతోఽపి జడా ఇవ-అనుపహతకరచరణాఅపి కుణయ ఇవ - పంగవఇవ - క్లీబా ఇవ, అకించిత్కరాః స్వాత్మనా స్వామిచిత్తాదర్శే ప్రతిబింబవద్వర్తంతే, తత్సర్వ ఏ వాయ మేవం స్థితో భృత్యజనః, దేవస్య చ స్థానే దేవీ వర్తతే, త దాజ్ఞాపితం కృత మవథా

1 రాగం.

రయతు దేవీ' ఇత్యుక్త్వా మేఘనాద స్త్వరితకనామానం కుమారసేవక మాహూయ తైస్సహ వ్యసర్జయత్.

అథ సుబహుదివసాపగమే చ వార్తయా వినోత్తామ్యతీ చంద్రాపీడస్యైవాగమనా యోపయాచితం కర్తుమవంతీ నగరీ దేవతా నామవన్తిమాతృణా మాయతనం నిర్గతా విలాసవతీ 'దేవి! దిష్ట్యా వర్ధసే ప్రసన్నాస్తేఽవంతిమాతరః పరాగతా యువరాజ[1]వార్తేతి సహసైవ ససమ్భ్రమప్రధావితాత్ పరిజనాదుపశ్రుత్యానందబాష్పజలలులితయా జలార్ద్రేందీవరదళస్రజేవ విక్షేపదీర్ఘయా దృష్ట్యాఽర్చయంతీవ చిరం దృష్ట్వా కకుభో మృగాంగనేవ పరిభ్రష్టబాలపోతకా పూత్కృత్య 'ప్రాకృతే వార్తా కేనేద మమృతం మే వాక్ ఫలా ద్వ్యక్షం కస్యానుకంపాఽస్మిన్ జనే జాతా కేన వా దృష్టః కియద్దూరే[2]వర్తతే కిం వానేన కథితం కుశలం మే వత్స స్యే'తి పృచ్ఛంత్యే వాద్రాక్షీత్ ఇత స్తతో యథాదర్శనం సంఘశః ప్రధావితేన నరపతిప్రతిబద్ధే నాప్రతిబద్ధేన చోజ్జయినీనివాసినా జనేనాయాతో యువరాజః కియద్దూరే భవద్భిః పరిత్యక్తో దివసేష్వేతేషు వా క్వ వర్తతే క్వవా భవద్భిర్గత్వా దృష్టః క్వ వాతికష్ట స్తే నాతివాహితో వాహనమాత్రసాధనేన ధారాధరాగమ స్తురగపృష్ఠగతస్య మన్యే వహాత ఏ వాపక్రాంతః త్వరితక ఏత ద్వేత్తి కి మనేన విదితేనాపి ఏత త్కథయ యదర్థమయం కృతః క్లేశో యువరాజేన న దృష్టో వైశంపాయనః ప్రత్యానీతో వా మిళితో వా తస్య పత్రలేఖాసహితో మేఘనాదః న దత్తః కశ్చిదపి సందేశో వా దేవవర్ధనేన మే మిత్రమేవాసౌ అద్యారభ్య రాభసికతయైవాత్మనా బలాద్గతస్య బాలధర్మణో వత్సస్య బిభేమ్యేవ వార్తాం ప్రష్టుమపి జీవత్యసౌఅస్య వాజీ యో యువరాజేన ప్రసాదీకృతః ప్రసీదత సాదినాం ప్రథమస్య పృథువర్మనో మాతులస్య మే కథయత వార్తాం ఉత్ప్రేక్షామహే మహా నశ్వవారైరపి అనుభూతః క్లేశః కుశలం మహాశ్వపతే రశ్వసేనస్య శ్వశురోఽసావస్మాకం విస్మయః కృతోఽస్మత్పిత్రా యచ్చిహ్నాక మపి భవతాం హస్తేన కించి

---

1 వార్తాహరా. 2 వర్తంతే కిం వార్తైః కథితం.

దపి ప్రహితమ్. ఆహితభర ఏవాసౌ యువరాజభవనే దృష్టో భవద్భిర్మే భ్రాతా భరతసేన స్సపరిజనస్య సేనాపతే ర్భద్రం భద్రసేనస్య సేవావ్యసని సూపకర్మే కపాలవర్మా తత్రావలగతిబలాధికృత స్తస్య కా వార్తాఽవంతిసేనస్య రోషిత స్తే నాసీన్నాసీరార్థం యువరాజో రాజకులే కః ప్రసాదవిత్తో[1]వ ర్తమానే మాన్యతే వా కేనవా కిం లబ్ధమేతావద్భి ర్దివసై రాజీవనికా బహవః ఖల్వభినవసేవకాః జాతా[2]యుతా తావత్సర్వమేవాస్మాత్ యేన దృష్ట స్స కథయతు సర్వసేనసూనోర్వీరసేనస్య వార్తాం పితర్వ్యుపరతే ప్రథమమేవాసౌ ప్రవిష్టో యాత్రాం మాత్రాస్య దుఃఖాంతరితప్రత్యగ్రపతిమరణశోకాదశనక్రియైవ పరిత్యక్తా న వేద్మి ఏవం కథం సా జీవతీ త్యేతాని చాన్యాని చ ప్రతిపదం పృచ్ఛమానా న ప్యదత్త ప్రతివచనా న్నాసాగ్రస్థితమన్యుగర్భదృష్టినావిష్టాని వాధ్వశ్రమనిస్సహానపి పదాకృష్టిసంభావితోద్యమాయాసితయా గత్వా గచ్ఛత శ్చాతిమలినతరపటచ్చరాచ్ఛాదితా నసంస్కారమలినకాయా నసేకధైర్యోద్బద్ధాధ్వధూళిపరుషమూర్ధజాన్ ధ్వజాని వాధ్వక్లేశస్యా[3]శ్రమా నివ శ్రమస్యావాసా నివ ప్రవాసస్యపదన్యాసా నివ దౌర్మనస్యస్య సందర్భానివ సర్వదుఃఖానా మదూరత స్త్వరితకసమేతాం స్తాన్ లేఖహారకాన్ ప్రాలోక్య చ తస్మి న్నేవ మాతృగృహాఙ్గణే స్థిత్వా తేషామాహ్వానా యాదిదేశ.

అనంతరం చాతర్కితాపతితతద్దర్శనో త్పాదితద్విగుణదుఃఖావేగాన్ ముషితా నివోన్ముక్తానివేంద్రియైర్దారుమయా నివ శూన్యశరీరాన్నిర్జీవితా ని వోపసర్పతః పురస్తా త్పతంతీ బాష్పాంధా సాధ్వసస్ఖలితచరణాని కతి చి ద్గత్వా పదాని సగద్గదస్వర ముచ్చై రకృతప్రణామానే వావాదీత్. 'భద్రాః! కథయతాశు వత్సస్య మేవార్తామ్, ఇదం త్వన్య థై వ కథ మపి కరోతి మేహృదయం, [4]ధ్రియతేమేవత్సో దృష్టో వా భవద్భి'రి త్యేవం పృష్టా స్తేసహసాగతబాష్పవేగ మవనితలనివేశితో త్తమాంగాః ప్రణామాపదేశే నోత్సృజ్య కృచ్ఛ్రా ద్దివాభి

---

1 వర్ధమానో మాన్యతే. 2 యాతు. 3 శ్రయా. 4 అప్రత్యయమేవాశ్రయతే వత్సో.

ముఖమున్నమితవదనా వ్యజ్ఞాపయత్. 'దేవి! దృష్టోఽస్మాభి రచ్ఛోదసరస్తీరే యువరాజః, శేషమేషపత్త్రికో నివేదయిష్యతి' ఇత్యేవమభిదధత ఏవ తా ముద్బాష్పముఖీ విలాసవతీ ప్రత్యువాచ 'కిం పరతరమయం తపస్వీ నివేదయిష్యతి, ఆరతః ప్రభృత్యనుద్గతప్రహర్షైరనుపసర్పణేన ప్రతిశేఖరమాలికాశూన్యైః శిరోభిరావిషణ్ణమానైరాననైః ప్రయత్నసంరక్షితాశ్రుమోక్ష[1]దుఃస్థితాభ్యాం లోచనాభ్యాం మన్యుఖేదసమవధారణేన చ దృష్టైర్యదావేదితవ్యం తద్భవద్భిరేవావేదితం, హా! వత్స! జగదేకచన్ద్ర! చన్ద్రాపీడ! చన్ద్రానన! చన్ద్రశీతలప్రకృతే! చన్ద్రాభిరామగుణ! లోచనానందభూత! కిం భూతం తే యేన నాయాతోఽసి?, తాత! చన్ద్రాపీడ! పీడితా బ్రవీమి న కోపాదుపాలంభవచనం, న యుక్తమేతత్తవ 'అంబ! న విలంబం మనాగపి కరోమి' ఇతి తథా మే పురః ప్రతిజ్ఞాయ క్షణమప్యన్యత్ర క్వాప్యవస్థాతుం, వత్స గచ్ఛత ఏవ తే మయాఽస్య హతహృదయస్య శంకయైవ జ్ఞాతం దుర్లభం మే వత్సస్య పునర్ముఖావలోకనమితి, బలాద్ధృతోఽసి, కిం కరోమి?, కో వాత్ర దోషో వత్సస్య, మందభాగ్యాయా మమైవైతాన్యపుణ్యానాం విలసితాని, భవంత్యపుణ్యవత్యోఽపి లోకే, పునర్మయా సదృశీ పాపకారిణీ, యస్యాస్త్వమేక ఏవావచ్ఛిద్య క్వాపి నీతోఽసి, విప్రలబ్ధాస్మి దగ్ధవేధసా, వత్స! దూరం గతస్యాపి తే ప్రపతామి పాదయోః, నివర్తస్వైకవారం, 'అంబే'త్యాలపతస్తే వదనమాలోకయితుముత్కంఠితం మే హృదయం, జాతమర్లభక న జానామ్యేవ కిమాజన్మనః శైశవం తే స్మృత్వా శోచామి, కిమాత్మానమనుశోచామి?, ఉత యౌవనాభోగహారిణీం వర్తమానాం రూపశోభాం?, ఆహోస్విదవష్టంభధీరా ముత్త్రైక్ష్యోక్షైత్ష్యాగామినీం ప్రభుతా' మిత్యేవం విలపంతీం మా మవలోక్య హృదయస్థితోఽపి నైవం కృథాశ్చేతసి పుత్ర! యథా వినాపి మయా జీవత్యేవ విలాసవతీ, తాత! త్వయా వినా జీవంత్యా పితురేవ తే కథం మయా వదనం దర్శితవ్యం, న వేద్మి కిమితి ప్రియతయా తే కిమాకృతేః ప్రత్యయమా దుత స్త్రీజనసహాభువో మూఢభావాదేవే త్యద్యాఽపి న శ్రద్దధాతి మే హృద

1 దుఃఖితాభ్యాం.

యమనిష్టం తే, యేన సహస్రధా స్ఫుటతి స్ఫుటీకర్తుం చ వార్తాం తే త్వరితకా దీర్ఘతేవ నేచ్ఛామి పరమహాకష్ట్యాయా శ్రవణీయ ముపరతాస్మీతి తాత! కిం బ్రవీమి? తథాఽపి, కిమనేన స్నేహానుచితేన లజ్జాకరేణ వైక్లబ్యేనేత్యేషా స్థితాస్మి తే వత్స వచనాత్తూష్ణీం న రోదిమీత్యభిధాయ నైవాసన్నసఖీజనావలంబితశరీరా మోహమగాత్.

అథైకదా త్వనేకసహస్రసంఖ్యేన ప్రధావతా విలాసవతీపరిజనేనావేదితే, తస్మిన్న వృత్తాంతే, మందరాస్ఫాలనేనేవోచ్ఛలితో మహాంభోధిరుద్భ్రాంతచేతాః, ససంభ్రమముత్థాయార్యశుకనాసద్వితీయో యామావస్థితాం ప్రజవినీం కరేణుకామారుహ్య రయా చాపిబన్నివ పురో రాజమార్గం, కిమేతదిత్యున్ముక్తనాదకలకలేన సర్వతః, ప్రధావతా జనపదౌఘేనాకర్షన్నివావర్జయన్నివ ఉద్వాసయన్నివ విపర్యాసయన్నివ పృష్ఠతః నగోపురాట్టాలకప్రాకారభవనతోరణాముజ్జయినీం నిర్జగామ నరపతిః ఉపేత్య చ అవంతీమాతృకాగృహమవతీర్య తిర్యగ్గ్రీవణ్ణోద్బాష్పవదనేన మలయజజలైశ్చ సించతా కదలీదళైశ్చ వీజయతా జలార్ద్రైః పాణిపల్లవైస్సంవాహనం కుర్వతా కథం కథమపి చేతనాం ప్రతిపద్యమానాం, పరిజనేనార్ధోన్మీలితలోచనయుగళాముష్ణకాలకమలినీమివ విలాసవతీమపశ్యత్. దృష్ట్వా చ, సహసా ప్రవృత్తేన నేత్రాంభసా మూర్ఛావశేషాపనయనాయేవాసించన్ సముపవిశ్య పార్శ్వే స్పర్శామృతవర్షిణా కరేణ లలాటే చక్షుషి కపోలయోరురసి బాహ్వోశ్చ స్పృశన్ శనైశ్శనైర్బాష్పగద్గదమవాదీత్. 'దేవి! యది సత్యమేవాన్యాదృశం, కిమపి వత్సస్య! చంద్రాపీడస్య! తతో న జీవ్యత ఏవ, కిమర్థ మయమాత్మా వత్సస్య కృతే సకలలోకసాధారణేనామునా వైక్లబ్యోపగమేన తుచ్ఛతాం నీయతే? ఇయంతి శుభాన్యుపాత్తాని కర్మాణి, కిమపరం, క్రియతే, నాతోఽధికస్య సుఖస్య భాజనం వయమనుపాత్తం హి హృదయస్య తాడనమపి కుర్వద్భిర్న లభ్యత ఏ వాత్రాత్మేచ్ఛయా విధిర్నామాపరః కోఽప్యత్రాస్తే యత్తస్మై రోచతే, తత్కరోతి, నాఽసౌ కస్యచిదపాయత్తః. ఏవం చ పరాధీనవృత్తౌ సర్వస్మిన్న, కిం వాస్మాభి

ర్లబ్ధం, వత్సస్యాతిదుర్లభో జన్మోత్సవః సంభావితః, అఙ్కగతస్య ముఖమవలోకితమ్, ఉత్తానశయస్యోచ్చుంబ్య చరణా వుత్తమాంగే కృతౌ, జానుసంచారిణో రేణుధూసరశరీరకస్యాంకే [1]లగతః స్పర్శసుఖ మనుభూతమ్, అవ్యక్తమనోహారిణి ప్రథమజల్పితాని శ్రోత్రే కృతాని, విచేష్టమానస్య బాలచాటవో దృష్టాః, గృహీతవిద్యస్య గుణవత్తయా నందితం హృదయమ్, ఉపారూఢయౌవనస్యామానుషీ రూపశోభా శక్తిశ్చ ప్రత్యక్షీకృతా,అభిషిక్తస్య చ యౌవరాజ్యే శిరస్సమాఘ్రాతం, దిగ్విజయాగతస్య ప్రణమతః పరిష్వక్తాన్యంగాని ఏతావ దేవమనోరథశతవాంఛితస్య వస్తునోన సంపన్నం యద్వధూసమేతస్య నిజపదే ప్రతిష్ఠాంకృత్వా తపోవనే [2]గంతవ్యం, సర్వాభివాంఛితప్రాప్తి స్తు మహతః పుణ్యరాశేః ఫలమ్. అపరమపి కిం వృత్తం వత్సస్యేత్యేత దద్యాపి న పరిస్ఫుటం కేన చి దత్ర కథితమ్, ఏతావ త్తు మయా వ్యక్తమేవ తత్పరిజనాత్కథయతః [3]శ్రుతం, యథాఽస్మత్ప్రహితై ర్లేఖహారకై స్సహ అపరో వత్సస్య మే బాలసేవకః త్వరితక ఆయాతః, స తు వేత్తి సర్వం వృత్తాంతం, సోఽపి త్వయా న పృష్ట ఏవేతి, తం తు తావత్పృచ్ఛామః, తతో జీవితమరణయో రన్యతరదంగీకరిష్యా'మ ఇ త్యభివద త్యేవ రాజని పరిజనాంతరితం త్వరితం త్వరితకమాహూయ ప్రతీహారస్త్వరితకమారా న్మహీతలనివేశితోత్తమాంగమాలోకయతు దేవ ఇతి దర్శితవాన్.

రాజా తు తథా తమాలోక్య చంద్రాపీడస్నేహా 'దేహ్యేహి' త్యాహూయ హస్తేనోత్తమాంగే స్పృష్ట్వా దిష్టవాన్ 'భద్ర! కథయ కిం వృత్తం వత్సస్య వేగే నాగమనాయ మయా తన్మాత్రా చామాత్యేన చ లిఖితేఽపి న నాయాతః, అనాగమనకారణం వా న కించి ల్లిఖితవాన్' ఇతి స త్వేవ మాదిష్టో రాజ్ఞా గమనతః ప్రభృతి యథావృత్తం కథయితుమారేభే రాజా తు చంద్రాపీడహృదయ స్ఫుటనవృత్తాంతం యావ దాకర్ణ్యాక్షుభితశోకార్ణవాక్రాంతివిహ్వలః ప్రసార్య కర మార్తస్వర స్త్వరితకమవాదీత్. 'భద్ర! విరమ, త్వయా కథితం సంప్రతి కథనీయం, త న్మయాఽపి శ్రుతం యచ్ఛ్రోతవ్యం, పూర్ణో

1 లులతః. 2 న గతం. 3 కర్ణేకృతమ్.

మే ప్రశ్నదోహదః, నివృత్తం శ్రవణకౌతుకం, కృతార్థీభూతా శ్రుతిః ఆనందితం హృదయం, సముత్పన్నా ప్రీతిః, సుఖం స్థితోఽస్మి, హా! వత్స! త్వమేకాకినా స్ఫుటతో హృదయస్యానుభూతా వేదనా, నిర్వ్యూఢా త్వయా వైశంపాయనస్యోపరి ప్రీతిః, వయంతు దుఃఖభాగినో నిస్త్రింశాః కర్మచాండాలాః, యేషాం తవాపి హృదయస్ఫుటనే నిర్వికారమేవేదం, దేవి! వజ్రసారతోఽపి కఠినతర మావయో ర్హృదయం, యచ్ఛ్రుత్వా ప్యేవం న స్వయం స్ఫుటతి సహస్రధా, న చాపి మరణదుఃఖభీరవోఽమీ వత్సమనుగచ్ఛంతి స్వయం ప్రాణాః, త దుత్తిష్ఠ యావ దేవాతిదూరం న ప్రయాత్యేకాకీ వత్సస్తావ దేవానుగమనాయ ప్రయతావహే, [1]అః! శుకనాస! కి మద్యాపి తిష్ఠసి, అయం కాలః స్నేహస్య, మహాకాలాయతనసమీపే సమాదిశ [2]సుపరిచారికాః చితారచనాయ, ఉపనయత ఝటితి కాష్ఠాని కాష్ఠికాః, కిం తిష్ఠత ఏవ సంకుచితాః కంచుకినః, గత్వా నిష్క్రామయత హుతాశనప్రవేశోపకరణాని, నిష్కారణరుదితేన కి మధునా? [3]పురోధః పరిలంభా ద్వినా ప్రవిశ్య దాపయా శేషం ద్విజేభ్యః కోశం, కస్య కృతేఽద్యాపి పాల్యతే,పాలనాదికం కరణీయమేవాధునా క్షీణం క్షీణపుణ్యస్య మే, యాత యథాభూమిం భూమిపతయః, [4]దృష్టాః స్థ, యథా చ నాద్యైవానాథతా దుఃఖం జానంతి ప్రజా స్తథా కరిష్యథ, కథావశేషీభూతో మే వత్సః, క మపరం [5]సంవిధాపయామి, ఏవ మార్తం ప్రలపంతం చ తారాపీడమచేతితాత్మపీడయా చ విలాసవత్యా విధృతశరీర మార్తం త్వరితకో వ్యజ్ఞాపయత్. 'దేవ యథా త్వం హృదయే సంభావయసి న తథా స్ఫుటితేపి హృదయే ధ్రియతే శరీరేణ యువరాజః, శాపదోషాద్వైశంపాయనస్య చ యథా జన్మ తథా నిరవశేషం శృణోతు తావద్దేవః' ఇతి.

తారాపీడస్తు తదద్భుతమాకర్ణ్య కౌతుకాంతరితశోకావేగో విగతనిమేషేణ చక్షుషావిష్ట ఇవ దత్తావధాన స్తేన కథ్యమానం యథాదృష్టం యథాశ్రుతం యథానుభూతం చ నిరవశేషం తత్సర్వ

1 సశోకం. 2 సపది. 3 ఉపరోధపరిలంబాత్. 4 ఉత్సృష్టాః. 5 సంవిధాయయామి.

మశ్రౌషీత్. శ్రుత్వా చ తమనేకచిహ్నోత్పాదితప్రత్యయ మశ్రద్ధేయం చ నిరతిశయశోకకారకం చ విస్మయాస్పదభూతం చ దుశ్శ్రవం చ కౌతుకకరం చ యువరాజవైశంపాయనయో ర్వృత్తాంత మీషద వనివర్తితాననోవిమర్ష స్తిమితతారకాం దృశం నిర్విశేషావస్థేశుకనాసముఖే న్యపాతయత్. సుహృద స్తు స్వయం దుఃఖితా అపి విస్మృత్యాత్మదుఃఖం సుహృద్దుఃఖాపనోదా యైవ వర్తంతే యత శ్శుకనాస స్తదవస్థోఽపి స్వస్థవదవనిపతి మువాచ.

'దేవ! చిత్రేఽస్మిన్ సంసారే చరత్సు సుఖదుఃఖమోహామయేషు దేవతిర్యఙ్మానుషేషు త్రిగుణాత్మనః ప్రధానస్య పరిణామా త్పరమాణ్వాదే ర్బ్రహ్మాండపర్యంత స్యోత్పత్తిస్థితిప్రళయకారణస్యేచ్ఛయా వాధర్మాధర్మసాధనానా మిష్టానిష్టకర్తృఫలసంబంధకారిణాం కర్మణాం వా శుభాశుభానాం విపాకాత్స్వభావాద్వా [1]శ్రయ మే వానేకప్రకారముత్పద్యమానస్య తిష్ఠతో వినశ్యతో వానియతవృత్తే స్థావరజంగమస్య న కదాచి దవస్థా సా యా న సంభవతి, త[2]త్కిం కృతోఽయం దేవ స్యాత్ర వస్తుని విమర్శః, యది ముక్తే ర్విచారా త్కియంత్యత్ర యుక్తిరహితాని ఆగమప్రామాణ్యాదేవాభ్యుపగతాని అవినంవాదీని దృశ్యంతే, ముద్రాబన్ధా ద్ధ్యానా ద్వా విషమప్రసుప్త స్యోత్థాపనే కీదృశీ యుక్తిః, అయస్కాంతస్య చాయససమాకర్షణే భ్రమణే వా, మంత్రాణాం వా వైదికానామవైదికానాం వాఽనేకప్రకారేషు కర్మసు సిద్ధా వా, నానావిధసంయోగద్రవ్యాణాం వా మరణ[3]మదమాంద్యోత్పాదనాపహారణవశీకరణాదిషు శక్తేస్సముత్పాదనాత్, అన్యేషాంచ బహుతరాణామేవంవిధానాంచ తత్ర తత్ర సర్వస్మిన్నే వాగమాః ప్రమాణమ్, ఆగమేషుచ సర్వేష్వేవ పురాణేషు రామాయణమహాభారతాదిషు సంత్యనేకప్రకారా శ్శాపవార్తాః, తద్యథా—మహేంద్రపదవర్తినో నహుషస్య రాజర్షే రగస్త్యశాపదోషా దజగరతాసాదాసస్యచ వసిష్ఠసుతశాపా న్మానుషాదత్వమ్, అసురగురుశాపా చ్చయయాతే స్తారుణ్య ఏవ జరసా భంగః, త్రిశంకోశ్చ[4]గురుపుత్రశాపాచ్చండాలభావః, శ్రూయతే చ స్వర్గవాసీ మహాభిషో నామ రాజాస్మిన్ లోకే,

1 స్వయం. 2 తత్కుతోఽయం. 3 మదనాద్యుత్పాదన. 4 పితృశాపాత్.

శంతనుపత్నీత్వముపగతాయాం గంగాయాం శాపదోషా దష్టానా మపి వసూనా [1]ముత్పత్తిః, తిష్ఠతు తావ దన్యత్, అయ మాదిదేవో భగవా నజ స్సఏవ జమదగ్నే రాత్మజతా ముపగతః, శ్రూయతే చ పున శ్చతుర్ధాఽఽత్మానం విభజ్య రాజర్షే ర్దశరథస్య తథైవ చ పున ర్మధురాయాం వసుదేవస్య, త న్మనుష్యేషు దేవతానా ముత్పత్తి ర్నై వాసంభావితా, న చ పూర్వమనుష్యేభ్యో గుణైః పరిహీయతే దేవః, న చైవం భగవతః కమలనాభా దతిరిచ్యతే చంద్రమాః, కి మత్ర సంభావనీయమ్?, అపి చ గర్భారంభసంభవే దేవేన దేవ్యా వదనే విశంశ్చంద్రమా ఏవ దృష్టః, తథా మమాపి స్వప్నే పుండరీక స్యైవ దర్శన ముపజాతం, తదుత్పత్తిం ప్రతి తయో ర్నా స్త్యేవ సందేహః, వినష్టయో శ్శరీరస్యావినాశః కథం కథం వా పునర్జీవితప్రలంభ ఇత్యత్రాఖిలలోక ప్రఖ్యాతప్రభావ మమృత మేవ కారణ మావేదితం, తచ్చంద్రమసి వర్తతే ఇత్యేషా వ్య స్త్యేవ వార్తా, త[2]త్సత్య మిత్థమే వావగచ్ఛతు దేవః, అన్య చ్చేదృశాకారకాంతే రఖిలలోకాహ్లాదకారణోఽన్యత్ర సంభవ ఏవతస్య నాస్తి, తత్కల్యాణైర చిరాచ్ఛాపావసానే నిర్వర్తితగంధర్వసుతో ద్వాహమంగళస్య గళన్నయనపయసో వధ్వాసహ పాదయోః పతతః పుత్రత్వ ముపగతస్య చంద్రాపీడనామాంతరితస్య లోకపాల స్యైవ చంద్రమసో దర్శనేన జన్మకృత మేవ సంతాపం పరిత్యక్ష్యతి దేవః, త త్తయో రయం శాపః అస్మాకం పునర్వర ఏవ, త దస్మి న్వస్తుని మనాగపి న దేవేన దేవ్యా వా శోకః కార్యః, మంగళా న్యభి[3]ధ్యాయంతామ్, అభిమతదేవతారాధనేన ధనాతిసర్జనేన చాన్యజన్మోపార్జితం కుశలమభిబధ్యతామ్. అకుశల మప్యుపార్జిత మతికష్టతమేన ఉపవాసాదియమనియమకష్టవ్రతోప వాసాదినా తపగపరిక్లేశేన క్షయముపనీయతామ్, అపరమపి య ద్య దవగతం శ్రేయస్కరం శ్రూయతే జ్ఞాయతే వా తత్త దద్యై వారభ్య క్రియతాం కార్యతాం చ కర్మ, కర్మణాం ఖలు వైదికానాం అవైదికానాం వా అసాధ్యం నామ కించి దపి నాస్తి,ఉత్పత్తి రపి తయోఃకృచ్ఛ్రాలబ్ధయోరీదృశేనైవ ప్రకారేణోపజాతా.'

---

1 మనుష్యేషూత్పత్తిః, 2 త్సర్వమేతదిత్థ. 3 ధార్యంతాం.

ఇత్యుక్తవతి శుకనాసే సశోక ఏవ రాజా ప్రత్యవాదీత్.—'సర్వమేవ మే తద్యథాఽర్యేణాభిహితం కోఽన్యో బుధ్యతే? కేనవా పరేణ వయం పరిబోధనీయాః?, కస్య వా పరస్య అస్మాభి ర్వచనం కరణీయం?, కిం తు తద్వత్సస్య మే వైశంపాయనదుఃఖాత్ స్ఫుటనం హృదయస్య అగ్రతో దృష్టిలగ్నం సర్వ మే వాన్య[1]దంతరపతితం తదేవ పశ్యామి, తదేవ శృణోమి, తదేవోత్ప్రేక్షే, తదేవ మప్రత్యక్షీ తే వత్సస్య వదనే సంస్తంభ మేవాత్మనో న శక్నోమి కర్తుమ్, యత్ర చ మమా వ్యాయ మీదృశః ప్రకారస్తత్ర దేవ్యాః పరిబోధనం దూరాపేతమేవ, తద్గమనా దృతే న్యఉపాయ ఏవ నాస్తి జీవితసంధారణాయ, ఇత్యేవ మవధారయత్వార్యః' ఇత్యుక్తవతి తారాపీడే చిరాత్తనయపీడయా పత్యుః పురః పరిత్యజ్య లజ్జాం విలాసవతీ కృతాంజలి రుచ్చైర్జగాద. 'ఆర్యపుత్ర! య ద్యేవం తథాఽపి కి మపరం విలంబితేన, నిర్గతా ఏవ వయం, దీయతాం ప్రమాణమ్, ఉత్తామ్యతి మే హృదయం వత్సస్య దర్శనాయ, య దపి దుఃఖాపనోదనార్థం [2]స్ఫుటిత మస్యాశంసితహృదయస్యాసీత్, త దపి సంప్రతి దర్శనాకాంక్షయా న రోచత ఏవ, జానామి వరం దీర్ఘకాలమపి దుఃఖా న్యనుభవంతీ సకృదపి వత్సస్య దర్శనాయ జీవితాస్మి, న పున రసహ్యాదుఃఖోపశాంతయే సంప్రత్యేవ మృతాస్మీతి, త దస్య [3]దురాశానిబంధనస్య సర్వాత్యయనివారణోపాయస్య వత్సాననావలోక[4]నోన్ముఖస్య గమనమపి హృదయస్య తావద్వినోదతాం వ్రజతు' ఇతి వదంతీమేవ విలాసవతీ [5]మాగత్యాన్యతమః శుకనాస స్యాప్తతమః పరిణతవయాః షట్కర్మా వా సముపసృత్య స్వస్తీ త్యుక్త్వా వ్యజ్ఞాపయత్.—'దేవి సర్వత్రైవాపరిస్ఫుటే నామునా వార్తాకలకలే నాకులీక్రియమాణహృదయా మనోరమా స్వయ మే వాగతా, రాజ్ఞో లజ్జమానా నోపగతా స్థానమిదం, తదేషా మాతృగృహస్య పృష్ఠత స్తిష్ఠతి, పృచ్ఛతి చ దేవీం' కిమేభిః కథితం?, జీవతి మే వత్సో వైశంపాయనః, స్వస్థశరీరో వా?, శోకితేవా పున ర్యువరాజస్య?, కా వార్తా?, క్వ వా వర్తతే?, తా వాగమిష్యతో వా?, కి

1 దంతరయతితం. 2 స్ఫుటన మంగీకృతమాసీత్. 3 పునరాశా. 4 నోత్సుకస్య. 5 మాసాద్య.

యద్భిర్దివసై రితి' రాజాతు తదుపరతివార్తాయా అపి కష్టతమ మాకర్ణ్య దీర్ణ ఇవ శుచా శతగుణీభూతశోకోత్ ప్లు[1]తాక్షీం విలాసవతీమవాదీత్. 'దేవి! న శ్రుతం వత్సయోః కృతే కించి దపి ప్రియసఖ్యాతే,అన్యతశ్చ శ్రుత్వా కదాచిజ్జీవితేనైవ వియుజ్యతే, త దుత్తిష్ఠ స్వయ మేవ ధైర్య మాలంబ్య సర్వవృత్తాంతానుకథనేన సంస్తమ్భయ ప్రియసఖీం[2]తయా పార్శ్వ శుకనాసేన సహ యాతవ్య మే' వేత్యుత్థాప్య సపరిజనాం విలాసవతీం వ్యసర్జయత్. ఆత్మనాఽపి శుకనాసేన సహ గమనసంవిధానమకరోత్.

అథ తథా ప్రస్థితే రాజని రాజానురాగా చ్చంద్రాపీడస్నేహేన చాశ్చర్యదర్శనకుతూహలాచ్చ ప్రథమగతపితృపుత్రభ్రాతృమిత్రస్వజన దర్శనాయ చ గృహరక్షకవర్జముజ్జయిన్యాః సర్వ ఏవ లోకోగంతుముదచలత్. రాజా తు శీఘ్రగమనవిఘాతహేతూన్ సర్వా నేవ నివర్త్య ప్రలఘుపరికరః పిబన్నివ పంథానమేకదివసే నైవ పరాపతితు మీహమానః స్తోకత ఏ వాధ్వనః ప్రభృత్యుత్తామ్యతా హృదయేన కియ త్యధ్వ న్య ద్యాపి వర్తామహే కతిపయై ర్దివసైః పరాపతామ ఇతి చ ముహు ర్ముహు స్తురంగమారోపితం త్వరితకమాహూయ పృచ్ఛన్ అవిచ్ఛిన్నై శ్చ ప్రయాణకై ర్వహ న్నాతిబహుభి రేవ దివసై రాససాదాచ్ఛోదమ్. ఆసాద్య చ విశ్లథశతదోలాధిరోహణదుఃస్థితే నాం తరాత్మనా దూరస్థిత ఏవ ప్రథమమాప్తతమా నశ్వవారాన్ వార్తాన్వేషణాయ త్వరితకేన సహ ప్రహితవాన్.

అథ తైః సహాగచ్ఛంత ముజ్ఝితాత్మసంస్కార[3]మలినీకృతశరీర[4]మవనితలమివ ప్రవేష్టుమీహమాన మహామహమికయా పరస్పరావరణే నైవా[5]త్మవదనదర్శన మభిరక్షంతమక్షత మపి హతమివ నపరిచ్ఛదమపి ముషిత మివ జీవంత మపి మృత మివ ససమ్భ్రమకృతాగమన మపి ప్రతీపమాకృష్యమాణచరణమివ అంగై రేవ సహ గళితోత్సాహం బాష్పై రేవ సహ ముక్తాత్మానం వైక్లబ్యే నైవ సహోప

1 తాంగీం. 2 తదా యదార్యా. 3 మలినకృశశరీరం. 4 అవనితలనివేశితోత్తమాంగమద్యాప్యదీనతరదృష్టిం జీవితలజ్జయా రసాతలమివ. 5 ఆత్మదర్శన.

సర్వంతం మేఘనాదపురస్సరం సకలమేవ చంద్రాపీడచరణతలనిబద్ధజీవితం రాజపుత్రలోకమాలోక్య ఉల్లసితతనయశోకోర్మివేగాక్రాంతోఽపి ఉచ్ఛ్వసిత ఇవ దృష్టీభూతచంద్రాపీడదేహావినాశప్రత్యయేనాంతరాత్మనా నివృత్య సావరణపర్యాణవర్తినీం విలాసవతీమువాదీత్. 'దేవి! దిష్ట్యా వర్ధసే, ధ్రియతే సత్యమేవ శరీరేణ వత్సః, యేన సకల ఏవాయం తచ్చరణకమలానుజీవీ రాజపుత్రలోక స్తత్పాదమూలాదాగతః' ఇతి సా తు తదాకర్ణ్య కిం చిదాత్తపాణినై వోత్సారితావరణసిచయాంచలా నిశ్చలయా దృష్ట్యా చిర మివ విలోక్య తనయని ర్విశేషం రాజపుత్రలోక మవిచ్ఛిన్నాశ్రుధారాపి ధైర్య ముత్సృజ్య జ్యోచ్చై రారటితవతీ హా! వత్స! కథం సహ పాంసుక్రీడిత స్యైతావతో రాజపుత్రలోకస్య మధ్యే త్వ మే వైకో న దృశ్యసే' ఇతి. తథారటంతీం తు తాం దూరత ఏవ సమాశ్వాస్య రాజా సమం సర్వలోకే నావనితలనివేశితోత్తమాంగం మేఘనాద మితో ఝాకస్వే[1]త్యాది శ్యా ప్రాక్షీత్. 'మేఘనాద! కథయ కో వృత్తాంతో వర్తతే మే వత్సస్యే'తి. స తు వ్యజ్ఞాపయత్.—'దేవ! చేతనావిరహాత్ చేష్టామాత్రకమే వాపగతం శరీరే పున ర్జాయతే, దివసేఽభ్యధికా కాంతి స్సముపజాయతే' ఇతి. రాజా తు త చ్ఛ్రుత్వా జీవితప్రతిలంభే సముపజాతప్రత్యాశః శ్రుతం దేవ్యా మేఘనాదస్య వచనం త దేహి చిరా త్పునః కృతార్థయావయో దర్శనేనాత్మానం పశ్యావో వత్సస్య వదనమిత్యభిదధాన ఏ వాభి వర్ధితగతివిశేషయా కరేణ్వా మహాశ్వేతాశ్రమ మగమత్.

అథ సహసైవ చంద్రాపీడగురుజనాగమనమాకర్ణ్య పునః ప్రకీర్ణతారముక్తానుకారినయనజలబిందుసందోహం 'హా! హతాస్మి! మందపుణ్యా దుఃఖైకభాగినీ న జానామ్యేవ విస్మృతమరణా కియద్వా వదహామనేనానేకప్రకారఖలీకారదానైకపండితేన దగ్ధవేధసా పరం దగ్ధవ్యే' త్యభిదధానా ఏవ ధావిత్వా హ్రియా మహాశ్వేతా గృహాభ్యంతరమవిశత్. చిత్రరథతనయాపి సత్వరోపసృతసఖీ కదంబకావలంబితశరీరా తూష్ణీమేవ మోహాంధకారమ్. తదవస్థయో శ్చ తయో శ్శుకనాసావలంబితశరీరో రాజా వివేశ ఆశ్రమపదం, తదను చ మనో

1 ఆదిశ్యేద్దిశ్యాప్రాక్షీత్.

రమానులంబితశరీరా పురః ప్రధావితోత్ప్లుతాయతతరదృష్టిః క్వ వత్స ఇతి. [1]వదంతీ విలాసవతీ, ప్రవిశ్య చ సహజయా కాంత్యా అవిరహితముపరతసర్వప్రయత్నం [2]ప్రస్తరమయ మివ తం పుత్ర [3]వత్సలః పుత్ర మాలోక్య మూర్ఛావ న్న పరాపతత్యేవ తారాపీడ స్తావ ద్విలాసవతీ విధారయంతీం మనోరమామప్యాక్షిప్యదూరత ఏవ ప్రసారితబాహులతాద్వయా రయోన్ముక్తజర్జరాభి ర్నయనజలధారాభిః ప్రస్రవేణ సించంతీ మహీతలం హా జాతదుర్లభ కచిరా ద్దృష్టోఽసి దేహి మే ప్రతివచన మాలోకయ సకృదపి మా మనుచితం తాత! తవైత దవస్థాన ముత్థాయాంకోపగమనేన మే సంపాదయ తనయోచితం స్నేహం [4]అవకర్ణితపూర్వాం బాల్యేఽపి త్వయా మద్వచన మద్య కిమేవం ప్రలపంత్యా అపి శృణోషి జాతకేన రోషితోఽసి ఏషా తోషయామి వత్స పాదయోర్నిపత్య పుత్ర చంద్రాపీడ ప్రణమ తావత్ప్రత్యుద్గమ్య త్వత్స్నేహాదేవ అతిదూరమాగతస్యాపి పితుః పాదౌ క్వ సా గతా తే గురుజనభక్తిః క్వ తే గుణాః క్వ స స్నేహః క్వ సా ధర్మజ్ఞతా క్వ తత్పితృపక్షపాతిత్వం క్వ సా బంధుప్రీతిః క్వ సా పరిజనవత్సలతా కథమభాగ్యైర్మే సర్వ మేకపద ఏవోత్సృజ్యైవ మౌదాసీన్య మవలంబ్యావస్థితోఽసి అథ వా యథాత్మసుఖం తథా తిష్ఠ వయమనుదాసీనహృదయా స్త్వ యీతి కృతార్తప్రలాపా సముపసృత్య పునర్గాఢగాఢమాలింగ్యాంగాని శిరస్సమాఘ్రాయ కపోలౌ చుంబయిత్వా చంద్రాపీడస్య చరణావుత్తమాంగే కృత్వా ముక్తకంఠమరోదీత్. తత స్తథా రుదంతీం తు తా మంతరితనిజపీడ స్తారాపీడ శ్చంద్రాపీడమపి అపరిష్వజ్యైవ సర్వ ప్రజాపీడాపహరణక్షమాభ్యాం దోర్భ్యామవలంబ్యాబ్రవీత్. 'దేవి! యద్యప్యావయోస్సుకృతై రపత్యతాముపగత స్తథాపి దేవతామూర్తి రయ మశోచనీయః త దుత్సృజ్యతా మయ మిదానీం మనుష్యలోకోచితః పరశోచితవ్య వృత్తాంతః అస్మిన్ శోకే కృతే కించి దపి న భవతి కేవలం గళ ఏవ స్ఫుటతి రటతో న హృదయం నిరర్థకం ప్రలపిత మేవ నిర్యాతి వరం వదనా న్న జీవితం నిరాసంగం నయనజల మేవ పతతి న శరీరమ్. అపి చ వత్స స్యాదర్శనమాత్ర మే వా

1 పృచ్ఛంతీ. 2 సుప్త మివ. 3 వత్సలా. 4 అనాకర్ణితపూర్వాం.

వయోః పీడాకరం, తచ్చైవమాలోక్యమానే ముఖేఽస్యా దూరాపేతమ్, అపరమస్యా మవస్థాయా మావాభ్యాం ద్వాభ్యా మపి తావత్పరమవష్టంభం కృత్వా మనోరమా శుకనాసశ్చ సంధారణీయా యయోర్లోకాన్తరితో వైశంపాయనః, తిష్ఠతాం తావదేతావపి, యస్యాః ప్రభావాత్పునరనుభవనీయోఽస్య జీవితప్రతిలంభాభ్యుదయమహోత్సవస్సేయం గంధర్వరాజతనయా వధూస్తేఽస్మదాగమనశోకోర్మిసంక్రాంతిమూఢా సనామగ్రహణముస్ముక్తాక్రందాభిః ప్రియసఖీభి ర్గృహ్యమాణా ఽప్యద్యాపి సంజ్ఞాం న లభతే, తదేనాం తావదంకే కృత్వా ఉత్థాప్య చేతనాం లంభయ, తతో యథేచ్ఛం రోదిష్యతి.'

[1]విలాసవతీ తు తచ్ఛ్రుత్వా ససంభ్రమోన్ముక్తచంద్రాపీడచరణా 'తత్క్వ సా మే జీవితప్రతిలంభహేతు ర్వత్సస్య వధూ రితి ధావమానా చోపసృత్య తదవస్థాం తు తా ముత్థాప్యాంకే కృత్వా మూర్ఛానిమీలనాహితద్విగుణతరనయనశోభం వదనమాలోక్యానవరతనయనసలిలస్నానార్ద్రీ మిందుశకలశీతలం స్వకపోలం కపోలయో ర్లలాటే లోచనయో శ్చ నివేశయంతీ చంద్రాపీడస్పర్శశీతలేన చ పాణినా హృదయం స్పృశంతీ సమాశ్వసిహి మే మాతస్త్వయా వినాద్యైవ ప్రభృతి కేన సంధారితం వత్సస్య మే చన్ద్రాపీడస్య శరీరం మాతస్త్వమమృతమయీ జాతాసి యేన వత్సస్య పునర్వదన మాలోకిత' మిత్యవాదీత్. కాదంబరీ తు తేన చంద్రాపీడనామగ్రహణేన తేన చ నిర్విశేషవృత్తినా విలాసవతీశరీరస్పర్శేన లబ్ధసంజ్ఞా లజ్జావనమ్రముఖీ ప్రతిపత్తిమూఢా మదలేఖయాఽంకాదవతార్య పరవత్యేవ యథాక్రమమకార్యత వందనాం గురూణామ్. ఆయుష్మతి! దీర్ఘకాల మవిధవా భవేతి కృతాశీర్వాదా శనై రుత్థాప్యమానాఽతినికటే విలాసవత్యాః పృష్ఠతఃసముపవేశ్యాధార్యత. అథ ప్రత్యాపన్నచేతనాయాం చిత్రరథతనయాయాం చంద్రాపీడమేవోజ్జీవితం మన్యమానో రాజా

---

1 ఇత్యభిహితా రాజ్ఞా విలాసవతీ క్వ సా మే వత్సస్య జీవితనిబంధనవధూరిత్యభిదధత్యేవ ససంభ్రమముపసృత్య అప్రతిపన్నసంజ్ఞామేవాంకే నాదాయ కాదంబరీం కరేణ మూర్ఛానిమీలనాహిత.

చిరమివాస్య గాఢమంగమాలింగంశ్చుంబంశ్చ పశ్యంశ్చ స్పృశంశ్చ స్థిత్వా మదలేఖామాహూయాదిదేశ.—'దర్శనసుఖమాత్రకమస్మాకంవిధీయమానం, తచ్చాస్మాభిరాసాదితం, తద్యాదృశేనైవోపచారేణైతావతో దివసా సుపచరితవతీ వధూరేతస్య శరీరం స ఏవోపచారో నాస్మదుపరోధాల్లజ్జయా వా మనాగపి పరిహరణీయః, వయం నిర్వ్యాజా ద్రష్టార ఏవ కేవలం, కిమస్మాభిరత్ర స్థితైర్గతైర్వా?, యస్యాః కరస్య సంగేనాప్యాయితమేతదవినాశి శరీరం సైవ వధూః పార్శ్వేఽస్య తిష్ఠతు' ఇత్యాదిశ్య నిర్జగామ నిర్గత్య చోపకల్పితం నిజవాసమగత్వైవ తపస్విజనోచితేఽన్యతమస్మిన్నాసన్న ఏవాశ్రమస్య శుచిశిలాతలసనాథే తరుతలామణ్డపే సముపవిశ్య నిఃశేషదుఃఖం సకలమేవ రాజచక్రమాహూయ సబహుమానమవాదీత్.—[1]'భవద్భిరవగంతవ్యం యథాఽద్య శోకావేశాదేతదహమంగీకరోమి, పూర్వచింతిత ఏవాయమర్థో యథా వధూసమేతస్య చంద్రాపీడస్య వదనమాలోక్య సంక్రామితనిజభారేణ మయా క్వాపి గత్వాఽఽశ్రమపదే పశ్చిమం వయః క్షపితవ్యమితి, స చాయం మే భగవతా కృతాంతేన పురాకృతైః కర్మభిర్వా వినాప్యావేదనముపనమితః, కిమపరం క్రియతే?, అతిక్రమణీయా నియతిః, అప్రాపణీయం నానుభూతమాత్రచేష్టాకృతం వత్సస్య [2]ముఖం, ప్రజాపరిపాలనఫలం బలం పునర్భవద్భుజేష్వేవ అవతు తేష్వవిహతమస్త్యేవ, అన్యథాఽపి హి చేష్టమానేష్వస్మాసు సర్వమేవావస్థితం, తదిచ్ఛామి చిరకాంక్షితం మనోరథం పూరయితుం, ధన్యాశ్చ జరాపీతసారతనవస్తనయే భ్రాతరి వాత్మభరమాసజ్య లఘుశరీరాః పరలోకగమనం సాధయంతి, తచ్చ బలాద్గృహే పాదమాధాయ యదా తదాఽనిచ్ఛతోఽప్యాచ్ఛిద్యత ఏవ కృతాంతేన, తద్యది పాత్రే క్వాపి స్థాపయిత్వా నిజపదం జరాపరిభుక్తశేషేణ నిర్వ్యాజనస్థితినా సర్వసుఖబాహ్యేన మాంసపిండేన శరీరకేణ పరలోకసుఖాన్యుపార్జ్యంతే లాభ ఏవాయం, తస్య వస్తునః కృతే భవంతో మయా ప్రార్థనీయాః' ఇత్యుక్త్వా సన్నిహితాన్యపి పరిత్యజ్యోచితాన్యుపభోగసుఖాన్యనుచితా

1 న భవద్భిః. 2 సుఖం.

న్యంగీకృత్య చ వన్యాని తపోవనదుఃఖాని స్థితః. తథా హి :— హార్మ్యబుద్ధిం వృక్షమూలేషు, అంతఃపురస్త్రీప్రీతిం లతాసు, సంస్తుతజనస్నేహం హరిణకేషు, నివసనరుచిం చీరవల్కలేషు, కుంతలరచనాభియోగం జటాసు, ఆహారసౌహార్దం కందమూలఫలేషు, శస్త్రధారణవ్యసనమక్షసూత్రే, ప్రజాప్రతిపాలనశక్తిం సమిత్కుశకుసుమేషు, నర్మాలాపం ధర్మసంకథాసు, సమరరసముపశమే, జయేచ్ఛాం పరత్ర, కోశస్పృహాం తపసి, ఆజ్ఞాం మౌనే, సర్వోపభోగరాగం చ వైరాగ్యే, తరుషు తనయస్నేహం, సంక్రమయ్య తథా తపస్విజనోచితాః క్రియాః కుర్వన్ గంధర్వలోకోచితానాహారోపచారాన్ కాదంబర్యా కథమపి సముత్సృష్టలజ్జయా మహాశ్వేతయా చ క్రియమాణాననిచ్ఛన్నవిచ్ఛేదాత్సాయం ప్రాతశ్చానుభూతచంద్రాపీడదర్శనసుఖో దుఃఖాన్యవిగణయన్ నరపతిస్సపరివారస్సమం దేవ్యా శుకనాసేన చ తత్రైవాతిష్ఠత్.'

ఏవం చ కథయిత్వా జాబాలిర్జరాభిభవవిచ్ఛాయం స్మితం కృత్వా హారీతప్రముఖాన్ సర్వానేవ తాన్ శ్రావకానవాదీత్.— దృష్టమాయుష్మద్భిరిదమంతఃకరణాపహారిణః కథారసస్యాక్షేపసామర్థ్యం, యత్కథయితుం ప్రవృత్తోఽస్మి తత్పరిత్యజ్యైవ కథారసాత్కథయన్నతిదూరమతిక్రాంతోఽస్మి, తదయం సకామోపహతచేతాస్స్వయంకృతాదేవావినయాద్దివ్యలోకతః పరిభ్రశ్య మర్త్యలోకే వైశంపాయననామా శుకనాసతనయః ఉత్పన్నః, స ఏవ పునః స్వయంకృతేనావినయేన కోఽపి తస్య పితురాక్రోశాన్మహాశ్వేతాకృతాచ్చ సత్యాభిధ్యానాదస్యాం శుకయోనౌ పతితః.'

ఇత్యేవం వదత్యేవ భగవతి జాబాలౌ బాల్యేఽపి మే సుప్తప్రబుద్ధస్యేవ పూర్వజన్మాంతరోపాత్తాః సమస్తా ఏవ విద్యాః జిహ్వాగ్రేఽభవన్. సకలాసు చ కలాసు ఉపదేశకౌశలముపజాతం. మనుజస్యేవ విస్పష్టవర్ణాభిధానా భారతీ సంవృత్తా. విజ్ఞానం చ సర్వవస్తువిషయం స్మరణం చ కిం బహునా.—మనుష్యశరీరాదృతే తత్సర్వమన్యత్తత్క్షణ ఏవ సంవృత్తమ్ స ఏవ చంద్రాపీడస్యోపరి స్నేహస్సైవ కామపరతా స ఏవ మహాశ్వేతాయామనురాగస్సైవ తదాపా

ప్తిం ప్రత్యుత్సుకతా. కేవల మసంజాతపక్షతయా మే తస్మి౯ సమయే పూర్వ జన్మోపాత్తా చేష్టా నాసీత్. తథాపి చావిర్భూతసకలాన్యజన్మవృత్తాంతస్సముత్సుకాంతరాత్మా. కిం మాతాపిత్రోః కిం తాతస్య తారాపీడస్య కిమంబాయా విలాసవత్యాః కిం వయస్యస్య చంద్రాపీడస్య ఉత ప్రథమసుహృదః కపింజలస్య ఆహో స్విన్మహాశ్వేతాయా ఇతి నాజ్ఞాసిషమేవ కస్య కథం కథం చాస్మృతవా న స్మీతి. తథా చోత్సుకాంతరాత్మా మహీతలన్యస్తశిరాశ్చిరమివ స్థిత్వా భగవంతం జాబాలిం నిజావినయశ్రవణలజ్జయా విలీయమాన ఇవ విశన్నివ చ పాతాళం కథమపి శనైర్వ్యజ్ఞాపయమ్. 'భగవం స్త్వత్ప్రసాదా దావిర్భూతజ్ఞానోఽస్మి సంవృత్తః, స్మృతా మయా సర్వ ఏవ పూర్వబాంధవాః,మూఢతాయాం చ మే యథైవ మే తేషాం స్మరణం నాస్తి తథైవ విరహపీడాపి, అధునా పునస్తా౯ స్మృత్వాస్మృత్వా స్ఫుటతీవ మే హృదయం, న చ తథాఽన్యాన్యథా చంద్రాపీడం యస్య మదుపరతిశ్రవణమాత్రకాత్స్ఫుటితం హృదయం, దయాం కరోతు భగవా౯, తస్యాపి జన్మాఖ్యానప్రసాదప్రదానేన యే నాయం తిర్యగ్యోనివాసోఽపి మే తేన సహైవ వసతో న పీడాకరస్సంజాయతే' ఇతి. ఏవం చ విజ్ఞాపితో మయా సానూయమివ మామాలోక్య భగవా౯ జాబాలిస్సస్నేహకోపగర్భం ప్రత్యవాదీత్. 'దురాత్మ౯! య యైతావతీం హృదయతరళదశాముపగ[1] తోఽసి కథం తామేవ తరళహృదయతామనుబధ్నాసి, అద్యాపి పక్షా వేవ నోద్భిద్యేతే, తత్సంచరణక్షమస్తావద్భవ, తతో మాం ప్రక్ష్యసీ'తి. ఏవ ముక్తే భగవతా సముత్పన్నకుతూహలో హారీతః పప్రచ్ఛ. 'తాత! మహానయం విస్మయో మే కథయ కథమస్య మునిజాతౌ వర్తమానస్య తాదృశీ కామపరతా జాతా, యయా జీవితమపి న సంధారయితుం పారితం, కథం చ దివ్యలోకసంభూతస్య తథాత్యల్పమాయుస్సంవృత్తమ్' ఏవం చ పృష్టస్సూనునా భగవా౯ జాబాలిరమలాభిః పాపమలమివ ప్రక్షాళయన్నే దశనదీధితిసలిలధారాభిః ప్రత్యవాదీత్.'వత్స! విస్పష్టమేవాత్ర కారణమ్,అయంహి కామ

1 సితోఽసి.

రాగమోహమయాదల్పసారాత్ స్త్రీవీర్యాదేవ కేవలాదుత్పన్నః, శ్రుతౌ చ పఠ్యతే 'యాదృశా ద్వై జాయతే తాదృ గేవ భవ' తీతి, లోకే పి చ ప్రాయః కారణగుణభాంజ్యేవ కార్యాణి దృశ్యంతే, తథా చైతదాయుర్వేదేఽపి శ్రూయతే, యః కిలాల్పసారాత్ స్త్రీవీర్యాదేవ కేవలా జ్జంతు రుత్పద్యతే స ఖల్వభావాత్ సారభూతస్య స్థైర్యహేతోః పురుషవీర్యస్య గర్భే వా విలయమాపద్యతే మృతో వా జాయతే జాతో వా దీర్ఘకాలం న జీవ' తీతి తదయముత్పన్న ఏవేదృశో యే నాస్య తాదృశీ కామపరతా జాతా, మరణం చ మదనజ్వరవేగసంజ్వరాసహిష్ణో స్తథోపనతమ్, అధునాఽపి తాదృశ ఏ వాయమల్పాయు శ్చాపావసానో త్తరకాలమస్యా క్షయే ణాయుషా యోగో భవిష్యతి.'

ఇత్యేతచ్ఛ్రుత్వా పునర ప్యవనితలనివేశితశిరాః ప్రణమ్య భగవంతం వ్యజ్ఞాపయమ్. 'భగవన్! అహమపుణ్యావా నస్యాం తిర్యగ్యోనౌ వర్తమాన స్స్వాయం సర్వస్యాక్షమః, వా గపి మే భగవత్ప్రసాదా త్సంప్ర త్యే వానసే సంభూతా, భూతపూర్వం చ జ్ఞానమంతరాత్మని, శరీరం పునరాయుస్సంవర్ధకకర్మయోగ్యం భగవతః ప్రసాదా[1]దస్మిన్ జన్మని భవేత్కేన ప్రకారేణాక్షయం తస్మై మహాకర్మసాధ్యమాయుర్భవిష్యతీత్యేతదాజ్ఞాపయతు భగవాన్.' ఇత్యేవం విజ్ఞాపితస్తు మయా దిశు విక్షిప్య చక్షుర్భగవానాజ్ఞాపితవాన్. 'ఏతదపి యథా తథా జ్ఞాస్యస్యేవ ఆస్తాం తావ దియం కథా, రసా క్షేపాదచేతి తైవాస్మాభిః ప్రభాతప్రాయా రజనీ, ప్రభావిరహా దున్మృష్టరజతదర్పణాభమిదమపరామ్బరాంతావలమ్బి వర్తతే రజనికరబింబమ్, ఏషా యథోద్గమనవిస్తారిణీ జరత్తామరసపత్త్రారుణా పాండుచ్ఛవి రుల్లసతి సీమంతయంతీ తమః కేశసంఘాతమివ పూర్వస్యాః కకుభోఽరుణాగ్రకరవర్తిః, ఇమాస్స శేషతిమిరత యాఽంబరైక కాండపటకలుషంభాస్వత్ప్రభాలోకమార్గాః క్రమేణ యథా సూక్ష్మం తారకాః ప్రవేష్టుమ్,ఏష పంపాసరశ్శాయినాం ప్రబోధాశంసీ సముచ్చరతి కోలాహలః

1 దస్యస్మిన్.

శ్రోత్రహారీ విహంగమానామ్, ఏతే చ నిశీథినీపరిమళశీతలా శ్చలితవనకుసుమపరిమళగ్రాహిణో వాతుం ప్రవృత్తాః ప్రభాతపిశునా వాయవః, ప్రత్యాసన్నా చాగ్నివిహరణవేలా' ఇ త్యభిదధాన ఏవ గోష్ఠీం భఙ్క్త్వో దతిష్ఠత్.

అథోత్థితే భగవతి జాబాలౌ వీతరాగాఽపి నిష్కాముకాపి మోక్షమార్గావస్థానాపి సమస్తైవ సా తపస్విపరిషత్ కథారసా ద్విస్మృతగురూచితప్రతిపత్తిః శృణ్వతీవోత్కంటకితకాయా విస్మయోత్ఫుల్లముఖీ యుగపదాగళితశోకానందజన్మనయనసలిలా హా కష్టశబ్దానుబంధినీ పరాధీనేవ స్తంభితేవ చిరమివ స్థిత్వా యథాస్థానం జగామ. హారీతస్తు సన్నిహితేఽపి మునికుమారకజనే మాం నిజకరేణైవోత్థిప్యాత్మపర్ణశాలాయాం నీత్వా శనై[1]ర్వేదీదేశే స్థాపయిత్వా ప్రాభాతికక్రియాకరణాయ నిర్యయౌ. నిర్గతే చ తస్మిం స్తేన సర్వకార్యాక్షమేణ తిర్యగ్జాతిపతితేన దేహేన పీడితాంతరాత్మా చింతాం ప్రావిశమ్. 'అత్ర తావదనేకభవసుకృతశతసహస్రాధిగమ్యం మానుష్యమేవ దుర్లభం, తత్రాపి [2]పరం సకలజాతివిశిష్టం బ్రాహ్మణ్యం, తత్రాపి విశిష్టతరమాసన్నామృతపదం మునిత్వం, తస్యాపి విశేషాంతరం కిమపి దివ్యలోకనివాసిత్వం, తద్యేనైతావతః స్థానాత్స్వదోషేణైవాత్మా పాతితః తేన కథమధునా సర్వక్రియావిహీనే నాస్యాస్తిర్యగ్జాతేః సముద్ధృతః స్యాత్, కథం వా పూర్వజన్మాహితస్నేహైః సహ సమాగమసుఖమనుభూతమ్?, అననుభవతశ్చ తన్నిష్ప్రయోజనేనామునా జీవనేనైవ కిం మే పరిరక్షితేన పతతు యత్ర తత్రాపరత్ర క్వాపి [3]యాతు శరీరం, సుఖం తు నానుభవితవ్యమేవామునా దుఃఖైకభాజనేన, తత్పరిత్యజామ్యేనాం తనుం, పూర్యతా మస్మద్వ్యసనదానైకచింతాదుఃస్థితస్య విధే ర్మనోరథః' ఇతి. ఏవం చ జీవితపరిత్యాగచింతామీలితం సముచ్ఛ్వాసయన్నివ వికాసహాసినా ముఖేన సహసా ప్రవిశ్య హారీతోఽభ్యధాత్. 'భ్రాతః! వైశంపాయన! దిష్ట్యా వర్ధసే, పితుస్తే భగవతః శ్వేతకేతోః పాదమూలాత్కపింజలకస్త్వామేవాన్విష్యన్నాగతః' ఇతి.

1 స్వశయనైకదేశే. 2 అపరం. 3 యాతనా శరీరం.

అహం తు తచ్ఛ్రుత్వా తత్క్షణోత్పన్నపక్ష ఇవోత్పత్య సమీపం విహాయ సైవ ప్రాప్త మభివాఞ్ఛ న్నుద్గ్రీవావలోకీ క్వాసా వితి తమప్రాక్షమ్. స త్వకథయ 'దేవ తాత పాదమూలే వర్తత' ఇతి. ఏవంవాదినం తమహం పునరవదమ్.—'యద్యేవం తతః ప్రాపయతు మాం తత్రైవ భగవాన్, ఉత్తామ్యతి మే హృదయం తద్దర్శనాయే'తి. ఏవం వదన్నేవాగ్రతో గగనాగమనవేగా దయథాస్థితజటాకలాపం అనిలపథసంచరణవేగచలితైకాంచ[1]లయోత్తరీయతరుత్వచా దృఢాబద్ధపరికరమధ్యత్రుటితైకయజ్ఞోపవీత సనాథాస్థిశేషోరస్కం నిశ్శేషసురపథావతరణశ్రమాయాసితశరీరం సమీరణాపహృతమపి మదుత్పథోత్పతనఖేదసంభృతముదకప్రవేశా న్నిష్యందమానం స్వేదమానమేవ మదవలోకన[2]దుఃఖాగతం చ బాష్పజలలవవిసరమీక్షణాభ్యాం యుగప దుత్సృజంతం ముముక్షు మపి మత్స్నేహేనాముక్తం వీతరాగ మపి మత్ప్రియాహితరతం నిస్సంగమపి మత్సమాగమోత్సుకం నిస్పృహ మపి మదర్థసంపాదనపర్యాకులం నిర్మమ మప్యుపారూఢస్నేహం నిరహంకారమపి అహ మే వాయ మితి మాం మన్యమానం సముజ్ఝితక్లేశమపి మదర్థే క్లిశ్యమానం సమలోష్టాశ్మకాంచనసుఖమపి దుఃఖితం కృతజ్ఞ మకృతజ్ఞః స్నేహాలప్రకృతిం రూక్షచేతాస్సుకృతినమపుణ్యవాన్ అనుగతం వామస్వభావః భావార్ద్రహృదయమేకాంతనిష్ఠురః మిత్రం వైరీ వచనకరమవాశ్రవో మహాత్మానం దురాత్మాఽహం కపింజలమద్రాక్షమ్. దృష్ట్వా చ నిర్భరగళితనయనపయాస్తాదృశోఽపి కృతాభ్యుద్గమనప్రయత్నః పూత్కృత్య తమవదమ్.— సఖే! కపింజల! ఏవం జన్మద్వయాంతరితదర్శన మపి త్వాం దృష్ట్వా కిం సరభసముత్థాయ మారత ఏవ ప్రసారితభుజద్వయో గాఢాలింగనసుఖమనుభవిష్యామి?, కిం కరేణావలంబ్యాసనపరిగ్రహం కారయిష్యామి?, కిం సుఖాసీనస్య గాత్రసంవాహనం కుర్వన్ శ్రమ మపనేష్యామీతి. ఏవమాత్మానమనుశోచంతమేవ మాం కపింజలః కరద్వయేనోత్క్షిప్య మద్విరహదుఃఖదుర్బలే వక్షసి నివేశ్య చిరమివాంతః ప్రవేశయ న్నివాలింగనసుఖం కిల తథా మేఽనుభూయ

1 లోత్తరీయం. 2 దుఃఖోద్గతం.

భూయసా మన్యువేగేనోత్తమాంగే కృత్వా మచ్చరణావితరవదరోదీత్.

తథా రుదంతం తం వాజ్యాత్ప్రతీకారః పునరవదమ్.—'సఖే! కపింజల! సకలక్లేశపరిభూతస్య మందాత్మనో మమేదం యుజ్యతే యత్త్వయా ప్రారబ్ధం, త్వం పునర్బాలోఽపి న స్పృష్ట ఏవామీభిః రాగాదిభిః సంసారబంధాత్మకై ర్నిర్వాణమార్గపరిపంథిభి ర్దోషైః, తత్కిమమునా మూఢజనగతేన పర్త్మనా, సముపవిశ్య కథయ, అపి కుశలం తాతస్య? స్మరతి వా మాం?, దుఃఖితో వా మదీయేన దుఃఖేన?, మద్వృత్తాంతమాకర్ణ్య కి ముక్తవాన్?, కుపితో న వా?, ఇతి సత్యేవ ముక్తో మయా హారీతశిష్యోపనీతే పల్లవాసనే సముపవిశ్యాంకే మాం కృత్వా హారీతోపనీతే నాంభసా ప్రక్షాళ్య ముఖమాఖ్యాతవాన్.

'సఖే! కుశలం తాతస్య, అయం చాస్మద్వృత్తాంతః ప్రథమతరమేవ తాతేన దివ్యేన చక్షుషా దృష్టః, దృష్ట్వా చ ప్రతిక్రియార్థై కర్మ ప్రారబ్ధం, సమారబ్ధ ఏవ కర్మణి తురగభావా ద్విముక్త స్సన్ గతోఽస్మి తాతస్య పాదమూలం, గతం చ మాం దూరత ఏవోద్బాష్పదృష్టిర్విషణ్ణదీనవదనం భయాదనుపసర్పంతమాలోక్యాహూయాజ్ఞాపితవాన్.—'వత్స! కపింజల! పరిత్యజ్యతాం స్వదోషశంకా మమైవాయం ఖలు శఠమతే స్సర్వ ఏవ దోషః, యేన జానతాఽప్యుత్పత్తి సమయ ఏవ వత్సస్య కృతే నేదమాయుష్కరం కర్మ నిర్వర్తితమ్, అధునా సిద్ధప్రాయమేవేదం న దుఃఖాసికా భావనీయా, మత్పాదమూలే తావత్స్థీయతామ్, ఇత్యేవమాజ్ఞాపిత స్తాతేన విగతభీ ర్వ్యజ్ఞాపయమ్.—'తాత! యది ప్రసాదోఽస్తి తతో యత్రైవాసావుత్పన్న స్తత్రైవ గమనాయాజ్ఞాపయతు మాం తాత' ఇతి.ఏవం విజ్ఞాపితో మయా తాతః పున రాజ్ఞాపితవాన్.—'వత్స! శుకజాతావసౌ పతితః తద్గత్వాఽపి తమద్య నైవ వేత్సి నాప్యసౌ త్వాం వేత్తీతి తత్తిష్ఠ తావ'దితి. అద్యచ ప్రాతరే వాహూయ మా మాజ్ఞాపితవాన్. 'వత్స! కపింజల! మహామునేర్జాబాలేరాశ్రమపదం సుహృత్తే ప్రాప్తః, జన్మాంతరస్మరణం చాస్యోపజాతం, తద్గచ్ఛ సంప్రతి తం ద్రష్టుం, మదీయయా చాశిషా గృహ్య వక్తవ్యః, 'వత్స యావ దిదం కర్మ పరిసమాప్యతే తావత్త్వ యాస్మి

స్మిన్నేవ జాబాలేరాశ్రమే స్థాతవ్య'మితి, అపి చ త్వద్దుఃఖదుఃఖితాం బా శ్రీరప్యస్మిన్నేవ కర్మణి పరిచారికా వర్తతే, యాపి శిరస్యుపాఘ్రాయైతదేవ పునః పునస్సమాదిష్టమ్. ఇత్యేవముక్త్వా అకఠోరశిరీషకుసుమశిఖాసూక్ష్మోద్భేదపక్ష్మలాని గాత్రాణి మే పునః పునః పాణినా పరామృశ్యాంతర్హృదయేనాదూయత. తథా దూయమానహృదయం చ తమవదమ్. 'సఖే! కపింజల! కిం దూయసే? త్వయాపి మందపుణ్యస్య మమ కృతే తురగతామాపన్నేన పరాధీనవృత్తినా బహుతరాణ్యేవ దుఃఖాన్యనుభూతాని, కథం సోమపానోచితేనామునాఽస్యేన సముత్పాదితఫేనరక్తస్రవాః ఖరఖలీనక్షతయో విసోఢాః కథమంకురకోరకకిసలయశయనైకసుఖసేవాసుకుమారస్సదా పర్యాణికస్య న శీర్ణః పృష్ఠవంశః? కథమేషు కుసుమోచ్చయపతితబాలవనలతాస్పర్శమాత్రక్షమేషు గాత్రేషు కశాభిఘాతా నిపతితాః? కథం చ బ్రహ్మసూత్రోద్వాహిని దేహేఽస్మిన్ [1]వజ్రోత్పీడనకృతాః పీడాస్సముపజాతాః' ఇత్యేభిరన్యైశ్చ పూర్వవృత్తాంతాలాపైస్తత్కాలవిస్మృతతిర్యగ్జాతిదుఃఖస్సుఖమాతిష్ఠమ్. ఉపారోహతి చ మధ్యమహ్నస్సవితరి హారీతస్సహ కపింజలేన మాం యథోచితమాహారమకారయత్. కృతాహారశ్చ కపింజలః క్షణమివ స్థిత్వా మామబ్రవీత్.—అహం హి తాతేన త్వాం సమాశ్వాసయితుం జాబాలిపాదమూలాదాకర్మపరిసమాప్తేర్న త్వయా చలితవ్యమిత్యేతచ్చాదేష్టుం విసర్జితః, అహమపి తత్రైవ కర్మణి వ్యగ్రతర ఏవ తద్వ్రజామి సంప్రతి.' అహం తు తచ్ఛ్రుత్వా విషణ్ణవదనస్తం ప్రత్యవదమ్.—'సఖే! కపింజల! ఏవం గతే కిం బ్రవీమి? కిం చ తాతస్యాంబాయా వా సందిశామి? సర్వం త్వమేవ వేత్సీ'తి స త్వేవముక్తో మయా పునః పునస్తత్రావస్థానాయ మాం సంవిధాయ హారీతం చానుభూతాస్మదాలింగనసుఖో విస్మయోన్ముఖేన మునికుమారకజనేనేక్ష్యమాణోఽంతరిక్షమతిక్రమ్య క్వాప్యదర్శనమగాత్. గతే చ తస్మిన్ హారీతస్సమాశ్వాస్య మాం శరీరస్థితికరణాయోదతిష్ఠత్. ఉత్థాయ చాన్యతమం మునికుమారకం మత్పార్శ్వే స్థాపయిత్వా నిరగాత్. నిర్గత్య చ నిర్వ

1 వజ్రోత్పీడన.

ర్తిత స్నానాదిక్రియాకలాపశ్చాత్మనైవ సహసా¹ యాహ్నసమయే పునర్మామాహారమకారయత్.

ఏవం చావహితచేతసా హారీతేన సంవర్ధ్యమానః కతిపయైరేవ దివసైస్సంజాతపక్షో౽భవమ్. ఉత్పన్నోత్పతనసామర్థ్యశ్చ చేతస్యకరవమ్,—'గమనక్షమస్తు సంవృత్తో౽స్మి, తత్ర నామ తావచ్చంద్రాపీడోత్పత్తిపరిజ్ఞానం, మహాశ్వేతా పునస్తత్రైవాస్తే, తత్కిముత్పన్నజ్ఞానో౽పి తద్దర్శనేన వినా౽౽త్మానం నిమేషమపి ²దుఃఖే స్థాపయామి, భవతు తత్రైవ గత్వా తిష్ఠామి' ఇతి నిశ్చిత్య ఏకదా ప్రాతర్విహారనిర్గతఏవోత్తరాం కకుభం గృహీత్వా అపతమ్. అబహుదివసాభ్యస్తగమనతయా స్తోకమేవ గత్వా అవశీర్యంత ఇవ మే అంగాని శ్రమేణ, అశుష్యత చంచుపుటం పిపాసయా, నాడింధమేనాధ్మాయత కంఠః శ్వాసేన, తదవస్థశ్చ శిథిలాయమానపక్షతిః అత్ర పతామ్యత్ర పతామీతి ³పతన్నేవాహితగమనప్రయత్నో౽న్యతమస్య తమస్వినీతిమిరసంఘాతస్యేవ ⁴దృష్టిహారిణో హారితఘననిబిడపల్లవభరావనమ్రస్యానన్తరస్య సరస్తీరజంబూనికుంజస్యోపరి ఆత్మానమముంచమ్. ⁵దూరాదివోన్ముక్తాధ్వశ్రమక్లమో౽వతీర్య శీతలతరుతలచ్ఛాయాస్థితోదళగహనసంరోధశిశిరమరవిందకింజల్కరజోవాసనసురభినిబిడరస కషాయమధురమాపీయమానమేవోత్పాదితా పునరుక్తపానస్పృహమాత్మతృప్తేః పయో నిపీయ యథాప్రాప్తైరకఠోరకమలకర్ణికాబీజైస్తీరతరుపర్ణాంకురైః ఫలైశ్చ కృత్వా క్షుధః ప్రతీకారమపరాహ్ణసమయే పునః కియంతమప్యధ్వానం యాస్యామీతి మనసి కృత్వా౽ధ్వశ్రమనిస్సహాన్యంగాని విశ్రమయితుమన్యతమామవిచ్ఛిన్నచ్ఛాయాం శాఖామారుహ్య చ తరోర్మూలభాగ ఏవాతిష్ఠమ్. తథా స్థితశ్చాధ్వశ్రమసులభాం నిద్రామగచ్ఛం. చిరాదివ లబ్ధప్రబోధో బద్ధమాత్మానమనున్మోచనీయైస్తంతుపాశైరపశ్యమ్. అగ్రతశ్చ పాశవిరహితమివ కాలపురుషమతికఠినతయా కాలిమ్నా చ వపుషః కాలాయసపరమాణుభిరివ నిర్మితం ప్రేతపతిమివాపరం ప్రతిపక్షమివ పుణ్యరాశేః

1 అపరాహ్ణే. 2 దుఃఖం. 3 పరవానేవాన్యతమస్య. 4 అర్కకరతిరస్కారిణో. 5 చిరాది.

ఆశ్రయమివ పాప్మనో వినాపి క్రోధకారణాద్బద్ధభీషణభ్రుకుటీరౌద్రతరేణాననేన రక్తతరకనీనికేన చక్షుషా చ సకలజనభయంకరస్య భగవతః కృతాంతస్యాపి భయమివోపజనయంతమాశయే కేశేషు చాస్నిగ్ధమాననే జ్ఞానే చాంధకారితం వస్త్రే చరితే చ కృష్ణం నివసనేకర్మణి మలినం వపుషి వచసి చ పరుష మదృష్టశ్రుతానుభూతమస్యాకారప్రత్యయా దేవానుమీయమానక్రౌర్యదోషం పురుషమద్రాక్షమ్. ఆలోక్య చ తం తాదృశ మాత్మన ఉపరి నిష్ప్రత్యాశ ఏవాపృచ్ఛమ్. 'భద్ర! క స్త్వం? కిమర్థం చ త్వయా బద్ధోఽస్మి? యద్యామిష తృష్ణయా తత్కిమితి సుప్త ఏవ న వ్యాపాదితోఽస్మి? కిం మయా నిరాగసా బంధుదుఃఖమనుభావితేన? అథ కౌతుకాత్, తతః కృతం కౌతుకం, ముంచతు మామిదానీం భద్రముఖః, మయా ఖలు వల్లభజనదర్శనోత్కంఠితేన దూరం గంతవ్యమ్, అకాలక్షేపక్షమం చ వర్తతే మే హృదయం, భవానపి ప్రాణిధర్మేషు వర్తత ఏ'వేతి. న త్వేవముక్తో మాం ప్రత్యవాదీత్.—'మహాత్మన్! అహం ఖలు క్రూరకర్మా జాత్యా చాండాలః, న చ మయా త్వమామిషలుబ్ధేన కుతూహలేనా వాబద్ధః మమ ఖలు స్వామీ పక్కణాధిపతిరితో నాతిదూరే మాతంగప్రతిబద్ధాయాం భూమౌ కృతావస్థానః, తస్య దుహితా కౌతుకమయే ప్రథమే వయసి వర్తతే, తస్యాస్త్వం కేనాపి దురాత్మనా కథితో యథా కిల 'జాబాలేరాశ్రమే ఏవం గుణవిశిష్ట[1]శ్శుక స్తిష్ఠ'తీతి, తయా చ శ్రుతోత్పన్న[2]కౌతుకయా తద్గ్రహణాయ బహవ ఏవాపరేఽపి మాదృశాస్సమాదిష్టాః, తదద్య పుణ్యైర్మయాఽఽసాదితోఽసి, త్వాం తత్పాదమూలం నయామి, అద్యాహం బంధే మోక్షే చాధునా సా తే ప్రభవ'తీతి.

అహం తు తచ్ఛ్రుత్వా శుష్కాశనినేవ తాడితశ్శిరసి సంవిగ్నాంతరాత్మా చేతస్యకరవమ్.—'అహో! మందభాగ్యస్య దారుణతరః కర్మణాం విపాకః, యేన మయా సురాసురశిరశ్శేఖరాభ్యర్చితచరణసరసిజాయాః శ్రియో జాతేన జగత్త్రయనమస్యస్య మహామునేః శ్వేతకేతో స్స్వహస్తసంవర్ధితేన దివ్యలోకాశ్రమనివాసినా భూత్వా మ్లేచ్ఛ

1 మహాశ్చర్యకారీశుక. 2 కౌతుకా.

జాతిభిరపి దూరతః పరిహృతప్రవేశమధునా పక్కణం ద్రష్టవ్యం, చండాలైస్సహైకత్ర స్థాతవ్యం [1]జనంగమాంగనయోపనీతైః కబళైః ఆత్మా పోషణీయః, చండాలబాలకజనస్య క్రీడనీయేన భవితవ్యం, దురాత్మన్! పుండరీకహతక! ధిక్ జన్మలాభం తే, యస్య [2]కర్మణోఽయమీదృశః పరిణామః, కిమర్థం ప్రథమగర్భ ఏవ న సహస్రధా విశీర్ణోఽసి? మాతః శ్రీ రశరణజనశరణచరణపంకజేఽతి గహనభీషణా ద్రక్షమామస్మా న్మహానరకపాతాత్, తాత! భువనత్రయత్రాణక్షమ! త్రాయస్వ కులతంతు మేకం, త్వయైవ సంవర్ధితోఽస్మి, వయస్య! కపింజల యది పరావత్య త్వయా అస్మాత్పాపాత్ న మోచితోఽస్మి తదా జన్మాంతరేఽపి పున ర్మాకృథా మత్సమాగమప్రత్యాశా' మి [3]త్యేతాని చేతసా విలప్య తం పున రభ్యర్థనాదీనమవదమ్.

'భద్రముఖ! జాతిస్మరో ముని రస్మి జాత్యా, త త్త్వాపి మామస్మా న్మహతః పాపసంకటా దుద్ధృత్య ధర్మో భవేదేవాదృష్టసుఖహేతుః, దృష్టేఽపి చ తే కేనచి దపరేణాదృష్టస్య మ న్మత్కృతః ప్రత్యవాయో నాస్త్యేవ, త న్ముంచతు భవా న్మా'మిత్యభిదధానశ్చ పునః పునః పాదయోరపతమ్. న తు మాం విహస్యాబ్రవీత్.—'[4]అరే! మోహాంధ! యస్య శుభాశుభకర్మసాక్షీభూతాః పంచలోకపాలాః తవైవాత్మశరీరే స్థితాః న పశ్యంతి సోఽన్యస్య కస్య భయా దకార్యం నాచరతి, త న్నీతోఽసి మయా స్వామ్యాజ్ఞయే'త్యేవమభిదధాన ఏవ మామాదాయ పక్కణాభిముఖమగమత్.

అహం తు తేన తద్వచసాఽభిహత ఇవ మూర్ఛిత మూకతామాపన్నః కేషాం పునః కర్మణాం మే ఫలమిద మి త్యంతరాత్మనాఽభిధ్యాయన్ ప్రాణపరిత్యాగం ప్రతి కృతనిశ్చయోఽభవమ్. నీయమానశ్చ తథా తే నాత్మనో మోచనప్రత్యాశయై వాగ్రతో దత్తదృష్టిరావిష్టైరివ బీభత్సవిన్యాసైర్వ్యావృతైశ్చ వర్తకానా[5]ముపరి భ్రమణనిభృతైశ్చ మృగావపాటజీర్ణవాగురాసంగ్రథనవ్యగ్రైశ్చ త్రుటితకూటపాశగ్రథనాయస్తైశ్చ హస్తస్థితసకాండకోదండైశ్చ

1 జరన్మాతంగాంగనాకరోపనీతైః. 2 కర్మణా మయ. 3 ఏతాని చాన్యాని. 4 రే మోహాంధ. 5 యుపరి.

[1]పాశప్రచండదండపాణిభిశ్చ భల్లగ్రాహిభిశ్చ లగుడిభిశ్చ లాసకగ్రాహిభిశ్చ నానావిధగ్రాహకవిహంగవాచాలనాకుశలైశ్చ కాలేయకముక్తిసంచారణచతురైశ్చ చండాలశిశుభిర్బృన్దశో దిశి దిశి మృగయయా క్రీడద్భిర్దూరత ఏ వావేద్యమాన మితస్తతో విస్రగంధిధూమోద్గమానుమీయమానసాంద్రవంశవనాంతరితవేశ్మ సన్నివేశం సర్వతః కరంకప్రాయరథ్యావకరకూటముత్కృత్తమాంసమేదోవసాకర్దమప్రాయకటీరాజిర మాఖేటకప్రాయాజీవం పిశితప్రాయాశనం వసాప్రాయస్నేహంకౌశేయప్రాయపరిధానంచర్మప్రాయాస్తరణం సారమేయప్రాయపరివారం ధవళీప్రాయవాహనం స్త్రీమద్యప్రాయపురుషార్థమసృక్ప్రాయదేవతాబలిపూజనం పశూపహారప్రాయధర్మక్రియం ఆకరమివ సర్వనరకాణాం, కారణమివ సర్వాకుశలానాం, సన్నివేశమివ సర్వశ్మశానానాం, పత్తనమివ సర్వపాపానాం, ఆయతనమివ సర్వాయాతనానాం, స్మర్యమాణమపి భయంకరం, శ్రూయమాణమప్యుద్వేగకరం, దృశ్యమానమపి పాపజననం, జన్మకర్మతో మలినతరజనంజనతో [2]నిస్పృశ్యతరలోకహృదయం లోకహృదయేభ్యో నిర్ఘృణతరసర్వసంవ్యవహారం సమస్తపురుషావిశేషాచారబాలయువస్థవిరం అవ్యవస్థితగమ్యాగమ్యాంగనోపభోగం అపుణ్యైకరత్నాకాపణం పక్కణమపశ్యమ్.

దృష్ట్వా చ తం తాదృశం నరకవాసినామప్యుద్వేగకరం సముత్పన్నఘృణోఽంతరాత్మన్యకరవమ్.—'అపి నామ సా చండాలదారికా దూరత ఏవ మామాలోక్యోత్పన్నకరుణా మోచయేన్న జాతిసదృశమాచరిష్యతి? భవిష్యంత్యేవంవిధాని మే పుణ్యాని, నిమేషమప్యత్ర పదం న కుర్యా' మిత్యేవం కృతాశంసమేవ మాం నీత్వా స చండాలస్తథాఽనుద్ధతతరవేషాయై దూరత ఏ వావస్థితః ప్రణ 'మ్యైష న మయా ప్రాప్త' ఇతి తస్యై చండాలదారికాయై దర్శితవాన్. సాతు ప్రహృష్టవదనా శోభనం కృతమితి తమభిధాయ తత్కరాత్ స్వకరయుగళేనాదాయ మాం 'అః పుత్రక! ప్రాప్తోఽసి సాంప్రతం క్వాపరం గమ్యతే వ్యపనయామి తే సర్వ

1 ప్రాస ప్రచండపాణిభిశ్చ నేలగ్రాహిభిశ్చ నానావిధగ్రాహక.
2 నిస్త్రింశతర.

మిదం కామచారిత్వ' మిత్యభిదధానైవ ధావమాన చండాలబాలకాపనీతేర్ధ్రాశ్వానలోమశదుర్గంధిగోచర్మవధ్రికావనద్ధే ఽంతర్దృఢాబద్ధదారుమయభోజనపానపాత్రే మనా గుద్ఘాటితద్వారే దారుపంజరే సమం మహాశ్వేతావలోకనమనోరథైరాక్షిప్యార్గళిత[1]ద్వారపిధానా సమావేదయత్.—'యథాత్రనిర్వృత స్సంప్రతి తిష్ఠ' ఇత్యభిధాయ తూష్ణీమస్థాత్. అహం తు తథా పంజరే సంరుద్ధశ్చేతస్యకరవమ్. [2]హా! సంకటే పతితోఽస్మి, యది తావదావేదితాత్మావస్థశ్శిరసా ప్రణిపత్య ముక్తయే విజ్ఞాపయామ్యేనాం తదా య ఏవ మే గుణో దోషతామాపద్య బంధనాయోపజాత స్స ఏవ సంవర్ధితో భవతి, సాధు జల్పతి ఇత్యేవాహ మనయా గ్రాహితః, కస్యాశ్చ మదీయయా బంధనపీడయా పీడా, నాహమస్యాస్తనయో న భ్రాతా న చ బంధుః, అథ మౌనమాలంబ్య తిష్ఠామి, తత్రాపి శాఠ్యప్రకోపితా కదాచిదతోఽప్యధికకష్టతరామవస్థాం ప్రాపయతి మాం, నృశంసతమా హి జాతిరియమ్, అథ వా వరమితోఽప్యధికముపనతం పునశ్చాండాలైస్సహ వాగపి మిశ్రితా, అపి చ గృహీతమౌనం కదాచిన్నిర్వేదాన్ముంచత్యేవ, వదంస్తు పునర్న మోక్తవ్య ఏవాహమనయా, అపి చ యద్దివ్యలోకతో భ్రంశో యన్మర్త్యలోకే జన్మ యత్తిర్యగ్యోనౌ పతనం యచ్చాండాలహస్తోపగమనం యచ్చైవంవిధం పంజరబంధదుఃఖం సర్వ ఏవాయ మనియతేంద్రియత్వస్యైవ దోషః, తత్కిం నుమైకయా వాచా, సర్వేంద్రియాణ్యేవ నియమయా' మీతి నిశ్చిత్య మౌనగ్రహణమకరవమ్. ఆలప్యమానోఽప్యాతర్జ్యమానోఽప్యాహన్యమానోఽపి చ తుద్యమానోఽపి చ బలాన్న కించిదప్యవదం, కేవలముచ్చైశ్చీత్కారమేవాముంచం. ఉపనీతేఽపి పానాశనే తం దివసమనశనేనైవాత్యవాహయమ్. అపరేద్యుశ్చాతిక్రామత్యశనకాలే మే దూయమానహృదయేవ సా స్వపాణినోపనీయ నానావిధాన్యపక్వాని చ ఫలాని సురభిశీతలం చ పానీయమప్రతిపన్నతదుపయోగం మామారోధితలోచనా స్నిహ్యంతీ వావోచత్. 'క్షుత్పిపాసోచితానాం హి పశుపక్షిణాం నిర్వికారచిత్తవృత్తీనాముపనతే ష్వాహారే ష్వనుప

1 ద్వారా సా మా మవదత్. 2 మహాసంకటే.

యోగో న సంభవత్యేవ, తస్మాద్యేవంవిధ స్త్వం కోఽపి భోజ్యాభోజ్య వివేకకారీ పూర్వజాతిస్మరోఽస్మదీయమాహారంపరిజహాసి, తథాఽపి తావద్భక్ష్యాభక్ష్యవివేకరహితాయాం తిర్యగ్జాతౌ వర్తమానస్య తే కింవా అభక్ష్యం? య న్న భక్షయసి, యేన చోత్కృష్టతమాం జాతిం ప్రాప్యాత్మనైవేదృశం కర్మ కృతం యేన తిర్యగ్యోనౌ పతితస్స త్వం కిమపరం విచారయసి, ప్రథమ మేవాత్మా వివేకే న స్థాపితః, అధునా స్వకర్మోపా త్తజాతిసదృశమాచరత స్తే నా స్త్యేవ దోషః, అపి చ యేషామపి భక్ష్యాభక్ష్యనియమోఽ స్తి తేషామపి ఆపత్కాలే ప్రాణానాం సంధారణమభోజ్యోపయోగేనాపి తావద్విహితం, కిం పున స్త్వాదృశస్య? న చేదృశం కించిదస్మాహారాయ తే మయోపనీతం యాదృశేన చండాలాశనాశంకా సముత్పద్యతే,ఫలానితు తత్రాపి ప్రతిగృహ్యంత ఏవ, పానీయమపి చండాలభాండాదపి భువి పతితం పవిత్రమేవే త్యేవం జనాః కథయంతి, తత్కిమర్థమాత్మానం క్షుధాపి పాసయా[1]పాయాసయసి? య న్న భక్షయసి అమూని మునిజనోచితాని వనఫలాని న పిబసి పానీయమ్.' అహంతు తేన తస్యాశ్చండాలజాత్యనుచితేన వచసా వివేకేన చ విస్మితాంతరాత్మా తథేతి ప్రతిపద్య శాపనిఘ్నో ఘృణాం పరిత్యజ్య జీవితతృష్ణయా క్షుత్పిపాసోపశమాయాశనక్రియామంగీకృతవానస్మి. మౌనం తు పున ర్నాత్యాక్షమేవ.

ఏవ మతిక్రామతి చ కాలే క్రమేణ చ తరుణతామాపన్నే మయ్యేకదా ప్రభాతాయాం చ యామిన్యామున్మీలితలోచనోఽద్రాక్షం అస్మిన్ కనకపంజరే స్థితిమాపన్నమాత్మానం చాండాలదారికా మీదృశీమ్. సాపి చాండాలకన్యకా యాదృశీ తాదృశీ దేవేన దృష్టైవ సకలమేవ తత్క్షణమమరపురసదృశమాలోక్యాప[2]నతచాండాలవసతిసంవేగో విస్మితాంతరాత్మా కిమేతదితి కుతూహలాత్ప్రష్టుకామో యావ న్న పరిత్యజామ్యేవ మౌనం తావ దేషా మామాదాయ దేవపాదమూలమాయాతా. తత్కేయం కిమర్థ మనయా చాండాలతాత్మనః ఖ్యాపితా కి మర్థం వాఽహం బద్ధో బద్ధ్వా వా కిమర్థమిహానీత ఇత్యత్ర వస్తు న్యహమపి దేవ ఇవానపగతకౌతుక ఏవ" ఇతి.

1 పాతయసి. 2 గత.

రాజా తు తచ్ఛ్రుత్వా సముపజాతాభ్యధికకుతూహల స్తదాహ్వానాయ పురః స్థితాం ప్రతీహారీమాదిశత్. అచిరా దేవ తయోపదిశ్యమానమార్గా ప్రవిశ్య సా పురస్తాదూర్ధ్వస్థితైవ రాజాన మభిభవంతీవ స్వధామ్నా ప్రాగల్భ్యేన చాబభాషే. "భువనభూషణ! రోహిణీపతే! తారారమణ! కాదంబరీలోచనానందచంద్ర! సర్వ స్త్వయాస్య దుర్మతే రాత్మనశ్చ పూర్వజన్మవృత్తాంతః శ్రుత ఏవ. అత్రాపి జన్మని యథాఽయం నిషిద్ధోఽపి పిత్రా కామరాగాంధః పితురాజ్ఞా ముల్లంఘ్య వధూసమీపం ప్రస్థితః త దప్యనేన స్వయమేవ కథితం, తదహ మస్య దురాత్మనో జననీ శ్రీః, తథా ప్రస్థితమేనం దివ్యేన చక్షుషా దృష్ట్వాఽస్య పిత్రాఽహం సమాదిష్టాస్మి, సర్వ ఏవ హ్యవినయప్రవృత్తోఽనుతాపా ద్వినా న నివర్తతే, త దయం తే తనయః కదాచిదస్యా అపి తిర్యగ్జా తే రథస్తా త్పతతి, త ద్యావ దిదం కర్మ న పరిసమాప్యతే తావదేనం మర్త్యలోక ఏవ బద్ధ్వా ధారయ, యథా చానుతాపోఽస్య భవతి తథా ప్రతివిధేయ'మితి. త దస్య వినయాయేదం మయా, సర్వం కృతమధునా తు తత్కర్మ సమాప్తం, శాపావసానసమయో వర్తతే, శాపావసానేచ యువయో స్సమమేవ సుఖేన భవితవ్యమితి త్వత్సమీపమానీతో మయాయమ్, అత్రాపి యచ్చాండాలజాతిః ఖ్యాపితా తల్లోకసంపర్కపరిహారాయ, త దనుభవతాం సంప్రతి ద్వావపి సమమేవ జన్మజరావ్యాధిమరణాదిదుఃఖబహుళే తనూ పరిత్యజ్య యథేష్టజనసమాగమసుఖ''మిత్యభిదధా నైవ సా ఝడితి రణద్భూషణారవ[1]రోధితాం తర ముత్ఫుల్లలోకలోచనోద్వీక్షితా క్షితే ర్గగనముదపతత్.

అథ రాజ్ఞ స్తద్వచన[2]మాకర్ణయత స్త దైవాకృష్టకార్ముకో మకరకేతు రగ్రతః పరమాస్త్రం కాదంబరీం కృత్వా జీవితాపహరణాయ ప్రతిరోధక ఇవ నిరుద్ధసర్వాశోం[3]తః పదం చకార. తత్పదాక్రాంతి నిర్వాసితమివ. కాదంబరీం శరణముపజగామ[4]కరణమ్. తస్మాద్గణాభి

1 బధిరితాంతరిక్షం. 2 మాకర్ణ్య సంస్మృతజన్మాంతరస్య సఖే! వైశంపాయనాఖ్య! పుండరీక! దిష్ట్యా తుల్యకాలమేవావయోః శాపావసానం సంజాతమిత్యభిదధత్యేవాకర్ణా కృష్టకార్ముకో. 3 అంతరా. 4 అంతఃకరణం.

హతిభీతా ఇవ దేహముత్సృజ్య నిర్జగ్మురజస్రాః శ్వాసమరుతః. తద్బాణపక్షవాతాహతమివాకంపత తరళం శరీరమ్. తచ్ఛరశల్య[1]నికరకీలితేవోత్కంటకినీ తనురజాయత. తద్విశిఖరజోరూషితమివ నయనయుగళ మశ్రుజలముత్ససర్జ. ఆపాండుతాం చ సద్యో వదనలావణ్యమయాసీత్. తద్ధనుర్గుణధ్వానాకర్ణనోద్వేజిత మివ హృదయవేదనావికూణితత్రిభాగం నయనయుగళ మభవత్. అంతర్జ్వలిష్యతో మదనదహనస్య ధూమోపహతమివ వేపమానమధరకిసలయం శోషమగాత్. తత్తాపవిరస మాననాన్నిష్పీడితం సరాగం హృదయ మివ తాంబూలమపతత్. ఆర్ద్రస్య దారుణో ద్రవ ఇవ దహ్యమానస్యాంగేభ్యోనిరగమత్ స్వేదః. మదనశరశల్యనికరకీలితానీవ తావత్తై వక్షణేనాంగాని పరవశాన్యజాయంత. తథా చ కాదంబరీం పురస్కృత్య కుసుమధన్వనాఽఽయాస్యమానస్య తదవయవరూపశోభానిర్జితాని తాపాపహారక్షమాణ్యప్యస్యాః కించిత్కారాణ్యభవన్. తథా హి.—కమలకిసలయాని పాణిపాదేన, కువలయస్రజో దృష్ట్యా, మణిదర్పణాః స్తనకపోలేన, మృణాళాని బాహులతికయా, శశాంకరశ్మయో నఖమయూఖైః,ఘనసారధూళిః స్మితప్రభయా,ముక్తాదామాని దశనకిరణైః, అమృతకరబింబం ముఖేన, జ్యోత్స్నా లావణ్యేన, మణికుట్టిమవేదికా నితంబేన. ఏవం చ విహతసర్వబాహ్యప్రక్రియస్య హృదయేఽప్యాసుఖాయమానసకలాన్యవినోదస్య తామేవాభిధ్యాయతః, తామేవోత్ప్రేక్షమాణస్య, తామేవ[2]లిఖతః, తామేవ పశ్యతః, తామాలపతః,తామాలింగతః,తయా సహ తిష్ఠతః, తాం ప్రకోపయతః, తామనునయతః, తస్యాః పాదయోః పతతః, తయా సహ కేళిం కుర్వతః, తాం రమమాణస్య, ముక్తసర్వాన్యక్రియస్య,దివా ప్యనున్మీలితలోచనస్య,నిశ్యప్యనుపజాతనిద్రస్య, సుహృజ్జనమప్యసంభాషయతః,[3]గురూ న ప్యనమస్యతః, ధర్మక్రియా మప్యకుర్వాణస్య, సుఖాదప్యనర్థినః, దుఃఖా దప్యనుద్విజమానస్య,మరణాద ప్యబిభ్యతః, గురుభ్యోఽప్యపేశలజ్జస్య, ఆత్మన్య ప్యస్నేహస్య,కింబహునా? కాదంబరీసమాగమేఽప్యనుద్యమస్య కేవల[4]మేవ

1 భరాలసోత్కంటకినీ. 2 అభిలషతః. 3 కార్యోపగతా న ప్యజానతః. 4 మస్య.

ముహుర్ముహుర్మూర్ఛాముపగమనచ్ఛలేన జీవితోత్సర్గయోగ్యామివ తను ం [illegible] వి [illegible] స్తై [illegible] కరణేన గళిత [illegible] చన్ద్ర చరణతలం [illegible] తుషారఖండేన హృదయవినిహితోశీరపఙ్కేనకపోలస్థాపితస్ఫాటికమణిదర్పణేన లలాటతటఘటితచంద్రమణినా అంసదేశావస్థాపితమృణాలేన కదళీదళవ్యజనవాహినా ఆవర్తితతాళవృంతేన జలార్ద్రానిలసంచారిణా సకుసుమతల్పకల్పనాకులేన ధారాగృహజలయంత్రప్రవర్తనావ్యావర్తినా మణికుట్టిమతలాళ[1]నాయస్తేన సజలపంకజకింజల్కకల్హారప్రకరప్రచారణసంభ్రాంతేన అంధకారశిశిరభూగృహాభ్యంతరప్రత్యవేక్షణదక్షేణ ఉద్యానదీర్ఘికాతటలతాగహనమండపనేక[2]నంతానకారిణామలయజజలార్ద్రచంద్రాశ్రుమావధానదానోద్యతేనచాప్తపరిజనేనోపచర్యమాణస్యాపి కాష్ఠీభూతవిదేహస్య దాహహేతుర్ఘటిత్యేవారుహోహ పరాం కోటిం కామానలో వైశంపాయనస్య చ మహాశ్వేతోత్కంఠయా.

తస్మిన్నేవ చాంతరాళే తత్సంధుక్షణాయేవ ప్రవర్తయన్ సరసకిసలయలతాలాస్యోపదేశదక్షం దక్షిణానిలమాలోలరక్తపల్లవ[3]ప్రలంభాం స్తబకయన్ అశోకశాఖినో వికసితముకుళమంజరీభరేణానమయన్ బాలసహకారాన్ ఉత్కోరకయన్ కురవకైస్సహవకుళతిలకచంపకనీపాన్ ఆపీతయన్ కింకిరాతైః, కకుభో వికిరన్నతిముక్తకామోదం ఉద్దామయన్ కింశుకవనాని నిరంకుశయన్ కామిజనమనాంసి నిర్మూలయన్ మానమపమార్జయన్ లజ్జామపాకుర్వన్ కోపమపనయన్ననునయన్ వ్యవస్థాపయన్ దృఢచుంబనాలింగనరతస్థితిముల్లాసయన్ మకరధ్వజరక్తాంశుకాని సకలమేవ మహారజతమయమివ రాగమయమివ రతిమయ మివ ఉత్సవమయమివ దానమయమివ రతిమయ మివ ప్రేమమయ మివ కలిమయ మివ ఔత్సుక్యమయమివ జనయన్ జీవలోకం కిసలయితసకలకాంతారకాననోపవనతరు

1 నాగ్రహాస్తేన. 2 సంతాపహారిణా. 3 ప్రాలంబాన్ కంపయన్.

రుత్ఫుల్లచూతద్రుమకుసుమామోదవాసితదశాశాంతరో మధుమదమధురకోకిలాలాపదుఃఖితాధ్వగజనశ్రుతిః అనవరతమకరందశీకరాసారదుర్దినోన్మాదితసకలజీవలోకహృదయః మదాకులభ్రమద్భ్రమరఝంకారచకితవిరహాతురజనమనోవృత్తిః ఆత్మసంభవస్ఫీతోల్లాసకారీ భరా[1]త్ప్రవర్తత సురభిమాసః.

[2]తేన చ కుసుమధన్వనః పరిమానస్త్రీణ మనసా పర్యాకులితహృదయా కాదంబరీ సంప్రాప్తే భగవతః కామదేవస్య [3]మహోత్సవే మహతా ప్రయత్నేన కథం కథమపి అతివాహితదివసా శ్యామాయమానదశదిశి సాయాహ్నే స్నాత్వా నిర్వర్తితకామదేవపూజా తస్య పురశ్చంద్రాపీడ మతిసురభిశీతలైః స్నాపయిత్వాఽమ్భోభిః ఆచరణా ద్విలిప్య మృగమదామోదినా హరిచందనేన సురభికుసుమస్రగ్భిరుద్గ్రథితం కుంతలకలాపం కృత్వై[4]వ కర్ణారోపితసత్కిసలయాశోకస్తబకకర్ణపూరం కర్పూరకుసుమప్రాయైః ప్రసాధ్యాభరణవిశేషైర్విస్మృతనిమేషా పిబంతీవ భావార్ద్రయా దృష్ట్యా సుచిరమాలోక్యోత్కంఠానిర్భరా పునఃపునర్నిశ్వస్యోత్కంపమానా సాధ్వసేన స్విన్నసర్వాంగీ సముత్కంటకితతనురుచ్ఛ్వస్యదధరవదనా మహాశ్వేతావలోకనభయాన్ముహుర్ముహుర్దిక్షు విక్షిప్తోచ్చకితదృష్టిరతిచిర మివోపసృత్య పున స్థిత్వా అపి ష్టేవ పరపతీవ పరిత్యాజితా బలాల్లజ్జయా సహాబలాజనసహజాం భీతిం భగవతా భువనత్రయోన్మాదకారిణా మన్మథేన ఆత్మానముప్యపారయంతీ సంధారయితుమేకాంతే నిస్స్పృహా సహసాఽభిపత్య ముకుళితలోచనపంకజా జీవంతమివ నిర్భరం కంఠే జగ్రాహ.

చంద్రాపీడస్య తు తేనామృతసేకాహ్లాదినా కాదంబరీకంఠగ్రహేణ సద్యస్సుదూరగతమపి కంఠస్థానం పునర్జీవితం ప్రత్యపద్యత. దివసక్లమామీలితం కుముదమివ శరజ్జ్యోత్స్నాభిపాతా దుచ్ఛ్వసిత[5]మాబబంధ హృదయమ్. ఉషఃపరామృష్టేందీవరముకుళలీలయా ఉదమీలత్కర్ణాంతాయతం చక్షుః. అంభోరుహవిభ్రమేణ చా

1 పరావర్తత. 2 యేన. 3 మహే. 4 కర్ణార్పితసత్కిసలయః. 5 ఆబంధనాత్.

జృంభిత వదనమ్. ఏవం చ సు_ప్తప్రతిబుద్ధ ఇవ ప్రత్యాసన్న సర్వాంగచేష్టశ్చంద్రాపీడ స్తథా కంఠలగ్నాం కాదంబరీం చిరవిరహదుర్బలాభ్యాం [1]లోచనాభ్యాం పిబ న్నివ కంఠే గృహీత్వా వాతాహతాం బాలకదళీమివ భయేనోత్కంపమానాంగయష్టిముద్గాఢతర మామీలితాక్షీం వక్షస్యేవ ప్రవేష్టుమీహమానాం న మోక్తుం న గ్రహీతుమాత్మనా పారయంతీం శ్రోత్రహృదయగ్రాహిణాఽనుభూతపూర్వేణ స్వరేణానందయన్నవాదీత్.

“భీరు! త్యజ్యతాం భయం, ప్రత్యుజ్జీవితోఽస్మి తవై వామునా కంఠగ్రహేణ, త్వం ఖల్వమృతసంభవా దప్సరసాం కులాదుత్పన్నా, కిం న స్మరసి త న్మద్వచనమిదం, త_త్తేజోమయం వపుః స్వత ఏవావినాశి విశేషతోఽమునా కాదంబరీకరస్పర్శే నాప్యాయిత మితి, తదేతావంత్యేవ దినాని పాణినా తే స్పృశ్యమానో న య త్ప్రత్యుజ్జీవితోఽస్మి తచ్ఛాపదోషాత్, అద్య తు స మే [2] వ్యపగత శ్శాపః, పరిత్యక్తా సా మయా త్వద్విరహదుఃఖదాయినీ మానుషీ శూద్రకాఖ్యా తనుః, ఏషాపి చ తవాస్యాం రుచిరుత్పన్నేతి త్వత్ప్రీత్యా [3] ప్రతిపాలితా చ, త దయం లోకశ్చంద్రలోక శ్చ తే ద్వావ ప్యధునా చరణతలప్రతిబద్ధౌ, అపి చ ప్రియసఖ్యా అపి తే మహాశ్వేతాయాః ప్రియతమో మ మైవ సహ విగతశాపః సంజాతః” ఇత్యభిదధత్యేవ చన్ద్రాపీడశరీరాంతరితవపుషి చంద్రమసి చంద్రలోకావస్థానలగ్నమమృతపరిమళమేవ కేవలముద్వహన్నంగై రన్యతమస్తాదృశైనై వ వేషేణ యాదృశేన మహాశ్వేతోత్కంఠయోపరత స్త థైవ కంఠే నైకావలీం ధారయం_స్తథై వాకల్పనిస్స్పృహైరంగై_స్తథై వాపాండుక్షామకపోలవాహినా ముఖేనాంబరతలాదవతరన్నదృశ్యత కపింజలకరావలంబీ [4]సముత్సృష్టశుకశరీరః పుండరీకః.

దృష్ట్వా చ తం దూరత ఏవ ఉన్ముక్తచన్ద్రాపీడవక్షఃస్థలా కాదంబరీస్వయ మేవధావిత్వాద త్తకంఠగ్రహా మహాశ్వేతాం తేన పుండరీకా

---

1 దోర్భ్యాం గాఢతరం కంఠే. 2 ద్వితీయవారం త్వదర్థమే వానుభూతదుర్విషహామదనజ్వరదాహవేదనాపరమదుఃఖస్య వ్యపగతః. 3 ప్రతిపన్నాపాలితా. 4 పుండరీకః,

గమనమహోత్సవేనయావన్న వర్ధయ త్యేవ తావత్పుండరీకోఽవతీర్య పరమోపకారిణేచంద్రాపీడవపుషే శశాంకాయాఘాకత. చంద్రాపీడస్తు తం కంఠేగృహీత్వాఽబ్రవీత్. "సఖే! పుండరీక? యద్యపి ప్రాగ్జన్మసంబంధా జ్జామాతాసితథా ప్యనంతరజన్మాహితసుహృత్స్నేహసద్భావేనేవ మయాసహ వర్తితవ్యం భవతా" ఇత్యేవం వదత్యేవచన్ద్రాపీడేచిత్రరథహంసౌ దిష్ట్యా వర్ధయితుం కేయూరకో హేమకూటమగమత్. మదలేఖాపి ధావమానా నిర్గత్య మృత్యుంజయజపవ్యగ్రస్య తారాపీడస్య విలాసవత్యాశ్చ పాదయోః పతిత్వా "దేవ! దేవ్యాసహ దిష్ట్యా వర్ధసే, ప్రత్యుజ్జీవితో యువరాజః సమం వైశంపాయనేన" ఇత్యానందనిర్భరముచ్చైర్జగాద. రాజా తు తచ్ఛ్రుత్వా శరీరసంస్కారవిరహోద్గతావిరళదీర్ఘపరుషపలితలోమశ ప్రకోష్ఠాభ్యాం దోర్భ్యాం గాఢం పరిష్వజ్య తాం తదను హర్షపరవశో విలాసవతీం కంఠేఽవలంబ్య జరాభంగవలీశిథిలితమూలేన బాహునోత్క్షిప్తోత్తరీయాంచలః స్వయమేవాశిథిలతయావిసంష్ఠులైః పదైర్నృత్యన్నివోత్ఫుల్లనయననరపతిసహస్రపరివృతోఽంభోజాకర ఇవ మలయమరుత్ప్రేంఖోలనావివర్తితో మదలేఖాం పునః పునః "క్వాఽసౌ క్వాసౌ" ఇతి పృచ్ఛన్ పునః పునర్నిర్విశేషవృత్తిం శుకనాసం కంఠే సంభావయంస్తత్రైవాగచ్ఛత్. దృష్ట్వా చ తథా పుండరీకకంఠే లగ్నం చంద్రాపీడమానందనిర్భరశ్శుకనాస మవాదీత్.—'దిష్ట్యా నైకాకినా మయా తనయప్రత్యుజ్జీవనోత్సవసుఖమనుభూత" మితి. చంద్రాపీడస్తథా హర్షపరవశంపితరమాలోక్య ససంభ్రమోన్ముక్తపుండరీకః పునరేన పృథ్వీతలనివేశితశిరాః చరణయోరపతత్. అథ సత్వరోపసృతస్తం తథా ప్రణతమున్నమయ్య తారాపీడోఽభ్యధాత్.—"పుత్ర! యద్యపి పితాఽహంతవ శాపదోషాత్స్వపుణ్యైర్వా సంజాతః తథాపి జగద్వందనీయో లోకపాలస్త్వమ్, అపి చ మయ్యపి యో నమస్యోఽంశస్సోఽపి మయా త్వయ్యేవ సంక్రామితః, తదుభయథాపి త్వమేవ నమస్కార్యః" ఇత్యభిదధదేవ సమం రాజపుత్రలోకసహస్రైః ప్రతీపమస్య పాదయోరపతత్. విలాసవతీ తు [1]తం పునః పున శ్శిరసి పునర్లలాటే పున శ్చకపోలయో

1 తదా పిత్రా ప్రణతే తస్మిన్ పరితోషేణ స్వాంగే ష్వివాసంమాంతీ తం

శ్చుంబిత్వా గాఢం గాఢం సుచిరమాలిలింగ ఉన్ముక్తశ్చ మాత్రా ఉపసృత్య శుకనాసం ప్రణనామ ఆశీస్సహస్రాభివర్ధితశ్చ తే నాత్మ నాపసృత్య యథాక్రమం పిత్రో శ్శుకనాసస్య మనోరమాయా “శ్చైష వో వైశంపాయన”ఇతి పుండరీకం వి లక్షావనమ్రవదనమదర్శయత్.

అస్మిన్నేవ ప్రస్తావే సముపసృత్యకపింజల శ్శుకనాసమవాదీత్.— “ఏవం సందిష్ట మార్యస్య భగవతా శ్వేతకేతునా. అయం ఖలు పుండరీక స్సంవర్ధిత ఏవ కేవలం మయా, ఆత్మజః పునస్తవ, అస్యాపి భవత్యేవ లగ్నః స్నేహః, తద్వైశంపాయన ఏవాయమి త్యవగత్యావినయేభ్యో నివారణీయః, పరోఽయమితి కృత్వా నోపేక్షణీయః, యచ్చాపగతశాపోఽప్యాత్మసమీపం న నీతః తత్తవైవాయ మితి, అన్యచ్చ ఆత్మాన మస్మిన్నాచంద్రసమకాలీనాయుషి. స్థాపయిత్వా కృతార్థ స్సంప్రతి అస్మద్దివ్యలోకా దప్యుపరిష్టా ద్గంతు ముద్యతం మే సత్త్వాఖ్యం జ్యోతి”రితి. శుకనాస స్తు వినయావనమ్రం పుండరీకం పాణినాంఽసేఽవలంబ్య కపింజలం ప్రత్యవాదీత్.—“కపింజల! సకలజగదాశయజ్ఞేన సతా భగవతా కిమిత్యేవమాదిష్టం, సర్వథా స్నేహస్యాయ మసంతోషః, ఇత్యేవంవిధై రన్యైశ్చ పూర్వజన్మసంస్మరణాలాపైశ్చ పరస్పరాలోకనసుఖోత్ఫుల్లలోచనానాం సర్వేషా మేవ తేషామచేతితైవ సా క్షణదా ప్రభాతా. ప్రాతరేవ చ సకలగంధర్వలోకానుగతౌ సమం మదిరాగారీభ్యాం చిత్రరథహంసౌ గంధర్వరాజావపి తత్రైవాజగ్మతుః ఆగతయోశ్చ తయోః లజ్జితాత్మజోపగమనముదితహృదయయో ర్జామాతృదర్శనసముత్ఫుల్ల నయనయో స్తారాపీడశుకనాసాభ్యాం సహానుభూతసంబంధకోచితసంవాదకథయోస్సహస్రగుణ ఇవ మహోత్సవామోదః ప్రావర్తత.

అథ వర్తమాన ఏవ తస్మింశ్చిత్రరథ స్తారాపీడమవాదీత్. “విద్యమానే స్వభవనే కి మర్థమరణ్యే మహోత్సవః క్రియతే?, అపిచ యద్యస్మాక మేవం పరస్పరాభిరుచినిష్పన్నో ధర్మ్యో వివాహః తథాపి లోకసంవ్యవహారోఽనువర్తనీయ ఏవ, తద్గమ్యతాం తావ దస్మదీయమవస్థానం, తత స్స్వభూమిం చంద్రలోకం వా గమిష్యథ” తారాపీడస్తు తం ప్రత్యువాచ.—“గంధర్వరాజ! య త్రైవ నిరతిశయం సంప

త్సుఖం త దేవ[1]భవనం, త దీదృశం క్వాపరత్ర సంపత్సుఖం మాయా ప్రాప్తవ్యసి, అన్యచ్చ సఖి [2]గృహా[illegible]న్తేన మమాపి [illegible] [illegible] [illegible] "వా" [illegible] "యథా తే రోచత" ఇత్యుక్త్వా చంద్రాపీడ సహాయాయ హేమ కూట మగాత్. గత్వా చ చిత్రరథః కాదంబర్యా సహ సమగ్రమేవ స్వరాజ్యం చంద్రాపీడాయ న్యవేదయత్. పుండరీకాయాపి సమం మహాశ్వేతయా నిజపదం హంసః. తౌ తు హృదయరుచితవధూలంభ మాత్రకేణైవ కృతార్థౌ న కించి దప్యపరం ప్రత్యపద్యేతామ్.

అన్యదా జన్మాభివాంఛితహృదయవల్లభలాభముదితా సర్వస్వజన మధ్యే ప[4]యమనిర్వృతాపి చ కాదంబరీ బాష్పోత్తరళలోచనా విషణ్ణ ముఖీ వాసభవనగతం చంద్రాపీడమూర్తిం చంద్రమసమప్రాక్షీత్. "ఆర్యపుత్ర! సర్వే ఖలు వయం మృతా స్సంతః ప్రత్యుజ్జీవితాః పరస్పరం సంఘటితా శ్చ, సా పున ర్వరాకీ పత్రలేఖాఽస్మాకంమధ్యే న దృశ్యతే, న విద్మః కిం తస్యాః కేవలాయాః వృత్త"మితి. చంద్రాపీడమూర్తిశ్చం ద్రమాః తచ్ఛ్రుత్వా [5]అర్ద్రితాంతరాత్మా ప్రత్యవాదీత్.—"ప్రియే! కుతోఽత్ర? సా ఖలు మద్దుఃఖదుఃఖితా రోహిణీ శప్తం మాముప శ్రుత్యకథం త్వ మే వైకాకీ మర్త్యలోకనివాసదుఃఖమనుభవసి ఇత్యభి ధాయ నివార్యమాణాపి మయా ప్రథమ మేవ మచ్చరణపరిచర్యాయై మర్త్యలోకే జన్మాగ్రహీత్, ఇత శ్చ జన్మాంతరం గచ్ఛతా మయా మదుపరమసమున్ముక్తశరీరా పునరపి మర్త్యలోకమవతరంతీ బలా దావర్జ్యామరలోకం విసర్జితా తత్ర పునస్తాం ద్రక్ష్య"సీతి. కాదంబరీ తు త చ్ఛ్రుత్వా రోహిణ్యా స్తయోదారతయా మహానుభావతయా స్నేహాలతయా పతివ్రతతయా పేశలతయా చ విస్మితహృదయా పరం లజ్జితా న కించిదపి వక్తుం శశాక.

అత్రాంతరే జన్మద్వయాకాంక్షితం కాలప్రభోశ్చంద్రమసః కాదంబరీసంభోగసుఖమివోపపాదయితు మపససార వాసరః. అనురాగ

1 వన మపి భవనం. 2 గృహాణ్యేవ. 3 రాజస్థే. 4 సమన నిర్వృతా. 5 ప్రీతాంతరాత్మాతాం.

[1]కపోష్ణతయాఽపరసంధ్యా వధూ ప్రావరణ మేవ వితస్తార తమో వాసో వాసనీ చంద్రోదయాభిరామం చ సమగ్ర మేవ జగదభవత్. ఏవం చ భరేణావతీర్ణాయాం రజన్యాం చంద్రాపీడశ్చిరాభిలషిత మున్మీలితనయనకువలయముత్సృష్టనీవీప్రసృతకరనివారణానుబంధమనుభూతప్రత్యాలింగనసుఖమప్రార్థితసురతపరిసమాప్తితృపాసుభగం కాదంబరీప్రథమసురతసుఖమనుభూయైకదివసమివ దశరాత్రం స్థిత్వా పరితుష్టహృదయాభ్యాం శ్వశురాభ్యాం విసర్జితః పితుః పాదమూల మాజగామ.

ఆగత్య చ సమకాల మే వానుభూతక్లేశం రాజలోకమాత్మసమం కృత్వా సమారోపితరాజ్యభారః పుండరీకే [2]పిత్రోః పాదా వనుచరన్ కదాచి దత్యద్భుతోత్ఫుల్లనయనన్నైగమజనావలోకితో జన్మభూమిస్నేహాదుజ్జయిన్యాం కదాచిద్గంధర్వరాజగౌరవేణానుపమరమణీయతరమహిమ్ని హేమకూటే కదాచిదమృతపరిమళాధివాససురభిశిశిరసర్వప్రదేశహారిణి రోహిణీబహుమానేన చంద్రలోకే కదాచి దహర్నిశోత్ఫుల్లసహస్రపత్రనివహాఘువాహిని పుండరీకప్రీత్యా లక్ష్మీనివాససరసి కాదంబరీరుచ్యా చ సర్వత్రై వాపరే ష్వపి రమ్యావనేషు తేషు తేషు రమ్యతరేషు స్థానేషు తయా సహ జన్మద్వయాకాంక్షితా వై వాపరిసమాప్తాన్యపునరుక్తాని చ తాని తాని న కేవలం చంద్రమాః కాదంబర్యా సహ కాదంబరీ [3]మహాశ్వేతా తు పుండరీకేణ సహ పుండరీకోఽపి చంద్రమసా సహ పరస్పరావియోగేన సర్వ ఏవ సర్వకాలం సర్వసుఖాన్యనుభవంతః పరాం కోటిమానందస్యాధ్యగచ్ఛన్.

ఇతి శ్రీ బాణకవీంద్రతనయవిరచితః
కాదంబర్యాః ఉద్వాహరూపః
ఉత్తరభాగః.

---

1 పతాకేవోల్లసదపరసంధ్యా...వితస్తార వాసతేయీ. 2 పరిత్యక్తసర్వస్వకార్యయోః. 3 మహాశ్వేతయా సహ మహాశ్వేతా తు.

చెన్నపుర్యామ్: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలుఅండ్ సన్స్ ఇత్యేతైః
'వావిళ్ల' ముద్రణాలయే ముద్రితా—1952.